Akademia Bialska im. Jana Pawła II

Dariusz Brążkiewicz

WSPÓŁCZESNY WYMIAR BEZPIECZEŃSTWA MILITARNEGO WSCHODNIEJ POLSKI

Biała Podlaska 2025

AKADEMIA BIALSKA
IM. JANA PAWŁA II
Jubileusz 25-lecia

WSPÓŁCZESNY WYMIAR BEZPIECZEŃSTWA MILITARNEGO WSCHODNIEJ POLSKI

Dariusz Brążkiewicz

Biała Podlaska 2025

Wydawca
Akademia Bialska im. Jana Pawła II

Recenzenci
prof. dr hab. inż. Marian Kopczewski
dr hab. Julia Nowicka

Korekta językowa
mgr Marzanna Brążkiewicz

© Copyright Akademia Bialska im. Jana Pawła II

Książka jest udostępniana na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowa

ISBN 978-83-68103-16-8
https://doi.org/10.29316/9788368103168

Nakład: 50 egzemplarzy

Wydawnictwo AB JPII
ul. Sidorska 95/97
21-500 Biała Podlaska
wydawnictwo.akademiabialska.pl

Skład i druk

druk-24h.com.pl
DRUKARNIA CYFROWA
Hurtowa 21, 15-399 Białystok
tel. 535 500 898
e-mail: studio@druk-24h.com.pl

Projekt okładki
dr Dariusz Brążkiewicz

Obrona jest skuteczniejszą
formą prowadzenia wojny

Carl von Clausewitz

Spis treści

Wstęp 7

Wprowadzenie 11

Rozdział 1.
Znaczenie wzrostu potencjału sił zbrojnych dla bezpieczeństwa militarnego państwa 15

Wprowadzenie 15

1.1. Bezpieczeństwo i siła militarna – aspekty ogólne 16

1.2. Polityka międzynarodowa państwa w kontekście użycia potencjału militarnego 24

1.3. Zagrożenie militarne a bezpieczeństwo Polski 36

1.4. Uwarunkowania geograficzne Polski i kierunki zagrożeń obszaru wschodniej Polski 44

Podsumowanie 55

Rozdział 2.
Odbudowa potencjału militarnego i wybrane działania zbrojne Federacji Rosyjskiej w XXI wieku 59

Wprowadzenie 59

2.1. Geopolityczne uwarunkowania restrukturyzacji potencjału militarnego Federacji Rosyjskiej 60

2.2. Modernizacja techniczna i organizacyjna Sił Zbrojnych FR . . 69

2.3. Demonstracja siły militarnej poprzez sojusze, ćwiczenia i interwencyjne działania zbrojne w Syrii 77

2.4. Agresja militarna na Ukrainę 24 lutego 2022 r. – zarys aspektów polityczno-wojskowych trzech lat wojny 98
Podsumowanie 107

Rozdział 3.
Reorganizacja i modernizacja techniczna Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP 109
Wprowadzenie 109
3.1. Siły Zbrojne RP w pierwszej dekadzie XXI wieku – proces redukcji, zmian i modernizacji Wojsk Lądowych 110
3.2. Zmiany organizacyjne i plany modernizacji technicznej od drugiej dekady XXI wieku – zakres i etapy wdrażania kolejnych rozwiązań 119
3.3. Realizacja modernizacji technicznej wybranych programów operacyjnych Wojsk Lądowych 141
3.4. Zwiększenia wydatków majątkowych na obronność – ustawa o obronie Ojczyzny, pożyczki i wsparcie zagraniczne 159
3.5. Przyspieszenie modernizacji technicznej – zakupy interwencyjne po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę i kolejne zamówienia 169
Podsumowanie 187

Rozdział 4.
Koncepcje wzmocnienia militarnego komponentu lądowego wschodniej Polski 189
Wprowadzenie 189
4.1. Stan Wojsk Lądowych SZ RP, a wielkość sił we wschodniej Polsce w 2017 r. 190
4.2. Utworzenie i rozbudowa Wojsk Obrony Terytorialnej 197
4.3. Powstanie nowych związków taktycznych Wojsk Lądowych we wschodniej Polsce 205
4.4. Unowocześnienie i rozbudowa Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych oraz Wojsk Rakietowych i Artylerii Wojsk Lądowych 216
4.5. Budowa Tarczy Wschód 242
Podsumowanie 252

Rozdział 5.
18. Dywizja Zmechanizowana – reorganizacja i rozbudowa Wojsk Lądowych na wschodzie kraju od 2018 r. 255
Wprowadzenie 255
5.1. Uwarunkowania geopolityczne i strategiczne tworzenia 18. DZ 256
5.2. 18. DZ – struktura i dyslokacja, tworzenie i rozbudowa garnizonów 263
5.3. Znaczenie 18. DZ dla militarnego wzmocnienia wschodniej Polski 280
Podsumowanie 284

Rozdział 6.
Działania polityczno-wojskowe państw NATO i Siły Zbrojne USA w Polsce 287
Wprowadzenie 287
6.1. Znaczenie NATO w europejskiej polityce obronnej od 2014 r. . 288
6.2. Wzmocnienie sił USA w Polsce po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej 2022 r. 303
Podsumowanie 314

Zakończenie 317

Bibliografia 321
Publikacje zwarte 321
Czasopisma 324
Akty prawne 333
Netografia 335

Spis rysunków 361

Spis tabel 363

Wstęp

Ostatnie kilkanaście lat pokazało, że zagrożenie militarne w Europie Środkowo-Wschodniej narasta systematycznie, a głównym państwem potęgującym to zagrożenie jest Federacja Rosyjska. Niezadowolenie elit politycznych tego państwa z podziału terytorialnego po rozpadzie komunistycznego imperium jest szczególnie widoczne po dojściu Władimira Putina do władzy w 1999 r. Gdy na początku XXI wieku, większość państw europejskich zmniejszało liczebnie swoje armie, Federacja Rosyjska zmniejszanie armii realizowała w ograniczony sposób, skupiając się na poprawie jakości sprzętu i uzbrojenia oraz zmianach organizacyjnych w armii. Przywódca Federacji Rosyjskiej nie wahał się użyć swoich wojsk przeciw Gruzji w 2008 r. oraz zdestabilizować sytuację we wschodniej części Ukrainy, łącznie z aneksją Krymu w 2014 r. Ponadto wysłał komponent swoich wojsk do wsparcia reżimu w Syrii w 2015 r. Natomiast ostatni akt – agresja militarna na Ukrainę 24 lutego 2022 r., ostatecznie wskazuje na działania rosyjskie ukierunkowane na militarne rozstrzyganie sporów i siłową rewizję ładu europejskiego.

Wyciągając wnioski z powyższej sytuacji, jednym z krajów, który również przystąpił do poprawy bezpieczeństwa militarnego, była Polska. Nasz kraj bardzo głęboko uwarunkowany doświadczeniami historycznymi, dość wyraźnie zaczął podkreślać zagrożenie ze strony rosyjskiej. Wynika to z historii naszego narodu, który nierozerwalnie związany był z zagrożeniami i bezpieczeństwem militarnym w tej części Europy. W przeszłości bowiem mieliśmy wielokrotnie do czynienia z zagrożeniami istnienia naszej państwowości oraz z podważaniem naszej narodowej niezawisłości m.in. przez Cesarstwo Rosyjskie. Takie podejście, wynikające z doświadczeń historycznych, pokazuje jak ważne dla Polski jest bezpieczeństwo militarne, gwarantujące nam niepodległość. Ponadto XX wiek przyniósł Polsce olbrzymi bagaż doświadczeń w kwestii przygotowań państwa na zagrożenia militarne, zawieranie sojuszy i własne przygotowania.

W obecnej sytuacji, toczącej się od trzech lat wojny rosyjsko-ukraińskiej, dość niewiarygodnie brzmiały przed kilkunastoma laty słowa niektórych polityków, specjalistów i analityków wojskowych mówiących i piszących, m.in., że zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa w dzisiejszym świecie nie muszą mieć charakteru militarnego, a poważniejszym zagrożeniem są działania o charakterze niemilitarnym, takie jak np. niestabilność sektora bankowego czy cyberterroryzm. Pełnoskalowa wojna, która wybuchła w 2022 r. przekonuje dobitnie, że epoka walki o terytoria i dominację w regionach, nie zakończyła się. Federacja Rosyjska pokazała, że jest zdeterminowana do podjęcia takich działań, burząc proces pokojowy w obszarze Europy i popychając kraje tego kontynentu do kolejnego wyścigu zbrojeń, który jak zakładano, skończył się wraz z zimną wojną.

W monografii zasadniczym obszarem rozważań jest wschodnia Polska, która po upadku bloku wschodniego, przez 25 lat była obszarem o znikomym zainteresowaniu ze strony polityków i wojskowych pod względem ewentualnego zagrożenia militarnego z tego kierunku. Nie realizowano inwestycji w infrastrukturę wojskową oraz nie tworzono nowych struktur organizacyjnych wojska, a wręcz przeciwnie, likwidowano je. Wnioski ze zmieniającej się sytuacji międzynarodowej spowodowały, że wieloletnie zaniedbania są od kilku lat intensywnie niwelowane. Należy w jak najszybszym tempie nadrobić zaległości w tworzeniu i wyposażaniu jednostek wojskowych, gwarantując wschodniej Polsce obronę na wypadek ataku z tej strony. Priorytetem tej monografii jest przedstawienie realizowanej militarnej rozbudowy struktur lądowych Sił Zbrojnych RP we wschodniej Polsce, w tym tworzenia nowych jednostek organizacyjnych wraz z garnizonami oraz zakup nowego uzbrojenia i sprzętu w odpowiedzi na militarną ekspansję Federacji Rosyjskiej. Zmiany te objęły również ważne decyzje, zwiększenia ilościowego stanów osobowych całej armii, realizowane w trybie zaciągu ochotniczego. Natomiast w związku z tym, że proces modernizacji technicznej polskiej armii jest bardzo rozbudowywany i o różnym natężeniu, autor skupił się na analizie wybranych, najważniejszych, a jednocześnie najdroższych programów zakupu uzbrojenia i sprzętu wojskowego dla Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP.

Struktura pracy jest wynikiem przyjętej koncepcji badawczej, realizowanej zgodnie z założonymi metodami badawczymi. Szczegółowe zamierzenia badawcze zostały ujęte w sześciu rozdziałach.

W **rozdziale pierwszym** dokonano analizy znaczenia potencjału militarnego oraz uwarunkowań geograficznych Polski. W pierwszej części rozpatrzono

znaczenie potencjału militarnego i jego użycie oraz oddziaływanie odstraszające na arenie międzynarodowej. W uwarunkowaniach geograficznych poddano analizie ukształtowanie obszaru wschodniej Polski oraz kierunki zagrożeń militarnych, wynikające z naturalnych przeszkód warunkujących kierunki strategiczne tych zagrożeń.

Rozdział drugi charakteryzuje geopolityczne działania Federacji Rosyjskiej pod przywództwem Putina i jego rewizjonistyczną politykę oraz wieloletnie działania na rzecz modernizacji i reorganizacji armii. Dokonano oceny zwiększającej się aktywności politycznej i wojskowej Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej, realizowanej poprzez intensywne ćwiczenia, jak i interwencję zbrojną w Syrii, czy aneksję Krymu i wspieranie militarne separatystów we wschodniej Ukrainie. Dopełnieniem tej oceny jest przedstawienie agresji na Ukrainę w 2022 r. i prowadzenie działań zbrojnych.

W **rozdziale trzecim** przedstawiono proces reorganizacji Sił Zbrojnych RP ukierunkowany na zmniejszanie struktur i ilości żołnierzy w armii, a następnie na kierunkowe odtwarzanie tego potencjału w nowych uwarunkowaniach. Tymi uwarunkowaniami był ochotniczy zaciąg do służby wojskowej i systemowa modernizacja techniczna. W następnej kolejności zwrócono uwagę na budowę nowych struktur w domenie lądowej na wschodzie Polski oraz nowe rozwiązania prawne związane ze zwiększaniem budżetu obronnego Polski, a po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r., na intensyfikację zakupów nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu.

W kolejnym, **czwartym rozdziale** przestawiono szereg działań zmierzających do powiększania struktur wojskowych, w tym budowy obrony terytorialnej oraz koncepcji tworzenia nowych związków taktycznych Wojsk Lądowych we wschodniej Polsce. Omówiono również zmiany strukturalne i sprzętowe związków taktycznych oraz projekt budowy umocnień w ramach Tarczy Wschód.

Następnie w **rozdziale piątym** omówiono utworzenie i rozbudowę nowego, najważniejszego związku taktycznego na wschodzie naszego kraju – 18. Dywizji Zmechanizowanej. Wskazano strategiczną potrzebę utworzenia dywizji i jej znaczenie w systemie obronnym kraju oraz wyposażenie w pierwszej kolejności w najnowocześniejszy sprzęt wojskowy.

Ostatni, **rozdział szósty** to analiza działań polityczno-wojskowych NATO od 2014 r. do chwili obecnej w obszarze przeciwdziałania agresji polityczno-militarnej Federacji Rosyjskiej we wschodniej Europie. Ponadto przedstawiono

proces zwiększania obecności wojsk amerykańskich w Polsce i ich znaczenie w sytuacji zagrożenia militarnego ze strony Federacji Rosyjskiej.

Autor ma nadzieję, że niniejsza monografia stanie się właściwym punktem wyjścia do dalszego pogłębiania badań nad poprawą bezpieczeństwa militarnego wschodniej Polski. Jest to ważne, nie tylko w kontekście badań polityczno-wojskowych, ale także ze względu na poczucie bezpieczeństwa obywateli tej części naszego kraju i kształtowanie bezpieczeństwa poprzez odstraszanie wobec istniejącego zagrożenia ze wschodu Europy.

Wprowadzenie

Zmieniające się środowisko bezpieczeństwa wokół Polski, od rozpadu bloku wschodniego do współczesnych czasów, było fundamentem wyzwań polityki bezpieczeństwa. Usamodzielnienie się naszego kraju przyniosło wiele niewiadomych, ale konsekwentna realizacja polityki asymilacji z krajami Zachodu, z USA na czele, przyniosła oczekiwane efekty w postaci członkostwa w Pakcie Północnoatlantyckim i w Unii Europejskiej. Można zdecydowanie wskazać, że przez ponad trzydzieści lat od uzyskania całkowitej niezależności, Polska realizowała w kolejnych dekadach zmienną w założeniach i realizacji politykę bezpieczeństwa, proporcjonalną do zaistniałych lub przewidywalnych zagrożeń.

Lata 90. stały się okresem samodzielności strategicznej Polski, która w tamtym okresie wymuszała pragmatyczne działania, proporcjonalne do sytuacji geopolitycznej. Przyjmowane w tamtym czasie dokumenty strategiczne zmieniały w ocenie charakter zagrożeń. Nie epatowano już wojną globalną czy nawet europejską, nie mówiąc również o wojnie z użyciem broni jądrowej. Wskazywano zatem na zagrożenia pozamilitarne oraz groźbę konfliktów zbrojnych o charakterze lokalnym i regionalnym. Wynikało to oczywiście z rozpadu dwublokowej struktury polityczno-militarnej ówczesnej Europy. Od drugiej połowy lat 90. było natomiast zdecydowane działanie ukierunkowane na wstąpienie do NATO. Konsekwencją tych działań było przyjęcie Polski do NATO jeszcze w XX wieku – 12 marca 1999 r., wraz z Czechami i Węgrami.

Natomiast okres po wstąpieniu do NATO, czyli pierwsza dekada XXI wieku, był okresem permanentnej likwidacji struktur wojskowych i zmniejszania armii pod względem liczby żołnierzy i ilości sprzętu oraz utrzymywania ograniczonych środków finansowych na obronność. Aspekty finansowo-gospodarcze, po wstąpieniu 1 maja 2004 r. do Unii Europejskiej, stały się

priorytetem. W kwestii militarnej skoncentrowano się na wysyłaniu kolejnych zmian do kontyngentów wojskowych w Iraku i Afganistanie. Apogeum tej polityki obronnej było zawieszenie w 2009 r. poboru i rozpoczęcie uzawodowienia sił zbrojnych. Działania te wynikały z faktu, że bezpieczeństwo kraju było niezagrożone, a obecność w Sojuszu zwalniała nas z perspektywy utrzymywania armii powyżej stu tysięcy żołnierzy oraz radykalnej zmiany wyposażenia i uzbrojenia, tak kosztownych w zakupie i utrzymaniu. Następna dekada pokazała, że to optymistyczne podejście należało zmienić, uwzględniając strategiczne kierunki zagrożeń dla Polski.

Tym samym polityka bezpieczeństwa Polski zdecydowanie zmieniła się w drugiej dekadzie XXI wieku. Na przestrzeni kilku lat coraz bardziej agresywne działania Federacji Rosyjskiej uzmysłowiły wielu krajom Europy Środkowo-Wschodniej, z Polską na czele, że tylko konsekwentna, wewnętrzna polityka ukierunkowana na podnoszenie potencjału obronnego kraju jest właściwą drogą. W tamtym okresie nie była to jeszcze droga radykalnych posunięć organizacyjno-finansowych, ale budowane struktury wojskowe na wschodzie kraju pokazywały strategiczny obszar głównego zainteresowania obronnego – wschodnią Polskę. Ta przyjęta koncentracja na najważniejszym kierunku zagrożenia, pozwoliła na podjęcie kolejnych ważnych decyzji zwiększania bezpieczeństwa militarnego w szerokim spektrum zmian organizacyjnych Wojsk Lądowych już w trzeciej dekadzie XXI wieku, szczególnie po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę.

W ujęciu geopolitycznym, pod określeniem Europa Środkowo-Wschodnia skupiają się kraje byłego bloku socjalistycznego. Najczęściej wymienia się wówczas następujące kraje: Polska, Słowacja, Czechy, Węgry, Bułgaria, Rumunia, Litwa, Łotwa, Estonia, Słowenia, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Albania, Macedonia oraz Serbia i Kosowo. Do krajów Europy Środkowo-Wschodniej dołącza się również Ukrainę, Białoruś i Mołdawię[1].

Powyższe spostrzeżenia oraz analiza literatury przedmiotu dotycząca bezpieczeństwa militarnego i sytuacji geopolitycznej w tej części Europy oraz osobiste doświadczenia i wnioski z obserwacji zmian w podejściu do obrony we wschodniej Polsce, pozwoliły autorowi określić przedmiot badań i cel badań.

[1] Z. Lach, *Polska geopolityka w wymiarze regionalnym*, Przegląd Geopolityczny, tom 7, Wydawnictwo Instytut Geopolityki, Kraków 2014, s. 20.

Przedmiotem badań podjętych w niniejszej monografii jest proces zmian zachodzących w bezpieczeństwie militarnym wschodniej Polski z uwzględnieniem zagrożenia militarnego ze strony Federacji Rosyjskiej.

Celem badań jest natomiast analiza budowanego bezpieczeństwa militarnego i jego znaczenie w kontekście istniejących zagrożeń oraz rozbudowa struktur potencjału w domenie lądowej we wschodniej Polsce.

Istotnym elementem jest zatem sformułowanie **głównego problemu badawczego** w postaci pytania: **Jakie są plany i jaki jest stan rozbudowywanego, lądowego potencjału militarnego na wschodzie Polski, jakie jest jego najważniejsze wyposażenie w kontekście poprawy bezpieczeństwa państwa w związku z zagrożeniem zbrojnym ze strony Federacji Rosyjskiej i jaka jest kompleksowa ocena realizacji rozwoju Wojsk Lądowych, które są najdynamiczniej rozbudowywanym i rozwijanym rodzajem Sił Zbrojnych RP oraz jak realizowana jest produkcja i zakup najnowocześniejszego uzbrojenia i sprzętu wojskowego, na który przeznaczane są coraz większe środki budżetowe?**

W celu rozwinięcia ogólnego problemu badawczego sformułowano następujące **szczegółowe problemy badawcze** w postaci pytań:

1. Jakie znaczenie ma potencjał militarny i położenie geopolityczne dla państwa?
2. Jakie zagrożenia wynikają z działań polityczno-militarnych Federacji Rosyjskiej?
3. Jak realizowana jest restrukturyzacja i unowocześnianie techniczne najważniejszych rodzajów Wojsk Lądowych, zwiększające bezpieczeństwo wschodniej Polski?
4. Jakie uwarunkowania organizacyjne wpływają na zwiększenie lądowego potencjału militarnego Polski?
5. Jak realizowana jest budowa organizacyjno-sprzętowa największego związku taktycznego Wojsk Lądowych we wschodniej Polsce?
6. Jak działania NATO i USA wpływają na zwiększenia bezpieczeństwa militarnego Polski?

Na podstawie badań materiałów źródłowych i ich krytycznej analizy przyjęto następującą **główną hipotezę badawczą**: **Bezpieczeństwo militarne wschodniej Polski w istotnym stopniu uzależnione jest od skutecznego przyspieszenia działań powiększających ilościowo i jakościowo komponent lądowy Sił Zbrojnych RP w tej części kraju, z Wojskami Lądowymi na czele oraz działań wspierających sojuszników NATO, z USA na czele.**

Ponadto w pracy sformułowano **szczegółowe hipotezy badawcze**, które przybliżą rozwiązanie przyjętych szczegółowych problemów badań:

1. Bezpieczeństwo państwa w dużej mierze zależy od bezpieczeństwa militarnego, w tym głównie od wielkości i jakości posiadanych sił zbrojnych oraz uwarunkowań politycznych i geograficznych.
2. Przypuszcza się, że posiadany potencjał militarny oraz działania wojenne Federacji Rosyjskiej na Ukrainie, stanowią zagrożenie bezpieczeństwa pozostałych państw Europy Środkowo-Wschodniej.
3. Skuteczność potencjału militarnego Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP uzależniona jest od wielu czynników, a w szczególności od: czynników finansowych, czynników technicznych, czynników organizacyjnych i czynników ludzkich, które należy systematycznie ulepszać i powiększać.
4. Działania, w celu poprawy skuteczności bezpieczeństwa militarnego, powinny być adekwatne do zagrożeń zewnętrznych Polski. Wprowadzenie szerokich zmian w domenie lądowej Sił Zbrojnych RP przyczyni się do zwiększenia odporności we wschodniej części Polski. Działania te powinny być oparte na zmianach organizacyjnych, infrastrukturalnych, technicznych i osobowych.
5. Gwarancją posiadania siły odstraszania zewnętrznego jest budowa i posiadanie nowoczesnego, rozwiniętego związku taktycznego Wojsk Lądowych na bazie nowych i już istniejących garnizonów wzdłuż wschodniej granicy kraju.
6. Współpraca z sojusznikami NATO oraz zwiększenie obecności wojskowej USA w Polsce powinno gwarantować bezpieczeństwo militarne.

Uzyskanie odpowiedzi na przedstawione powyżej pytania badawcze i weryfikacja hipotezy badawczej zostały przeprowadzone z wykorzystaniem różnorodnych metod badawczych. Głównym kryterium ich doboru była racjonalizacja przebiegu oraz możliwość uzyskania obiektywnych wyników. W badaniach wykorzystano głównie teoretyczne i empiryczne metody badawcze. Główną metodą było badanie dokumentów oraz ich analiza, w tym raportów, artykułów, książek, aktów prawnych, czy protokołów oraz materiałów źródłowych. Pozwoliło to autorowi na wyodrębnienie najważniejszych czynników potrzebnych do budowy bezpieczeństwa militarnego wschodniej Polski.

Rozdział 1.

Znaczenie wzrostu potencjału sił zbrojnych dla bezpieczeństwa militarnego państwa

Wprowadzenie

Jedną z najważniejszych funkcji państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa w wymiarze narodowym jednostkom, grupom społecznym, narodowi i państwu, a w wymiarze międzynarodowym, na wspieraniu bezpieczeństwa w ramach sojuszy, układów i zobowiązań traktatowych. Jednym z elementów zapewnienia tych wymagań jest posiadanie sił zbrojnych gwarantujących realizację bezpieczeństwa. Siły zbrojne są gwarantem obrony państwa, ale ich znaczenie jest proporcjonalne do potencjału jaki posiadają, czyli wielkości stanów osobowych i ilości nowoczesnego, przystającego do współczesnego pola walki uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Uwzględniając te uwarunkowania, od wielu lat prowadzone są intensywne badania nad teorią bezpieczeństwa militarnego.

Od początku XXI wieku środowisko bezpieczeństwa, szczególnie w Europie Środkowo-Wschodniej, na przestrzeni ponad dwóch dekad, ulegało negatywnym zmianom. Dotyczyło to w głównej mierze zachwiania bezpieczeństwa militarnego, które po okresie zimnej wojny było regularnie obniżane, wprost proporcjonalnie do zagrożenia wybuchem konfliktu w tym regionie. Po tym kilkunastoletnim okresie zmniejszania potencjałów militarnych wielu krajów, nastąpił powolny powrót do jego odbudowy, wynikający z utrzymywanego wysokiego stopnia zagrożenia militarnego ze strony Federacji Rosyjskiej, która od 2014 r. nasilała swoje działania przeciwko Ukrainie. Jednym z pierwszych krajów, który rozpoczął planową restrukturyzację i odbudowę potencjału militarnego była Polska.

W związku ze zmianą w środowisku bezpieczeństwa, w obliczu wyzwań i zagrożeń, ogromnego znaczenia nabierają plany strategiczne państwa

w zakresie neutralizacji wszelkich niebezpieczeństw. To powoduje, że realizacja podstawowej funkcji państwa wymaga wnikliwej analizy istniejących zagrożeń oraz oceny dostępnych sił i środków, mogących zostać użytych w celu zapewnienia skutecznej ochrony podstawowych wartości egzystencjalnych i materialnych społeczeństwa[2].

Na bezpieczeństwo państwa znaczący wpływ ma również położenie geograficzne i jego uwarunkowania. Zdecydowanym atutem, związanym z obroną kraju, jest ukształtowanie terenu, utrudniające użycie ciężkiego uzbrojenia i sprzętu wojskowego, ograniczające możliwości atakującej strony. Obszary górskie i tereny górzyste oraz otwarte morze wraz z jeziorami i rzekami, stanowią największą barierę fizyczną ułatwiającą obronę. Wszelkiego rodzaju niziny, bez większych rzek czy jezior, są łatwym obszarem do zajęcia, co należy uwzględniać w planach obronnych oraz dyslokacji jednostek wojskowych.

1.1. Bezpieczeństwo i siła militarna – aspekty ogólne

Bezpieczeństwo militarne wchodzi w skład ogólnie pojmowanego bezpieczeństwa narodowego, obejmując też bezpieczeństwo państwa. Bezpieczeństwo narodowe uwzględnia podmiotowy charakter jednostek i grup społecznych. W ujęciu podmiotowym w jego skład wchodzi wiele różnych rodzajów bezpieczeństwa w tym m.in.: bezpieczeństwo polityczne, ekonomiczne, ekologiczne, społeczne, kulturowe, ideologiczne, publiczne, powszechne oraz bezpieczeństwo militarne (rysunek 1). Wszystkie one są ze sobą powiązane i nie stanowią odrębnych zbiorów. Jeżeli mówi się o nich rozdzielnie, to czyni się to wyłącznie dla celów poznawczych. Gdy zaś uwzględni się zasadniczy podmiot bezpieczeństwa – państwo – wówczas należy mówić o rodzajach bezpieczeństwa jako o całości. Tym samym bezpieczeństwo narodowe jest swego rodzaju naczyniem połączonym, w skład, którego wchodzą różne sytuacje, zjawiska i stany rzeczy oddziaływujące na siebie nawzajem i wymagające myślenia uogólniającego[3].

[2] M. Kopczewski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa – wybrane elementy*, Doctrina. Studia społeczno-polityczne 10, Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, Wydawnictwo Pracownia Wydawnicza, Siedlce 2013, s. 104-105.

[3] W. Kitler*, Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, Uwarunkowania*, *System*, AON, Warszawa 2011, s. 40-41.

Rysunek 1. Relacje poziome między różnymi rodzajami bezpieczeństwa, bez względu na podmiot bezpieczeństwa (w ujęciu przedmiotowym, bez uwzględniania związków między nimi) a bezpieczeństwem narodowym

Źródło: W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, Uwarunkowania*, *System*, AON, Warszawa 2011, s. 40.

Jednym z najważniejszych rodzajów bezpieczeństwa narodowego jest bezpieczeństwo militarne. Obejmuje ono różnorodne działania mające na celu przeciwdziałanie zagrożeniom zewnętrznym oraz wewnętrznym. Bezpieczeństwo militarne musi przeciwdziałać groźbie użycia siły militarnej przez inny podmiot (państwo) w celu zdobycia terytorium lub ograniczenia suwerenności państwa. Jednocześnie bezpieczeństwo militarne jest także stanem uzyskanym w wyniku przemyślanej i zaplanowanej obrony i ochrony przed różnymi zagrożeniami. Bezpieczeństwo militarne wiąże się ściśle z przeciwdziałaniem zamiarom wymuszenia określonych zachowań i ustępstw oraz osiągnięcia korzyści politycznych, ekonomicznych lub kulturowych, a w najgorszym przypadku opanowania terytorium i ograniczenia niepodległości państwa[4].

Według prof. Stanisława Kozieja bezpieczeństwo militarne to w wypadku państwa obronność lub obrona narodowa. Wyjaśnia, że w polskiej praktyce

[4] W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe* ..., op. cit., s. 47.

ustawodawczej obydwa te terminy można traktować jako równoznaczne i posługiwać się nimi zamiennie. Tym samym obronność obejmuje szeroki zakres radzenia sobie podmiotu poprzez zapobieganie, wykorzystywanie, reagowanie, przeciwdziałanie, redukowanie itp.- szans, wyzwań, ryzyka i zagrożeń polityczno-militarnym z zewnątrz, wykorzystując przy tym cały zasób sił i środków, jakimi podmiot dysponuje (zarówno militarnych, jak i pozamilitarnych, wyspecjalizowanych i ogólnych)[5].

Natomiast według prof. Waldemara Kitlera bezpieczeństwo militarne to rodzaj bezpieczeństwa narodowego, będący procesem obejmującym różnorodne działania (środki) w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego. Jego zasadniczym celem jest przeciwdziałanie zagrożeniom zewnętrznym i wewnętrznym, mogącym doprowadzić do groźby użycia siły militarnej w celu opanowania terytorium i ograniczenia suwerenności państwa, a jednocześnie stanem uzyskanym w wyniku zorganizowanej ochrony i obrony przed tymi zagrożeniami[6].

Trochę inaczej zdefiniowane jest bezpieczeństwo wojskowe (militarne) w *Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa*, które brzmi: „dziedzina bezpieczeństwa państwa, dotyczy możliwości przeciwstawienia się wszelkim zagrożeniom militarnym, poprzez utrzymywanie odpowiednio zorganizowanych i wyposażonych sił zbrojnych, sojusze wojskowe, a także posiadanie strategicznych koncepcji ich użycia, stosownie do zaistniałych sytuacji”[7].

Ryszard Szpyra w swojej pracy *Bezpieczeństwo militarne państwa* poddaje analizie stwierdzenie innych autorów (T. Jemioło red, *Zarządzanie bezpieczeństwem narodowym. Kryptonim „Bezpieczeństwo RP”*, AON, Warszawa 2006), że bezpieczeństwo państwa utożsamiane jest z siłą wojskową od niepamiętnych czasów. W świetle takiego podejścia bezpieczeństwo militarne jest podstawowym zagadnieniem w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego. Po dziś dzień o bezpieczeństwie narodowym w pełni decyduje jego siła militarna. Tak więc, aby mówić o bezpieczeństwie militarnym należy brać pod uwagę podmiot (państwo) oraz całe jego otoczenie zewnętrzne, czyli środowisko międzynarodowe. Dodatkowo warunkiem koniecznym do rozpatrzenia problemu bezpieczeństwa militarnego jest istnienie siły wojskowej (czynnika militarnego) w środowisku międzynarodowym. Natomiast problem militarnego

[5] S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe nr 18, Warszawa 2011, s. 20-21.

[6] W. Kitler*, Bezpieczeństwo narodowe ...*, op. cit., s. 47.

[7] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, red. naukowa J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kuliczkowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 29.

zagrożenia danego państwa może być podejmowany dopiero od momentu przygotowywania przez ewentualnego przeciwnika potencjału militarnego do zbrojnej agresji. Należy więc przyjąć, że bezpieczeństwo militarne państwa to relacja (stan, proces, zależność) jaka zachodzi między danym państwem a otoczeniem międzynarodowym, w którym uczestniczy czynnik militarny[8].

Aby dobrze zrozumieć pojęcie bezpieczeństwa militarnego należy zapoznać się z zasadniczymi elementami wchodzącymi w jego skład:

- organizacja i wyposażenie sił zbrojnych,
- sojusze militarne,
- strategia wykorzystania posiadanych sił[9].

Opierając się na przyjętych założeniach Ryszard Szpyra przyjął następującą definicję bezpieczeństwa militarnego: „Bezpieczeństwo militarne, to zmienny w czasie stan określający możliwość zaspokojenia potrzeb społecznych związanych z trwaniem i rozwojem państwa w warunkach istnienia realnych i potencjalnych zagrożeń militarnych, świadomość tego stanu oraz aktywność zmierzająca do osiągnięcia pożądanego poziomu tego stanu”[10].

Bezpieczeństwo militarne państwa należy rozpatrywać zarówno w aspekcie narodowym, jak i międzynarodowym. Wymiar narodowy jest ścisłe związany z oceną własnych (krajowych) zagrożeń, których musi dokonać państwo. Natomiast wymiar międzynarodowy jest powiązany z identyfikacją państwa w stosunku do innych krajów, określeniem swojej egzystencji i granic oraz przeciwdziałaniem groźbie użycia siły. Wszystkie rządy muszą być gotowe na zaistnienie możliwości konfliktu zbrojnego w konkretnej sytuacji. Wydawać by się mogło, że współcześnie użycie sił zbrojnych leży w gestii suwerennej decyzji państwa. Tak jednak do końca nie jest. Wymiar bezpieczeństwa militarnego zinstytucjonalizowany w strukturach międzynarodowych (organizacje, sojusze) powoduje, że obecnie użycie sił zbrojnych wykracza poza indywidualną decyzję państwa. Mimo pewnych ograniczeń siła militarna dla wielu państw pozostaje nadal głównym instrumentem polityki międzynarodowej pomimo niezwykle szerokiego pojmowania bezpieczeństwa. Dla niemal każdego państwa bardzo ważne jest kontrolowanie sytuacji militarnej w otoczeniu własnego kraju i wpływanie na nią oraz kształtowanie jej. W obecnej dobie niezwykle istotnym staje się nadążanie za cywilizacyjnym rozwojem i wynikającymi

[8] R. Szpyra, *Bezpieczeństwo militarne państwa*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2012, s. 75.

[9] J. Wojnarowski, J. Babula, *Bezpieczeństwo militarne Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2004, s. 13.

[10] R. Szpyra, *Bezpieczeństwo* ..., op. cit., s. 97.

z niego stałymi zmianami w sferze militarnej. Jedną z najważniejszych kategorii strefy bezpieczeństwa militarnego jest kwestia ewolucji broni[11].

Analiza przedstawionych kryteriów i definicji pozwoliła autorowi przyjąć do dalszych badań następującą definicję: **Bezpieczeństwo militarne to rodzaj bezpieczeństwa gwarantujący państwu, społeczeństwu, grupie etnicznej możliwość przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom zewnętrznym i wewnętrznym przy użyciu sił zbrojnych oraz wykorzystanie synergii sił i środków istniejących układów i sojuszy do wzmacniania bezpieczeństwa w zakresie militarnym, z potencjałem zapewniającym możliwość obrony terytorium i zachowania suwerenności**.

System ze stale zmieniającymi się relacjami, uwarunkowaniami, możliwościami i strukturami, który jest jednocześnie ciągle funkcjonującym w czasie i przestrzeni procesem rozgrywającym się między państwem a jego otoczeniem zewnętrznym, nazywa się bezpieczeństwem militarnym. Inaczej mówiąc jest to gra pomiędzy wieloma partnerami, których interesy są różnie motywowane. Bezpieczeństwo militarne jest także kontynuacją interesów, działań oraz intencji i relacji państwa wobec własnego otoczenia. Głównymi zagadnieniami przy omawianiu bezpieczeństwa militarnego są oszacowania i oceny. Kolejnymi zagadnieniami, o których nie sposób nie wspomnieć przy okazji omawiania bezpieczeństwa militarnego są: percepcja bezpieczeństwa oraz kategoria poczucia bezpieczeństwa. W tym punkcie wchodzą w grę aspekty świadomościowe, a w ich obrębie aspekty subiektywne i obiektywne postrzegania bezpieczeństwa militarnego. Według niektórych badaczy i ekspertów, przy omawianiu bezpieczeństwa militarnego nie można ograniczać się wyłącznie do określenia stanu bezpieczeństwa państwa. Należy pójść dalej w kierunku analizy pod kątem wzmocnienia tegoż bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo militarne ma charakter utylitarny. Aby dokonać oceny bezpieczeństwa militarnego państwa, trzeba wziąć pod uwagę, jaki jest obiektywnie stopień zagrożenia zewnętrznego, a następnie ocenić zdolności obronne państwa i zestawić je ze skalą negatywnych bodźców napływających z zewnątrz, a także ze skalą pozytywnych bodźców płynących ze środowiska międzynarodowego. Zestawienie ze sobą obydwu bodźców, zarówno tych pozytywnych, jak i negatywnych, czyli wzięcie pod uwagę odporności i zagrożeń, nie daje nigdy jednoznacznego wyniku. W bezpieczeństwie militarnym oszacowaniu poddaje się tak wiele

[11] R. Szpyra, *Podstawowe problemy bezpieczeństwa militarnego*, Zeszyty Naukowe AON nr 2(79)/2010, Warszawa 2010, s. 57.

czynników, że nie sposób sprowadzić ich do wspólnego mianownika. Obok bowiem czynników moralnych, psychologicznych i intencjonalnych mamy do czynienia z czynnikami jakościowymi i ilościowymi, materialnymi i niematerialnymi, a co najgorsze z subiektywnymi i obiektywnymi. Często mamy też do czynienia z czynnikami mierzalnymi i niemierzalnymi. W konsekwencji dokonując nawet bardzo wszechstronnej i niejednokrotnie bardzo wnikliwej oceny bezpieczeństwa militarnego państwa, nie jest się w stanie pozbyć szacunku do pewnego stopnia subiektywnego. Tak więc na obecnym etapie nie da się w stu procentach powiedzieć o jakimkolwiek państwie, że jego bezpieczeństwo militarne jest zachowane, czyli, że państwo jest absolutnie bezpieczne[12].

Współcześnie to nie posiadanie dużych liczebnie sił zbrojnych, dobrego, nowoczesnego wyposażenia i wzorowego stanu zaplecza, czyli nienagannego potencjału militarnego decyduje o zagrożeniu dla innych państw, lecz chęć i wola jego użycia wobec drugiego państwa. To polityka wiedzie prym nad innymi dziedzinami społecznego działania. Zaprzeczeniem tej tezy powtarzanej wielokrotnie przez teoretyków jest stwierdzenie, że w pewnych okolicznościach nagromadzony potencjał militarny może być przyczyną takiego zagrożenia. W wielu regionach świata następuje załamanie równowagi poprzez nadmierne skupienie siły militarnej. Pomijając sposób i przyczyny powstania znacznej siły militarnej, jej nadmiar może stanowić pokusę jej użycia dla osiągnięcia celów politycznych. Kolejnym aspektem niosącym ze sobą zagrożenie jest spore nagromadzenie przez inne państwa sił o charakterze ofensywnym. To powoduje rozwój i zapotrzebowanie na systemy przeciwpancerne i przeciwlotnicze dla państw o mniejszych możliwościach rozwoju swoich sił zbrojnych, niosąc tym samym samonapędzający się wyścig zbrojeń[13].

Dla zapewnienia bezpieczeństwa kraje wykorzystują siły militarne, które to pojęcie należy do szerszych niż siły zbrojne. Jeśli więc jakaś dana grupa osób dysponuje bronią i jest w posiadaniu wyposażenia pozwalającego na zabezpieczanie, ubezpieczanie oraz wspieranie walki zbrojnej, to mamy do czynienia z pojęciem siły militarnej. W skład tej grupy wchodzą też jednostki paramilitarne, siły przeciw partyzanckie i kontrwywiadowcze oraz siły przeciw rebelianckie. Zwykle więc siły militarne angażujące się w obronę konkretnego politycznego podmiotu, to poza siłami zbrojnymi wszelkie grupy oraz

[12] W. Grygolec, L. Kościuk, *Bezpieczeństwo militarne państwa, pojęcia, uwarunkowania, polityka*, MON, Warszawa 1998, s. 23-24.

[13] B. Balcerowicz, *Obronność państwa średniego*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1997, s. 68.

organizacje wyposażone w broń, mundury i wyposażenie wojskowe. Siły te mogą brać udział zarówno w operacjach humanitarnych, jak i w wojnach oraz konfliktach zbrojnych. Zawsze jednak postępują zgodnie z potrzebami władzy politycznej, której interesom służą. Siła militarna danego państwa jest wyraźnym wskaźnikiem jego potęgi oraz znaczenia danego narodu. Mądre używanie siły militarnej daje gwarancje na zwycięstwo militarne, a w konsekwencji na osiągnięcie celów gospodarczych, społecznych i terytorialnych. Na skutek uzyskania określonych celów politycznych, zwycięzca może kształtować określoną koniunkturę gospodarczą, ze zwróceniem uwagi na przemysł obronny, a więc doskonalić wyposażenie i organizować siły zbrojne do obrony[14].

Dla osiągnięcia określonych celów politycznych państwa stosują wiele form zarówno bezpośredniego, jak i pośredniego użycia sił militarnych. Według prof. Bolesława Balcerowicza tymi narzędziami są m.in.:

- „demonstracja siły,
- dywersje militarne,
- blokada militarna,
- szantaż militarny,
- prowokacja militarna,
- incydent graniczny,
- ograniczone użycie środków przemocy zbrojnej,
- zbrojne starcie graniczne,
- napaść zbrojna grup nieformalnych,
- konflikt lokalny,
- konflikt między państwami”[15].

Na wielkość i charakter oraz jakość siły militarnej wpływają zarówno potencjał naukowo-techniczny państwa, jak i w szczególności potencjał ekonomiczny, a co za tym idzie wielkość personelu oraz jakość sprzętu i uzbrojenia. Gdy wszystkie te czynniki zsumują się, to dadzą one potencjał wojskowy, decydujący o sile militarnej państwa. Zasoby wojskowe uzupełniane w sposób systematyczny przez elementy, które przyczyniają się bezpośrednio do zapewnienia siłom zbrojnym wymaganych zdolności bojowych, wpływają na siłę militarną państwa. Niewątpliwie jednymi z ważniejszych składników tworzących siłę militarną są czynniki intelektualne i organizacyjne. Niebagatelną

[14] J. Karpowicz, M. Polinceusz, *Siła militarna we współczesnym środowisku bezpieczeństwa, cz. I,* Wydawnictwo WSIZiA, Warszawa 2014, s. 11-12.

[15] B. Balcerowicz, *Obronność państwa …*, op. cit., s. 74.

rolę odgrywa tu poziom edukacji obronnej społeczeństwa, wpływający bezpośrednio na stan przygotowania wojskowego narodu. Z kolei ważne jest przygotowanie elementów systemu obronnego tak, aby posiadane zasoby zostały w pełni wykorzystane do obrony. Koniecznym staje się przemyślenie sposobu funkcjonowania struktur obronnych, począwszy od administracyjnych, a skończywszy na militarnych. Teoretycy zajmujący się siłą militarną przywiązują dużą wagę do przywództwa narodu, a na kolejnym miejscu stawiają dyscyplinę i morale społeczeństwa. Dużą wagę należy też przywiązywać do uwarunkowań systemowych, a zwłaszcza do dostosowania struktur i jednostek do wypełniania funkcji militarnych. Ogromny wpływ na siłę militarną państwa ma też wyszkolenie personelu wchodzącego w skład jednostek organizacyjnych systemów. Nie należy również zapominać o roli i stanie systemu prawnego, jego dobrej znajomości, stosowaniu i wdrażaniu procedur, o dokumentacji, łączności i przywiązywaniu wagi do przepływu informacji. Na siłę militarną ma również wpływ poziom akceptacji celów militarnych ustalonych i zaakceptowanych przez państwo[16].

Można stwierdzić, że we współczesnym świecie o bezpieczeństwie militarnym kraju nie decyduje tylko potencjał militarny. Bardzo istotne są także: położenie geopolityczne, nowoczesne technologie i umiejętność ich wykorzystania oraz zawieranie odpowiednich sojuszy. Obecnie, w przeciwieństwie do czasów minionych, nie należy skupiać się wyłącznie na sile militarnej, ale dbać o relacje międzynarodowe jako uzupełnienie m.in. polityki obronnej. Jeszcze ważniejszym okazuje się zbalansowanie czynnika militarnego, czyli unowocześnienie sił zbrojnych jako elementu odstraszania z jednoczesną, silną współpracą z sojusznikami.

Należy również pamiętać o uwarunkowaniach bezpieczeństwa państwa, które ogólnie można podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne. Szczególnie pojęcie zewnętrzne bezpieczeństwo państwa wskazuje na znaczenie środowiska międzynarodowego wokół podmiotu – państwa i jest wykładnią potencjalnych zagrożeń. Tym samym uwarunkowania wymagają ciągłej analizy, zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych czynników, jakie mają wpływ na środowisko bezpieczeństwa.

Natomiast czynnikami wpływającymi na poziom bezpieczeństwa są m.in.:
- położenie geograficzne,
- sojusze polityczne,

[16] J. Karpowicz, M. Polinceusz, *Siła militarna we współczesnym ...,* op. cit., s. 13-14.

- członkostwo (lub brak) w NATO,
- pakty pokojowe z sąsiednimi państwami,
- respektowanie (lub nie) konwencji międzynarodowych,
- ustrój w państwie,
- stan uzbrojenia,
- liczba rezerwistów i żołnierzy czynnej służby,
- wydatki przeznaczone na zbrojenie,
- posiadanie własnego przemysłu zbrojeniowego,
- dyplomacja i polityka zagraniczna,
- posiadanie (lub nie) broni masowego rażenia[17].

Analizując powyższe czynniki, można wskazać, że jednym z ważniejszych elementów jest prowadzenie polityki na rzecz umacniania bezpieczeństwa państwa. Jest to zmienny proces kształtowania tego bezpieczeństwa i wymaga rozważnych decyzji. Tym bardziej, że polityka w tym zakresie przechodzi transformację, poprzez indywidualne i kolektywne działania na rzecz budowy podsystemu obronnego. W tym zmiennym procesie, wiele krajów pokazuje swoją determinację w zwiększaniu swoich wydatków obronnych, a na przestrzeni ostatnich lat, na spójne działania polityczno-wojskowe[18].

1.2. Polityka międzynarodowa państwa w kontekście użycia potencjału militarnego

Jednym z najważniejszych działań państwa, będącego podmiotem w środowisku międzynarodowym, jest polityka międzynarodowa. Ukierunkowana jest na działania zewnętrzne związane z utrzymaniem stosunków dwustronnych i wielostronnych, pozwalających na rozwój państwa i społeczeństwa z jednoczesną gwarancją ogólnie pojętego bezpieczeństwa. Wola przetrwania i zachowania suwerenności jest motorem budowy, utrzymania i rozwijania sił zbrojnych tworzących potencjał militarny państwa, stanowiący główny argument siły i odstraszania potencjalnych agresorów. Takie działanie państwa gwarantuje mu utrzymanie lub wzrost pozycji międzynarodowej tak potrzebnej

[17] J. Nowicka, H. Elak, Z. Ciekanowski, *Bezpieczeństwo jako kategoria funkcjonowania państwa,* [w:] *Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa państwa cz. II*, red. naukowa Z. Ciekanowski, Wydawnictwo PSW, Biała Podlaska 2021, s. 160.

[18] R. Zięba, *Treść i zakres pojęcia „bezpieczeństwo Polski"*, [w:] *Bezpieczeństwo Polski, współczesne wyzwania*, red. naukowa S. Wojciechowski, A. Potyrała, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2014, s. 12.

do umacniania bezpieczeństwa. Tym samym polityka międzynarodowa ma duże znaczenie w zapewnieniu bezpieczeństwa.

Będąc częścią systemu międzynarodowego, każdy suwerenny podmiot geopolityczny musi posiadać własne siły zbrojne, które mają legalny charakter, a więc przybierają postać regularnej armii. Jak zauważa Rupert Smith, w historii istniały różnorodne rozwiązania wymuszone przez uwarunkowania dziejowe, niemniej jednak wszystkie armie, chcące odróżnić się od sił nieregularnych, posiadają cztery wspólne, prawnie uwarunkowane cechy:

- podlegając najwyższej władzy państwowej, są zorganizowane hierarchicznie,
- stanowią strukturę militarną,
- przysługujące im prawo posiadania broni, wiąże się z koniecznością przestrzegania odrębnych, wewnętrznych przepisów dyscyplinarnych,
- scentralizowany sposób finansowania obejmuje zarówno zaopatrzenie w sprzęt, jak i broń oraz materiały.

Wszystkie wymienione powyżej cechy spotyka się w armiach wszystkich państw świata. Powoduje to, iż armie posiadają jednolity charakter, zwiększa to legalizm działań. Siły zbrojne są jednocześnie wyodrębnione ze społeczeństwa. Wojsko pełniąc wobec społeczeństwa rolę służebną, jednocześnie to jemu właśnie zawdzięcza napływ kadr. Powinno zatem zachowywać niepowtarzalny charakter, czyli funkcjonować niezależnie od społeczeństwa, kierując się odrębnymi, wewnętrznymi przepisami[19].

Po zakończeniu zimnej wojny, przez ostatnie ponad trzydzieści lat, siły zbrojne wielu państw przeszły reformy związane z wielkością oraz jakością. W przypadku wielkości w pierwszej kolejności zmniejszano stany osobowe sił zbrojnych, realizując jednocześnie proces likwidacji służby poborowej na rzecz żołnierzy zawodowych. Zmniejszano też stan ilościowy uzbrojenia, nie zastępując go w wielu krajach nowoczesnym, zachowując ten z okresu zimnej wojny i realizując przy tym politykę nieinwestowania w przemysł zbrojeniowy oraz nowe zakupy dla sił zbrojnych. W okresie tym padło wiele wspólnych, międzynarodowych projektów konstruowania uzbrojenia kolejnej generacji. Przewodziły w tym kraje Europy, dzieląc się na kraje o dużych możliwościach finansowych, które nie inwestowały w siły zbrojne i kraje regionu Europy Środkowo-Wschodniej, które utrzymywały sprzęt z okresu zimnej wojny, realizując

[19] R. Smith, *Przydatność siły militarnej. Sztuka wojenna we współczesnym świecie*, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2010, s. 28-29.

rozwój gospodarczy nastawiony na wyrównanie różnic społecznych z krajami Zachodu. Jednym z czynników, który miał wpływ na nieinwestowanie w drogi sprzęt i uzbrojenie, było uczestnictwo sił zbrojnych wielu państw w misjach pokojowych, nie wymagających takich radykalnych wydatków. W przypadku Federacji Rosyjskiej działania związane ze zmniejszaniem sił zbrojnych zostały zmienione, szczególnie w drugiej dekadzie XXI wieku, w reformę struktur, uzbrojenia i wyposażenia. Wynikało to z polityki Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej i odbudowywania swojego wizerunku mocarstwa światowego.

Do niedawna w postrzeganiu sił zbrojnych dominowało przekonanie, że w nowoczesnych państwach armia stanowi sprawny i nieustannie gotowy do użycia zbiór narzędzi i w zależności od potrzeb, wybierane są tylko te niezbędne. XXI wiek zmienił jednak nieco to myślenie i widoczny jest diametralnie nowy kierunek postrzegania działań prowadzonych na polu walki. Po pierwsze należy wziąć pod uwagę przede wszystkim rozproszenie sił w obszarze objętym konfliktem. Po drugie należy skoncentrować się na prowadzeniu działań samodzielnymi zgrupowaniami taktycznymi w sile kompanii. Po trzecie istotne jest obecnie zsynchronizowanie systemu pozycjonowania, rozpoznawania i precyzyjnego rażenia z działaniami samodzielnych zgrupowań taktycznych. Wiadomo, że prowadzi to najczęściej do działań bezkontaktowych, w przypadku walk realizowanych uderzeniami ogniowymi ze środków bezpilotowych. Zmieniają się obecnie uwarunkowania, gdyż używana jest amunicja precyzyjna, spoza zasięgu obserwacji i możliwości przeciwdziałania ze strony przeciwnika. W obecnych czasach przed siłami zbrojnymi ciągle stawiany jest wymóg posiadania potencjału rażenia ogniowego, ale przede wszystkim stawia się na potencjał radioelektroniczny i rozpoznawczy, który błyskawicznie pokazuje potwierdzone dane i informacje. Do najważniejszych zadań należy obecnie dozowanie, pozycjonowanie i wskazywanie celów. W obecnej dobie ważniejsze jest przeszukiwanie rejonów lub obiektów, organizowanie zasadzek i napadów, niż walka w kontakcie bezpośrednim[20].

Aby uzyskać funkcjonalną stabilność bezpieczeństwa międzynarodowego konieczne są dwa podstawowe czynniki:

- znajomość oddziaływań spoza systemu bezpieczeństwa,
- dokładne uzgodnienie interesów państw wchodzących w skład danego systemu.

[20] L. Elak, *Potencjał wojsk lądowych wobec współczesnych wyzwań bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojennej, Warszawa 2020, s. 115.

Konsekwencją podejmowanych przez państwa wysiłków jest wyeliminowanie wszelkich zagrożeń dla ich bezpieczeństwa narodowego oraz tworzenie norm, porozumień, mechanizmów i organizacji międzynarodowych pozwalających rozwiązywać konflikty, dążących do pokojowej współpracy międzynarodowej, eliminujących sprzeczności. Dobrze sprecyzowane normy prawne i polityczne stosunki międzynarodowe, przyczyniają się najskuteczniej do stabilizowania bezpieczeństwa międzynarodowego. Szczególną rolę należy przypisać zwłaszcza wielkim mocarstwom, gdyż to z ich inicjatywy podejmowany jest proces współpracy międzynarodowej, który przyczynia się do budowania zaufania, eliminowania zagrożeń, rozwiązywania trudnych, narastających problemów bezpieczeństwa międzynarodowego. Dopiero, gdy postrzegana jest jako proces, czyli w dłuższej perspektywie, współpraca międzynarodowa tworzy infrastrukturę pokoju. Aby dobrze zrozumieć pojęcie bezpieczeństwa – zdaniem Ryszarda Zięby – należy na nie spojrzeć dwojako. Po pierwsze jest to określony w danym czasie stan stosunków międzynarodowych. Po drugie jest to określony proces społeczny w skali międzynarodowej o dużej intensywności i zmiennej dynamice. Jego wyznacznikiem są najczęściej zmieniające się zgodności, sprzeczności i współzależności interesów państw i systemów międzynarodowych. Państwa zmierzając do ochrony i kształtowania bezpieczeństwa, uruchamiają indywidualne i zespołowe oddziaływania, będące siłą napędową całego procesu bezpieczeństwa międzynarodowego[21].

Do pewnego momentu istniała teza, że państwa dążące do rozwoju własnej potęgi militarnej i szeroko zakrojonej rozbudowy potencjału wojskowego, mogą samodzielnie zabezpieczać się i bronić. Nieco później musiano dokonać modyfikacji tego przekonania. Już w późnym okresie zimnej wojny pojawiły się tezy o tym, jak ważne jest zawieranie sojuszy militarnych. Neorealiści podkreślali w swoich pracach, że prawdziwą potęgę można uzyskać jedynie we współpracy wielu państw. Większe zmiany w podejściu do bezpieczeństwa, głównie w sferze teoretycznej, dokonały się nieco później, w dobie rozwoju teorii liberalnych. Szczególnie duże podwaliny w tym zakresie poczyniła tzw. szkoła kopenhaska. Dominowała ona wśród teorii konstruktywistycznych. W roku 1994, na spotkaniu Kopenhaskiej Grupy Badań nad Bezpieczeństwem, po raz pierwszy padł termin: „szkoła kopenhaska". Jego twórcą był Bille McSweene.

[21] R. Zięba, *Bezpieczeństwo międzynarodowe w pierwszej dekadzie XXI wieku w kontekście nowych wyzwań i zagrożeń*, Krakowskie Studia Międzynarodowe nr 4 (IV), Kraków 2007, s. 34-35.

Wkrótce termin „szkoła kopenhaska" wszedł do powszechnego użytku w sferze teoretycznej nauk o bezpieczeństwie. Do Polski termin ten dotarł i rozpowszechnił się w środowiskach akademickich za sprawą profesora Wojciecha Kosteckiego, który uczestniczył ze strony polskiej w pracach grupy w Kopenhadze. Można powiedzieć, że ukoronowaniem rozszerzonej teorii „szkoły kopenhaskiej" była zbiorowa praca uczonych, która ukazała się pod koniec lat 90. pt. „Security. A New Framework for Analysis". Zostało tam wyróżnionych pięć obszarów bezpieczeństwa i pięć odpowiadających im obszarów zagrożeń:

- bezpieczeństwo militarne – zagrożenie wojskowe,
- bezpieczeństwo polityczne – zagrożenie władzy,
- bezpieczeństwo ekonomiczne – zagrożenie finansowe,
- bezpieczeństwo społeczne – zagrożenie wspólnej tożsamości,
- bezpieczeństwo ekologiczne – zagrożenie degradacją biosfery.

Wszystkie te zagrożenia powstają w związku z działalnością człowieka[22].

W szeroko pojmowanej społeczności międzynarodowej użycie siły militarnej jest podyktowane jej zastosowaniem do ochrony i obrony interesów własnych lub sojuszników i koalicjantów. Zawsze, ilekroć dochodzi do wykorzystania tego typu siły, następuje rozpatrzenie tego faktu pod kątem, obwarowane konwencjami, dokumentami normatywnymi, a przede wszystkim zapisane w Karcie Narodów Zjednoczonych. Profesor Jarosław Gryz uważa, iż użycie siły militarnej w polityce międzynarodowej należy rozpatrywać wieloaspektowo. Po pierwsze istnieje aspekt ochrony własnego terytorium i jego obrony w przypadku zbrojnej agresji. Po drugie istnieje ochrona i obrona terytorium sojuszników. Kolejnym aspektem jest np. wprowadzenie embarga na dostawy broni dla stron konfliktu w celu ochrony porządku międzynarodowego i ograniczenia skutków konfliktów regionalnych. Jednym z istotniejszych obecnie aspektów użycia siły militarnej jest ochrona wartości ogólnoludzkich – życia i zdrowia – w obliczu, gdy konflikt wewnątrzpaństwowy zagraża jakiejś społeczności lub jej części. Według profesora Jarosława Gryza istnieje też aspekt ochrony własnych interesów w sytuacji wystąpienia dla nich realnego lub potencjalnego zagrożenia, przy wykorzystaniu siły zbrojnej jako instrumentu polityki. Wszystkie powyżej wymienione aspekty ochrony i obrony podlegają ocenie pod względem legalności jej zastosowania, efektywności. Rozważa się,

[22] A. Urbanek, *Ludzki wymiar bezpieczeństwa,* [w:] *Wybrane problemy bezpieczeństwa. Dziedziny bezpieczeństwa,* red. naukowa A. Urbanek, Wydawnictwo Społeczno-Prawne, Słupsk 2013, s. 43.

czy osiągnięto zamierzenia. Następnie tworzy się pewien obraz użycia siły, który jest lub nie jest akceptowany przez społeczność międzynarodową. Chodzi tu nie tylko o wyrażenie akceptacji przez państwa, ale także ich społeczeństwa. O ile stosowanie siły militarnej w obronie własnego terytorium lub obronie terytorium sojusznika nie budzi żadnych kontrowersji, gdyż znajduje swój wyraz w rozdziale VII, art. 51w Karcie Narodów Zjednoczonych, o tyle w sytuacji pojawienia się konieczności ochrony wartości ogólnoludzkich w postaci życia i zdrowia, pojawiają się tu pewne spory. Decyduje wówczas Rada Bezpieczeństwa ONZ biorąc pod uwagę art. 39, 40 i 42. Jeśli nastąpi brak decyzji Rady, może wystąpić podejrzenie o niezgodność z prawem międzynarodowym. Ostatnia z przytoczonych okoliczności, czyli przypadek ochrony własnych interesów przy wykorzystaniu lub groźbie wykorzystania siły zbrojnej, jako instrumentu polityki, budzi dużo kontrowersji. Oznacza bowiem łamanie praw, obniżanie poziomu zaufania do reżimów międzynarodowych[23].

Obecnie państwa muszą przyjąć nieco inną definicję suwerenności, chcąc korzystać ze stabilnych i bezpiecznych stosunków międzynarodowych. Gdy celem państw, wręcz egzystencjonalnym, jest bezpieczeństwo, a dla społeczności międzynarodowej stało się ono warunkiem wszechstronnego rozwoju, pojawił się problem z jego zapewnieniem sobie przez małe i średnie państwa. Dzieje się tak, gdyż we współczesnej, niezwykle skomplikowanej sytuacji międzynarodowej, małym państwom coraz trudniej jest zapewnić bezpieczny byt swoim obywatelom. Poszukując bezpiecznych dla siebie rozwiązań, kraje te mają do wyboru dwa kierunki. Mogą pozostać neutralnymi, ufając własnym siłom militarnym i międzynarodowemu prawu lub też mogą jednoczyć się w sojuszach polityczno-militarnych i uczestnicząc w systemach bezpieczeństwa zbiorowego, podporządkowywać się mocarstwom, a w zamian otrzymywać gwarancje bezpieczeństwa. Obydwa te rozwiązania niosą ze sobą ryzyko samoograniczenia niezależności państwa. Decyzję o wyborze muszą podjąć suwerenne władze danego kraju, biorąc pod uwagę dobro wspólne obywateli. Najistotniejszym celem jest zawsze bezpieczeństwo zbiorowe. Natomiast system bezpieczeństwa międzynarodowego jest gwarantem pokoju i bezpieczeństwa dla państw nastawionych pokojowo[24].

---

[23] J. Gryz, *Współczesne znaczenie siły militarnej w polityce międzynarodowej*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 4, 2009-2010, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2010, s. 24-25.

[24] D. J. Mierzejewski, *Bezpieczeństwo europejskie w warunkach przemian globalizacyjnych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011, s. 130-131.

W epoce pozimnowojennej nastąpił wzrost zarówno pozytywnych, jak i negatywnych współzależności międzynarodowych. Dochodziło też do poszerzania przestrzennej wizji bezpieczeństwa państw. Odbywało się to jakościowo odmiennie, gdyż część państw zaczęła stosować kooperacyjne metody wzmacniania własnego bezpieczeństwa międzynarodowego w skali regionalnej i globalnej. Stało się to koniecznością w związku z narastającą internacjonalizacją zagrożeń dla bezpieczeństwa państw, takich jak:

- handel bronią i proliferacja broni jądrowej,
- wzrost terroryzmu,
- rozwój transnarodowej przestępczości zorganizowanej,
- wzrost skażeń środowiska naturalnego,
- duże migracje ludności, będące zupełnie nowym rodzajem zagrożeń.

Koniecznością staje się więc internacjonalizacja i multilateryzacja działań na rzecz bezpieczeństwa, co w konsekwencji prowadzi do globalizacji bezpieczeństwa międzynarodowego. Już na początku lat 90. XX wieku zaczęto gwałtownie odczuwać potrzebę budowania zadowalającego systemu bezpieczeństwa zbiorowego. Przypominało to sytuację, jaka występowała po dwóch wojnach światowych. Potrzebny stał się nowy porządek. W czasie zimnej wojny bowiem powszechny system bezpieczeństwa w ramach ONZ, nie funkcjonował zadowalająco. Również po zakończeniu zimnej wojny dały się odczuć niekorzystne trendy uwidoczniające brak skuteczności ONZ, jak np. egoistyczne ambicje licznych państw, działania regionalnych organizacji powodujące podzielność bezpieczeństwa międzynarodowego. Najbardziej bezpiecznymi trendami od zakończenia zimnej wojny stały się więc regionalizacja i globalizacja bezpieczeństwa międzynarodowego. Zjawiska te przybrały na sile w pierwszej dekadzie XXI wieku. Państwom przyszło więc skoncentrować się na bardziej efektywnych działaniach, które eliminują lub rozwiązują problemy, a także zabezpieczają interesy indywidualne i zbiorowe. Większość problemów związanych z bezpieczeństwem może być rozwiązywana przez zainteresowane państwa w regionach, inne zaś, często za pomocą organizacji pozarządowych, są rozstrzygane na arenie międzynarodowej z udziałem zainteresowanych podmiotów[25].

W czasach globalizacji pojęcie i koncepcja bezpieczeństwa globalnego tracą na swej tradycyjnej perspektywie i trzeba na nie spojrzeć z nieco innego punktu widzenia. W międzynarodowym systemie bezpieczeństwa istotną rolę

[25] R. Zięba, *Bezpieczeństwo międzynarodowe ...*, op. cit., s. 45-47.

odgrywają nadal państwa, tworząc systemy wzajemnie na siebie oddziaływujące. Według zwolenników koncepcji bezpieczeństwa globalnego należy zrobić o jeden krok więcej i spojrzeć z perspektywy na szersze społeczne środowisko przechodzące w społeczeństwo globalne, czyli *global society*. To w jego ramach widoczny staje się pełen przekrój stosunków społecznych w szerszej perspektywie. I tu właśnie najdobitniej ujrzeć można poliarchiczność świata i jego coraz bardziej skomplikowaną strukturę [26].

W XXI wieku, dotychczasowy klasyczny podział wykorzystania instrumentu militarnego w stosunkach międzynarodowych określany jako bezpośredni lub pośredni, stał się bardziej złożony, a tym samym ów podział nie oddaje istoty współczesnego wykorzystania ww. instrumentu. Poruszona powyżej kwestia dotyczy dla przykładu działań rozgrywanych na progu wojny, działań o dość niskiej intensywności, które nie wiążą się z wkroczeniem na terytorium innego państwa. Do istotnych zmian w wykorzystaniu instrumentu militarnego prowadzi też szalejący rozwój technologiczny. Na naszych oczach dochodzi do powstawania coraz to nowszych rodzajów broni, w tempie dotąd niespotykanym. Narzędzia takie jak np. komputery, do tej pory posiadające cechy narzędzi służących nauce i rozrywce, obecnie znajdują zastosowanie do atakowania w cyberprzestrzeni. Stale też dochodzi do rozwoju broni masowego rażenia, w tym broni jądrowej oraz ciągłego doskonalenia systemów bezzałogowych. Broń, która do tej pory miała w dużej mierze charakter „cywilny", jak np. broń psychotroniczna, znajduje dla siebie szersze zastosowanie. To właśnie gwałtowny rozwój technologiczny prowadzi do zmian w wykorzystaniu siły militarnej jako instrumentu polityki zagranicznej państwa. W XXI wieku działania wojenne prowadzone są w zupełnie inny, niebezpośredni sposób. Transformacji uległ też przeciwnik. Nie zawsze jest nim państwo, często są to siły nieregularne, nieformalne grupy, organizacje terrorystyczne. Zmianie uległy też cele polityczne i strategiczne. Obecnie często obszar prowadzonych działań zbrojnych jest niezwykle trudny do określenia, a celami ataków bardzo często staje się ludność cywilna będąca niejednokrotnie podporą dla grup rebeliantów, powstańców, bojowników, partyzantów lub terrorystów. Wiadomo, iż nie wszystkie formy wykorzystania instrumentu militarnego są możliwe do zastosowania w danej przestrzeni, czasie lub wobec określonych podmiotów.

[26] J. Stańczyk, *Istota współczesnego pojmowania bezpieczeństwa – zasadnicze tendencje*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, tom 5, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2011, s. 24.

Stosunkowo nowym zjawiskiem jest to, że podmioty niepaństwowe, czyli przeciwnik amorficzny w dużej mierze zagraża społeczeństwom i wytworzonemu przez nie sposobowi życia, kulturze danego kraju, spokojowi i majątkowi mieszkańców. Obecnie bywa tak, że podmioty wykorzystujące siłę militarną nie stwarzają bezpośredniego niebezpieczeństwa dla państw, ani też ich terytorium. Wszystko to prowadzi do wymuszenia zmiany dążeń i zachowań. Zupełnie odrębne zagadnienie to zastosowanie siły militarnej do udzielania pomocy przez sojuszników z wykorzystaniem sił wielonarodowych w ramach koalicji, często z uwzględnieniem operacji i misji pokojowych. Ważną rolę odgrywają tu służby specjalne państwa, prowadzące działalność wywiadowczą i kontrwywiadowczą[27].

Biorąc pod uwagę obiektywny interes państwa, podmioty często traktują stosunki międzynarodowe w kategorii współzawodnictwa lub rywalizacji. Dochodzi więc często do stawiania sobie celu nadrzędnego: zapewnienia jak najpełniejszej realizacji bezpieczeństwa kosztem innych uczestników stosunków międzynarodowych. Państwa traktują wtedy pozostałych, jak rywali i konkurentów, z którymi współzawodniczą. Dopuszczają się wobec strony przeciwnej dezinformacji, wysyłają groźby, dokonują manipulacji, a nawet używają przemocy. Nie ma to jednak nic wspólnego z unicestwieniem konkurenta. Gdy możliwa jest realizacja interesów państwa, dopuszcza się nawet współpracę. Ten specyficzny sposób patrzenia na sytuację na arenie międzynarodowej oddaje bardziej zrównoważoną ocenę przydatności komponentów twardych i miękkich oraz szerokiego uwzględnienia w klasyfikacji zarówno jednych, jak i drugich[28].

Najważniejszym wyznacznikiem pozycji państwa w stosunkach międzynarodowych, na który zawsze zwraca się uwagę jest: ilościowy i jakościowy stan sił zbrojnych, infrastruktura wojskowa, stan rezerw materiałowych, ilość i stan przeszkolonych rezerw osobowych, czyli ogólnie mówiąc, potencjał militarny państwa. W dalszym ciągu potencjał militarny nie przestaje odgrywać roli najistotniejszego czynnika sprawczego w polityce zagranicznej, pomimo tego, iż dla państw stało się ważniejsze poszukiwanie innych niż wojna sposobów na realizację własnych celów w stosunkach międzynarodowych. Państwa częstokroć biorą też pod uwagę w rozwiązywaniu swoich konfliktów: wzrost

[27] I. Topolski, *Instrument militarny polityki zagranicznej państwa*, Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych T. 11, cz. 3, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2016, s. 150-151.

[28] *Świat Idei i Polityki*, Rocznik Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, T. 10, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 14.

międzynarodowych współzależności, obowiązujące normy prawne i zaciągnięte wcześniej zobowiązania międzynarodowe. Jednak potencjał militarny w dalszym ciągu pozwala państwom kształtować środowisko międzynarodowe, determinuje również możliwość korzystania z instrumentów militarnych, szczególnie wtedy, gdy istnieje zagrożenie bezpieczeństwa i porządku narodowego[29].

Na wszystkich stronach konfliktów zbrojnych ciąży obowiązek zachowania zgodnego z prawem, w momencie zastosowania siły militarnej w stosunkach międzynarodowych. To działanie w ramach prawa dotyczy też sytuacji, gdy wobec braku konsensusu następuje nakładanie przymusu na podmioty tych stosunków. Bardzo często siła militarna, dzięki stwarzaniu zagrożenia, stanowi czynnik wywierania presji państwa na różne podmioty środowiska bezpieczeństwa. Działania te prowadzą do odpierania zagrożeń agresją poprzez zniechęcenie i odstraszanie przeciwnika. Siła militarna prowadzi w konsekwencji do bezpośrednich form obrony, budując struktury obronne. Należy tu wspomnieć także o niezbędnych formach oddziaływania niemilitarnego np. presji ekonomicznej, uzależnieniu finansowemu lub surowcowemu, które również stosuje się w środowisku międzynarodowym, głównie do walki z konkurencją. Podmioty stosunków międzynarodowych stosują też nierestrykcyjne formy wywierające wpływ, a są to np. formy wsparcia, subwencje czy dotacje finansowe. Biorąc to wszystko pod uwagę należy zauważyć, iż w stosunkach międzynarodowych ogromną rolę odgrywają różne formy propagandy, a w obszarze walki ideologicznej i informacyjnej stosowane są różnorodne techniki tworzenia ruchów społecznych[30].

Zmiany w polityce bezpieczeństwa – według Franciszka Gągora – wyprzedzane są zawsze przez dynamikę przeobrażeń na arenie międzynarodowej. Nowe wymagania w otaczającej postmodernistycznej rzeczywistości wymuszają dostosowanie przez poszczególne strony konfliktów. Siła militarna towarzyszy stosunkom międzynarodowym praktycznie od zarania. Stanowi ona jeden z kluczowych wyznaczników międzynarodowej polityki bezpieczeństwa. Zarówno dla zwolenników westfalskiego porządku świata, jak i dla jego przeciwników w paradygmacie wojskowym musiało nastąpić pewne przewartościowanie. Dzieje się tak szczególnie dlatego, że wieloaspektowość

[29] R. Podgórzańska, *Rola potencjału militarnego w polityce zagranicznej na przykładzie polityki Polski wobec obszaru byłej Jugosławii*, Zeszyty Naukowe Studia Politologica XII, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2014, s. 251.

[30] J. Karpowicz, M. Polinceusz, *Siła militarna we współczesnym ...,* op. cit., s. 12-13.

i wielowektorowość międzynarodowej polityki bezpieczeństwa wymusza nieco inne spojrzenie na znaczenie sił zbrojnych państw narodowych. O użyciu siły zbrojnej decyduje w obecnych czasach wiele czynników, które niczym naczynia połączone wpływają na siebie wzajemnie, a są nimi ekonomia, polityka, aspekty kulturowe i socjologiczne, będące ze sobą w zależności symbiotycznej[31].

W XXI wieku zdecydowanej zmianie uległ cel militarny, na co wskazuje analiza konfliktów tego okresu. Wspieranie działań ekspansjonistycznych nie stanowi już współcześnie głównego zadania działań militarnych. Obecnie chodzi głównie o obniżanie skali napięć i na tym głównie polega nowa rola sił zbrojnych w państwach demokratycznych. Obecnie, gdy używa się sił zbrojnych poza terytorium swego kraju, to zwykle nie dla zdobycia ziem, surowców czy rynków zbytu, lecz w celu aktywnego uczestnictwa w przywracaniu pokoju. Są to zwykle operacje poza terytorium kraju zgodnie z założeniami Rozdziału I, VI, VII Karty Narodów Zjednoczonych, w pełni legalne i tak też należy je postrzegać. Gdy do regulowania stosunków międzynarodowych zastosowane zostaną założenia Karty Narodów Zjednoczonych, a do użycia sił zbrojnych zastosowana zostanie podstawa prawna, wówczas teza o chęci pozbawienia państwa podmiotowości, nie powinna mieć miejsca. Analiza współczesnych konfliktów wojennych pozwala stwierdzić, że głównym celem nie jest pozbawienie danego kraju suwerenności, lecz zbudowanie nowych norm współżycia międzynarodowego. Dla przykładu można tu przytoczyć konflikt w Afganistanie oraz Zatoce Perskiej. Nikomu nie zależało na pozbawieniu suwerenności narodów afgańskiego i irackiego, ani na zmianie ich podmiotowości prawnej. Chodziło o zmianę podmiotowości prawnej na arenie międzynarodowej[32]. Zupełnie innym przykładem jest agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r., gdzie zasadniczym elementem użycia sił zbrojnych była chęć zawładnięcia jak największego obszaru zaatakowanego państwa.

Jednym z elementów polityki międzynarodowej państw jest odstraszanie. Opiera się ono, jak sama nazwa wskazuje, na wykorzystaniu strachu. Również angielskie słowo *deterrence* bierze swój rodowód od słowa łacińskiego

[31] F. Gągor, *Jaką rolę będzie odgrywać siła militarna, jej potencjał i użycie w polityce bezpieczeństwa?* Rocznik Strategiczny 2009/10, WNPiSM Uniwersytetu Warszawskiego, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2009, s. 30.

[32] A. Czupryński, *Przemoc militarna we współczesnym świecie*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo militarne*, red. naukowa M. Kubiak, A. Turek, Wydawnictwo UPH, Warszawa-Siedlce 2012, s. 41-42.

deterreo (przestraszyć, zniechęcić). W odstraszaniu chodzi więc o pewien rodzaj manipulacji zachowaniem. Odstraszając dąży się do wpłynięcia na zachowanie innego podmiotu, głównie poprzez zmianę określonego stanu umysłu oponenta. Manipulacja polega w tym przypadku na zachęceniu podmiotu do odstąpienia od nieprzyjaznych nam działań. Wywołujemy w ten sposób taki stan umysłu, w którym góruje lęk przed konsekwencjami określonego działania. W wyniku racjonalnej kalkulacji, jednostka chcąca odstraszyć doprowadza oponenta do wniosku, że potencjalne korzyści przewyższą potencjalne koszty. Dla skutecznego odstraszenia należy więc ograniczyć zyski i zwiększyć koszty po stronie przeciwnika. I chociaż podstawowe założenia odstraszania odnoszą się do wszelkich stosunków międzyludzkich, to jednak w przypadku zapobiegania atakowi zbrojnemu, koncepcja ta ma nieco inny wymiar. Chodzi głównie o to, aby poprzez odstraszanie spowodować, aby podmiot nie podjął działań wojennych. Odstraszanie powoduje niedopuszczenie do niepożądanego, zazwyczaj agresywnego działania poprzez zmianę oczekiwań podmiotu co do konsekwencji czynów. Istotę odstraszania najgłębiej przedstawia André Beaufre w swojej definicji jako działania mające na celu: „powstrzymanie wrogiego mocarstwa od powzięcia decyzji o użyciu przemocy zbrojnej, lub w ogólnym ujęciu, zmuszenie go w danej sytuacji do działania lub reagowania pod dyktando skutecznej groźby; wskutek działania groźby uzyskuje się pożądany efekt psychologiczny". Aby odstraszanie było w pełni efektywne trzeba posiadać siłę militarną, ale też wysyłać jasne sygnały groźby jej użycia. I to właśnie wskutek działania groźby uzyskuje się pożądany efekt psychologiczny. Kluczowym aspektem odstraszania jest więc prezentowanie determinacji do spełnienia groźby. Odstraszanie jest więc strategią komunikacyjną, w której najważniejsze są wysyłane komunikaty i istotny charakter kanałów komunikacyjnych wysyłanych przez podmiot odstraszający w kierunku odstraszającego, a dopiero niejako na drugim planie – posiadanie potencjału militarnego uwiarygodniającego groźbę[33].

Aby odstraszanie odniosło oczekiwany sukces, czyli było skuteczne, muszą zostać spełnione dwa warunki: surowość i nieuchronność kary. W przypadku odstraszania militarnego występuje analogia do odstraszania przed popełnianiem przestępstwa w relacjach społecznych. Ale w przypadku odstraszania

[33] R. Kopeć, P. Mazur, *Odstraszanie militarne w XXI wieku. Polska – NATO – Rosja*, Wydawnictwo Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 2017, s. 15-17.

militarnego zarówno nieuchronność, jak i surowość kary współistnieją ze sobą. Bowiem im surowsza jest kara, tym mniejsze prawdopodobieństwo jej zastosowania. Jeśli ktoś zagrozi zmasowanym uderzeniem nuklearnym, a przeciwnik wie, że jest się w posiadaniu tej broni, tym mniejsze prawdopodobieństwo, iż groźba zostanie spełniona. W sytuacjach kryzysowych istnieje prawdopodobieństwo, że strategia odstraszania obróci się przeciwko odstraszającemu. Obawiając się bowiem realizacji wizji nuklearnego ataku, państwo samo sobie blokuje możliwość posłużenia się własną bronią nuklearną. W rezultacie może dojść do samoodstraszenia[34].

1.3. Zagrożenie militarne a bezpieczeństwo Polski

Bezpieczeństwo narodowe zostaje zagrożone, gdy którakolwiek z naczelnych wartości, którymi kieruje się państwo, zostaje naruszona w wyniku zagrożeń zewnętrznych. Koncepcje bezpieczeństwa państwa wskazują na konieczność likwidowania tych zagrożeń oraz przedstawiają środki i sposoby przeciwdziałania im. Jest to celem polityki zagranicznej państw. Jednym z najistotniejszych celów, który poszerza możliwość skutecznego oddziaływania na otoczenie danego państwa, jest wzrost siły zarówno wojskowej, jak i politycznej, a także materialnej i moralnej. Wzrost siły danego państwa wiąże się też z poziomem gospodarki, techniki, nauki i kultury. Gdy następuje wzrost siły państwa oznacza to podnoszenie rangi polityki zagranicznej, a w dalszej perspektywie poszerza skuteczność oddziaływania na otoczenie państwa i lepszą realizację różnorodnych interesów politycznych. Gdy bezpieczeństwo i siła militarna państwa znajdują się na odpowiednim poziomie, wówczas następuje wzrost pozycji międzynarodowej państwa. Istotnym celem realizacji polityki zagranicznej są środki, a w tym środki militarne. Bardziej ogólnie w literaturze nazywane są potencjałem militarnym państwa. Decydująca jest tu jakość armii i jej wielkość, wyposażenie, morale i wyszkolenie, a także rozmieszczenie i mobilność jednostek. Potencjał militarny państwa współcześnie służy głównie zapewnianiu bezpieczeństwa, a jest wykorzystywany dopiero wówczas, gdy inne działania okażą się nieskuteczne. Wskazuje się tu bezpośrednie i pośrednie wykorzystanie środków militarnych przez państwo. Bardzo ważna jest też funkcja ochronna realizowanej polityki zagranicznej państwa. Zabezpiecza ona obronę interesów państwa, eliminuje zagrożenia jego suwerenności,

[34] R. Kopeć, P. Mazur, *Odstraszanie militarne* ..., op. cit., s. 20-22.

integralności terytorialnej, dba o prestiż międzynarodowy oraz bezpieczeństwo systemu politycznego[35].

Jednym z aspektów zagrożenia bezpieczeństwa narodowego jest jego ciągłość, zmienna w czasie, ale nieunikniona. Obejmuje ono wszystkie obszary życia człowieka od tych najmniejszych, osobistych do największych, związanych ze społeczeństwem, religią czy narodem. Tym samym jest ono powszechne i oczywiste dla obywateli danego kraju, którzy swoją determinacją i działaniem pokazują chęć likwidacji tego zagrożenia[36].

Generalnie zagrożenia możemy podzielić na dwie główne grupy: pierwotne i wtórne. I to w tej pierwszej znajduje się zagrożenie militarne. Do grupy zagrożeń pierwotnych zaliczamy:

- zagrożenia naturalne (woda, powietrze, ogień, ziemia, kosmos);
- techniczne (komunikacyjne, technologiczne, budowlane, komunalne, nielegalne przechowywanie materiałów niebezpiecznych);
- militarne (bezpośrednie użycie sił zbrojnych, akty terroru);
- nadzwyczajne zagrożenie środowiska (niektóre z zagrożeń technicznych i militarnych o charakterze antropomorficznym).

W literaturze przedmiotu wśród najczęściej wymienianych kryteriów uwzględnia się zagrożenia polityczne, gospodarcze, militarne, społeczne oraz ekologiczne[37].

Wśród zagrożeń militarnych, które współcześnie dotykają państwa, należy wymienić te, które skierowane są ze strony struktur niepaństwowych wykorzystujących przemoc zbrojną dla własnych celów. Coraz częściej więc zagrożenia militarne tworzą ugrupowania etniczne i ekstremistyczne organizacje religijne, jak i kartele narkotykowe oraz przemytnicze. Tak więc obok tradycyjnych zagrożeń militarnych często mamy do czynienia z zagrożeniami ze strony niepaństwowych uczestników polityki międzynarodowej. Natomiast zagrożenia, które rodzą się w innych obszarach życia, bardzo często przenoszą się na konflikty w wymiarze społecznym, gospodarczym czy politycznym. Gdy rządy nie mają pomysłu na likwidację rodzących się w tych obszarach zagrożeń, wówczas dochodzi do szukania rozstrzygnięć w rozwiązaniach siłowych.

---

[35] W. Grygolec, L. Kościuk, *Bezpieczeństwo militarne …*, op. cit., s. 34-35.

[36] Z. Ciekanowski, *Współczesne zagrożenia – terroryzm,* [w:] *Bezpieczeństwo regionalne gwarantem rozwoju zasobów ludzkich,* red. naukowa T. Bąk, Z. Ciekanowski, Wydawnictwo PWSTE, Jarosław 2015, s. 91.

[37] Z. Ciekanowski, *Podstawy zarządzania bezpieczeństwem państwa*, Wydawnictwo PWSTE, Jarosław 2019, s. 26-27.

Bezpieczeństwo polityczne państwa jest ściśle związane z bezpieczeństwem militarnym. Gdy zachodzi konieczność zastosowania czynnika militarnego, to wiadomym jest, że użycie sił zbrojnych było skutkiem podjęcia decyzji politycznej. Zawsze więc przemoc zbrojna jest zagrożeniem określanym jako polityczno-militarne. Źródeł zagrożeń militarnych upatruje się zarówno w słabości militarnej prowokującej przeciwników do przemocy, jak i w potencjale militarnym państw i organizacji niepaństwowych oraz możliwości ich agresywnego użycia[38].

Współczesna historia Polski od uzyskania niezależności po rozpadzie bloku wschodniego i Związku Radzieckiego pełna jest zmian sytuacji geopolitycznej związanej z zagrożeniami nowej sytuacji międzynarodowej i transformacji środowiska bezpieczeństwa. Uzyskany sukces samodzielności politycznej po kilku latach okazał się dużym wyzwaniem i nie stanowił priorytetu bezpieczeństwa dla naszego kraju. Dość szybko rozpoczęto rozmowy z krajami NATO o możliwości współpracy i członkostwa w imię uzyskania gwarancji bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa militarnego. Angażując się w pierwszej połowie lat 90. w redukcję sił zbrojnych zgodnie z podpisanym w Paryżu 19 listopada 1990 r. „Traktatem o Konwencjonalnych Siłach Zbrojnych w Europie"[39], Polska w 1995 r., jako pierwsza z grupy państw byłego Układu Warszawskiego, osiągnęła wymagane limity stanu ilościowego (nieprzekraczającego wielkości 234.000 żołnierzy) i uzbrojenia. Kolejnym krokiem była realizacja wstąpienia do NATO, co osiągnięto 12 marca 1999 r. i od tego momentu Polska realizowała powiększanie swojego zaangażowania w sojuszu, podkreślając znaczenie członkostwa jako gwarancję bezpieczeństwa politycznego i militarnego.

Członkostwo w NATO stało się tym samym jednym z najważniejszych osiągnięć strategicznych Polski. Gwarancje bezpieczeństwa sojuszniczego miały wpływ na kolejną redukcję stanu ilościowego żołnierzy, a tym samym na redukcję organizacyjną i wybranego uzbrojenia. Z perspektywy czasu można stwierdzić, że sytuacja geopolityczna na świecie z początku XXI wieku wskazywała na asymetryczne zagrożenia, wynikające z rozprzestrzeniającego się terroryzmu, szczególnie ze strony radykałów islamskich. W Europie Zachodniej były to zamachy samobójcze lub przygotowane ataki na ludność cywilną. Polska i kraje Europy Środkowo-Wschodniej nie były narażone na podobne

[38] S. Sadowski*, Bezpieczeństwo militarne Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Prawne i gospodarcze podstawy bezpieczeństwa*, red. naukowa S. Kamosiński, T. Kuczur, J. Laskowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2015, s. 126-127.

[39] Treaty on Conventional Forces in Europe – CFE.

ataki. Dopiero wojna rosyjsko-gruzińskiej z 2008 r. uzmysłowiła wszystkim, że Federacja Rosyjska rozpoczyna proces reform swoich sił zbrojnych, polegający głównie na reformach organizacyjnych i poprawy jakości posiadanego uzbrojenia. W Polsce również zauważono ten proces dokonując analizy i wskazując sojusznikom z NATO na zwiększające się zagrożenie militarne ze strony Federacji Rosyjskiej. Zagrożenie to spowodowało proces poprawy bezpieczeństwa militarnego Polski.

Jeżeli chcemy dotrzeć do istoty bezpieczeństwa militarnego, powinniśmy przeanalizować zagrożenia powodujące je. Dość trudno jest w obecnych skomplikowanych uwarunkowaniach zdefiniować zagrożenia i jednoznacznie je określić. Zdaniem Dariusza Majchrzaka źródła zagrożeń oraz ich złożoność często wypływają zarówno z zewnątrz, jak i z wewnątrz podmiotu państwowego. Podobnie jak wszelkie zagrożenia, tak i zagrożenia militarne, mogą powodować powstanie sytuacji kryzysowej. Biorąc pod uwagę ogólną interpretację sytuacji kryzysowej, można pokusić się o zdefiniowanie i wyróżnienie pewnych charakterystycznych cech dla militarnej i niemilitarnej sytuacji kryzysowej. Tym, co wyróżnia militarną sytuację kryzysową jest kryterium oddziaływania na żywotne interesy państwa i społeczeństwa. Są to takie wartości jak: integralność terytorialna, suwerenność decydowania o polityce wewnętrznej, zdolność do samostanowienia narodu i niepodległość. Istnieje ogromna niejednorodność w postrzeganiu interesów narodowych państwa. Niemniej jednak każdy kraj dąży do zagwarantowania obywatelom bezpieczeństwa i integralności terytorialnej. W dokumentach doktrynalnych mamy do czynienia z różnym sposobem odnoszenia się do interesów narodowych. Początkowo, w wydanej w roku 2007 Strategii bezpieczeństwa narodowego RP, mówi się jedynie o istotnych, ważnych i żywotnych interesach. Z kolei w strategii bezpieczeństwa z 2014 r. podkreśla się poszanowanie dla wartości demokratycznych, konkurencyjność i co najważniejsze: bezpieczeństwo obywateli. W obecnie obowiązującej strategii z roku 2020 mówi się o zapewnieniu warunków do trwałego, zrównoważonego rozwoju, umacnianiu tożsamości narodowej, podkreśla się strzeżenie niepodległości i suwerenności oraz kształtowanie porządku międzynarodowego. Uwidacznia się tu konieczność redefiniowania interesów narodowych, gdyż obecnie niezwykle dynamicznie zachodzą zmiany i nowe zjawiska. Tradycyjne rozumiane zagrożenie bezpieczeństwa schodzi na plan dalszy. Jakkolwiek będą brzmiały zapisy w strategii bezpieczeństwa, to celem nadrzędnym w całościowej koncepcji zintegrowanego bezpieczeństwa państwa jest przede wszystkim:

zapewnienie bezpieczeństwa obywateli poprzez stworzenie warunków do rozwoju integralności terytorialnej i suwerennego podejmowania decyzji[40].

W powszechnym mniemaniu to państwa, czyli podmioty prawa międzynarodowego stwarzają najczęściej militarne zagrożenia bezpieczeństwa narodowego poprzez użycie lub groźbę użycia siły militarnej. Ale nie zawsze tak jest, gdyż występuje jeszcze zdolność struktur niepaństwowych do posługiwania się zbrojną przemocą w osiąganiu własnych celów, istnieje też terroryzm. Tak więc zagrożenie militarne to realna możliwość zastosowania przemocy zbrojnej. Powszechnie przyjmuje się, że najpoważniejszym zagrożeniem bezpieczeństwa państwa jest zagrożenie militarne, które najogólniej rozumiane jest jako potencjalne lub istniejące niebezpieczeństwo użycia przemocy zbrojnej przeciwko interesom i wartościom narodu. Przemoc zbrojna jako narzędzie osiągania celów politycznych, przewija się wielokrotnie w historii i można na nią znaleźć wiele przykładów. Dzielimy ją na bezpośrednią i pośrednią, a jest to np. dywersja, blokada i prowokacja militarna, szantaż militarny, demonstracja siły. Do istotnych przykładów bezpośredniego użycia siły należy również zaliczyć incydent graniczny, zbrojne starcie graniczne, napaść zbrojną grup nieformalnych, konflikt lokalny oraz ograniczone użycie środków przemocy zbrojnej. Gdy pojawiające się sprzeczności, problemy i napięcia o podłożu społecznym lub gospodarczym, a często też politycznym, nie zostaną w porę rozwiązane, może to skutkować zagrożeniem militarnym. Nie jest to jednak warunkiem koniecznym. Niezbędnym do powstania zagrożeń militarnych jest takie podjęcie decyzji politycznej, której skutek to użycie siły zbrojnej (przemoc zbrojna). Wówczas mówimy o zagrożeniach polityczno-militarnych. Często stawiana jest też teza, że to własna słabość militarna jest przyczyną prowokującą przeciwników do przemocy, a nie jak się powszechnie sądzi, duży potencjał militarny państw czy organizacji niepaństwowych oraz możliwość ich agresywnego użycia. Tak więc polityka obronna (obronność) to przeciwstawienie się wszelkim formom przemocy. W obronności najważniejsza jest maksymalizacja szans na zachowanie bytu państwowego. W drugiej zaś kolejności wobec zagrożenia militarnego chodzi o optymalne utrzymanie funkcji państwa we wszystkich dziedzinach jego aktywności. Obronność więc swoim zakresem obejmuje działalność całego państwa. Obronność wbrew temu co się

[40] D. Majchrzak, *Teoretyczne i praktyczne aspekty bezpieczeństwa militarnego Rzeczpospolitej Polskiej. Czynniki bezpieczeństwa militarnego Polski. Wojna w Ukrainie*, kwartalnik Wiedza Obronna, Vol. 282 No. 1, Wydawnictwo Towarzystwa Wiedzy Obronnej, Warszawa 2023, s. 9-10.

powszechnie sądzi, nie jest wyłącznie domeną sił zbrojnych, gdyż do jej zadań należy też neutralizacja skutków działań militarnych z wykorzystaniem wszelkich dostępnych narzędzi, zasobów i instrumentów. Takie przekonanie obywateli bierze się m. in. stąd, iż gdy już wystąpi zagrożenia militarne, to dla sił zbrojnych walka zbrojna jest ostatecznym instrumentem obronności[41].

Wiadomo, że to wola użycia potencjału militarnego, a nie samo posiadanie go przez państwo, jest głównie zagrożeniem, które wynika dla przeciwników. Wielu teoretyków skłania się ku twierdzeniu, że to właśnie prymat polityki nad innymi dziedzinami społecznego działania, powoduje w większości przypadków zagrożenia militarne. Dzieje się często tak, że nagromadzony potencjał militarny „sam w sobie" stanowi główne źródło zagrożenia. W niektórych regionach dochodzi do zakłócenia równowagi poprzez nadmierne skupienie sił militarnych. Gdy w jakimś państwie występuje znaczna siła militarna, zachodzi pokusa do osiągnięcia własnych celów politycznych. O wiele gorzej wygląda sytuacja państw, gdy jakieś inne państwo doprowadzi do nadmiernego nagromadzenia sił o charakterze ofensywnym. Występuje swego rodzaju sprzężenie zwrotne na linii: polityka − siła militarna. Politycy mają bowiem wpływ na wytworzenie nadmiernego potencjału militarnego, a posiadanie przez państwo dużego potencjału militarnego przyczynia się częstokroć do nieodpowiedzialnych decyzji politycznych. W związku z tym społeczność międzynarodowa przywiązuje dużą wagę do kontroli handlu bronią i zahamowania niekontrolowanej proliferacji broni masowego rażenia. Jest to z pewnością jedno z najistotniejszych wyzwań współczesnego świata. Z zagrożeniem militarnym mamy do czynienia zarówno wtedy, gdy państwo nie posiada odpowiedniego do obrony swej suwerenności potencjału militarnego albo gdy państwo dysponuje sporym potencjałem, by wywierać nacisk lub dokonać agresji zbrojnej. Obydwie te sytuacje wywołują zachwianie poziomu bezpieczeństwa poprzez wywołanie destabilizacji w otoczeniu[42].

W połowie lat 80. XX wieku nastąpił znaczny spadek tempa wyścigu zbrojeń, zaczęła też zanikać konfrontacja między Wschodem i Zachodem, w wyniku czego dało się zauważyć zmniejszenie się tradycyjnego zagrożenia militarnego. Na zakończenie rywalizacji pomiędzy wrogimi blokami miało wpływ wiele aspektów, a wśród nich należy wymienić: rozpad Związku

[41] *Aspekty bezpieczeństwa militarnego w ujęciu Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego*, Kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe nr III-IV (23-24), BBN, Warszawa 2012, s. 39-40.

[42] D. J. Mierzejewski, *Bezpieczeństwo europejskie* ..., op. cit., s. 47-48.

Radzieckiego, zjednoczenie Niemiec, demokratyczne przeobrażenia Europy Środkowej, a przede wszystkim rozwiązanie Układu Warszawskiego. Po tych wydarzeniach nastąpiło przewartościowanie skali i lokalizacji zagrożeń militarnych. W tych zgoła odmiennych warunkach zmalała rola siły militarnej, a także zmienił się jej charakter. Zagrożenia ze strony najbliższych sąsiadów w skali zagrożeń militarnych należy postawić na pierwszym miejscu w polityce bezpieczeństwa, która zawsze ma charakter długofalowy i z pewnością należy zwrócić uwagę na taki czynnik, jak potencjał militarny ewentualnego przeciwnika[43]. Zmiany polityki bezpieczeństwa zaczęły ewaluować pod koniec pierwszej dekady XXI w., gdy coraz wyraźniej widać było powrót do polityki mocarstwowej Federacji Rosyjskiej. Wojna z Gruzją, czy siłowe zakończenie konfliktu na terenie Czeczenii oraz reforma sił zbrojnych pokazały światu, że Federacji Rosyjska powraca na drogę radykalnych działań militarnych i reformy potencjału militarnego.

Już w 2012 r. autorzy Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego stwierdzili, że Polska musi być przygotowana na różnego rodzaju zagrożenia, w tym np.:

- gwałtowny rozwój potencjału militarnego przy granicy Polski, czego konsekwencją byłoby podjęcie adekwatnej decyzji w odpowiedzi na taki nacisk militarny,
- incydent graniczny o charakterze prowokacji militarnej z różnego rodzaju celami politycznymi,
- szantaż militarny wyrażony groźbą użycia broni jądrowej rozmieszczonej w pobliżu granic Rzeczpospolitej Polski,
- dyslokacja jednostek wojskowych w pobliżu polskich granic lub wód terytorialnych,
- naruszenie przestrzeni powietrznej RP,
- demonstracja siły poprzez organizowanie ćwiczeń wojskowych tuż przy granicy z Polską.

W roku 2012 dokonana została całościowa ocena środowiska bezpieczeństwa RP. Przegląd Bezpieczeństwa Narodowego zarekomendował zrównoważenie usamodzielnienia Polski do umiędzynarodowienia jej w dziedzinie bezpieczeństwa na najbliższe dwadzieścia lat[44].

---

[43] M. Paszkowski, *Wyzwania militarne XXI wieku – kierunki zmian w środowisku bezpieczeństwa*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo militarne*, red. naukowa M. Kubiak, A. Turek, Wydawnictwo UPH, Warszawa-Siedlce 2012, s. 16.

[44] *Aspekty bezpieczeństwa militarnego w ujęciu ...*, op. cit., s. 46.

Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę 24 lutego 2022 r. rozpoczęła wojnę między tymi państwami i stała się typowym zagrożeniem militarnym dla państw regionu. Mimo istnienia wielu porozumień rozbrojeniowych i pokojowych, występujące zagrożenie spowodowało wyścig zbrojeń konwencjonalnych, głównie ukierunkowany na zakup i produkcję uzbrojenia, sprzętu i amunicji. Dotyczy to państw Europy, głównie Europy Środkowo-Wschodniej, ale uruchomiło także proces odejścia od neutralności takich państw jak, Finlandia i Szwecja, które zgłosiły akces wstąpienia do NATO.

Taki sam akces zgłosiła Ukraina, ale dopóki trwa wojna z Federacją Rosyjską największe państwa NATO – USA i Niemcy, nie wyrażają akceptacji dla takiego rozwiązania. Zostało to wyartykułowane tuż przed szczytem NATO w Wilnie (11-12 lipca 2023 r.), gdy prezydent USA Joe Biden w wywiadzie dla CNN stwierdził, że Kijów nie jest jeszcze gotowy. Powiedział, że: „wojna w Ukrainie musi się zakończyć, zanim Sojusz będzie mógł rozważyć przyjęcie tego kraju w swoje szeregi”[45].

Jak się okazuje, we współczesnym świecie o fakcie bycia potęgą w skali globalnej, nie przesądza wysokie PKB, olbrzymi obszar, ludność i wydatki wojskowe, nie wystarczy też siła gospodarcza państwa. W pozycjonowaniu państw bardzo ważnymi są obecnie: wola urzeczywistnienia zamierzeń politycznych prowadzonych przez dane państwo, a przede wszystkim wszelkie materialne i niematerialne zasoby, zawsze będące w gotowości do użycia. Istotne miejsce zajmuje też kultura organizacyjna. Aby odczytać wolę określającą kierunki działania danego państwa w sferze strategicznej i politycznej, należy przyjrzeć się jego środowisku bezpieczeństwa. Wiele ważnych i cennych informacji można odczytać z doktryn, koncepcji, strategii i decyzji z nich wynikających. Ale najwięcej wynika z samych decyzji i bezpośrednich działań, zamierzeń wobec podmiotów państwowych z najbliższego i dalszego otoczenia. Jeśli kierujemy się tym podejściem, stosujemy je długofalowo, to mimo zmieniających się administracji rządzących, uda się uzyskać przewagę nad innymi podmiotami i to one będą musiały przyjąć naszą narrację [46].

Ponadto narracja przywódcy Federacji Rosyjskiej – Władimira Putina, jest wyraźnie antynatowska, co sugeruje, że kraj ten jest gotów na konfrontację, może nie w chwili wojny z Ukrainą, ale po jej zakończeniu. Ta możliwość

[45] S. Ruszkiewicz, *USA i Niemcy mówią „nie”. „Praktycznie koniec dyskusji”*, 13 lipca 2023 r., Portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/niemcy-triumfuja-wola-dostarczac-bron-niz-widziec-szybko-ukraine-w-nato-6918861630237536a, [17.03.2024].

[46] D. Majchrzak, *Teoretyczne i praktyczne aspekty* ..., op. cit., s. 16.

powoduje, że pojawiają się głosy krytyczne, co do działań polityków w konsekwencji grożącego nam zagrożenia. Dla przykładu – były dowódca Wojsk Lądowych gen. Waldemar Skrzypczak w programie „Newsroom WP" stwierdził: „Politycy działają tak, jakby Putin chciał, żeby oni działali. Być może wielu poruszy to, co powiedziałem, ale dość już tych awantur, spraw drugorzędnych, bo naprawdę nasze bezpieczeństwo jest poważnie zagrożone. Brakuje nam amunicji, brakuje nam czołgów, brakuje nam bojowych wozów piechoty (BWP), brakuje nam żołnierzy i okazuje się, że poza propagandą sukcesu, nie mamy nic, a propagandą sukcesu wojny się nie wygra". Jego zdaniem zawierane przez polityków kontrakty zbrojeniowe są niewystarczające, aby zapewnić Polsce bezpieczeństwo. Ponadto dodał, że: „zagrożenie ze strony Rosji narasta i czas na to, żeby nasza scena polityczna i scena polityczna Europy się zmobilizowały, skonsolidowały i podjęły wysiłki, aby zbudować taki potencjał, który będzie potencjałem naprawdę, a nie jedynie deklaratywnie, odstraszającym, którego Putin będzie się obawiał"[47]. Te słowa są ostre, ale pobudzają do analizy, że czas jest naszym przeciwnikiem i szybka konsolidacji Europy daje szansę na prześcignięcie potencjału rosyjskiej armii i zrealizowanie odstraszania w pełnym tego słowa znaczeniu. Polska stając się liderem wydatków na obronność powinna z całą stanowczością naciskać kraje NATO na zwiększanie wysiłku. Dotyczy to głównie krajów zachodniej części Europy, które leżąc dalej od Federacji Rosyjskiej nie podejmują zwiększonych wysiłków.

1.4. Uwarunkowania geograficzne Polski i kierunki zagrożeń obszaru wschodniej Polski

Strategiczne usytuowanie Polski na mapie Europy nadaje jej bardzo ważną rolę. To w Polsce właśnie, zarówno Federacja Rosyjska, jak i Ukraina, widzą pierwsze państwo Sojuszu Północnoatlantyckiego. Z politycznego punktu widzenia, to właśnie przez Polskę przechodzą zarówno negatywne, jak i pozytywne oddziaływania wzajemne tych kilku partnerów. Na Polsce więc spoczywa odpowiedzialność za kształtowanie warunków strategicznych w Europie

[47] A. Kopacz-Domańska, *„Dość tych awantur". Generał gromi polityków*, 13 stycznia 2025 r., Portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/general-apeluje-do-politykow-bycmoze-wielu-to-poruszy-7113808723687041v, [13.01.2025].

Środkowej. Stanowisko polityczne Polski jest bardzo istotne, szczególnie przy rozwiązywaniu niektórych ewentualnych, drażliwych kwestii[48].

Dzięki naturalnym przeszkodom terenowym takim jak Morze Bałtyckie, Karpaty i Sudety, Polska w swych granicach północno-zachodniej i południowej odczuwa wsparcie ze strony przyrody. Inaczej jest z granicą północno-wschodnią i wschodnią, która jest w pełni otwarta, bez przeszkód terenowych. Bardzo istotna jest także długość tych granic: zachodnia to 467 km, zaś północno--wschodnia i wschodnia to aż 1258 km. Biorąc pod uwagę to, iż Polska zamyka granice głównej osi geostrategicznej Europy, więc kontrola ruchu osób i towarów jest najważniejszym wyzwaniem bezpieczeństwa narodowego i jednocześnie obrony zarówno Unii Europejskiej, jak i Sojuszu Północnoatlantyckiego. Dwie główne rzeki płynące z południa na północ, czyli Wisła i Odra są jednocześnie najdłuższymi rzekami kraju. Do istotnych elementów warunkujących bezpieczeństwo państwa należy też zaliczyć z geograficznego punktu widzenia – zalesienie Polski. Lasy i obszary zadrzewione to blisko 30% powierzchni Polski, zaś w rejonach wzdłuż granicy zachodniej i północno- wschodniej to nawet 50%. W przeszłości położenie strategiczne Polski w centrum Europy oraz na europejskim kierunku wschód- zachód, nie zawsze miało dobre następstwa, a czasami nawet tragiczne skutki. Obecnie należy podkreślić, że z militarnego punktu widzenia Polska jest państwem, które ma ogromne znaczenie dla strategicznej swobody Europy[49]. Wielkość granic z sąsiadami Polski na przestrzeni XX w. bardzo intersująco przedstawia Julian Skrzyp (tabela 1).

[48] S. Koziej, *Strategiczne założenia obronności Rzeczypospolitej Polskiej po wstąpieniu do NATO - nowe wyzwania dla pozamilitarnych ogniw systemu wartości*, Zeszyt Problemowy nr 4, Wydawnictwo Towarzystwa Wiedzy Obronnej, Warszawa 1999, s. 5.

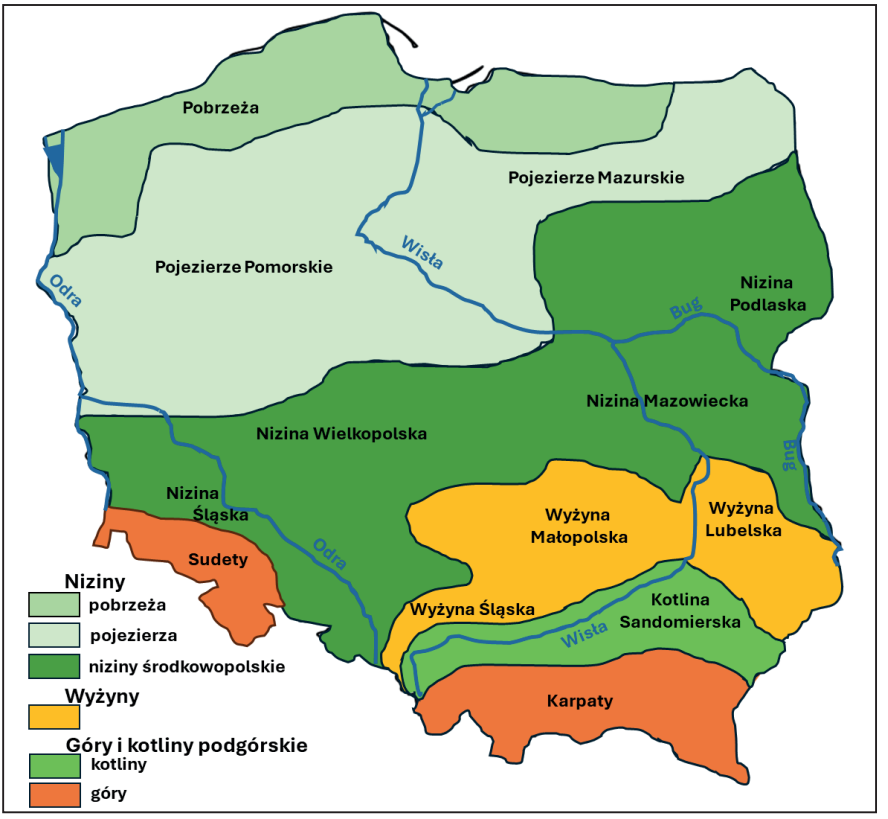
[49] A. Żebrowski, *Ewolucja położenia geostrategicznego Polski na przełomie XX i XXI wieku*, [w:] *Bezpieczeństwo RP: historia, ekonomia, polityka: studia z zakresu bezpieczeństwa państwa*, red. naukowa A. Żebrowski, A. Jaeschke, R. Kłaczyński. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2013, s. 108-109.

Tabela 1. Terytorium i granice Polski w okresie 1918-1995

Wyszczególnienie	1922	1939	1946	1990	1995
Terytorium w km²	388 634	389 720	311 730	312 683	322 577
Długość granic w km	5 534	5 548	3 566	3 559	3 582
Granica morska	140	140	497	528	528
Granica lądowa z:	5 394	5 408	3 069	3 021	3 054
Niemcami	1 912	2 638	456	467	467
ZSRR (Rosją)	1 412	1 412	1 321	1 244	210
Czechosłowacją	984	-	1 292	1 310	-
Litwą	507	507	-	-	103
Łotwą	109	106	-	-	-
Rumunią	349	346	-	-	-
Węgrami	-	277	-	-	-
Wolnym Miastem Gdańsk	121	121	-	-	-
Białorusią	-	-	-	-	407
Ukrainą	-	-	-	-	526
Słowacją	-	-	-	-	518
Czechami	-	-	-	-	786

Źródło: J. Skrzyp, *Geostrategiczne położenie Polski*, Zeszyt Problemowy nr 3, Wydawnictwo Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Warszawa 1998, s. 41.

Gdy bliżej przyjrzeć się rzeźbie terenu Polski uwidacznia się jej pasowy charakter. Łatwo wtedy wyróżnić krainy o pewnych charakterystycznych cechach krajobrazowo-geologicznych. Widać wyraźnie, że pasy rzeźby przebiegają równoleżnikowo. Poszczególne pasy tworzą: pobrzeża, pojezierza, niziny, wyżyny, kotliny i góry (rysunek 2).

Rysunek 2. Krainy geograficzne Polski

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie *Krainy geograficzne*, Portal tyflomapy.pl, https://tyflomapy.pl/Krainy_geograficzne.html, [19.03.2024].

Przylegający bezpośrednio do Morza Bałtyckiego pas pobrzeży posiada lekko falistą, młodo glacjalną rzeźbę terenu, gdzie głównym czynnikiem kształtującym powierzchnię terenu jest akumulacyjna działalność morza. Dopiero na ternie Słowińskiego Parku Narodowego uwidoczniają się elementy eolicznej działalności morza. W skład pasa pobrzeży wchodzą trzy największe: Pobrzeże Szczecińskie, Koszalińskie i Gdańskie. Mamy tam do czynienia z wybrzeżami wysokimi, jak Orłowo w Gdyni i klif w Wolińskim Parku Narodowym, oraz z wybrzeżami niskimi, a nawet terenami depresyjnymi, czego przykładem są Żuławy Wiślane (1,8 m p.p.m). W pasie pojezierzy na uwagę zasługuje falista rzeźba terenu z głazami narzutowymi i interesującymi formami rzeźby młodo glacjalnej. Tu właśnie znajduje się największa ilość jezior polodowcowych. W pasie tym znajdują się Pojezierze Mazurskie i Pomorskie. Przechodząc do omawiania pasa nizin trzeba wspomnieć, że jest to zazwyczaj płaski teren,

a względem poziomu morza teren ten nie przekracza 300 m., zaś wzniesienia są bardzo rzadkie, uwidoczniają się tu pradoliny oraz płytkie doliny rzeczne. Do największych nizin zaliczamy: Nizinę Wielkopolską, Śląską, Mazowiecką, Podlaską. Przechodząc do pasma wyżyn mamy do czynienia m.in. z: Wyżyną Śląską, Małopolską, Lubelską. Jednym z wyższych wzniesień (612 m n.p.m.) jest znajdująca się w Górach Świętokrzyskich – Łysica. Rzeźba terenu charakteryzuje się sporą różnorodnością: są tu i skały wapienne oraz wąwozy lessowe. Pomiędzy pasem wyżyn a pasem gór znajduje się znaczne obniżenie terenu i stanowi pas kotlin. Do największych kotlin należą: Kotlina Sandomierska i Kotlina Oświęcimska. Mamy tu do czynienia z płaskowyżami, a przeważają tereny faliste oraz rowy tektoniczne (tzw. Brama Krakowska). Pas gór tworzą bardziej płaskie, strzeliste i strome Karpaty oraz starsze Sudety. Najwyższym pasmem górskim w Polsce są Tatry z najwyższym szczytem – Rysy (2499 m n.p.m.)[50].

Wielkość procentową poszczególnych pasów rzeźby terenu Polski w porównaniu z wybranymi krajami Europy przedstawia tabela 2. Z zestawienia tego wynika wyraźnie, że Polska posiada 75% terenów do 200 m n.p.m., co czyni nasz kraj obszarem łatwym logistycznie, a tylko cieki wodne i połacie lasów na tym terenie stanowią naturalne przeszkody i wyzwanie dla przemieszczających się wojsk.

Tabela 2. Hipsometria Europy Środkowej; wysokości w % powierzchni ogólnej państwa

Wyszczególnienie	Europa	Polska	Rosja	Litwa	Białoruś	Ukraina	Słowacja	Czechy	Niemcy
Powierzchnia tys. km	10500	312,7	4309,0	65,2	206,7	603,7	49,0	78,9	356,9
Powyżej 1000 m	5,1	0,2	0,7	-	-	0,2	2,1	0,8	0,2
500-1000 m	10,9	2,9	3,9	-	-	1,0	31,8	41,6	22,3
300-500 m	10,0	5,6	7,2	-	1,1	5,8	25,5	27,6	17,6
200-300 m	21,2	16,2	21,6	1,5	37,7	27,6	28,0	22,4	20,5
100-200 m	37,8	49,7	55,1	59,9	60,3	54,1	12,5	7,6	11,7
0-100 m	13,6	25,5	10,0	38,6	0,9	10,3	0,1	-	27,6
Poniżej 100 m	1,4	0,2	1,5	-	-	0,1	-	-	0,1
Średnia wysokość w m	292	173	215	118	142	195	344	312	295

Źródło: J. Skrzyp, *Geostrategiczne położenie Polski*, Zeszyt Problemowy nr 3, Wydawnictwo Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Warszawa 1998, s. 11.

[50] *Regiony i krainy fizycznogeograficzne Polski*, Zintegrowana Platforma Edukacyjna, https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/D18156rSy, [19.03.2024].

Rzetelną prognozę dla ewentualnych bezpośrednich zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski, wynikających z jej położenia geograficznego przedstawili: Zbigniew Lach, Andrzej Łaszczuk i Julian Skrzyp. Swoje refleksje oparli na analizie położenia Polski i jej otoczenia międzynarodowego i geopolityce[51]. Największe zagrożenia militarne koncentrują się na granicy wschodniej. Przede wszystkim marynarka wojenna Federacji Rosyjskiej posiada zdolność blokady portów polskich. Istnieje możliwość uzyskania przez Federację Rosyjską kontroli nad szlakami komunikacji morskiej z krajami skandynawskimi i bałtyckimi. Wojska lądowe zaś, które dyslokowano do Obwodu królewieckiego (kaliningradzkiego)[52], posiadają dogodne warunki geograficzne, aby ewentualnie dokonać działań militarnych. Wskazano też na możliwość przeprowadzenia działań zaczepnych w głąb terytorium Polski wzdłuż dolnego odcinka Wisły. Mogłoby to skutkować przecięciem wodnych i lądowych szlaków komunikacyjnych pomiędzy Trójmiastem a największymi okręgami przemysłowymi, czyli warszawskim i górnośląskim. Zwrócono uwagę na płaskie ukształtowanie terenu polskiej granicy wschodniej. Przebieg tej granicy ułatwia przekraczanie szczególnie na odcinku rosyjsko-polskim oraz białorusko-polskim. Hipotetyczne kierunki uderzeń ze strony Federacji Rosyjskiej i Białorusi mogłyby według geostrategów warszawskich objąć nawet jedną czwartą kraju[53]. Kierunki zagrożeń militarnych, głównie we wschodnio-północnej części Polski, z operacyjnymi i strategicznymi kierunkami zagrożeń przedstawia rysunek 3. Przedstawia on zasadnicze kierunki strategiczne we wschodniej części Polski. Są to: południowo-wschodni kierunek strategiczny z wołyńskim kierunkiem operacyjnym (kierunek brzeski i bagniste Polesie) i podolskim kierunkiem operacyjnym (brama przemyska) oraz północno-wschodni kierunek strategiczny z królewieckim pasem operacyjnym i podlaskim kierunkiem operacyjnym (przesmyk suwalski i kierunek grodzieński).

---

[51] Z. Lach, A. Łaszczuk, J. Skrzyp, *Odporność układu polskiej przestrzeni na zakłócenia zewnętrzne – przestrzenne i terytorialne uwarunkowania obronności o bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Ekspertyzy do Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2008-2033,* red. naukowa K. Saganowski, M. Zagrzejewska-Fiedorowicz, P. Żuber, Wydawnictwo Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008.

[52] W kwietniu 2023 r. na posiedzeniu Komisji Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej, która funkcjonuje przy Głównym Geodecie Kraju zapadła decyzja o wprowadzeniu polskiej nazwy „Obwód królewiecki". Decyzja ta została opublikowała na stronie internetowej Komisji 9 maja 2023 r. i od tego momentu stała się wiążąca.

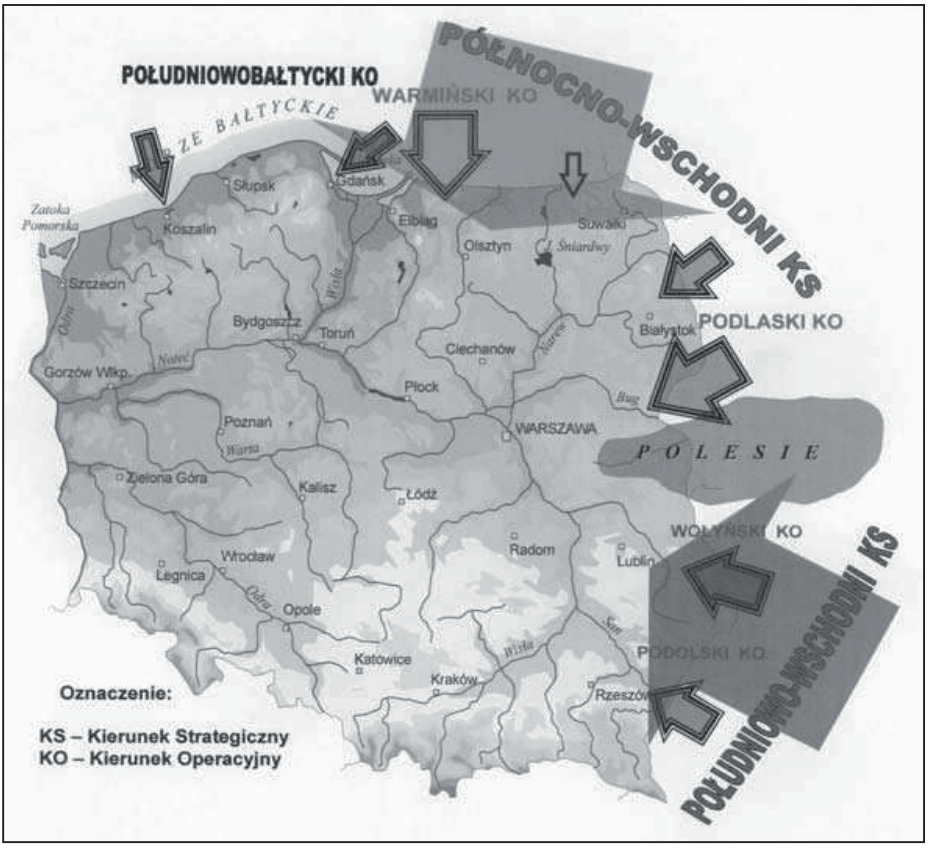
[53] L. Sykulski, *Europa Środkowa jako region geostrategiczny w myśli geopolitycznej geografów wojskowych Akademii Obrony Narodowej w Warszawie*, Przegląd Geopolityczny 2013, T. 6, Wydawca Instytut Geopolityki, Częstochowa 2013, s. 106-107.

Od początku drugiej dekady XXI wieku przywracanie i rozwój struktur wojskowych oraz wprowadzanie nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu w Obwodzie królewieckim jest elementem przemyślanej strategii Federacji Rosyjskiej. W dość szybkim tempie Federacja Rosyjska zrealizowała wiele zmian organizacyjnych na terenie Obwodu królewieckiego, m.in. 1 kwietnia 2016 r. zapadła decyzja o utworzeniu 11. Korpusu Armijnego (11. KA) na bazie istniejących jednostek lądowych. Reorganizacja strukturalna wyższego szczebla realizowana w drugiej dekadzie XXI wieku przyniosła 1 grudnia 2020 r. decyzję o utworzeniu 18. Dywizji Zmechanizowanej w składzie 11. KA. Wielkość sił stacjonujących od kilku lat w Obwodzie królewieckim jest szacowana na około 25 tys. żołnierzy, mimo zmian organizacyjnych, które nie przyniosły radykalnego wzrostu ilościowego żołnierzy tylko zmiany strukturalne i w uzbrojeniu oraz sprzęcie. Korpus z Obwodu królewieckiego był angażowany w działania wojenne przeciwko Ukrainie od 2022 r., ponosząc dotkliwe straty w ludziach i sprzęcie, co nie zwalnia z analizy zagrożenia lądowego z tego kierunku[54]. Jednocześnie należy pamiętać o ograniczonym dostępie Federacji Rosyjskiej do Morza Bałtyckiego i w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na Flotę Bałtycką. Znaczenie tej floty oraz jej zadania determinuje fakt, że są to potencjalnie jedyne siły morskie Federacji Rosyjskiej na tym akwenie bez możliwości wzmocnienia przez Cieśniny Duńskie w wypadku jakiegokolwiek konfliktu zbrojnego. Tym samym, oprócz okrętów wojennych, ważną rolę dogrywają bazy, doki, zaopatrzenie i ochrona powietrzno-rakietowa[55]. Z racji położenia w głębi strefy NATO w obwodzie rozbudowane są także jednostki ze środkami rozpoznania radiotechnicznego, walki elektronicznej i elementem systemu wczesnego ostrzegania – radarem Woroneż-DM. Ta działająca od 2011 r. stacja radiolokacyjna Woroneż-DM (decymetrowa) pod Królewcem zasięgiem pokrywa Europę i część Atlantyku, a przejęła strefę odpowiedzialności stacji radiolokacyjnych w Mukaczewie (Ukraina) i Baranowiczach (Białoruś)[56].

[54] D. Kuźnik, *Kaliningradu nikt nie pilnuje? Tamtejsza armia została niemal kompletnie zniszczona*, 30 października 2022 r., Portal na:Temat.pl, https://natemat.pl/445987,rosyjski-11-korpus-armijny-zostal-zniszczony-kaliningradu, [25.03.2024].

[55] *Twierdza Kaliningrad. Coraz bliżej Moskwy*, Raport OSW 10/2019, Wydawnictwo Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2019, s. 33-34.

[56] *Rosyjski bastion w Kaliningradzie rośnie w siłę [ANALIZA]*, 27 lutego 2017 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/rosyjski-bastion-w-kaliningradzie-rosnie-w-sile-analiza, [26.03.2024].

Rysunek 3. Hipotetyczne kierunki zagrożeń militarnych Polski

Źródło: Z. Lach, A. Łaszczuk, J. Skrzyp, *Odporność układu polskiej przestrzeni na zakłócenia zewnętrzne – przestrzenne i terytorialne uwarunkowania obronności o bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Ekspertyzy do Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2008-2033,* red. naukowa K. Saganowski, M. Zagrzejewska-Fiedorowicz, P. Żuber, Wydawnictwo Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008, s. 618.

Polska posiada tylko jedną naturalną barierę w postaci pasm górskich i to od południa. Natomiast patrząc z kierunku wschodniego jedyną przeszkodę naturalną stanowi Wisła, dzieląc kraj na dwie części. Tak więc część wschodnia Polski nie ma korzystnych do obrony warunków naturalnych. Można jedynie wymienić rubieże obronne, a wśród nich:

- odcinek graniczny na Bugu,
- lesisto-jeziorne północne tereny kraju,
- dolny odcinek Narwi, Pisa,
- Wielkie Jeziora Mazurskie wraz z kanałami do Węgorzewa,

- dolny odcinek Bugu,
- środkowy odcinek Wisły,
- dolny odcinek Wieprza,
- Zaklęsłość Sosnowiecka (rubież ryglowa).

Do obszarów strategicznych należą zwłaszcza lasy i tereny lesisto jeziorne. Jeśli chodzi o ukształtowanie terenu to najlepszy strategiczny materiał stanowią tereny górzyste. W terenach zurbanizowanych lub równinnych do największych przeszkód należą: wodne, o ograniczonej widoczności, wybrzeża morskie, ekstremalnie niskie lub wysokie temperatury. Za najbardziej dogodny z punktu widzenia specyfiki środowiska naturalnego uważa się teren równinny. W Polsce rozciąga się on równoleżnikowo, wzdłuż kraju ze wschodu na zachód. W razie agresji ze wschodu nasuwa się oczywista refleksja co do wykorzystania uwarunkowań środowiska naturalnego. Najbardziej newralgiczny jest u nas kierunek południowo-wschodni. Jej centralne punkty to brama Przemyska, Wołyńska i Białoruska. W zwężeniu terenowym pomiędzy Polesiem a Kotliną Biebrzańską znajduje się brama Poleska. To także ważny komunikacyjnie teren, którędy przebiega szlak z Wilna poprzez Grodno, Białystok do Warszawy. To wyjątkowo ważny teren, zważywszy, iż z Obwodu królewieckiego potencjalnie mogą rozwinąć się działania zaczepne w głąb Polski. Taki scenariusz niósłby za sobą kolejne posunięcia, takie jak ewentualne przesunięcia przepraw stałych w środkowym biegu Wisły, zajęcie portów w Trójmieście, a w konsekwencji zagrożenie od północy i od zachodu Warszawie. Z samej Białorusi istnieją niezwykle dogodne warunki by kierować działania zaczepne w kierunku Dęblina i Warszawy. Wiadomo z doświadczeń historycznych, że Polesie zarówno dla państw, które miały je w swoich granicach, jak i tych, którym przyszło prowadzić tam działania wojenne, był to obszar niezwykle cenny strategicznie, zarówno w planach, jak i działaniach wojennych[57].

Do dwóch ważnych elementów geostrategicznych Polski przy okazji omawiania tej tematyki zaliczyć należy analizę Polesia i przesmyku suwalskiego. Należy zauważyć, że Polesie ma teren trudny do zdobycia przez przeciwnika, a jeszcze przed wiekami uważano tę krainę za nie do przebycia dla większych mas wojska. Trójkąt, którego wierzchołkami są Brześć nad Bugiem, Mohylew i Kijów nad Dnieprem ulega wielu przeobrażeniom w wyniku działalności człowieka. Polesie to olbrzymi teren, który ma od zachodu długość około 5 tys. km, a szerokość od 110 km na zachodnim krańcu do 400 km na krańcu

[57] L. Elak, *Potencjał wojsk lądowych wobec ...,* op. cit., s. 42-43.

wschodnim. Największą trudność do przebycia na Polesiu stanowią bagna zasilane wodami rzek. Często są to kompleksy bagienne. Zwykle bagna występują w dolinach rzek, co ma miejsce np. w dolinie Prypeci. Polesie będąc niezwykle rozległym terenem o interesującym położeniu geograficznym, oddziela północno – wschodni kierunek strategiczny od południowo-wschodniego kierunku strategicznego. W sytuacji ewentualnego natarcia wroga na osi wschód-zachód byłby on zmuszony do podziału na dwie części terenu lub do koncentracji na jednej z nich. Północno-wschodni kierunek strategiczny ciągnie się od Polesia do rzeki Dźwiny na północy, a więc jest rozciągnięty w centralnej i północnej części Białorusi. Dalej rozciąga się wygodny szlak komunikacyjny z zachodu aż do Moskwy i z powrotem z głębi Federacji Rosyjskiej, poprzez Białoruś, do Europy zachodniej. Cały ten szlak stanowi Bramę Smoleńską i leży na północny-wschód od Polesia. Zaś na południe od Polesia ku Karpatom i Dniestrowi rozciąga się południowo-wschodni kierunek strategiczny. Jest on równie trudny i niesprzyjający manewrom wojsk. Jak wiadomo z przekazów historycznych wszyscy dowódcy kierujący swe wojska na Rosję, stawali przed dylematem, czy podzielić swoje siły na dwie części, czy skoncentrować je na Białorusi lub Ukrainie[58].

Na ogół wybierano ten drugi pomysł. Niezwykle istotnym z punktu widzenia strategicznego jest przesmyk suwalski, w północno-wschodniej części Polski, na styku czterech granic państwowych: Polski, Litwy, Białorusi i rosyjskiego Obwodu królewieckiego. Geograficznie przesmyk suwalski jest wąskim pasem obszaru Polski wokół Suwałk i Augustowa, który łączy Polskę z Litwą, Łotwą i Estonią, a zasadniczo można stwierdzić, że przesmyk suwalski to granica polsko-litewska. Trzeba również zauważyć, iż długość tej granicy (która nie jest linią prostą) wynosi 104 km, natomiast najkrótsza odległość w linii prostej między Obwodem królewieckim a Białorusią to zaledwie 65 km (od polsko-rosyjsko-litewskiego trójstyku Wisztyniec do trójstyku polsko-białorusko-litewskiego w Nadleśnictwie Szlamy)[59]. Jest to o tyle ważny pas terenu, że Federacja Rosyjska w razie wystąpienia konfliktu, potrzebowałaby bez wątpliwości połączenia lądowego z Obwodem królewieckim. Przy ewentualnym sojuszniczym poparciu Białorusi, co oczywiście wydaje się prawdopodobne, najkrótsza droga do Królewca wiedzie właśnie przez Białoruś i krótki pas

[58] K. Fedorowicz, *Przesmyk suwalski: potencjał zagrożeń i napięcia*, 24 sierpnia 2023 r., Komentarze IEŚ Nr 934, Instytut Europy Środkowej, Lublin 2023.

[59] K. Fedorowicz, *Przesmyk suwalski: potencjał …*, op. cit.

Polesia, czyli właśnie przesmyk suwalski. Kolejny ważny atut tego terenu to wykorzystanie go do ewentualnej obrony państw bałtyckich. Gdyby bowiem doszło do zajęcia przesmyku suwalskiego, wówczas kraje bałtyckie byłyby zupełnie odcięte od swojego sojusznika, czyli Sojuszu Północnoatlantyckiego[60].

Do momentu aneksji Krymu przez Federację Rosyjską strategiczne znaczenie przesmyku suwalskiego nie było doceniane w stopniu mu należnym. Dopiero od niedawna zaczęto podkreślać, że jest to teren niezwykle istotny dla obrony Polski, teren znaczący dla państw bałtyckich i Sojuszu Północnoatlantyckiego, a kluczowy także dla Federacji Rosyjskiej i Białorusi. Stanowi jedyne w zasadzie lądowe połączenie krajów bałtyckich z resztą Europy. Obecnie przesmyk suwalski jest jednym z najbardziej zmilitaryzowanych regionów w Europie, a jego znaczenie strategiczne jest równie ważne dla Zachodu, jak i dla Federacji Rosyjskiej. Kontrola tego pasa ziemi gwarantuje posiadanie wpływu na część wybrzeża Morza Bałtyckiego poprzez kraje bałtyckie. Polska daje państwom NATO przewagę z racji głębi operacyjnej, którą może zagwarantować w postaci przesmyku suwalskiego. Federacja Rosyjska ma jedynie 15 tysięcy km^2 powierzchni w Obwodzie królewieckim. NATO posiada możliwość szybkiego zauważenia jakiegokolwiek wzmacniania potencjału militarnego w samym obwodzie, podobnie jak i ruchy większych związków taktycznych na Białorusi. W dzisiejszych czasach nie ma właściwie możliwości ukrycia przemarszu wojsk. Wiadomo, iż dowództwo amerykańskie posiada pełne zabezpieczenie wywiadowcze, co gwarantują mu stacjonujące w Polsce wojska m.in. w bazie w Redzikowie. Do stabilności sytuacji w Polsce przyczyniają się również natowskie samoloty wczesnego wykrywania (AWACS). Ich stała obecność na niebie nad Polską, Rumunią, państwami bałtyckimi i nad samym Bałtykiem stała się konieczna od czasu aneksji Krymu przez Federację Rosyjską[61].

Znaczenie przesmyku suwalskiego zostało podkreślone w czerwcu 2022 r. przez amerykański portal Politico, który określił tę część Polski mianem „najbardziej niebezpiecznego miejsca na świecie". Jako powód podano przytoczone wyżej uwarunkowania geograficzne przebiegu najkrótszej drogi, która łączy Białoruś z należącym do Federacji Rosyjskiej Obwodem królewieckim. Portal oparł swoją tezę o rozmowy z wysokimi rangą przedstawicielami NATO.

[60] L. Elak, *Potencjał wojsk lądowych wobec ...*, op. cit., s. 45-47.

[61] J. Kowalczewski, *Znaczenie polityczno-militarne Przesmyku Suwalskiego*, Przegląd Geopolityczny, tom 25, Kraków 2018, s. 111-112.

Ich zdaniem, przesmyk suwalski stałby się najprawdopodobniej pierwszym celem Federacji Rosyjskiej, w razie wybuchu wojny z Sojuszem[62].

Kontynuując analizę wschodniej Polski należy zwrócić uwagę jak ważna jest kompleksowa ocena terenu, a następnie odpowiednie przygotowanie do prowadzenia obrony przestrzennej w tym do prowadzenia aktywnych, wysoce manewrowych działań zbrojnych w formie operacji i walk o charakterze obronnym i zaczepnym. Mimo braku zdecydowanych utrudnień terenowych, poza rzekami i jeziorami, obszar wschodniej Polski stwarza dużo atutów do skutecznej obrony stacjonarnej (umocnienia terenowe), łączonej ze zdecydowanymi zwrotami zaczepnymi, w tym także o charakterze strategicznym. Tym samym właściwe przygotowanie terytorium Polski do obrony stacjonarnej (patrz podrozdział 4.5. Budowa Tarczy Wschód) i manewru powinno być bardzo ważnym elementem w budowie naszych możliwości obronnych o zdolnościach odstraszających, zapewniających dostateczną samodzielność obronną Polski. Jak wskazano powyżej, terytorium Polski cechuje równoleżnikowy układ form terenowych. W przypadku spływu głównych rzek Polski, to główne przeszkody wodne mają układ zbliżony do południkowego. To warunkuje, że obszar Polski można podzielić na dwa kierunki strategiczne:

- zachodni kierunek strategiczny,
- wschodni kierunek strategiczny.

Takie podejście wskazuje, że granicą pomiędzy tymi kierunkami jest rzeka Wisła – strategiczna rubież obrony Polski. Kierunki te są jednocześnie obszarami strategicznymi w operacji obrony naszego terytorium. W obecnych uwarunkowaniach geopolitycznych Polski i trwającej wojnie rosyjsko-ukraińskiej, wschodni kierunek strategiczny stanowi największe zagrożenie, do analizy możliwego konfliktu zbrojnego[63].

Podsumowanie

Współczesne uwarunkowania geopolityczne, mimo globalizacji, nadal wyraźnie różnicują państwa między sobą. Wpływa to na ich relacje i powoduje,

[62] *Scenariusz wojny Rosji z NATO. Przesmyk suwalski jako potencjalny cel Kremla*, 7 lutego 2024 r., Portal Wprost, https://www.wprost.pl/opinie-i-komentarze/11575813/scenariusz-wojny-rosji-z-nato-przesmyk-suwalski-jako-potencjalny-cel-kremla.html, [23.07.2024].

[63] L. Komornicki, *Przygotowanie obronne terytorium Polski: północno-wschodni kierunek strategiczny*, 10 listopada 2021 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/przygotowanie-obronne-terytorium-polski-polnocno-wschodni-kierunek-strategiczny-opinia, [25.03.2024].

że mimo postępu cywilizacyjnego, jednym z aspektów warunkujących współczesne bezpieczeństwo państwa jest nadal bezpieczeństwo militarne. Posiadanie sił zbrojnych i wstępowanie do sojuszy i układów, powoduje gwarancję bezpieczeństwa militarnego, tak ważnego do przetrwania państwa.

Na podstawie analizy treści przedstawionych w rozdziale można przyjąć następujące wnioski:

- pojęcie bezpieczeństwa militarnego nie straciło na znaczeniu, mimo wieloletniej tendencji rozbrojeniowej, postzimnowojennej, a jego utrzymanie jest nadal priorytetem dla wielu państw;
- systematyczny wzrost potencjału sił zbrojnych poszczególnych państw, gwarantujących bezpieczeństwo militarne jest procesem wieloletnim, ale niezbędnym dla gwarancji suwerenności państwa lub grupy państw;
- o bezpieczeństwie militarnym kraju nie decyduje tylko potencjał militarny, ale również położenie geopolityczne, nowoczesne technologie i umiejętność ich wykorzystania oraz zawieranie odpowiednich sojuszy;
- w środowisku międzynarodowym ważne jest eliminowanie wszelkich zagrożeń militarnych dla bezpieczeństwa narodowego poszczególnych państw lub grupy państw poprzez tworzenie międzynarodowych norm, porozumień, mechanizmów i organizacji pozwalających rozwiązywać spory i konflikty;
- znaczenie bezpieczeństwa militarnego Polski powróciło proporcjonalnie wraz ze wzmacniającym się zagrożeniem działaniami militarystycznymi Federacji Rosyjskiej, która systematycznie na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku reorganizowała i unowocześniała armię, a także wraz z kolejnymi działaniami tego państwa wobec Ukrainy i narastaniem zagrożenia konfliktem, wynikającym z retoryki Kremla – wskazującym, że jedynym właściwym kierunkiem dla Polski i krajów członkowskich NATO jest unowocześnianie i zwiększanie potencjału sił zbrojnych;
- w wypadku małych państw członkowskich NATO, tylko synergia siły militarnej gwarantuje bezpieczeństwo poprzez odstraszanie;
- Polska położona w centralnej części Europy, leży na styku szlaku wschód-zachód, a ukształtowanie terenu, w tym obszar nizinny przebiegający równoleżnikowo przez nasz kraj oraz umiarkowany klimat, stwarzają ograniczone przeszkody do pokonania tego obszaru przez agresora;
- jednym z najważniejszych obszarów geograficzno-politycznych jest przesmyk suwalski, ukształtowany na styku granic kilku państw i stanowiący możliwe zagrożenie dla Polski; jego znaczenie potęguje fakt

interesu dwóch stron obecnego podziału geopolitycznego w Europie Środkowo-Wschodniej, gdzie interes NATO związany jest z połączeniem lądowym Polski z trzema krajami nadbałtyckimi, członkami Sojuszu, a interes Federacji Rosyjskiej, zintegrowanej z Białorusią wynika z ewentualnej możliwości zajęcia tego przesmyku na wypadek konfliktu zbrojnego, celem uzyskania lądowego połączenia z Obwodem królewieckim; to powoduje, że wielu geopolityków uważa ten obszar za najbardziej newralgiczny i zapalny punkt wszelkich działań stron przeciwnych.

Rozdział 2.

Odbudowa potencjału militarnego i wybrane działania zbrojne Federacji Rosyjskiej w XXI wieku

Wprowadzenie

Ćwierć wieku rządów Władimira Putina w Federacji Rosyjskiej przyniosło wiele zmian na arenie międzynarodowej, w wielu przypadkach głównie w bezpośrednim sąsiedztwie tego kraju. Jednym z fundamentów rosyjskiego pojmowania bezpieczeństwa była reforma własnych sił zbrojnych i ekspansywna polityka ukierunkowana na przywracanie mocarstwowej pozycji Federacji Rosyjskiej na świecie. Działania polityczno-wojskowe tego państwa spowodowały od początku drugiej dekady XXI wieku narastające zagrożenie, głównie militarne, które wpłynęło na coraz większy niepokój sąsiadujących z nim państw.

Jednym z priorytetów polityki odbudowy i wzmacniania potencjału militarnego Federacji Rosyjskiej była reforma większości struktur siłowych, w tym Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej. Oczywiście kraj ten ma niekwestionowany potencjał broni jądrowej, równy USA, zgodnie z utrzymywanymi dwustronnymi porozumieniami i w analizach potencjałów militarnych jest światową potęgą. Inny wymiar miał stan pozostałej części armii, która sukcesywnie była reorganizowana pod względem struktur i uzbrojenia.

Poczucie zagrożenia w swoim bezpośrednim otoczeniu Federacja Rosyjska realizowała poprzez wiele działań militarnych, od systematycznych ćwiczeń wojskowych w ramach sojuszy i układów, do wspierania reżimu w Syrii włącznie. Ćwiczenia wojskowe realizowano głównie na terytorium Federacji Rosyjskiej, ale również w wielu krajach w bezpośrednim sąsiedztwie, jak Białoruś czy Kazachstan. Ponadto Federacja Rosyjska od wielu lat ingerowała w politykę międzynarodową i wewnętrzną Ukrainy i dopóki mogła oddziaływać, nie podejmowała agresywnych kroków. Brak możliwości ingerencji,

doprowadził do pierwszych działań destabilizacyjnych na Ukrainie w 2014 r., łącznie z aneksją Krymu. Apogeum działań przeciwko Ukrainie rozpoczęło się w lutym 2022 r. i doprowadziło do agresji militarnej Federacji Rosyjskiej.

2.1. Geopolityczne uwarunkowania restrukturyzacji potencjału militarnego Federacji Rosyjskiej

Światowym wyznacznikiem pozycji Federacji Rosyjskiej nadal pozostaje jej położenie i obszar. Powierzchniowo jest to największy kraj na świecie. Położenie na kontynencie Euroazjatyckim warunkuje możliwość wpływania na wydarzenia w dwóch częściach świata, w Europie i Azji. I to, mimo utraty 5 mln km^2 powierzchni poprzedniczki – ZSRR, jest jednym z elementów strategii współczesnych władz, pod przywództwem Władimira Putina. Rosjanie po tej „geopolitycznej tragedii XX wieku" – rozpadzie ZSRR, po pokonaniu wewnętrznych, pierwszych słabości, konsekwentnie rozpoczęli odbudowywanie swojej pozycji w stosunkach międzynarodowych. Jednym z priorytetów zewnętrznej polityki pozostały kraje w obszarze wpływów Federacji Rosyjskiej, leżące w bezpośredniej bliskości lub współpracujące pod względem polityczno-gospodarczo-wojskowym. Ta geopolityczna zmiana wymusiła nowe podejście Federacji Rosyjskiej do odnalezienia swojego miejsca na arenie międzynarodowej[64]. Nowe wyzwania zmieniającej się Europy i Azji wymusiły działania, wielokrotnie odmienne, pokazujące od początku XXI wieku priorytety i kierunki polityki międzynarodowej. Szczególnie zmiany w Europie, w tym rozszerzenie NATO na wschód, zostały w Federacji Rosyjskiej odebrane jako działania antyrosyjskie pod przywództwem Stanów Zjednoczonych. Posłużyło to jako pretekst odbudowy potencjału polityczno-wojskowego, a jako kierunek zrównoważenia wskazanego zagrożenia przyjęto Azję, z Chińską Republiką Ludową na czele. Tym samym Federacja Rosyjska wpisała się w początek globalnej rywalizacji USA i Chin.

W dobie rządów Władimira Putina, chcąc w pełni zaprezentować przeobrażenia rosyjskiej polityki bezpieczeństwa, nie można pominąć procesu odbudowy scentralizowanego państwa czy też nie uwzględnić roli potencjału militarnego. Dlatego bardzo ważne jest zwrócenie uwagi na to, iż polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej znacznie wykracza poza kontekst zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Chodzi w niej także, poza funkcją obronną,

[64] P. Krzykowski, *Rosyjska myśl strategiczna*, Świat Idei i Polityki, t. 21, nr 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2021, s. 135-136.

o pełne sprawowanie jurysdykcji przez władze centralne nad podmiotami administracyjnymi w całej Federacji Rosyjskiej. Polityka bezpieczeństwa to także pełne wsparcie przez potencjał militarny interesów narodowych Federacji Rosyjskiej. Do tego dochodzi rola w podtrzymywaniu procesów umożliwiających odbudowywanie mocarstwowej pozycji i uzyskanie przez Federację Rosyjską coraz większego wpływu na globalne procesy polityczno-gospodarcze. Jeżeli chodzi o wymiar wewnętrzny to realizowana od 2000 r. polityka bezpieczeństwa koncentruje się na utrzymaniu pełnej kontroli nad terytorium państwa przez centralne władze administracyjne. W przestrzeni wokół Federacji Rosyjskiej, chodzi o utrzymanie wpływów politycznych i wykreowanie tzw. bezpiecznej przestrzeni, zaś państwa uznane za element tej przestrzeni powinny zawsze uwzględniać interesy mocarstwowego sąsiada. Federacja Rosyjska w celu zapewnienia ładu międzynarodowego, gwarantującego wymagany poziom bezpieczeństwa, wykorzystuje wszelkie dostępne instrumenty, aby osiągnąć założone cele strategiczne. To zaś wymaga nie tylko określenia celów strategicznych państwa, ale zwłaszcza stworzenia efektywnego instrumentalizmu i odpowiedniego funkcjonowania aparatu państwowego oraz roli potencjału militarnego[65].

W analizie potencjału militarnego Federacji Rosyjskiej należy uwzględnić fakt możliwości tego państwa. W ostatnich kilkunastu-kilkudziesięciu latach pokutuje pogląd wśród przywódców Federacji Rosyjskiej i międzynarodowej opinii, że kraj ten poprzez swoje położenie i posiadanie największego terytorium wśród państw świata oraz rozmieszczoną w tej przestrzeni strategiczną bronią jądrową, jest mocarstwem. Owszem, analizując tę przestrzeń, którą mógłby zająć przeciwnik, widać, że jest to zadanie karkołomne, wręcz niewykonalne, a tym samym dające podstawy do zmiany teorii o sile tego państwa. Federacja Rosyjska nie może się równać z potencjałem gospodarczo-militarnym Związku Radzieckiego, a powielanie tego mitu w społeczeństwie rosyjskim prowadziło i prowadzi do mylnego pojęcia o możliwościach własnego kraju. Podobne uwarunkowania mają wpływ na opinię międzynarodową, która również powiela tę koncepcję, głównie przez pryzmat dużych zasobów naturalnych kopalin – zwłaszcza ropy i gazu, wysyłanych na eksport. Kolejnym aspektem jest demografia, która przy największym obszarowo państwie na świecie jest zdecydowania mała, wynosząca w 2021 r. 144,7 mln. ludności (z Sewastopolem i półwyspem Krymskim – 147,2 mln.), z tendencją coraz mniejszej liczby

[65] Ibidem, s. 139-140.

urodzeń[66]. Tym samym, omawiając wielkość ludności Federacji Rosyjskiej można zwrócić uwagę na fakt, że dwa kraje europejskie – Francja i Niemcy, mają łącznie zbliżoną liczbę ludności, co pokazuje nieproporcjonalną skalę liczby Rosjan do wielkości posiadanego terytorium. Kolejnym aspektem jest stan zdrowia żołnierzy w Siłach Zbrojnych FR, szczególnie wśród poborowych, który znajduje się na niskim poziomie[67]. Przedstawione problemy ukierunkowały działania naprawcze w Siłach Zbrojnych FR, wskazując jedną drogę – odbudowa, w pierwszej kolejności, znacznych ilości nuklearnej broni masowej zagłady oraz zaawansowane technicznie środki jej przenoszenia – międzykontynentalne, balistyczne pociski rakietowe dalekiego zasięgu[68]. Jednocześnie zdecydowanie powolniej realizowana była restrukturyzacja sił konwencjonalnych, co uwidoczniła trwająca od 24 lutego 2022 r. wojna rosyjsko-ukraińska.

Jeszcze do niedawna, czyli do początku XXI stulecia, Stany Zjednoczone posiadały znaczną przewagę nuklearnej broni strategicznej, stając naprzeciw osłabionego rosyjskiego rywala. Sytuacja ta uległa zmianie po objęciu władzy przez Władimira Putina. Zauważył on słabe strony rosyjskich wojsk konwencjonalnych. Doprowadził do rekonstrukcji krajowych sił zbrojnych. Siłę rosyjskiej armii zaczął upatrywać w sile broni nuklearnej. Obecnie doszło do sytuacji, iż Federacja Rosyjska dysponując niskim potencjałem bojowym wojsk ogólnego przeznaczenia, jednocześnie powiększa zasób i kładzie nacisk na rozwijanie niestrategicznej broni nuklearnej. Zajmuje w tym względzie stanowisko odwrotne do Stanów Zjednoczonych. Federacja Rosyjska niemalże ustawicznie dąży do osiągnięcia równowagi potencjałów militarnych ze Stanami Zjednoczonymi. Natomiast w kategorii broni nuklearnej Federacji Rosyjskiej udało się osiągnąć znaczną przewagę na skalę światową. Jak dotąd na szybkie pozyskanie nowych zdolności konwencjonalnych brakowało Federacji Rosyjskiej środków finansowych. Doszło do nadania, przez Władimira Putina, nowego znaczenia broni niestrategicznej. Tym samym dokonał on ewolucji myślenia strategicznego w zapisach doktrynalnych. Władimir Putin swoimi

[66] A. Dąbek, *Populacja Rosji szybko się kurczy. Dane demograficzne są tragiczne*, 1 lutego 2023 r., Portal medonet.pl, https://www.medonet.pl/zdrowie/zdrowie-dla-kazdego,populacja-rosji-szybko-sie-kurczy--dane-demograficzne-sa-tragiczne,artykul,76029639.html, [06.06.2024 r.].

[67] J. Zalewski, *Wokół nowej tożsamości Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej*, [w:] red. naukowa A. Bryc, A. Legucka, A. Włodkowska-Bagan, *Bezpieczeństwo obszaru poradzieckiego*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011, s. 416-417.

[68] N. Bączyk, *Rosja się zbroi – analiza trendów w 2008-2017*, Nowa Technika Wojskowa – Numer Specjalny 14, luty 2018, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2018, s. 4-5.

posunięciami próbuje zrekompensować skok technologiczny, uwidoczniający się w zdolności do precyzyjnego rażenia w skali strategicznej, jaki dokonał się w ostatnich latach na Zachodzie. Dostosowując strategię bezpieczeństwa narodowego i doktrynę wojskową do potrzeb wykorzystania broni nuklearnej, Federacja Rosyjska nieustannie podtrzymuje skuteczność bojową, a nawet ją rozwija. Jednocześnie od wielu lat zdawano sobie sprawę z tego, iż utrzymanie przez Federację Rosyjską ogromnej liczebnie armii, wyłącznie na poziomie sił strategicznych, nie będzie możliwe. Tak więc władze Federacji Rosyjskiej wykazują otwartość na programy zbrojeniowe, które znacząco redukują liczebność środków przenoszenia broni atomowej. Należy tu zwłaszcza wspomnieć o układzie START (Strategie Arms Reduction Treaty). Podobnie jak Stany Zjednoczone, przywiązujące mniejszą wagę do broni nuklearnej, zdecydowały się na redukcję jej zapasów, tak i Federacja Rosyjska skłania się do redukcji, ale nie zwalnia jej to od konieczności dalszego rozwijania, w celu podtrzymania stałej gotowości bojowej[69]. Programy rozbrojeniowe wydają się przynosić Federacji Rosyjskiej swoiste korzyści, gdyż na dłuższą metę Moskwa nie dałaby rady pod względem finansowym w atomowym wyścigu zbrojeń, konkurując ze Stanami Zjednoczonymi. Podpisanie więc układu START I oraz New START (START III) okazało się dla władz Federacji Rosyjskiej ogromnym sukcesem. Również USA poddając redukcji wydatki wojskowe w latach 90. XX wieku, chętnie przystały na podpisanie tych układów, które ostatecznie ukształtowały obecny wygląd arsenałów nuklearnych obydwu państw[70].

Federacja Rosyjska, będąc światowym mocarstwem, prowadzi politykę wywierania wpływu wykorzystując zarówno militarne, jak i gospodarcze siły nacisku. Czyni to szczególnie jawnie w międzynarodowych układach regionalnych. Po przejęciu władzy przez W. Putina głównym celem aktywności zagranicznej Moskwy, stał się powrót do tzw. „strefy wpływów", czyli chęć ulokowania relacji politycznych i gospodarczych w kluczowych miejscach, które uzyskały niepodległość po rozpadzie ZSRR. Moskwa ingeruje w sprawy byłych republik sowieckich, wykorzystując fakt tzw. „bliskiej zagranicy", nie zważając niejednokrotnie, że ingeruje w suwerenność nowo powstałych państw. Tak więc Federacja Rosyjska narzuca swoim sąsiadom pragnienie posiadania „sfery szczególnych interesów", robiąc to z pozycji wielkiej potęgi.

[69] M. Banasik, *Rola i znaczenie niestrategicznej broni nuklearnej w myśleniu strategicznym Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Polska i bezpieczeństwo międzynarodowe*, red. naukowa M. Banasiak, A. Rogozińska, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2020, s. 14.

[70] N. Bączyk, *Rosja się zbroi …*, op. cit., s. 7.

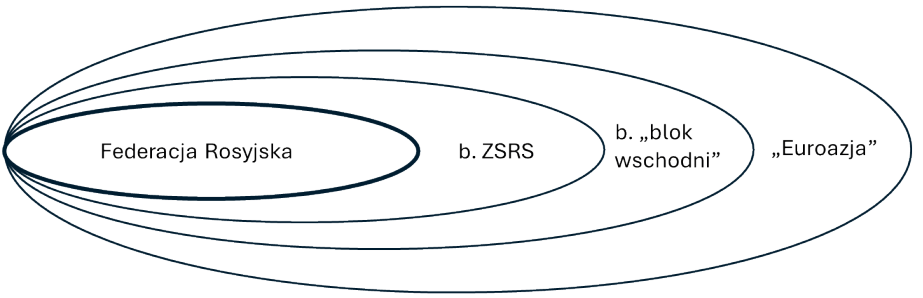
Nie pozwala jednocześnie nikomu z zewnątrz interweniować bez jej zgody, co w dużym stopniu ogranicza suwerenność krajów w tym regionie, czyniąc niekiedy niemożliwym ich dalszy rozwój. Narzuca też sąsiadom podobną do własnej, sferę opartą na modelu elitarno-centrycznym. Polega to głównie na odgórnym pozwoleniu na tworzenie elit. W państwach ościennych wybiera tylko te elity, które uznaje za przyjazne sobie i to im właśnie pomaga zdobyć władzę. Zaburza to również europejski porządek oparty na zasadach Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE). Moskwa pozbawia więc często swoich sąsiadów możliwości wybierania własnych sojuszy[71].

Można zauważyć, że od ok. 2015 r. w polityce Federacji Rosyjskiej zaczął kształtować się nowy rodzaj imperializmu i ekspansji terytorialnej. Od tego okresu wyraźnie widać powrót myślenia w kategorii dawnego zasięgu rosyjskiej (carskiej) ekspansji terytorialnej i toczonych w tych obszarach wojen. Nosicielami tej myśli strategicznej jest większość strategów rosyjskich, kreujących ideologiczną odbudowę, coraz śmielej wytyczających optymalne według nich granice i zasięg pola bezpieczeństwa i dominacji. Jednym z przedstawicieli tego nurtu jest Wadim Cymburski, który stworzył pojęcie „limitrofów" – terenów peryferyjnych o płynnej przynależności wokół Imperium Rosyjskiego[72]. Kreml zdecydowanie nakreśla kręgi strategiczne, czyli pola takiego oddziaływania, aby na danym obszarze jak najefektywniej utrzymać swoje wpływy polityczne (rysunek 4). Tym samym w każdym z tych obszarów stosuje dwa zasadnicze środki oddziaływania – twarde bezpieczeństwo i energetykę[73].

[71] P. Krzykowski, *Współczesny wymiar bezpieczeństwa. Wyzwania dla Polski*, Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojennej, Warszawa 2020, s. 31.

[72] A. Zamojski, *Cywilizacyjny wymiar inwazji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę*, Przegląd Geopolityczny tom 45, Kraków 2023, s. 39.

[73] J. Reginia-Zacharski, *Geneza rosyjskiej agresji na Ukrainę z 24 lutego 2022 r. w świetle analizy uwarunkowań wielopoziomowych*, Myśl Polityczna Political Thought nr 1(17), Kancelaria Sejmu, Warszawa 2023, s. 83.

Rysunek 4. Kręgi strategiczne Kremla w latach 2000-2022

Źródło: J. Reginia-Zacharski, *Geneza rosyjskiej agresji na Ukrainę z 24 lutego 2022 r. w świetle analizy uwarunkowań wielopoziomowych*, Myśl Polityczna, Political Thought nr 1(17), Kancelaria Sejmu, Warszawa 2023, s. 83.

Działania Federacji Rosyjskiej na rzecz restrukturyzacji armii były ściśle powiązane z kształtowaniem się na początku XXI wieku nowych obszarów bezpieczeństwa. Stały się też wyrazem neozimnowojenne polityki Federacji Rosyjskiej wobec Zachodu i NATO. Kolejnym potwierdzeniem poczynań Moskwy był konflikt z Gruzją z 2008 r. i konflikt gazowy Federacja Rosyjska – Ukraina – Unia Europejska z 2009 r. W stosunku do Europy Federacji Rosyjska przejawia nową, imperialną politykę, o dużej dynamice. Tę postawę ugruntowało też przekonanie Federacji Rosyjskiej, iż kraje poradzieckie są mimo wszystko osamotnione i to w dużej mierze dało Moskwie swobodę działania wobec nich. Wyjątek stanowią tu kraje bałtyckie, czyli Litwa, Łotwa i Estonia. Z pozostałymi krajami Federacja Rosyjska stosuje swoistą taktykę faktów dokonanych. Przykładem jest tu uznanie państwowości Abchazji i Południowej Osetii należących do Gruzji. Ukraina zaś, wykazująca swoje dążenia do Unii Europejskiej, została przez Federację Rosyjską ukarana poprzez zastosowanie szantażu gazowego. W obecnej sytuacji wydaje się, iż Federacja Rosyjska powinna skoncentrować swoją uwagę na braku stabilizacji w krajach kaukaskich, ruchach terrorystycznych o podłożu islamskim. Na razie nie widać żadnych zagrożeń dla Federacji Rosyjskiej ze strony Europy i NATO, a zimnowojenne poczynania Moskwy, prowokacyjne budowanie sił militarnych, dążenie do przesileń strategicznych, mogą okazać się działaniami błędnymi, wręcz przynoszącymi efekty niekorzystne. Trudno jednak wyrokować, jak w istocie będzie, gdyż Federacji Rosyjska nadal stanowi wielką polityczną zagadkę. Pewne jest to, że siły polityczne Federacji Rosyjskiej są jej podstawowym elementem

zapewnienia bezpieczeństwa, i że w dalszym ciągu będą utrzymywane na wysokim poziomie[74].

Po zmianach ustrojowych w Federacji Rosyjskiej jej polityka i dyplomacja stały się bardziej agresywne. Niemal wszyscy politycy zachodni czuli się zaskoczeni wojną w Gruzji w 2008 r. Następnie bezprawna aneksja Krymu w 2014 r. oraz interwencja we Wschodniej Ukrainie stały się kolejnym szokiem dla opinii publicznej. Niemałym zaskoczeniem było rozmieszczenie przez Federację Rosyjską własnych sił zbrojnych w Syrii w 2015 r. Na przemianę w myśleniu o Federacji Rosyjskiej wpływają analitycy, naukowcy i urzędnicy rosyjscy, którzy kształtują pogląd, że ich kraj powinien być bardziej ceniony na arenie międzynarodowej. Dodatkowo chcieliby oni, aby Federacja Rosyjska zawsze działała zgodnie ze swoimi interesami narodowymi, a przy tym, by odgrywała bardziej znaczącą rolę w świecie. Nie ma wątpliwości, że polityka prowadzona za prezydentury Władimira Putina jest bardziej asertywna, a to wpływa na wzrost siły armii rosyjskiej. I tu należy zauważyć pewien międzynarodowy paradoks. Poprawa sytuacji budżetu Federacji Rosyjskiej dokonała się po wzroście cen ropy naftowej na rynkach światowych. Od razu wzrosły wydatki na armię rosyjską. Zmiana cen ropy naftowej i gazu wystąpiła na skutek trwającego wiele lat zaangażowania USA w wojnę w Iraku. Kolejnym przyczynkiem wzrostu cen był wybuch tzw. Arabskiej Wiosny na przełomie 2010/2011 r. i stale pogarszająca się sytuacja bezpieczeństwa na Bliskim Wschodzie[75].

Dla Federacji Rosyjskiej ogromne znaczenia mają w dalszym ciągu, podobnie jak było kiedyś, jej warunki fizycznogeograficzne. Wciąż wiele decyzji politycznych prognozowanych jest przez geostrategów, a w budowaniu poczucia bycia imperium, politykom przychodzą na myśl granice wytyczone w czasach historycznych. Obecnie życie gospodarcze i społeczne w Federacji Rosyjskiej koncentruje się głównie na Nizinie Wschodnioeuropejskiej, inaczej mówiąc na Wielkiej Równinie Ruskiej i Uralu. Całe terytorium za Uralem jest bardzo słabo zaludnione, a większość obszarów zagospodarowanych Syberii koncentruje się wzdłuż transsyberyjskiej linii kolejowej. Syberia otoczona jest lasami, pasmem gór, co czyni ją wyjątkowo niedostępną, a dodatkowe

[74] Z. Matuszak, *Militarne aspekty bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo obszaru poradzieckiego,* red. naukowa A. Bryc, A. Legucka, A. Włodkowska-Bagan, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011, s. 277.

[75] *Russian Foreign Policy. Research and analysis regarding all aspects of Russia's foreign policy*, Portal CSIS, https://www.csis.org/programs/europe-russia-and-eurasia-program/archives/russian-foreign-policy, [15.05.2024].

znaczenie ma tu ostry klimat i bardzo niskie temperatury. Utrzymująca się niemal bez przerwy pokrywa lodowa na północnych krańcach Syberii uniemożliwia jakiekolwiek działania. Paradoksalnie jej położenie czyni z Syberii „strefę bezpieczeństwa". Tak można o Syberii powiedzieć na wypadek wojny, gdyż prowadzenie jakichkolwiek działań jest tam niemożliwe. Poza wojną Syberia jest jednak narażona na wiele innych zagrożeń. Przyglądając się poczynaniom Federacji Rosyjskiej można zauważyć, że cały czas próbuje ona przyjąć najodpowiedniejszą pozycję geostrategiczną na wypadek ewentualnego konfliktu globalnego. Poprzez zajęcie Abchazji i Osetii Południowej Federacja Rosyjska stworzyła sobie „korytarz" na Kaukaz Południowy. Na zajęcie Krymu i wprowadzenie wojsk na Białoruś również można spojrzeć, jak na utworzenie sobie drogi w centrum międzymorza bałtycko-czarnomorskiego. Jak na razie próba podporządkowania sobie władz Ukrainy nie powiodła się. Konflikt wywołany na Ukrainie nie spełnił pokładanych w nim nadziei, przynajmniej dotychczas. Wobec braku poparcia miejscowej ludności, Federacja Rosyjska nie ma zbyt dużych szans na utrzymanie zajmowanych terytoriów ościennych państw. Nie bez znaczenia jest też istnienie czterech stref buforowych wokół Federacji Rosyjskiej, tworzących swoisty „kordon sanitarny". Pierwsza z nich, która oddziela Federację Rosyjską od Europy Zachodniej i zwana jest też strefą buforową Europy, to współcześnie terytorium Polski. Jest to strefa oddzielająca Federację Rosyjską od państw Europy Zachodniej, czyli Wielkiej Brytanii, Francji a przede wszystkim Niemiec. Jest to niezwykle ważna strefa buforowa ze względu na położenie centrum gospodarczego Federacji Rosyjskiej oraz samej Moskwy bliżej zachodniej granicy państwa. W skład drugiej strefy buforowej wchodzą byłe republiki radzieckie – Gruzja, Azerbejdżan i Armenia, oddzielające Federację Rosyjską od Turcji, będącej niegdyś rywalem w basenie Morza Czarnego. Strefa ta nosi nazwę kaukaskiej. Z kolei środkowoazjatycka strefa buforowa to głównie obszar Turkiestanu, który oddziela Federację Rosyjską od Indii oraz od państw islamskich. Czwarta, dalekowschodnia strefa buforowa, na którą składa się Mongolia, stanowi najuboższą pod względem liczby państw i potencjału strefę, oddzielającą Federację Rosyjską od Chin[76].

Federacja Rosyjska stwarza Europie Zachodniej problemy na wielu płaszczyznach. Przede wszystkim występuje brak zbieżności pomiędzy wizjami, wartościami i celami politycznymi Federacji Rosyjskiej a krajów europejskich

[76] K. A. Kowalczyk, *Geopolityczne dążenia współczesnej Rosji*, Przegląd Geopolityczny tom 27, Kraków 2019, s. 85-88.

oraz Bliskiego Wschodu. Kolizja wartości następuje zarówno w globalnych relacjach mocarstwowych, jak i w porozumieniach krajowych. Korzeni tych sporów należy upatrywać w sporze o normy, zasady i tabu porządku międzynarodowego. Od zawsze poglądy Federacji Rosyjskiej nie współgrają z tym, co stanowi prawidłowe postępowanie zgodne z polityką bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego według norm krajów europejskich. Widać wyraźnie, że Federacja Rosyjska ma inną wizję tego, co powinno kierować polityką i politykami. Moskwa ma też odmienny pogląd na to, co jest pożądane, co jest uzasadnione, a co konieczne w polityce. Następuje tu, na styku Europa – Federacja Rosyjska, zderzenie wartości liberalnego uniwersalizmu z autorytaryzmem. Niestety niektóre wydarzenia historyczne tylko utwierdziły Moskwę w przekonaniu, że liberalny porządek jest skazany na zagładę. Przyczyniły się do tego takie m.in. wydarzenia: kryzys finansowy Zachodu, Brexit, kryzys uchodźczy poprzedzony chaotycznymi następstwami Arabskiej Wiosny, wybór Donalda Trampa na prezydenta USA. Wszystkie te czynniki utwierdziły Kreml w przekonaniu, że zachodnie rozwiązania często sprzyjają niestabilności i pogłębiają wewnętrzne napięcia w krajach Zachodu[77].

W marcu 2019 r. nastąpiło ogłoszenie przez generała Walerija Gierasimowa strategii aktywnej obrony Federacji Rosyjskiej, co okazało się momentem zwrotnym w osiąganiu przez ten kraj celów na arenie międzynarodowej. Przez twórców tej koncepcji strategia ta uważana jest za proaktywne przeciwdziałanie zagrożeniom, które wytwarzają kraje atlantyckie. To właśnie te rzekome zagrożenia skłaniają Federację Rosyjską do wyprzedzającego użycia sił zbrojnych. Za sytuację zagrożenia Moskwa uznaje również stworzenie zewnętrznego buforu, oddalającego granicę Federacji Rosyjskiej od Sojuszu Północnoatlantyckiego. Aby stworzyć tę nową koncepcję, Federacji Rosyjskiej potrzebne były doświadczenia operacyjnego użycia sił zbrojnych w Syrii. Również dla Europy płynęły wnioski z konfliktu syryjskiego, pozwalające uznać, że w kolejnych, współczesnych konfliktach Federacja Rosyjska będzie zmierzać do optymalizacji działań połączonych na polu walki oraz do jak najszybszego uzyskania przewagi w zakresie dowodzenia i kontroli. Strategia aktywnej obrony Federacji Rosyjskiej stała się korzystną zmianą na poziomie koncepcyjnym i zbiegła się w czasie z procesem modernizacji i transformacji organizacyjnej sił zbrojnych. W rosyjskiej strategii aktywnej obrony podstawowego znaczenia nabiera komponent militarny. Wszystko wskazuje na to, że ten element siły zbrojnej będzie w przyszłości

[77] P. Krzykowski, *Współczesny wymiar* ..., op. cit., s. 33.

dominującym instrumentem prowadzenia rywalizacji międzynarodowej. Do najważniejszych procesów i działań, jakich dokonywała Federacja Rosyjska w ostatnich latach należą: profesjonalizacja armii, przygotowywanie dużych formacji do prowadzenia działań w krótkim czasie od ogłoszenia mobilizacji, zakup i wprowadzenie do działania nowoczesnego uzbrojenia, a przede wszystkim modernizacja strategicznych i niestrategicznych sił nuklearnych. Zachodnia część Federacji Rosyjskiej jest bezustannie militaryzowana. Wynika z tego, że Federacja Rosyjska chce uzyskać przewagę nad państwami Sojuszu Północnoatlantyckiego. Następuje też stały wzrost presji politycznej i dyplomatycznej wywierany przez Federację Rosyjską na arenie międzynarodowej. Jak się okazało militarne rozgrywki w Gruzji i Syrii, były jedynie przygotowaniem do pełnoskalowej wojny, którą Federacja Rosyjska rozpoczęła 24 lutego 2022 r. na Ukrainie[78].

2.2. Modernizacja techniczna i organizacyjna Sił Zbrojnych FR

Po byłym Związku Radzieckim, po procesie transformacji, Federacja Rosyjska uzyskała w 1991 r. zarówno jeden z największych arsenałów nuklearnych na świecie, jak i dostęp do zaawansowanych technologii wojskowych. Została też obdarzona setkami okrętów, tysiącami samolotów bojowych, ogromną ilością czołgów, wozów opancerzonych i systemów artyleryjskich. Spuścizna militarna byłego mocarstwa miała łączną wartość kilku bilionów dolarów. Wkrótce okazało się, że utrzymanie tak olbrzymiego potencjału w czynnej służbie nie jest możliwe. Wpłynęły na to różne czynniki, ale najważniejszym było załamanie się systemu gospodarczego po upadku ZSRR oraz upadek kooperantów w dziedzinie przemysłu zbrojeniowego. To wówczas także nastąpił upadek podstawowych struktur państwa. Nieudana, pod każdym względem kampania czeczeńska w latach 1994-1996 była dobitnym przykładem na to, że potencjał militarny Federacji Rosyjskiej w ostatniej dekadzie XX wieku malał i ulegał gwałtownej redukcji, przyczyniał się do bezsilności dowództwa. Jeszcze dobitniej, pomimo zwycięstwa, poważne niedociągnięcia w armii rosyjskiej ukazała druga kampania czeczeńska przeprowadzona w latach 1999-2000. Wskazała bowiem braki w funkcjonowaniu systemu bezpieczeństwa państwa. Rosyjska armia nie funkcjonowała jeszcze w pełni także w trakcie konfliktu z Gruzją w 2008 r., choć wówczas wykazywała już pewne symptomy poprawy[79].

[78] M. Miszczuk, *Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do nowych zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską*, Studia Bezpieczeństwa Narodowego, Zeszyt 28, Wojskowa Akademia Techniczna, Warszawa 2022, s. 34-35.

[79] N. Bączyk, *Rosja się zbroi ...*, op. cit., s. 6.

W zasadzie władze Federacji Rosyjskiej, nawet w najcięższych gospodarczo czasach, jak to miało miejsce za rządów Jelcyna, nigdy nie wyrzekały się na płaszczyźnie militarnej swych ambicji wielkomocarstwowych. Także w czasie „jelcynowskiej smuty" podejmowano kontynuację ambitnych programów zbrojeniowych. Nie zaprzestano wdrażania systemów antybalistycznych, nowych modeli międzykontynentalnych rakiet balistycznych w rodzaju Topol-M, budowania kolejnych okrętów podwodnych, a nawet tak zaawansowanych jednostek jak, SSN, Submersible Ship Nuclear, typu 949A i 977M oraz nosicieli pocisków balistycznych SSBN typu 955. Mówiąc o wielkomocarstwowych ambicjach Federacji Rosyjskiej, nie można mieć na myśli wyłącznie imperializmu, który owszem jest przypisany w historii do polityki rosyjskiej, ale należy też wspomnieć o bardzo uzasadnionej dbałości o bezpieczeństwo własnego państwa. Należy przy tym pamiętać, że w stosunku do liczby ludności i stanu gospodarki, Federacji Rosyjskiej posiada bardzo rozległe granice i w tej sytuacji to właśnie rozwój sił strategicznych daje realne bezpieczeństwo obywatelom. Być może dlatego właśnie nawet w obliczu kryzysu finansowego, inwestowano w drogą i nowoczesną broń. Przywódcy Federacji Rosyjskiej zmieniali się na przestrzeni lat, żaden z nich nie zamierzał zrzec się swej światowej pozycji ani nie przyjmował teorii „końca historii". Tak więc tylko na krótko od roku 1990 po rok 1999, nastąpił epizod względnego odprężenia w relacjach z NATO. Natomiast przyjęcie części państw byłego Układu Warszawskiego, w tym Polski, do NATO i zbrojna interwencja sojuszu w Jugosławii, znów pogorszyły relacje. Do tego należy dodać zerwanie przez USA w 2001 r. traktatu Anti-Ballistic Missile Treaty (ABM)[80] oraz akty agresji zbrojnej w stosunku do niektórych państw ze strony amerykańskiej, które pogłębiły kryzys relacji Rosja – USA. W Rosji dochodziło w tym czasie do podważania systemu demokratycznego, ograniczania swobód obywatelskich, aktów agresywnej polityki wobec byłych państw ZSRR, a to przede wszystkim pogłębiało złe relacje z Zachodem. Jednak do prawdziwej, kolejnej „zimnej wojny" doszło dopiero w 2014 r., kiedy to Rosjanie zupełnie niezapowiedzianie zaatakowali Ukrainę, co było odpowiedzią na zaangażowanie państw zachodnich w zamach stanu w Kijowie. Moskwa odebrała ten fakt jako bezpośredni atak na jej „strefę wpływów". Praktycznie od roku 2014 relacje pomiędzy Rosją a USA systematycznie się pogarszają i oba kraje stosują wobec siebie politykę konfrontacyjną[81].

[80] Traktat o ograniczeniu rozwoju, testowania i rozmieszczania systemów antybalistycznych podpisany w 1972 r.

[81] N. Bączyk, *Rosja się zbroi* ..., op. cit., s. 7.

Aby przywrócić Rosji pozycję głównej potęgi militarnej na świecie, Kreml począwszy od 2008 r., modernizuje swoje siły zbrojne. Tuż po zakończeniu interwencji w Gruzji podniesiono wydatki na cele wojskowe, postawiono na modernizację techniczną i profesjonalizację. W konsekwencji chodziło o zniwelowanie przewagi technologicznej Zachodu. Interwencja w Gruzji obnażyła słabości Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej. Już od 2012 r. rozpoczęto wypłacać w armii wyższe wynagrodzenie, co miało służyć przyciągnięciu do armii zawodowej ludzi o wysokich kwalifikacjach. Największa część wzrostu wydatków przypada jednak na wydatki wojskowe. Międzynarodowy Instytut Badań nad Pokojem w Sztokholmie (SIPRI[82]) podał informację, że Rosja przeznacza więcej funduszy na cele obronne, niż sugeruje to budżet obronny. Tak więc około trzy czwarte wydatków wojskowych pokrywa się w Rosji z budżetu obronnego, zaś pozostała część pochodzi z takich obszarów budżetowych, jak zdrowie, oświata oraz polityka społeczna[83].

Federacja Rosyjska przyjmując strategie długoterminowe dokonuje procesu modernizacji technicznej swoich sił zbrojnych poprzez realizację takich programów jak, Państwowy Program Zbrojeniowy na lata 2006-2015, Państwowy Program Zbrojeniowy na lata 2011-2020 oraz Państwowy Program Zbrojeniowy na lata 2018-2027. Nigdy nie udało się zrealizować tych programów według pierwotnych założeń, co pięć lat odbywa się ich aktualizacja. Wyżej wymienione programy spowodowały i powodują, iż Rosja nadgania wieloletnie, wytworzone pod koniec XX wieku i w pierwszej dekadzie XXI wieku, zaległości w procesie modernizacji technicznej i dokonuje w swoich siłach zbrojnych dużych postępów. Pewne procesy zostały jednak zachowane na dawnym poziomie. Dokonując zakupów sprzętu wojskowego Rosjanie zachowali system corocznego kontraktowania zakupów partii danego typu uzbrojenia pozwalających na przezbrojenie kompletnych pododdziałów szczebla batalion (dywizjon) – pułk[84]. Tak więc rosyjskie arsenały są modernizowane systemowo. Przykładem jest tu duży wzrost wydatków na obronę pomiędzy rokiem 2011 a 2020, zaplanowany i przyjęty w roku 2010 w programie zbrojeniowym. Planowano zwiększyć aż o 70% udział nowoczesnego uzbrojenia w arsenale rosyjskich sił zbrojnych do 2020 r. Tymczasem Władimir Putin we wrześniu 2017 r. powiedział, że aż 58,3% rosyjskich sił zbrojnych już zostało

[82] Stockholm International Peace Research Institute.

[83] B. Panek, *Bezpieczeństwo Europy w II i III dekadzie XXI wieku. Zagrożenia i wyzwania*., Wydawnictwo Difin, Warszawa 2020, s. 115.

[84] N. Bączyk, *Rosja się zbroi ...*, op. cit., s. 8.

zmodernizowanych[85]. Realizacja Państwowych Programów Zbrojeniowych jest bardzo kosztowna: program na lata 2010-2020 kosztował Federację Rosyjską 21,2 bln rubli, a obecnie realizowany program pociągnie za sobą wydatek w wysokości kolejnych 21,7 bln rubli. Rosja próbuje, pomimo zmiennej koniunktury na rynkach światowych, utrzymać finansowanie programów zbrojeniowych na dotychczasowym poziomie, aż do roku 2035. Obecnie, program zbrojeniowy, który powstał w 2007 r., staje się niemal bezterminowy. Tymczasem w grudniu 2020 r. prezydent Władimir Putin oświadczył, że w wojskach rosyjskich aż 70% w siłach ogólnego przeznaczenia stanowi nowoczesne uzbrojenie, natomiast w siłach atomowych to aż 86%[86].

Generalnie, po analizie działań organizacyjno-zbrojeniowych Federacji Rosyjskiej w drugiej dekadzie XXI wieku, należy przyjąć, że jednym z ważniejszych dla Sił Zbrojnych FR był Państwowy Program Zbrojeniowy na lata 2011-2020. Wszystkie następne programy są uwarunkowane opóźnieniami ww. programu i nowymi zadaniami organizacyjno-zbrojeniowymi wynikającymi z prowadzonej przeciwko Ukrainie wojny. W roku 2009 Federacja Rosyjska zainicjowała przekrojową reformę krajowych sił zbrojnych, a Państwowy Program Zbrojeniowy na lata 2011-2020 był jego integralną częścią. Odbyło się to w tak dobrym dla Federacji Rosyjskiej momencie, w którym po raz pierwszy w swojej współczesnej historii dysponowała ona wystarczającymi środkami finansowymi i dodatkowo posiadała możliwości techniczne w realizacji reform. W tym momencie wzrosły bowiem znacząco dochody Federacji Rosyjskiej ze sprzedaży surowców energetycznych. W tym samym czasie według założeń doktryny wojskowej, Federacja Rosyjska powinna utrzymać taki stan gotowości bojowej oraz wyszkolenie załóg w stopniu gwarantującym wyrządzenie agresorowi określonych szkód w każdych warunkach. Oznaczało to utrzymanie zdolności do odwetowego uderzenia jądrowego o dotkliwej skali. W praktyce od 2010 r. rozpoczęto kompleksowe przezbrajanie jednostek wojskowych znajdujących się w stałej gotowości bojowej oraz sił antyterrorystycznych i inżynieryjno-technicznych[87].

---

[85] B. Panek, *Bezpieczeństwo Europy* ..., op. cit., s. 116-117.

[86] *Rosja kontynuuje intensywne zbrojenia*, 14 czerwca 2021 r., Portal Europejskiego Centrum Projektów Pozarządowych, Warszawa, https://www.ecpp.org.pl/rosja-kontynuuje-intensywne-zbrojenia/, [12.06.2024].

[87] A. M. Dyner, *Ocena programu przezbrojenia rosyjskich sił zbrojnych w latach 2011-2020*, czerwiec 2021, Raport PISM, Warszawa 2021, s. 6.

W Państwowym Programie Zbrojeniowym na lata 2011-2020 nie zapomniano też o przeznaczeniu środków na przezbrojenie Marynarki Wojennej oraz Sił Powietrznych. Tak więc połowa całego budżetu wydatków została przeznaczona na te dwie formacje, odpowiednio 25% i 24%, dla każdej z nich. W planach był zakup ośmiu atomowych okrętów podwodnych Projektu 955 Borej i osiem uniwersalnych atomowych okrętów podwodnych Projektu 885 Jasień, a wszystko to w celu zwiększenia potencjału przeprowadzenia jądrowego uderzenia odwetowego przez Federację Rosyjską. Z kolei program zakładał również zakup ponad 50 okrętów nawodnych, w tym 15 fregat i 35 korwet. Natomiast w ramach 24% przeznaczonych dla Sił Powietrznych planowano zakupić 600 samolotów, a wśród nich myśliwce Su-35 i bombowce frontowe Su-34 oraz 1100 śmigłowców. Zaplanowano też pozyskanie 100 dywizyjnych systemów rakietowych S-400, S-500 i S-350 oraz systemy Pancyr-S, przeznaczając na nie 17% wydatków. Kolejne 15% budżetu planowano przeznaczyć na wojska lądowe. Zaplanowano pozyskanie 2,3 tys. czołgów, 2 tys. zestawów artyleryjskich, 10 brygad Iskander-M (ok. 200 rakiet) oraz zestawów przeciwlotniczych S-300W. Kolejne 5% wydatków zostało zaplanowanych dla Strategicznych Sił Rakietowych, a w ramach tego zakup 270-280 międzykontynentalnych rakiet balistycznych (ICBM) Jars. W planach programu nie zapomniano też o nowych systemach łączności, dowodzenia i kontroli oraz wywiadowczych. Na nie to właśnie przeznaczono 14% budżetu. Państwowy Program Zbrojeniowy 2011- 2020 niemal w stu procentach został zrealizowany przez rosyjski przemysł zbrojeniowy. Pomimo wprowadzonych w 2014 r. przez państwa zachodnie sankcji i pomimo spadku wartości rubla, Federacji Rosyjskiej udało się jednak uniknąć większych problemów finansowych. Według ministra obrony Siergieja Szojgu w siłach zbrojnych nastąpiło doposażenie w systemy obrony powietrznej S-400, w samoloty 4. generacji: MiG-31BM, Su-35S, Su-30SM i Su-34 oraz śmigłowce Ka-52 i Mi-28. Założenia Państwowego Programu Zbrojeniowego zostały wykonane. Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej zostały zmodernizowane[88].

W lutym 2018 r. Władimir Putin podpisał nowy Państwowy Program Zbrojeniowy, o czym poinformował wiceminister Dmitrij Rogozin. Podyktowane to zostało dość poważnymi zmianami, gdyż nastąpił gwałtowny spadek cen ropy, a więc zmniejszone zostało główne źródło dochodów budżetu rosyjskiego,

[88] A. M. Dyner, *Przezbrojenie rosyjskich sił zbrojnych w latach 2011–2020*, Nowa Technika Wojskowa nr 9, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2021, s. 18-25.

a ponadto dotkliwiej odczuwano sankcje po agresji na Ukrainę, a także skoki kursów walut. Te i inne utrudnienia wpłynęły na trudności ze sprowadzeniem części komponentów z zagranicy. Tak więc program, który miał być przyjęty już w 2016 r., został przesunięty na 2018 r. Obecnie realizowany uwzględnia w swoich założeniach zarówno doświadczenia z prowadzeniem przez Federację Rosyjską operacji w Syrii, jak i z działaniami na Ukrainie, a szczególnie z tymi związanymi z aneksją Krymu i z zaangażowaniem wojskowym w akwenie Morza Czarnego. Zgodnie ze słowami urzędników Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej na realizację Państwowego Programu Zbrojeniowego 2018-2027 przeznaczono łącznie 20 bln rubli, czyli w przeliczeniu około 330 mld USD, a w tym 19 mld rubli na zakup, naprawę i rozwój broni i sprzętu wojskowego. Widać już, że obecnie realizowany program 2018-2027 ze względów technologicznych i finansowych będzie programem mniej ambitnym. Obecnie najważniejszym zadaniem okazuje się przezbrojenie Wojsk Lądowych i na ten cel zarezerwowano 4,25 mld rubli. Priorytetowym okazuje się zakończenie prac nad projektami pojazdów opancerzonych wykorzystujących platformę Armata, w tym czołgu T-14, dostawa czołgów T-90M, testy głęboko zmodernizowanego T-80BWM oraz zakup wozu wsparcia czołgów BMPT Terminator[89]. Nowy program zakłada duże wsparcie dla lotnictwa transportowego, w celu przyspieszenia możliwości przerzutu wojsk. Kolejnym ważnym celem programu jest dokończenie prac nad systemem przeciwlotniczym S-500 oraz naddźwiękowym pociskiem Cyrkon. W planach do 2025 r. Siły Powietrzno-Kosmiczne mają otrzymać 94 samoloty SU-30SM, SU-34, SU-35, MIG-35 i śmigłowce Mi-8AMTsz, Mi-28N i Ka-52. Planowane jest też nabycie 22 samolotów piątej generacji Su-57. Jednym z ważniejszych celów Federacji Rosyjskiej w najnowszym programie jest dokończenie modernizacji sił jądrowych, które stanowią najważniejszy komponent odstraszania i powstrzymywania wroga[90]. Plany wydatków zbrojeniowych zdecydowanie zostały zachwiane po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r., a wynikają one z intensywności walk, w tym olbrzymich strat Rosjan na polu walki w uzbrojeniu i sprzęcie wojskowym oraz zużywania bardzo dużych ilości amunicji, co spowodowało zwiększenie współpracy z Iranem czy Koreańską Republiką Ludowo-Demokratyczną. Wojna spowodowała więc zwiększenie wydatków zbrojeniowych w Federacji Rosyjskiej.

[89] BMPT Terminator został już użyty w warunkach bojowych na wojnie rosyjsko-ukraińskiej.

[90] A. M. Dyner, *Ocena programu …*, op. cit., s. 25.

Bardzo poważne zmiany w strukturze organizacyjnej i systemie dowodzenia Siły Zbrojne FR dokonały po wydaniu rozporządzenia prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 20 września 2010 r. Po pierwsze liczba Okręgów Wojskowych zmniejszona została z sześciu do czterech, z dniem 1 grudnia 2010 r., a jednocześnie w każdym z nich utworzono Połączone Dowództwo Strategiczne. Cztery nowo powstałe Okręgi Wojskowe są okręgami nowego typu i nie posiadają już cech okręgów starego typu, których zasady funkcjonowania opracowano jeszcze w XIX wieku. Obecnie, Wojska Lądowe, Marynarka Wojenna, Siły Powietrzne, czyli siły znajdujące się na terytorium odpowiedzialności danego Okręgu Wojskowego, są podporządkowane odpowiednim Połączonym Dowództwom Strategicznym, a ilość szczebli przez jakie przebiegają rozkazy zmniejszyła się z dotychczasowych szesnastu do trzech. Można zauważyć, że pewne rozwiązania Federacja Rosyjska „zapożyczyła" z funkcjonujących już w USA. Jednym z ważniejszych elementów reformy ministra Sierdukowa było zachowanie niezależnej struktury dowodzenia i systemu kierowania wyłącznie przez Wojska Rakietowe Strategicznego Przeznaczenia, które podlegają bezpośrednio Sztabowi Generalnemu. Główne zmiany organizacyjne w ramach okręgów wojskowych zostały ukończone z dniem 1 grudnia 2010 r. Jedną z istotniejszych zmian było to, iż Moskiewski i Leningradzki Okręgi Wojskowe tworzą obecnie Okręg Wojskowy i Połączone Dowództwo Strategiczne „Zachód". Podlegają mu Flota Północna i Flota Bałtycka, bazy lotnicze, brygady wojsk rakietowych i wojsk radiotechnicznych. Drugi okręg to Okręg Wojskowy i Połączone Dowództwo Strategiczne „Centrum" w skład, którego wszedł Nadwołżańsko-Uralski Okręg Wojskowy oraz zgrupowania i jednostki Syberyjskiego Okręgu Wojskowego do Bajkału włącznie. Trzeci, nowo utworzony Okręg Wojskowy i Połączone Dowództwo Strategiczne „Wschód" objęły Flotę Morską Oceanu Spokojnego i wszystkie jednostki Sił Zbrojnych, które znajdują się za Bajkałem. Czwarty Okręg Wojskowy i Połączone Dowództwo Strategiczne „Południe" jako jedyny pozostał w swoich dotychczasowych granicach, a podlegają mu: siły lądowe i powietrzne, Flota Czarnomorska i Flotylla Kaspijska. Dla czterech nowych okręgów wojskowych wyznaczono odpowiednio sztaby dowództw zlokalizowane w: Sankt-Petersburgu, Jekaterynburgu, Chabarowsku i Rostowie nad Donem[91].

[91] T. W. Grabowski, *Rosyjska siła. Siły Zbrojne i główne problemy polityki obronnej Federacji Rosyjskiej w latach 1991-2010*, Wydawnictwo Instytut Geopolityki, Częstochowa 2011, s. 183-184.

Amerykański Instytut Studiów nad Wojną (ISW[92]) odnotował po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, że Władimir Putin podpisał dwa dekrety 26 lutego 2024 r. na mocy, których ponownie ustanowiono Moskiewski i Leningradzki Okręgi Wojskowe. W pierwszym dekrecie mowa jest o pozbawieniu rosyjskiej Floty Północnej statusu strategicznego, a obszar jej odpowiedzialności przekazano Leningradzkiemu Okręgowi Wojskowemu. W drugim dekrecie przedstawiony jest obszar kompetencji dla nowo utworzonych okręgów. Od tego momentu Leningradzki Okręg Wojskowy ma przejąć odpowiedzialność za większość obszaru, za który odpowiadała Flota Północna, zaś Moskiewski Okręg Wojskowy przejmie większość terytorium, za które odpowiadał Zachodni Okręg Wojskowy. Ponadto tym kolejnym, drugim dekretem Putin włączył okupowane tereny Ukrainy w skład Południowego Okręgu Wojskowego, mówiąc o całym terytorium obwodów chersońskiego, zaporoskiego, donieckiego i ługańskiego. Włączył też do swoich okręgów wojskowych, te tereny, które nadal znajdują się pod kontrolą Ukrainy. Instytut Studiów nad Wojną stwierdza, że jest to dowód na to, że Federacja Rosyjska nadal realizuje maksymalistyczne cele na Ukrainie i widać już dokładnie, że będzie dążyć do tego, by dotrzeć do administracyjnych granic okupowanych obwodów. Można postawić pytanie, co miała na celu kolejna reorganizacja okręgów wojskowych dokonana przez Putina w 2024 r.? Instytut Studiów nad Wojną rozważał, że być może Władimirem Putinem kierowała chęć odtworzenia dowództw okręgów jako sztabów dowodzących przede wszystkim wojskami lądowymi, podczas, gdy „zasoby morskie" mają podlegać rosyjskiej marynarce wojennej. Już w listopadzie 2023 r. rozeszły się informacje o tym, że floty Północna, Pacyfiku, Bałtycka, Czarnomorska i Flotylla Kaspijska mają bezpośrednio podlegać dowództwu Marynarki Wojennej. Natomiast wchodzące w skład flot: piechota morska, lotnictwo i obrona powietrzna miałyby zostać podporządkowane dowództwom okręgów wojskowych. I tak właśnie stało się, gdy w życie weszły postanowienia dekretu z dnia 26 lutego 2024 r. Wówczas to już oficjalnie został rozwiązany Zachodni Okręg Wojskowy, utworzony w roku 2010 z Moskiewskiego i Leningradzkiego Okręgów Wojskowych. Zachodni Okręg Wojskowy był głównym odpowiedzialnym za potencjalne przeciwstawienie się NATO. Odpowiedzialność za rejon granicy z północno-wschodnią Ukrainą, Białoru-

[92] Institute for the Study of War – jest amerykańską organizacją prywatną i jako taka odmówiła jakiegokolwiek finansowania rządowego, zamiast tego polega na darowiznach w celu utrzymania funkcjonowania zespołu doradców, założona w 2007 r. przez historyka wojskowości Kimberly Kagan z siedzibą w Waszyngtonie.

sią, państwami bałtyckimi została teraz podzielona pomiędzy Leningradzki i Moskiewski Okręgi Wojskowe. Na Leningradzki Okręg Wojskowy spadnie odpowiedzialność za północno-wschodnią granicę między Federacją Rosyjską a krajami NATO. W tym także z Finlandią, która została przyjęta do NATO w marcu 2023 r. Zaś na Moskiewski Okręg Wojskowy spadnie odpowiedzialność za granice z północno-wschodnią Ukrainą i z Polską, w tym także za działania wojenne na Ukrainie[93].

Reformy objęły też w stopniu ograniczonym, zmiany w stopniach wojskowych. Przyjęto tu model amerykański. W Federacji Rosyjskiej zlikwidowano korpus młodszych dowódców zwanych *praporszczykami*[94] (chorążymi), a wprowadzono korpus sierżantów. I to oni objęli odpowiedzialność za szkolenie poborowych. Ten kierunek zmian zaskakuje, ale dążenie władz do poprawy wyszkolenia żołnierzy, jest przez takie działania bardzo wyraźnie widoczny. Dotychczas poziom szkolenia poborowych w armii rosyjskiej był szalenie niski, zaś życie w koszarach było pełne patologii. Wyszkolenie najpierw korpusu nowych dowódców, a następnie szkolenie nowymi metodami poborowych, jest kierunkiem nowych rozwiązań w rosyjskiej armii[95].

2.3. Demonstracja siły militarnej poprzez sojusze, ćwiczenia i interwencyjne działania zbrojne w Syrii

Federacja Rosyjska od początku swojej państwowości budowała struktury polityczne, gospodarcze i wojskowe w celu konsolidacji wokół siebie jak największej ilości państw. Były to głównie państwa powstałe na gruzach ZSRR, ale też państwa azjatyckie, skore do współpracy na rzecz walki z terroryzmem i handlem narkotykami. Takie organizacje jak Wspólnota Niepodległych Państw (WNP), Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ), Szanghajska Organizacja Współpracy (SOW), Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza (EaWG) czy Państwo Związkowe Rosji i Białorusi (ZBiR) były i są poważnym narzędziem Federacji Rosyjskiej w stosunkach międzynarodowych. Część ww. organizacji realizuje jako swoje podstawowe zadanie,

[93] *Think tank: Władimir Putin tworzy okręgi wojskowe z myślą o wojnie z NATO*, 27 lutego 2024 r., Portal rp.pl, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art39906341-think-tank-wladimir-putin-tworzy-okregi-wojskowe-z-mysla-o-wojnie-z-nato, [12.06.2024].

[94] W Carskiej Armii i Radzieckiej Armii nazwa pierwszego stopnia oficerskiego, odpowiednik polskiego stopnia wojskowego chorążego.

[95] T. W. Grabowski, *Rosyjska siła. ...*, op. cit., s. 188.

współpracę wojskową. Współpraca ta ma w większości wymiar wspólnych ćwiczeń wojskowych w różnych częściach Federacji Rosyjskiej lub jej partnerów. Ożywione działania przywracające ćwiczenia wojskowe Federacji Rosyjskiej na różnym szczeblu stały się ważnym elementem kampanii destabilizacyjnej prowadzonej w obszarze euroatlantyckim. Generalnie można wskazać, że Federacja Rosyjska element demonstracji siły – ćwiczenia wojskowe, realizuje w następujących strukturach:

- narodowych i międzynarodowych ćwiczeń wojskowych, na szczeblu strategicznym lub okręgów/rodzajów wojsk,
- sojuszu polityczno-wojskowym OUBZ,
- organizacji SOW,
- Państwa Związkowego Rosji i Białorusi.

Wymienione powyżej struktury, w których realizowane są ćwiczenia wojskowe, są jednym z ważniejszych elementów w mocarstwowej polityce Federacji Rosyjskiej. W tej polityce ciągłość realizowanych szkoleń i ćwiczeń ma na celu przedstawienie Federacji Rosyjskiej jako kraju gotowego do obrony swojego terytorium, a jednocześnie zaniepokojenie sąsiadów i nie tylko, co do posiadanej siły militarnej, która może zostać użyta w przypadku braku akceptacji rosyjskich warunków współpracy polityczno-gospodarczo-wojskowej.

Wieloletnia retoryka przywódców Federacji Rosyjskiej co do zagrożenia ćwiczeniami wojskowymi państw NATO pokazuje, że nawet podczas agresji militarnej na Ukrainę od 2022 r., każde ćwiczenia są pretekstem do podkreślania zagrożenia ze strony NATO. Takim przykładem działań ze strony Federacji Rosyjskiej były rozpoczęte w styczniu 2024 r. ćwiczenia NATO – „Steadfast Defender 2024”[96], które stały się pretekstem do rozpoczęcia 21 maja 2024 r. w Południowym Okręgu Wojskowym pierwszego etapu ćwiczeń wojskowych polegających na praktycznym szkoleniu w zakresie przygotowania i użycia niestrategicznej broni nuklearnej. Manewry te zostały na początku maja zarządzone przez prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina[97].

W przypadku rosyjskich ćwiczeń, jednymi z najważniejszych, są ćwiczenia strategiczne, szczególnie sił jądrowych, mające charakter ćwiczeń narodowych, bez udziału partnerów zagranicznych. Wyjątkiem są ww. ćwiczenia

[96] J. Bornio, *„Steadfast Defender 2024” – element komunikacji strategicznej NATO*, 7 lutego 2024 r., Komentarze IOS Nr 1048, Wydawnictwo Instytut Europy Środkowej, Lublin 2024.

[97] *Rosjanie rozpoczęli ćwiczenia z bronią jądrową w pobliżu granicy z Ukrainą*, 21 maja 2024 r., Portal bielsat.pl, https://belsat.eu/pl/news/21-05-2024-rosjanie-rozpoczeli-cwiczenia-nuklearne-w-poblizu-granicy-z-ukraina, [29.07.2024].

w 2024 r. na terytorium Białorusi, ale dotyczące broni taktycznej, o mniejszym zasięgu. Wynika to z faktu, który został zauważony już w czasach „zimnej wojny" przez marszałka Nikołaja Ogarkowa, Szefa Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych ZSRR na przełomie lat 70./80. – wyższość sił konwencjonalnych NATO nad ZSRR. Pisze o tym Eugene Rumer w swojej pozycji *Russia and the security of Europe* w 2016 r. Wskazuje, że Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej, mimo wieloletnich programów modernizacyjnych, nie są w stanie prowadzić długotrwałych działań konwencjonalnych[98]. To powoduje, że w momencie kryzysu działań wojennych w Ukrainie – zmniejszających się zasobów uzbrojenia i amunicji, Federacja Rosyjska chcąc pokazać NATO swoją determinację realizuje takie ćwiczenia przy granicy sojuszu. Jednocześnie Federacja Rosyjska mając zasoby międzykontynentalnych głowic jądrowych zbliżone do USA, jest jednym z dwóch krajów o największym potencjale tej broni na świecie, co stawia ten kraj w elicie państw świata posiadających potężną siłę rażenia. Jednocześnie przyjęta przez Rosjan zasada, że pod względem nowoczesności i najwyższej gotowości są siły strategiczne (jądrowe), a potem operacyjne i taktyczne, powoduje, że w sytuacji ograniczonych możliwości finansowych państwa utrzymanie statusu mocarstwa będzie możliwe jedynie poprzez utrzymanie wysokich zdolności uderzeniowych sił jądrowych[99].

Systematycznie, począwszy od końca pierwszej dekady XXI wieku, Federacja Rosyjska prowadzi ćwiczenia szczebla strategicznego. Ćwiczenia te odbywają się na kilku kierunkach geograficznych i organizacyjnych naprzemiennie co cztery lata. Wraz z armią białoruską Federacja Rosyjska ćwiczy na kierunku zachodnim i są to ćwiczenie pod nazwą „Zapad". Natomiast na pozostałych kierunkach ćwiczenia Federacja Rosyjska realizuje na kierunku wschodnim pod kryptonimem „Wostok", centralnym pod kryptonimem „Centr" i południowym pod kryptonimem „Kawkaz". W przypadku trzech ostatnich ćwiczeń, Federacja Rosyjska do ich realizacji zaczęła zapraszać również członków OUBZ i SOW (patrz tabela 3). Ćwiczenia strategiczne stanowią podsumowanie rocznego cyklu ćwiczeń rosyjskich sił zbrojnych. Zasadniczym zadaniem ich realizacji jest przygotowanie sztabów na szczeblu związku operacyjnego: armia i korpus oraz wyższych. Poza tym ćwiczenia strategiczne mają na celu wykazanie zdolności do przemieszczania się zgrupowań wojsk. Należą one do widowiskowych

[98] E. Rumer, *Russia and the security of Europe*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington 2016, s.18.

[99] N. Bączyk, *Rosja się zbroi* ..., op. cit., s.7.

ćwiczeń poligonowych, chociaż faktycznie nie różnią się od innych ćwiczeń realizowanych przez Rosję[100]. Znamienne jest to, że od roku wojny rosyjsko-gruzińskiej – 2008 r. do 2022 r. (pierwszy rok wojny z Ukrainą) Federacja Rosyjska realizowała corocznie strategiczne ćwiczenia swoich wojsk, a od 2023 r. ich nie realizuje[101]. Ogólną informację dotyczącą tych ćwiczeń przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Ćwiczenia strategiczne Federacji Rosyjskiej w latach 2008-2022

Rok	Ćwiczenia	Okręg wojskowy	Liczba uczestniczących żołnierzy	Współudział partnerów zagranicznych
2008	KAWKAZ	Północny Kaukaz (obecnie - Południowy)	8 000	-
2009	ZAPAD	Zachodni	11 900	Białoruś
2010	WOSTOK	Wschodni	20 000	-
2011	CENTR	Centralny	12 000	-
2012	KAWKAZ	Południowy	8 000	-
2013	ZAPAD	Zachodni	11 920	Białoruś
2014	WOSTOK	Wschodni	100 000	-
2015	CENTR	Centralny	95 000	-
2016	KAWKAZ	Południowy	12 500	-
2017	ZAPAD	Zachodni	12 700	Białoruś
2018	WOSTOK[102]	Wschodni	297 000	Chiny i Mongolia
2019	CENTR[103]	Centralny	128 000	OUBZ: Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan, Uzbekistan i SOW: Chiny, Indie, Pakistan
2020	KAWKAZ[104]	Południowy	80 000	OUBZ: Armenia, Białoruś i SOW: Chiny, Pakistan oraz Birma

[100] A. Wilk, *„Wostok", czyli pokaz sztuczek wojennych*, 15 października 2018 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/26624, [24.07.2024].

[101] *Rosja odwołuje ćwiczenia Zapad*, 5 września 2023 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/rosja-odwoluje-cwiczenia-zapad, [05.07.2024].

[102] D. Johnson, *WOSTOK 2018: dziesięć lat rosyjskich ćwiczeń strategicznych i doskonalenia sztuki wojennej*, 20 grudnia 2018 r., https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2018/12/20/wostok-2018-dziesiec-lat-rosyjskich-cwiczen-strategicznych-i-doskonalenia-sztuki-wojennej/index.html, [29.07.2024].

[103] *Nie tylko Centr-2019. Kulminacja ćwiczeń rosyjskiej armii*, 17 września 2019 r., Fundacja Warsaw Institute, https://warsawinstitute.org/pl/nie-tylko-centr-2019-kulminacja-cwiczen-rosyjskiej-armii/, [29.07.2024].

[104] M. Kofman, *Overview:* Kavkaz-2020, 22.09.2020, Russia Military Analysis, https://russian-militaryanalysis.wordpress.com/2020/09/22/overview-kavkaz-2020/, [29.07.2024].

Rok	Ćwiczenia	Okręg wojskowy	Liczba uczestniczących żołnierzy	Współudział partnerów zagranicznych
2021	ZAPAD[105]	Zachodni	200 000	Białoruś
2022	WOSTOK[106]	Wschodni	50 000	OUBZ: Białorusi, Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan i SOW: Chiny

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie D. Johnson, *WOSTOK 2018: dziesięć lat rosyjskich ćwiczeń strategicznych i doskonalenia sztuki wojennej*, 20.12.2018, Przegląd NATO[107] i inni.

Władze Rosji określają wszystkie własne manewry wojskowe jako obronne. Jednak pokazując swoją aktywność militarną Federacja Rosyjska daje wyraźny sygnał państwom sąsiadującym, że jest nieprzewidywalnym graczem w stosunkach międzynarodowych. Uwiarygodnia to pozycję Rosji jako kraju, którego siły zbrojne mogą zostać użyte w działaniach zbrojnych na poziomie strategicznym we wszystkich kierunkach. Jest to także istotny przekaz, iż w wojnach o charakterze regionalnym Federacja Rosyjska może chcieć wykorzystać instrumenty militarne np. w celu zwiększenia swoich wpływów albo urzeczywistnienia swoich interesów. Przez wiele lat Federacja Rosyjska z roku na rok zwiększała wielkość sił i środków do realizacji manewrów wojskowych. Ćwiczenia strategiczne prowadzą też do sprawdzania koordynacji działań z innymi służbami. Ćwiczy się przemieszczanie się jednostek wojskowych na dystansach kilku tysięcy kilometrów. Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej przeprowadzają kilka tysięcy ćwiczeń wojskowych różnych szczebli w ciągu roku. Jednostki wojskowe podlegają częstym, niezapowiedzianym inspekcjom. Mają bardzo zróżnicowany charakter i skalę. Sprawdzanie gotowości bojowej ma ostatecznie na celu poprawę gotowości wszystkich okręgów wojskowych. Te systematyczne

[105] A. M. Dyner, *Zapad 2021 - kompleksowe ćwiczenia wymierzone w państwa NATO*, 22 września 2021 r., Portal pism.pl, https://www.pism.pl/publikacje/zapad-2021%C2%A0-kompleksowe-cwiczenia-wymierzone-w%C2%A0panstwa-nato, [29.07.2024].

[106] A. M. Dyner, *W cieniu wojny na Ukrainie - manewry Wschód-2022*, 14 września 2022 r., Portal pism.pl, https://www.pism.pl/publikacje/w-cieniu-wojny-na-ukrainie-manewry-wschod-2022, [29.07.2024].

[107] D. Johnson, *WOSTOK 2018: dziesięć lat rosyjskich ćwiczeń strategicznych i doskonalenia sztuki wojennej*, 20 grudnia 2018 r., Przegląd NATO, https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2018/12/20/wostok-2018-dziesiec-lat-rosyjskich-cwiczen-strategicznych-i-doskonalenia-sztuki-wojennej/index.html, [29.07.2024].

i planowe ćwiczenia realizowane są na wypadek sytuacji kryzysowej, wojny, konfliktu i wymagają szybkiej reakcji Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej[108].

Intensywność realizacji ćwiczeń jest proporcjonalna do realizowanej polityki lub celów Federacji Rosyjskiej, takich jak np. zademonstrowanie siły rosyjskiej armii potencjalnym przeciwnikom (przede wszystkim państwom NATO) oraz sojusznikom z obszaru byłego ZSRR lub wywarcie politycznej presji na państwa sąsiednie (agresja na Ukrainę w 2014 r. i 2022 r.). Tak właśnie było w 2014 r., mimo zapewnień rosyjskich władz, że przemieszczanie dużych wojsk w pobliżu granicy z Ukrainą nie ma charakteru zastraszania, miało za zadanie wprowadzić w ukraińskim społeczeństwie poczucie zagrożenia rosyjską interwencją, które i tak było wstrząśnięte wspieraniem separatystów w Donbasie przez Federację Rosyjską. Ponadto realizowane rosyjskie ćwiczenia wojskowe przy granicy z Ukrainą rozpoczęto po ucieczce Wiktora Janukowycza, a następne w czasie wyborów prezydenckich. Ukraińskie obawy podsycały utrzymywanie koncentracji rosyjskich wojsk przy wspólnej granicy[109]. Duże zaniepokojenie opinii publicznej wywołały już w listopadzie 2021 r. informacje, o niespotykanej jak dotąd skali koncentracji wojsk Federacji Rosyjskiej przy granicy z Ukrainą. Były to wiadomości od różnych, niezależnych mediów. Analizie poddawano szczególnie zdjęcia satelitarne. Zaskoczenie wywołała wiadomość o siłach rosyjskich z Nowosybirska (41 Armia), które po odbyciu manewrów w europejskiej części Federacji Rosyjskiej nie powróciły do miejsca swojego stacjonowania, lecz połączyły się z innymi siłami rosyjskimi. Ponadto od kilku lat kolejne 90. tys. żołnierzy rosyjskich stacjonowało na Krymie. Byli to żołnierze z rosyjskiej Floty Czarnomorskiej oraz 8. i 20. Armii Południowego i Zachodniego Okręgu Wojskowego. Ukraińskie ministerstwo obrony miało też informacje o koncentracji przy granicy 4. i 6. Armii Sił Powietrznych i Obrony Powietrznej Federacji Rosyjskiej. Również na terenach kontrolowanych przez separatystów w Doniecku i Ługańsku działały 1. i 2. Korpus Armijny. Z kolei siły 3. Dywizji Zmechanizowanej rozlokowane tuż przy samej granicy w Boguczarze w obwodzie woroneskim i w Wałujkach w obwodzie biełgorodzkim tworzyły duże zagrożenie militarne dla Ukrainy. Do tego dochodziły niepokojące informacje o zwiększającej się współpracy militarnej

[108] I. Topolewski, *Manewry wojskowe jako forma demonstracji siły militarnej Federacji Rosyjskiej w Europie*, Wschód Europy Vol 5, No 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2019, s. 195-196.

[109] A. M. Dyner, *Rosyjskie ćwiczenia wojskowe – przesłanie dla przeciwników i sojuszników*, 16 lipca 2014 r., Biuletyn PISM nr 90, Warszawa 2014, s. 2.

Federacji Rosyjskiej z Białorusią. Kolejnym zagrożeniem było w listopadzie 2021 r. połączenie się 144. Dywizji Zmechanizowanej z siłami 41. Armii w rejonie Jelni w obwodzie smoleńskim, miejscu stacjonowania dywizji[110].

Kolejnym, znaczącym elementem oddziaływania międzynarodowego są ćwiczenia w ramach ważnych dla Federacji Rosyjskiej układów – jako kraju wiodącego, sojuszu polityczno-wojskowym Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym oraz Szanghajskiej Organizacji Współpracy. Niezwykle istotny jest fakt przynależności do tych dwóch organizacji, oprócz Federacji Rosyjskiej, większości krajów z Azji Centralnej: Kazachstanu, Kirgistanu i Tadżykistanu oraz Uzbekistanu (tylko SOW). Sprawia to, że obszary odpowiedzialności za bezpieczeństwo znacznie pokrywają się w tym regionie, a porozumienia wpływają korzystnie na współpracę w wielu dziedzinach. Zwłaszcza słabsze militarnie kraje z tej grupy korzystają na pomocy w zwalczaniu przestępczości transgranicznej, zapobieganiu terroryzmowi, przeciwdziałaniu handlowi narkotykami. Możliwe porozumienie OUBZ i SOW mogłoby w przyszłości przynieść jeszcze kolejne zintensyfikowanie realizacji wspólnych ćwiczeń wojskowych[111].

Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym ma swój początek w powstaniu regionalnych struktur po rozpadzie ZSRR. Podstawową strukturą zastępującą poprzedni związek, było utworzenie Wspólnoty Niepodległych Państw. Powstała organizacja gospodarczo-polityczno-wojskowa, zrzeszająca większość byłych republik Związku Radzieckiego, została utworzona na mocy porozumienia białowieskiego z 8 grudnia 1991 r. Część wojskowa została zrealizowana poprzez podpisanie 15 maja 1992 r. w Taszkiencie porozumienia o utworzeniu sojuszu wojskowego Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Państwami założycielskimi były: Armenia, Kazachstan, Kirgistan, Federacja Rosyjska, Tadżykistan i Uzbekistan. W 1993 r. do układu dołączyły następne państwa: Azerbejdżan, Białoruś i Gruzja. W wyniku ewolucji sytuacji politycznej w regionie doszło do znacznych zmian w składzie państw sygnatariuszy. 2 kwietnia 1999 r. jedynie sześć krajów kontynuowało współpracę, której podstawą był Układ o bezpieczeństwie zbiorowym. Azerbejdżan, Gruzja i Uzbekistan wycofały się z niej. 7 października 2002 r. w Kiszyniowie Armenia,

[110] *Koncentracja rosyjskich wojsk pod granicą z Ukrainą. W gotowości 90 tys. żołnierzy*, 25 listopada 2021 r., PAP, Portal PolskieRadio24.pl, https://www.polskieradio24.pl/5/1223/Artykul/2855722,Koncentracja-rosyjskich-wojsk-pod-granica-z-Ukraina-W-gotowosci-90-tys-zolnierzy, [23.05.2024 r.].

[111] Z.Śliwa, D.Brążkiewicz, *Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym*, Bellona nr 3, Wydawnictwo MON, Warszawa 2010, s. 110.

Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Federacja Rosyjska i Tadżykistan – państwa-sygnatariusze tzw. traktatu taszkenckiego powołały Organizację Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. 17 sierpnia 2006 r. do Organizacji powrócił Uzbekistan, który po raz drugi opuścił organizację w 2012 r. Na przestrzeni istnienia organizacji realizowano tworzenie wewnętrznych struktur organizacyjnych gotowych do realizacji wskazanych zadań. Pierwszą strukturą o takim charakterze, powołaną w związku z sytuacją w Afganistanie, były Kolektywne Siły Szybkiego Reagowania (KSSR) centralnoazjatyckiego regionu bezpieczeństwa zbiorowego, utworzone na podstawie decyzji Rady Bezpieczeństwa Zbiorowego z 25 maja 2001 r. W skład tych struktur weszły kraje członkowskie z Azji Centralnej – Kazachstan, Kirgistan i Tadżykistan oraz Federacja Rosyjska. Drugą strukturą są Kolektywne Siły Pokojowe OUBZ powołane na podstawie Porozumienia o działalności pokojowej Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym z 6 października 2007 r. Oddziały tych sił składają się z przygotowanego wojskowego, policyjnego i cywilnego personelu z państw członkowskich. Trzecią wyodrębnioną strukturą są Kolektywne Siły Operacyjnego Reagowania (KSOR) powołane na podstawie Porozumienia Kolektywnych Sił Operacyjnego Reagowania Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym z 14 czerwca 2009 r[112].

W przypadku OUBZ ćwiczenia są realizowane w trzech zasadniczych grupach zadaniowych o określonych kryptonimach:

- Kolektywne Siły Szybkiego Reagowania (KSSR) – „Rubież",
- Kolektywne Siły Pokojowe OUBZ – „Niezniszczalne Braterstwo",
- Kolektywne Siły Operacyjnego Reagowania (KSOR) – „Współdziałanie".

Utworzone jako pierwsze struktury zadaniowe, Kolektywne Siły Szybkiego Reagowania OUBZ już od 2002 r. rozpoczęły regularne, coroczne ćwiczenia tematyczne pod kryptonimem „Rubież", których scenariusze oraz miejsce ich realizacji są zmieniane. Podczas szóstych ćwiczeń tych struktur w czerwcu 2007 r. „Rubież-2007" ćwiczono na terenie Tadżykistanu scenariusz umiejętności zwalczania grup terrorystycznych, które wdarły się na jego terytorium. Do Tadżykistanu przerzucono kilka batalionów Kolektywnych Siły Szybkiego

[112] M.P. Sadłowski, *Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Prawno-instytucjonalne aspekty funkcjonowania*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 80, 90 i 95.

Reagowania, a także czołgi i samoloty[113]. Kolejne ćwiczenia „Rubież-2012" realizowane od 6 do 10 sierpnia 2012 r. na poligonie Centralnego Okręgu Wojskowego Federacji Rosyjskiej (Czebarkul, obwód czelabiński) odbyły się z udziałem kontyngentów wojskowych Kirgistanu, Federacji Rosyjskiej i Tadżykistanu. Temat przewodni ćwiczenia: „Przygotowanie i prowadzenie działań bojowych przez KSSR OUBZ podczas wspólnej operacji"[114]. W dniach 4-7 października 2016 r. na poligonie ośrodka szkoleniowego Edelweiss Sił Zbrojnych Republiki Kirgiskiej (Bałykchy) odbyły się wspólne ćwiczenia taktyczne „Rubież-2016" z kontyngentami wojskowymi Kolektywnych Sił Szybkiego Reagowania OUBZ. W ćwiczeniu brały udział kontyngenty z Kazachstanu, Kirgistanu i Federacji Rosyjskiej, łącznie ponad tysiąc żołnierzy. W charakterze obserwatorów zaproszono przedstawicieli Armenii i Białorusi. Tymi ćwiczeniami zrealizowano rok wspólnego szkolenia operacyjnego i bojowego. W 2016 r. ćwiczenia odbywały się już na terytorium Tadżykistanu, Białorusi, Federacji Rosyjskiej[115]. Po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r. w dniach 10-21 października 2022 r. na terytorium Tadżykistanu zrealizowano wspólne ćwiczenia „Rubież-2022" Kolektywnych Sił Szybkiego Reagowania OUBZ. Temat ćwiczenia brzmiał: „Przygotowanie i prowadzenie działań bojowych przez KSSR w celu zniszczenia nielegalnych grup zbrojnych, które wtargnęły na terytorium państwa członkowskiego OUBZ". Aktywna faza ćwiczeń odbyła się na poligonie Harb-Maidon w dniach 17-21 października 2022 r. W ćwiczeniach wzięły udział kontyngenty wojskowe państw członkowskich regionu środkowoazjatyckiego OUBZ, grupy operacyjne Sztabu Połączonego i Sekretariat OUBZ. Łączna liczba uczestników ćwiczeń w Tadżykistanie wyniosła około 1000 osób

[113] *В Таджикистане батальоны Коллективных сил быстрого развертывания обезвредили террористическую группировку. Такова легенда совместных учений «Рубеж-2007». В маневрах участвуют Таджикистан, Россия и Казахстан.*, 14.06.2007, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/rubezh/v_tadzhikistane_batalony_kollektivnykh_sil_bystrogo_razvertyvaniya_obezvredili_terroristicheskuyu_gr/#loaded, [24.07.2024].

[114] *Учение «РУБЕЖ-2012» КСБР ЦАР с 6 по 10 августа 2012г.*, 06.08.2012, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/rubezh/uchenie_rubezh_2012_ksbr_tsar_s_6_po_10_avgusta_2012g/#loaded, [24.07.2024].

[115] *На горном полигоне „Эдельвейс" в Кыргызстане началось учение Коллективных сил быстрого развертывания Центрально-Азиатского региона «Рубеж-2016»*, 04.10.2016, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/rubezh/na_gornom_poligone_edelveys_v_kyrgyzstane_nachalos_uchenie_kollektivnykh_sil_bystrogo_razvertyvaniya-8151/#loaded, [24.07.2024].

i ponad 300 jednostek sprzętu wojskowego i specjalnego[116]. Szef Połączonego Sztabu OUBZ Anatoly Sidorov zauważył, że „Kolektywne Siły Szybkiego Reagowania, utworzone w 2001 r. na tle rosnącego międzynarodowego zagrożenia terrorystycznego, nie tracą w chwili obecnej na znaczeniu i stanowią ważny element systemu zbiorowego bezpieczeństwa OUBZ". Następnie stwierdził, że kluczowy wpływ na rozwój sytuacji w regionie Azji Centralnej ma sytuacja w Islamskiej Republice Afganistanu i że w najbliższej perspektywie nie należy spodziewać się obniżenia napięcia sytuacji militarno-politycznej w regionie[117].

Kolejne struktury powołane w 2007 r. – Kolektywne Siły Pokojowe OUBZ, realizują również tematyczne ćwiczenia, choć nie tak regularnie jak np. Kolektywne Siły Szybkiego Reagowania OUBZ. Poniżej przedstawionych zostało kilka przykładów tych ćwiczeń. 11 października 2013 r. zakończyło się drugie wspólne ćwiczenie pokojowe OUBZ „Niezniszczalne Braterstwo-2013", które odbyło się w obwodzie czelabińskim na 255. poligonie międzygatunkowym Centralnego Okręgu Wojskowego Federacji Rosyjskiej w pobliżu miasta Czebarkul[118]. 30 września 2015 r., w ośrodku szkoleniowym Sił Zbrojnych Republiki Armenii w Bagramyanie rozpoczęły się wspólne ćwiczenia z Kolektywnymi Siłami Pokojowymi OUBZ „Niezniszczalne Braterstwo-2015". Zaproszeni zostali przedstawiciele Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, Departamentu Operacji Pokojowych ONZ oraz innych organizacji międzynarodowych i regionalnych. Ćwiczenie zrealizowano w trzech etapach trwających 5 dni. W ćwiczeniach zaangażowano ograniczone kontyngenty sił pokojowych wszystkich państw. Łączna liczba uczestników ćwiczeń – około 600 osób oraz około 50 sztuk sprzętu, w tym helikoptery i drony. Zastępca sekretarza generalnego OUBZ Walerij Semerikow na zakończenie ćwiczeń stwierdził, że „całkowita liczba sił

---

[116] *Контингенты Коллективных сил быстрого развёртывания Центрально-Азиатского региона направляются в Таджикистан для участия в совместном учении «Рубеж-2022»*, 10.10.2022, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/rubezh/kontingenty-kollektivnykh-sil-bystrogo-razvyertyvaniya-tsentralno-aziatskogo-regiona-napravlyayutsya/#loaded, [24.07.2024].

[117] *В Таджикистане началась активная фаза совместного учения с Коллективными силами быстрого развёртывания Центрально-Азиатского региона «Рубеж-2022»*, 17.10.2022, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/rubezh/v-tadzhikistane-nachalas-aktivnaya-faza-sovmestnogo-ucheniya-s-kollektivnymi-silami-bystrogo-razvyer/#loaded, [24.07.2024].

[118] *Второе учение Миротворческих сил ОДКБ «Нерушимое братство-2013», 7-11 октября 2013 г., Челябинская обл.г.Чебаркуль*, 11.10.2013, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/indestructible_brotherhood_2013/vtoroe_uchenie_mirotvorcheskikh_sil_odkb_nerushimoe_bratstvo_2013_7_11_oktyabrya_2013_g_chelyabinska/#loaded, [24.07.2024].

pokojowych OUBZ na dzień dzisiejszy to 3600 osób”[119]. 30 października 2018 r. w obwodzie swierdłowskim Federacji Rosyjskiej rozpoczęły się jedne z największych wspólnych ćwiczeń Kolektywnych Sił Pokojowych OUBZ – „Niezniszczalne Braterstwo-2018”. Ćwiczenia realizowano do 2 listopada 2018 r. Temat ćwiczenia brzmiał: „Przygotowanie i przeprowadzenie operacji pokojowej przez Kolektywne Siły Pokojowe OUBZ w regionie Azji Centralnej na terytorium państwa niebędącego członkiem OUBZ, zgodnie z uchwałą Rady Bezpieczeństwa ONZ”. Ćwiczenia odbywały się na poligonie ośrodka szkoleniowego w Swierdłowsku Centralnego Okręgu Wojskowego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej. W ćwiczeniach brały udział kontyngenty wojskowe z sześciu państw członkowskich OUBZ (Armenii, Białorusi, Kazachstanu, Kirgistanu, Federacji Rosyjskiej i Tadżykistanu), grupy operacyjnej Wspólnego Dowództwa OUBZ, siły policyjne (milicyjne) i jednostki ministerstw ds. sytuacji nadzwyczajnych (Obrona Cywilna i Sytuacje Nadzwyczajne). Łączna liczba uczestników ćwiczeń to około 1,3 tys. osób, 300 sztuk sprzętu wojskowego i 20 sztuk różnych typów statków powietrznych, w tym bezzałogowych statków powietrznych. W ćwiczeniu brali także udział przedstawiciele Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (MKCK) oraz 2 pojazdy specjalne z symbolami MKCK. Podczas manewrów „Niezniszczalne Braterstwo-2018” kontyngenty pokojowe państw członkowskich OUBZ ćwiczyły monitorowanie przestrzegania porozumienia o zawieszeniu broni oraz ochrony ludności w obszarze odpowiedzialności, realizując zadania pomagające w przywróceniu spokojnego życia na terytoriach dotkniętych atakami międzynarodowych organizacji terrorystycznych, a także kontrolowanie transportu, likwidowanie nielegalnego importu i eksportu sprzętu wojskowego, broni, amunicji i materiałów wybuchowych[120].

Ostatnimi ćwiczeniami z omawianych struktur – Kolektywnych Sił Operacyjnego Reagowania OUBZ, są ćwiczenia pod kryptonimem „Współdziałanie”, realizowane regularnie od momentu ich powstania. Już po roku od utworzenia ww. struktur odbyły się pierwsze tematyczne ćwiczenia. 25 października

[119] *На полигоне „Баграмян” в Армении началось учение с Миротворческими силами ОДКБ «Нерушимое братство-2015»*, 30.09.2015, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/indestructible_brotherhood_2015/na_poligone_bagramyan_v_armenii_nachalos_uchenie_s_mirotvorcheskimi_silami_odkb_nerushimoe_bratstvo_-5518/#loaded, [24.07.2024].

[120] *В Свердловской области 30 октября началось совместное учение с Миротворческими силами ОДКБ «Нерушимое братство-2018»*, 30.10.2018, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/the_brotherhood_of_war_2018/v_sverdlovskoy_oblasti_30_oktyabrya_nachalos_sovmestnoe_uchenie_s_mirotvorcheskimi_silami_odkb_nerush-13765/#loaded, [24.07.2024].

2010 r. rozpoczęły się wspólne ćwiczenie operacyjno-taktyczne kontyngentów wojskowych Kolektywnych Sił Operacyjnego Reagowania OUBZ „Współdziałanie-2010", które odbywają się na poligonie Czebarkul (obwód czelabiński) – Centralny Okręg Wojskowy Federacji Rosyjskiej. W ćwiczeniu brały udział kontyngenty wojskowe z Armenii, Kazachstanu, Kirgistanu, Federacji Rosyjskiej i Tadżykistanu oraz grupa operacyjna oficerów Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Białorusi. Temat ćwiczenia brzmiał: „Przygotowanie i prowadzenie działań bojowych przez kontyngenty wojskowe KSOR OUBZ w celu lokalizacji konfliktu zbrojnego w rejonie bezpieczeństwa zbiorowego". W ćwiczeniach brało udział ponad 1700 żołnierzy i około 270 jednostek wojskowego sprzętu specjalnego. Ćwiczenia realizowano do 27 października 2010 r[121]. Jednym z większych ćwiczeń omawianych struktur były ćwiczenia w dniach 18-23 października 2021 r. na poligonie Harbmaidon w Tadżykistanie, 20 km od granicy tadżycko-afgańskiej pod kryptonimem „Współdziałanie-2021". W jego trakcie grupa wojsk OUBZ przeprowadziła wspólną operację mającą na celu zlokalizowanie transgranicznego konfliktu zbrojnego, związanego z próbami przedostania się na terytorium państwa członkowskiego OUBZ. W ćwiczeniach wzięły udział kontyngenty wojskowe państw członkowskich Organizacji, składające się z formacji mobilnych i jednostek wojskowych stałej gotowości, siły specjalne jednostek specjalnych organów spraw wewnętrznych (policji), agencji bezpieczeństwa i służb specjalnych, a także uprawnionych organów w zakresie zapobiegania i likwidacji skutków sytuacji nadzwyczajnych. Łącznie 4 tys. osób i ponad 500 sztuk sprzętu. Sekretarz Generalny OUBZ – Stanisław Zas, po zakończeniu ostatniego etapu ćwiczeń skomentował przed przedstawicielami mediów, że Kolektywne Siły Operacyjnego Reagowania OUBZ na ćwiczeniach operacyjno-strategicznych wykazały, że: „Tadżykistan jest niezawodnie chroniony przed inwazją terrorystyczną. Podczas tych ćwiczeń nie zakładano wojny z Afganistanem. Skupiono się na zniszczeniu grup terrorystycznych i nielegalnych grup zbrojnych, które naprawdę istnieją i stanowią bezpośrednie zagrożenie – zarówno dla naszych krajów, jak i samego Afganistanu"[122].

[121] *О проведении оперативно-тактического учения „Взаимодействие- 2010" Коллективных сил оперативного реагирования ОДКБ*, 25.10.2010, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/trainings_interaction/o_provedenii_operativno_takticheskogo_ucheniya_vzaimodeystvie_2010_kollektivnykh_sil_operativnogo_re/#loaded, [24.07.2024].

[122] *В Таджикистане прошли масштабные совместные учения «Взаимодействие-2021» с Коллективными силами оперативного реагирования ОДКБ и специальные учения разведподразделений «Поиск-2021», а также «Эшелон-2021» частей материально-технического обеспечения*, 25.10.2021, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/trainings_interaction/v-tadzhikistane-proshli-masshtabnye-sovmestnye-ucheniya-vzaimodeystvie-2021-s-kollektivnymi-silami-o/#loaded, [24.07.2024].

W celu uregulowania granic pomiędzy byłymi republikami radzieckimi w obszarze Azji, powołano wyrosłą na gruncie regionalnych inicjatyw międzynarodowych, Szanghajską Organizację Współpracy. Odniosła ona niewątpliwy sukces w procesie delimitacji. Rozmowy na temat bezpieczeństwa i współpracy w regionie, a także porozumienie w niezwykle trudnych sprawach granicznych, przyniosło sukces „Szanghajskiej Piątce". Począwszy od dwóch pierwszych szczytów, które odbyły się w dniach 26 kwietnia 1996 r. w Szanghaju i 24 kwietnia 1997 r. w Moskwie, pięć głównych państw, czyli: Federacja Rosyjska, Chiny, Kazachstan, Kirgistan i Tadżykistan, postanowiły kontynuować współpracę i organizować kolejne obrady. Zaczęto wówczas wytyczać nowe kierunki współpracy. Uznano wówczas za zamknięty proces delimitacji granic dawnych republik radzieckich i granicy Chin na odcinku ponad 4000 km. Od 1998 r., czyli od spotkania w Ałmaty zaczęto poruszać kwestie bezpieczeństwa w regionie w powiązaniu z problemami terroryzmu, ekstremizmu oraz separatyzmu i przestępczości zorganizowanej. W 2001 r., podczas szczytu w Szanghaju przyjęto konwencję o walce z terroryzmem, separatyzmem i ekstremizmem. Podczas tego szczytu do „Szanghajskiej Piątki" dołączył szósty kraj, a mianowicie Uzbekistan. Był to też moment przyjęcia Deklaracji o utworzeniu Szanghajskiej Organizacji Współpracy. Dalszy rozwój instytucjonalny tej organizacji miał miejsce w Sankt Petersburgu w dniu 7 czerwca 2002 r., gdzie powstała Karta Szanghajskiej Organizacji Współpracy[56]. Nakreślono w niej ściśle cele i zadania organizacji, uregulowano kwestie instytucjonalne oraz położono nacisk na dalsze kierunki rozwoju, zwłaszcza na walkę ze „źródłami zła" - terroryzmem, separatyzmem, i ekstremizmem. Wśród celów postawionych na planie dalszym znalazła się współpraca w dziedzinie integracji z gospodarką światową oraz współdziałanie państw – członków organizacji pomiędzy sobą, na gruncie gospodarczym[123].

Jednak za najważniejszy aspekt powstania SOW należy uznać chęć wspólnego przeciwstawienia się zagrożeniom asymetrycznym. By móc współpracować, przy tak ogromnych dysproporcjach w systemach dowodzenia i kierowania, wielkości sił zbrojnych, wyposażenia w sprzęt, koniecznym stało się ujednolicenie procedur działania państw członkowskich. Doszło wkrótce do bliższej kooperacji na poziomach operacyjnym, taktycznym i strategicznym.

[123] M. Szczurowski, *Szanghajska Organizacja Współpracy. Symbol nowego globalnego ładu czy globalnej konfrontacji?*, Studia Orientalne nr 1 (3), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 141-143.

Poprawiły się stosunki we współpracy politycznej. Realizowano wspólne ćwiczenia i manewry wojskowe. Wszystko to wpływało na obraz organizacji, która jest zdolna utrzymać stabilizację w regionie[124].

Zasadnicza współpraca wojskowa, wiodących państw organizacji – Federacji Rosyjskiej i Chin, rozpoczęła się w 2005 r. od manewrów wojskowych, które rozpoczęły cykl ćwiczeń pod kryptonimem „Pokojowa Misja", które realizowane były systematycznie, w różnych odstępach czasowych do agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Ćwiczenia te zostały zrealizowane w następujących latach: 2005, 2007, 2009, 2010, 2012, 2013, 2014, 2016, 2018 i 2021 (plany ćwiczeń w 2023 r. były sygnalizowane przez stronę rosyjską[125], ale nie przedstawiono informacji o ich zrealizowaniu). Szereg tych zrealizowanych ćwiczeń, miało wymiar nie tylko dwustronny Federacji Rosyjskiej i Chin, ale również państw członkowskich SOW i zaproszonych obserwatorów. Pod względem ilościowym uczestniczących osób, w ćwiczeniach planowano od kilku do 10 tys. żołnierzy i personelu.

Ćwiczenia wojskowe, zwłaszcza te pierwsze, przeprowadzone w trzech fazach i różnych lokalizacjach, miały duże znaczenie propagandowe. Odbyły się one we Władywostoku, w dniach 18-26 sierpnia 2005 r. oraz w Qingdao w dniach 20-22 sierpnia i w akwenie Morza Żółtego 23-26 sierpnia 2005 r. Odbyły się one pod wspólną nazwą: „Pokojowa Misja 2005". Użyto wówczas lotnictwo strategiczne i pociski manewrujące. Łącznie uczestniczyło w tych manewrach około 10 tysięcy żołnierzy z Chin i Federacji Rosyjskiej. Doskonalono przede wszystkim współdziałanie pododdziałów oraz koordynację wysiłków przy zwalczaniu międzynarodowego terroryzmu, jak i nowych zagrożeń. W związku z tym, że wojska Chin uczestniczące w tych manewrach liczyły przeszło 8 tysięcy, a rosyjskie niespełna 2 tysiące, dało się odczuć, że są oni obserwowani przez inne państwa. Wielu obserwatorów podkreślało, że skoro dwa ważne kraje Azji zaangażowały tak duże siły i użyły w swych działaniach zarówno pojazdy desantowe, fregaty, krążowniki, okręty podwodne, samoloty rozpoznania i naprowadzania oraz bombowce strategiczne Tu-22M2 i Tu-95MS, to z pewnością wykraczało to poza zakładane cele zwalczania zagrożeń typu terroryzm, handel narkotykami czy ekstremizm. Był to niewątpliwie wspólny pokaz siły państw zrzeszonych w SOW. Stał się on odpowiedzią na

[124] Z. Śliwa, *Kierunki rozwoju Szanghajskiej Organizacji Współpracy*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2012, s. 54.

[125] *SCO to hold Peace Mission 2023 counter-terror drills in Russia – defense chief*, 24 Aug 2022, Russian news agency Tass, https://tass.com/defense/1497577, [02.08.2024].

sytuację w regionie. Wywołał ogromne zainteresowanie organizacji regionalnych i międzynarodowych oraz przewódców politycznych[126].

Z kolei w roku 2021, gdy odbywały się ćwiczenia wojskowe z udziałem Federacji Rosyjskiej i Chin „Pokojowa Misja 2021" na świecie występowały już zupełnie innego typu zagrożenia. Nie ukrywano obawy przed islamskim Afganistanem i zagrożeniami ze strony talibów. Nikogo nie przerażało zwiększanie wpływu Chin w tym rejonie, gdy szło o przeprowadzenie wielonarodowych ćwiczeń „antyterrorystycznych". Wszystkie państwa członkowskie SOW skoncentrowały swoją uwagę na ćwiczeniach, które odbyły się w dniach 11-25 września 2021 r. w rosyjskim Orenburgu. Łącznie uczestniczyło w nich 4 000[127] żołnierzy z Chin, Federacji Rosyjskiej, Kazachstanu, Tadżykistanu, Kirgistanu, Indii, Pakistanu i Uzbekistanu. Udział takich partnerów z dużym doświadczeniem bojowym, jak Federacja Rosyjska i Pakistan, stał się dla Chin okazją do poczynienia obserwacji i uczenia się pewnych działań. Wspólne ćwiczenia dały armii chińskiej możliwość zintegrowania zdolności bojowych naziemnych, powietrznych, działań specjalnych, rozpoznawczych i elektronicznych. Tymi wspólnymi ćwiczeniami antyterrorystycznymi Kazachstan, Tadżykistan, Kirgistan i Uzbekistan pokazały, że akceptują chińską politykę antyterrorystyczną i zwalczającą różne ugrupowania separatystyczne[128].

Federacja Rosyjska intensyfikuje od wielu lat ćwiczenia bojowe wraz z Białorusią. Cały czas dąży do zintegrowania potencjału militarnego Białorusi. Jednak Białoruś nie jest w stanie zrównać się ze standardami Federacji Rosyjskiej. Ulega więc jej wpływom, gwarantując sobie stabilność polityczną. Zrzeczenie się przez prezydenta Białorusi zwierzchnictwa nad siłami zbrojnymi na rzecz Federacji Rosyjskiej pozwoliło zredukować w znacznym stopniu wydatki na obronność, a więc odciążyć budżet państwa. Białoruś pozwala więc Federacji Rosyjskiej na eksploatowanie zasobów militarnych i terenów do przeprowadzania działań wojskowych. Federacja Rosyjska w zamian daje Białorusi wsparcie finansowe i wyposażenie, szkoli białoruskich żołnierzy, a nawet umorzyła część długu. Białoruś już w 1995 r. zawarła z Federacją Rosyjską

[126] Z. Śliwa, *Kierunki rozwoju …*, op. cit., s. 57-58.

[127] X. Liu, *Chinese troops start joint anti-terrorism drill in Peace Mission, 'displays capability to safeguard regional peace',* 12 September 2021, Global Times, https://www.globaltimes.cn/page/202109/1234029.shtml, [25.07.2024].

[128] *Ćwiczenia Szanghajskiej Organizacji Współpracy. „Pokojowa Misja 2021"*, 20 września 2021 r., Russia Monitor, Fundacja Warsaw Institute, https://warsawinstitute.org/pl/cwiczenia-szanghajskiej-organizacji-wspolpracy-pokojowa-misja-2021/, [02.08.2024].

porozumienie, na mocy którego Federacja Rosyjska ma prawo do nieodpłatnej dzierżawy dwóch obiektów z czasów Związku Radzieckiego na okres 25 lat. W roku 2021 przedłużono to porozumienie na kolejne 25 lat[129].

Już od wielu lat Federacja Rosyjska prowadzi szkolenia i ćwiczenia wojskowe w ścisłej współpracy z Białorusią. Najczęściej są to ćwiczenia o charakterze dwustronnym inicjowane przez Federację Rosyjską, ale odbywają się też ćwiczenia w formacie wielostronnym, z innymi armiami. Przykładem takich ćwiczeń jest „Słowiańskie braterstwo" realizowane cyklicznie od 2015 r. z wojskami Republiki Serbii[130]. Uzależnienie armii białoruskiej od rosyjskiej daje się zauważyć głównie w tym, że ćwiczenia operacyjne nie są nigdy organizowane samodzielnie przez stronę białoruską. Z kolei ćwiczenia taktyczne siły białoruskie organizują we własnym zakresie. Co charakterystyczne dla białoruskich sił zbrojnych, to zintensyfikowanie ćwiczeń samodzielnych będących przygotowaniem się do wojny hybrydowej nastąpiło już w 2014 r., w momencie, gdy Federacja Rosyjska rozpoczęła działania militarne we wschodniej Ukrainie. Białoruś miała także plan rozbudowy własnej obrony terytorialnej do stanu 120. tys. żołnierzy. Pomimo, że cały czas kontynuowano plan rozbudowy tych wojsk, to jednak zaplanowanej liczby nigdy nie osiągnięto. Uzyskano jedynie wymiar propagandowy. Kierując się swoim punktem widzenia, Federacja Rosyjska traktuje wojsko białoruskie jako integralną część zgrupowania rosyjskich sił na zachodnim kierunku strategicznym. Podczas wspólnych ćwiczeń rosyjsko-białoruskich wykorzystywane są rosyjskie poligony wojskowe, ale również w dużej liczbie żołnierze i sprzęt rosyjski. Do największych wspólnych ćwiczeń rosyjsko-białoruskich należy zaliczyć ćwiczenie strategiczne „Zapad". Pierwszą edycję tego ćwiczenia zrealizowano w 2009 r. Największą rolę odgrywa tu aspekt przygotowań do konfrontacji obrony przed NATO. Ćwiczenia te, organizowane systematycznie co cztery lata, poprzedzone są sprawdzianami gotowości bojowej rosyjskich sił zbrojnych, które odbywały się co cztery lata w każdym okręgu wojskowym w stałej kolejności – Zachodni OW, Wschodni OW, Centralny OW i Południowy OW. Manewry o kryptonimie „Tarcza Związku", poprzedzane corocznymi wspólnymi ćwiczeniami rosyjsko-białoruskimi,

[129] A. Wilk, *Rosyjska Armia Białoruska. Praktyczne aspekty integracji wojskowej Białorusi i Rosji*, Raport OSW, Wydawnictwo Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2021, s. 5-6, 20-21.

[130] K. Bakuła, *„Słowiańskie Braterstwo 2021", czyli wspólne ćwiczenia Rosji, Białorusi i Serbii*, 11 czerwca 2021 r., portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/slowianskie-braterstwo-2021-czyli-wspolne-cwiczenia-rosji-bialorusi-i-serbii, [26.07.2024].

mają nieco mniejszy wymiar, ale odbywają się cyklicznie, co dwa lata. Oprócz sprawdzenia interoperacyjności i kompatybilności sił zbrojnych, Federacja Rosyjska i Białoruś dbają również o systematyczne przeprowadzanie ćwiczeń sił specjalnych. Poszerzanie współpracy w realizacji ćwiczeń wojskowych Federacji Rosyjskiej i Białorusi wzrastało proporcjonalnie do realizacji w NATO wzmocnienia wschodniej flanki i projektach rozlokowania wojsk amerykańskich w Polsce[131]. Intensywność tych ćwiczeń miała wskazywać na gotowość tych dwóch krajów na konfrontację z Sojuszem Północnoatlantyckim i jest charakterystyczna dla polityki tych dwóch krajów.

Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej od początku 2022 r. zintensyfikowały własną aktywność szkoleniową na poligonach i coraz bardziej angażowały do współpracy Białoruś. Dla przykładu niemal całe Siły Zbrojne Białorusi na przełomie stycznia i lutego 2022 r. wzięły udział w nadzwyczajnych ćwiczeniach pod kryptonimem „Sojusznicza Stanowczość 2022" wraz ze znacznymi siłami Federacji Rosyjskiej. Prawdopodobnie łącznie wzięło w tych ćwiczeniach udział około 60-80 tys. żołnierzy z obydwu armii, lecz liczba uczestników nie została ujawniona przez organizatorów. Można przyjąć, że chodziło głównie o niezapowiedziany sprawdzian Wschodniego Okręgu Wojskowego. Zaangażowane zostały bowiem zarówno komponenty Sił Powietrzno-Kosmicznych i Wojsk Powietrzno-Desantowych, jak i całe siły Wschodniego Okręgu Wojskowego Federacji Rosyjskiej, po czym przerzucono je w kierunku zachodnim, aż 9,5 tys. kilometrów do Białorusi. Utworzono wówczas zgrupowanie wojsk. Ćwiczenia odbywały się w obwodzie grodzieńskim i brzeskim, aż na sześciu poligonach, przy czym działania lądowe miały stanowić zaledwie część całej serii przedsięwzięć. Całość była zaplanowana do 20 lutego 2022 r[132]. Henry Schlottman, jeden z analityków OSINT przedstawił następująco – prawdopodobną dynamikę narastania rosyjskich sił na Białorusi:

- 23 stycznia – 7 BGT[133],
- 25 stycznia – 10 BGT,
- 27 stycznia – 12 BGT,

[131] A. Czwołek, *Determinanty współpracy wojskowej Białorusi z Rosją po 2014 roku*, Bellona nr 3, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 2019, s. 29-30.

[132] A. Wilk, *Rosyjska demonstracja siły na Białorusi i oceanie światowym*, Analizy OSW, 24 stycznia 2022 r., https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-24/rosyjska-demonstracja-sily-na-bialorusi-i-oceanie-swiatowym, [02.02.2024 r.].

[133] Szacunkowa ilość żołnierzy rosyjskich, przeliczanych zazwyczaj jako umowne batalionowe grupy taktyczne (BGT).

– 29 stycznia – 15 BGT,
– 31 stycznia – 17 BGT,
– 2 lutego – 18 BGT,
– 4 lutego – 21 BGT.

Z tych 21 BGT, na dzień 4 lutego 2022 r., ekspert ponad połowę umieszczał w obwodzie homelskim, a więc poza obszarem oficjalnym ćwiczeń[134].

Można uznać, że pogłębianie integracji militarnej z Białorusią jest dla rosyjskiej polityki bezpieczeństwa priorytetem. Aby móc zrealizować rozpoczęte w 2009 r. reformy, Federacja Rosyjska koncentruje się na cyklu szkoleniowym sił zbrojnych wraz z Białorusią. Jednym z głównych celów Federacji Rosyjskiej jest też utrzymanie stałego napięcia militarnego we wschodniej flance NATO. Gotowość bojowa Regionalnego Zgrupowania Wojsk Białorusi i Federacji Rosyjskiej jest nieustannie testowana podczas naprzemiennie prowadzonych ćwiczeń pod nazwą „Tarcza Związku" i „Zapad". Jednak w 2023 r. nastąpiły poważne zmiany. Federacja Rosyjska najwidoczniej skoncentrowała cały wysiłek wojskowy na obronie swoich pozycji w Ukrainie i nie była już w stanie zorganizować ćwiczeń szczebla strategicznego. Został więc podważony wizerunek rosyjskich sił zbrojnych. Dotychczas bowiem szeroko zakrojone i opisywane manewry były psychologicznym elementem oddziaływania na środowisko międzynarodowe[135].

Jednym z najbardziej stabilnych partnerów Federacji Rosyjskiej na Bliskim Wschodzie była Syria, do momentu osłabienia Federacji Rosyjskiej wojną z Ukrainą i upadku dyktatora Baszara al-Asada w grudniu 2024 r. Współpraca pomiędzy tymi państwami istniała od momentu objęcia władzy przez partię Baas w Syrii, w roku 1971, gdy na jej czele stanął Hafiz al-Asad. To właśnie od tego roku ZSRR, a potem Federacja Rosyjska posiada w porcie Tartus, na wybrzeżu Morza Śródziemnego swoją bazę wojskową[136]. Świeckie władze syryjskie, uniezależnione od Zachodu i współpracujące z Iranem, odpowiedzialne są aż za siedem procent rosyjskiego eksportu wojskowego. Tak więc Rosja od-

[134] M. Gawęda, *„Sojusznicze Zdecydowanie 2022": Wielkie zgrupowanie Rosji na Białorusi [Analiza]*, 13 lutego 2022 r., portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/sojusznicze-zdecydowanie-2022-wielkie-zgrupowanie-rosji-na-bialorusi-analiza, [27.07.2024].

[135] A.M. Dyner, *Rosyjskie i białoruskie ćwiczenia wojskowe*, 10 października 2023 r., Biuletyn PISM nr 142 (2763), Warszawa 2023.

[136] 21.12.2017 r. Duma Państwowa, niższa izba parlamentu Rosji, ratyfikowała umowę z Syrią o rozszerzeniu rosyjskiej wojskowej bazy morskiej w syryjskim porcie Tartus. Umowa, podpisana w styczniu 2018, zawarta została na 49 lat z możliwością dalszego przedłużenia.

grywała w tym regionie rolę bardzo mocnego gracza, posiadała też ważną kartę przetargową w rozgrywce z USA[137]. Dopiero lata 2011-2013 przyczyniły się do tego, że w wyniku wojny domowej wojska syryjskie utraciły wiele sprzętu bojowego i uzbrojenia, a straty te należało jak najszybciej uzupełnić, wykorzystując pomoc Federacji Rosyjskiej. Intensywne dostawy broni zaczęły napływać do Syrii w roku 2013 poprzez szlak morski z Nowosybirska do Tartus przez Morze Czarne i cieśniny: Dardanelską i Bosfor, leżące w obszarze Turcji. Rosja wykorzystywała więc również dobre stosunki z Iranem i Turcją, aby wspierać Syrię.

Zasadniczym aspektem wojskowej interwencji na terenie Syrii była ochrona przez Federację Rosyjską ekipy rządzącej Baszara al-Asada. W momencie, gdy armia sił rządowych Syrii była w złej sytuacji strategicznej, sama wystąpiła o pomoc Federacji Rosyjskiej. Reżim był już bardzo bliski upadku w roku 2013 i 2014, a w 2015 r. został tak naprawdę uratowany przez zewnętrzną interwencję Irańczyków i Rosjan. Od tej pory utrzymywał się przy władzy, w sposób w pewnym sensie sztuczny, bo to właśnie utworzony przez Rosjan Kontyngent Lotniczy Sił Powietrzno-Kosmicznych SZ FR, a następnie zaangażowanie również sił specjalnych, Żandarmerii Wojskowej i Marynarki Wojennej, dawały szansę na utrzymanie się przy władzy dyktatorowi. Rosjanie nie wykorzystywali jedynie typowych jednostek Wojsk Lądowych, gdyż tę rolę zarezerwowano dla rządowych sił zbrojnych Syrii. Do takich zadań wspomagających, jak na przykład rozminowywanie odbitych terenów, Rosjanie oddelegowali własny batalion saperów. W Syrii działania Rosjan przy wykorzystaniu sił powietrznych pokazały, jak można zminimalizować ewentualne straty w ludziach i sprzęcie. Rosjanie wykonali wówczas, w ciągu zaledwie dwóch lat, około 30 tysięcy lotów bojowych i około 90 tysięcy ataków na cele naziemne, wykorzystując bomby najnowszej generacji, broń dalekiego zasięgu o bardzo dużym asortymencie i szeroką gamę lotnictwa specjalistycznego[138]. Oczywiście działania lotnicze były realizowane bez przeciwdziałania ze strony sił rewolucyjnych.

Federacja Rosyjska pod pozorem zakończenia działań w Syrii aż dwukrotnie ogłaszała redukcję kontyngentu, w konsekwencji jednak dokonywała jedynie minimalnej redukcji ilościowej, a poza tym wymieniała też sprzęt bojowy na nowocześniejszy. Federacja Rosyjska nigdy nie rezygnowała z osiągnięcia w Syrii zakładanych celów, chociaż agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę

[137] A. Dzisiów-Szuszczykiewicz, *Regionalna rywalizacja o Syrię*, Bezpieczeństwo Narodowe 2012, t. 22, nr II BBN, Warszawa, s. 92-95.

[138] A. M. Dyner, *Dwa lata rosyjskiej operacji wojskowej w Syrii – rezultaty i perspektywy*, 30 października 2017 r., Biuletyn PISM nr 103 (1545), Warszawa 2017.

w 2022 r. spowodowała siłą rzeczy znaczącą redukcję ilości ludzi i sprzętu. Federacja Rosyjska rozwinąwszy skuteczną dyplomację wśród krajów arabskich, akceptujących interwencję w Syrii, chciała budować poparcie dla swych poczynań w regionie Bliskiego Wschodu. Założeniem Federacji Rosyjskiej było zaprezentowanie światu swoich wpływów i możliwości realizacji własnych interesów poprzez zmianę środowiska międzynarodowego w regionie. Federacja Rosyjska dokonywała wszystkiego w uzgodnieniu z lokalnymi partnerami, pokazując jednocześnie inne podejście, odmienne od krajów Zachodu, a zwłaszcza od polityki USA. Interwencja zbrojna w Syrii miała za zadanie pokazanie światu, że Federacja Rosyjska ma coraz większe zdolności wojskowe poza obszarem swoich bezpośrednich wpływów wyznaczanych dawną granicą Związku Radzieckiego.

Na przełomie września i października 2022 r. Federacja Rosyjska przerzuciła z Syrii na Ukrainę około 1200-1600 żołnierzy oraz systemy przeciwlotnicze i przeciwrakietowe S-300. Również kilku rosyjskich dowódców zostało przesuniętych z Syrii na Ukrainę, a dowództwo wojskowe w Moskwie z coraz większym ograniczeniem angażowało się w bieżące zarządzanie operacjami w Syrii[139]. Już 20 września 2022 r. Sztab Generalny Ukrainy informował, że władze Federacji Rosyjskiej podjęły decyzję o wycofaniu jednostek 217. pułku spadochronowo-desantowego z terytorium Syrii i o rozpoczęciu przerzucania ich na terytorium Ukrainy[140].

Syria była jednym z pięciu państw, które sprzeciwiły się rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 2 marca 2022 r.[141] nawołującej do zakończenia działań militarnych prowadzonych przez Federację Rosyjską na Ukrainie. Syria Asada popierała izolowaną przez Zachód Federację Rosyjską, licząc na jej poparcie na forum organizacji międzynarodowych. Dzięki Federacji Rosyjskiej Asadowi udało się odzyskać kontrolę nad większością terytorium państwa oraz zmienić dynamikę konfliktu. Umocniło to wpływy Federacji Rosyjskiej na Bliskim Wschodzie. Brak szybkiego, błyskawicznego zwycięstwa Federacji Rosyjskiej

[139] *„NYT": Rosja wycofuje się z Syrii. Na Ukrainę trafiło tysiąc żołnierzy i systemy S-300*, 20 października 2022 r., portal forsal.pl, https://forsal.pl/swiat/rosja/artykuly/8572373,nyt-rosja-wycofuje-sie-z-syrii-ukraina-tysiac-zolnierzy-systemy-s-300.html, [21.07.2024].

[140] *Rosji brakuje wojska do walki na Ukrainie. Wycofuje jednostki z Syrii i Syberii*, 4 października 2024 r., portal polskieradio24.pl, https://polskieradio24.pl/artykul/3047357,rosji-brakuje-wojska-do-walki-na-ukrainie-wycofuje-jednostki-z-syrii-i-syberii, [22.07.2024].

[141] *Stanowisko ONZ w sprawie Ukrainy 17 marca 2022 r.*, 21 marca 2022 r., Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, https://www.unic.un.org.pl/oionz/stanowisko-onz-w-sprawie-ukrainy/3467, [02.08.2024].

w Ukrainie spowodował, że stawała się ona coraz mniej wiarygodnym państwem, a postawa w krajach arabskich stawała się coraz bardziej krytyczna. Tak więc i potencjalnych korzyści z popierania Federacji Rosyjskiej przez Syrię było coraz mniej[142].

Ostatecznie słabość Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej, a szczególnie możliwości utrzymywania większych sił wojskowych w zapalnych regionach, w tym w Syrii, przyczyniły się do upadku kilkudziesięcioletniej władzy rodziny al-Asadów. Oczywiście sam upadek dynastii był konsekwencją słabości tego reżimu w swoim kraju i kilkunastoletniej wojny domowej. 8 grudnia 2024 r. rebelianci islamistycznej grupy Hajat Tahrir asz-Szam (HTS) pod wodzą Abu Muhammada al-Dżaulaniego oraz Syryjska Armia Narodowa zajęli stolicę Syrii – Damaszek. Prezydent Baszar al-Asad zbiegł i wraz z rodziną otrzymał azyl w Federacji Rosyjskiej, która przez lata wspierała jego autorytarne rządy. Walka o wpływy i udziały dopiero się rozkręca, a Federacja Rosyjska próbuje ratować swoją obecność w tym regionie. Mimo wycofania większości sprzętu wojskowego drogą powietrzną i morską 28 stycznia 2025 r. rosyjska delegacja na czele z wiceministrem spraw zagranicznych FR Michaiłem Bogdanowem i specjalnym wysłannikiem prezydenta FR ds. Syrii Aleksandrem Ławrientjewem, przeprowadziła w Damaszku rozmowy z szefem nowych syryjskich władz Ahmadem asz-Szarem i ministrem spraw zagranicznych Asadem al-Szibanim. Rosjanie zadeklarowali poparcie dla zachodzących w Syrii zmian oraz wyrazili wolę rozwijania współpracy i gotowość udzielenia pomocy w odbudowie kraju. Była to pierwsza oficjalna wizyta rosyjskiej delegacji w Syrii po upadku popieranego przez Moskwę reżimu al-Asada i przejęciu rządów w tym kraju przez sunnicki, islamski ruch HTS. Działania Federacji Rosyjskiej wynikają z kwestii utrzymania swoich baz wojskowych w Syrii – morskiej w porcie Tartus i lotniczej Humajmim. Ta pierwsza stanowi punkt oparcia dla stałej obecności rosyjskiej eskadry śródziemnomorskiej (powołanej w 2013 r.), a druga – kluczowy punkt tranzytowy dla rosyjskich działań w Libii i afrykańskiej strefie Sahelu, gdzie w ciągu ostatnich lat Federacja Rosyjska z powodzeniem budowała swoje wpływy kosztem państw zachodnich (Republika Środkowoafrykańska, Mali, Niger, Burkina Faso). Na mocy zawartych w 2017 r. porozumień Federacja Rosyjska ma prawo do bezpłatnego korzystania z baz przez 49 lat, z automatyczną prolongatą

[142] S. Nowacka, *Znaczenie wsparcia Syrii dla rosyjskiej inwazji na Ukrainę*, 21.03.2022 r., Biuletyn nr 43 PISM, Warszawa 2022.

o dalsze 25. Ponadto Federacja Rosyjska liczy, że w interesie władz Syrii leży zachowanie z nią dobrych relacji, w celu zmniejszenia swojej zależności od Turcji i Kataru. Federacja Rosyjska ma również nadzieję, że Damaszek będzie zainteresowany ewentualną pomocą tego kraju, jako stałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ, w uzyskaniu legitymizacji na arenie międzynarodowej oraz jej współpracą w ułożeniu się z kurdyjskimi formacjami Ludowych Jednostek Samoobrony (YPG), które – przy wsparciu Amerykanów – kontrolują ważne gospodarczo obszary północno-wschodniej Syrii[143].

2.4. Agresja militarna na Ukrainę 24 lutego 2022 r. – zarys aspektów polityczno-wojskowych trzech lat wojny

Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r. została poprzedzona typowo rosyjskim działaniem – dokonanych faktów. Było to uznanie niepodległości samozwańczych republik donieckiej i ługańskiej i zawarciem z nimi separatystycznego Traktatu o przyjaźni i wzajemnej pomocy. Argumentację tego kroku Władimir Putin ogłosił w wystąpieniu telewizyjnym 21 lutego 2022 r. Ten nieprzyjazny, ale jeszcze pokojowy gest okazał się tylko wstępem do dalszych działań przeciwko Ukrainie – agresji militarnej[144].

Prezydent Federacji Rosyjskiej przedstawiał agresję militarną na Ukrainę jako „specjalną operację wojskową". W orędziu do narodu, które Władimir Putin wygłosił 24 lutego 2022 r., przedstawił rozpoczynającą się wojnę jako obronę ludności Donbasu przed „ludobójstwem". Wszelkie działania były rzekomo podjęte na prośbę separatystycznych republik, które padały od ośmiu lat ofiarą ludobójstwa ze strony reżimu kijowskiego. Wszelkie kroki podejmowane na terytorium Ukrainy miały na celu „demilitaryzację i denazyfikację Ukrainy". Zapowiadane było również postawienie pod sąd wszystkich tych, którzy popełnili „krwawe zbrodnie" przeciwko obywatelom Federacji Rosyjskiej. Agresja na Ukrainę nad ranem 24 lutego 2022 r. rozpoczęła się od uderzenia w obiekty infrastruktury militarnej oraz w obiekty infrastruktury granicznej od strony terytorium Federacji Rosyjskiej i Białorusi. Początkowo nastąpiła cała seria

[143] W. Rodkiewicz, *Rosja zabiega o utrzymanie baz w Syrii*, 29 stycznia 2025 r., Analizy OSW, Portal OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-01-29/rosja-zabiega-o-utrzymanie-baz-w-syrii, [10.02.2025].

[144] C. Mik, *Agresja Rosji na Ukrainę i jej konsekwencje dla rządów prawa na poziomie międzynarodowym. Szkic problematyki*, [w:] *Rządy prawa jako wartość uniwersalna: księga jubileuszowa Profesora Krzysztofa Wójtowicza*, red. naukowa A. Kozłowski, Wydawnictwo Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2022, s. 436.

precyzyjnych ataków rakietowych zarówno z lądu, jak i z morza oraz ataków lotniczych. Zaatakowano systemy obrony powietrznej, stacje radiolokacyjne i wyrzutnie rakiet, lotniska i bazy materiałowe Sił Zbrojnych Ukrainy. Formacje lądowe armii rosyjskiej przekroczyły granice Ukrainy na północy wkraczając do obwodów charkowskiego, sumskiego i czernihowskiego, a na południu z Krymu do obwodu chersońskiego. Od pierwszych dni tego konfliktu po obu stronach zaczęły pojawiać się dezinformacje. Przykładem może tu być doniesienie o desancie rosyjskim w Odessie i Mikołajowie. Błędną informacją było też ogłoszenie o całkowitym unieszkodliwieniu ukraińskiej obrony powietrznej przez Federację Rosyjską. Tych informacji wprowadzających w błąd było bardzo dużo[145].

Uderzenie Federacji Rosyjskiej w Ukrainę dokonało się w takim momencie, jakby było przedłużeniem ćwiczeń poligonowych. Federacja Rosyjska bowiem nie posiadała wówczas przewagi nad obrońcami ani na poziomie taktycznym, ani nie posiadała wyraźnej przewagi liczebnej. Można więc powiedzieć, że Federacja Rosyjska zlekceważyła Ukrainę jako przeciwnika, gdyż zachowała się w nietypowy, dla regularnego konfliktu, sposób. W początkowym okresie wojny strona rosyjska wiedziała mniej o ruchach jednostek ukraińskich i jednocześnie nie przyjmowała do wiadomości, że dzięki poparciu Zachodu Ukraińcy wiedzą niemal wszystko o ruchach ich jednostek. Ukraina dokonała w szybkim tempie mobilizacji, dzięki czemu już latem 2022 r. dysponowała milionem żołnierzy, a atakujące siły rosyjskie nie przekraczały 150 tysięcy[146].

[145] A. Wilk, M. Domańska, *Rosyjski atak na Ukrainę*, 24 lutego 2022 r., Analizy OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-02-24/rosyjski-atak-na-ukraine-24-lutego-godz-900, [28.06.2024].

[146] M. Menkiszak, *Rosja po dwóch latach pełnoskalowej wojny krucha stabilność i narastająca agresywność*, Raport OSW, luty 2024, Wydawnictwo Ośrodek Studiów wschodnich, Warszawa 2024, s. 31.

Rysunek 5. Kierunki ataku Rosji na Ukrainę na dzień 2 marca 2022 r.

Źródło: A. Wilk, P. Żochowski, *Wojna Rosji przeciw Ukrainie – stan po sześciu dniach*, 2 marca 2022 r., Analizy OSW, Portal osw.waw.pl, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-03-02/wojna-rosji-przeciw-ukrainie-stan-po-szesciu-dniach, [24.07.2024].

Po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej, reakcja byłych krajów Związku Radzieckiego była dość zróżnicowana. Tylko nieliczne oficjalnie wyrażały poparcie dla Federacji Rosyjskiej, większość z nich zachowywała postawę neutralną – jak w przypadku rządu Gruzji, a tylko wyjątki – jak Azerbejdżan – popierały Ukrainę. Jednocześnie zadziwiające jest to, że duża grupa państw, wśród byłych republik Związku Radzieckiego zakłada, że Władimir Putin nie pragnie odbudowy imperium sprzed lat i akceptuje retorykę Federacji Rosyjskiej o odsunięcie Zachodu od strefy rosyjskich wpływów. Jak twierdził dziennikarz „Azerbaijan Today" próba stworzenia imperium, jak za cara Piotra I przez Władimira Putina, nie wchodzi już obecnie w grę. Skutki wywołania wojny zaczynają coraz bardziej dotykać zwykłych Rosjan. W pierwszych tygodniach wojny Zachód odmawiał wiz, bojkotowane były rosyjskie biznesy, odwoływane loty. W Unii Europejskiej podjęto decyzję o zaprzestaniu wydawania wiz wszystkim Rosjanom, także studentom i osobom wyjeżdżającym do pracy. Jednym z pierwszych w Unii Europejskiej, którzy wnioskowali o zaprzestanie wydawania wiz dla Rosjan, był belgijski sekretarz stanu ds. migracji i azylu. Jednak w drugim pakiecie sankcji europejskich ograniczenia wizowe

dla Rosjan nie zostały przyjęte. Doprowadziło to do tego, że niektóre państwa członkowskie, w tym Czechy, Łotwa i Litwa zawiesiły wydawanie wiz Rosjanom, wspierając tym gestem walczącą Ukrainę. Z krajów położonych poza Europą wiz odmawiały Rosjanom zarówno Japonia, jak i Nowa Zelandia. Charakterystyczne spojrzenie na zachowanie Putina w momencie agresji na Ukrainę prezentowali polscy analitycy. Jedną z takich osób była dr Maria Domańska z Ośrodka Studiów Wschodnich, która wskazywała, że prezydent Federacji Rosyjskiej chciałby powrotu do porządku jałtańskiego. Marzy on o przebudowie europejskiej architekturze bezpieczeństwa, w tym: do dezintegracji NATO, wypadnięcia wpływów Stanów Zjednoczonych z Europy Środkowo-Wschodniej. Wszystkie te postulaty zostały przedstawione w ultimatum wobec USA i NATO wydanego w grudniu 2021 r. Putin próbował wówczas zmusić Zachód, aby ten uznał obszar poradziecki za strefę wyłącznych wpływów Moskwy. Jednak według ekspertki Ośrodka Studiów Wschodnich dotychczasowa polityka przynosi odwrotne skutki. Nie można bowiem odbudować imperium, gdy gospodarka znajduje się w rozsypce, a geopolityczne mrzonki przywódcy jedynie pogłębiają kryzys gospodarczy kraju[147].

Na przełomie września i października 2022 r. Federacja Rosyjska zakończyła proces aneksji należących do Ukrainy obwodów donieckiego, ługańskiego, chersońskiego i zaporoskiego. Ich przyłączenie do Federacji Rosyjskiej służyło eskalacji konfliktu i było jawnym naruszeniem prawa międzynarodowego, pozbawionym skutków prawnych. Po pseudo referendach przeprowadzonych na okupowanych terenach Ukrainy prezydent Federacji Rosyjskiej 30 września 2022 r. zawarł z marionetkowymi władzami tych obszarów porozumienia o wcieleniu ich do Federacji Rosyjskiej. Obie izby rosyjskiego parlamentu ratyfikowały je 3 i 4 października 2022 r., przyjmując też ustawy konstytucyjne regulujące proces aneksji, podpisane przez Putina 5 października 2022 r. Poprzez te działania Federacja Rosyjska traktuje te okupowane obszary jak część swojego terytorium – obwody doniecki i ługański mają być jej republikami, a chersoński i zaporoski – regionami. Mimo, że część ich obszarów nie jest w całości kontrolowana przez rosyjskie wojsko, republiki mają istnieć w granicach zdefiniowanych w ich konstytucjach, a regiony – w granicach z 30 września 2022 r. W stosunku do mieszkańców tych obszarów, które anektowano,

[147] K. Bartman, *O co chodzi Putinowi? Tak widzą to na Wschodzie, który zaznał „rosyjskiej przyjaźni"*, 5 marca 2022 r., Portal money.pl, https://www.money.pl/gospodarka/o-co-chodzi-putinowi-tak-widza-to-na-wschodzie-ktory-zaznal-rosyjskiej-przyjazni-6742618104777696a.html, [25.07.2024].

zastosowano ścisłą alternatywę przydziału obywatelstwa rosyjskiego z możliwością zrzeczenia się tego obywatelstwa w ciągu miesiąca od aneksji. Poza tym ogłoszono, że pozostanie przy obywatelstwie rosyjskim gwarantuje od początku 2026 r. dalsze zatrudnienie. Proces aneksji określa również zasady tworzenia rosyjskich organów administracyjnych i sądowych na terenach okupowanych i zakłada zastąpienie ukraińskiej hrywny rublem od 2023 r[148].

W związku z tym, że Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej napotkały na istotne problemy w prowadzeniu działań militarnych w Ukrainie, w dniu 21 grudnia 2022 r. zaczęto rozważać potrzebę przeprowadzenia reform w kilku istotnych dla wojska dziedzinach. Prezydent Władimir Putin i minister obrony Siergiej Szojgu podczas kolegium Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej ogłosili konieczność zwiększenia liczebności armii, zmiany struktury okręgów wojskowych, utworzenia kilkunastu nowych dywizji oraz zmiany systemu dowodzenia wprowadzonego przez reformę Sierdukowa w 2009 r. Jako głównego przeciwnika wskazano państwa NATO, a szczególnie Stany Zjednoczone. Głównym celem Federacji Rosyjskiej stało się zakończenie „specjalnej operacji wojskowej" w Ukrainie, a w dalszej perspektywie stwarzanie poważnych wyzwań bezpieczeństwa dla państw NATO. W dniu ataku na Ukrainę 24 lutego 2022 r., Federacja Rosyjska miała do dyspozycji 140 tys. żołnierzy, około 3,5 tys. żołnierzy Gwardii Narodowej i funkcjonariuszy oraz wojsk republik separatystycznych o liczebności ok. 35 tys. żołnierzy. Wyposażenie armii rosyjskiej obejmowało 1 200 czołgów, 2 900 bojowych wozów piechoty i transporterów opancerzonych, 1 600 środków artyleryjskich, 330 samolotów, 240 śmigłowców i okręty Floty Czarnomorskiej wzmocnione jednostkami desantowymi innych morskich związków operacyjnych. Już w pierwszych tygodniach agresji na Ukrainę uwidoczniły się braki w wyszkoleniu oficerów i podoficerów oraz żołnierzy szeregowych w armii rosyjskiej. Okazało się, że często na front trafia nieodpowiedni sprzęt, a żołnierze są słabo wyszkoleni. Odkryto korupcję na ogromną skalę drążącą armię rosyjską. Ponadto już w pierwszych dniach po ataku na Ukrainę okazało się, że przeciwnik był zupełnie niesłusznie lekceważony i uważany za łatwy cel, pozbawiony ducha walki. Federacja Rosyjska wbrew temu, co zakładała, nie przejęła w szybkim tempie pełnej kontroli nad Ukrainą[149].

[148] S. Zaręba, *Aneksja czterech ukraińskich obwodów przez Rosję*, 6 października 2022 r., Komentarz PISM nr 127, Warszawa 2022.

[149] A. M. Dyner, *Nowa reforma sił zbrojnych Rosji – zagrożenie czy gra pozorów*, Strategic File Nr 6 (127), marzec 2023, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2023, s. 2-3.

Istotne mankamenty w prowadzonej wojnie ujawniły się, gdy Federacja Rosyjska dokonała częściowej mobilizacji we wrześniu 2022 r. Na jaw wyszły braki w nowoczesnym wyposażeniu żołnierzy, a co jeszcze gorsze – różnice w deklarowanej ilości zapasów sprzętu a faktycznym stanem w magazynach. Okazało się, że wojsko ma problemy z zakwaterowaniem żołnierzy, a następnie ujawniły się problemy w podstawowym wyszkoleniu. Zaczęto wcielać do wojska osoby, które podlegały zwolnieniu ze służby, a to pokazało, że komisariaty wojskowe nie miały zaktualizowanych danych o poborowych. Mimo tych mankamentów Rosjanie w dalszym ciągu dokonywali prób realizacji przynajmniej części swoich pierwotnych założeń. Dokonali przejęcia większościowej kontroli nad ukraińskimi obwodami ługańskim i donieckim. Tocząc zacięte walki, Rosjanie usiłowali także zwiększyć kontrolę nad innymi anektowanymi terytoriami Ukrainy, w tym nad częścią obwodu chersońskiego i zaporoskiego. Jednak problemy zaczęły się mnożyć i aby prowadzić w dalszym ciągu działania zbrojne w Ukrainie, zdecydowano się na reformowanie sił zbrojnych. Do realizacji tego zadania wyznaczono generała Siergieja Szojgu, który zapowiedział zarówno zmianę statusu żołnierzy kontraktowych, jak i zwiększenie stanu osobowego sił zbrojnych. Zapowiedział zwiększenie armii aż o 500 tys. żołnierzy do 1,5 mln, a wśród nich 695 tys. ma mieć status żołnierzy kontraktowych[150].

Po dwóch latach działań wojennych liczebność Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej wzrosła o co najmniej 300 tysięcy żołnierzy. Nie przeszkodziły w tym ani sankcje nałożone na Federację Rosyjską, ani ponoszone duże straty. Poważnie nadwyrężony został także potencjał militarny. Federacja Rosyjska zaczęła wykorzystywać własne rezerwy kadrowe, możliwości werbunkowe i korzystać z zapasów wyposażenia odziedziczonego po armii sowieckiej. Pomimo ponoszonych strat sformowano cztery dowództwa nowych związków operacyjnych, pięć nowych dywizji i cztery brygady ogólnowojskowe oraz trzy brygady artylerii. Stało się to, czego obrońcy obawiali się najbardziej. Prawie dwukrotnie wzrosła produkcja czołgów, bojowych wozów opancerzonych, samolotów i śmigłowców bojowych oraz artylerii i pocisków artyleryjskich. Ponad trzykrotnie zaś wzrosła produkcja rakiet batalistycznych i pocisków manewrujących. Za zwiększeniem produkcji broni poszło również unowocześnianie systemów walki radioelektronicznej (WRE). Z jednej strony Federacja Rosyjska wykorzystuje bogate nadal posowieckie zapasy amunicji, oszczędzając w ten sposób nowoczesny sprzęt i broń. Z drugiej strony cały czas inwestuje w sprzęt i amunicję

[150] Ibidem, s. 3-4.

nowoczesną, jak choćby wytwórstwo amunicji krążącej. W najbliższych latach Moskwa nie zmniejszy swych możliwości finansowania sfery wojskowej[151].

Chcąc, jak mówi Wołodymyr Załenski, „przywrócić sprawiedliwość" żołnierze Sił Zbrojnych Ukrainy wdarli się na teren obwodu Kurskiego w dniu 6 sierpnia 2024 r. i zaczęli zajmować kolejne terytoria rosyjskie, co nie miało miejsca aż od 1941 r. Jednocześnie po raz pierwszy od lata 2023 r., wojska ukraińskie przystąpiły do aktywnych działań ofensywnych. Niewątpliwie wykorzystany tu został element zaskoczenia, gdyż była to pierwsza tego typu operacja wojskowa Ukrainy od lutego 2022 r[152]. Federacja Rosyjska została zmuszona do wycofania części wojsk z południowej Ukrainy na swoje tereny, aby podjąć próbę odparcia sił kijowskich, gdyż 13 sierpnia 2024 r. Ukraińcy kontrolowali już 74 osady. Jak poinformował minister obrony Litwy Laurynas Kasciunas Federacja Rosyjska zbierała też posiłki w Obwodzie królewieckim, wysyłając swoich żołnierzy do obwodu kurskiego[153]. Ale pomimo tych trudności Federacja Rosyjska utrzymywała wysokie tempo ofensywy w obwodzie donieckim, co wyraźnie pokazuje, że nie zmieniła ona swoich priorytetów i nadal atakuje Ukrainę[154].

Po otrząśnięciu się z szoku, że Ukraina zaatakowała terytorium Federacji Rosyjskiej, 10 sierpnia 2024 r. rosyjskie kierownictwo wojskowo-polityczne ogłosiło rozpoczęcie operacji kontrterrorystycznej. 12 sierpnia 2024 r. Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych Ukrainy gen. Oleksandr Syrski oświadczył na posiedzeniu Sztabu Naczelnego Dowództwa, że wojska ukraińskie kontrolują około 1 000 km^2 terytorium obwodu kurskiego oraz 74 osady. Region opuściło 120 tys. osób, kolejnych 180 tys. oczekiwało na ewakuację. Ministerstwo Obrony Federacji Rosyjskiej utworzyło radę koordynacyjną ds. bezpieczeństwa obszarów przygranicznych obwodów biełgorodzkiego, briańskiego i kurskiego. Już 14 sierpnia 2024 r. głównodowodzący Sił Zbrojnych Ukrainy, potwierdził

[151] M. Menkiszak red., *Rosja po dwóch latach pełnoskalowej wojny …*, op. cit., s. 33-34.

[152] *Atak Ukrainy na Rosję w obwodzie kurskim. Moskwa wzywa świat do potępienia Kijowa*, 11 sierpnia 2024 r., Portal rp.pl, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art40952021-atak-ukrainy-na-rosje-w-obwodzie-kurskim-moskwa-wzywa-swiat-do-potepienia-kijowa, [14.08.2024].

[153] K. Gurgul, *Ukraińcy weszli do Kurska. Jest pierwszy efekt decyzji*, 13 sierpnia 2024 r., https://wiadomosci.wp.pl/ukraincy-weszli-do-kurska-jest-pierwszy-efekt-decyzji-7059769136823104a, [14.08.2024].

[154] *Donbas o krok od upadku? Ukraina wzywa do ewakuacji*, 16 sierpnia 2024 r., portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/rosjanie-pra-naprzod-kontrofensywa-nie-zmienila-sytuacji-ukrainy-7060638013352768a, [16.08.2024].

zdobycie Sudży i kontrolowanie całego miasta. Po kilku tygodniach walk, 10 września 2024 r. pojawiły się doniesienia o rozpoczęciu rosyjskiej kontrofensywy na lewym (zachodnim) skrzydle zgrupowania ukraińskiego – w rejonie koreniowskim. Według zagranicznych ekspertów do 25 października 2024 r. Rosjanom udało się odzyskać kontrolę nad 46% terytorium zajętego wcześniej przez wojska ukraińskie. 7 listopada 2024 r. wojska rosyjskie rozpoczęły nową ofensywę w rejonie wsi Pogrebka, Nowoiwanówka (rejon sudżański) i Łubimowka (rejon koreniowski). Według informacji przekazanej 22 listopada 2024 r. przez przedstawiciela Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Ukrainy pod kontrolą Ukrainy pozostał obszar o powierzchni 800 km^2, podczas gdy w okresie największego sukcesu liczba ta wynosiła 1 300 km^2. Rosjanie natomiast próbowali ich wyprzeć, stosując zwyczajową taktykę „mięsnych ataków". Doprowadziło to do znacznych strat zarówno wśród żołnierzy, jak i pojazdach opancerzonych. O intensywności walk na kierunku kurskim świadczy statystyka. Według informacji Sztabu Generalnego SZ Ukrainy w dniu 14 grudnia 2024 r. doszło tam do 57 starć zbrojnych (na całym froncie rosyjsko-ukraińskim odnotowano 292 takie starcia), ponadto Rosjanie przeprowadzili 15 nalotów, zrzucając 23 bomby korygowane oraz przeprowadzili 380 ostrzałów artyleryjskich na tereny zaludnione i pozycje Sił Zbrojnych Ukrainy[155]. Również w połowie grudnia 2024 r. Ukraina poinformowała, że na froncie kurskim walczą, bez powodzenia, żołnierze z Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej, ponosząc duże straty[156]. W konsekwencji tych strat w styczniu 2025 r. żołnierze koreańscy zostali wycofani z frontu, ale powrócili w lutym 2025 r. Mimo działań Federacji Rosyjskiej, Ukraina w przeddzień trzeciej rocznicy rozpoczęcia wojny utrzymywała swoje pozycje w obwodzie Kurskim. Natomiast w połowie marca 2025 r. po kolejnych kontratakach Rosjan i decyzją Dowództwa Sił Zbrojnych Ukrainy, wojska ukraińskie rozpoczęły wycofywanie się na terytorium swojego kraju. Niestety nie był to uporządkowany odwrót, a żołnierze zostawili setki sztuk zniszczonego sprzętu wojskowego[157].

---

[155] A. Charuk, *Bić wroga na jego ziemi. Operacja kurska Sił Obrony Ukrainy (sierpień-grudzień 2024)*, Nowa Technika Woskowa nr 1, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2025, s. 30-41.

[156] *Policzyli zabitych żołnierzy z Korei Pln. Padła konkretna liczba*, 16 grudnia 2024 r., Portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/hur-o-stratach-zolnierzy-kima-ponad-30-zabitych-lub-rannych-w-dwa-dni-7103851648326400a, [18.12.2024].

[157] *Wstrząsająca relacja Ukraińców z obwodu kurskiego. „Sceny jak z horroru"*, 17 marca 2025 r., PAP, Portal onet.pl, https://wiadomosci.onet.pl/kraj/wstrzasajaca-relacja-ukraincow-z-obwodu-kurskiego-sceny-jak-z-horroru/xt2mq82, [22.03.2025].

16 grudnia 2024 r. Minister obrony Federacji Rosyjskiej Andriej Biełousow ogłosił, że w 2024 r. wojska rosyjskie zdobyły prawie 4,5 tys. km^2 terytorium Ukrainy. To stosunkowo niewiele, ale z drugiej strony nikt nie ukrywa, że Rosjanie od dłuższego czasu postępują niemal każdego dnia i krok po kroku zajmują kolejne obszary ukraińskiej ziemi. Szczególnie trudna jest sytuacja w Donbasie[158]. Sukcesy te widoczne są również w porównaniu do 2023 r., gdy rosyjskie postępy terytorialne były zdecydowanie mniejsze. Do 1 września 2024 r. Federacja Rosyjska zajęła 66 266 km^2 ukraińskiego terytorium. Nie licząc terenów zajętych w 2014 r. podczas aneksji Krymu i inwazji rosyjskich „zielonych ludzików", na obwód ługański i doniecki, Federacja Rosyjska kontroluje 18 proc. terytorium Ukrainy z 2013 r[159].

Trwająca trzy lata wojna rosyjsko-ukraińska pokazuje niepokojący trend, gdzie strona atakująca – Federacja Rosyjska, mimo braku zakładanego szybkiego zajęcia Ukrainy lub jej ustępstw polityczno-wojskowych oraz bardzo wysokich strat w ludziach, uzbrojeniu i sprzęcie, nadal prowadzi działania zbrojne. Na chwilę obecną obydwie strony nie chcą prowadzić rozmów rozjemczo-pokojowych, co jest zrozumiałe ze strony Ukrainy, ale naciski prezydenta USA – Donalda Trumpa, który objął ponownie prezydenturę 20 stycznia 2025 r. powinny zmienić ten impas. Zadziwiający jest natomiast upór Władimira Putina w prowadzeniu wojny, która poza osiągnięciem na początku zwycięstw terytorialnych nie prowadzi obecnie Federacji Rosyjskiej do spodziewanego końcowego zwycięstwa. Ten totalitarny sposób rządzenia, oparty na militarnej sile, od początku inwazji na Ukrainę mobilizuje kraje sąsiadujące z Federacją Rosyjską oraz kraje Zachodu do zdecydowanych wysiłków na rzecz wzmocnienia swoich sił zbrojnych i działań prewencyjnych w obszarze obronności. Większość działań Federacji Rosyjskiej w tej wojnie obnaża słabe wyszkolenie rosyjskich wojsk w walce manewrowej. Jednocześnie jednak pokazuje determinację Federacji Rosyjskiej w kontynuowaniu natarcia w Donbasie, a w zagrożony rejon Obwodu Kurskiego kierowane są ograniczone siły. Tym samym trwająca wojna i ograniczone perspektywy jej zakończenia, w sposób jednoznaczny kierunkują Europę, a szczególnie kraje środkowo-wschodniej Europy

[158] P. Buczkowski, *Rosjanie przejmą dwa kolejne miasta? „To będzie katastrofa"*, Portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/rosjanie-przejma-dwa-kolejne-miasta-to-bedzie-katastrofa-7103896581606112a, [20.12.2024].

[159] *Rosja zdobywa terytorium*, 3 września 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/wojna-na-ukrainie-raport-specjalny-defence24/rosja-zdobywa-terytorium, [12.12.2024].

do intensywnych zbrojeń poprzez zakup uzbrojenia i sprzętu wojskowego, budowę umocnień oraz powiększanie ilościowego armii.

Podsumowanie

Na początku XXI wieku Federacja Rosyjska zmieniła swoją politykę, angażując siły zbrojne z różną intensywnością w działaniach wewnętrznych, jak i zewnętrznych, głównie w bezpośrednim sąsiedztwie, co zachwiało, a nawet zburzyło dotychczasowy ład międzynarodowy w zasięgu jej oddziaływania. Jednocześnie jednym z priorytetów Federacji Rosyjskiej stała się reorganizacja i unowocześnianie Sił Zbrojnych, poprzez szereg działań i zmian modelu armii, jak i intensyfikowanie udziału w ćwiczeniach wojskowych różnego szczebla, z międzynarodowymi włącznie. Podjęcie, z coraz większym zaangażowaniem, kierowania wybranych komponentów sił zbrojnych do działań militarnych poza terenem kraju, przyniosło poczucie siły i w 2022 r. zaowocowało agresją na Ukrainę.

Po dokonaniu analizy treści omówionych w rozdziale autor przyjął następujące wnioski:

- Federacja Rosyjska przyjęła założenie, że tylko poprzez działania polityczne i wojskowe jest w stanie utrzymać wpływy w swoim bezpośrednim sąsiedztwie;
- Władimir Putin, poprzez swoją retorykę geopolityczną, wskazał na powrót do myślenia z poprzednich wieków w kategoriach rosyjskiej ekspansji terytorialnej i toczonych w tych obszarach wojen;
- restrukturyzacja armii Federacji Rosyjskiej na początku XXI wieku zmieniła obszar bezpieczeństwa w wielu regionach, w tym w obszarze Europy Środkowo-Wschodniej i stała się wyrazem neozimnowojennej polityki Federacji Rosyjskiej wobec Zachodu i NATO;
- w celu intensyfikowania restrukturyzacji armii, Federacja Rosyjska korzystając w pierwszej dekadzie XXI wieku z dobrej koniunktury cenowej ropy i gazu, podnosiła sukcesywnie wydatki na zbrojenia, wykorzystując swój przemysł zbrojeniowy do ścisłej współpracy z zagranicznymi kontrahentami dla pozyskania nowoczesnych technologii;
- sukcesywne realizowanie ćwiczeń wojskowych, szczególnie na szczeblu strategicznym, wraz z zagranicznymi partnerami, wzbudzało niepokój wielu krajów sąsiadujących z Federacją Rosyjską;

- zaangażowanie kontyngentu wojskowego do działań zbrojnych w Syrii od 2015 r. pokazało rosyjską, ekspansywną politykę międzynarodową, ukierunkowaną na rywalizację z USA;
- aneksja Krymu i wsparcie separatystów na wschodzie Ukrainy w 2014 r. pokazało, że Federacja Rosyjska jest zdeterminowana do konfrontacji z Zachodem, a efektem tej determinacji była agresja na Ukrainę 24 lutego 2022 r.

Rozdział 3.

Reorganizacja i modernizacja techniczna Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP

Wprowadzenie

Przyjęcie w 1999 r. Polski do NATO, było ukoronowaniem starań naszego kraju do członkostwa w potężnym Sojuszu polityczno-wojskowym. Korzyści tego członkostwa były różnorodne, ale jedna była zasadnicza – Polska uzyskała kolektywne wsparcie w miejsce samodzielności strategicznej, realizowanej przez cały okres trudnych pod względem politycznym i ekonomicznym lat 90. Ta gwarancja wsparcia traktatowego spowodowała w Polsce okres intensywnej redukcji Sił Zbrojnych RP. Była ona wynikiem obecności w Sojuszu, ale też wynikiem posiadania rozbudowanej armii ze starym sprzętem, z okresu stabilności geopolitycznej regionu Europy Środkowo-Wschodniej, kiedy to większość krajów borykała się z budową demokratycznych społeczeństw.

Priorytetem posiadania nowoczesnych i funkcjonalnych sił zbrojnych jest stałe ich unowocześnianie. Każda próżnia w reorganizacji struktur czy wymianie uzbrojenia i sprzętu wojskowego powoduje, że potencjał armii staje się coraz mniejszy. Do realizacji zmian w siłach zbrojnych potrzebne i najważniejsze jest planowanie, a następnie podjęcie modernizacji technicznej. W przypadku Sił Zbrojnych RP proces ten był podstawą osiągnięcia właściwych struktur i nowoczesnego sprzętu. To planowe działanie, w pierwszej kolejności objęło pozyskiwanie sprzętu od rodzimego przemysłu zbrojeniowego, a w miarę zwiększających się potrzeb, głównie od zagranicznych kontrahentów.

Przyjęte w Polsce działania na rzecz zwiększenia obronności zintensyfikowały się po agresywnych działaniach Rosji wobec Ukrainy w 2014 r. Natomiast po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej Polska rozpoczęła intensywną realizację wykonawczą wielu programów pozyskania uzbrojenia, potrzebnego

do unowocześnienia i zreorganizowania sił zbrojnych. Sytuacja ta zdeterminowała Polskę i stała się przykładem dla wielu innych krajów.

3.1. Siły Zbrojne RP w pierwszej dekadzie XXI wieku – proces redukcji, zmian i modernizacji Wojsk Lądowych

Po wejściu do NATO w 1999 r. Polska wkroczyła w XXI wiek z silnym wsparciem polityczno-wojskowym, uzyskując po dekadzie starań, miejsce w strukturach od lat uważanych za gwarancję szeroko rozumianego bezpieczeństwa państwa. Konsekwencją tych zmian stało się nowe postrzeganie ogólnie pojętego bezpieczeństwa przez polityków, obywateli i samych żołnierzy. Sytuacja ta wpłynęła zdecydowanie na działania reorganizacyjne, a właściwie redukcyjne w całych Siłach Zbrojnych RP. Tym samym pierwsza dekada XXI wieku zapisała się dla polskiego wojska jako czas zmian wynikających ze stanu organizacyjno-uzbrojeniowego, który zrealizowano w pełnej zgodzie polityczno-społecznej. Były to działania wielotorowe i obejmowały zmiany w strukturach organizacyjnych i ilościowych żołnierzy, uzbrojeniu i sprzęcie oraz infrastrukturze będącej w zarządzie wojska. W związku z tym, że Wojska Lądowe stanowiły i stanowią największy komponent Sił Zbrojnych RP, to ten rodzaj wojsk przeszedł największe zmiany. Wpływ na realizowane zmiany miały również działania zbrojne poza granicami kraju u boku sojuszników. Pod koniec tej dekady zrealizowano również ważny element funkcjonowania wojska – profesjonalizację. Przyniosła ona kolejną redukcję ilościową armii, ale zlikwidowała zasadniczą służbę wojskową realizowaną z corocznego poboru. Był to dynamiczny okres przemian w Wojsku Polskim, charakteryzujący się kolejnymi programami przebudowy i modernizacji przybliżającymi, może nie tak szybko jak oczekiwano, do poziomu sił zbrojnych wieloletnich członków NATO.

Wstępując do NATO Polska armia miała około 226 tys. stanowisk wojskowych. Pierwsza redukcja w czasie członkostwa w sojuszu odbyła się w latach 2000-2001, gdy zlikwidowano prawie 50 tys. etatów, realizując przy okazji restrukturyzację organizacyjną i likwidację przestarzałego uzbrojenia i sprzętu oraz zbędnej infrastruktury. Była to też forma poszukiwania oszczędności potrzebnych na unowocześnienie polskich sił zbrojnych. Był to trudny czas, szczególnie dla kadry zawodowej zmieniającej jednostki wojskowe lub

tracącej pracę. Jednocześnie można jednoznacznie stwierdzić, że wstąpienie do NATO przyspieszyło transformację polskiej armii[160].

W 2001 r. Sejm RP uchwalił ustawę o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych RP w latach 2001-2006[161]. Zawarto w niej źródła finansowania oraz przebudowy i modernizacji technicznej. Przewidywała też zmianę struktury etatowych stanowisk służbowych, w tym zmniejszenie liczby stanowisk przeznaczonych dla oficerów i dostosowanie systemu szkolnictwa wojskowego do potrzeb sił zbrojnych. Ustawa wprowadzała też ograniczenia, że liczebność sił zbrojnych 31 grudnia 2003 r. nie przekroczy 150 tys. stanowisk etatowych żołnierzy. Swoimi zapisami kierunkowała Ministra Obrony Narodowej do wprowadzenia „Programu przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2001-2006", co zrealizowano w 2001 r. W ramach reorganizacji w 2001 r. utworzono dwa korpusy zmechanizowane. 1. Korpus Zmechanizowany w Bydgoszczy powstał w obszarze funkcjonowania Pomorskiego Okręgu Wojskowego i przejął dowodzenie nad 12. i 16. Dywizją Zmechanizowaną, samodzielnymi brygadami, pułkami i batalionami. 2. Korpus Zmechanizowany powstał w Krakowie na bazie Korpusu Powietrzno-Zmechanizowanego i przejął dowodzenie nad 1. Dywizją Zmechanizowaną i 11. Dywizją Kawalerii Pancernej, samodzielnymi brygadami, pułkami i batalionami[162]. Utworzenie takiej struktury spowodowało likwidację w tamtym okresie trzech dywizji (4. Dywizji Zmechanizowanej, 8. Dywizji Obrony Wybrzeża, 15. Dywizji Zmechanizowanej).

W ramach pierwszego programu przebudowy i modernizacji technicznej w ciągu pierwszych trzech lat z wyposażenia sił zbrojnych zostało całkowicie wycofane, głównie w Wojskach Lądowych, m.in. następujące uzbrojenie:

- zestaw rakiet taktycznych Łuna-M – 31 szt.,
- czołg T-55A – 275 szt.,
- czołg T-55AM – 540 szt.,
- 152 mm hba wz. 1937/1985 – 135 szt.,

[160] A. Korolczuk, *Transformacja Sił Zbrojnych RP 1999-2014. Aspekt finansowy*, Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace nr 3, Wydawnictwo Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2016, s. 205.

[161] Ustawa z dnia 25 maja 2001 r. o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001-2006 (Dz.U., Nr 76, poz. 804).

[162] *2 Korpus Zmechanizowany*, 26 marca 2015 r., Portal MON, Centrum Operacji Lądowych - Dowództwo Komponentu Lądowego, https://archiwum-colad-dkl.wp.mil.pl/pl/14_193.html, [01.08.2024].

- 122 mm hb wz. 1938/1985 – 280 szt.,
- 82 mm moździerz wz. 1937 – 197 szt.,
- 37 mm armata plot. wz. 39 – 410 szt.,
- ppanc. zestaw rakietowy Malutka – 77 szt.

Jednocześnie pozyskano w tym okresie 116 czołgów Leopard 2A4[163]. W latach 2001-2003 konsekwentnie pozbywano się zbędnej infrastruktury. Ministerstwo Obrony Narodowej przekazało około 310 kompleksów wojskowych o całkowitej kubaturze blisko 16 mln m^3 oraz tereny o powierzchni około 19 tys. ha, co zmniejszyło zasoby sił zbrojnych o ponad 20%. Również ww. program zakładał likwidowanie garnizonów. Z zaplanowanych do zniesienia 71 garnizonów, do końca 2003 r. zostało zlikwidowanych 51, w tym: zlikwidowano: w 2001 r. – 16, w 2002 r. – 32, a w 2003 r. – 3 garnizony. Proces likwidacji pozostałych 20 kontynuowano zgodnie z planem w latach 2004-2005[164].

W przypadku Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP w 2004 r. występowały następujące podstawowe typy uzbrojenia:

- czołgi T-72 – 634 szt.,
- czołgi PT-91 – 233 szt.,
- czołgi Leopard 2A4 – 128 szt.,
- opancerzone wozy bojowe i transportowe (OT-64 Skot, BWP-1, BWR-1) – 1321 szt.,
- armaty, haubice i moździerze różnych typów – 836 szt.,
- śmigłowce bojowe (Mi-24, Mi-2, W-3 Sokół) – 98 szt.[165].

Jednym z trudniejszych elementów zmian w Siłach Zbrojnych RP był i jest aspekt planowej modernizacji i zmian, połączony z finansowaniem. Na ogół procesy modernizacyjne armii są przedstawiane w formie tabel lub na wykresach. Tworzone są tzw. mapy drogowe, by ułatwić orientację w danych programach modernizacyjnych. Dlatego też w wykresach nakłada się na oś czasu zakładane terminy realizacji zadań, dodając ich ilościową lub finansową skalę. Stosuje się to zarówno przy prezentacji poszczególnych zadań, jak i przy omawianiu całości programu modernizacji technicznej. Wykresy i tabele dotyczące

[163] Pierwsza partia czołgów Leopard 2 w wariancie A4 trafiła do Wojska Polskiego z nadwyżek Bundeswehry między sierpniem 2002 a czerwcem 2003 r.

[164] *Informacja Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej o realizacji programu przebudowy i modernizacji Sił Zbrojnych RP w latach 2001-2003*, 30 września 2023 r., Druk nr 2038, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2023, s. 8.

[165] *Siły Zbrojne RP – stan, perspektywy i wyzwania modernizacyjne*, Wydawnictwo Fundacja im. Kazimierza Pułaskiego, Warszawa 2014, s. 21.

procesu modernizacji pozwalają zrozumieć i zorientować się w historii, stanie aktualnym, jak i przyszłości opisywanego zagadnienia. I w takiej formie są dostępne osobom o różnym stopniu wiedzy, począwszy od ekspertów, poprzez polityków i decydentów czy przedstawicieli opozycji, a skończywszy na hobbystach i zwykłych odbiorcach informacji, często nie posiadających styczności z zagadnieniami modernizacyjnymi armii. Mapy drogowe mają to do siebie, że ukazują modernizację techniczną jako proces wieloletni, w którym występują różne etapy: przyjęcie kryteriów technicznych, przeanalizowanie ofert rynkowych, zorganizowanie przetargu, doprowadzenie do sfinalizowania zakupu i wdrożenie. Tak więc modernizacja armii stanowi złożony, wieloletni proces, a nie jest jednorazowym wydarzeniem, w wyniku którego armia staje się natychmiast „nowoczesna". Można wskazać, że uzbrojenie dopiero wtedy możemy uznać za nowoczesne, gdy w pełni odpowiada wymogom użytkownika, a jego parametry techniczne nie odstają od najnowszych rozwiązań. Wszystko jednak zależy od warunków geopolitycznych, a w największym stopniu od poziomu ekonomicznego danego państwa. Tak więc pojęcie nowoczesności armii jest pojęciem względnym, często mylącym i nieostrym. Dla krajów o różnym poziomie ekonomicznym pojęcie „nowoczesności" może mieć bardzo różny wymiar. Punktem odniesienia dla Sił Zbrojnych RP są z pewnością armie potencjalnych przeciwników (Federacji Rosyjskiej czy Białorusi), ale też i sojuszników, państw NATO. Aby więc określić czy konkretna armia, w tym Polska jest nowoczesna, wykonać należy swego rodzaju retrospektywne ujęcie stanu armii w danym momencie do stanu pożądanego lub osiągniętego, co nie zawsze równoznaczne jest z przyjętymi wcześniej założeniami[166].

Jeszcze przed zakończeniem realizacji „Programu przebudowy i modernizacji Sił Zbrojnych RP w latach 2001-2006", w styczniu 2003 r. przyjęty został kolejny „Program rozwoju Sił Zbrojnych RP w latach 2003-2008". Należy tu zwrócić uwagę, że od 2003 r. Siły Zbrojne RP weszły w sześcioletni cykl planowania (2003-2008, 2005-2010, 2007-2012), a od 2009 r. – w dziesięcioletni[167]. W nowym programie utrzymywano dotychczasową liczebność wojska na poziomie 150 tys. żołnierzy. W nowo uchwalonej Ustawie z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych powołano Korpus

[166] B. Kucharski, *Uwarunkowania modernizacji technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Wybrane zagadnienia*, Opinie i ekspertyzy OE-448, Kancelaria Senatu, Warszawa 2023, s. 9-10.

[167] J. Ciślak, *Plan modernizacji technicznej SZ RP na lata 2013–2022*, Nowa Technika Wojskowa nr 1, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2013, s. 18.

szeregowych zawodowych[168], który w perspektywie pierwszej dekady XXI wieku stał się zwiastunem uzawodowienia wojska[169]. Przyjęto ograniczone zmiany organizacyjne ukierunkowane na zwiększenie zdolności bojowych tak, aby do końca 2008 r. 1/3 sił zbrojnych spełniała standardy NATO. Realizując założenia tego programu w 2004 r. zrezygnowano w Wojskach Lądowych SZ ze szczebla korpusu, podporządkowując znajdujące się dotychczas w ich składzie 4 dywizje ogólnowojskowe bezpośrednio Dowództwu Wojsk Lądowych. Ponadto w wojskach Obrony Terytorialnej (OT)[170] w 2003 r. rozwiązano 23. Brygadę OT, a w 2005 r. 2. Brygadę OT, a resztę brygad zmniejszono poprzez zmianę struktur i etatów. W październiku 2004 r. w trakcie realizacji „Programu rozwoju Sił Zbrojnych RP w latach 2003-2008", zarządzeniem Ministra Obrony Narodowej został przyjęty kolejny „Program rozwoju Sił Zbrojnych RP w latach 2005-2010"[171]. Zasadniczym celem tego programu było zwiększenie ilości jednostek w pełni uzawodowionych, przygotowanie sił gotowych do działań poza obszarem kraju oraz ich większa mobilność do przerzutu na oddalone rejony działań. W Wojskach Lądowych SZ przyjęto założenie zmniejszenia liczby brygad ogólnowojskowych poprzez ich łączenie w jednostki o większym potencjale bojowym, zwiększenie liczby brygad lekkich i średnich poprzez reorganizację 12. i 17. Brygady Zmechanizowanej oraz przygotowanie jednostek do udziału w operacjach NATO (2 dowództwa dywizji i 5-6 brygad bojowych)[172]. Do ww. brygad od 2005 r. sukcesywnie napływały wyprodukowane w Polsce nowoczesne KTO Rosomak[173]. Realizowane zmiany organizacyjne spowodowały, że w 2005 r. Siły Zbrojne RP liczyły 141,5 tys. żołnierzy, w tym:

---

[168] Art. 4, ust. 2 pkt. 3 Ustawy z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz. U. 2003 Nr 179 poz. 1750).

[169] M. K. Ojrzanowski*, Transformacja polskich sił zbrojnych – miara sił na zamiary*, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2013, s. 87.

[170] W 1997 r. po przyjęciu „Koncepcji rozwoju Obrony Terytorialnej" planowano sformowanie 16 brygad OT (po jednej w każdym województwie), liczących łącznie ok. 10 tysięcy żołnierzy czasu „P". Zdołano utworzyć jedynie 7 brygad OT, w których w sumie służyło 2 tysiące żołnierzy. Ze względu na przyjęty program profesjonalizacji wojska, istniejące jeszcze brygady OT zostały do końca 2007 r, rozformowane.

[171] Zarządzenie nr 25/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 1 października 2004 r. wprowadzające „Program rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2005-2010" (Dz. Urz. MON 2004, Nr 13, poz. 139).

[172] J. Kajetanowicz, *Transformacja Sił Zbrojnych RP 1999-2020. Aspekt organizacyjny*, Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej 19 z. 1, Lublin 2021, s. 87-88.

[173] A. Kiński, *15 lat KTO Rosomak w Siemianowicach Śląskich Cz. 1*, Wojsko i Technika nr 10, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2020, s. 23.

89 tys. w wojskach lądowych, 30 tys. w siłach powietrznych i 14,3 tys. w marynarce wojennej. Wojska Lądowe składały się z: 4 dywizji ogólnowojskowych, w tym 3 zmechanizowanych i jednej pancernej, 5 brygad OT, 2 pułków rozpoznawczych, brygady desantowo-szturmowej, brygady kawalerii powietrznej, 2 brygad artylerii i pułku artylerii przeciwpancernej, 2 pułków artylerii przeciwlotniczej, 2 brygad saperów, 2 pułków drogowo-mostowych, pułku komunikacyjnego i pułku inżynieryjnego, pułku i batalionu chemicznego i 2 pułków śmigłowców bojowych. W 2007 r. wprowadzono kolejny „Program rozwoju Sił Zbrojnych RP w latach 2007-2012". Przyjęto w nim kolejne zmniejszenie ogólnego stanu wojska, w tym wypadku do 100 tys. żołnierzy, co związane było z przewidywanym procesem jego profesjonalizacji i zawieszeniem poboru żołnierzy służby zasadniczej w 2010 r[174]. Stany liczbowe żołnierzy Sił Zbrojnych RP od momentu wejścia Polski do NATO do momentu profesjonalizacji przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Liczba żołnierzy Sił Zbrojnych RP od wejścia do NATO do uzawodowienia

Rok	Liczba żołnierzy	Liczba żołnierzy zawodowych	Liczba żołnierzy (zasadnicza służba wojskowa – do 2009 r.)
1999	198.634	86.634	118.000
2000	186.617	84.237	102.380
2001	177.257	83.817	93.440
2002	161.811	80.501	81.310
2003	137.939	73.039	64.900
2004	137.990	70.810	67.180
2005	137.S03	77.903	59.900
2006	133.255	79.015	54.240
2007	132.646	78.376	54.270
2008	132.362	80.652	51.710
2009	104.700	78.700	26.000
2010	100.272 (żołn. zawod.)	ofic. 22.705; pdf. 41.779; szer. zaw. 33.317	2.471 – kandydaci do zaw. służby wojsk. (elewi, podchorążowie)

Źródło: W. Tkaczew, *Przemiany strukturalne i organizacyjne Wojska Polskiego w latach 1989-2014*, Wiedza Obronna nr 4, Wydawca Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Warszawa 2015, s. 90-91.

[174] J. Kajetanowicz, *Transformacja Sił Zbrojnych RP ...*, op. cit., s. 89.

W 2008 r. wszedł w życie „Program profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP na lata 2008-2010", który zdecydowanie zreformował nie tylko część osobową wojska, ale też i strukturalną, powodującą rozformowanie kolejnych jednostek. Przyjęty program profesjonalizacji sił zbrojnych spowodował zmianę charakteru wojska, opartego od wielu lat na przymusowym poborze, na wojsko całkowicie zawodowe. Przyjęte założenia wprowadzały zmianę dysproporcji wielkości grup osobowych. Zdecydowanie zmniejszono korpus oficerów, szczególnie starszych, a powiększono korpus podoficerów zawodowych oraz szeregowych zawodowych[175].

Zgodnie z założeniami wprowadzonego „Programu rozwoju Sił Zbrojnych RP w latach 2007-2012", już w 2007 r. w wojskach lądowych rozformowana została 6. Brygada Kawalerii Pancernej wchodząca w skład 12. Dywizji Zmechanizowanej. Natomiast w 17. Brygadzie Zmechanizowanej 11. Dywizji Kawalerii Pancernej oraz w 12. Brygadzie Zmechanizowanej 12. Dywizji Zmechanizowanej bataliony czołgów przeformowano w bataliony zmechanizowane, co spowodowało zmianę klasyfikacji tych brygad ze średnich na lekkie, które miały być przystosowane do przerzutu na duże odległości. W wojskach obrony terytorialnej pięć skadrowanych brygad przekształcono w bataliony OT, a przy kolejnej reorganizacji w bataliony zmechanizowane, które włączono w skład brygad ogólnowojskowych. W 2008 r. w ramach kolejnej fazy restrukturyzacji, zmniejszania armii, rozwiązano 16. Brygadę Zmechanizowaną ze składu 16. Dywizji Zmechanizowanej i 36. Brygadę Zmechanizowaną, która podlegała dowództwu 12. Dywizji Zmechanizowanej. W wojskach inżynieryjnych 1. Pułk Drogowo-Mostowy przekształcono w batalion. W 2009 r. wszedł w życie „Program rozwoju Sił Zbrojnych RP w latach 2009-2018", który w praktyce był aneksem do wcześniejszego programu na lata 2007-2012, ale po raz pierwszy obejmował dziesięcioletni cykl planowania. W 2010 r., po zakończeniu realizacji programu profesjonalizacji i związanej z nim reorganizacji sił zbrojnych, Wojsko Polskie liczyło 100 tys. żołnierzy, w tym: 47,3 tys. w wojskach lądowych, 17,5 tys. w siłach powietrznych, 8 tys. w marynarce wojennej i 1,65 tys. w wojskach specjalnych (liczba żołnierzy znajdujących się w dowództwach i sztabach szczebla centralnego, jednostkach logistycznych, administracji i szkolnictwie wojskowym była nadal na poziomie ponad 25 tys.). W wojskach lądowych znajdowały się: dywizja pancerna, 3 dywizje zmechanizowane, brygada powietrznodesantowa,

[175] M. Paszkowski, *Profesjonalizacja Sił Zbrojnych RP jako przykład zmian w wielkich grupach społecznych*, Bezpieczeństwo Narodowe nr 19, Wydawnictwo BBN, Warszawa 2011, s. 232.

brygada kawalerii powietrznej, 3 pułki rozpoznawcze, 2 brygady artylerii, 2 brygady saperów, pułk inżynieryjny, pułk drogowo-mostowy, pułk chemiczny i 2 pułki śmigłowców bojowych[176]

Początek obecnego wieku stał się też przełomowy pod względem zagrożeń asymetrycznych, szczególnie w działaniach terrorystycznych, głównie ze strony radykalistów islamskich. Znakiem tamtego czasu był 11 września 2001 r., gdy terroryści islamscy porwali cztery samoloty, zamierzając rozbić je o najważniejsze budynki Stanów Zjednoczonych. Dwa samoloty uderzyły w wieże World Trade Center w Nowym Jorku, a jeden w Pentagon obok Waszyngtonu. Wydarzenia te zainicjowały tzw. wojnę z terroryzmem. Wojnę prowadzoną przez USA wobec państw, takich jak Irak czy Afganistan, zaangażowanych we wspieranie radykalistów islamskich. Polska jako nowy członek NATO, zadeklarowała pełne poparcie, które m.in. przedstawił prezydent Polski – Aleksander Kwaśniewski podczas swojej wizyty w USA w dniach 12-14 stycznia 2003 r. i spotkań z prezydentem USA – George'em W. Bushem. Działania te przysporzyły Polsce uznanie ze strony najważniejszego kraju NATO – USA, poprawiły wizerunek na arenie międzynarodowej poprzez zainteresowanie ważnym strategicznie regionem świata – Bliskim Wschodem i podkreśliły znaczenie naszego kraju w obszarze Europy Środkowo-Wschodniej[177]. Realizując powyższą politykę Polska rozpoczęła działania u boku USA w Iraku i Afganistanie. Były to działania zbrojne poza granicami kraju, które były nowym wyzwaniem, odmiennym od realizowanych do tej pory misji pokojowych ONZ. Delegowane siły miały mieć charakter lekkich, mobilnych sił, zdolnych do szybkiego przemieszczania się, a jednocześnie odpornych na asymetryczne ataki doraźnie lub systemowo organizowanych grup zbrojnych różnych opcji polityczno-religijnych. Natomiast same działania wojskowe miały wspierać tworzenie nowych struktur administracyjnych i budowę najbardziej potrzebnej infrastruktury dla społeczności lokalnych.

W związku z powyższym pierwsza dekada XXI wieku upłynęła w Wojskach Lądach, oprócz permanentnej reorganizacji i likwidacji jednostek wojskowych, garnizonów i przestarzałego uzbrojenia na terenie kraju, na skupieniu uwagi, szczególnie, w określeniu struktur organizacyjnych i form działania w Iraku i Afganistanie. Jednym z najważniejszych działań było znaczenie

[176] J. Kajetanowicz, *Transformacja Sił Zbrojnych RP* ..., op. cit., s. 90-93.

[177] M. Lasoń, *Polska misja w Iraku*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2010, s. 115-117.

wsparcia artyleryjskiego i powietrznego. Przyjęto rozwiązania amerykańskie, którzy od czasu działań w Wietnamie praktykowali używanie wsparcia lotniczego od poziomu plutonu. Działania Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Iraku pokazały z jakimi problemami technicznymi muszą się zmierzyć nasze siły zbrojne. Jedną z podstawowych przeszkód było, posiadanie lekkiego sprzętu do transportu wojsk. Tym samym polski przemysł zbrojeniowy musiał podjąć szybkie działania modernizacyjne sprzętu niezbędnego dla PKW. Wynikało to również z faktu, że uzbrojenie i wyposażenie techniczne w tamtejszym klimacie, narażone na zagrożenia i uszkodzenia bojowe wymagało szybkich prac modernizacyjnych, a zamówienia musiały być szybko realizowane. Dotyczyło to m.in. pojazdów opancerzonych BRDM-2, pojazdów terenowych Honker, czy wielozadaniowych śmigłowców Sokół[178]. W przypadku działań Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Afganistanie jednym z głównych walorów wzmocnienia tego kontyngentu było skierowanie w 2007 r. pierwszej partii KTO Rosomak. W prowadzonych działaniach wojennych transporter ten spełnił oczekiwania w trudnych warunkach bojowych i eksploatacyjnych. Pojazdy te były rażone wszelkimi dostępnymi talibom środkami, takimi jak wkm 12,7 mm i 14,5 mm oraz granatnikami RPG-7 czy fugasami. Potwierdziło to słuszność decyzji zakupu i produkcji sprzętu takiej jakości. Podczas misji w Afganistanie użytkowano łącznie 181 KTO Rosomak, co stanowiło 1/3 całej polskiej produkcji z lat 2004-2014[179]. W obu tych kontyngentach działania bojowe różniły się nieznacznie, ale ich zasadniczą istotą była mobilność i siła ognia pododdziałów w sile plutonu lub kompanii.

Zaangażowanie w powyższych konfliktach asymetrycznych, oddalonych o tysiące kilometrów od Polski, miało dwa zasadnicze czynniki dla Sił Zbrojnych RP. Pierwszy, związany z udziałem w działaniach wojennych, wpłynął na pozyskanie praktycznych umiejętności żołnierzy wszystkich szczebli oraz unaocznił potrzebę zmian w wyposażeniu uzbrojenia i sprzętu najniższych pododdziałów zmechanizowanych czy zmotoryzowanych. Drugi czynnik dotyczył kierunku rozwoju naszej armii, która ukierunkowana na misje zagraniczne, nie realizowała w sposób konsekwentny szerokich zmian w wielu innych dziedzinach uzbrojenia i wyposażenia naszej armii. Dotyczy to głównie sprzętu

[178] J. Modrzewski, *Niektóre doświadczenia z technicznych problemów polskich kontyngentów wojskowych w Iraku i Afganistanie,* Problemy Techniki Uzbrojenia nr 38, Wydawnictwo Wojskowy Instytut Techniczny Uzbrojenia, Warszawa 2009, s.141-142.

[179] J. Wolski, *Twardy pancerz. Afgańskie Rosomaki*, Nowa Technika Wojskowa nr 8, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2008, s. 24.

ciężkiego jak czołgi, artyleria i sprzęt saperski, który w pierwszej dekadzie XXI wieku, w ograniczony sposób, przechodził modernizację i zmiany organizacyjne.

Powyższe procesy i zmiany strukturalne w Siłach Zbrojnych RP, w tym wprowadzenie nowego uzbrojenia oraz sprzętu wpłynęło na proces przeformowywania i podnoszenia gotowości jednostek wojskowych. Również poprzez ich lepsze ukompletowanie, koncentrację wojsk w wybranych garnizonach, głównie w północno-zachodniej części kraju – dysponujących odpowiednią infrastrukturą i dobrymi warunkami do szkolenia. Jednym z elementów tych zmian było łączenie jednostek wojskowych o podobnych zadaniach. Charakterystycznym elementem okresu lat 1999-2008, było rozformowanie prawie 2 100 jednostek wojskowych, przeformowanie dalszych ponad 3 200, a od nowa sformowanie prawie 700 jednostek wojskowych. Rozmach tych zmian był bardzo szeroki. Oczywiście, proces zmian restrukturyzacyjnych był dotkliwy również dla żołnierzy zawodowych. Dotknęło to szczególnie oficerów, ponieważ w przyjętej polityce kadrowej, przyszłej profesjonalizacji, zmieniały się priorytety ilościowe wśród kadry zawodowej, gdzie etatów dla oficerów było najmniej. Zlikwidowano przy tym wiele garnizonów, m.in. tak znane jak: Gubin, Kożuchów, Słubice, Strzegom, Żary, Babimost, Goleniów, Debrzno, Zegrze Pomorskie i Nowe Miasto nad Pilicą. Wiele innych garnizonów funkcjonowało nadal tylko dzięki zachowanym tam wojewódzkim sztabom wojskowym, wojskowym komendom uzupełnień i węzłom łączności. W 2000 r. w Polsce było 235 garnizonów i tzw. miejscowości wojskowych. Natomiast w 2009 r. już tylko 126 garnizonów. Uwzględniając to, że tzw. miejscowości wojskowe zostały włączone do garnizonów, można stwierdzić, iż w tym zakresie dokonano bardzo znaczącej redukcji[180].

3.2. Zmiany organizacyjne i plany modernizacji technicznej od drugiej dekady XXI wieku – zakres i etapy wdrażania kolejnych rozwiązań

W drugą dekadę XXI wieku Siły Zbrojne RP weszły z określonymi już strukturami i po wielu najważniejszych przemianach realizowanych w ramach restrukturyzacji i profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP. Trzonem wojsk operacyjnych Wojsk Lądowych były cztery dywizje – 1. Warszawska Dywizja Zmechanizowana, 11. Lubuska Dywizja Kawalerii Pancernej, 12. Szczecińska Dywizja

[180] W. Tkaczew, *Przemiany strukturalne i organizacyjne Wojska Polskiego w latach 1989-2014*, Wiedza Obronna nr 4, Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Warszawa 2015, s. 72.

Zmechanizowana i 16. Pomorska Dywizja Zmechanizowana. W składzie tych dywizji były brygady: ogólnowojskowe (zmechanizowane, pancerne), kawalerii pancernej, strzelców podhalańskich. Stan czterech dywizji szybko uległ zmianie, bo już w 2011 r. zlikwidowano Dowództwo i Sztab 1. Warszawskiej Dywizji Zmechanizowanej. Dowództwu Wojsk Lądowych podporządkowane były także samodzielne brygady: 6. Brygada Powietrznodesantowa, 25. Brygada Kawalerii Powietrznej, 1. Mazurska Brygada Artylerii, 23. Śląska Brygada Artylerii, 1. Brzeska Brygada Saperów, 2. Mazowiecka Brygada Saperów i inne jednostki rodzajów wojsk, dowodzenia i zabezpieczenia. Oprócz 6. BPD i 25. BKPow, od 2011 r. brygady saperów zmniejszyły swoje struktury, a brygady artylerii po zmniejszeniu struktur wyszły z bezpośredniego podporządkowania Wojskom Lądowym i znalazły się w strukturach związków taktycznych. W tamtym okresie Wojska Lądowe składały się z następujących rodzajów wojsk:

- wojsk pancernych i zmechanizowanych,
- wojsk aeromobilnych,
- wojsk obrony przeciwlotniczej,
- wojsk rakietowych i artylerii,
- wojsk inżynieryjnych,
- wojsk chemicznych,
- wojsk łączności i informatyki.

W skład Wojsk Lądowych wchodziły też: oddziały oraz pododdziały rozpoznania i walki elektronicznej, pododdziały działań psychologicznych, pododdziały logistyczne. Duże znaczenie miało też zreorganizowane na początku drugiej dekady XXI wieku szkolnictwo wojskowe podporządkowane Dowódcy Wojsk Lądowych w tym: Szkoła Podoficerska Wojsk Lądowych z siedzibą w Poznaniu, powstała w 2011 r. na bazie szkół podoficerskich z Poznania, Torunia, Zegrza i Wrocławia; Centrum Przygotowań do Misji Zagranicznych w Kielcach, powołane w 2011 r. na bazie Centrum Szkolenia Na Potrzeby Sił Pokojowych oraz Centralnej Grupy Wsparcia Współpracy Cywilno-Wojskowej; Ośrodki Szkolenia Poligonowego – Orzysz, Żagań, Nowa Dęba, Wędrzyn, Bemowo Piskie, Duszniki Zdrój, Drawsko Pomorskie[181].

Jednym z radykalnych momentów w redukcji Sił Zbrojnych RP była decyzja likwidacji Dowództwa i Sztabu 1. Warszawskiej Dywizji Zmechanizowanej w Legionowie w 2011 r., która całkowicie usuwała szczebel związku

[181] W. Tkaczew, *Przemiany strukturalne i organizacyjne* ..., op. cit., s. 62.

taktycznego odpowiedzialnego za obronę obszaru wschodniej Polski. Zlikwidowano też ze składu dywizji 3. Brygadę Zmechanizowaną, batalion rozpoznawczy i batalion dowodzenia. 16. Dywizja Zmechanizowana przejęła 1. Brygadę Pancerną i jednocześnie część odpowiedzialności za obszar na wschód od Warszawy, powiększając tym samym zasięg operacyjnego działania powyżej wszystkich norm dla związku taktycznego. Pozostałe jednostki dywizji – 21. Brygadę Strzelców Podhalańskich i 15. Pułk Przeciwlotniczy 31 marca 2011 r. podporządkowano Dowództwu Wojsk Lądowych, 5. Mazurski Batalion Saperów z Orzysza przekazano 31 marca 2011 r. do 15. BZ. Natomiast 1. Ciechanowski Pułk Artylerii rozformowano już 31 grudnia 2010 r. Dokonywane redukcje w Siłach Zbrojnych RP poddawane były coraz większej krytyce, gdzie zwracano uwagę, że Federacja Rosyjska konsekwentnie po wojnie rosyjsko-gruzińskiej z 2008 r. reformuje swoją armię w wielu aspektach, w tym głównie w organizacji struktur oraz jakości uzbrojenia i sprzętu. W tamtym okresie społeczność międzynarodowa przyglądała się doniesieniom dotyczące podjęcia produkcji broni precyzyjnego rażenia, w tym systemów rakiet lądowych Iskander, morskich Kalibr oraz systemów przeciwrakietowych i przeciwlotniczych. Zwracano uwagę, że Federacja Rosyjska konsekwentnie przeznacza coraz większe środki finansowe na zbrojenia. Powiązane było to z rozbudową i reformą poszczególnych rodzajów sił zbrojnych oraz rozmieszczaniem nowej broni w zachodniej części Federacji Rosyjskiej oraz w Obwodzie królewieckim[182].

Zaangażowanie Polski po 2000 r. w zagraniczne misje bojowe pozwoliło polskim żołnierzom na korektę szkolenia i zgrywania pododdziałów oraz zgłaszania zapotrzebowania na nowy sprzęt i uzbrojenie. Nie poruszając wielu szczegółowych aspektów należy stwierdzić, że początek drugiej dekady XXI wieku rozpoczął się w Siłach Zbrojnych RP od kolejnych, radykalnych zmian strukturalnych, nie do końca akceptowanych wśród polityków i wojskowych, a jednocześnie od odbudowy potencjału militarnego. Na początku dokonano poprawy uzbrojenia i sprzętu dla armii zawodowej, która po zawieszeniu poboru do zasadniczej służby wojskowej, była zwiastunem jakościowych zmian w wojsku. Realizując te zmiany Ministrowo Obrony Narodowej wprowadziło w 2012 r. kolejny dokument: „Program rozwoju Sił Zbrojnych RP w latach 2013-2022", który zastępował „Program rozwoju Sił Zbrojnych RP w latach 2009-2018".

[182] *Obwód Kaliningradzki 2016 społeczeństwo, gospodarka, armia*, Raport OSW 12/2016, Wydawnictwo Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2016, s. 17-18.

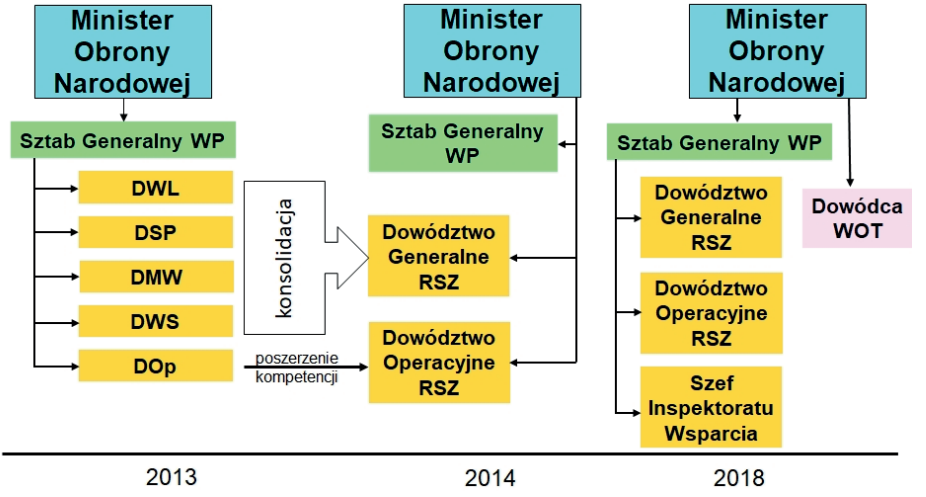
Jak zauważa prof. Stanisław Koziej, na podstawie analiz prowadzonych na progu drugiej dekady XXI wieku, Siły Zbrojne RP nie realizowały w pełni swych możliwości optymalnego przygotowania się do najważniejszych zadań konstytucyjnych w zakresie bezpieczeństwa w obszarze obrony państwa, w tym obywateli i terytorium kraju oraz jego zasobów. Siły Zbrojne RP były bowiem przez wiele lat zaangażowane w zewnętrzne operacje militarne i rozwój potencjału militarnego postępował właśnie pod tym kątem. Przykładem może tu być udział w operacji w Afganistanie. Tym samym w interesie Polski potrzebna była zmiana priorytetów w ukierunkowaniu sił zbrojnych do realizacji zadań obronnych kraju. Zostało to ujęte w postanowieniu Prezydenta RP już 8 listopada 2011 r. o „Głównych kierunkach rozwoju Sił Zbrojnych RP oraz ich przygotowań do obrony państwa na lata 2013-2022". Wskazuje się tam, że priorytetowym zadaniem Sił Zbrojnych RP jest „(…) wzmacnianie zdolności operacyjnych gwarantujących integralność terytorialną, nienaruszalność granic oraz ochronę i obronę przestrzeni powietrznej kraju". Było to przyczynkiem do realizacji głównych zadań modernizacyjnych armii, do których należały: poprawa możliwości obrony powietrznej, a w szczególności przeciwrakietowej, podniesienie wysokiej mobilności wojsk lądowych, głównie śmigłowcowej oraz unowocześnienie szeroko rozumianych systemów informacyjnych, w tym zinformatyzowanych systemów walki i wsparcia. Niezmiernie ważna jest też konsolidacja organizacyjna i dyslokacyjna Sił Zbrojnych RP[183].

Od 1 stycznia 2014 r. wdrożono zasadniczą reformę systemu kierowania i dowodzenia siłami zbrojnymi. Rozformowano dowództwa rodzajów Sił Zbrojnych RP: Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej i Wojsk Specjalnych. W ich miejsce utworzone zostało Dowództwo Generalne Rodzajów Sił Zbrojnych z siedzibą w Warszawie. Jednocześnie Dowództwo Operacyjne Sił Zbrojnych przemianowano na Dowództwo Operacyjne Rodzajów Sił Zbrojnych[184]. Kolejna zmiana w systemie kierowania i dowodzenia siłami zbrojnymi miała miejsce w 2018 r., gdy 23 grudnia tego roku podporządkowano bezpośrednio Ministrowi Obrony Narodowej Dowódcę Wojsk Obrony

[183] S. Koziej, *Bezpieczeństwo Polski w drugiej dekadzie XXI wieku: przegląd dotychczasowych działań i dalszych wyzwań*, rocznik Dyplomacja i Bezpieczeństwo nr 1(4)/2016, *Między wojną i dyplomacją. Polityka zagraniczna Polski w świetle wyzwań na arenie międzynarodowej,* red. naukowa M. Mróz, Wydawnictwo Instytut Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2016, s. 104-105.

[184] Ustawa z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2013 poz. 852).

Terytorialnej, a Szefowi Sztabu Generalnego WP Szefa Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych[185] (rysunek 6). Należy przy tym jednocześnie zauważyć, że istotnym organem państwa odpowiedzialnym za realizację zadań bezpieczeństwa militarnego jest minister Obrony Narodowej, który zgodnie z Ustawą o obronie Ojczyzny kieruje działem administracji rządowej obrona narodowa i jednocześnie jest organem, za pośrednictwem którego Prezydent RP sprawuje w czasie pokoju zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi RP[186].

Rysunek 6. Proces zmian Systemu Kierowania i Dowodzenia SZ RP w drugiej dekadzie XXI wieku

Źródło: D. Brążkiewicz, J. Nowicka, Z. Ciekanowski, *Odbudowa bezpieczeństwa militarnego państwa na przykładzie granicy wschodniej Polski*, Studia Wschodnioeuropejskie Nr 19, Wydawnictwo Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2023, s. 154.

W październiku 2022 r., podczas posiedzenia Sejmowej Komisji Obrony Narodowej, Szef Zarządu Planowania Użycia Sił Zbrojnych i Szkolenia P-3/7 Sztabu Generalnego Wojska Polskiego przedstawił prezentację dotyczącą szkolenia wojskowego. Jeden z jej slajdów zawierał wykres przewidzianej do

[185] Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskie (Dz.U. 2018 poz. 2182).

[186] M. Augustyniak, *Odpowiedzialność organów państwa w zakresie bezpieczeństwa militarnego*, [w:] *Współczesne uwarunkowania bezpieczeństwa militarnego*, Wydawnictwo Akademii Wojsk Lądowych, Wrocław 2023, s. 75.

osiągnięcia w 2035 r. liczebności sił zbrojnych. Została wskazana liczba 300 tysięcy żołnierzy, przy czym ma się na nią składać:

- 187 127 żołnierzy zawodowych,
- 50 000 żołnierzy terytorialnej służby wojskowej,
- 50 000 żołnierzy dobrowolnej zasadniczej służby wojskowej,
- 9 373 żołnierzy zawodowych w okresie kształcenia,
- 3 500 żołnierzy dobrowolnej zasadniczej służby wojskowej na potrzeby kształcenia[187].

Oprócz procesu reorganizacji struktur kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP oraz zwiększania stanów osobowych żołnierzy, jednym z najważniejszych elementów stanowiących o możliwościach militarnych polskiego wojska była i jest realizowana modernizacja techniczna.

Polska od początku członkostwa w NATO realizowała budowę coraz nowocześniejszych Sił Zbrojnych RP. Stało się to jednym z podstawowych elementów polityki obronnej państwa. Przez wiele lat podstawowym aktem prawnym w tym zakresie, obok Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, była „Ustawa z dnia 25 maja 2001 r. o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej". Głównym kierunkiem tej ustawy było stworzenie warunków do sukcesywnego osiągania przez Siły Zbrojne RP pełnej interoperacyjności w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Ponadto, jednym z priorytetów było zrealizowanie wprowadzenia uzbrojenia i wyposażenia oraz osiągnięcie mobilności i poziomu prowadzenia działań wojskowych w różnych warunkach, będących standardem państw członkowskich. Od początku drugiej dekady XXI wieku, na przestrzeni kilkunastu lat polski rząd cyklicznie unowocześniał okresy planistyczne i programowe dostosowując je do zasad planowania obronnego obowiązującego w NATO[188] (rysunek 7).

[187] M. Piekarski, *Rozbudowa liczebności Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Możliwości i uwarunkowania*, luty 2023 r., Opinie i ekspertyzy OE-447, Kancelaria Senatu, Warszawa 2023, s. 18.

[188] K. Płatek, *Wybrane aspekty modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP*, 17.08.2021 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/35063, [05.08.2024].

Rysunek 7. Terminy realizacji Planów Modernizacji Technicznej SZ RP od drugiej dekady XXI wieku

Źródło: opracowanie własne.

Zasadniczym pojęciem w unowocześnianiu wojska jest modernizacja techniczna, która w ramach planowania rzeczowo-finansowego Sił Zbrojnych RP, jest elementem struktury budżetu obronnego. W zakres tego pojęcia wchodzą:

- pozyskiwanie nowych typów sprzętu,
- ulepszanie posiadanego sprzętu,
- zakup amunicji,
- naprawy i remonty,
- pozyskiwanie części zamiennych.

Jak zauważa Roman Polak w ramach tego pojęcia mamy zadania dotyczące pozyskania nowego sprzętu, jak i ulepszanie posiadanego, oraz jego eksploatacji (naprawy, remonty, części zamienne). Tym samym zwiększa się wydatki na modernizację techniczną sił zbrojnych, ale to nie oznacza pozyskiwania tylko nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu[189].

W 2011 r. pojawiły się pojęcia, które charakteryzowały zapotrzebowanie Sił Zbrojnych RP na uzbrojenie i sprzęt wojskowy (UiSW). Pojęcia te są elementem realizacji procesu pozyskiwania uzbrojenia i sprzętu wojskowego do chwili obecnej. Zostało to ujęte w następujący sposób: „W celu zapewnienia

[189] R. Polak, *Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 2015, s. 33-34.

realizacji zadań przez SZ RP ustanawia się następujące kategorie potrzeb w zakresie UiSW:

- potrzeby perspektywiczne,
- potrzeby bieżące,
- pilne potrzeby operacyjne”[190].

Potrzeby perspektywiczne są elementem nakreślonych potrzeb i wymagań operacyjnych służących osiąganiu lub doskonaleniu określonych zdolności operacyjnych Sił Zbrojnych RP. Są planowane poprzez określanie i realizację programów operacyjnych ogłaszanych w kolejnych planach modernizacji technicznej, akceptowanych przez Ministra Obrony Narodowej.

Potrzeby bieżące wynikają z konieczności osiągnięcia określonych zdolności operacyjnych, których realizacja zapewni bieżące funkcjonowanie Sił Zbrojnych RP zgodnie z ich przeznaczeniem. Realizację tych potrzeb realizuje się poprzez pozyskanie nowego lub brakującego uzbrojenia i sprzętu wojskowego.

Zakup sprzętu wojskowego w ramach pilnej potrzeby operacyjnej realizowany jest na zasadzie dostaw dostępnego na rynku (nowego lub używanego) ww. sprzętu, zaspakajającego potrzeby i spełniającego kryteria zamawiającego lub umożliwia modernizację techniczną poprzez realizację tej usługi w określonym czasie. Realizuje się to przez dostawę dostępnego na rynku i spełniającego wymagania gestora lub przez modernizację posiadanego sprzętu wojskowego. Wszystkie wyżej wymienione potrzeby w zakresie dostaw i usług związanych ze sprzętem wojskowym wymagają określonych procedur, gwarantujących poprawność realizowanych wydatków.

Zatwierdzony „Program rozwoju Sił Zbrojnych RP w latach 2013-2022” poprzedził podpisanie 11 grudnia 2012 r. „Planu Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2013-2022”[191]. Był to dokument niejawny o klauzuli „poufne”. Ówczesny Minister Obrony Narodowej zadecydował i zrealizował 12 grudnia 2012 r. upublicznienie tego faktu, przedstawiając wybrane elementy tego dokumentu, szczególnie zakres wybranych programów. W realizowanej modernizacji polskiej armii był to krok wyraźnie wskazujący na planowe i koncepcyjne zmiany jakościowe posiadanego uzbrojenia i sprzętu. Był to początek systemowej modernizacji technicznej polskiego wojska. Generalnie był to też element poprawy zdolności operacyjnych Sił Zbrojnych RP, ważny

[190] Pkt. 5 Decyzji Nr 28/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 lutego 2011 r. w sprawie systemu pozyskiwania, eksploatacji i wycofywania uzbrojenia i sprzętu wojskowego Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

[191] Plan Modernizacji Technicznej – PMT.

również ze względu na sojusznicze zobowiązania, wynikające z art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego. W celu podniesienia możliwości bojowych Sił Zbrojnych RP najważniejsze elementy tego planu zostały pogrupowane w tzw. programach operacyjnych i uszeregowane według najistotniejszych priorytetów. Przyjęte programy operacyjne można zdefiniować jako: „Zbiór wzajemnie ze sobą powiązanych i skoordynowanych przedsięwzięć we wszystkich obszarach działalności Sił Zbrojnych RP, których realizacja zapewni osiągnięcie przez nie pożądanych zdolności. Założenia do programu operacyjnego uwzględniają możliwości równoległej realizacji przedsięwzięć w wielu obszarach”[192]. Tak przyjęta koncepcja programów operacyjnych realizowana jest do chwili obecnej w następnych planach modernizacji technicznej.

Przyjęty plan modernizacji technicznej zdecydowanie zmieniłby w Wojsku Polskim wskaźnik procentowy sprzętu nowego do starego. Przyjęte zmiany miały doprowadzić w 2022 r. do zmiany ww. proporcji i sprzęt nowoczesny miał stanowić 65% wobec 22% wcześniej. Ten optymistyczny wariant unowocześnienia technicznego Sił Zbrojnych RP z wprowadzonym uzawodowieniem armii, stawiałby nasze możliwości obronne na wysokim poziomie. Jednocześnie podniosłyby się nasze możliwości udziału w operacjach sojuszniczych, gwarantując dużą efektywność ich realizacji[193].

Przyjęty pod koniec 2012 r. plan modernizacji technicznej został wsparty w 2013 r. rządowym program wieloletnim „Priorytetowe Zadania Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w ramach programów operacyjnych”[194]. W ramach założeń programu wieloletniego nakłady na modernizację techniczną w ramach programów operacyjnych w latach 2014-2022 (okres 9 lat) przewidywały kwotę ok. 91 500,3 mln zł (w tym w latach 2014-2016 kwotę 15 937,1 mln zł). Pakiet programów operacyjnych obejmował:

1. System obrony powietrznej,
2. Śmigłowce wsparcia bojowego, zabezpieczenia i VIP,
3. Zintegrowane systemy wsparcia dowodzenia oraz zobrazowania pola walki – C4ISR,
4. Modernizacja Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych,
5. Zwalczanie zagrożeń na morzu,

[192] R. Polak, *Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych …*, op. cit., s. 237.

[193] S. Sadowski, *Bezpieczeństwo militarne …*, op. cit., s. 157.

[194] Uchwała Nr 164 Rady Ministrów z dnia 17 września 2013 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Priorytetowe Zadania Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w ramach programów operacyjnych” (Dz.U. 2013, poz. 796).

6. Rozpoznanie obrazowe i satelitarne,
7. Indywidualne wyposażenie i uzbrojenie żołnierza – TYTAN,
8. Modernizacja Wojsk Rakietowych i Artylerii,
9. Samolot szkolno-treningowy AJT,
10. Kołowe Transportery Opancerzone ROSOMAK,
11. Przeciwpancerne pociski kierowane SPIKE,
12. Rozpoznanie patrolowe,
13. Samoloty transportowe,
14. Symulatory i trenażery[195].

Ponadto nie należy pomijać kwoty 2,288 mld zł wydatkowaną na plany operacyjne w 2013 r. Powoduje to, że na finansowanie wszystkich planów operacyjnych w latach 2013-2022 zaplanowano przeznaczyć łącznie 93,8 mld zł, a na wydatki poza planem operacyjnym 46,1 mld zł, co dało łączną kwotę 139,1 mld zł. Spośród 14 programów, szczególne znaczenie dla dalszego rozwoju Wojsk Lądowych miały: „kołowe transportery opancerzone", „modernizacja wojsk pancernych i zmechanizowanych" oraz „modernizacja wojsk rakietowych i artylerii". Początkowo istniało 14 programów operacyjnych, po czym w 2016 r. przyłączono piętnasty program operacyjny – narodową kryptologię i cyberobronę.

Zakres rzeczowy i finansowy wyżej opisanego planu modernizacji technicznej przyjęto na podstawie:

- komunikatu MON z 12 grudnia 2012 r.,
- uchwały nr 164 Rady Ministrów z dnia 17 września 2013 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Priorytetowe Zadania Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w ramach programów operacyjnych" (nazywanego dalej Programem Wieloletnim),
- uchwały nr 123 Rada Ministrów z dnia 23 czerwca 2014 r., aktualizującej Program Wieloletni,
- prezentacji MON z 12 grudnia 2012 r. dotyczącej założeń PMT,
- opublikowanego 12 grudnia 2012 r. na stronie internetowej MON wykazu kilku najważniejszych zadań zaplanowanych do realizacji w ramach PMT[196].

[195] Ibidem.

[196] T. Dmitruk, *Prognozowane wykonanie Planu Modernizacji Technicznej 2013-2022*, Nowa Technika Wojskowa nr 9, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2019, s. 18-19.

Planowane nakłady na zamierzenia modernizacyjne w latach 2014-2022 w ramach „Planu modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2013-2022" (aktualizacja 23.01.2014 r.) przedstawiały się następująco:

- 2014 r. – 8,179 mld zł,
- 2015 r. – 9,371 mld zł,
- 2016 r. – 10,858 mld zł,
- 2017 r. – 12,450 mld zł,
- 2018 r. – 14,536 mld zł,
- 2019 r. – 16,237 mld zł,
- 2020 r. – 18,073 mld zł,
- 2021 r. – 20,029 mld zł,
- 2022 r. – 21,768 mld zł.

Przyjęta kalkulacja wyżej wymienionych kwot (głównie tempo wzrostu PKB na poziomie ok. 4% oraz wskaźnik inflacji 2%-3%), okazała się zbyt optymistyczna, co pokazał opracowany uaktualniony plan modernizacji technicznej[197].

Zmiana w planie modernizacji technicznej rozpoczęła się, gdy 25 kwietnia 2016 r. Minister Obrony Narodowej na odprawie rozliczeniowo-zadaniowej z kierowniczą kadrą resortu obrony narodowej wskazał pięć priorytetowych obszarów rozwoju Sił Zbrojnych RP na lata 2017-2019. Ich treść przedstawiono w decyzji nr 205/MON z dnia 24 czerwca 2016[198], na mocy, której powołano zespół, którego zadaniem było opracowanie i przedstawienie Ministrowi Obrony Narodowej projektu „Planu Modernizacji Technicznej SZ RP w latach 2017-2022", ze szczególnym uwzględnieniem lat 2017-2019[199].

Natomiast 7 września 2016 r. podczas odbywającego się w Kielcach Międzynarodowego Salonu Przemysłu Obronnego przedstawiono projekt „Planu Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2017-2022", ze szczególnym uwzględnieniem lat 2017-2019. Jednocześnie przedstawiono priorytetowe

[197] B. Kownacki, *Odpowiedź na interpelację nr 7668 w sprawie Wojsk Obrony Terytorialnej*, 27 grudnia 2016 r., Sejm RP, VIII kadencja, Warszawa, https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=28FE4042, [07.08.2024].

[198] Decyzja Nr 205/MON z dnia 24 czerwca 2016 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw określenia priorytetowych zadań w zakresie modernizacji technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Dzienniki Urzędowe – rok 2016 poz. 120 – Komunikat o wydanych aktach prawnych opatrzonych cechą MON, nieogłoszonych w Dzienniku Urzędowym Ministra Obrony Narodowej w II kwartale 2016 r.

[199] T. Dmitruk, *Kontynuacja czy nowość? Projekt Planu Modernizacji Technicznej*, Nowa Technika Wojskowa nr 10, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2016, s. 22.

obszary zawarte w nieopublikowanej ww. decyzji nr 205/MON z dnia 24 czerwca 2016 r.:

- obrona powietrzna,
- modernizacja Marynarki Wojennej,
- działania w cyberprzestrzeni,
- modernizacja Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych
- Obrona Terytorialna[200].

Minister Obrony Narodowej podpisał „Plan Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2017-2022" 7 października 2016 r. Ujawnienie szczegółów jego realizacji nastąpiło w dniu 19 października 2016 r. podczas Polsko-Amerykańskiego Forum Przemysłu Obronnego, które odbyło się w Centrum Konferencyjnym Ministerstwa Obrony Narodowej w Warszawie[201]. Pakiet programów operacyjnych obejmował:

1. System obrony powietrznej,
2. Śmigłowce wsparcia bojowego i zabezpieczenia,
3. Zintegrowane systemy wsparcia dowodzenia – C4ISR,
4. Modernizacja Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych.
5. Zwalczanie zagrożeń na morzu,
6. Rozpoznanie obrazowe i satelitarne,
7. Indywidualne wyposażenie i uzbrojenie żołnierza – TYTAN,
8. Modernizacja Wojsk Rakietowych i Artylerii,
9. Samolot szkolno-treningowy AJT,
10. Kołowe Transportery Opancerzone ROSOMAK,
11. Przeciwpancerne Pociski Kierowane SPIKE,
12. Rozpoznanie patrolowe,
13. Cyberobrona i narodowa kryptologia.

Poza programem operacyjnym ujęto w planie jako obszar priorytetowy – Obronę Terytorialną[202].

---

[200] *Projekt nowego Planu Modernizacji Technicznej,* 12 września 2016 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,10262,armie-swiata,wojsko-polskie,projekt-nowego-planu-modernizacji-technicznej, [07.08.2024].

[201] R. Muczyński, *Zaktualizowany Plan Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2017-2022*, 19 października 2016 r., Portal Nowa Strategia, https://www.nowastrategia.org.pl/zaktualizowany-plan-modernizacji-technicznej-sil-zbrojnych-rp-na-lata-2017-2022/, [07.08.2024].

[202] T. Dmitruk, *Harmonogram nowego Planu Modernizacji Technicznej*, 19 października 2016 r., Portal dziennikzbrojny.pl, http://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,10312,aktualnosci-z-polski,harmonogram-nowego-planu-modernizacji-technicznej, [08.08.2024].

Realizowane prace nad projektem „Planu modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2017-2022" ze szczególnym uwzględnieniem lat 2017-2019, uwzględniały obniżenie prognozy budżetowej resortu (mniejsze niż zakładane tempo wzrostu PKB, od którego liczone są wydatki obronne) powodującej zmniejszenie środków możliwych do przeznaczenia na realizację planu modernizacji technicznej w latach 2017-2022 o łączną kwotę 17,422 mld zł, w tym w latach 2017-2019 o kwotę ok. 5,521 mld zł. W związku z tym, po uwzględnieniu skorygowanej prognozy budżetowej, planowane nakłady na zamierzenia modernizacyjne w latach 2017-2022 wyniosły 77,434 mld zł, a w poszczególnych latach miały się przedstawiać się następująco:

- 2017 r. – 9,197 mld zł,
- 2018 r. – 10,925 mld zł,
- 2019 r. – 11,791 mld zł,
- 2020 r. – 13,222 mld zł,
- 2021 r. – 15,176 mld zł,
- 2022 r. – 17,123 mld zł[203].

Nowością w programach operacyjnych była Cyberobrona i narodowa kryptologia oraz realizowana poza programami Obrona terytorialna. Szczególnie nagłaśniana była kwestia pilnej potrzeby tworzenia piątego rodzaju Sił Zbrojnych RP, wraz z potrzebą podstawowego wyposażenia. Urealnienie finansowe omawianego planu nie uchroniło go od niedoskonałości, szczególnie w kwestii praktycznej realizacji. W przypadku Wojsk Lądowych najważniejszymi programami były „modernizacja wojsk pancernych i zmechanizowanych", „kołowe transportery opancerzone Rosomak", „modernizacja wojsk rakietowych i artylerii" i „przeciwpancerne pociski kierowane Spike".

Poszczególne zadania w ramach ww. priorytetów dla Wojsk Lądowych oraz realizowanych poza programami operacyjnymi dla Obrony Terytorialnej przedstawia tabela 5.

[203] B. Kownacki, *Odpowiedź na interpelację nr 7668 w sprawie Wojsk Obrony Terytorialnej*, 27 grudnia 2016 r., Sejm RP, VIII kadencja, Warszawa, https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=28FE4042, [07.08.2024].

Tabela 5. Priorytetowe dla Wojsk Lądowych SZ RP programy operacyjne oraz dla Obrony Terytorialnej poza programami operacyjnymi

Nazwy Programów Operacyjnych i zadań	Planowane lata pozyskania
PO Modernizacja Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych	
Modernizacja czołgów Leopard 2A4	2018-2021
Wóz wsparcia ogniowego GEPARD	od 2022
Nowy bojowy wóz piechoty pk. BORSUK	od 2021
PO Kołowe Transportery Opancerzone ROSOMAK	
KTO Rosomak w wersji bazowej	2016-2020
KTO Rosomak – wozy bojowe z wieżą ZSSW-30 z wyrzutnią ppk Spike	2022-2023
PO Przeciwpancerne pociski kierowane SPIKE	
Pozyskanie ppk Spike LR DUAL dla KTO Rosomak	2018-2021
PO Modernizacja Wojsk Rakietowych i Artylerii	
Moduły dywizjonowe REGINA ze 155 mm samobieżną haubicą KRAB	2017-2022
Moduły dywizjonowe wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych HOMAR	2019-2022
Kompanijne moduły ogniowych 120 mm moździerzy samobieżnych RAK	2017-2019
Poza PO – Obszar priorytetowy Obrona Terytorialna	
Wyposażenie komunikacyjne	2017-2022
Wyposażenie ochronne	2017-2019
Uzbrojenie osobiste żołnierza	2017-2019
Urządzenia noktowizyjne	2017-2019
Pojazdy	2018-2022

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie T. Dmitruk, *Harmonogram nowego Planu Modernizacji Technicznej*, Portal dziennikzbrojny.pl, 19 października 2016 r., http://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,10312,aktualnosci-z-polski,harmonogram-nowego-planu-modernizacji-technicznej, [08.08.2024].

Wskazując priorytetowe programy operacyjne, ważne dla Wojsk Lądowych, nie należy pominąć, chociaż w ogólnej kwestii, że ważne były i są również programy operacyjne: „system obrony powietrznej", śmigłowce wsparcia bojowego i zabezpieczenia" i „rozpoznanie obrazowe i satelitarne". Podobnie jak priorytetowe programy operacyjne, te również były sukcesywnie wspierane pod względem analiz rynku i współpracy międzynarodowej z możliwością realizacji wybranych zadań przez PGZ lub prywatne firmy.

Pod koniec maja 2018 r. Rada Ministrów uchwaliła „Szczegółowe kierunki przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych na lata 2017-2026". Informacje o tym fakcie przekazano w komunikacie MON w dniu 4 czerwca

2018 r[204]. Przyjęty dokument określał m.in. zadania dotyczące modernizacji Sił Zbrojnych RP. Uchwała stanowiła jednocześnie podstawę do programowania rozwoju sił zbrojnych, w tym m.in. do wydania przez Ministra Obrony Narodowej „Programu Rozwoju Sił Zbrojnych na lata 2017-2026", a następnie przyjęcia planów pochodnych, w tym wieloletnich planów rzeczowych, które obejmują również „Plan Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2017-2026"[205].

W tym samym roku, 28 listopada 2018 r. Minister Obrony Narodowej podpisał zarządzenie ustanawiające „Program Rozwoju Sił Zbrojnych na lata 2017-2026". Podpisany program został wcześniej, 23 listopada 2018 r., pozytywnie zaopiniowany przez sejmową Komisję Obrony Narodowej[206]. Podpisany dokument wskazuje szczegółowo m.in. zakres modernizacji Sił Zbrojnych RP oraz plany harmonijnego rozwoju dotyczące wszystkich zdolności operacyjnych, systemu szkolenia i dyslokacji jednostek wojskowych na najbliższe lata. Wskazuje też wielkość i ukompletowanie bojowe struktur organizacyjnych wojska.

„Program Rozwoju Sił Zbrojnych na lata 2017-2026" przewidywał m.in:

- kontynuację formowania Wojsk Obrony Terytorialnej,
- wzmocnienie „ściany wschodniej", w tym przyspieszenie procesu formowania 18. Dywizji Zmechanizowanej, wzrost ukompletowania 16. Dywizji Zmechanizowanej oraz odtworzenie pułku przeciwpancernego w Suwałkach,
- budowę wojsk cyberobrony,
- wdrożenie nowego sytemu kierowania i dowodzenia siłami zbrojnymi,
- wprowadzenie nowoczesnych systemów uzbrojenia obrony powietrznej oraz artylerii rakietowej dalekiego zasięgu,

[204] *Rząd przyjął kierunki przebudowy i modernizacji Sił Zbrojnych*, 4 czerwca 2018 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/legislacja/czolgi-i-pociski-przeciwpancerne-priorytetami-wojska-rzad-przyjal-kierunki-przebudowy-i-modernizacji-sil-zbrojnych?srsltid=AfmBOorYNMysE8o9_mg_-rVEL1rnSs-P2bPCvh-Nb9QCPZGNQ2E4mMjJ, [02.08.2024].

[205] *Prace nad „Planem Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych na okres do 2026" według harmonogramu*, 8 września 2018 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/prace-nad-planem-modernizacji-technicznej-sil-zbrojnych-na-okres-do-2026-wedlug-harmonogramu?srsltid=AfmBOoqAwigIXdnZ6mBdmJJMBuMgv455EVnKRFHqUl6phOUxGMvzH-MuP, [04.08.2024].

[206] *Sejmowa komisja pozytywnie o Programie Rozwoju Sił Zbrojnych na lata 2017-2026*, 24 listopada 2018 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/sejmowa-komisja-pozytywnie-o-programie-rozwoju-sil-zbrojnych-2017-2026, [06.08.2024].

- osiągniecie gotowości bojowej Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód,
- poprawę zdolności wsparcia i zabezpieczenia bojowego naszych dywizji poprzez sformowanie pułków logistycznych i batalionu rozpoznawczego w dywizjach.

Szczegóły programu nie były znane, bo był to dokument niejawny. Jego wytyczne stanowiły jednocześnie podstawę dalszych szczegółowych prac planistycznych na kolejnych szczeblach kierowania i dowodzenia. Patrząc na okres planistyczny i daty podpisywania kolejnych dokumentów, wyraźnie było widać, że zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa „Program Rozwoju Sił Zbrojnych na lata 2017-2026" powinien zostać przyjęty już w 2016 r. Opóźnienie w jego opracowaniu wyniosło ok. 2 lat i wynikało głównie z powodu podjęcia przez poprzedniego Ministra Obrony Narodowej w 2016 r., decyzji o konieczności wcześniejszego przeprowadzenia Strategicznego Przeglądu Obronnego, którego jawne rezultaty zaprezentowano 23 maja 2017 r[207].

Jednym ze znaczących kroków poprawiających proces planistyczny tamtego okresu było wydłużenie z 10 do 15 lat okresu planowania przy określaniu szczegółowych kierunków przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP. 18 września 2018 r. Rada Ministrów przyjęła projekt ustawy o zmianie ustawy o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, przedłożony przez Ministra Obrony Narodowej[208]. Stosowną ustawę o zmianie ustawy o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podpisał 9 listopada 2018 r[209]. W wyniku nowelizacji, okres krajowego planowania obronnego zmieniono na 15 lat. Nie skutkowało to natychmiastowymi zmianami, a procedowane programy i plany obowiązywały w dotychczasowym wymiarze. Tym samym Polska, będąc członkiem NATO, zrealizowała zmiany do realizacji wspólnych przedsięwzięć

[207] *Program Rozwoju Sił Zbrojnych na lata 2017-2026 przyjęty*, 28 listopada 2018 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11092,aktualnosci-z-polski,program-rozwoju-sil-zbrojnych-na-lata-2017-2026-przyjety, [04.08.2024].

[208] *Projekt ustawy o zmianie ustawy o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, 18 września 2018 r., Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-przebudowie-i-modernizacji-technicznej-oraz-finansowaniu-sil-zbrojnych-rzeczypospolitej-polskiej, [07.08.2024].

[209] Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie ustawy o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019 poz. 14).

i celów rozwojowych w zakresie przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP. Dokumenty NATO opisują wprost zobowiązania Polski względem Paktu w latach 2018-2032, a więc w perspektywie 15-letniej, wskazując przy tym konkretne przedsięwzięcia do zrealizowania w tym okresie. Zmiany ustawy były więc ukierunkowane na uzyskanie korelacji i harmonizacji krajowego planowania obronnego ze zobowiązaniami sojuszniczymi, wydłużając horyzont planowania krajowego z 10 do 15 lat[210].

Minister Obrony Narodowej podpisał 28 lutego 2019 r. „Plan modernizacji technicznej Sił Zbrojnych na lata 2017-2026". Na programy operacyjne zaplanowano 185 mld złotych, co w tamtym okresie było rekordowym planem, zakładającym o 45 mld zł większe wydatki niż poprzedni PMT. Nowy sprzęt ma w pierwszej kolejności trafić do jednostek na wschodzie kraju. Priorytetem tego programu stał się zakup 32 myśliwców piątej generacji[211]. Zgodnie z obowiązującym prawem plan modernizacji technicznej przyjmowany jest na 10 lat i aktualizowany co cztery lata. Poprzednia edycja dokumentu obejmowała lata 2013-22. Teraz ogłoszono założenia planu sięgającego roku 2026, ale w związku z opóźnieniami legislacyjnymi nowy PMT obejmuje perspektywę rozpoczętą na początku roku 2017 [212].

Rozkład zrealizowanych i wzrost planowanych wydatków na modernizację techniczną do 2026 r. wyglądał następująco:

- 2017 – ok. 8,8 mld zł,
- 2018 – ok. 12,5 mld zł,
- 2019 – ok. 11 mld zł,
- 2020 – ok. 14 mld zł,
- 2021 – ok. 17,6 mld zł,
- 2022 – ok. 19,2 mld zł,
- 2023 – ok. 20,3 mld zł,
- 2024 – ok. 25 mld zł,

---

[210] *Informacja w sprawie ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie ustawy o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, 5 sierpnia 2021 r., Portal Prezydenta RP, https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2021/8/5/0f7399e0087eb96cb294317d23f53509/7_sily_zbrojne.rtf, [07.08.2024].

[211] *Miliardy na nowe uzbrojenie*, 28 lutego 2018 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/27677?t=Miliardy-na-nowe-uzbrojenie, [08.08.2024].

[212] *185 mld zł na modernizację techniczną wojska. W planach do 2026 r. m.in. Harpia, Kruk i Narew*, 28 lutego 2019 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/polityka-obronna/185-mld-zl-na-modernizacje-techniczna-wojska-do-2026-r-jest-nowy-plan?srsltid=AfmBOops--cbhhYGj8CkvoVPV3SXyaLQdfHLuqCS_56-bq7irDCuxhBk, [09.08.2024].

– 2025 – ok. 25,9 mld zł[213],
– 2026 – ok. 30,8 mld zł[214].

W omawianym PMT, po ogłoszeniu, wojsko i media wskazywały i omawiały programy opierając się na ich kryptonimach, nie wskazując ich planów operacyjnych. Dla uporządkowania i zachowania ciągłości realizacji poszczególnych planów, poniżej przedstawiono programy operacyjne i wybrane kryptonimy programów omawianego PMT 2017-2026:

1. System obrony powietrznej (programy o kryptonimie Narew i Wisła),
2. Śmigłowce wsparcia bojowego i zabezpieczenia (program o kryptonimie Kruk),
3. Zintegrowane systemy wsparcia dowodzenia – C4ISR (program o kryptonimie Wierzba),
4. Modernizacja Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych (modernizacja czołgów Leopard 2A4 oraz program o kryptonimie Borsuk),
5. Kołowe Transportery Opancerzone ROSOMAK,
6. Przeciwpancerne Pociski Kierowane SPIKE,
7. Indywidualne wyposażenie i uzbrojenie żołnierza – TYTAN,
8. Zwalczanie zagrożeń na morzu (programy o kryptonimie Miecznik i Orka),
9. Modernizacja Wojsk Rakietowych i Artylerii (programy o kryptonimie Homar, Regina i Rak),
10. Samolot szkolno-treningowy AJT,
11. Rozpoznanie obrazowe i satelitarne (programy o kryptonimie Gryf, Płomykówka i Ważka),
12. Symulatory i trenażery,
13. Rozpoznanie patrolowe,
14. Cyberobrona i narodowa kryptologia (program o kryptonimie CYBER.MIL).

[213] *Plan Modernizacji Technicznej – mapa drogowa rozwoju Wojska Polskiego*, 28 lutego 2019 r., portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/plan-modernizacji-technicznej-mapa-drogowa-rozwoju-wojska-polskiego, [05.08.2024].

[214] R. Muczyński, *Polski Plan Modernizacji Technicznej 2017-2026*, 28 lutego 2019 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/polski-plan-modernizacji-technicznej-2017-2026/, [05.08.202r].

Również w tym PMT, jak wskazał Minister Obrony Narodowej, najważniejszym, priorytetowym programem o kryptonimie Harpia, poza programami operacyjnymi, było nabycie 32 myśliwców piątej generacji[215].

Poniżej przedstawiono opisy wybranych programów, opatrzonych kryptonimami, zawartych w programach operacyjnych:

- program Narew – pozyskanie przeciwlotniczego zestawu krótkiego zasięgu, zdolne razić cele powietrzne na odległości do 25 km;
- program Wisła – pozyskanie przeciwlotniczego zestawu średniego zasięgu, zdolnych razić cele powietrzne na odległości do 100 km oraz posiadających zdolności zwalczania rakiet balistycznych;
- program Kruk – pozyskanie nowoczesnych śmigłowców uderzeniowych dla lotnictwa wojsk lądowych;
- program Perkoz – pozyskanie wielozadaniowego śmigłowca wsparcia;
- program Wierzba – pozyskanie komputerowego systemu dowodzenia[216];
- program Borsuk – pozyskanie nowego wozu bojowego opartego na uniwersalnym modułowym podwoziu gąsienicowym, opracowanym i wytworzonym przez polski przemysł zbrojeniowy;
- program Miecznik – pozyskanie okrętów obrony wybrzeża (wielozadaniowych fregat)[217];
- program Orka – pozyskanie nowoczesnych okrętów podwodnych;
- program Homar – pozyskanie dywizjonowego modułu wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych, zdolnego razić cele oddalone o 70-300 km;
- program Regina – pozyskanie 155 mm samobieżnej armatohaubicy Krab (dywizjonowych modułów ogniowych);
- program Rak – pozyskanie samobieżnych moździerzy kalibru 120 milimetrów na podwoziu KTO Rosomak (kompanijnych modułów ogniowych);
- program Gryf – pozyskanie bezzałogowych statków powietrznych klasy taktycznej średniego zasięgu;

[215] *Plan Modernizacji Technicznej do 2026 r. Wybrane zadania*, 2019, Portal wojsko-polskie.pl, Centrum Operacyjne MON, https://www.wojsko-polskie.pl/u/e1/aa/e1aa4b89-1045-4d1c-8a5c-7ffd4026e8d5/plan_modernizacji_technicznej_do_2026_r.pdf, [08.08.2024].

[216] *Wierzba do dowodzenia*, 1 grudnia 2017 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://www.polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/24204, [07.08.2024].

[217] *Miecznik. Nowy wymiar marynarki wojennej*, 13 maja 2022 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/37204?t=Miecznik-Nowy-wymiar-marynarki-wojennej, [08.08.2024].

- program Płomykówka – pozyskanie samolotów kompleksowego (elektronicznego) rozpoznania z powietrza;
- program Ważka – pozyskanie bezzałogowych statków powietrznych klasy micro przeznaczonych do użycia głównie w terenie zurbanizowanym;
- program CYBER.MIL – pozyskanie krajowego narzędzia i oprogramowania, które pozwoli przeprowadzać skuteczne operacje w cyberprzestrzeni oraz najnowocześniejsze, polskie technologie kryptograficzne[218].

Zrealizowane w Polsce pod koniec 2018 r. zmiany w ustawie o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, poprzez wydłużenie z 10 do 15 lat okresu planistycznego, pozwoliły Ministrowi Obrony Narodowej w krótkim czasie, jeszcze w 2019 r. podpisać nowy „Plan modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2021-2035".

10 października 2019 r. na terenie 1. Warszawskiej Brygady Pancernej Minister Obrony Narodowej zatwierdził i podpisał piętnastoletni „Plan Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2021-2035". Minister poinformował, że PMT przewiduje wydatki na modernizację techniczną na poziomie 524 miliardów zł. Generalnie można stwierdzić, że podpisany plan modernizacji kontynuował założenia realizacji 14 programów operacyjnych poprzedniego planu, podpisanego w lutym 2019 r[219]. Oczywiście pojawiły się nowości zakupowe i nowe programy o nowych kryptonimach. W przypadku nowości zakupowych jest zapowiedź planu zakupu dodatkowych samolotów wielozadaniowych F-16. Nie sprecyzowano, czy będą to samoloty nowo wyprodukowane czy używane. Wprowadzono program o kryptonimie Harpii szpon, czyli udział w międzynarodowych pracach nad zaufanymi skrzydłowymi (loyal wingman) – bezzałogowymi systemami latającymi o obniżonej wykrywalności, które będą wspierać działania samolotu załogowego. Nowością jest plan zakupu sześciu lekkich okrętów rakietowych o kryptonimie Murena. Zapowiedziano również zakup kilkudziesięciu samobieżnych niszczycieli czołgów programu pod kryptonimie Ottokar-Brzoza dla odtwarzanego 14. Pułku Przeciwpancernego w Suwałkach[220].

Osiągnięcie pułapu planistycznego zgodnego ze standardami NATO ustabilizował proces planowania i realizacji modernizacji technicznej. Jego

[218] *Plan Modernizacji Technicznej – mapa …*, op. cit.

[219] T. Dmitruk, *Modernizacja Sił Zbrojnych RP – pod znakiem F-35 i COVID-19*, Nowa Technika Wojskowa nr 9, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2020, s. 6.

[220] R. Muczyński, *Plan Modernizacji Technicznej 2021-2035*, 10 października 2019 r., https://milmag.pl/plan-modernizacji-technicznej-2021-2035/, [08.08.2024].

aktualizacja realizowana płynnie co cztery lata pozwala na właściwe planowanie zamówień i wydatków finansowych. Plany modernizacji, a szczególnie zakupy nowego i używanego sprzętu wojskowego realizowane poza PMT rozpoczęły się w 2022 r. po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, co przedstawiono w podrozdziale 3.5.

Obecny proces aktualizacji planowania rozwoju, przebudowy i modernizacji technicznej rozpoczął się w 2023 r. Prezydent RP, Zwierzchnik Sił Zbrojnych Andrzej Duda 31.03.2023 r. podczas wizyty w Ośrodku Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych w Orzyszu podpisał postanowienie w sprawie określenia „Głównych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych RP oraz ich przygotowań do obrony państwa na lata 2025-2039”[221]. Wskazany dokument jest załącznikiem do postanowienia o klauzuli niejawnej. Kierunki tego rozwoju w głównej mierze oparte są na dotychczasowym fundamencie wojsk lądowych, wojsk powietrznych i wojsk morskich. W obecnych wymaganiach współczesności bardzo ważny będzie komponent wojsk cyberprzestrzeni. „Główne kierunki rozwoju sił Zbrojnych RP oraz ich przygotowań do obrony państwa na lata 2025-2039” określają cele oraz priorytety rozwoju Sił Zbrojnych na kolejny 15 letni cykl planistyczny. Zasadniczymi priorytetem dla Sił Zbrojnych RP w tym okresie pozostaje wypełnianie konstytucyjnych i ustawowych zadań, w ramach których Siły Zbrojne RP służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic. Są gotowe do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego i niesienia pomocy społeczeństwu w sytuacji wystąpienia zagrożeń niemilitarnych, hybrydowych, terrorystycznych i w cyberprzestrzeni. Jednocześnie uczestniczą w realizacji zadań poza granicami RP na zasadach określonych w ratyfikowanych umowach międzynarodowych i ustawach.

Zgodnie z informacją Biura Bezpieczeństwa Narodowego dokument wskazuje priorytety w zakresie modernizacji technicznej sił zbrojnych, obejmując m.in. takie obszary jak:

- rozwój potencjału wojsk lądowych oparty na wzmocnieniu zdolności bojowych wojsk pancernych i zmechanizowanych,
- podnoszenie zdolności do zwalczania pełnego spektrum środków napadu powietrznego i rakiet balistycznych,

[221] Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31 marca 2023 r. w sprawie określenia głównych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ich przygotowań do obrony państwa na lata 2025-2039 (MP 2023 poz. 379).

- zagrożeń w cyberprzestrzeni,
- oraz rozwoju zdolności do ochrony morskich interesów państwa.

W tym celu wskazuje się na potrzeby pozyskania i nasycenia, przy udziale rodzimego przemysłu obronnego, Sił Zbrojnych RP sprzętem wojskowym działającym w środowisku sieciocentrycznym, m.in.:

- bezzałogowych systemów walki,
- broni precyzyjnego rażenia, w tym na duże odległości,
- wielowarstwowych systemów obrony powietrznej,
- w domenie kosmicznej rozwój satelitarnych systemów komunikacji, obserwacji ziemi i środków rozpoznania,
- defensywnych i ofensywnych środków obrony cyberprzestrzeni,
- a także wykorzystania elementów sztucznej inteligencji oraz złożonych zbiorów danych.

W zakresie organizacyjnym priorytetowo traktuje się:

- wzmocnienie wschodniej granicy RP poprzez formowanie nowych jednostek wojskowych i rozwój infrastruktury,
- wzmacnianie odstraszania i obrony wschodniej flanki NATO,
- doskonalenie struktur dowodzenia,
- zapewnienie ukompletowania Sił Zbrojnych RP do zakładanych poziomów,
- oraz doskonalenie systemu mobilizacyjnego, w tym rozwój systemu rezerw osobowych.

Proces legislacyjny planowania rozwoju, przebudowy i modernizacji technicznej realizowany jest w następującej kolejności. Proces ten rozpoczyna Ustawa o obronie Ojczyzny, która w art. 25. ust. 1 pkt 1, wskazuje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, sprawującego zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi, który określa, na wniosek Ministra Obrony Narodowej, „Główne kierunki rozwoju Sił Zbrojnych oraz ich przygotowań do obrony państwa". Dokument w formie postanowienia opracowuje się z uwzględnieniem przepisów określonych w Konstytucji RP i wybranych ustawach, w tym w szczególności Ustawy o obronie Ojczyzny, a także wytycznych zawartych w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP oraz Polityczno-Strategicznej Dyrektywie Obronnej RP. Stanowi on podstawę do rozpoczęcia procesu programowania rozwoju Sił Zbrojnych RP i określa zasadnicze kierunki, cel główny oraz priorytety rozwoju Sił Zbrojnych. Wydaje się go co cztery lata na okres 15 lat. Obecna edycja programowania rozwoju Sił Zbrojnych RP obejmuje lata 2025-2039. Jest to dokument niejawny opracowany we współpracy Biura Bezpieczeństwa

Narodowego i Ministerstwa Obrony Narodowej. Uzgodniona wersja dokumentu zostaje przedłożona Prezydentowi RP w formie załącznika do wniosku Ministra Obrony Narodowej. Po jej akceptacji wydawane jest postanowienie Prezydenta RP. Wskazane w tym dokumencie kierunki rozwoju Sił Zbrojnych RP w dalszej kolejności zostaną rozwinięte w opracowanych przez Ministerstwo Obrony Narodowej – przyjmowanych uchwałą Rady Ministrów – „Szczegółowych kierunkach przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2025-2039". Następnie ww. dokumenty stanowią podstawę do wydania zarządzeniem Ministra Obrony Narodowej „Programu Rozwoju Sił Zbrojnych na lata 2025-2039". A ten dokument stanowić będzie podstawę do opracowania kolejnej edycji „Planu modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2025-2039"[222].

W sierpniu 2024 r. Sejmowa komisja obrony pozytywnie zaopiniowała dla MON projekt uchwały Rady Ministrów w sprawie określenia szczegółowych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych RP na lata 2025-39. Posiedzenie, ze względu na niejawny charakter dokumentu, było zamknięte. Posłowie zgodnie zaaprobowali projekt[223].

3.3. Realizacja modernizacji technicznej wybranych programów operacyjnych Wojsk Lądowych

Analiza realizacji planów modernizacji technicznej w poszczególnych okresach jest karkołomnym zadaniem, co wynika z ilości szczegółów proceduralnych, w tym przetargów, umów, zamówień i dostaw oraz wielokrotnych aneksów zmieniających terminy, finansów lub ilości zamówionego sprzętu wojskowego. Ponadto wiele programów realizowanych jest przez wiele lat i powtarza się w poszczególnych planach modernizacji technicznej. Tę trudną drogę realizacji modernizacji technicznej wybiórczo lub ogólnikowo prowadzą analitycy i dziennikarze skupiając się zazwyczaj na omawianiu procesu postępów programów na przestrzeni roku kalendarzowego lub całego cyklu planowania, albo na realizacji pojedynczych programów i grup programowych np.

[222] *Prezydent RP określił główne kierunki rozwoju Sił Zbrojnych RP*, 31 marca 2023 r., BBN, https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/9634,Prezydent-RP-okreslil-glowne-kierunki-rozwoju-Sil-Zbrojnych-RP.html, [06.08.2024].

[223] J. Borowski, *Komisja pozytywnie o kierunkach rozwoju armii*, 11 kwietnia 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/polityka-obronna/komisja-pozytywnie-o-kierunkach-rozwoju-armii, [09.08.2024].

dla okrętów nawodnych marynarki wojennej lub wojsk rakietowych i artylerii wojsk lądowych.

Podejmując temat bezpieczeństwa militarnego wschodniej Polski głównej analizie poddane zostaną programy obejmujące Wojska Lądowe Sił Zbrojnych RP. Nie trudno zresztą zauważyć, że wiele programów modernizacji technicznej dotyczy właśnie tego rodzaju sił zbrojnych, ze względu na to, że jest on największym z nich, a po drugie, jak pokazała wojna rosyjsko-ukraińska i wiele innych, największy potencjał w walce, decydujący o powodzeniu lub przegranej, mają właśnie wojska lądowe. I to przewaga jakościowa ma duży wpływ na osiągnięcie sukcesów na polu walki, a w konsekwencji również na zwycięstwo. W omawianych analizach pośrednią rolę będą zajmowały wydatki finansowe, ale i one są wykładnią realizowanych poszczególnych programów.

Pierwszym omówionym planem modernizacji technicznej będzie 10-letni „Plan Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2013-2022" z 11 grudnia 2012 r. i jego skrócona, zaktualizowana, 6-letnia wersja „Plan Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2017-2022" z 7 października 2016 r. Zgrupowanie omówienia realizacji tych dwóch planów wynika z małej różnicy programów operacyjnych, co przedstawia tabela 6. W związku z tym, że pierwszy plan wnosił nowy wymiar planowania pod względem okresu i podziału na programy operacyjne, jest on pierwowzorem zmian w Siłach Zbrojnych RP. Zapoczątkował wiele programów, których realizacja została zakończona z powodzeniem, a wiele trwa do dziś i nie zawsze wynika to z opóźnień, ale perspektywicznych planów potrzeb i możliwości wynikających z projektowania, badań i w konsekwencji procesu produkcyjnego realizowanego przez Polską Grupę Zbrojeniową lub zagranicznych kontrahentów. Omawiając realizację wszystkich programów operacyjnych należy zwrócić uwagę, że program operacyjny Samoloty transportowe został zrealizowany w pierwszym planie na przestrzeni lat: 2013-2015, w tym do 2013 r. zrealizowano dostawy samolotów transportowych C-295M i samolotów transportowych M28 Bryza oraz do 2015 r. symulatorów (opóźnienie o 2 lata). Jest to jeden z niewielu całkowicie zrealizowanych programów operacyjnych i z tego względu nie pojawił się w planie na lata 2017-2022.

Tabela 6. Porównanie realizowanych programów operacyjnych (PO) w dwóch pierwszych planach modernizacji technicznej do 2022 r.

Lp. PO	„Plan Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2013-2022” – programy operacyjne	„Plan Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2017-2022” – programy operacyjne
1	System obrony powietrznej	System obrony powietrznej
2	Śmigłowce wsparcia bojowego, zabezpieczenia i VIP	Śmigłowce wsparcia bojowego i zabezpieczenia
3	Zintegrowane systemy wsparcia dowodzenia oraz zobrazowania pola walki – C4ISR	Zintegrowane systemy wsparcia dowodzenia – C4ISR
4	Modernizacja Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych	Modernizacja Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych
5	Zwalczanie zagrożeń na morzu	Zwalczanie zagrożeń na morzu
6	Rozpoznanie obrazowe i satelitarne	Rozpoznanie obrazowe i satelitarne
7	Indywidualne wyposażenie i uzbrojenie żołnierza – TYTAN	Indywidualne wyposażenie i uzbrojenie żołnierza – TYTAN
8	Modernizacja Wojsk Rakietowych i Artylerii	Modernizacja Wojsk Rakietowych i Artylerii
9	Samolot szkolno-treningowy AJT	Samolot szkolno-treningowy AJT
10	Kołowe Transportery Opancerzone ROSOMAK	Kołowe Transportery Opancerzone ROSOMAK
11	Przeciwpancerne pociski kierowane SPIKE	Przeciwpancerne Pociski Kierowane SPIKE
12	Rozpoznanie patrolowe	Rozpoznanie patrolowe
13	Samoloty transportowe	Cyberobrona i narodowa kryptologia
14	Symulatory i trenażery	-

Źródło: opracowanie własne.

Pierwsze lata realizacji „Planu Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2013-2022” napawały lekkim pesymizmem co do realności wykonania wielu zamówień w ramach programów. Dla porównania w początkowym okresie realizacji planu Wojska Lądowe realizowały część zaplanowanych programów, a dla porównania programy dla Marynarki Wojennej były pomijane, z niewielką perspektywą realizacji najważniejszych programów. Jednocześnie trzeba tu podkreślić, że w planie modernizacji technicznej wydatki finansowe, w początkowej fazie (pierwsze trzy lata), miały być najmniejsze. W przypadku Wojsk Lądowych, to dla tego rodzaju wojsk najważniejszymi programami operacyjnymi tamtego okresu były: modernizacja Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych, kołowe transportery opancerzone Rosomak, modernizacja Wojsk Rakietowych i Artylerii, śmigłowce wsparcia bojowego i zabezpieczenia, przeciwpancerne pociski kierowane Spike, system obrony powietrznej, indywidualne wyposażenie

i uzbrojenie żołnierza – Tytan, zintegrowane systemy wsparcia dowodzenia oraz zobrazowania pola walki – C4ISR, rozpoznanie patrolowe. Dobrym przykładem, konsekwentnych działań w realizacji planu modernizacji technicznej były dostawy KMO 120 moździerza RAK na podwoziu KTO Rosomak.

Jednym z najważniejszych elementów unowocześniania Wojsk Lądowych była i jest realizacja modernizacji Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych. W początkowej fazie realizacji planu udało się 22 listopada 2013 r. podpisać umowę na zakup drugiej partii używanych 105 czołgów Leopard 2A5 i 14 Leopard 2A4 oraz sprzętu towarzyszącego. Czołgi zostały dostarczone w latach 2014-2015, a pozostały sprzęt do 2017 r. W tamtym okresie był to znaczący sukces pozyskania sprzętu wojskowego nowej generacji. Kolejnym przedsięwzięciem była modernizacji czołgów Leopard 2A4 do wersji Leopard 2PL. Po niepowodzeniach postępowania prowadzonego w latach 2013-2014, 28 grudnia 2015 r. podpisano największy z tego programu operacyjnego kontrakt o wartości 2 415 mln PLN z konsorcjum w składzie Polskiej Grupy Zbrojeniowej S.A. (PGZ) i ZM Bumar-Łabędy S.A. Zaplanowano, że do 2020 r. zostanie przeprowadzona modernizacja 128 czołgów Leopard 2A4. W związku z zakupem w 2013 r. 14 dodatkowych egzemplarzy w dniu 20 czerwca 2018 r. podpisano aneks nr 2 do umowy, który zwiększał liczbę modernizowanych czołgów oraz powiększał zakres modernizacji o dodatkowe funkcjonalności. Jego wartość określono na 305,8 mln PLN, co zwiększyło koszt umowy do 2 721 mln PLN. Partnerem strategicznym w realizacji modernizacji jako podwykonawca została niemiecka firma Rheinmetall Landsysteme GmbH (RLS). W wypadku tego kontraktu nie dotrzymano jednak terminu, a modernizacja przedłuża się w czasie i trwa do chwili obecnej[224]. W ramach tego programu rozpoczęto opracowanie narodowego prototypu wozów wsparcia bezpośredniego (WWB) Gepard, którymi planowano zastąpić czołgi z rodziny T-72. Projekty przemysłu i instytutów badawczych pierwszego programu pk. Gepard nie spełniły zakładanych wymagań MON, które też redefiniowało wymagania z zakresu wymagań taktyczno-technicznych (kwestia pływalności i masy), co w konsekwencji doprowadziło do zawieszenia prac nad tym projektem. Nie ujawniono przy tym publicznie, ile nowych BWP i WWB zamierzano pozyskać do końca 2022 r., co uniemożliwia weryfikację realności zaplanowanej wartości programu. Po zawieszeniu projektu Gepard jako następcę T-72, przyjęto koncepcję, że lepiej będzie pozyskać czołgi nowej generacji i w tym celu w 2017 r. uruchomiono

[224] T. Dmitruk, *Prognozowane wykonanie Planu ... [1],* op. cit., s. 26-27.

program o kryptonimie Wilk[225]. Drugim sztandarowym projektem było pozyskanie nowych BWP Borsuk, które mają zastąpić wozy BWP-1. Projekt ten realizowano jako prace rozwojowe finansowane głównie przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR). Wykonawcą na podstawie umowy z 24 października 2014 r. jest konsorcjum, którego liderem jest HSW S.A. Pojawiające się trudności powodowały kolejne opóźnienia i możliwości dostaw przedseryjnych egzemplarzy dla wojska oddalały się poza perspektywę planistyczną 2022 r.[226]. W związku z problemami przy projektowaniu własnych czołgów oraz perspektywie kilkuletniej w zakupie czołgów od zagranicznych kontrahentów, 22 lipca 2019 r. podpisano umowę na remont i modyfikację do 318 egz. czołgów T-72M1. Modyfikacje miały zostać wykonane w latach 2019-2025, a ich realizację zlecono konsorcjum firm w składzie: PGZ S.A., ZM Bumar-Łabędy S.A. oraz WZM S.A. Zmieniono jednak zakres planowanej modernizacji czołgów, decydując się jedynie na ograniczoną modyfikację. Podsumowując ten program operacyjny należy stwierdzić, że w latach 2013-2022 nie udało się pozyskać ani wprowadzić do służby nowego BWP i czołgu, co było przecież najważniejszym założeniem tego programu.

Realizacja programu – Kołowy Transporter Opancerzony ROSOMAK, jako osobnego programu operacyjnego, a nie np. elementu PO Modernizacja Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych, wskazuje jak wieloletni i rozbudowany był to program oraz jak szerokie spektrum wprowadzania różnych wersji obejmował. Jednocześnie dotyczył sprzętu wojskowego realizowanego w polskich zakładach zbrojeniowych, stanowiąc skok jakościowy w wojskach lądowych. O wyborze jakości w tamtym okresie świadczy fakt, że KTO był połączeniem podwozia Patria Vehicles Oy z Finlandii i wieży Oto Melara SpA z Włoch. KTO Rosomak stanowi podstawowe wyposażenie dwóch brygad: 17. i 12. Brygady Zmechanizowanej. Natomiast wersje specjalistyczne, łącznie z podwoziami do 120 mm moździerza Rak znajdują się w wielu jednostkach wojskowych.

Jednym z ważnych etapów rozpoczęcia produkcji KTO Rosomak był 15 kwietnia 2003 r., kiedy Ministerstwo Obrony Narodowej zawarło z Wojskowymi Zakładami Mechanicznymi S.A. z Siemianowic Śląskich umowę na dostawę 690 pojazdów w latach 2004-2013 z tego: 313 w wersji bojowej

[225] Ibidem.

[226] *Ocena stanu realizacji Planu Modernizacji Technicznej na lata 2013-2022. Sukces czy Porażka?* Sierpień 2017 r., Stowarzyszenie Euroatlantyckie, https://sea.org.pl/ocena-stanu-realizacji-planu-modernizacji-technicznej-na-lata-2013-2022-sukces-czy-porazka/, [09.08.2024].

z wieżami Hitfist-30, 377 bazowych pod zabudowy specjalistyczne[227]. Do końca 2013 r. wyprodukowano łącznie 570 egz. KTO Rosomak, w tym 359 egz. w wersji bojowej z wieżą Hitfist-30P oraz 211 egz. w wersji bazowej[228].

Natomiast w realizacji programu operacyjnego KTO Rosomak w ramach „Planu Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2013-2022", znaczącym faktem było przedłużeniu w 2013 r. umowy z Patria Land Systems umożliwiającej produkcję Rosomaka w Polsce przez kolejne 10 lat. Natomiast 24 października 2013 r. podpisano umowę z WZM S.A. (od 2014 r. Rosomak S.A.) na dostawę w latach 2014-2019 kolejnych 307 podwozi bazowych. Po drobnych korektach ilościowych Siły Zbrojne RP otrzymały do 2020 r. łącznie 298 podwozi KTO Rosomak. W 2019 r. zamówiono dwa pojazdy w wersji dowodzenia (dostarczone w 2020 do 18 DZ), a w 2020 r. dalszych osiem. W 2020 r. również zlecono przebudowę 60 pojazdów bazowych na wersję Rosomak-S do transportu pocisków Spike[229]. Do końca 2021 r., zakłady Rosomak S.A. dostarczyły Siłom Zbrojnym RP m.in. 38 KTO Rosomak-S do przewozu drużyn przeciwpancernych zestawów rakietowych Spike-LR. Transportery trafiły do jednostek wojskowych rozlokowanych we wschodniej części naszego kraju[230].

Kolejnym ważnym elementem planu modernizacji były Wojska Rakietowe i Artylerii. W programie modernizacji zakładano realizację czterech głównych zadań, w ramach których Wojska Rakietowe i Artylerii do 2022 r. miały otrzymać:

- cztery Dywizjonowe Moduły Ogniowe (DMO) kr. Regina 155 mm armatohaubic samobieżnych Krab,
- trzy DMO wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych kr. Homar,
- 8 Kompanijnych Modułów Ogniowych (KMO) 120 mm moździerzy samobieżnych kr. Rak,
- 7 radiolokacyjnych zestawów rozpoznania artyleryjskiego kr. Liwiec.

W przypadku Dywizjonowego Modułu Ogniowego Regina, prace wdrożeniowe realizowano już od 2008 r. i na początku armatohaubicę Krab posadowiono na podwoziu UPG-NG. Po negatywnych próbach tego podwozia w grudniu 2014 r. wybrano południowokoreańską firmę Samsung Techwin

[227] A. Kiński, *15 lat KTO Rosomak ...*, op. cit., s. 21.

[228] T. Dmitruk, *Prognozowane wykonanie Planu ... [1]*, op. cit., s. 28.

[229] T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych RP w 2020 roku*, Nowa Technika Wojskowa nr 3, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2021, s. 10.

[230] A. Kiński, *Nowe Rosomaki-S już w wojsku*, Wojsko i Technika nr 12, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2021, s. 16.

(obecnie Hanwha Techwin) produkującą armatohaubice K9 Thunder. Tym samym, na podobieństwo wdrożenia KTO Rosomak aramatohaubica Krab została dopracowana poprzez połączenie dwóch elementów z różnych krajów: południowokoreańskiego podwozia K9 z adoptowanym brytyjskim systemem wieżowym[231] AS90/52 Braveheart. 14 grudnia 2016 r., podpisano pomiędzy MON a przedstawicielami PGZ, jeden z największych kontraktów uzbrojenia w tamtym okresie na dostawę w latach 2018-2024 czterech dywizjonowych modułów ogniowych Regina, w tym 96 armatohaubic samobieżnych (AHS) kalibru 155 mm Krab. W skład pojedynczego modułu wchodziły: 24 samobieżne armatohaubice Krab kalibru 155 mm, w tym trzy baterie artylerii samobieżnej (bas) po 8 dział, 3 wozy dowódczo-sztabowe WDSz, 8 wozów dowódczych WD, 6 wozów amunicyjnych WA oraz 1 wóz remontu uzbrojenia i elektroniki WRUiE[232]. 31 sierpnia 2017 r. przy okazji święta 11. Mazurskiego Pułku Artylerii (16. DZ) oficjalnie przyjęto do eksploatacji w Siłach Zbrojnych pierwszy DMO Regina. Uroczystość odbyła się w pułku w Węgorzewie, który stał się pierwszą jednostką wyposażoną w ten sprzęt[233]. W 2019 r. drugi kompletny DMO Regina otrzymał 5. Lubuski Pułk Artylerii w Sulechowie (12. DZ). Natomiast kolejny DMO został dostarczony do 23. Śląskiego Pułku Artylerii w Bolesławcu (11. DKPanc) w latach 2020 r. (dwie baterie)[234] i 2021 r. (jedna bateria) oraz pozostały sprzęt wchodzący w skład DMO[235]. Druga bateria z dostaw w 2021 r. trafiła do 14. Dywizjonu Artylerii Samobieżnej z Jarosławia, wchodzącego w skład 21. Brygady Strzelców Podhalańskich[236]. 16 grudnia 2020 r. przedstawiciele Inspektoratu Uzbrojenia MON i wchodzącej w skład PGZ, Huty Stalowa Wola podpisali aneks do umowy z 14 grudnia 2016

[231] *Podkarpackie. Kończą się testy armatohaubicy Krab*, 14 lutego 2016 r., Portal wp.pl, https://finanse.wp.pl/podkarpackie-koncza-sie-testy-armatohaubicy-krab-6116196880676481a, [09.08.2024].

[232] A. Kiński, *Miliardy na Karby*, Wojsko i Technika nr 1, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2017, s. 14-15.

[233] *Regina oficjalnie przyjęta do eksploatacji w Wojsku Polskim*, 31 sierpnia 2017 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/regina-oficjalnie-przyjeta-do-eksploatacji-w-wojsku-polskim, [11.08.2024].

[234] J. Reszczyński, *Regina już za półmetkiem*, 27 listopada 2020 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/przemysl/regina-juz-za-polmetkiem-analiza, [10.08.2024].

[235] Ł. Pacholski, *Kraby 23. Pułku Artylerii w Bolesławcu w komplecie*, 3 lipca 2021 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/kraby-23-pulku-artylerii-w-boleslawcu-w-komplecie/, [10.08.2024].

[236] T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych RP w 2021 roku*, Nowa Technika Wojskowa nr 2, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2022, s. 11.

o dostarczeniu dodatkowych dwóch AHS Krab i wozy towarzyszące dla Centrum Szkolenia Artylerii i Uzbrojenia (CSAiU) w Toruniu. Działa dostarczono w 2021 r. Z powodu rosyjskiej agresji na Ukrainę przerwano dostarczanie DMO zgodnie z umową z 2016 r., bowiem cała produkcja HSW S.A. w zakresie AHS Krab od lutego 2022 r. odbywała się na rzecz dostaw dla wojsk ukraińskich[237]. Ponadto część dział będących już w składzie polskich jednostek artylerii zostało przekazanych sukcesywnie Ukrainie (54 sztuki) i analitycy wskazywali, że na koniec 2024 r. w Wojsku Polskim zostało ok. 26 AHS Krab[238] (tabela 7).

Tabela 7. Realizacja dostaw zamówionych 14 grudnia 2016 r. czterech DMO – 96 AHS Krab 155 mm i przekazanie części posiadanych DMO na Ukrainę po 24 lutego 2022 r.

Rok dostawy i liczba bas w DMO	Jednostka artylerii	Miejscowość	Dywizja / Brygada	Uwagi
2017 trzy bas DMO	11. Mazurski Pułku Artylerii	Węgorzewo	16. DZ	przekazane na Ukrainę
2019 trzy bas DMO	5. Lubuski Pułku Artylerii	Sulechów	12. DZ	-
2020-2021 trzy bas DMO	23. Śląski Pułk Artylerii	Bolesławiec	11. DKPanc	przekazane na Ukrainę
2021 jedna bas z DMO	14. Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Jarosław	21. Brygada Strzelców Podhalańskich	przekazana na Ukrainę
2021 dwie AHS Krab	Centrum Szkolenia Artylerii i Uzbrojenia	Toruń	-	-

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym zadaniem programu modernizacji Wojska Rakietowe i Artylerii miało być zawarcie umowy na zakup DMO wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych kr. Homar. W PMT potrzeby polskiej armii w tym zakresie określono na trzy DMO, a w Strategicznym Przeglądzie Obronnym (w perspektywie do 2032 r.) nawet na 9 DMO. Przewidywano także udziału polskiego przemysłu obronnego w realizacji zamówienia, dlatego w 2015 r. na głównego wykonawcę wskazano HSW S.A., a następnie (od 2016 r.) PGZ S.A. 20 lipca 2018 r. poinformowano, że dotychczasowe postępowanie zostanie zakończone i rozpoczną się negocjacje ze stroną amerykańską w celu realizacji zamówienia zgodnie

[237] T. Dmitruk*, Zmiana harmonogramu dostaw armatohaubic Krab*, 20 stycznia 2023 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11739,aktualnosci-z-polski,zmiana-harmonogramu-dostaw-armatohaubic-krab, [11.08.2024].

[238] T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna Wojska Polskiego w 2024 roku,* Nowa Technika Wojskowa nr 3, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2025, s. 8.

z procedurą Foreign Military Sales (FMS). Jak wskazywało Ministerstwo Obrony Narodowej, przyczyną tej decyzji były m.in. zbyt wysokie „oczekiwania finansowe ze strony potencjalnych wykonawców, w tym zagranicznych, przekraczające środki, które MON zabezpieczyło na ten cel w momencie uruchamiania zadania, czyli na początku 2015 r. W toku prowadzonych negocjacji nie było także możliwe porozumienie co do wszystkich postanowień umowy oraz wymagań dotyczących ochrony podstawowego interesu państwa". Następnym krokiem było wysłanie do rządu Stanów Zjednoczonych zapytania ofertowe na zakup systemu M142 HIMARS (High Mobility Artillery Rocket System), o czym poinformowano 19 października 2018 r., informując jednocześnie, że ograniczono liczbę planowanych do nabycia DMO z trzech do jednego[239].

W związku z powyższym, realizacja programu dostaw modułów dywizjonowych wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych – kr. Homar rozpoczęła się od zakupu pierwszego dywizjonu artylerii rakietowej dalekiego zasięgu. 13 lutego 2019 r. Minister Obrony Narodowej podpisał umowę międzyrządową dotyczącą dostawy dywizjonu artylerii rakietowej dalekiego zasięgu M142 HIMARS. W jej ramach jak ogłosiło Ministerstwo Obrony Narodowej dostarczonych zostanie m.in.: 18 wyrzutni bojowych i 2 szkolne M142, 36 modułów z 6 pociskami rakietowymi GMLRS-U M31A1, 9 modułów z 6 pociskami GMLRS-AW M30A1 oraz 30 taktycznych pocisków balistycznych ATACMS M57 o zasięgu do 300 km oraz 20 pocisków szkolno-treningowych LCRR. Uzbrojenie zostanie kupione i będzie eksploatowane w konfiguracji zbliżonej do znajdujących się na wyposażeniu amerykańskich sił zbrojnych. Dostawy zaplanowano do końca 2023 r[240].

Nowoczesnym rozwiązaniem, a jednocześnie dużym sukcesem było wprowadzenie Kompanijnych Modułów Ogniowych (KMO) 120 mm moździerzy samobieżnych Rak. Pojedynczy kompanijny moduł ogniowy składa się z ośmiu 120 mm samobieżnych moździerzy M120K Rak, czterech Artyleryjskich Wozów Dowodzenia (AWD), dwóch Artyleryjskich Wozów Rozpoznania (AWR), trzech Artyleryjskich Wozów Amunicyjnych (AWA) i jednego Artyleryjskiego Wozu Remontu Uzbrojenia (AWRU). 28 kwietnia 2016 r. w Stalowej Woli podpisano zasadniczą umowę z konsorcjum firm: HSW S.A. oraz Rosomak S.A., na dostawę w latach 2017-2019 ośmiu KMO Rak (64 moździerze M120K oraz

[239] T. Dmitruk, *Prognozowane wykonanie Planu Modernizacji Technicznej 2013-2022 [2]*, Nowa Technika Wojskowa nr 10, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2019, s. 31.

[240] R. Muczyński, *HIMARS dla Polski*, 13 lutego 2019 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/himars-dla-polski/, [12.08.2024].

32 egz. AWD). Następnie 28 grudnia 2017 r. w HSW S.A. na podstawie kontraktu zamówiono 8 egz. AWRU. Ich dostawy zaplanowano na 2019 r. Kolejne zamówienie dotyczyło AWA. Kontrakt na zakup 24 egz. tego rodzaju wozów zawarty został 13 sierpnia 2019 r. z terminem realizacji w latach 2019-2020[241].

Ostanie zamówienie sfinalizowano w 2020 r. dostarczając zamówione 24 AWA na podwoziu samochodu ciężarowego Jelcz 882.53 dla 8 KMO[242].

Realizacja umowy na 8 KMO Rak odbywała się sukcesywnie na przestrzeni lat 2017-2019, a moduły trafiły do następujących pododdziałów wybranych Brygad:

- 1. batalion 17. BZ w Międzyrzeczu – czerwiec 2017 r.,
- 1. batalion 12. BZ w Szczecinie – październik 2017 r.,
- 2. batalion 15 BZ w Giżycku – styczeń 2018 r.,
- 1. batalion 21. BSP w Rzeszowie – sierpień 2018 r.,
- 5. batalion 21. BSP w Przemyślu – październik 2018 r.,
- 1. batalion w Orzyszu, 15 BZ w Giżycku – lipiec 2019 r.[243],
- 2. batalion w Wędrzynie 17. BZ w Międzyrzeczu – sierpień 2019 r[244].
- 3. batalion 12. BZ w Szczecinie – październik 2019 r[245].

Dostawy wszystkich przewidzianych kontraktem z 2016 r. elementów KMO Rak zostały zakończone pod koniec października 2019 r., co zakomunikował Inspektorat Uzbrojenia MON[246].

Ostatnim, z głównych zadań w planie operacyjnym modernizacji Wojsk Rakietowych i Artylerii „Planu Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2013-2022", było pozyskanie 7 radiolokacyjnych zestawów rozpoznania artyleryjskiego kr. Liwiec. Umowę na ich dostarczenie podpisano

---

[241] T. Dmitruk, *Prognozowane wykonanie Planu ... [2]*, op. cit., s. 30-31.

[242] T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna ...*, op. cit., s. 11.

[243] J. Reszczyński, *Raki idą do Giżycka*, 15 lipca 2019 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/przemysl/raki-ida-do-gizycka, [01.08.2024].

[244] *Minister Obrony Narodowej przekazał kolejne samobieżne moździerze RAK*, 26 sierpnia 2019 r., Portal HSW, https://www.hsw.pl/aktualnosci/minister-obrony-narodowej-przekazal-kolejne-samobiezne-mozdzierze-rak/, [11.08.2024].

[245] B. Łukaszewski, *Nowoczesne moździerze RAK wzmacniają 12 Brygadę*, Portal wojsko-polskie.pl, https://www.wojsko-polskie.pl/12bz/articles/aktualnosci-w/nowoczesne-mozdzierze-rak-wzmacniaja-12-brygade/, [11.08.2024].

[246] *Trzecia umowa na 120 mm moździerze samobieżne Rak*, 22 maja 2020 r., Inspektorat Uzbrojenia, Portal MON, https://archiwum2019-iu.wp.mil.pl/aktualnosci.aktualnosc.346.7.html, [11.08.2024].

21 stycznia 2013 r. z firmami Bumar Sp. z o.o. i Bumar Elektronika S.A. (obecnie PIT-RADWAR S.A.). Dostawy zrealizowano w latach 2017-2018[247].

Ważny dla wojsk lądowych program pozyskania 70 szt. (ze względów budżetowych w 2015 r. obniżono do 50 szt.) śmigłowców wielozadaniowych w oparciu o wspólną platformę, w tym śmigłowców transportowych, CSAR[248], SOF[249] i ZOP[250] został zamknięty w październiku 2016 r. poprzez zakończenie negocjacji umowy offsetowej z Airbus Helicopters, co prawdopodobnie pozbawiło SZ RP nadziei na nowe śmigłowce do końca tej dekady[251]. Niestety w konsekwencji zerwania przez MON kontraktu z Airbusem na dostawę śmigłowców dla polskiej armii nasz kraj zapłacił 80 mln odszkodowania. Gigant lotniczy podpisał z polskim rządem ugodę kończącą spór ciągnący się od 2015 r[252].

Kolejnym omówionym w zakresie najważniejszego sprzętu dla Wojsk Lądowych planem modernizacji technicznej będzie podpisany 10 października 2019 r. piętnastoletni „Plan Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2021-2035". Jest on bezpośrednim kontynuatorem, w kosmetycznie zmienionych założeniach, podpisanego 28 lutego 2019 r. dziesięcioletniego „Planu modernizacji technicznej Sił Zbrojnych na lata 2017-2026". W przypadku piętnastoletniego planu modernizacji technicznej jego omówienie w tym podrozdziale będzie wybiórcze i ograniczone, a obejmować będzie większość zadań realizowanych przez krajowych kontrahentów oraz wybranych przypadków umów z zagranicznymi kontrahentami. Wynika to z faktu, że przed agresją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę oraz uchwaleniem ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, „Plan Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2021-2035" zakładał systematyczne, rozłożone na lata dostawy sprzętu wojskowego, z wybiórczymi zakupami za granicą. Fakt wybuchu pełnoskalowej wojny rosyjsko-ukraińskiej uświadomił wszystkim polskim politykom i społeczeństwu, że potrzebne jest przyspieszenie działań organizacyjno-finansowych na rzecz obronności. Była tu pełna zgoda wszystkich stron sceny politycznej

[247] T. Dmitruk, *Prognozowane wykonanie Planu ... [2]*, op. cit., s. 31.

[248] ang. combat search and rescue, pol. bojowe działania poszukiwawczo-ratownicze.

[249] ang. special operations forces, pol. operacje sił specjalnych.

[250] Zwalczanie okrętów podwodnych.

[251] A. Duda, *Ocena stanu realizacji Planu Modernizacji Technicznej na lata 2013-2022. Sukces czy Porażka?* 2017 r., https://sea.org.pl/ocena-stanu-realizacji-planu-modernizacji-technicznej-na-lata-2013-2022-sukces-czy-porazka/, [11.08.2024].

[252] J. Bereźnicki, *Poznaliśmy cenę wykończenia caracali. Polski rząd zapłaci Airbusowi wysokie odszkodowanie*, 20 grudnia 2021 r., Portal bizblog.pl, https://bizblog.spidersweb.pl/caracal-airbus-odszkodowanie, [19.08.2024].

oraz aprobata społeczna. Tym samym po wybuchu wojny przystąpiono do przyspieszonych, interwencyjnych zakupów sprzętu wojskowego, szczególnie dla Wojsk Lądowych, głównie w USA i Republice Korei. Ten drugi kraj okazał się bardzo wygodnym partnerem, oferującym nowoczesny sprzęt z bliską perspektywą dostaw i możliwością produkcji części zakupionego sprzętu wojskowego w Polsce. Te interwencyjne, zagraniczne zakupy wybranego sprzętu wojskowego od 2022 r. dla Wojsk Lądowych przedstawiono w podrozdziale 3.5.

Jednym z głównych zadań kontynuowanego programu operacyjnego – Modernizacja Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych, była modernizacja czołgów Leopard 2A4 do wersji Leopard 2PL. Zgodnie z umową zawartą 28 grudnia 2015 r. z PGZ S.A. i ZM Bumar-Łabędy S.A. oraz aneksami, modernizacją miały zostać objęte 142 czołgi Leopard 2A4 (z czego pierwszych siedem miano przekazać w 2018 r.), a pozostałe do końca 2021 r. Po ponad dwuletnim opóźnieniu programu, pierwszych 12 czołgów przekazano wojsku w 2020 r., a w 2021 r. dostarczono kolejne 13 egzemplarzy (w tym jeden w najnowszej wersji Leopard 2PLM1). Trafiły one do Ośrodka Szkolenia „Leopard" (6 egz.), 1. Warszawskiej Brygady Pancernej i 10. Brygady Kawalerii Pancernej. W 2019 r. rozpoczęto proces remontu i modyfikacji czołgów T-72, które przewidywały w latach 2019-2025 modyfikację 230 czołgów T-72A/M1 do wersji T-72AR i T-72M1R oraz dodatkowo 88 egz. w ramach prawa opcji, której uruchomienie będzie jednak wymagało zwiększenia wartości zamówienia. Prace realizowało konsorcjum firm: PGZ S.A., ZM Bumar-Łabędy S.A. oraz WZMot. S.A. Do końca 2019 r. przekazano wojskom pancernym pierwszych osiem wyremontowanych i zmodyfikowanych czołgów, w 2020 r. 28, a w 2021 r. kolejnych 39 egzemplarzy (łącznie 75 egz. T-72AR/M1R). Spowolnienie dostaw nastąpiło w czasie pandemii COVID-19 i dostawy przebiegały wolniej niż to zakładał pierwotny harmonogram, ale w 2021 r. tempo prac osiągnęło już oczekiwany poziom. Wozy tego typu trafiały do 19. Lubelskiej Brygady Zmechanizowanej i 20. Bartoszyckiej Brygady Zmechanizowanej[253].

W 2022 r. zrealizowano modernizację kolejnych czołgów Leopard 2A4 do wersji Leopard 2PL/2PLM1, w ramach której dostarczono 19 kolejnych czołgów (10. Brygada Kawalerii Pancernej). Do końca 2024 r. Wojska Pancerne i Zmechanizowane dostały łącznie 76 Leopard 2PL/2PLM1. W przypadku remontu czołgów T-72 z modyfikacją do wersji T-72AR/M1R, dostarczono

[253] T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych RP w 2021 …*, op. cit., s. 9-10.

w 2022 r. 32 czołgi[254], a w 2023 r. kolejne 40 czołgów[255]. Po sześciu latach realizacji modernizacji, do 2024 r. dokonano modyfikacji 152 czołgów T-72 z 230 planowanych, bo w międzyczasie część czołgów przekazano Ukrainie. W ramach pracy rozwojowej zleconej w 2014 r., związanej z opracowaniem nowego, pływającego bojowego wozu piechoty o kryptonimie Borsuk, w 2021 r. prowadzono badania zakładowe prototypu, a w 2022 r. badania kwalifikacyjne[256].

Jednym z priorytetowych zadań piętnastoletniego planu modernizacji technicznej było rozpoczęcie w 2021 r. postępowania w sprawie zakupu 250 amerykańskich czołgów Abrams, w najnowocześniejszej wersji M1A2 SEPv3. 14 lipca 2021 r. w koszarach 1. Warszawskiej Brygady Pancernej odbyła się konferencja prasowa przedstawicieli rządu, na której poinformowano o wystosowaniu do Stanów Zjednoczonych zapytania ofertowego (Letter of Request) w sprawie zakupu przez Polskę przynajmniej czterech batalionów czołgów Abrams M1A2 SEPv3. Mają one trafić do 1. Warszawskiej Brygady Pancernej w Warszawie-Wesołej i 19. Lubelskiej Brygady Zmechanizowanej w Lublinie, wchodzących w skład 18. Dywizji Zmechanizowanej. Wskazano zakup dla czterech batalionów, a więc co najmniej 232 czołgów (jeden batalion liczy 58 czołgów) plus wozy do szkolenia. Zamówienie dotyczyło także pojazdów wsparcia, w tym m.in. wozów dowodzenia, wozów wsparcia technicznego i wozów ewakuacji medycznej oraz amunicji[257]. Mimo zapowiedzi na ww. konferencji, że dostawy mają rozpocząć się już w 2022 r., to jednak nie nastąpiło, a strona amerykańska w mediach krajowych przekazywała, że dostawy rozpoczną się później. Standardowo na dostawy takich zamówień czeka się trzy lata, a więc 2025 r. można uznać za właściwy początek dostaw[258].

Ważnym wydarzeniem dla wojskowych chemików było podpisanie 7 września 2021 r., podczas kieleckiego Międzynarodowego Salonu Przemysłu Obronnego, umowy na wykonanie w latach 2021-2027 pracy rozwojowej i dostawy w latach 2028-2029 11 egz. KTO AMV 8x8 w wersji rozpoznania

---

[254] T. Dmitruk*, Wojenna modernizacja techniczna Sil Zbrojnych BP w 2022 roku*, Nowa Technika Wojskowa nr 2, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2023, s. 7.

[255] T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna Wojska Polskiego w 2023 roku*, Nowa Technika Wojskowa nr 2, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2024, s. 9.

[256] T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych RP w 2021 …*, op. cit., s. 9-10.

[257] R. Muczyński, *Polska pierwszym użytkownikiem Abramsów w Europie*, 14 lipca 2021 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/polska-pierwszym-uzytkownikiem-abramsow-w-europie/, [14.08.2024].

[258] B. Kucharski*, Abramsy dla Polski dopiero w 2025 roku?* 22 lutego 2022 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/abramsy-dla-polski-dopiero-w-2025-roku/, [14.08.2024].

skażeń o kryptonimie Rosomak RSK. W 2021 r. realizowano ponadto dostawy KTO Rosomak-S w wersji do przewozu operatorów ppk Spike-LR oraz wozów dowodzenia Rosomak-WD. Tych pierwszych wojsko otrzymało 15 egz. w wersji dowódczej oraz 23 w wersji liniowej (łącznie 38 egz.). W przypadku wozów dowodzenia sześć przekazano dla 9. batalionu dowodzenia z 16. Dywizji Zmechanizowanej[259]. W 2022 r. dostarczono kolejne 22 Rosomak-S do przewozu operatorów ppk Spike-LR (kończąc umowę z 14 września 2020 r.), trzech Rosomak-M3 (z obrotnicą) oraz pary wozów dowodzenia Rosomak-WD do 9. batalionu dowodzenia z 16. Dywizji Zmechanizowanej (kończąc umowę z 21 grudnia 2020 r.). Kolejnym krokiem w rozwoju KTO Rosomak, była adaptacja bezzałogowej wieży ZSSW-30. Pierwszą partię 70 KTO zamówiono na mocy umowy z 5 lipca 2022 r., o wartości ok. 1,7 mld zł brutto, z terminem realizacji w latach 2023-2027 (podwozia KTO bazowych z zasobów SZ RP). Prace badawczo-rozwojowe wieży ZSSW-30 trwały niecałą dekadę[260]. W grudniu 2023 r. dostarczono z ww. kontraktu pierwsze pięć pojazdów w takiej wersji, które trafiły do 1. batalionu strzelców podhalańskich 21. Brygady Strzelców Podhalańskich z Rzeszowa[261]. Dostawy będą kontynuowane zgodnie z harmonogramem do 2027 r. Następną umowę na dostawę kolejnych 58 KTO z wieżami ZSSW-30 za blisko 2,6 mld PLN brutto podpisano 8 lipca 2024 r. (zmodyfikowane KTO bazowe nowej produkcji, m.in. z nowym układem napędowym), a ich dostawa ma nastąpić w latach 2026-2027[262]. Natomiast 17 grudnia 2024 r. Ministerstwo Obrony Narodowej zawarło z konsorcjum w składzie Huta Stalowa Wola S.A. (lider) i Rosomak S.A. umowa na dostawę 80 KTO Rosomak-L ze zdalnie sterowanymi systemami wieżowymi ZSSW-30 zintegrowanymi z wyrzutnią ppk Spike-LR. Wartość umowy to ok. 4,3 mld zł brutto, a dostawa z pakietem logistycznym i szkoleniowym ma zostać zrealizowana w latach 2027-2028. Umowa przewiduje możliwość zwiększenia liczby dostarczanych pojazdów w przypadku zwiększenia możliwości produkcyjnych producenta i potrzeb Sił Zbrojnych RP, co będzie jednak wymagało jej aneksowania. Należy zwrócić uwagę, że nośnikiem wieży będzie inne podwozie niż w przypadku dwóch poprzednich umów na KTO Rosomak z wieżami ZSSW-30. O ile na

[259] T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych RP w 2021 …*, op. cit., s. 10-11.

[260] T. Dmitruk*, Wojenna modernizacja techniczna …*, op. cit., s. 10.

[261] T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna Wojska Polskiego …*, op. cit., s. 9.

[262] A. Kiński, *Kolejna umowa na dostawę Rosomaków z systemem wieżowym ZSSW-30 dla Sił Zbrojnych RP*, 8 lipca 2024 r., https://zbiam.pl/kolejna-umowa-na-dostawe-rosomakow-z-systemem-wiezowym-zssw-30-dla-sil-zbrojnych-rp/, [14.08.2024].

mocy umów z lipca 2022 r. i lipca 2024 r. chodziło o dostosowane bazowe KTO – z zasobów SZ RP (pierwsza umowa) bądź wyprodukowane od podstaw (druga umowa) ze zdemontowanym wyposażeniem do pokonywania przeszkód wodnych pływaniem – to w tym przypadku będzie to przedłużony pojazd, tzw. Rosomak-L (Long, długi), powstały w siemianowickich zakładach, ze środków własnych, w ramach programu Mid-Life Upgrade (MLU). Do głównych różnic należą: wydłużenie pojazdu o 40 cm, co skutkuje wzrostem objętości przedziału desantowego o 1 m³ i dopuszczalnej masy całkowitej do pływania z 22,5 do 25,5 tony (DMC konstrukcyjna 28 t), przy wzroście masy własnej o 300 kg. Dzięki podpisanej umowie 17 grudnia 2024 r., w 2028 r. Wojska Lądowe powinny dysponować co najmniej 208 KTO Rosomak z wieżami ZSSW-30[263].

Realizacja dostaw w ramach programu pod kryptonimem Homar rozpoczęła się 15 maja 2023 r., gdy na terenie 1. Bazy Lotnictwa Transportowego w Warszawie odbyła się uroczystość odbioru pierwszych wyrzutni rakietowych M142 HIMARS na podwoziu M1140 Oshkosh oraz systemem kierowania ogniem AFATDS. Na pokładzie samolotu transportowego An-124 Rusłan linii Antonov Airlines do Polski dotarło 5 z 20 zamówionych w lutym 2019 r. wyrzutni. Pierwsze egzemplarze trafiły do 1. Mazurskiego Pułku Artylerii z Węgorzewa 16. Dywizji Zmechanizowanej[264], tak jak kolejne 2 wyrzutnie, które trafiły do Polski 24 maja 2023 r[265]. 22 listopada 2023 r. Agencja Uzbrojenia poinformowała, że do portu w Świnoujściu dotarła kolejna partia 11 wyrzutni rakietowych M142 HIMARS. Dwie wyrzutnie trafiły do Centrum Szkolenia Artylerii i Uzbrojenia w Toruniu, a pozostałe do 1. Brygady Artylerii (struktura brygady od 12 grudnia 2022 r.)[266]. Łącznie w 2023 r. dostarczono 18 wyrzutni. Z dostępnych informacji trudno wskazać czas dostawy pozostałych z umowy dwóch wyrzutni.

5 września 2022 r., w przeddzień XXX Międzynarodowego Salonu Przemysłu Obronnego w Kielcach, podpisano umowę na dostawę armatohaubic samobieżnych Krab wraz z wozami towarzyszącymi na potrzeby DMO Regina.

---

[263] A. Kiński, *Nowe Rosomaki-L z wieżami ZSSW-30 dla Sił Zbrojnych RP*, 17 grudnia 2024 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/nowe-rosomaki-l-z-wiezami-zssw-30-dla-sil-zbrojnych-rp/, [18.12.2024].

[264] *Pierwsze wyrzutnie HIMARS w Polsce*, 15 maja 2023 r., Portal altair.com.pl, https://www.altair.com.pl/news/view?news_id=40093, [12.08.2024].

[265] *HIMARS i Patriot w Polsce - program Homar i Wisła*, 25 maja 2023 r., Portal dziennik.pl, https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/8722654,szef-mon-do-polski-trafily-2-kolejne-wyrzutnie-himars-oraz-kolejne-elementy-systemu-patriot.html, [12.08.2024].

[266] *Kolejna partia amerykańskiego sprzętu wojskowego dostarczona do Polski*, Wojsko i Technika nr 12, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2023, s. 4.

Umowa zawarta między Agencją Uzbrojenia a Hutą Stalowa Wola S.A., dotyczyła dostaw elementów wchodzących w skład wyposażenia 2 dywizjonowych modułów ogniowych Regina, tj. 48 AHS Krab wraz z 22 wozami dowodzenia i wozami dowódczo-sztabowymi, 12 wozami amunicyjnymi i 2 warsztatami remontu uzbrojenia i elektroniki. Zamówienie obejmuje również pakiety szkoleniowy i logistyczny. Dostawy DMO mają zostać zrealizowane w latach 2025-2027[267]. Jednocześnie, by uregulować, niezrealizowaną umowę z 2016 r., 16 grudnia 2022 r. zawarty został aneks z Agencją Uzbrojenia do umowy z 14 grudnia 2016 r., zmieniający termin dostaw pozostałych baterii armatohaubic Krab z lat 2022-2024 na lata 2025-2027[268]. Bardzo ważne było podpisanie 23 grudnia 2024 r. pomiędzy Agencją Uzbrojenia a Hutą Stalowa Wola S.A. kolejnej umowy wykonawczej na dostawy w latach 2027-2029 czterech DMO Regina, w tym 96 AHS Krab i 72 wozy towarzyszące[269].

Drugą umowę na dwa kolejne KMO Rak (dziewiąty i dziesiąty KMO) oraz dwa moździerze Rak z przeznaczeniem dla Centrum Szkolenia Artylerii i Uzbrojenia (CSAiU) w Toruniu, Ministerstwo Obrony Narodowej zawarło 11 października 2019 r. Pierwszy z tej umowy, a dziewiąty KMO Rak dla Wojska Polskiego dostarczono do 12. Brygady Zmechanizowanej w Szczecinie, w tym 8 moździerzy M120K oraz 4 AWD na podwoziu KTO Rosomak, o czym poinformowała 28 lipca 2021 r. PGZ. Były to elementy trzeciego KMO Rak przekazane do szczecińskiej brygady – trafiły one do 2. batalionu piechoty zmotoryzowanej. Pierwszy KMO Rak dostarczono do 12. BZ w 2017 r. do 1. batalionu piechoty zmotoryzowanej, a drugi w 2019 r. do 3. batalionu piechoty zmotoryzowanej[270]. Huta Stalowa Wola poinformowała 21 października 2021 r., o dostarczeniu do Wojska Polskiego dziesiątego Kompanijnego Modułu Ogniowego w ukompletowaniu z 8 moździerzami M120K Rak i 4 AWD na podwoziu KTO Rosomak. Uzbrojenie trafiło do 21. Brygady Strzelców Podhalańskich (21. BSP) z Rzeszowa[271]. Tym samym dostawy z drugiej umowy zostały zrealizowane do października 2021 r. (łącznie z CSAiU w Toruniu).

---

[267] *Kolejne Kraby dla Wojska Polskiego*, 5 września 2022 r., Portal wojsko-polskie.pl, https://www.wojsko-polskie.pl/au/articles/aktualnosci/kolejne-kraby-dla-wojska-polskiego/, [10.08.2022].

[268] T. Dmitruk*, Zmiana harmonogramu dostaw …*, op. cit.

[269] T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna … w 2024 roku*, op. cit., s. 8.

[270] *Raki numer dziewięć*, Nowa Technika Wojskowa nr 8, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2021, s. 4.

[271] R. Muczyński, *HSW dostarczyła dziesiąty KMO M120K Rak*, 21 października 2021 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/hsw-dostarczyla-dziesiaty-kmo-m120k-rak/, [11.08.2024].

W międzyczasie, 22 maja 2020 r. na terenie koszar 15. Giżyckiej Brygady Zmechanizowanej z udziałem Ministra Obrony Narodowej odbyło się podpisanie trzeciej umowy na dostawy KMO Rak. W ramach umowy w latach 2022-2024 zaplanowano dostarczenie 40 moździerzy M120K Rak oraz 20 artyleryjskich wozów dowodzenia (AWD) na podwoziu KTO Rosomak. Oznaczało to wyposażenie dla pięciu Kompanijnych Modułów Ogniowych. Zamówiony sprzęt wojskowy miał być skierowany na wyposażenie pododdziałów 18. Dywizji Zmechanizowanej[272].

Pod koniec października 2022 r. pierwszy z ww. umowy, a jedenasty dla Sił Zbrojnych RP Kompanijny Moduł Ogniowy w ukompletowaniu z 8 moździerzami M120K Rak i 4 AWD na podwoziu KTO Rosomak trafił po raz kolejny (czwarty) do 21. Brygady Strzelców Podhalańskich z Rzeszowa[273]. 16 czerwca 2023 r. Agencja Uzbrojenia poinformowała o dostarczeniu do 15. Giżyckiej Brygady Zmechanizowanej kolejnego, dwunastego Kompanijnego Modułu Ogniowego w ukompletowaniu z 8 moździerzami M120K Rak i 4 AWD na podwoziu KTO Rosomak. W ten sposób 15. BZ otrzymała już trzeci KMO Rak[274]. Kolejny trzynasty Kompanijny Moduł Ogniowy w składzie 8 moździerzy M120K Rak i 4 AWD na podwoziu KTO Rosomak, został również (piąta kompania) dostarczony do 21. Brygady Strzelców Podhalańskich 22 września 2023 r. Pozostałe dwa moduły Rak z trzeciej umowy zostały dostarczone do końca 2024 r[275]. Ministerstwo Obrony Narodowej nie podało terminu oraz miejsca dostarczenia czternastego KMO[276]. Natomiast 28 listopada 2024 r. Huta Stalowa Wola S.A. dostarczyła ostatni, piętnasty zamówiony kompanijny moduł ogniowy 120 mm moździerzy samobieżnych Rak. Wozy trafiły do 12. Brygady Zmechanizowanej z 12. Pomorskiej Dywizji Zmechanizowanej. Łącznie przekazano do armii 124 Raki, które tworzą 15 KMO. Pozostałe 4 sztuki znajdują się

[272] R. Muczyński, *Zamówienie na Raki i mundury*, 22 maja 2020 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/zamowienie-na-raki-i-mundury/, [11.08.2024].

[273] *Kolejne moździerze Rak dla Podhalańczyków*, 19 listopada 2022 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/kolejne-mozdzierze-rak-dla-podhalanczykow/, [12.08.2024].

[274] Ł. Pacholski, *Dwunasty KMO Rak dostarczony do Wojska Polskiego*, 16 czerwca 2023 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/dwunasty-kmo-rak-dostarczony-do-wojska-polskiego/, [11.08.2024].

[275] *Dostawa trzynastego modułu Rak*, Nowa Technika Wojskowa nr 10, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2023, s. 4.

[276] Z zasobów Wojsk Lądowych SZ RP nieznana liczba KMO Rak trafiła na Ukrainę do 44. Samodzielnej Brygady Zmechanizowanej w 2023 r., por. A. Kiński, *Huta Stalowa Wola dostarczyła elementy bojowe piętnastego KMO Rak*, 30 listopada 2024 r., https://zbiam.pl/huta-stalowa-wola-dostarczyla-elementy-bojowe-pietnastego-kmo-rak/, [12.12.2024].

w Centrum Szkolenia Artylerii i Uzbrojenia (CSAiU) w Toruniu. 8 sztuk trafiło na Ukrainę. Generalnie dla Wojsk Lądowych SZ przekazano na podwoziu KTO Rosomak 124 moździerze Rak, 61 sztuk artyleryjskich wozów dowodzenia 8×8 (AWD), 46 sztuk artyleryjskich wozów amunicyjnych 8×8 (AWA) oraz 16 artyleryjskich wozów remontu uzbrojenia 6×6 (AWRU)[277]. Tym samym dostawę piętnastu KMO zrealizowano na podstawie podpisanych trzech kontraktów w latach: 2016 (8 KMO), 2019 (2 KMO) i 2020 (5 KMO). Jednocześnie warto zaznaczyć, że wojsko oczekuje dostaw kolejnych kompanii, w tym na podwoziu gąsienicowym BWP Borsuk dla wojsk zmechanizowanych.

W październiku 2023 r. Ministerstwo Obrony Narodowej podpisało kolejną umowę na sprzęt wojskowy produkowany w kraju:

- 43 mosty towarzyszące na ciężarówkach Jelcz 6x6 – tego rodzaju mosty umożliwiają pokonywanie przez pojazdy wojskowe (w tym czołgi) przeszkód o szerokości do 20 m,
- wozy dowodzenia Zawilec – stanowiących jedną z wersji kołowego transportera opancerzonego Rosomak,
- pojazdy kołowe Jelcz – stanowiące nośniki wyrzutni rakiet przeciwokrętowych,
- dodatkowe ilości amunicji dużego kalibru.

Mimo realizacji większych zamówień na sprzęt wojskowy za granicą, wkład firm krajowych w proces modernizacji technicznej wojska zapewniały także inne realizowane w tamtym czasie projekty, takie jak: zdalnie sterowany system Perun do zwalczania dronów czy nowoczesne rozwiązania z zakresu cyberbezpieczeństwa. Ponadto, zgodnie z zapowiedziami polityków, planowana jest w perspektywie kilku lat współpraca polskich firm zbrojeniowych z ich południowokoreańskimi odpowiednikami – także z uwagi na możliwość dużego transferu do Polski nowoczesnych technologii. Przedmiotem tej współpracy jest np. wykorzystanie elementów podwozia haubicy K9 do budowy w Polsce ciężkiego bojowego wozu piechoty, a także uruchomienie w nieodległej perspektywie produkcji w kraju lekkiego pojazdu wielozadaniowego 4x4[278].

[277] R. Ditrich, *Raki w komplecie. Do armii trafiło ponad 120 moździerzy. Są chwalone na Ukrainie*, 30 listopada 2024 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9679327,raki-w-komplecie-do-armii-trafilo-ponad-120-mozdzierzy-sa-chwalone-n.html, [08.12.2024].

[278] A. Ostrowski, *Krajowa zbrojeniówka istotna z punktu widzenia modernizacji technicznej naszego wojska*, 13 grudnia 2023 r., Portal magazynprzemysłowy.pl, https://magazynprzemyslowy.pl/artykuly/krajowa-zbrojeniowka-istotna-z-punktu-widzenia-modernizacji-technicznej-naszego-wojska, [14.08.2024].

3.4. Zwiększenia wydatków majątkowych na obronność – ustawa o obronie Ojczyzny, pożyczki i wsparcie zagraniczne

Można przyjąć, że jedną z głównych intencji twórców Ustawy o obronie Ojczyzny, była konsolidacja wielu aspektów służby wojskowej w jednym dokumencie z nowymi jej elementami, jak też nowe zapisy finansowania wojska. Efektem prac było powstanie projektu opublikowanego w listopadzie 2021 r. W przyjętych założeniach projektu ustawy zakładano podniesienie wydatków na obronność do poziomu 2,5% PKB od 2026 r., ale w ramach prac legislacyjnych zapisy zmieniono i wprowadzono wymóg wydatkowania co najmniej 3% PKB już od 2023 r. Ustawa została przyjęta w marcu 2022 r.[279], dość symbolicznie – po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, a weszła w życie 23 kwietnia 2022 r.

Programowanie i finansowanie rozwoju Sił Zbrojnych, w tym modernizacji technicznej, określono w dziale V Ustawy o obronie Ojczyzny. Wskazano w nim, że Rada Ministrów co 4 lata ma za zadanie określać szczegółowe kierunki przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych na kolejny 15-letni okres planistyczny, z uwzględnieniem zasad planowania Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego. Kierunki przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych realizowane są na podstawie:

- głównych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej określanych przez Prezydenta RP,
- zobowiązań władz RP przyjętych w ramach planowania obronnego w NATO.

Kierunki modernizacji technicznej określane są przez Ministra Obrony Narodowej w ramach szerszego programu rozwoju sił zbrojnych.

Źródłami środków finansowych są:

- budżet państwa,
- Fundusz Wsparcia Sił Zbrojnych (FWSZ), obsługiwany przez Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK), należący w całości do Skarbu Państwa i powołany do życia już w 2022 r., a zastępujący Fundusz Modernizacji Sił Zbrojnych,
- przychody ze zbycia akcji lub udziałów spółek przemysłowego potencjału obronnego (co najmniej 35% uzyskanych ze sprzedaży udziałów).

Wszystkie ww. środki przeznaczane na obronność mają sięgać wartości nie mniejszej niż 3% Produktu Krajowego Brutto.

[279] Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (t.j. Dz. U. 2024 poz. 248).

Nowością w ustawie było powołanie ww. Funduszu Wsparcia Sił Zbrojnych. Dotychczasowy Fundusz Modernizacji Sił Zbrojnych umożliwiał wsparcie procesu modernizacji technicznej środkami w wysokości do kilkuset milionów złotych rocznie (nie licząc środków przesuniętych do FMSZ z budżetu państwa), to FWSZ, głównie dzięki emisji obligacji, ma zapewnić dodatkowe wpływy na poziomie nawet dziesiątków miliardów złotych. Poza Ustawą o obronie Ojczyzny, zasady funkcjonowania FWSZ określa także Decyzja Nr 87/MON Ministra ON z 10 czerwca 2022 r. w sprawie funkcjonowania Funduszu Wsparcia Sił Zbrojnych, wraz z późniejszymi zmianami. Dla Sił Zbrojnych RP powołanie FWSZ z takim zakresem działania na bardzo ważne znaczenie w procesie przyspieszenia modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP. Omawiając pozyskiwanie kolejnych środków finansowych, nie wolno pominąć faktu, że te dodatkowe środki w dużej części zostaną uzyskane z dłużnych papierów wartościowych, od emisji których konieczne będzie ponoszenie kosztów odsetek (w samym 2023 r. miała być to kwota ponad 3 mld zł). W konsekwencji, za kilka lat przyjdzie czas wykupienia wyemitowanych obligacji ze środków FWSZ. Będzie to duże obciążenie dla budżetu MON, co w perspektywie wieloletniej będzie skutkowało obniżeniem nakładów na rozwój polskiej armii[280]. Można zakładać, że do tego momentu, większość najważniejszych wydatków będzie zrealizowana i będzie to czas wykorzystywania i utrzymania pozyskanego potencjału technicznego, których koszty nie powinny być tak duże, jak same zakupy.

W latach 2022-2023 FWSZ pozwolił na sfinansowanie blisko 39% potrzeb określonych w Programie Rozwoju Sił Zbrojnych, w 2024 r. udział ten uległ zwiększeniu do ponad 48%, a dla głównych umów modernizacyjnych zawartych w latach 2022-2024 wskaźnik ten osiągnął poziom aż 64%! Środki z FWSZ choć mają wpływ na wzrost zadłużenia państwa, to pozwalają na istotne przyspieszenie procesu modernizacji technicznej Wojska Polskiego, co nie byłoby możliwe jedynie przy wydatkowaniu 3% PKB na obronność z budżetu państwa. W latach 2022-2023 z FWSZ wydano w sumie 38,827 mld zł, w tym 14,638 mld zł w 2022 r. i 24,189 mld PLN w 2023 r. W 2024 r. zaplanowano wydatkowanie z FWSZ kwoty 45,88 mld zł. Wypłaty środków z FWSZ dokonuje Agencja Uzbrojenia na podstawie upoważnienia Ministra ON w formie

[280] T. Dmitruk*, Fundusz Wsparcia Sił Zbrojnych – rusza modernizacja armii na kredyt*, Nowa Technika Wojskowa nr 7, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2022, s. 8-10.

wniosków składanych do BGK. Na przestrzeni lat 2022-2023 z FWSZ opłacono 32 zamówienia.

W 2022 r. zawarto w tym zakresie m.in. następujące wieloletnie umowy na dostawy:

- czołgów Abrams M1A2 SEPv3 i K2GF,
- haubic samobieżnych K9GF,
- artyleryjskich wozów rozpoznawczych,
- lekkich samolotów bojowych FA-50GF i FA-50PL,
- wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych Homar-K,
- okrętów Rozpoznania Radioelektronicznego Delfin,
- satelitarnego systemu optoelektronicznego rozpoznania obrazowego.

W 2023 r. grupa umów finansowanych w ramach FWSZ powiększyła się o kilka dodatkowych kontraktów wieloletnich, w tym m.in. dotyczących dostawy:

- czołgów Abrams M1A1,
- wyrzutni iLauncher z rakietami CAMM dla programu Pilica+,
- wyrzutni iLauncher dla programu Narew,
- pocisków CAMM-ER dla programu Narew,
- pocisków PAC-3 MSE, radarów LTAMDS i wyrzutni M903 dla programu Wisła (II faza),
- dwóch Morskich Jednostek Rakietowych oraz rakiet NSM,
- haubic samobieżnych K9A1/K9PL.

W pierwszym półroczu 2024 r. udzielono kolejnych zamówień, dla których źródłem finansowania jest FWSZ. Dotyczą one m.in. dostawy:

- systemu dowodzenia IBCS dla programu Wisła (II faza) i Narew,
- wielozadaniowych granatników Carl-Gustaf M4,
- wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych Homar-K (II etap),
- systemu aerostatów rozpoznania radiotechnicznego Barbara,
- pocisków manewrujących AGM-158B-2 JASSM-ER[281].

Przygotowane rozwiązania prawno-finansowe pozwoliły na rozpoczęcie realizacji wyzwań stojących przed Siłami Zbrojnymi RP. W przyjętym „Planie Modernizacji Technicznej na lata 2021-2035" będącym pochodną „Programu Rozwoju Sił Zbrojnych na lata 2021-2035" na modernizację techniczną Sił Zbrojnych RP zaplanowano przeznaczyć 524 mld zł. Dla przykładu

[281] T. Dmitruk, *Fundusz Wsparcia Sił Zbrojnych – filar modernizacji technicznej*, Nowa Technika Wojskowa nr 6, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2024, s. 26-27.

w zaakceptowanym „Planie Modernizacji Technicznej na lata 2013-2022" zaplanowano wydatki związane z modernizacją techniczną rzędu 131,4 mld zł. Uwzględniając przyrost wydatków obronnych i inflację z ostatnich lat jest to zdecydowany wzrost wydatków obronnych. Znaczny wzrost wydatków wynika z powiązania budżetu MON z PKB i wynika ze wzrostu gospodarczego naszego kraju, który trwa od trzech dekad[282].

Tabela 8. Wydatki na obronność kraju: cześć 29 „Obrona narodowa" i FWSZ w latach 2022-2024 (w tys. złotych)

Rok realizacji budżetu	Środki budżetowe Część 29 „Obrona narodowa"	Środki Funduszu Wsparcia Sił Zbrojnych
2022	57 077 969	14 638 000
2023	97 079 598	24 189 000
2024	117 586 000	35 065 000

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie: T. Dmitruk, *Wykonanie budżetu MON w 2022 roku*, NTW 10/2023, *Wykonanie budżetu państwa w 2023 r. w części 29 – obrona narodowa*, NIK, czerwiec 2024, A.Blinkiewicz, *Budżet obrony narodowej wykonany w 99,91%*, 8 stycznia 2025 r., Portal polska-zbrojna.pl, T. Dmitruk, *Wykonanie Funduszu Wsparcia Sił Zbrojnych w 2024 roku*, 1 lutego 2025, Portal dziennikzbrojny.pl.

6 grudnia 2024 r. Sejm przyjął ustawę budżetową na 2025 r., która stanowi fundament finansowy dla realizacji priorytetów rządowych i społecznych. Budżet został skonstruowany z uwzględnieniem kluczowych wyzwań, takich jak wzrost wydatków na obronność, wsparcie dla przedsiębiorców oraz reformy w finansowaniu jednostek samorządu terytorialnego. W budżecie oraz planie Funduszu Wsparcia Sił Zbrojnych na rok 2025 zabezpieczono rekordowe środki na obronę narodową w wysokości 186,6 mld zł (wzrost o 28,6 mld zł w stosunku do 2024 r.), co stanowi 4,7% planowanego w założeniach do budżetu PKB roku 2025. Dla porównania w latach 2022-2024 planowane wydatki na obronność wynosiły odpowiednio 3,0%, 4,2%, 4,2%. Zrealizowane wydatki na obronność kraju: cześć 29 „Obrona narodowa" i FWSZ w latach 2022-2024 przedstawia tabela 8.

Na tę kwotę składają się:

– 124,3 mld zł wydatki budżetu państwa (co stanowi 3,1% planowanego Produktu Krajowego Brutto w 2025 r. i oznacza wzrost o 6,2 mld zł w stosunku do roku 2024),

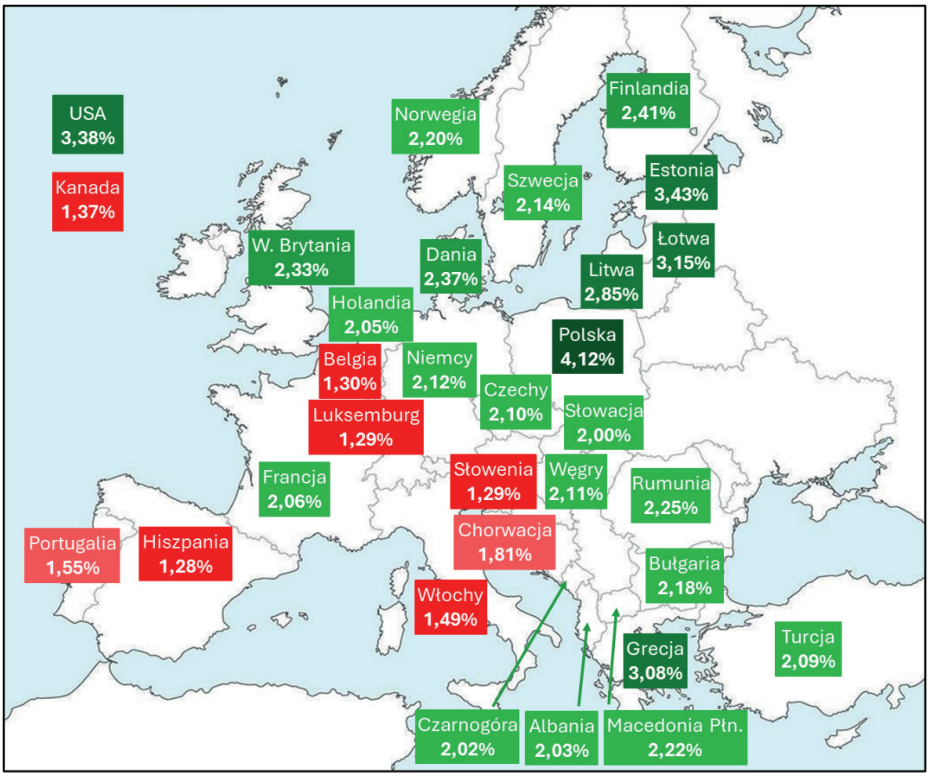
[282] B. Kucharski, *Uwarunkowania modernizacji …*, op. cit., s. 14.

– 62,3 mld zł środki Funduszu Wsparcia Sił Zbrojnych (wydatki Funduszu po wyeliminowaniu środków z budżetu państwa przekazywanych przez Ministra Obrony Narodowej – wzrost o 27,1 mld zł w stosunku do roku 2024 po II zmianie planu Funduszu)[283].

Rada Ministrów przyjęła projekt ustawy budżetowej na 2025 r. Rekordowe środki mają zostać przeznaczone m.in. na obronność. Planowane wydatki mają wynieść aż 4,7% PKB, czyli 186,6 mld zł (98,1 mld zł ma być wydane na zakup uzbrojenia), uwzględniając w tym środki z Funduszu Wsparcia Sił Zbrojnych. Jak informuje kancelaria premiera, to o 28,6 mld zł więcej niż w 2024 r. W drugim półroczu odbędzie się proces legislacyjny, który da odpowiedź na realność przyjęcia takich wydatków[284]. Szacunkowe dane zrealizowanych wydatków na obronność w PKB Polski na tle państw NATO w 2024 r. przedstawia rysunek 8.

[283] *Sejm przyjął ustawę budżetową na 2025 rok*, 6 grudnia 2024 r., Portal Ministerstwa Finansów, https://www.gov.pl/web/finanse/sejm-przyjal-ustawe-budzetowa-na-2025-rok, [15.12.2024].

[284] M. Miernicka, *Rządowa propozycja budżetu na 2025 rok*, 28 sierpnia 2024 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/42310?t=Rzadowa-propozycja-budzetu-na-2025-rok, [14.08.2024].

Rysunek 8. Szacunkowe wydatki na obronność krajów NATO w PKB w 2024 r.

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie *Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2024)*, 17 Jun. 2024, NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_226465.htm, [12.09.2024].

Oprócz zmian legislacyjnych i utworzeniu kolejnych możliwości finansowania w kraju modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP, jedną z alternatyw była możliwość realizacji pożyczek finansowych, gwarantowanych przez rządy innych krajów.

Ważnym krajem, który uruchomił możliwości udzielania pożyczek są Stany Zjednoczone, które są dla Polski jednym z najważniejszych dostawców sprzętu wojskowego. Polska na przestrzeni 2022 r. i 2023 r. złożyła największe zamówienia na dostawę sprzętu. Potwierdza to Departament Stanu USA, informując, że na zakupy Polska przeznaczyła ponad 31 mld USD. Jednocześnie Polska korzystała z rozwiązania, w ramach którego część wartości zamówienia była pokrywana ze środków na wspieranie sojuszników. Tymi zamówieniami było m. in.:

- 250 czołgów Abrams M1A2 SEP v.3, 26 wozów M88A2 Hercules oraz 17 mostów przeprawowych za sumę 3,75 mld dolarów;
- czołgi Abrams M1A1 oraz pojazdy wsparcia technicznego i dowodzenia, a kontrakt zawarto na sumę 1,4 mld dolarów, z czego 200 mln dolarów zostało pokryte ze środków pomocowych;
- dostawy systemów HIMARS wraz z amunicją – kontrakt ten opiewa na wartość 10 mld dolarów[285].

Zanim udzielono pierwszej pożyczki, 29 września 2022 r. Ambasada Stanów Zjednoczonych w Warszawie informowała, że USA przekażą Polsce 288,6 mln USD (1,435 mld zł) bezzwrotnej pomocy finansowej w ramach programu Foreign Military Financing (FMF) na wsparcie Sił Zbrojnych RP. Informację o pierwszej, dużej pożyczce podał 25 września 2023 r. Departament Stanu USA, który ogłosił podpisanie pierwszej umowy pożyczki z Polską na równowartość 2 mld USD i przekazanie 60 mln dolarów na pokrycie odsetek w programie FMF w celu wsparcia modernizacji Wojska Polskiego. 1 lipca 2024 r. Ministerstwo Obrony Narodowej poinformowało, że Polska i Stany Zjednoczone zawarły drugą umowę pożyczki bezpośredniej w ramach programu FMF na kwotę 2 mld USD (8,05 mld zł). Środki FMF są przydzielane sojusznikom USA, z którymi kraj ten prowadzi bliską współpracę obronną. Tym samym Polska na przestrzeni niecałego roku uzyskała 4 mld USD na zakup uzbrojenia, sprzętu i amunicji[286]. Natomiast 1 października 2024 r. Ministerstwo Obrony Narodowej poinformowało, że Polska i Stany Zjednoczone zawarły trzecią już umowę pożyczki bezpośredniej w ramach programu FMF. Umowa dotyczy pożyczki na kwotę 3,08 mld USD (ok. 12 mld zł). Pozyskane fundusze zostaną przeznaczone na finansowaniu umowy na zakup 96 śmigłowców AH-64E Apache. Podpisana 13 sierpnia 2024 r. umowa na dostawę 96 śmigłowców AH-64E Apache miała wartość 10 mld USD netto. Przyznana pożyczka pozwoli zatem na opłacenie blisko 31% tej kwoty[287]. Pod koniec 2024 r.

---

[285] W. Żurawski, *Polska zdominowała zakupy uzbrojenia w USA. Amerykanie zarobią potężne kwoty*, 30 stycznia 2024 r., Portal wnp.pl, https://www.wnp.pl/przemysl-obronny/polska-zdominowala-zakupy-uzbrojenia-w-usa-amerykanie-zarobia-potezne-kwoty,799908.html, [18.08.2024].

[286] *Druga pożyczka amerykańska na zakup uzbrojenia*, 1 lipca 2024 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/druga-pozyczka-amerykanska-na-zakup-uzbrojenia/, [18.08.2024].

[287] *Blisko 12 mld PLN amerykańskiej pożyczki na zakup śmigłowców Apache*, 2 października 2024 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,12074,aktualnosci-z-polski,blisko-12-mld-pln-amerykanskiej-pozyczki-na-zakup-smiglowcow-apache, [12.010.2024].

Departament Stanu ogłosił kolejną, czwartą pożyczkę dla Polski w ramach programu FMF w wysokości 4 mld USD (16,1 mld zł). Tym samym łączna wartość pożyczek udzielonych Polsce przez Waszyngton na zakupy uzbrojenia wzrosła do ponad 11 mld USD (44,3 mld zł) w ciągu ostatnich dwóch lat. Środki mają na celu realizację procesu modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP pozwalając na sfinansowanie zakupów amerykańskiego uzbrojenia. Dotyczy to m.in. zakupu ww. śmigłowców AH-64E Apache, aerostatów rozpoznawczych ASRR w programie Barbara, czy systemów obrony powietrznej Patriot IBCS[288].

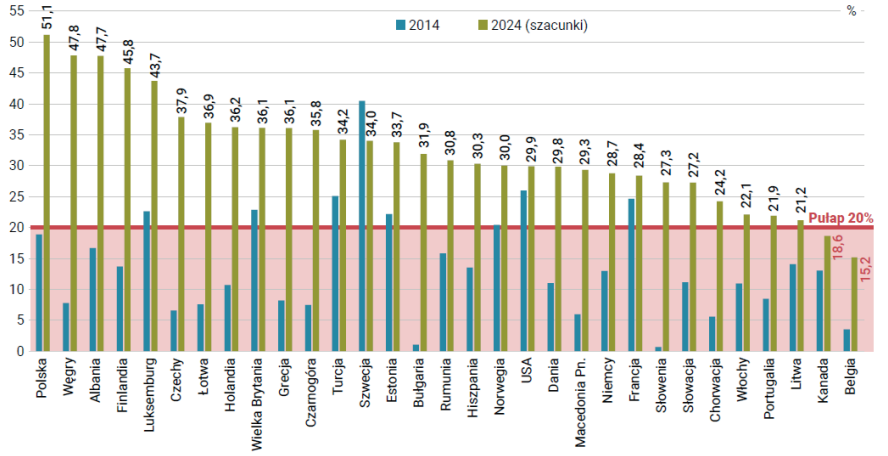
Następnym krajem, w którym Polska podjęła znaczne zakupy zbrojeniowe w ostatnich latach była Republika Korei. Realizacja podpisywanych umów wykonawczych, również wiązała się z umowami kredytowymi. W wypadku tych kredytów oficjalnych informacji, ze szczegółami, nie ogłaszano. Pozyskane informacje pochodzą z dziennika „Rzeczpospolita". Pod koniec lipca 2023 r. dziennik napisał, że aż 100 mld zł łącznie ma wynieść kredyt zaciągany przez Ministra Obrony Narodowej na zakupy broni w Republice Korei. Przekazano, że pierwszy kredyt zaciągnięty przez polski rząd w bankach Republiki Korei był w wysokości ok. 36,8 mld zł (9,2 mld USD). Pieniądze te miały posłużyć do sfinansowania większość gigantycznego zamówienia sprzętu wojskowego złożonego w Seulu w 2022 r.: 1000 czołgów, 600 haubic, ponad 280 dalekosiężnych zestawów rakietowych Chunmoo i 48 lekkich samolotów bojowych FA-50. Przekazano również, że dziennik „The Korea Times" ustalił, że Polska wystąpiła o kolejną pożyczkę, tym razem w wysokości ok. 62,5 mld zł (15,6 mld USD). Dziennik informował, że negocjacje trwają, ale nie tylko między polskim rządem a Seulem. Także między południowokoreańskimi bankami a tamtejszym rządem. Okazało się, że w związku z zawarciem największej umowy zbrojeniowej w historii Republiki Korei, banki w Korei prawie wyczerpały swoje możliwości finansowania eksportu broni. Wymagało to uregulowań prawnych między południowokoreańskimi bankami a tamtejszym rządem[289]. Według obowiązującego prawa Eximbank (oficjalna agencja kredytów eksportowych Republiki Korei) może udzielić kredytobiorcy pożyczki w wysokości do 40% swojego kapitału. 29 lutego 2024 r. Zgromadzenie Narodowe Republiki Korei przyjęło poprawkę do ustawy o zwiększeniu limitu kapitałowego tego banku, mającego na celu

[288] *Polska z kolejną pożyczką od USA*, Raport nr 1, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2025, s. 48.

[289] *Reuters: Wielka pożyczka z Korei Południowej dla Polski. Nowy pomysł Seulu*, 3 listopada 2023 r., Portal tvn24.pl, https://tvn24.pl/biznes/ze-swiata/wojsko-polska-korea-poludniowa-chce-pomoc-polsce-reuters-o-kredycie-na-zakup-uzbrojenia-st7421413, [20.08.2024].

wsparcie kontraktów eksportowych, w tym sprzedaży broni do Polski. Pozwoli to na realizację drugiego kontraktu eksportowego z Polską. Będzie to przyczynkiem do negocjacji między z Polską o warunkach dotyczących dostaw K2PL i K9PL, czyli współczynnik produkcji w Polsce i Korei, transfer technologii, harmonogram prac i lokalizacja baz produkcyjnych oraz sieci poddostawców[290].

W tym miejscu warto zwrócić uwagę, że Polska w 2024 r. osiągnęła najwyższy wśród państwa NATO pułap wydatków na nowe uzbrojenie i sprzęt wojskowy – 51,1% wydatków obronnych (rysunek 9). Szacunkowej analizy tej dokonano przy okazji Szczytu NATO w Waszyngtonie w dniach 9-11 lipca 2024 r.

Rysunek 9. Wydatki na nowe uzbrojenie i sprzęt wojskowy jako procent wydatków obronnych

Źródło: R. Pszczel, P. Szymański, *Szczyt w Waszyngtonie – jubileusz Sojuszu w cieniu wojny*, 12 lipca 2024 r., Komentarze nr 611, OSW, Warszawa, s. 6.

2 grudnia 2024 r. Wiceminister Obrony Narodowej wraz z szefem Agencji Uzbrojenia na wspólnej konferencji prasowej poinformowali, że udało się zabezpieczyć finansowanie umów wykonawczych z 2024 r. na kolejne dostawy armatohaubic K9 i wyrzutni Homar-K. Umowę kredytową o wartości ok. 4 mld EUR zawarto z Bankiem Gospodarstwa Krajowego[291].

[290] H. Park, *Korea zwiększy limit kredytowy Eximbanku na realizację polskich zamówień*, 1 marca 2024 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/korea-zwiekszy-limit-kredytowy-eximbanku-na-realizacje-polskich-zamowien/, [20.08.2024].

[291] *Koreańskie kontrakty z finansowaniem. MON znalazł pieniądze*, 2 grudnia 2024 r., Portal businessinsider.pl, https://businessinsider.com.pl/biznes/dostawy-armatohaubic-k9-i-wyrzutni-homar-k-mon-znalazl-pieniadze/92z2csf, [20.12.2024].

Na koniec omawiania finansowania działań na rzecz obronności należy omówić Europejski Instrument na rzecz Pokoju. To instrument poza budżetem UE mający zwiększyć zdolność Unii do:

- zapobiegania konfliktom,
- budowania i utrzymywania pokoju,
- zwiększania bezpieczeństwa i stabilności w świecie.

W przypadku zagrożeń dla bezpieczeństwa Europejski Instrument na rzecz Pokoju poszerza zdolność UE do zapewniania bezpieczeństwa swoim obywatelom i partnerom. Europejski Instrument na rzecz Pokoju funkcjonuje poprzez misje i operacje oraz środki pomocy na rzecz krajów partnerskich oraz organizacji regionalnych i międzynarodowych. Środki mogą polegać na zapewnianiu:

- sprzętu wojskowego i obronnego,
- infrastruktury,
- pomocy technicznej.

Europejski Instrument na rzecz Pokoju to w 2024 r. fundusz o wartości ponad 17 mld EUR, przewidziany na siedem lat (2021-2027). Jako pojedynczy mechanizm finansuje wszystkie działania w ramach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w sprawach wojskowych i obronnych. Gdy powstawał w marcu 2021 r., jego pierwotny pułap finansowy wynosił 5,69 mld EUR. Rada podwyższyła go w marcu 2023 r. (o 2,29 mld EUR), w czerwcu 2023 r. (o 4,06 mld EUR) i w marcu 2024 r. (o 5 mld EUR). Ostatnia podwyżka to specjalny Fundusz Pomocy Ukrainie w ramach instrumentu[292].

W związku z zaangażowaniem Polski w przekazywanie sprzętu wojskowego i amunicji Ukrainie, nasz kraj stał się jednym z głównych beneficjentów ww. funduszu. Po zakończeniu Szczytu Rady Europejskiej w marcu 2023 r., Premier Rządu RP poinformował, że w ramach rekompensaty za uzbrojenie przekazywane Ukrainie, Polska jeszcze w 2023 r. otrzyma łącznie ok. 800-900 mln EUR[293]. Zgodnie z doniesieniami portalu defence24.pl, Polska na przestrzeni ponad dwóch lat przekazała Ukrainie pomoc wojskową o wartości 4 mld euro, a kolejny z połowy 2024 r. 45. pakiet osiągnął wartość około 100 mln EUR. Połowa ogólnej kwoty pomocy – 2 mld EUR, to sprzęt wojskowy,

[292] *Europejski Instrument na rzecz Pokoju*, 17 lipca 2024 r., Portal Rady Unii Europejskiej, https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/european-peace-facility/, [16.08.2024].

[293] *Morawiecki: 800-900 mln EUR dla Polski za broń dla Ukrainy*, 24 marca 2023 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/morawiecki-800-900-mln-eur-dla-polski-za-bron-dla-ukrainy/, [16.08.2024].

a pozostałe wydatki to między innymi wsparcie logistyczne. Polska pozostaje więc jednym z największych partnerów Kijowa, jeśli chodzi o udzielaną pomoc. To spowodowało poważne zmniejszenie sprzętu wojskowego w wyposażeniu Wojska Polskiego. Za wsparcie udzielone Ukrainie Polska mogłaby otrzymać duży zwrot – blisko 2 mld EUR z Europejskiego Funduszu dla Pokoju. Wypłata tych środków jest jednak cały czas blokowana przez Węgry, które żądają gwarancji od Ukrainy, że ich bank – OTP Bank – nie wróci na listę podmiotów uznanych za sponsorujące wojnę, ale Ukraina nie daje jednak tej gwarancji, mimo że wcześniej usunęła ten bank z tej listy. Otrzymanie tych pieniędzy o równowartości kilku miliardów złotych byłoby znacznym wsparciem dla budżetu resortu obrony, w tym na modernizację Sił Zbrojnych RP[294] i pokrycie głównie kosztów zakupu sprzętu wojskowego za granicą.

3.5. Przyspieszenie modernizacji technicznej – zakupy interwencyjne po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę i kolejne zamówienia

Generalnie, przyspieszone zakupy uzbrojenia i sprzętu wojskowego po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej 24 lutego 2022 r. nie odbiegały od przyjętych najważniejszych zadań programów operacyjnych dla Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP realizowanego „Planu Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2021-2035". Rozbieżny był tylko czas realizacji i wielkość zamówień. Wiele umów podpisywanych przez Polskę po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę było wynikiem zmiany polityki na przyspieszenie praktycznej realizacji zamówień. Ta polityka nie dotyczyła tylko naszego kraju, ale wielu krajów Zachodu, z USA na czele oraz była podyktowana wzrostem zagrożenia krajów Europy Środkowo-Wschodniej graniczących z Federacją Rosyjską. Na tle wszystkich krajów NATO, Polska podjęła najbardziej radykalne podejście do zmienionej sytuacji strategicznej w tej części Europy i zdecydowanie podniosła swoje wydatki finansowe na obronność, w tym na zakupy najważniejszego uzbrojenia i sprzętu z amunicją włącznie. Zakupy te zwielokrotniono pod względem ilościowym, jakościowym i finansowym.

Po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej przystąpiono do analizy możliwości szybkich zakupów uzbrojenia i sprzętu wojskowego. W pierwszej kolejności swoje główne zainteresowanie rząd polski skierował w stronę USA.

[294] J. Graf, *Miliardy pomocy wojskowej Polski dla Ukrainy. Węgry blokują pieniądze z UE*, 8 lipca 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/polityka-obronna/miliardy-pomocy-wojskowej-polski-dla-ukrainy-wegry-blokuja-pieniadze-z-ue, [17.08.2024].

Po zorientowaniu się, że prędkość i ilość ewentualnych zamówień, nie spełnią polskich oczekiwań, rozpoczęto rozmowy z Republiką Korei, która współpracując z wieloma krajami, w tym z USA w produkcji sprzętu wojskowego posiada możliwości szybkiej realizacji składanych zamówień ze strony Polski. Dotyczyło to głównie uzbrojenia i sprzętu wojskowego dla wojsk lądowych. Dodatkowo pojawiła się też możliwość produkcji wybranego uzbrojenia w Polsce. Ten wariant dość egzotyczny, krytykowany przez wielu analityków i dziennikarzy stał się głównym elementem przyspieszenia tempa modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP.

Szczególnie w 2022 r. oraz w konsekwencji w 2023 r. Polska wykonała zdecydowane działania na rzecz pozyskania ciężkiego sprzętu wojskowego i nie tylko, ale również na poprawę zdolności bojowych Sił Zbrojnych RP. Działania te były:

- kontynuacją planu modernizacji technicznej realizowanej przed wybuchem wojny rosyjsko-ukraińskiej,
- zakupami nowego, różnorodnego sprzętu wojskowego na zwiększone zagrożenie agresją ze strony Federacji Rosyjskiej,
- uzupełnieniem nowymi czołgami, armatohaubicami i wyrzutniami rakietowymi w zamian za poradziecki sprzęt wojskowy, w tym. ok. 300 czołgów T-72/T-72M1R, ok. 60 PT91, haubice 2S1 Goździk i wyrzutnie BM-21 przekazane Ukrainie[295].

Ogólnie mówiąc, tempo zamówień, koszty, a następnie planowane dostawy, pokazały determinację Polski w osiągnięciu założonych celów w sposób, który zaimponował wielu krajom członkowskim NATO, ze Stanami Zjednoczonymi włącznie. Skalę zwiększonych zamówień przedstawia tabela 9.

Tabela 9. Zakup najważniejszego uzbrojenia dla Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP w 2022 i 2023 r. – największe zamówienia

Lp.	Rodzaj uzbrojenia	Ilość	Koszt w USD	Data umowy wykonawczej	Termin dostawy
1	czołgi Abrams M1A2SEPv3	250	4,75 mld	05.04.2022	2025-2026
2	czołgi Abrams M1A1	116	1,40 mld	04.01.2023	2023-2024
3	czołgi K2	180	3,37 mld	26.08.2022	2022-2025
4	wyrzutnie K239 Chunmoo	218	3,55 mld	04.11.2022	2023-2027

[295] W. Kaleta, *Polska przekazała Ukrainie potężny arsenał*, 24 stycznia 2024 r., Portal wnp.pl, https://www.wnp.pl/przemysl-obronny/polska-przekazala-ukrainie-potezny-arsenal,797254.html, [15.08.2024].

Lp.	Rodzaj uzbrojenia	Ilość	Koszt w USD	Data umowy wykonawczej	Termin dostawy
5	armatohaubice K9	212	2,40 mld	26.08.2022	2022-2026
6	śmigłowce AW149	32	1,90 mld	01.07.2022	2023-2029

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie: *Kolejne Abramsy dla Polski*, Wojsko i Technika nr 1, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2023, s. 8 oraz *Polskie zakupy broni w 2022 roku. Kosztowna droga do militarnej potęgi*, 31 grudnia 2022, Portal wp.pl, https://tech.wp.pl/polskie-zakupy-broni-w-2022-roku-kosztowna-droga-do-militarnej-potegi,6850521480411968a, [dostęp, 04.08.2024].

W nawale priorytetowych zamówień zbrojeniowych, analitycy zauważyli, że ze 120 najważniejszych umów na dostawy uzbrojenia, które Ministerstwo Obrony Narodowej zawarło w latach 2022-2023, aż 75% środków przeznaczonych na zakupy sprzętu wojskowego trafiało do firm zagranicznych. W Polsce pozostała co czwarta złotówka wydana na ten cel. Ministerstwo Obrony Narodowej uzasadniało taką strukturę zamówień wnioskami, które wyciągnięto z wojny w Ukrainie. Zwracano przy tym uwagę, że w celu osiągnięcia odstraszania Federacji Rosyjskiej potrzebne będzie pozyskanie w krótkim czasie dużych ilości nowoczesnego uzbrojenia. Wynikało to również z faktu, że krajowy przemysł obronny nie dysponował odpowiednio dużym potencjałem, aby sprostać temu zadaniu, źródeł zaopatrzenia polskiego wojska w niezbędne wyposażenie trzeba było szukać przede wszystkim za granicą. Zakres dysproporcji między radykalnie zwiększonymi potrzebami wojska w zakresie dostaw sprzętu wojskowego, a możliwościami krajowej zbrojeniówki można zilustrować przykładem 155 mm samobieżnych armatohaubic Krab. Działa te, produkowane w Polsce, są udaną konstrukcją, która pokazała swoje walory na wojnie w Ukrainie. Huta Stalowa Wola, która wytwarza Kraby, miała ograniczone możliwości produkcyjne i była w stanie dostarczyć tylko nieco ponad 30 haubic rocznie, gdy jednocześnie przedstawiciele wojska wyliczyli, że polska armia potrzebuje około 700 samobieżnych systemów artyleryjskich dużego kalibru. Ten fakt spowodował, że podjęto decyzję o zakupie takich armatohaubic w Republice Korei. Tym samym podpisany w sierpniu 2022 r. kontrakt wykonawczy przewidywał import pierwszych 212 AHS K9A1 Thunder z terminem realizacji do 2026 r. (koszt wraz z amunicją oraz pakietem szkoleniowym i logistycznym to 2,4 mld USD). Dostawy kolejnych 460 AHS K9 – ale już w wersji spolonizowanej (K9PL) produkowanej w Polsce – miała nastąpić w latach późniejszych. Zasadniczym

elementem ich produkcji była integracja z polskimi środkami łączności i opracowanym w Polsce systemem kierowania ogniem Topaz[296].

Cały proces realizacji najważniejszych zakupów sprzętu wojskowego od 2022 r. dla Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP przedstawiono poniżej.

W przypadku modernizacji Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych najważniejszym komponentem do pozyskania były nowe lub zmodernizowane czołgi. Pierwszym krajem, z którego pozyskano te czołgi były Stany Zjednoczone.

Rozpoczęcie w 2021 r. procedury na 250 amerykańskich czołgów Abrams, w najnowocześniejszej wersji M1A2 SEPv3 udało się sfinalizować w 2022 r. 5 kwietnia 2022 r. na terenie 1. Warszawskiej Brygady Pancernej w Warszawie-Wesołej, Minister Obrony Narodowej podpisał zawarcie międzyrządowej umowy Letter of Offer and Acceptance (LOA), w ramach programu Foreign Military Sales, na zakup 250 czołgów Abrams M1A2 SEPv3 wraz z 26 wozami zabezpieczenia technicznego M88A2 Hercules i 17 mostami towarzyszącymi M1074 JAB, amunicją, sprzętem wsparcia działań i pakietem serwisowym oraz szkoleniowym dla Sił Zbrojnych RP. Dostawy czołgów zostaną zrealizowane w latach 2025-2026[297]. Ponadto w połowie 2022 r. na podstawie odrębnego porozumienia armia Stanów Zjednoczonych użyczyła Polsce 28 czołgów Abrams M1A2 SEPv2 wraz z instruktorami do szkolenia polskich załóg, w ramach Akademii Abrams, uruchomionej w Centrum Szkolenia Wojsk Lądowych w Poznaniu[298].

Druga umowa na dostawę czołgów Abrams została zawarta na początku 2023 r. Poprzedziła ją w grudniu 2022 r. zgoda Departamentu Stanu USA na sprzedaż Polsce kolejnych 116 czołgów Abrams M1A1 FEP (Firepower Enhancement Package – ang. pakiet zwiększenia siły ognia). Zgoda dotyczyła czołgów używanych w US Marines i przeznaczonych do modernizacji. 4 stycznia 2023 r. została podpisana międzyrządowa umowa LOA z administracją Stanów Zjednoczonych na dostawę 116 czołgów podstawowych Abrams M1A1, 12 wozów zabezpieczenia technicznego M88A2 Hercules, 8 mostów towarzyszących M1074 JAB, 6 wozów dowodzenia M577 i 26 warsztatów NG SECM na podwoziu HMMWV, a także pakietem szkoleniowym i logistycznym dla Sił Zbrojnych RP. Wraz z czołgami został zakupiony sprzęt towarzyszący i pakiety

[296] A. Ostrowski, *Krajowa zbrojeniówka istotna z punktu widzenia …*, op. cit.

[297] A. Kiński, *Umowa na Abramsy dla Polski*, 5 kwietnia 2022 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/umowa-na-abramsy-dla-polski/, [14.08.2024].

[298] *Akademia Abrams nie zwalnia tempa*, 18 stycznia 2024 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/41024?t=Akademia-Abrams-nie-zwalnia-tempa, [14.08.2024].

logistyczny oraz szkoleniowy. Dostawa została zrealizowana w latach 2023-2024. 28 czerwca 2023 r. dokonano odbioru pierwszej partii złożonej z 14 czołgów M1A1 i 3 wozów zabezpieczenia technicznego M88A2 Hercules. 21 listopada 2023 r., w Święto Służby Czołgowo-Samochodowej, wpłynął statek z 26 czołgami Abrams M1A1 i 9 wozami zabezpieczenia technicznego M88A2 Hercules. Z kolei 6 stycznia 2024 r. do Polski przybył trzeci transport składający się z 29 czołgów M1A1. Ostatnia transza została zrealizowana w dniu 26 czerwca 2024 r. i obejmowała dostawę 47 czołgów i 26 warsztatów na podwoziu HMMWV. W ciągu 12 miesięcy od pierwszej dostawy dostarczono 100% zamówionego sprzęt wojskowego. Pozyskane czołgi Abrams M1A1 weszły na wyposażenie 18. Dywizji Zmechanizowanej[299].

Kolejnym typem nowych zamówionych w 2022 r. czołgów był K2GF Black Panther z Republiki Korei. 27 lipca 2022 r. podpisano umowę ramową z firmą Hyundai Rotem na zakup 1000 czołgów tego typu, w tym 180 egz. w produkowanej wersji K2GF[300] oraz 820 w wersji K2PL. Ostatnia wersja ma być dostosowana do polskich wymagań i ma być produkowana równolegle w Polsce (ok. 500 egz.) oraz Republice Korei (320 egz.). Pierwszy kontrakt wykonawczy zawarto 26 sierpnia 2022 r., który dotyczył dostawy 180 czołgów K2GF Black Panther wraz z pakietem szkoleniowym i logistycznym oraz zapasem dziesiątków tysięcy różnych typów amunicji 120 mm w latach 2022-2025. W grudniu 2022 r. nastąpiło przekazanie pierwszych 10 wozów, które trafiły do batalionu czołgów z Morąga, wchodzącego w skład 20. Bartoszyckiej Brygady Zmechanizowanej[301], a kolejne 18 czołgów do tej brygady dostarczono w 2023 r. Do marca 2024 r. w trzech dostawach dostarczono 18 egzemplarzy K2GF Black Panther (trzy sztuki 11 marca, cztery 17 marca i jedenaście 19 marca). Następne 16 czołgów dostarczono w kolejnych trzech partiach: pięć sztuk 23 sierpnia, pięć sztuk 11 września i sześć sztuk 3 października 2024 r[302]. Natomiast 9 października 2024 r., polskie media społecznościowe obiegł film koreańskich mediów, w którym przedstawiono planowane dostaw czołgów K2 (w wariancie GF) do Polski do końca 2024 r. Wskazano wielkość trzech dostawy czołgów: w pierwszej transzy 9 czołgów, w drugim

[299] *Czołgi ABRAMS M1A1*, Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/abrams-m1a1, [14.08.2024].

[300] GF – ang. Gap Filler, pol. Wypełniacz luk.

[301] T. Dmitruk*, Wojenna modernizacja techniczna …*, op. cit., s. 8.

[302] R. Muczyński, *Szósta tegoroczna dostawa K2 do Polski*, 4 października 2024 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/szosta-tegoroczna-dostawa-k2-do-polski/, [07.10.2024].

transporcie 6 maszyn, a w ostatniej 7 czołgów[303]. Potwierdzeniem faktu zapowiadanej pierwszej transzy była informacja z 13 listopada 2024 r. o wyładunku ze statku transportowego 9 czołgów K2[304]. Natomiast 28 listopada 2024 r. poinformowano o rozpoczęciu wyładunku 6 czołgów K2[305]. 17 grudnia 2024 r. służba prasowa Agencji Uzbrojenia poinformowała, że partia 7 czołgów K2 dotarła do Gdyni[306]. Cała dostawa w 2024 r. wyniosła 56 czołgów. Wielu obserwatorów podważało sensowność tych rozdrobnionych dostaw, wskazując na przykładzie dostaw czołgów Abrams M1A1 z USA, że można to zrobić zwiększonymi pakietami dostaw, co w przypadku polityki koreańskiej firmy nie wpływa generalnie na sytuację logistyczną w Polsce. Pozostałe 96 czołgów ma dotrzeć do Polski w 2025 r. Wszystkie pozwolą na przezbrojenie pododdziałów należących do 16. Pomorskiej Dywizji Zmechanizowanej. Dotychczas większość dostarczanych czołgów trafiło do batalionu pancernego w Morągu 20. Bartoszyckiej Brygady Zmechanizowanej oraz kilka sztuk do CSWP w Poznaniu[307]. W listopadzie i grudniu 2024 r. dostarczone do Polski K2 skierowano do 9. Braniewskiej Brygady Kawalerii Pancernej w Braniewie, a dokładnie do 1. batalionu czołgów[308].

Tempo dostaw koreańskich czołgów docenili komentatorzy ukraińskiego serwisu Defense Express wskazując, że pierwsze czołgi K2 dotarły do Polski zaledwie w 102 dni od podpisania umowy. Oczywiście wskazują też na fakt

[303] R. Ditrich, *Sześć dostaw to za mało. W tym roku dotrą jeszcze trzy transporty z czołgami K2!,* 18 października 2024 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9636169,szesc-dostaw-to-za-malo-w-tym-roku-dotra-jeszcze-trzy-transporty-z-cz.html, [21.10.2024].

[304] *Są już w Gdańsku. Potężne maszyny zasilą polskie wojsko*, 13 listopada 2024 r. Portal wp.pl, https://tech.wp.pl/sa-juz-w-gdansku-potezne-maszyny-zasila-polskie-wojsko,7092221491780576a, [18.11.2024].

[305] R. Ditrich, *To już ósma dostawa czołgów K2 w tym roku. Co najlepsze, to jeszcze nie koniec!,* 28 listopada 2024 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9678341,to-juz-osma-dostawa-czolgow-k2-w-tym-roku-co-najlepsze-to-jeszcze-ni.html, [20.12.2024].

[306] R. Ditrich, *Znów dostawa! Kolejne czołgi, wyrzutnie rakiet i armatohaubice dla Polski*, 18 grudnia 2024 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9695118,-znow-dostawa-kolejne-czolgi-wyrzutnie-rakiet-i-armatohaubice-dla-pol.html, [20.12.2024].

[307] Ł. Pacholski, *Trzecia (tegoroczna) dostawa czołgów K2 Black Panther w Polsce*, 20 marca 2024 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/trzecia-tegoroczna-dostawa-czolgow-k2-black-panther-w-polsce/, [14.08.2024].

[308] M. Cielma, *Trzy dekady 9. Braniewskiej Brygady Kawalerii Pancernej*, Nowa Technika Wojskowa nr 12, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2024, s. 22.

gotowości do działania pierwszego przezbrojonego batalionu czołgów, który gotowość operacyjną osiągnie około trzech lat od momentu dostawy. Wynika to z faktu nie tylko szkolenia załóg czy obsługi technicznej, ale także ze względu na zgrywanie całych oddziałów, pozwalające im na skuteczne działanie na polu walki. Jak zauważa ukraiński serwis, szybkie tempo dostaw daje Polsce więcej czasu na zbudowanie własnej „pięści pancernej"[309]. Oczywiście komentarz ten wynika z analiz, które sugerują, że pozostałe posiadane przez Polskę czołgi na bazie T-72, mogą być również sukcesywnie przekazane stronie ukraińskiej[310]. Poza już posiadanymi i zamówionymi kontraktami na czołgi, nadal otwarta pozostaje kwestia wielkości zrealizowania założeń ramowych na dostawę koreańskich czołgów z rodziny K2.

Jednym z mankamentów, dokonywanych zakupów amerykańskich i koreańskich czołgów był brak nowoczesnego wyposażenia w aktywny system ochrony, który w wariancie hard-kill – niszczy zbliżające się zagrożenie, które jak pokazuje wojna rosyjsko-ukraińska jest jednym z ważniejszych elementów ochrony pojazdów bojowych na współczesnym polu walki. Nowoczesne aktywne systemy ochrony pojazdów (ASOP) typu hard-kill, jak Trophy czy KAPS (Korean Active Protection System), są w stanie ochronić czołg nie tylko przed dronami, ale także przed przeciwpancernymi pociskami kierowanymi, a także częściowo przed pełnokalibrowymi pociskami wystrzeliwanymi z armat czołgowych. Dlatego obok systemów soft-kill, czyli chroniących pojazd poprzez zakłócenie naprowadzania wrogich pocisków, systemy hard-kill zyskują coraz większą popularność[311].

Kontynuując współpracę polsko-koreańską, w marcu 2023 r. podpisano umowę o utworzeniu konsorcjum pomiędzy firmami: PGZ S.A., WZM S.A. i Hyundai Rotem Company, mającego na celu wspólne oferowanie czołgów K2PL. Mimo tych kroków i zapowiedzi z 2022 r., że będą podpisywane następne kontrakty wykonawcze na kolejne czołgi K2PL w wersji dostosowanej do polskich wymagań, łącznie z produkcją w Polsce, nic takiego się nie wydarzyło

[309] *В Польщі розкрили, скільки в них уже зараз є танків К2, та скільки мають поставити у 2024 та 2025 роках*, 07 серпня 2024, Defense Express, https://defence-ua.com/people_and_company/v_polschi_rozkrili_skilki_v_nih_uzhe_zaraz_je_tankiv_k2_ta_skilki_majut_postaviti_u_2024_ta_2025_rokah-16239.html, [dostęp: 14.07.2024].

[310] T. Dmitruk, *Modernizacja Wojsk Lądowych 2012-2035*, Nowa Technika Wojskowa nr 9, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2022, s. 14-16.

[311] Ł. Michalik, *System aktywnej ochrony dla polskich czołgów. MON potwierdza*, 4 kwietnia 2025 r., https://tech.wp.pl/system-aktywnej-ochrony-dla-polskich-czolgow-mon-potwierdza,7142556507126752a, [04.04.2025].

do końca 2023 r.[312] Dopiero w sierpniu 2024 r. na portalu X Agencja Uzbrojenia stwierdziła, że: „9 sierpnia przeszliśmy do końcowych rozmów z firmami Hyundai Rotem Company i PGZ S.A. Prowadzone negocjacje obejmują m.in. 180 czołgów K2, 81 wozów towarzyszących oraz zapas amunicji”[313]. Informacja ta mogła sugerować, że jednak będą zamówienia na czołgi K2PL, a umowa może sfinalizować się do końca 2024 r. na co mogły wskazywać kolejne działania opisane poniżej.

9 lipca 2024 r. Polska Grupa Zbrojeniowa i Hyundai Rotem Company podpisały nową umowę konsorcjum, która będzie podstawą do udzielenia temu konsorcjum zamówienia na dostawy czołgów K2PL dla Sił Zbrojnych RP. Konsorcjum spodziewało się udzielenia zamówienia do końca 2024 r. Celem konsorcjum jest jak najszybsze rozpoczęcie negocjacji umowy wykonawczej nr 2. W 2022 r. pomiędzy Agencją Uzbrojenia a Hyundai Rotem Company podpisana została umowa ramowa, która przewiduje dostawę 820 czołgów K2PL, a 500 z nich powinno zostać wyprodukowanych w Polsce. W skład tej umowa wchodzi także produkcja pojazdów towarzyszących, pakiet logistyczny, pakiet szkoleniowy, amunicja i wsparcie. Strony podtrzymują swoje dotychczasowe zobowiązania, a rolą PGZ będzie koordynacja wszelkich kluczowych przedsięwzięć związanych z transferem technologii, ustanowieniem produkcji oraz świadczeniem usług napraw, remontów i obsługi do poziomu producenta. Polska strona oczekuje zastosowania w K2PL rodzimych komponentów oraz polonizacji innych, co zapewni produkcję w kraju podzespołów oraz części zamiennych. Ma to szczególnie istotne znaczenie w przypadku wystąpienia zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa[314]. Mimo deklaracji polityków, łącznie z Prezydentem RP wizytującym w Republice Korei pod koniec października 2024 r.[315], do początku 2025 r. nie zawarto fundamentalnej umowy o przeniesieniu produkcji czołgów K2 na polski grunt, a sam element

[312] T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna Wojska Polskiego …*, op. cit., s. 9.

[313] *„Plany produkcji tych czołgów w Polsce stoją pod znakiem zapytania”. Jest reakcja Agencji Uzbrojenia*, 23 sierpnia 2024 r., Portal tvn24.pl, https://tvn24.pl/polska/czolgi-k2-co-z-umowa-na-produkcje-w-polsce-agencja-uzbrojenia-reaguje-na-doniesienia-mediow-st8055017, [15.08.2024].

[314] *Umowa pomiędzy PGZ i HRC*, Raport nr 8, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2024, s. 43.

[315] *Koreańskie czołgi będą produkowane w Polsce. „Umowa w ciągu kilku tygodni”*, 25 października 2024 r., Portal Buisness Insider, https://businessinsider.com.pl/gospodarka/koreanskie-czolgi-beda-produkowane-w-polsce-umowa-w-ciagu-kilku-tygodni/fb6pkqh, [12.12.2024].

dostawy linii produkcyjnej to etap wielomiesięczny, co sugeruje, że nieprędko nastąpi wyczekiwana i deklarowana produkcja czołgów K2 w Polsce.

Bardzo ważnym elementem dla Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP była modernizacja Wojsk Rakietowych i Artylerii, szczególnie w zakresie zakupu wyrzutni rakietowych o zasięgu strzelania do 300 kilometrów oraz armatohaubic 155 mm z precyzyjną amunicją.

W przypadku zakupu wyrzutni rakietowych na przestrzeni 2022 r. rozpoczęto działania pozyskania tych wyrzutni w Stanach Zjednoczonych i Republice Korei. Minister Obrony Narodowej zapowiedział w drugiej połowie 2022 r., że Polska zakupi kolejne amerykańskie wyrzutnie M141 HIMARS i południowokoreańskie K239 Chunmoo. W przypadku wyrzutni K239 Chunmoo to jego produkcja seryjna ruszyła w 2014 r. i jest on częściowo zgodny z amerykańskim HIMARS-em[316]. W związku z zamówieniami bliźniaczych wyrzutni z Republiki Korei, wyrzutnie rakietowe zamówione w USA zaczęto określać kryptonimem Homar-A, a z Korei – kryptonimem Homar-K.

Pozyskanie kolejnych wyrzutni M142 HIMARS rozpoczęło się od wysłania 26 maja 2022 r. do USA zapytania ofertowego Letter of Request (LOR) w sprawie możliwości zakupu kolejnych 486 wyrzutni, ale w głównej mierze w konfiguracji polskiej na podwoziu Jelcz 6×6. 7 lutego 2023 r. amerykańska Agencja Współpracy Obronnej DSCA (Defense Security Cooperation Agency) poinformowała o zgodzie Departamentu Stanu USA na ten zakup i opublikowała szczegóły wnioskowanego pakietu wraz z zapasem ponad 9 tys. sztuk kierowanej amunicji rakietowej za maksymalnie 10 mld USD. Minister Obrony Narodowej zadeklarował plany zakupu wszystkich wyrzutni, na które Polska otrzymała zgodę, a więc łącznie 506 M142 HIMARS w programie Homar-A[317].

Zgodnie z otrzymaną zgodą, 11 września 2023 r. poinformowano o podpisaniu przez Agencję Uzbrojenia umowy ramowej z amerykańskim koncernem Lockheed Martin dotyczącej zakupu łącznie 486 wyrzutni systemu M142 HIMARS dla Sił Zbrojnych RP wraz z amunicją, pakietem logistycznym, szkoleniowym i wsparciem technicznym. Potwierdzenia umowy dokonał Minister

[316] Ł. Michalik, *Polska kupuje 300 koreańskich wyrzutni K239 Chunmoo i licencję na amunicję*, 13 października 2022 r., Portal Wirtualnej Polski, https://tech.wp.pl/polska-kupuje-300-koreanskich-wyrzutni-k239-chunmoo-i-licencje-na-amunicje,6822635203222368a, [dostęp, 06.03.2023].

[317] *Szef MON podpisał decyzję o utworzeniu Akademii HIMARS i 1. Brygady Rakiet*, 27 lipca 2023 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/szef-mon-podpisal-decyzje-o-utworzeniu-akademii-himars-i-1-brygady-rakiet/, [12.08.2024].

Obrony Narodowej podczas uroczystości na terenie Centrum Szkolenia Artylerii i Uzbrojenia w Toruniu. Realizacja zlecenia obejmować ma planowany obecnie sprzęt rażenia dla 27 dywizjonów artylerii rakietowej Homar-A (dla których bazą ma być właśnie amerykański HIMARS). Dla programu przewidziano znaczny poziom polonizacji do czego zaangażowane zostaną niektóre podmioty krajowe, na przykład spółki Huta Stalowa Wola S.A., Wojskowe Zakłady Uzbrojenia, Mesko S.A., Jelcz Sp. z o.o. czy Grupa WB. Planowany zakup 486 amerykańskich modułów (dla 27 dar) ma być posadowionych na podwoziach Jelcz 6x6, a za kierowanie ogniem odpowiadać ma system Topaz. Integracja końcowa wyrzutni docelowo będzie odbywać się w Polsce. Zapowiedziano zamówienie na potrzeby Homar-A także krajowych wozów wsparcia i zabezpieczenia (pojazdy dowodzenia, zabezpieczenia technicznego, ewakuacji technicznej, amunicyjne). Dostawa pierwszej wyrzutni z podpisanego zlecenia, po etapach integracji i testach planowana jest na 2026 r[318].

Na początku czerwca 2024 r. koncern zbrojeniowy Lockheed Martin zaoferował Polsce produkcję 227 mm rakiet GMLRS do systemów artylerii rakietowej HIMARS. Rakiety GMLRS to podstawowy rodzaj amunicji do HIMARS-ów, którego główny wariant posiada zasięg do ok. 70 km (od połowy 2024 r. Lockheed Martin rozpoczął produkcję wariantu GMLRS-ER, który razi cele odległe o 150 km[319]). Firma planuje produkcję dwóch wariantów rakiet GMLRS w zakładach firmy Mesko na potrzeby polskich sił zbrojnych. Początkowa produkcja, prawdopodobnie z zestawów dostarczonych z USA, mogłaby się zacząć w 2026 r[320].

We wrześniu 2024 r. w przestrzeni medialnej pojawiły się informacje, że Polska nie będzie realizowała zamówienia wskazanego w umowie ramowej z 11 września 2023 r. na 486 wyrzutni systemu M142 HIMARS. Na takie informacje przedstawiciel Agencji Uzbrojenia wyjaśnił, że przygotowywane jest dla Lockheed Martin zaproszenie do negocjacji z możliwością realizacji kontraktu w formie programu pomocowego Foreign Military Sales. Mimo wyjaśnień

[318] *Umowa ramowa na moduły Himars*, Nowa Technika Wojskowa nr 10, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2023, s. 4.

[319] J. Palowski, *HIMARS sięgnie dalej. Nowe rakiety w produkcji*, 1 lipca 2024 r., https://defence24.pl/przemysl/himars-siegnie-dalej-nowe-rakiety-w-produkcji, [14.08.2024].

[320] *Media: Lockheed Martin zaoferował Polsce współprodukcję rakiet do systemów HIMARS*, 12 czerwca 2024 r., PAP, https://www.pap.pl/aktualnosci/media-lockheed-martin-zaoferowal-polsce-wspolprodukcje-rakiet-do-systemow-himars, [14.08.2024].

Agencji Uzbrojenia analitycy przypuszczają, że najpewniej będzie ono dotyczyło 126 wyrzutni[321].

Realizacja zakupu kolejnego systemu uzbrojenia dla Sił Zbrojnych RP w Republice Korei nie była zaskoczeniem, ponieważ fakt prowadzenia analiz dotyczących takiej transakcji był sygnalizowany przez przedstawicieli MON już latem 2022 r. Dotyczyło to polowych wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych K239 Chunmoo. Podstawą tych działań były wyniki negocjacji z amerykańską administracją federalną na temat możliwości zakupu wyrzutni M142 HIMARS i szeroko zakrojonego programu ich polonizacji, obejmującego także amunicję. Pierwszą zasadniczą kwestią była ilość proponowanego zamówienia aż 500 takich systemów (27 dywizjonów po 18 wyrzutni i sprzęt do szkolenia), o które wnioskowała Polska 26 maja 2022 r. i co okazało się nierealne. Ponadto piętrzyły się w rozmowach problemy transferu technologii i produkcji licencyjnej. O tych pojawiających się trudnościach w rozmowach z Amerykanami oraz wydłużonym czasie dostaw przyznał Minister Obrony Narodowej, co przyspieszyło decyzję o zakupie systemu K239. Natomiast Koreańczycy z Południa okazali się bardziej elastyczni, stąd 19 października 2022 r. zawarta została umowa ramowa pomiędzy Agencją Uzbrojenia a firmą Hanwha Defense z Republiki Korei, której przedmiotem był zakup dla Sił Zbrojnych RP 288 modułów wyrzutni rakietowych K239, w tym pierwszych 18 już w 2023 r. W bardzo szybkim tempie dokonano podpisania pierwszej umowy wykonawczej na zakupu K239. 4 listopada 2022 r. Agencja Uzbrojenia zawarła z firmą Hanwha Aerospace kontrakt na dostawę 218 modułów wyrzutni K239 wraz z amunicją i transferem technologii ich serwisu. Oprócz ww. modułów wyrzutni wraz z pakietami, logistycznym i szkoleniowym, umowa obejmuje dostawę kilkunastu tysięcy pocisków precyzyjnego rażenia 239 mm i 600 mm KTSSM (Korea Tactical Surface-to-Surface Missile) o zasięgu odpowiednio do 80 i 290 km oraz wsparcie techniczne producenta. Dostawy mają zostać zrealizowane w latach 2023-2027. Strona polska zobowiązała się dostarczać wszystkie pojazdy wsparcia działań środków ogniowych, w pierwszej kolejności wozy dowodzenia i samochody amunicyjne. Moduły wyrzutni zostaną zamontowane na polskich podwoziach Jelcz rodziny P882 8x8, wyposażonych w standardowe środki łączności i Zautomatyzowany Zestaw Kierowania Ogniem (ZZKO) TOPAZ. Harmonogram dostaw pierwszej partii został

[321] *Himarsy dla Polski. Nie będzie ich aż 500*, 12 września 2024 r., Portal rp.pl, https://www.rp.pl/biznes/art41096471-himarsy-dla-polski-nie-bedzie-ich-az-500, [15.09.2024].

ustalony w taki sposób, aby pierwszy dywizjon Wojsk Rakietowych i Artylerii Wojsk Lądowych wyposażony w system K239 osiągnął podstawową gotowość bojową przed końcem 2023 r[322].

Agencja Uzbrojenia poinformowała, że 27 listopada 2023 r. 18. Pułk Artylerii z Nowej Dęby 18. Dywizji Zmechanizowanej przejął pierwszy egzemplarz polowej wyrzutni rakietowej Homar-K, która przeszła proces integracji w Hucie Stalowa Wola S.A. Pierwsze 11 modułów artyleryjskich wyrzutni rakietowych K239 Chunmoo zostało dostarczonych do Polski przez firmę Hanwha Aerospace w połowie września 2023 r., kolejne cztery trafiły do kraju na początku listopada 2023 r. Zgodnie z zapisami umowy kompletowanie wyrzutni polega na integracji z podwoziami Jelcz P882.57 TS T45 dostarczonych z Republiki Korei modułów K-MLRS (Korea(n) Multiple Launch Rocket System)[323]. Natomiast 31 grudnia 2023 r. Ministerstwo Obrony Narodowej poinformowało o dostarczeniu 18. Pułkowi Artylerii z nowej partii polowych wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych Homar-K. Dostawa obejmowała wyrzutnie, które dołączyły do przynajmniej jednego egzemplarza, który trafił do pułku w Nowej Dębie w listopadzie 2023 r. Do końca 2023 r. 15 zespołów wyrzutni dostarczono do Polski. Dodatkowo na terytorium Polski są dwie kompletne wyrzutnie, które przeszły proces integracji i testów w Republice Korei[324].

W 2024 r. kontynuowano dostawy modułów wyrzutni rakietowych Homar-K. 11 czerwca 2024 r. Ministerstwo Obrony Narodowej poinformowało, że firma Hanwha Aerospace z Republiki Koreii dostarczyła kolejną partię systemów Homar-K. Na początku czerwca do Polski dotarło także 12 modułów polowych wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych Homar-K, które są integrowane w Hucie Stalowa Wola S.A. z podwoziami Jelcz P882.57 TS T45 K-MLRS 8x8 i ZZKO Topaz oraz innym wyposażeniem dostarczanym przez polski przemysł (głównie spółki Grupy WB)[325]. 11 września 2024 r. do portu w Gdyni wszedł statek, na pokładzie którego z Republiki Korei dostarczono kolejną partię modułów wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych Homar-K,

[322] A. Kiński, *K239 dla Sil Zbrojnych RP*, Wojsko i Technika nr 11, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2022, s. 6.

[323] Ł. Pacholski, *18. pułk artylerii przejął pierwszą wyrzutnię Homar-K od HSW S.A.*, Wojsko i Technika nr 12, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2023, s. 4.

[324] Ł. Pacholski, *Kolejne wyrzutnie Homar-K dostarczone 18. pułkowi artylerii*, Wojsko i Technika nr 1, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024, s. 5.

[325] Ł. Pacholski, *Kolejne działa K9A1 i moduły wyrzutni K239 dotarły do Polski*, Wojsko i Technika nr 6, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024, s. 4.

w tym wypadku 12 sztuk[326]. Kilkanaście dni później, 21 września 2024 r. służba prasowa 16. Dywizji Zmechanizowanej poinformowała o dostawie wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych Homar-K. Natomiast nie ujawniono liczby przekazanego sprzętu[327]. W kolejnym pakiecie dostaw 7 października 2024 r. dostarczono 4 moduły do wyrzutni Homar-K[328]. O kolejnej dostawie i wyładunku ze statku 9 modułów do wyrzutni Homar-K Ministerstwo Obrony Narodowej poinformowało 13 listopada 2024 r[329]. Natomiast 17 grudnia 2024 r. służba prasowa Agencji Uzbrojenia poinformowała, że partia 6 modułów wyrzutni Homar-K dotarła do Gdyni[330]. W 2024 r. dostawy objęły łącznie 43 sztuki modułów wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych Homar-K.

Tymczasem 25 kwietnia 2024 r., podczas wizyty polskiej delegacji rządowo-przemysłowej w Republice Korei, została podpisana druga umowa wykonawcza związana z zakupem modułów wyrzutni wieloprowadnicowego systemu rakietowego K239 Chunmoo w ramach programu Homar-K. Przedmiotem umowy jest dostawa kolejnych 72 modułów wyrzutni systemu K239 Chunmoo wraz z pakietem logistycznym i szkoleniowym, kilku tysięcy pocisków kierowanych CGR-08 i CTM-290, a także transfer technologii produkcji modułów wyrzutni do Polski. Spośród wspomnianych 72 modułów wyrzutni, z zakładów firmy Hanwha Aerospace dotrze do Polski pierwszych 12, zaś pozostałych 60 zostanie wyprodukowanych przez Hutę Stalowa Wola S.A. i jej kooperantów. Umowa ma zostać zrealizowana w latach 2026-2029. Tym samym realizacja obydwu umów zapewni wdrożenie do Wojsk Rakietowych i Artylerii 290 wyrzutni Homar-K, co umożliwi sformowanie 16 dywizjonów rakietowych, a więc założeń zapisanych w umowie ramowej z 19 października 2022 r. Druga

[326] N. Garbarek, *Dotarły do Polski. Potężne wzmocnienie wojska z dalekiego kraju*, 12 września 2024 r., Portal WP Tech, https://tech.wp.pl/dotarly-do-polski-potezne-wzmocnienie-wojska-z-dalekiego-kraju,7070170999331776a, [15.09.2024].

[327] R. Ditrich, *Kolejne wyrzutnie rakiet trafiły pod granicę z Rosją. Armia rośnie w siłę*, 25 września 2024 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9618526,kolejne-wyrzutnie-rakiet-trafily-pod-granice-z-rosja-armia-rosnie-w-s.html, [25.09.2024],

[328] Ł. Pacholski, *Ponad sto armatohaubic K9 Thunder dostarczonych z Republiki Korei*, 7 października 2024 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/ponad-sto-armatohaubic-k9-thunder-dostarczonych-z-republiki-korei/, [25.10.2024].

[329] *Są już w Gdańsku. Potężne maszyny zasilą polskie wojsko*, 13 listopada 2024 r. Portal wp.pl, https://tech.wp.pl/sa-juz-w-gdansku-potezne-maszyny-zasila-polskie-wojsko,7092221491780576a, [18.11.2024].

[330] R. Ditrich, *Znów dostawa! Kolejne czołgi, wyrzutnie rakiet i armatohaubice dla Polski*, 18 grudnia 2024 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9695118,-znow-dostawa-kolejne-czolgi-wyrzutnie-rakiet-i-armatohaubice-dla-pol.html, [20.12.2024].

umowa wykonawcza obejmuje także opracowanie we współpracy polsko-koreańskiej nowego wymiennego pakietu do wyrzutni, umożliwiającego wykorzystanie rakiet kalibru 122 mm systemu BM-21 Grad/WR-40 Langusta[331].

Natomiast podczas Międzynarodowego Salonu Przemysłu Obronnego w Kielcach 4 września 2024 r. podpisano trzecią umowę z Hanwha Aerospace dotyczącą wyrzutni rakietowych Homar-K, w którą zaangażowana jest WB Groupa związana z produkcją rakiet kierowanych kalibru 239 mm o zasięgu 80 kilometrów (CGR-80). Dotychczas Hanwha Aerospace podpisała z Polską kontrakty na eksport pocisków kierowanych klasy CGR-80 i CTM-290 kalibru 600 mm o zasięgu 290 kilometrów[332]. 2 października 2024 r. na targach KADEX, Grupa WB i koreańska Hanwha Aerospace podpisały umowę wykonawczą, precyzującą szczegółowe ustalenia związane z utworzeniem polsko-koreańskiej spółki joint-venture. Celem jest wspólna produkcji 239 mm pocisków CGR-080 w Polsce. Zapisy umowy obejmują zasady powołania nowego podmiotu i pozyskiwania nieruchomości dla zakładu produkcyjnego, zasady realizacji analiz bezpieczeństwa oraz terminarz realizacji projektu. Utworzenie zakładu produkcyjnego ma być połączone z transferem technologii i wiedzy do polskiego przemysłu oraz dalszym rozwojem konstrukcji i produkcji CGR-080. Elementem projektu jest także opracowanie i wdrażanie nowych typów pocisków rakietowych, zgodnie z potrzebami Ministerstwa Obrony Narodowej[333].

W przypadku artylerii lufowej na nowe i zwiększone zakupy wpływ miała również wojna rosyjsko-ukraińska, która pokazała dobitnie, że jest to broń nadal bardzo ważna na polu walki. Ponadto Polska przekazała walczącej Ukrainie wiele dział ze swoich zasobów, w tym haubice 2S1 Goździk, czy najnowsze AHS Krab. Te uwarunkowania oraz potrzeba poprawienia jakości i ilości sprzętu oraz pozyskanie go w jak najkrótszym czasie spowodowało, że Polska kolejny sprzęt wojskowy wybrała od producenta koreańskiego.

W związku z tym, że umowy na czołgi K2 i AHS K9 dotyczyły tej samej firmy, podpisanie dokumentów zbiegło się w czasie. I tak jak na ww. czołgi umowę ramową na pozyskanie 672 armatohaubice samobieżne K9 Thunder dla

[331] A. Kiński, *Druga umowa wykonawcza na system rakietowy K239 Chunmu*, Wojsko i Technika nr 4, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024, s. 18.

[332] *Polska firma będzie produkować rakiety z Korei. Jest umowa*, 5 września 2024 r., Portal Business Insider, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/rakiety-z-korei-produkowane-w-polsce-jest-umowa/99xswm8, [16.08.2024].

[333] M. Szopa, *Będzie produkcja amunicji do Homara-K*, 2 października 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/przemysl/bedzie-produkcja-amunicji-do-homara-k, [09.10.2024].

28 dywizjonów artylerii samobieżnej (das), w każdym po 24 AHS podpisano 27 lipca 2022 r. z firmą Hanwha Defense. W pierwszej kolejności dotyczyło to produkowanej wersji K9A1, a w drugiej w wersji K9PL, zgodnej z polskimi wymaganiami i produkowanej po 2026 r. w naszym kraju. W następnej kolejności 26 sierpnia 2022 r. zawarto pierwszy kontrakt wykonawczy na dostawę 212 AHS K9A1 w latach 2022-2026, w tym 36 pierwszych egzemplarzy używanych AHS K9 wyprodukowanych w latach 2008-2010, które następnie przeszły remont główny i modernizację do wersji K9A1[334]. W związku z tym pierwsza dostawa armatohaubic nastąpiła już na początku grudnia 2022 r., gdy 5 grudnia 2022 r. do portu w Gdyni przybył transport. Uroczystość przekazania wojsku armatohaubic odbyła się 12 grudnia 2022 r., gdy 24 dostarczone AHS K9A1 przekazano do 1. Mazurskiej Brygady Artylerii[335] z Węgorzewa wchodzącej w skład 16. Dywizji Zmechanizowanej[336]. Armatohaubice otrzymał 2. dywizjon artylerii samobieżnej, który po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej przekazał swoje 18 dział Krab i wozy dowodzenia Ukrainie, które dotarły do adresata w czerwcu 2022 r[337]. Druga dostawa 12 AHS K9A1 odbyła się na początku 2023 r. i 12 lutego 2023 r. działa przekazano do 14. dywizjonu artylerii samobieżnej z Jarosławia wchodzącej w skład 21. Brygady Strzelców Podhalańskich 18. Dywizji Zmechanizowanej[338]. 22 marca 2023 r. do portu w Gdyni dotarła trzecia partii armatohaubic K9A1 z Republiki Korei. Dostawa liczyła 12 dział. Agencja Uzbrojenia MON poinformowała, że 17 grudnia 2023 r., do portu w Gdyni dotarła czwarta dostawa zamówionych w Republice Korei armatohaubic samobieżnych K9A1. Objęła ona 18 nowo wyprodukowanych armatohaubic. Tym samym było to zrealizowanie zakontraktowanych dostaw w 2023 r. na 42 armatohaubice K9A1, a ilość dział w Polsce osiągnęła 66 sztuk.

Druga umowa wykonawcza na armatohaubice K9 została zawarta między Agencją Uzbrojenia, a firmą Hanwha Defense 1 grudnia 2023 r. Przedmiotem umowy był zakup sześciu kolejnych dział w wersji K9A1 w 2025 r. i 146 w wersji K9PL, w latach 2026-2027. Zawiera również pakiety: szkoleniowy i logistyczny

[334] T. Dmitruk, *Wojenna modernizacja techniczna …*, op. cit., s. 8.

[335] 12 grudnia 2022 r. decyzją Ministra Obrony Narodowej przemianowano 1. pułk artylerii na 1. Brygadę Artylerii, zwiększając strukturę jednostki wojskowej.

[336] B. Kucharski, *Pierwsze armatohaubice K9A1 i czołgi K2 dotarły do Polski*, Wojsko i Technika nr 12, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2022, s. 20-21.

[337] A. Kiński, *Artyleryjskie manewry Ministerstwa Obrony Narodowej*, Wojsko i Technika nr 12, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2023, s. 18.

[338] Ł. Pacholski, A. Kiński, *Toruński debiut armatohaubic K9A1*, Wojsko i Technika nr 3, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2023, s. 14-15.

oraz dostawę kilkudziesięciu tysięcy kompletów amunicji kal. 155 mm. Zawarto też przekazanie polskim firmom dokumentacji umożliwiającej uruchomienie w kraju produkcji modułowych ładunków miotających do amunicji 155 mm[339].

Piątą dostawę, a pierwszą w 2024 r. AHS K9A1 z Republiki Korei zrealizowano w czerwcu 2024 r. W dniu 10 czerwca 2024 r. poinformowano o dostarczeniu do 18. Pułku Artylerii z Nowej Dęby 6 kolejnych 155 mm armatohaubic samobieżnych K9A1. Dzięki temu, pułk osiągnął stan armatohaubic dla kompletnego dywizjonu, liczącego 24 szt. AHS, bowiem pierwsze 18 szt. przekazano jednostce w grudniu 2023 r[340]. Natomiast 25 sierpnia 2024 r., Paweł Bejda, sekretarz stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej, odpowiedzialny za nadzór nad modernizacją techniczną Wojska Polskiego, poinformował w mediach społecznościowych, że do Gdańska dotarła szósta partia 155 mm samobieżnych haubic K9A1 Thunder z Republiki Korei w liczbie 12 egzemplarzy[341]. W dniu 11 września 2024 r. przekazano, że do portu w Gdyni wszedł statek, na pokładzie którego z Republiki Korei dostarczono siódmą partię 12 armatohaubic K9A1 Thunder. Prawdopodobnie armatohaubice K9A1 do 1. das z Węgorzewa z 1. Mazurskiej Brygady Artylerii. Dzięki temu dywizjon został w pełni wyposażony w nowe działa[342]. 7 października 2024 r. poinformowano o dostarczeniu do portu w Gdańsku przez stronę koreańską kolejnego pakietu sprzętu wojskowego, który został zakontraktowany przez Agencję Uzbrojenia w 2022 r., w tym ósmą partię 12 armatohaubic K9A1[343]. Kolejną, dziewiątą partię 12 armatohaubic K9A1 dostarczono drogą morską, o czym poinformowano 13 listopada 2024 r[344]. Dziesiąta partia dział K9A1 dotarła do Gdyni 17

[339] T. Wachowski, *Armatohaubica K9 – największy sukces eksportowy przemysłu obronnego Republiki Korei*, Wojsko i Technika nr 5, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024, s. 21-22.

[340] *Dostawy haubic K9A1 i modułów wyrzutni Homar-K*, 11 czerwca 2024 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,12037,aktualnosci-z-polski,dostawy-haubic-k9a1-i-modulow-wyrzutni-homar-k, [16.08.2024].

[341] R. Muczyński, *Druga tegoroczna dostawa K9A1 Thunder do Polski*, 25 sierpnia 2024 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/druga-tegoroczna-dostawa-k9a1-thunder-do-polski/, [16.08.2024].

[342] *Kolejne dostawy sprzętu z Korei Południowej*, 12 września 2024 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,12070,aktualnosci-z-polski,kolejne-dostawy-sprzetu-z-korei-poludniowej, [16.08.2024].

[343] Ł. Pacholski, *Ponad sto armatohaubic K9 Thunder dostarczonych z Republiki Korei*, 7 października 2024 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/ponad-sto-armatohaubic-k9-thunder-dostarczonych-z-republiki-korei/, [25.10.2024].

[344] *Są już w Gdańsku. Potężne maszyny zasilą polskie wojsko*, 13 listopada 2024 r. Portal wp.pl, https://tech.wp.pl/sa-juz-w-gdansku-potezne-maszyny-zasila-polskie-wojsko,7092221491780576a, [18.11.2024].

grudnia 2024 r. i liczyła 16 sztuk[345]. W ten sposób, na koniec 2024 r. liczba armatohaubic K9 dostarczonych do Polski osiągnęła już 136, czyli zdecydowanie ponad połowę z zakontraktowanych w pierwszej umowie wykonawczej z 2022 r. Zgodnie z umową realizacja dostaw ma się odbyć do 2026 r. włącznie, ale można założyć, że termin ten może zostać przyspieszony.

W programach operacyjnych było też miejsce na realizację zamówień śmigłowców wsparcia bojowego i zabezpieczenia, głównie dla Wojsk Lądowych. W związku z dużymi kosztami pozyskania tych śmigłowców programy te były przesuwane w czasie. Dotyczyło to pozyskania wielozadaniowych śmigłowców w ramach programu Perkoz i śmigłowców bojowych w ramach programu Kruk. Od wojny rosyjsko-ukraińskiej potrzeba realizacji tych programów stała się też ważnym elementem zwiększania potencjału militarnego Wojsk Lądowych, co przyniosło oczekiwane efekty w postaci podpisanych umów.

Dla Wojsk Lądowych jednym z ważnych elementów są śmigłowce wielozadaniowe, w tym wykorzystywane m.in. przez 25. Brygadę Kawalerii Powietrznej do prowadzenia działań powietrzno-szturmowych: Jednostka jest użytkownikiem od wielu lat śmigłowców: Mi-8, Mi-17 i W-3 Sokół. W maju 2020 r. Inspektorat Uzbrojenia rozpoczął dialog techniczny związany z planami zakupu wielozadaniowych śmigłowców programu Perkoz. W pierwszej wersji zapowiedzi pozyskany miał być lekki śmigłowiec, który miał zastąpić eksploatowane i potrzebujące pilnej wymiany maszyny Mi-2, a także część W-3 Sokół. Do dialogu technicznego zgłosiło się 12 podmiotów. Znaczącym efektem tych działań była ewolucja początkowych wymagań na nowe śmigłowce. W konsekwencji zamiast pierwotnie preferowanej lekkiej maszyny dwusilnikowej zdecydowano się na znacząco większy i cięższy śmigłowiec, który plasuje się pomiędzy Sokołami a Blackhawkami. Koncern Leonardo Helicopters, reprezentowany był w dialogu przez PZL Świdnik, który został wybrany do realizacji zamówienia. Wybrany został śmigłowiec włoskiej firmy Leonardo AW149. Podjęta decyzja wynikała z faktu, że w najbliższej perspektywie zakłady będą znajdować się na terenie kraju, a więc potencjał produkcyjno-obsługowo-naprawczy będzie blisko[346].

[345] R. Ditrich, *Znów dostawa! Kolejne czołgi, wyrzutnie rakiet i armatohaubice dla Polski*, 18 grudnia 2024 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9695118,-znow-dostawa-kolejne-czolgi-wyrzutnie-rakiet-i-armatohaubice-dla-pol.html, [20.12.2024].

[346] M. Strembski, *Modernizacja techniczna Wojska Polskiego w 2022 roku – zakup śmigłowców AW149*, 6 września 2024 r., Portal portalmilitarny.pl, https://portalmilitarny.pl/wiadomosci/powietrze/modernizacja-techniczna-wojska-polskiego-w-2022-roku-zakup-smiglowcow-aw149/, [16.08.2024].

Ostatecznie 1 lipca 2022 r. Agencja Uzbrojenia zawarła z Wytwórnią Sprzętu Komunikacyjnego PZL-Świdnik S.A., umowę, na podstawie której Wojska Lądowe w latach 2023-2029 mają otrzymać 32 wielozadaniowe śmigłowce AW149. Docelowym odbiorcą ma być 25. Brygada Kawalerii Powietrznej. Zamówione śmigłowce wykonywać będą zarówno zadania transportu żołnierzy, jak i wsparcia pododdziałów z powietrza i mają być wyposażone m.in. w: systemy obserwacyjne, uzbrojenie strzeleckie, npr i ciężkie ppk (Brimstone lub Hellfire) oraz systemy samoobrony[347]. Konsekwencją zamówienia nowych śmigłowców dla Wojsk Lądowych, było podpisanie 30 maja 2023 r. ważnej umowy. Zawarto w niej zakup 800 ppk AGM-114R2 Hellfire klasy „powietrze-ziemia" z przeznaczeniem dla śmigłowców AW149 oraz w przyszłości również dla AH-64E Apache. Wykonanie umowy zaplanowano na lata 2024-2029, ale blisko 70% zamówionych pocisków ma zostać dostarczonych nie później niż do końca I połowy 2026 r[348].

Pierwsze dwa z 32 zamówionych wielozadaniowych śmigłowców wsparcia AW149 dla Lotnictwa Wojsk Lądowych przekazano 30 października 2023 r. na terenie 7. dywizjonu lotniczego 25. Brygady Kawalerii Powietrznej w Nowym Glinniku, w obecności Ministra Obrony Narodowej. Śmigłowce pomyślnie przeszły testy potwierdzające spełnienie wymagań określonych przez Siły Zbrojne RP[349]. 15 grudnia 2023 r., do 25. Brygady Kawalerii Powietrznej dotarł kolejny wielozadaniowy śmigłowiec wsparcia Leonardo AW149. Wspomniana dostawa została zrealizowana na kilka miesięcy przed zakładanym terminem[350]. Pierwsze dostarczane śmigłowce zostały wyprodukowane we Włoszech.

Jednym z elementów umowy z 1 lipca 2022 r. było utworzenie w świdnickich zakładach linii produkcji śmigłowców AW149. Zostało to zrealizowane i 4 czerwca 2024 r. Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego „PZL-Świdnik" S.A. zorganizowała uroczystą inaugurację produkcji śmigłowców AW149. Obecnie wytwórnia może wyprodukować do 10 śmigłowców AW149 rocznie[351].

---

347 T. Dmitruk*, Wojenna modernizacja techniczna …*, op. cit., s. 10.

348 T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna Wojska Polskiego …*, op. cit., s. 11.

349 R. Muczyński, *Dostawa pierwszych śmigłowców AW149 do Wojska Polskiego*, 30 października 2023 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/dostawa-pierwszych-smiglowcow-aw149-do-wojska-polskiego/, [16.08.2024].

350 R. Muczyński, *Trzeci AW149 w Wojsku Polskim*, 15 grudnia 2023 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/trzeci-aw149-w-wojsku-polskim/, [16.08.2024].

351 A. M. Maciejewski, *Otwarcie linii produkcyjnej AW149 w Świdniku*, Wojsko i Technika nr 6, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024, s. 70.

Po wielu latach wpisywania programu Kruk do kolejnych planów modernizacji technicznej o zakup nowoczesnych śmigłowców uderzeniowych dla lotnictwa Wojsk Lądowych SZ RP, to dopiero w 2024 r. zapadła wiążąca decyzja o zakupie takich śmigłowców. Na lotnisku Latkowo w Inowrocławiu, 13 sierpnia 2024 r. podpisana została umowa wykonawcza Letter of Offer and Acceptance PL-B-UEH z rządem Stanów Zjednoczonych na zakup dla Sił Zbrojnych RP 96 śmigłowców AH-64E Apache wraz ze środkami bojowymi (uzbrojeniem), pakietami szkoleniowym i logistycznym oraz częściami zapasowymi. Wartość umowy została ustalona na 10 mld USD netto, czyli ok. 48,2 mld PLN brutto, natomiast dostawy śmigłowców mają zostać zrealizowane w latach 2028-2032. Podpisana umowa zakupu śmigłowców AH-64E ma zostać sfinansowana w części netto ze środków Funduszu Wsparcia Sił Zbrojnych. Można przyjąć, że większość tych środków będzie pochodziło z mechanizmów dłużnych, w tym z pożyczek udzielonych Polsce przez Stany Zjednoczone. W ramach pakietu logistycznego ma zostać dostarczony m.in.: sprzęt do wykonywania obsługi śmigłowców, sprzęt lotniskowo-hangarowy i wsparcie techniczne, natomiast w ramach pakietu szkoleniowego, szkolenia specjalistyczne i urządzenia treningowe dla pilotów i personelu technicznego. Zamówione śmigłowce AH-64E Apache będą sukcesywnie trafiać do pododdziałów 1. Brygady Lotnictwa Wojsk Lądowych i mają stacjonować w bazach lotniczych w: Inowrocławiu (aktualna baza lotnictwa Wojsk Lądowych), w Malborku (aktualnie baza samolotów myśliwskich MiG-29) oraz w Świdniku (nowa baza planowana do utworzenia w pobliżu Portu Lotniczego Lublin). Będą one systematycznie zastępować dotąd użytkowane śmigłowce szturmowe Mi-24[352].

Podsumowanie

Zmieniające się środowisko bezpieczeństwa od drugiej dekady XXI wieku doprowadziło do intensyfikacji działań proobronnych Polski i pokazało determinację na rzecz bezpieczeństwa militarnego. Intensywność tych działań przyniosło wiele rozwiązań w postaci zmian organizacyjnych i kolejnych planów modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP. Trwająca na Ukrainie wojna pokazała, że współczesne lądowe działania wojenne są kluczowe w walce o terytoria i w pierwszej kolejności Wojska Lądowe powinny być nasycone

[352] *Polska zamówiła 96 śmigłowców uderzeniowych AH-64E Apache*, 13 sierpnia 2024 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,12057,aktualnosci-z-polski,polska-zamowila-96-smiglowcow-uderzeniowych-ah-64e-apache, [12.08.2024].

najnowocześniejszym uzbrojeniem i sprzętem wojskowym. Powinien to być ciężki sprzęt dla Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych oraz Wojsk Rakietowych i Artylerii wraz ze śmigłowcami szturmowymi i transportowymi dla Wojsk Aeromobilnych.

Materiał przedstawiony w rozdziale i jego analiza pozwalają wskazać następujące wnioski:

- dwukrotna redukcja stanowisk wojskowych w Siłach Zbrojnych RP na przestrzeni pierwszej dekady XXI wieku spowodowała gwałtowne odejście wielu dobrze wyszkolonych oficerów i podoficerów zawodowych;
- likwidacja w pierwszej dekadzie XXI wieku wielu jednostek wojskowych szczebla pułk/brygada, a nawet dywizja w Wojskach Lądowych, spowodowała brak przygotowanych struktur do zabezpieczenia wszystkich kierunków strategicznego zagrożenia, szczególnie we wschodniej części Polski;
- profesjonalizacja Sił Zbrojnych RP zrealizowana w latach 2008-2010, spowodowała zmianę charakteru na wojsko całkowicie zawodowe, które stało się zwiastunem zmian jakościowych;
- zrealizowane w latach 2014 i 2018 reformy systemu kierowania i dowodzenia siłami zbrojnymi, wskazały kolejny trend scalania struktur sztabowych i zmianę kompetencji poszczególnych szczebli dowodzenia;
- wprowadzenie od początku drugiej dekady XXI wieku systemowych działań pozyskiwania nowego uzbrojenia i sprzętu wojskowego w postaci planów modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP, ukierunkowało i wskazało najważniejsze priorytety dla wszystkich rodzajów Sił Zbrojnych RP;
- znaczącym w podniesieniu potencjału militarnego Wojsk Lądowych była i jest realizacja modernizacji Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych oraz Wojsk Rakietowych i Artylerii, oraz Wojsk Aeromobilnych;
- wprowadzenie w życie Ustawy o obronie Ojczyzny z dnia 11 marca 2022 r. oraz zmiany prawno-finansowe przyspieszyły realizację zwiększania budżetów obronnych i powiększania stanów osobowych Sił Zbrojnych RP;
- zakupy interwencyjne uzbrojenia i sprzętu wojskowego po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r. przyspieszyły radykalnie realizację wielu programów planu modernizacji technicznej, szczególnie dla Wojsk Lądowych.

Rozdział 4.

Koncepcje wzmocnienia militarnego komponentu lądowego wschodniej Polski

Wprowadzenie

Po rozpadzie bloku wschodniego, a następnie po wstąpieniu do NATO, w pierwszej dekadzie XXI wieku, nie realizowano skoordynowanych przedsięwzięć organizacyjnych tworzenia nowych jednostek wojskowych oraz inwestycyjnych budowy infrastruktury wojskowej we wschodniej Polsce. Działania te wskazywały na brak potrzeby i koncepcji militarnego wzmacniania wschodniej Polski. Można przyjąć, że istniejące, wojskowe koncepcje przewidywały, że wszelkie działania zbrojne na tym obszarze będą miały charakter manewrowy, operacji zarówno obronnych, jak i zaczepnych. Działania obronne obejmowałyby prowadzenie obrony na zawczasu przygotowanych obszarach, z zamiarem szybkiego załamania ataku przeciwnika. Natomiast w sytuacji osiągnięcia powodzenia w walce obronnej można założyć, że kontrnatarcie zostałoby zrealizowane przez siły przegrupowane z kierunków, które nie byłyby atakowane. W tamtym okresie nie istniała też koncepcja obrony wschodniej Polski wzdłuż granicy, tym samym zakładano zajęcie części tego obszaru przez nieprzyjaciela[353].

Wraz z pojawiającym się zwiększonym zagrożeniem ze wschodniego kierunku, szczególnie od 2014 r., rozpoczęto wielokierunkowe działania wzmacniające lądowy potencjał militarny w tej części Polski. Działania te rozpoczęto od istniejącej od lat 90. koncepcji powszechnej obrony terytorialnej. Tym samym podjęto wysiłek tworzenia od podstaw nowego rodzaju Sił Zbrojnych RP – Wojsk Obrony Terytorialnej. Przyjęta koncepcja tworzenia obrony terytorialnej była przemyślana w założeniach i rozwijana sukcesywnie poczynając

[353] M. Wrzosek, *Militarne (nie)bezpieczeństwo Polski po rosyjskiej agresji na Ukrainę (2022)*, Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojsennej, Warszawa 2023, s. 25-27.

od wschodnich obszarów Polski. Ochotnicy napływali chętnie do służby w niej, gdyż spotkała się ze zrozumieniem i akceptacją społeczną.

Jednym z najważniejszych przedsięwzięć poprawy bezpieczeństwa militarnego Polski od wschodniej strony, należała koncepcja tworzenia nowych związków taktycznych Wojsk Lądowych w tej części kraju. Obszar ten od wielu lat, ze względu też na słabo rozwiniętą infrastrukturę koszarowo-magazynową wojska, był m.in. ze względu na wysokie koszty tych inwestycji, obszarem mocno zaniedbanym. Zdecydowanie mniejsze koszty ponoszono na utrzymanie związków taktycznych Wojsk Lądowych w zachodniej i północnej Polsce, w istniejących od stu lat garnizonach, z rozwinięta strukturą koszarowo-magazynową i poligonową. Podjęte wyzwanie utworzenia nowej dywizji zmechanizowanej we wschodniej Polsce wskazało na radykalną zmianę koncepcji wzmocnienia potencjału militarnego. Agresja Rosji na Ukrainę w 2022 r. wskazała na słuszność tej koncepcji i jednocześnie wzmogła rozszerzenie tej koncepcji na utworzenie kolejnych dwóch dywizji zmechanizowanych Wojsk Lądowych. Jednocześnie podjęto duży wysiłek organizacyjno-finansowy przyspieszenia modernizacji technicznej i zakup ciężkiego uzbrojenia i sprzętu wojskowego, głównie dla Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych oraz Wojsk Rakietowych i Artylerii Wojsk Lądowych.

Najnowszym pomysłem wzmocnienia militarnego wschodniej granicy Polski i jednocześnie zmiana koncepcji obrony kraju na walkę i zatrzymanie agresora w obszarze przygranicznym, jest budowa systemu umocnień pod kryptonimem Tarcza Wschód. Koncepcja ta, odmienna od dotychczasowej, ma w swoim założeniu obronę kraju wzdłuż całej granicy z Białorusią i Federacją Rosyjską (Obwód królewiecki). Jest to uzupełnienie budowanych struktur w Wojskach Lądowych oraz Wojskach Obrony Terytorialnej, gdzie przyjęto założenie tworzenia specjalistycznych brygad przeznaczonych do obrony pogranicza. Sama koncepcja budowy dotyczy przygotowania inżynieryjnego zapór do odparcia ataku wojsk pancernych i zmechanizowanych.

4.1. Stan Wojsk Lądowych SZ RP, a wielkość sił we wschodniej Polsce w 2017 r.

Różnorodne procesy redukcji i zmian przed, jak i po wejściu Polski do NATO spowodowały, że stan ilościowy Wojsk Lądowych w całym kraju na przestrzeni kilkunastu lat zmalał. Dotyczyło to również wschodniej Polski, a szczególnie południowo-wschodniego kierunku, gdzie mimo małego nasycenia związkami taktycznymi dokonywano cięć, co spowodowało, że zachowane

struktury organizacyjne nie pozwalały na możliwość szybkiego i skutecznego działania w celu obrony tej części kraju, przez jakiekolwiek większe zgrupowania bojowe. Rozciągnięcie obszaru odpowiedzialności 16. Dywizji Zmechanizowanej, po likwidacji w 2011 r. Dowództwa i Sztabu 1. Dywizji Zmechanizowanej w Legionowie, na środkowo-wschodnią Polskę było tego zdecydowanym dowodem. W tym samym roku rozformowano również jednostki ww. dywizji: 3. Brygadę Zmechanizowaną z Lublina i 1. Batalion Rozpoznawczy z Siedlec. Rok wcześniej, w 2010 r. rozformowano 1. Pułk Artylerii z Ciechanowa z 1. DZ. Należy tu również przypomnieć fakt, że już wcześniej, w 2001 r. rozformowano, leżące najbardziej na wschodzie Polski dwie brygady zmechanizowane: w Białymstoku (18. BZ) i Siedlcach (9. BZ). Te destrukcyjne działania w tej części kraju, patrząc przez pryzmat pełnoskalowej wojny rosyjsko-ukraińskiej, są do tej chwili niezrozumiałe. Wynika to z faktu, że ww. brygady zostały utworzone kilka lat wcześniej, w połowie lat 90. i idealnie wpisywały się w koncepcję odtwarzania sił Wojsk Lądowych w tej części kraju, na rzecz likwidowanych w latach 90. innych jednostek wojskowych np. na Pomorzu Środkowym czy Zachodnim. Jako jedyne wytłumaczenie takiej sytuacji można przyjąć fakt słabego logistycznego zaplecza (brak budynków koszarowych i magazynów) wielu garnizonów na wschodzie kraju, które należałoby wybudować od nowa, co generuje koszty i jako takich, w tamtych latach, nie brano pod uwagę, głównie ze względów finansowych. Związkami taktycznymi szczebla brygady, które nie zostały rozwiązane, a wchodziły w struktury 1. DZ, były: 1. Brygada Pancerna z Warszawy-Wesołej oraz leżąca blisko wschodniej granicy kraju – 21. Brygada Strzelców Podhalańskich z Rzeszowa. To, iż nie doszło do rozwiązania 21. BSP wynika w dużym stopniu z faktu, że większość pododdziałów brygady wchodzi w skład struktur międzynarodowych – tworzonych od 2009 r. na terenie naszego kraju – Brygady litewsko-polsko-ukraińskiej (LITPOLUKRBRIG). Zgodnie z przyjętą koncepcją pododdziały wydzielane do brygady z Litwy, Polski i Ukrainy pozostają w dotychczasowych miejscach stałej dyslokacji, natomiast kwatera główna znajduje się w Lublinie.

Pod koniec pierwszej dekady XXI wieku wpływ na kolejną reorganizację miał też fakt rezygnacji wojska z żołnierzy służby zasadniczej, na rzecz armii zawodowej. Pociągnęło to za sobą koleją transformację struktur i tym samym zmniejszenie stanów osobowych Sił Zbrojnych RP. Wprowadzone w życie w 2009 r. zniesienie poboru do wojska spowodowało realne ograniczenie żołnierzy rezerwy, specjalistów, przeszkolonych w różnych formach działania wojska oraz obsłudze uzbrojenia i sprzętu. Tym samym ograniczono

możliwości mobilizacyjne jednostek wojskowych. Zachwiało to częściowo starą maksymą, że wojnę rozpoczyna armia zawodowa, a kończy rezerwa. Ale nie do końca, gdyż większość ochotników wstępujących do wojska i uzyskujących specjalistyczne przeszkolenie, staje się zasadniczym i efektywnym uzupełnieniem jako żołnierze rezerwy, gotowi do wsparcia wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej podczas prowadzenia walki zbrojnej[354].

Powyższe czynniki miały wpływ na zmniejszanie potencjału militarnego Wojsk Lądowych SZ RP w całym kraju. Analizując pozostawione związki szczebla dywizji pod względem usytuowania geograficznego na terenie Polski, nie trudno zauważyć, że decydenci zachowali garnizony wojskowe o dużym, już ukształtowanym potencjale koszarowo-magazynowym i bliskości przykoszarowych placów ćwiczeń i poligonów. Ma to odzwierciedlenie szczególnie w przypadku najważniejszych i jednocześnie dużych poligonów wojsk lądowych takich jak: Centrum Szkolenia Wojsk Lądowych Drawsko (od 2021 r. Centrum Szkolenia Bojowego Drawsko), leżącego w obszarze 12. DZ, Ośrodek Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych Żagań w obszarze 11. DKPanc i Ośrodek Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych Orzysz w obszarze 16. DZ. Są to ważne elementy organizacyjno-szkoleniowe, stygmatyzujące dyslokację sił lądowych, głównie w obszarze zachodniej Polski. Jednocześnie podjęto decyzje o ograniczaniu ilość jednostek wojskowych w obszarze przygranicznym na wschodzie Polski.

W skład istniejących pod koniec 2017 r. dywizji wchodziły następujące brygady (obszar dyslokacji – patrz rysunek 10):

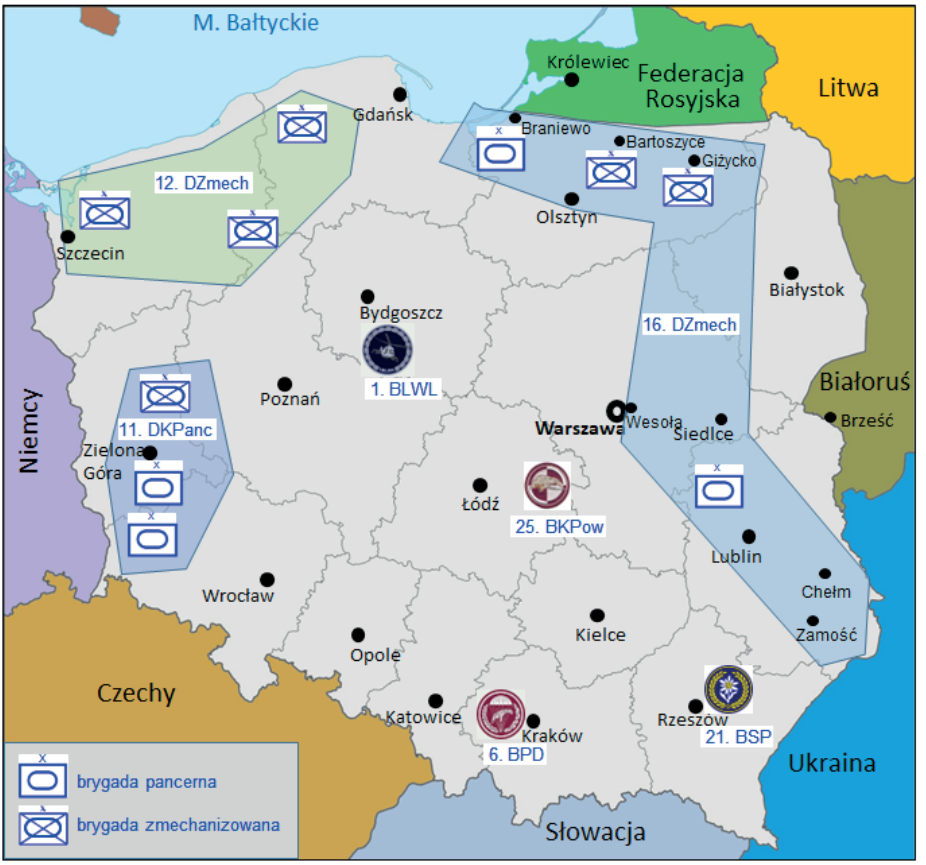
1) 11. Lubuska Dywizja Kawalerii Pancernej (Żagań):
   - 10. Brygada Kawalerii Pancernej (Świętoszów),
   - 34. Brygada Kawalerii Pancernej (Żagań),
   - 17. Brygada Zmechanizowana (Międzyrzecz, Wędrzyn i Krosno Odrzańskie);
2) 12. Szczecińska Dywizja Zmechanizowana (Szczecin):
   - 2. Brygada Zmechanizowana (Budowo, Czarne),
   - 12. Brygada Zmechanizowana (Szczecin, Stargard),
   - 7. Brygada Obrony Wybrzeża (Słupsk, Lębork, Trzebiatów);
3) 16. Pomorska Dywizja Zmechanizowana (Białobrzegi):
4) 1. Warszawska Brygada Pancerna (Warszawa-Wesoła, Chełm, Zamość i Siedlce),

[354] *Siły Zbrojne RP – stan, perspektywy …*, op. cit., s. 11.

– 9. Brygada Kawalerii Pancernej (Braniewo),
– 15. Brygada Zmechanizowana (Giżycko i Orzysz),
– 20. Brygada Zmechanizowana (Bartoszyce i Morąg).

Ponadto związkami taktycznymi szczebla brygady w Wojskach Lądowych SZ RP były następujące samodzielne brygady:

– 6. Brygada Powietrznodesantowa (Kraków, Bielsko Biała, Gliwice),
– 21. Brygada Strzelców Podhalańskich (Rzeszów, Jarosław, Przemyśl, Nisko, Kłodzko),
– 25. Brygada Kawalerii Powietrznej (Tomaszów Mazowiecki, Nowy Glinnik, Leźnica Wielka),
– 1. Brygada Lotnictwa Wojsk Lądowych (Inowrocław, Pruszcz Gdański).

Rysunek 10. Dyslokacja trzech dywizji z brygadami i samodzielne brygady Wojsk Lądowych SZ RP w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne.

Obszar wschodniej Polski w 2017 r. był od strony rozmieszczenia wojsk lądowych bardzo zróżnicowany. Z dyslokacji jednostek Wojsk Lądowych SZ RP, wyraźnie było widać, że zachowany w całości związek taktyczny – 16. Dywizja Zmechanizowana, rozmieszczony jest głównie w województwie warmińsko-mazurskim, na wprost Obwodu królewieckiego. Pozostała część obszaru wschodniej Polski była chroniona przez pojedyncze jednostki podporządkowane również 16. DZ, odziedziczone w 2011 r. po 1. DZ (1. Brygada Pancerna) oraz 21. Brygadzie Strzelców Podhalańskich (województwo podkarpackie) i samodzielne jednostki rozpoznawcze podporządkowane Dowództwu Generalnemu Rodzajów Sił Zbrojnych, rozrzucone na przestrzeni wielu setek kilometrów od siebie. Przykładem na to rozśrodkowanie jest 1. Brygada Pancerna z Warszawy-Wesołej i Siedlec, która w swoim podporządkowaniu od 2011 r. miała również pododdziały w Chełmie i Zamościu. Pozwala to wysnuć wniosek, że obszar ten, graniczący z Białorusią, Ukrainą i Słowacją, uważany był za bezpieczny. Tego podejścia nie zmieniły nawet wydarzenia na Ukrainie w 2014 r., gdy Federacja Rosyjska zajęła Półwysep Krymski i część wschodniej Ukrainy. Pierwsze działania zwiększenia obecności wojskowej w tej części naszego kraju rozpoczęły się od tworzenia pierwszych brygad Wojsk Obrony Terytorialnej.

Po dokonanych zmianach organizacyjnych w latach 2011-2017, w skład 16. Dywizji Zmechanizowanej im. Króla Kazimierza Jagiellończyka z Dowództwem i Sztabem w Białobrzegach nad Pilicą, pod koniec 2017 r. wchodziły:

- 1. Warszawska Brygada Pancerna im. Tadeusza Kościuszki w Warszawie-Wesołej,
- 9. Brygada Kawalerii Pancernej im. Króla Stefana Batorego w Braniewie,
- 15.Giżycka Brygada Zmechanizowana im. Zawiszy Czarnego w Giżycku
- 20. Bartoszycka Brygada Zmechanizowana im. Hetmana Wincentego Gosiewskiego w Bartoszycach.
- 11. Mazurski Pułk Artylerii w Węgorzewie z 14. Dywizjonem Artylerii Przeciwpancernej w Suwałkach,
- 15. Gołdapski Pułk Przeciwlotniczy w Gołdapi, z 3 dywizjonem w Elblągu,
- 9. Batalion Dowodzenia w Białobrzegach,
- 15. Batalion Saperów w Orzyszu.

24 października 2017 r. Dowództwo 16. Dywizji Zmechanizowanej po 69 latach zostało przeniesione do miejscowości Białobrzegi nad Pilicą pod

Warszawą[355]. Wynikało to z faktu tworzenia w Elblągu Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód.

W tamtym okresie w środkowo-wschodniej części naszego kraju tylko 1. Brygada Pancerna miała potencjał bojowy zdolny do jakichkolwiek działań operacyjnych. Jednocześnie w grudniu 2016 r. zapadła decyzja o przezbrojeniu brygady w najnowocześniejsze czołgi Leopard 2, będące na wyposażeniu Sił Zbrojnych RP. W związku z tym rozpoczął się proces przekazania dotychczasowo użytkowanych czołgów PT-91 „Twardy", które przejął na wyposażenie batalion czołgów 15. Brygady Zmechanizowanej. Pierwsza partia czołgów Leopard 2A5 z 34. Brygady Kawalerii Pancernej z Żagania do brygady z Warszawy-Wesołej przybyła natomiast w kwietniu 2017 r. Generalnie brygada otrzymała na wyposażenie batalionu: 14 czołgów Leopard 2A4 i 30 czołgów Leopard 2A5, a proces przezbrajania batalionu zakończono pod koniec 2017 r[356]. Była to decyzja polityczna, ale uwzględniała fakt rosnącego napięcia na wschodniej flance NATO w związku z działaniami Federacji Rosyjskiej pod względem rozbudowy sił zbrojnych i konfliktu z Ukrainą. Dyslokacja i zasadnicze uzbrojenie 1. BPanc pod koniec 2017 r. wyglądało następująco:

- Dowództwo i Sztab 1. BPanc w Warszawie-Wesołej,
- batalion dowodzenia w Warszawie-Wesołej,
- batalion czołgów w Warszawie-Wesołej (dowództwo i sztab, kdow, 4 kcz, klog w składzie 14 czołgów Leopard 2A4 i 44 czołgi Leopard 2A5),
- Kołobrzeski batalion zmechanizowany w Chełmie (dowództwo i sztab, kdow, 4 kz, kwsp, klog w składzie 58 BWP-1, 6 moździerzy 120 mm M120, 6 wyrzutni PPK Spike),
- Zamojski batalion zmechanizowany w Zamościu (dowództwo i sztab, kdow, 4 kz, kwsp, klog w składzie 58 BWP-1, 6 moździerzy 120 mm M120, 6 wyrzutni PPK Spike),
- dywizjon przeciwlotniczy w Siedlcach (dowództwo, kdow, 3 bplot, klog w składzie 12 samobieżnych dział plot. ZSU-23-4MP „Biała" oraz przeciwlotnicze przenośne zestawy rakietowe Strzała S-2M i Grom),
- Chełmski dywizjon artylerii samobieżnej w Chełmie (dowództwo, bdow, 3 x bas, klog w składzie 24 haubice 2S1 Goździk),

[355] *Historia powojenna 16 DZ*, Portal wojsko-polskie.pl, https://www.wojsko-polskie.pl/16dz/tradycje/, [25.09.2024].

[356] *1.Warszawska Brygada Pancerna im. Tadeusza Kościuszki*, Portal jednostki-wojskowe.pl, https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=26, [23.09.2024].

- batalion logistyczny w Warszawie-Wesołej,
- kompania rozpoznawcza w Siedlcach,
- kompania saperów w Siedlcach.

W tamtym okresie stan osobowy był uzupełniany nowymi żołnierzami zawodowymi i zgodnie z planem liczba żołnierzy miała się podwyższyć o kolejne 1268 osób, podnosząc ukompletowanie brygady[357].

Natomiast w południowo-wschodniej części naszego kraju jedyną siłą o zdolnościach operacyjnych była 21. Brygada Strzelców Podhalańskich, rozlokowana głównie w województwie podkarpackim, z wyjątkiem jednego batalionu stacjonującego w oddalonym Kłodzku (województwo dolnośląskie). Dyslokacja i zasadnicze uzbrojenie 21. BSP pod koniec 2017 r. wyglądało następująco:

- Dowództwo i Sztab 21 BSP w Rzeszowie,
- 21. batalion dowodzenia w Rzeszowie,
- 1. batalion Strzelców Podhalańskich w Rzeszowie (dowództwo i sztab, kdow, 4 kz, kwsp, klog, 58 BWP-1, 6 moździerzy 120 mm M120, 6 wyrzutnia PPK Spike),
- 5. batalion Strzelców Podhalańskich w Przemyślu (dowództwo i sztab, kdow, 4 kz, kwsp, klog, 58 BWP-1, 6 moździerzy 120 mm M120, 6 wyrzutnia PPK Spike),
- 22. Karpacki batalion Piechoty Górskiej w Kłodzku (dowództwo i sztab, kdow, 4 kz, kwsp, klog, 58 BWP-1, 6 moździerzy 98 mm M-98, 6 wyrzutnia PPK Spike),
- 1. batalion czołgów w Żurawicy (dowództwo i sztab, kdow, 4x kcz, klog, 58 czołgów T-72M1),
- 21. dywizjon artylerii przeciwlotniczej w Jarosławiu (dowództwo, kdow, 3 bplot, klog w składzie 12 dział plot. ZU-23-2 Hibneryt oraz przeciwlotnicze przenośne zestawy rakietowe Grom),
- 14. dywizjon artylerii samobieżnej w Jarosławiu (dowództwo, bdow, 3 bas, klog, 24 haubice 2S1 Goździk),
- 21. batalion logistyczny w Rzeszowie,
- 16. Tczewski batalion saperów w Nisku[358].

[357] M. Cielma, *Warszawska Pancerna*, Nowa Technika Wojskowa nr 8, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2017, s. 6-8.

[358] *21.Brygada Strzelców Podhalańskich im. gen. bryg. Mieczysława Boruty-Spiechowicza*, Portal jednostki-wojskowe.pl, https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=96&Itemid=27, [23.09.2024].

4.2. Utworzenie i rozbudowa Wojsk Obrony Terytorialnej

W obecnych, niezwykle dynamicznych czasach, pełnych pojawiających się zagrożeń, bardzo dużym wyzwaniem ekonomicznym dla sił zbrojnych jest utrzymanie drogich wojsk operacyjnych. Wyposażenie nawet dość nielicznych wojsk w nowoczesne systemy uzbrojenia, ochrony i kierowania ogniem, może stanowić dla wielu krajów ogromne wyzwanie. W związku z tym, coraz częściej tworzy się i rozbudowuje wojska obrony terytorialnej. Ich głównym atutem jest zwiększenie bezpieczeństwa poprzez dodanie nowych zdolności sił zbrojnych, co w konsekwencji uzupełnia podsystem militarny państwa. W ten sposób, na najbardziej efektywnym poziomie lokalnym, następuje zwiększenie możliwości i efektywności działania sił zbrojnych poprzez połączenie ze sobą części składowych podsystemu militarnego i niemilitarnego. Koncepcje powstawania wojsk obrony terytorialnej pozostają w ścisłym powiązaniu z istniejącym podziałem administracyjnym w danym kraju. Istota tworzenia tych wojsk daje w konsekwencji stałą obecność na całym terytorium kraju. W ten sposób uzyskuje się też wsparcie dla działań manewrowych wojsk operacyjnych w obszarze własnego terytorium z jednoczesnym uzupełnieniem wsparcia z układu pozamilitarnego, takie jak np. policja. Wojska obrony terytorialnej udzielają możliwą do realizacji pomoc, szczególnie pomagają zbierać informacje o przeciwniku, o kierunku i rejonie jego działania, co w dużym stopniu ułatwia wojskom operacyjnym przemieszczanie się do rozpoznanych obszarów. Wojska obrony terytorialnej mają to do siebie, że zwiększają potencjał obronny państwa, w różnych działaniach, w obszarze bezpośrednich działań własnych wojsk operacyjnych, wielokrotnie na ich zapleczu, lub ostatecznie w działaniach na tyłach wojsk przeciwnika. Tak więc w przypadku wystąpienia działań wojennych, dzięki wojskom obrony terytorialnej następuje zwiększenie możliwości obronnych państwa i reagowania kryzysowego, bez gwałtownego podnoszenia kosztów przeznaczanych na obronność. Rozwój wojsk obrony terytorialnej jest szczególnie ważny w krajach, gdzie podnoszenie wydatków na armię, nie jest możliwe ze względów ekonomicznych. Wówczas dąży się w tych krajach do powstawania formacji lekkich, które byłyby zdolne do działań obronno-ochronnych z wykorzystaniem właściwości terenu w walkach. Przy braku takiego ciężkiego uzbrojenia jak czołgi, bojowe wozy piechoty, transportery opancerzone, wojska obrony terytorialnej podejmują się działań odmiennych od przypisywanych dla sił ciężkich. Lepiej byłoby, gdyby wojska te były wyposażone w sprzęt lekki, a nie w ten wycofany z wojsk operacyjnych, ale już przestarzały i ciężki. Obecnie stawia się więc na obronę kolektywną, wynikającą z obecności w sojuszach wojskowych

i układach polityczno-ekonomicznych. W dobie powszechnego odchodzenia od służby poborowej, na rzecz służby zawodowej, odnotowuje się poprawę jakościową restrukturyzowanych armii. Dzieje się tak zarówno w Polsce, jak i w innych krajach Europy. Pozostaje tu do rozwiązania aspekt ilości wyszkolonych rezerw osobowych, ale to właśnie m.in. służba w obronie terytorialnej uzupełnia te niedobory. Podkreśla się również fakt, że poprzez budowanie wojsk obrony terytorialnej następuje poprawa relacji społeczeństwa z siłami zbrojnymi. Przykładem jest udział tych wojsk w wielomiesięcznych pomocach na rzecz obywateli po klęskach żywiołowych, jak np. powódź. Tym samym łatwiej jest kształtować postawy patriotyczne w społeczeństwie, co wpływa w dłuższej perspektywie czasowej na zwiększenie zasobów osobowych do obrony kraju poprzez zwiększenie liczby obywateli po ochotniczym przeszkoleniu wojskowym w wojskach obrony terytorialnej[359].

Tworzenie Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT) rozpoczęło się według wstępnych koncepcji ówczesnego Ministra Obrony Narodowej pod koniec 2015 r. Pierwszym aktem prawnym inicjującym proces tworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej, była decyzji Ministra Obrony Narodowej z 30 grudnia 2015 r. w sprawie powołania Pełnomocnika do Spraw Utworzenia Obrony Terytorialnej[360]. Decyzja ta nakazywała m.in. opracowanie do 1 maja 2016 r. koncepcji organizacji i funkcjonowania obrony terytorialnej we współpracy z Szefem Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. 25 kwietnia 2016 r. została podpisana przez Ministra Obrony Narodowej „Koncepcja utworzenia Obrony Terytorialnej", zakładająca powstanie w każdym województwie jednej brygady OT, na Mazowszu dwóch oraz w każdym mieście wojewódzkim jednego batalionu OT. Dokument był niejawny, a ogólne dane o założeniach przekazał zainteresowany minister i jego współpracownicy. Pierwsze trzy brygady miały powstać na przełomie 2016/2017 r. we wschodnich województwach: podlaskim, lubelskim i podkarpackim. Zasadniczy proces formowania się wszystkich brygad miał się zakończyć w 2019 r, a wojska miały do tego czasu osiągnąć stan 35 tys. żołnierzy[361]. Ten optymistyczny wariant bardzo szybkiego rozwoju Wojsk Obrony

[359] A. Michalak, *Cele, zadania, struktura i funkcje wojsk obrony terytorialnej w XXI wieku*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka nr 3, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2017, s. 29-31.

[360] Decyzja Nr 504/MON z dnia 30 grudnia 2015 r. w sprawie powołania Pełnomocnika Ministra Obrony Narodowej do Spraw Utworzenia Obrony Terytorialnej, Dz. Urz. MON 2016, poz. 2 z 4 stycznia 2016 r.

[361] *Obrona terytorialna – 17 brygad, 35 tys. żołnierzy. Nowa formacja w polskim wojsku*, 25 kwietnia 2016, Portal polsatnews.pl, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2016-04-25/obrona-terytorialna-17-brygad-35-tys-zolnierzy-nowa-formacja-w-polskim-wojsku/, [26.09.2024].

Terytorialnej, był nad wyraz chętnie powielany przez ówczesnego Ministra Obrony Narodowej oraz dość sugestywnie w grafice, rozpowszechnianej w mediach (rysunek 11). A był to dopiero początek działań organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej w tworzeniu WOT. Formalnie powstanie Wojsk Obrony Terytorialnej miało miejsce z dniem 1 stycznia 2017 r..

Rysunek 11. Planowany harmonogram formowania brygad Wojsk Obrony Terytorialnej w latach 2017-2019

Źródło: Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa, [26.09.2024].

Kolejnym etapem było wyznaczenie 26 września 2016 r. dowódcy Wojsk Obrony Terytorialnej, którym został płk Wiesław Kukuła, dotychczasowy Dowódca Jednostki Wojskowej Komandosów. Następnie na początku listopada rozpoczęto procedowanie w Sejmie rządowego projektu nowelizacji ustawy o powszechnym obowiązku obrony. Nowelizacja przewidywała powołanie od 2017 r. piątego rodzaju sił zbrojnych – Wojsk Obrony Terytorialnej[362], które będą podlegać Ministrowi Obrony Narodowej na tych samych zasadach co wszyscy żołnierze i dowódcy rodzajów sił zbrojnych. To ostatnie rozwiązanie

[362] Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2016, poz. 2138).

było krytykowane w parlamencie przez opozycję[363]. Również w listopadzie 2016 r. Minister Obrony Narodowej w czasie konferencji w sprawie powołania Wojsk Obrony Terytorialnej ogłosił, że nowy rodzaj sił zbrojnych będzie liczył do końca 2019 r. 53 tys. żołnierzy, czyli zdecydowanie optymistyczniejsze założenie, niż pół roku wcześniej, gdy przekazywano ogólne informacje o tworzeniu WOT. Wskazał również, że w przypadku tak dużej ilości żołnierzy, WOT powinien być odrębnym rodzajem sił zbrojnych. Na tej samej konferencji Dowódca WOT, płk Wiesław Kukuła dodał, że stosunek liczby żołnierzy zawodowych do żołnierzy służby terytorialnej, w samych Wojskach Obrony Terytorialnej, będzie wynosił w granicach 6-8 proc. i będzie to, tworzona od podstaw – formacja lekkiej piechoty[364]. Ostatecznie Sejm przyjął 16 listopada 2016 r. zmiany Ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, które zostały ogłoszone 23 grudnia 2016 r. w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa weszła w życie z dniem 1 stycznia 2017 r.[365] i formalnie Wojska Obrony Terytorialnej powołane zostały tego dnia. W ww. ustawie powołano do życia Dowództwo Wojsk Obrony Terytorialnej jako organ wykonawczy Dowódcy Wojsk Obrony Terytorialnej. Kolejnym działaniem, podsumowującym wstępny etap tworzenia się nowego Rodzaju Sił Zbrojnych, było przejęcie, w dniu 29 marca 2017 r., dowodzenia nad trzema Brygadami Obrony Terytorialnej – 1. Podlaską Brygadą Obrony Terytorialnej (1. PBOT), 2. Lubelską Brygadą Obrony Terytorialnej (2. LBOT) oraz 3. Podkarpacką Brygadą Obrony Terytorialnej (3. PBOT)[366].

Zasady tworzenia od podstaw nowych brygad OT przedstawił w 2017 r. płk Maciej Klisz, ówczesny szef sztabu Wojsk Obrony Terytorialnej. W związku z tworzeniem po raz pierwszy w Siłach Zbrojnych RP, na tak masową (ogólnopolską) skalę, pododdziałów i oddziałów Wojsk Obrony Terytorialnej, poddano je analizie operacyjno-szkoleniowej w Dowództwie Wojsk Obrony

[363] P. Glińska, *W Sejmie o ustawie powołującej WOT*, Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/20960, [26.09.2024].

[364] R. Surdacki, *Macierewicz: Do 2019 roku 53 tys. żołnierzy w Obronie Terytorialnej. Budżet - 3,5 mld zł*, 14 listopada 2016 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/macierewicz-do-2019-roku-53-tys-zolnierzy-w-obronie-terytorialnej-budzet-35-mld-zl, [26.09.2024].

[365] Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2016, poz. 2138).

[366] M. Klisz, *Utworzenie Wojsk Obrony Terytorialnej jako odpowiedź na nowe zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka nr 3, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2017, s. 69.

Terytorialnej, gdzie przyjęto zasady tworzenia i szkolenia oraz osiągania gotowości operacyjnej. Przyjęto koncepcję, że w pierwszej kolejności tworzone jest dowództwo Brygady Obrony Terytorialnej, umiejscawiane w zdecydowanej większości przypadków w stolicy województwa, a następnie formowano zazwyczaj dowództwo batalionu lekkiej piechoty przy dowództwie brygady oraz pododdziały zabezpieczające pokojowe funkcjonowanie dowództw brygady oraz batalionu, to jest kompanii dowodzenia, a także kompanii logistycznej. Na tym etapie rozwoju brygady główny ciężar spoczywał na żołnierzach zawodowych pozyskiwanych z innych Rodzajów Sił Zbrojnych. Zależnie od warunków formowania brygady, szczególnie związanych z infrastrukturą oraz dostępem do systemów łączności i informatyki, w tym przede wszystkim systemów niejawnych, po około 12-18 miesiącach formowania, dowództwo brygady, wraz z pierwszym batalionem lekkiej piechoty, osiąga gotowość do rozpoczęcia szkolenia żołnierzy Terytorialnej Służby Wojskowej (TSW). Realizując kolejne szkolenia TSW powstawały sukcesywnie pozostałe bataliony i brygady, również w innych miejscowościach, tak by pokryć swoim zasięgiem terytorialnym dane województwo w ramach Stałych Rejonów Odpowiedzialności (powiaty, gminy). Przyjęto założenie, że Brygady Obrony Terytorialnej w swoich strukturach posiadać będą pomiędzy trzy a pięć batalionów lekkiej piechoty. Liczba batalionów zależna jest od wielu czynników, w tym przede wszystkim od czynników terytorialnych (wielkość województwa), demograficznych, dostępności infrastruktury wojskowej oraz od potrzeb operacyjnych[367].

Prezentowany od samego początku czteroetapowy przebieg formowania struktur Wojsk Obrony Terytorialnej na terenie całego kraju spowodował wiele medialnych spekulacji co do siedzib poszczególnych brygad WOT w województwach, szczególnie w czwartym etapie. Do tej sytuacji odniósł się 27 lutego 2018 r. rzecznik prasowy Dowództwa Wojsk Obrony Terytorialnej. Przedstawił znany, czteroetapowy okres tworzenia WOT na lata 2016-2021, ze zmienioną datą końcową, tym samym wskazując na przedłużający się okres powstawania nowych jednostek WOT. Potwierdził to, wymieniając działania i czas realizacji poszczególnych etapów tworzenia WOT:

– w ramach pierwszego etapu obejmującego lata 2016-2018 utworzono w Warszawie Dowództwo Wojsk Obrony Terytorialnej oraz rozpoczęto proces formowania trzech brygad w województwach: podlaskim, lubelskim i podkarpackim;

[367] M. Klisz, *Utworzenie Wojsk Obrony* ..., op. cit., s. 72-73.

- w ramach etapu drugiego obejmującego przedsięwzięcia planowane w latach 2017-2019 zainicjowano formowanie kolejnych trzech brygad dyslokowanych w województwach warmińsko-mazurskim i mazowieckim oraz utworzono Mobilny Zespół Szkoleniowy w składzie trzech Zespołów Szkoleniowych;
- w ramach etapu trzeciego obejmującego lata 2018-2020, od stycznia 2018 r. zainicjowano formowanie kolejnych siedmiu brygad dyslokowanych w województwach: pomorskim, kujawsko – pomorskim, łódzkim, świętokrzyskim, małopolskim, wielkopolskim, śląskim;
- etap czwarty będzie obejmował lata 2019-2021. Dowództwo WOT planuje wtedy sformować kolejne cztery brygady obrony terytorialnej w województwach: zachodniopomorskim, lubuskim, dolnośląskim oraz opolskim.

Początki tworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej nie były łatwe. Deklaracje, głównie polityków, wskazujące na szybkie osiągnięcie zakładanych stanów osobowych nie pokrywały się z osiąganym stanem faktycznym. Przyjęte założenie, że w 2020 r. w WOT będzie 53 tys. żołnierzy, całkowicie się nie powiódł, co przyznał w maju 2019 r. Minister Obrony Narodowej. W służbie było 20 tys. żołnierzy OT i mimo drastycznych opóźnień Minister podkreślał, iż sam proces odbywa się bardzo dynamicznie. Natomiast w styczniu 2020 r. rzecznik prasowy WOT stwierdził, iż od początku budowy formacji wnioski o służbę złożyło ponad 45 tys. obywateli. W tym czasie w WOT służyło ponad 20 tys. żołnierzy, w tym ponad 18 700 ochotników oraz ponad 3 600 żołnierzy zawodowych[368].

Na posiedzeniu Komisji Obrony Narodowej w Sejmie w dniu 10 lutego 2022 r. Sekretarz stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej Wojciech Skurkiewicz stwierdził, że: „Proces budowy struktur organizacyjnych Wojsk Obrony Terytorialnej był realizowany zgodnie z założeniami przygotowanymi przez Dowództwo Wojsk Obrony Terytorialnej. Również zgodnie z planami, które wynikały z planu rozwoju Wojsk Obrony Terytorialnej na lata 2017-2035 oraz z decyzjami organizacyjnymi Ministra Obrony Narodowej. Proces formowania oddziałów i pododdziałów Wojsk Obrony Terytorialnej został podzielony na cztery etapy i zaplanowany do realizacji w latach 2017-2024”[369]. Tym

[368] A. Zapałowski, *Wyzwania i zaniedbania związane z formowaniem Wojsk Obrony Terytorialnej w Polsce*, [w:] *Współczesna Obrona Narodowa*, red. naukowa R. Jakubczak, Wydawnictwo Fundacja Historia i Kultura, Warszawa 2020, s. 277.

[369] *Sejmowa Komisja Obrony Narodowej. Zapis przebiegu posiedzenia 10.02.2022 r*., Portal sejm.gov.pl, https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/biuletyn.xsp?skrnr=OBN-57, [26.09.2024].

samym, po raz kolejny podano zmienianą o kolejne trzy lata, datę końcową czteroetapowego procesu tworzenia WOT.

Na tym samym, ww. posiedzeniu Komisji Obrony Narodowej, Dowódca Wojsk Obrony Terytorialnej gen. broni Wiesław Kukuła przedstawił dane dotyczące tego, na jakim etapie znajduje się budowanie Wojsk Obrony Terytorialnej. I tak, do 1 lutego 2022 r. utworzono 15 brygad obrony terytorialnej oraz 49 batalionów lekkiej piechoty. Ponadto w strukturach Wojsk Obrony Terytorialnej znajduje się Centrum Szkolenia WOT, Centrum Szkolenia Łączności i Informatyki, Szkoła Podoficerska „SONDA" oraz Batalion Dowodzenia Wojsk Obrony Terytorialnej. Stan ewidencyjny żołnierzy Wojsk Obrony Terytorialnej na dzień 1 lutego 2022 r. wynosił 31 560 żołnierzy, w tym 3977 żołnierzy zawodowych oraz 27 583 żołnierzy terytorialnej służby wojskowej. Żołnierze ochotnicy stanowią ponad 87% stanu liczebnego całej formacji. W latach 2022-2024 zaplanowano sformowanie trzech kolejnych brygad obrony terytorialnej – stołecznej, nadbużańskiej oraz przemyskiej. Tym samym na terenie województwa mazowieckiego zaplanowano powstanie trzeciej brygady, drugiej brygady na terenie województwa lubelskiego oraz drugiej brygady na terenie województwa podkarpackiego. Te dwie ostatnie brygady o zmienionych strukturach, zostały dopasowane do zaplanowanych działań[370]. Już 14 czerwca 2022 r. Minister Obrony Narodowej wyznaczył dowódców nowotworzonych brygad. Proces formowania wszystkich trzech jednostek został zaplanowany do 2025 r. Brygada w województwie mazowieckim to 18. Stołeczna Brygada Obrony Terytorialnej, utworzona zgodnie z zapotrzebowaniem na pododdziały specjalizujące się w obronie miasta. Natomiast 19. Nadbużańską Brygadę Obrony Terytorialnej (województwo lubelskie) oraz 20. Przemyską Brygadę Obrony Terytorialnej (województwo podkarpackie) powołano do bezpośredniej obrony, ochrony oraz dozorowania pasa przygranicznego[371].

Trwająca od paru lat sytuacja kryzysowa na wschodniej granicy państwa i realizowane od dłuższego czasu współdziałanie ze Strażą Graniczną w ochronie granicy spowodowało wypracowanie w Dowództwie Wojsk Obrony Terytorialnej koncepcji utworzenia Komponentu Obrony Pogranicza (KOP). W ramach tej koncepcji przyjęto rozwiązanie reorganizacji istniejących 19. Nadbużańskiej Brygady Obrony Terytorialnej i 20. Przemyskiej Brygady

[370] Ibidem.

[371] *Nowe Brygady Obrony Terytorialnej*, 17 czerwca 2022 r., Portal wojsko-polskie.pl, https://www.wojsko-polskie.pl/3bot/articles/aktualnosci-w/nowe-brygady-obrony-terytorialnej/, [28.09.2024].

Obrony Terytorialnej, w brygady obrony pogranicza, co jest realizowane od stycznia 2024 r. Wszystkie istniejące bataliony lekkiej piechoty tych brygad przeorganizowano w bataliony obrony pogranicza. Natomiast 1. Podlaska Brygada Obrony Terytorialnej oraz 4. Warmińsko-Mazurska Brygada Obrony Terytorialnej przekształcają po 2 w każdej brygadzie istniejące już bataliony lekkiej piechoty, w bataliony obrony pogranicza. W przyjętej koncepcji od 2026 r. planuje się przekształcenie 1. i 4. brygad obrony terytorialnej, w brygady obrony pogranicza. Przyniesie to znaczne podniesienie bezpieczeństwa północnej i wschodniej części kraju. W połowie 2024 r. w Wojskach Obrony Terytorialnej służyło ponad 40 tys. żołnierzy, z czego 5,5 tys., to żołnierze zawodowi, natomiast 34,5 tys., to żołnierze terytorialnej służby wojskowej[372].

Konsekwencją tworzenia Komponentu Obrony Pogranicza i reorganizacji w Wojskach Obrony Terytorialnej jest przeznaczenie czterech brygad do wzmocnienia ochrony granicy, a w perspektywie przeznaczenie tych brygad do połączenia ich zadań (rola operatora) z realizowaną Tarczą Wschód (patrz podrozdział 4.5.). Zakończenie procesu tworzenia KOP przewidziano na 2027 r[373].

Natomiast w kwestii organizacyjnej, w połowie 2024 r. Wojska Obrony Terytorialnej posiadały następujące sformowane lub będące w trakcie tworzenia brygady oraz pozostałe jednostki wojskowe:

- 1. Podlaska Brygada Obrony Terytorialnej – Białystok,
- 2. Lubelska Brygada Obrony Terytorialnej – Lublin,
- 3. Podkarpacka Brygada Obrony Terytorialnej – Rzeszów,
- 4. Warmińsko-Mazurska Brygada Obrony Terytorialnej – Olsztyn,
- 5. Mazowiecka Brygada Obrony Terytorialnej – Ciechanów,
- 6. Mazowiecka Brygada Obrony Terytorialnej – Radom,
- 7. Pomorska Brygada Obrony Terytorialnej – Gdańsk,
- 8. Kujawsko-Pomorska Brygada Obrony Terytorialnej – Bydgoszcz,
- 9. Łódzka Brygada Obrony Terytorialnej – Łódź,
- 10. Świętokrzyska Brygada Obrony Terytorialnej – Kielce,
- 11. Małopolska Brygada Obrony Terytorialnej – Kraków,
- 12. Wielkopolska Brygada Obrony Terytorialnej – Poznań,
- 13. Śląska Brygada Obrony Terytorialnej – Katowice,

[372] *Sejmowa Komisja Obrony Narodowej. Zapis przebiegu posiedzenia 24.04.2024 r.*, Portal sejm.gov.pl, https://orka.sejm.gov.pl/zapisy10.nsf/0/467F4E8E46805AA0C1258B1D002D-8C29/%24File/0041410.pdf, [28.09.2024].

[373] M. Cielma, *Spotkanie na szczycie. Odprawa kierowniczej kadry MON i Sił Zbrojnych RP*, Nowa Technika Wojskowa nr 2, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2025.

- 14. Zachodniopomorska Brygada Obrony Terytorialnej – Szczecin,
- 15. Lubuska Brygada Obrony Terytorialnej – Skwierzyna/Gorzów Wielkopolski,
- 16. Dolnośląska Brygada Obrony Terytorialnej – Wrocław,
- 17. Opolska Brygada Obrony Terytorialnej – Opole,
- 18. Stołeczna Brygada Obrony Terytorialnej – Warszawa,
- 19. Nadbużańska Brygada Obrony Terytorialnej – Chełm,
- 20. Przemyska Brygada Obrony Terytorialnej – Przemyśl,
- Centrum Szkolenia WOT – Toruń,
- Centrum Szkolenia Łączności i Informatyki – Zegrze,
- Szkoła Podoficerska SONDA – Zegrze,
- batalion dowodzenia WOT – Zegrze,
- Jednostka Wojskowa Działań Niekonwencjonalnych GRYF – woj. mazowieckie,
- Ośrodek Reprezentacyjny WOT – Radom[374].

4.3. Powstanie nowych związków taktycznych Wojsk Lądowych we wschodniej Polsce

Od połowy drugiej dekady XXI wieku, a właściwie od 2014 r. stało się jasne, szczególnie dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej, z Polską na czele, że bezpośrednie sąsiedztwo krajów takich jak, Federacja Rosyjska i Białoruś, realizujących wspólną, antyzachodnią politykę międzynarodową, jest narastającym zagrożeniem. Potwierdzeniem tego było wywołanie przez Federację Rosyjską konfliktu zbrojnego we wschodniej Ukrainie. Wszystkie te zagrożenia zostały odebrane w Polsce w sposób jednoznaczny, że należy konsekwentnie odbudowywać własne siły zbrojne oraz przejść do koncepcji przygotowania wojsk do obrony kraju, szczególnie w jego wschodniej części, odchodząc od koncepcji uczestnictwa w dużych misjach zagranicznych. Przyspieszono też proces integracji z NATO, poprzez zwiększenie stałej obecności wojsk międzynarodowych na terenie Polski. Przyjęte rozwiązania ukierunkowane zostały na rozbudowę głównie struktur Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP, w szczególności na najważniejszych, zagrożonych kierunkach (rysunek 12). Pierwszym zasadniczym kierunkiem we wschodniej części Polski był południowo-wschodni kierunek strategiczny z wołyńskim kierunkiem operacyjnym (kierunek brzeski i bagniste

[374] *Powitanie nowego dowódcy WOT*, 7 maja 2024 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/41666?t=Powitanie-nowego-dowodcy-WOT, [05.10.2024].

Polesie) oraz podolskim kierunkiem operacyjnym (brama przemyska). Drugim kierunkiem był północno-wschodni kierunek strategiczny z podlaskim kierunkiem operacyjnym (przesmyk suwalski i kierunek grodzieński). Trzecim kierunkiem jest królewiecki pas operacyjny, ryglowany przez rozwiniętą 16. DZmech., nie będący obszarem zasadniczego wzmocnienia potencjału Wojsk Lądowych.

Rysunek 12. Zasadnicze kierunki zagrożeń wschodniej Polski

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie: Z. Lach, A. Łaszczuk, J. Skrzyp, *Odporność układu polskiej przestrzeni na zakłócenia zewnętrzne – przestrzenne i terytorialne uwarunkowania obronności o bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Ekspertyzy do Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2008-2033*, red. naukowa K. Saganowski, M. Zagrzejewska-Fiedorowicz, P. Żuber, Warszawa 2008, s. 618.

Od końca 2015 r. uwaga nowego kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej była zaabsorbowana tworzeniem od podstaw Wojsk Obrony Terytorialnej. Było to przedsięwzięcie na swój sposób trudne, bo sama koncepcja tych wojsk przekładała się na sporych rozmiarów formację obejmującą obszar całego kraju, co spowodowało, że przyjęto rozwiązanie ukierunkowane na powołanie nowego rodzaju wojsk w Siłach Zbrojnych RP. To duże organizacyjne

działanie spowodowało, że ówczesne kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej nie podejmowało kolejnego wyzwania związanego z reorganizacją np. Wojsk Lądowych. Jednym z głównych przedsięwzięć tamtego okresu, było realizowanie w ramach NATO coraz szerszej współpracy Polski z USA i pozostałymi partnerami nad zwiększeniem sojuszniczej obecności w Polsce, szczególnie w ramach wzmocnienia wschodniej flanki NATO. Przyniosło to oczekiwany efekt i w Polsce w 2017 r. utworzono najważniejszy element sojuszniczego wsparcia krajów bałtyckich i Polski – Dowództwo Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód w Elblągu.

Powstanie Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód było konsekwencją decyzji, które zapadły na szczycie NATO w Warszawie w 2016 r. Zmieniające się środowisko bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej spowodowane przez agresywne działania Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy od 2014 r., przyczyniło się do utworzenie wzmocnionej, wysuniętej obecności wojskowej Sojuszu Północnoatlantyckiego w krajach bałtyckich i w Polsce. Przyjęta koncepcja potwierdzała zasadniczą rolę Polski w systemie bezpieczeństwa wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego, a utworzone w Elblągu wielonarodowe dowództwo dywizyjne przeznaczone zostało do koordynacji działań grup bojowych wysuniętej Wzmocnionej Obecności NATO (enhance Forward Presence – eFP). Dywizja natomiast składa się z samodzielnych, wielonarodowych, batalionowych grup bojowych tworzonych przez kraje ramowe – Wielką Brytanię w Estonii, Niemcy na Litwie, Kanadę na Łotwie oraz Stany Zjednoczone w Polsce. Proces tworzenia dowództwa dywizji rozpoczął się w kwietniu 2017 r., a 28 czerwca 2017 r. w koszarach zostały uroczyście podniesione flagi państw członkowskich NATO. Na przełomie 2017/2018 r. przeformowano stacjonujący w Elblągu 16. bdow z 16. DZ w Pułk Wsparcia Dowodzenia Dowództwa Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód, który rozpoczął funkcjonowanie od 1 lutego 2018 r. Natomiast po ponad roku, 6 grudnia 2018 r. zakończył się proces certyfikacji, potwierdzający gotowość dowództwa dywizji do realizacji stojących przed nim zadań. Kolejny etap rozbudowy rozpoczął się 29 stycznia 2020 r., kiedy do dywizji dołączyły: litewska brygada „Żelazny Wilk" i polska 15. Giżycka Brygada Zmechanizowana. Tworzą one grupy bojowe. 15. BZ tworzy Batalionową Grupę Bojową eFP w Orzyszu, a litewska brygada Batalionową Grupę Bojową eFP w Rukłe.

W Dowództwie Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód w Elblągu służy ponad 250 żołnierzy z 15 krajów członkowskich Sojuszu. Dowództwo koordynuje działania grup bojowych wzmocnionej Wysuniętej Obecności

NATO, rozmieszczonych na Litwie i w Polsce, jest również przygotowane do prowadzenia działań zgodnie z artykułem V Traktatu Waszyngtońskiego[375].

Kolejnym, znaczącym krokiem w budowie potencjału militarnego Wojsk Lądowych we wschodniej Polsce było podjęcie decyzji o utworzeniu 18. Dywizji Zmechanizowanej. 9 września 2018 r. podczas inauguracji obchodów święta Wojsk Lądowych w Siedlcach, Minister Obrony Narodowej poinformował o tworzeniu czwartej dywizji w Wojskach Lądowych. Zapowiedział, że nowa dywizja będzie posiadała numer 18 – na cześć roku 1918, kiedy Polska odzyskała niepodległość, oraz 18 „Żelaznej" Dywizji Piechoty, która wpisała się w historię Bitwy Warszawskiej[376]. Zapowiedziano, że odpowiedzialność terytorialna tej dywizji sięgać będzie od Podlasia (Łomża), aż po Bieszczady (Przemyśl)[377].

Fakt utworzenia 18. DZ spowodował zdecydowane ukierunkowanie zadań 16. DZ, którą zwolniono z zadań obrony środkowo-wschodniej Polski, na rzecz działań obronnych obszaru północno-wschodniej Polski, zgodnie z wieloletnią koncepcją przed rozwiązaniem 1. Dywizji Zmechanizowanej w 2011 r. Potwierdzeniem słuszności strategicznego tworzenia 18. DZ, były analizy specjalistów wskazujących na takie rozwiązania. Już w 2017 r. gen. broni Waldemar Skrzypczak pytany o kierunek organizacyjny, w jakim powinno pójść Wojsko Polskie, mówił w wywiadzie dla Interia.pl o: „Zbudowaniu sił, które będą w stanie podjąć walkę między Bugiem a Wisłą. W przypadku ataku, strategicznym celem armii rosyjskiej będzie jak najszybsze osiągnięcie linii Odry. Rosjanie będą zatem dążyli do tego, by w ciągu 2-3 dni rozbić główne siły Wojska Polskiego. Mając na wschodzie trzy średnie dywizje, uzbrojone w nowoczesne wozy bojowe i inne niezbędne środki walki, a do tego operacyjne przygotowanie terenu – fortyfikacje, przeszkody, przećwiczone niszczenia kluczowych obiektów – powinniśmy dać radę efektywnie opóźnić działanie przeciwnika"[378]. W tamtym okresie tworzona dywizja miała ograniczone perspektywy otrzymania nowoczesnego

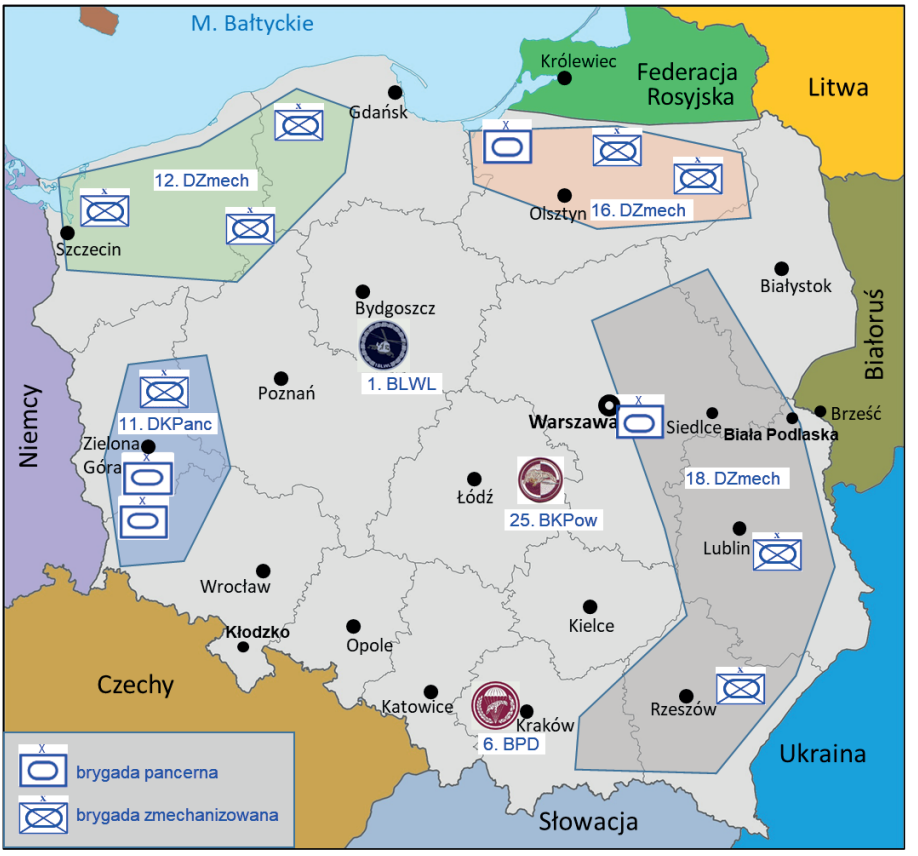
[375] *Wielonarodowa Dywizja Północny - Wschód w Elblągu*, Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/wielonarodowa-dywizja, [26.09.2024].

[376] S. Zagórski, *18 Dywizja Zmechanizowana. Nowa jednostka Wojska Polskiego*, 10 września 2018 r., Portal geekweek.interia.pl, https://geekweek.interia.pl/militaria/news-18-dywizja-zmechanizowana-nowa-jednostka-wojska-polskiego,nId,2629091, [26.09.2024].

[377] *Nowa dywizja - 18. Dywizja Zmechanizowana*, Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/nowa-dywizja, [26.09.2024].

[378] S. Zagórski, *18 Dywizja Zmechanizowana. Nowa jednostka Wojska Polskiego*, 10 września 2018 r., Portal geekweek.interia.pl, https://geekweek.interia.pl/militaria/news-18-dywizja-zmechanizowana-nowa-jednostka-wojska-polskiego,nId,2629091, [26.09.2024].

sprzętu, choć decyzją Ministra Obrony Narodowej z 2017 r. 1. Brygada Pancerna otrzymała części czołgów Leopard 2A5 34. Brygady Kawalerii Pancernej z Żagania, a więc najlepszych w tamtym okresie czołgów naszej armii. Generalnie przyjęte założenia budowy nowej 18. Dywizji Zmechanizowanej były konsekwentnie realizowane, a przyjęta koncepcja nowych struktur: w dywizji – cztery brygady, a w brygadzie – cztery bataliony spowodowało, że trwająca rozbudowa dywizji osiąga swoje cele. Szczegóły dotyczące 18. Dywizji Zmechanizowanej przedstawiono w rozdziale 5.

Rysunek 13. Zarys dyslokacji czterech dywizji z brygadami i samodzielne brygady Wojsk Lądowych SZ RP w 2022 r.

Źródło: opracowanie własne.

W 2022 r., po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, zaczęły pojawiać się poglądy dotyczące potrzeby posiadania większej ilości dywizji w Wojskach Lądowych. Ponadto każda z tych dywizji powinna być złożona z czterech

brygad, a w każdej brygadzie łącznie czterech batalionów operacyjnych[379]. 13 czerwca 2022 r., podczas odprawy koordynacyjno-rozliczeniowej kadry kierowniczej, Minister Obrony Narodowej zapowiedział utworzenie dwóch nowych dywizji wojsk lądowych w centralnej części Polski[380]. Te pojawiające się informacje oraz oficjalna zapowiedź, w pierwszej kolejności zaczęły się materializować w rozpoczęciu już w 2022 r. formowania kolejnego, piątego związku taktycznego, a szóstego w 2023 r.

Tworzenie następnego, piątego związku taktycznego – 1. Podlaskiej Dywizji Piechoty Legionów im. marszałka Józefa Piłsudskiego (1. DPL) zapoczątkowano we wrześniu 2022 r. na mocy decyzji Ministra Obrony Narodowej. Zatwierdzenie koncepcji powstania piątego związku taktycznego Wojsk Lądowych przez Ministra Obrony Narodowej odbyło się oficjalnie w Białymstoku 9 stycznia 2023 r. Według przyjętej koncepcji ten kolejny związek taktyczny ma zwiększyć potencjał odstraszania we wschodniej części Polski. Obszar tworzenia dywizji ma objąć obszar głównie województwa podlaskiego oraz częściowo mazowieckiego i kujawsko-pomorskiego. Tym samym jego umiejscowienie zostało zaplanowane między 16. DZ dyslokowaną w województwie warmińsko-mazurskim, a 18. DZ dyslokowaną głównie w województwie mazowieckim i lubelskim. W skład 1. DPL wchodzić będą cztery brygady ogólnowojskowe, każda składająca się z czterech batalionów oraz artylerię dywizji wielkości brygady. Dyslokacja jednostek dywizji będzie rozwijana w wielu miejscowościach, posiadających już infrastrukturę wojskową, jak i w takich, w których wojsko nie stacjonuje od wielu lat i tam infrastrukturę trzeba będzie tworzyć od podstaw. Umiejscowienie jednostek wojskowych dywizji prezentowała mapa towarzysząca Ministrowi Obrony Narodowej w czasie składania podpisu na zatwierdzanej koncepcji. Na ww. mapie naniesione były następujące miejscowości: Białystok, Brodnica, Chełmno, Ciechanów, Czerwony Bór, Grajewo, Iława Kamionka, Kolno, Łomża, Ostrołęka, Siemiatycze, Ślubowo, Targonie i Wielbark. Jedna z udostępnionych informacji wskazała na umiejscowienie brygady pancernej 1. DPL w Czerwonym Borze i Siemiatyczach oraz, że dywizja będzie wyposażona zarówno w czołgi K2, jak i Abrams[381].

[379] T. Dmitruk, *Modernizacja Wojsk Lądowych 2012 …*, op. cit., s. 16.

[380] Piekarski M., *Rozbudowa liczebności Sił Zbrojnych …,* op. cit., s. 19.

[381] J. Ciślak, *1. Dywizja Piechoty Legionów im. marszałka Józefa Piłsudskiego*, 9 stycznia 2023 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/1-dywizja-piechoty-legionow-im-marszalka-jozefa-pilsudskiego, [27.09.2024].

Zdecydowanie więcej szczegółów zawierała mapa, którą ustępujący Minister Obrony Narodowej – Mariusz Błaszczak, wręczył oficjalnie podczas ceremonii przekazania obowiązków na ręce Władysława Kosiniaka-Kamysza, przyjmującego stanowisko Ministra Obrony Narodowej w dniu 13 grudnia 2023 r[382]. Na tej mapie pod nazwami związków taktycznych umieszczono miejscowości i nazwy istniejących oraz tworzonych poddziałów lub oddziałów tych dywizji. Interpretacja tej mapy, wraz z dodatkowymi informacjami prasowymi, np. Agencji Informacyjnej[383], w tym rozmowa z dowódcą 1. DPL[384] pozwala na wstępne przyjęcie następującego składu i dyslokacji 1. Podlaskiej Dywizji Piechoty Legionów:

- Dowództwo 1. Dywizji Piechoty Legionów – Ciechanów[385],
- Brygada Pancerna – Czerwony Bór z batalionem czołgów w Siematycze-Czartajewie,
- Brygada Zmechanizowana – Brodnica,
- Brygada Zmechanizowana – Karakule koło Białegostoku[386],
- Brygada Zmotoryzowana – Wojewodzin z batalionami zmotoryzowanymi w Grajewie i Kolnie,
- Brygada Artylerii – Iława Kamionka,
- Pułk Przeciwlotniczy – Ostrołęka,
- Pułk Przeciwpancerny – Wielbark[387],

[382] J. Ciślak, *Co jest na mapie Polski, którą otrzymał nowy MON?,* 14 grudnia 2023 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/polityka-obronna/co-jest-na-mapie-polski-ktora-otrzymal-nowy-mon-analiza, [27.09.2024].

[383] *KOWR przekazuje tereny na potrzeby Wojska Polskiego*, 14 sierpnia 2023 r., Portal Agencji Informacyjnej, https://agencja-informacyjna.com/kowr-przekazuje-tereny-na-potrzeby-wojska-polskiego/, [27.09.2024].

[384] M. Kowalska-Sendek, *1 Dywizja: mobilność i siła ognia*, 23 maja 2023 r., Portal portal-polska.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/39635, [27.09.2024].

[385] Do momentu zakończenia remontu koszar w Ciechanowie dowództwo i sztab 1. DPL stacjonuje w Warszawie w Dowództwie Generalnym RSZ.

[386] J. Pogorzelski, *Bezpieczne Podlasie. Nowa brygada zmechanizowana w Karakulach. Jest decyzja szefa MON*, 31 lipca 2024 r., Portal TVP3 Białystok, https://bialystok.tvp.pl/79567306/bezpieczne-podlasie-nowa-brygada-zmechanizowana-w-karakulach-jest-decyzja-szefa-mon, [27.09.2024].

[387] *W Wielbarku powstanie jednostka wojskowa. To pułk przeciwpancerny*, 5 sierpnia 2023 r., Portal samorządowy, https://www.portalsamorzadowy.pl/polityka-i-spoleczenstwo/w-wielbarku-powstanie-jednostka-wojskowa-to-pulk-przeciwpancerny,480230.html, [27.09.2024].

- 3. Pułk Saperów – Chełmno (w 1. DPL od 12 czerwca 2023 r.)[388],
- Pułk Logistyczny – Pomiechówek,
- Batalion Łączności – Ciechanów,
- 1. Batalion Rozpoznawczy – formowany od 1 lutego 2023 r., Białystok[389],
- Batalion Chemiczny – Brodnica,
- 1. Dywizyjny Ośrodek Szkolenia – Czerwony Bór,
- 2. Dywizyjny Ośrodek Szkolenia – Ślubowo.

W związku z planowanym tworzeniem jednostek w miejscowościach bez infrastruktury wojskowej, jeszcze przed oficjalnym ogłoszeniem utworzenia 1. DPL, Minister Obrony Narodowej 19 listopada 2022 r. podpisał z władzami Grajewa porozumienie o przekazaniu przez nie resortowi gruntów dla nowej brygady zmechanizowanej, dla nowo tworzonej, jak wtedy pisano – V Podlaskiej Dywizji[390]. Natomiast po rozpoczęciu formowania 1. DPL pojawiły się informacje wskazujące, że będzie to największa dywizja w Wojskach Lądowych SZ, o stanach osobowych przekraczających 30 tys. żołnierzy, a jej tworzenie ma się zakończyć na początku lat 30. Docelowym, podstawowym uzbrojeniem 1. Dywizji Piechoty Legionów będą: czołgi K2 i Abrams, armatohaubice samobieżne Krab i K9, moździerze samobieżne M120 Rak, wieloprowadnicowe wyrzutnie rakiet K239 Chunmoo i R-40 Langusta, bojowe wozy piechoty BWP Borsuk, kołowe transportery opancerzone KTO Rosomak, wozy bojowe AS 21 Redback, lekkie pojazdy uderzeniowe Wirus 4 Żmija, powietrzne systemy bezzałogowe Gladius[391].

Decyzję o tworzeniu szóstego związku taktycznego szczebla dywizji w Wojskach Lądowych przekazano w listopadzie 2023 r. 13 listopada 2023 r. w Nowym Mieście nad Pilicą, Minister Obrony Narodowej, ogłosił utworzenie 8. Dywizji Piechoty Armii Krajowej im. Romualda Traugutta (8. DPAK). Wskazał, że miejsce tworzenia dywizji z dowództwem w Nowym Mieście

[388] *Tradycje, 3 Pułk Saperów im. gen. Karola Sierakowskiego*, Portal MON, https://3psap.wp.mil.pl/o-nas/, [27.09.2024].

[389] *Zmiany organizacyjne 2023 r.*, Portal jednostki-wojskowe.pl, https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1041&Itemid=348, [28.09.2024].

[390] M. Chołodowski, *MON pozyskało kolejne tereny pod tworzenie nowych jednostek wojskowych w Podlaskiem*, 19 listopada 2022 r., Portal wyborcza.pl, https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/7,35241,29159682,kolejne-tereny-pozyskalo-mon-pod-tworzenie-nowych-jednostek.html#S.related-K.C-B.1-L.1.zw, [27.09.2024].

[391] *KOWR przekazuje tereny na potrzeby Wojska Polskiego,* 14 sierpnia 2023 r., Portal Agencji Informacyjnej, https://agencja-informacyjna.com/kowr-przekazuje-tereny-na-potrzeby-wojska-polskiego/, [27.09.2024].

nad Pilicą w obszarze na południe od Warszawy wynika z przeprowadzonych analiz związanych z zagrożeniem ze strony Federacji Rosyjskiej. Planowano, że oddziały i pododdziały dywizji będą stacjonowały w województwie mazowieckim, świętokrzyskim i łódzkim, a także w północnej części województwa podkarpackiego. Również i ta dywizja będzie organizowana według tzw. modelu „czwórkowego": 4 brygady po 4 bataliony. Natomiast struktura dywizji oparta została na zebranych i wypracowanych wnioskach z formowania 1. i 18. Dywizji oraz wnioskach z narodowych i międzynarodowych ćwiczeń i gier wojennych. W skład dywizji wchodzić będą: brygada pancerna, dwie brygady zmechanizowane, brygada zmotoryzowana, brygada artylerii, pułk logistyczny, pułk przeciwpancerny, pułk przeciwlotniczy, batalion dowodzenia, batalion rozpoznania i batalion chemiczny[392]. Z omawianej wcześniej mapy, którą ustępujący Minister Obrony Narodowej – Mariusz Błaszczak, wręczył 13 grudnia 2023 r podczas ceremonii przekazania obowiązków na ręce Władysława Kosiniaka-Kamysza można wskazać planowane miejsca stacjonowania wybranych jednostek wojskowych. Proponowany skład i dyslokacja 8. Dywizji Piechoty Armii Krajowej z listopada 2023 r.:

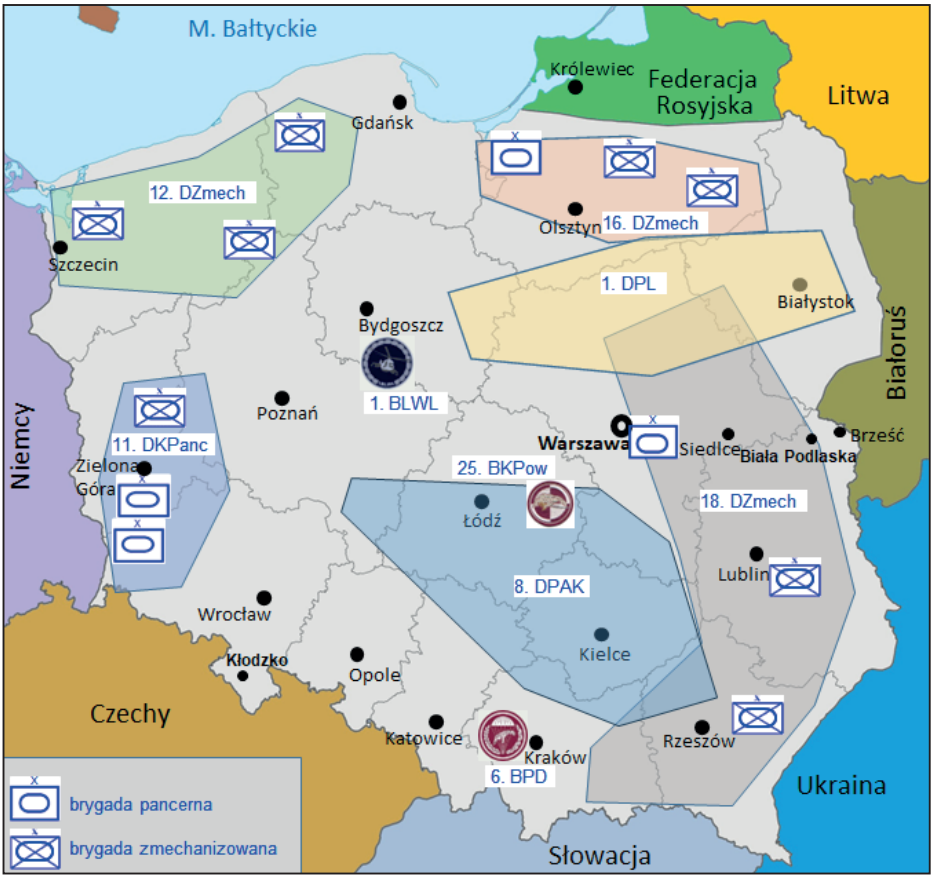
- Dowództwo 8. Dywizji Piechoty Armii Krajowej – Nowe Miasto nad Pilicą,
- Brygada Pancerna – Mielec i Kolbuszowa,
- Brygada Zmechanizowana – Łaziska k. Radomia,
- Brygada Zmechanizowana – Raducz,
- Brygada Zmotoryzowana – Leszno,
- Brygada Artylerii – Dąbrówka k. Sieradza,
- Pułk przeciwlotniczy – Gniewięcin,
- Pułk przeciwpancerny – Boleścice i Piołunka,
- Pułk logistyczny – Januszewice,
- Batalion łączności – Nowe Miasto nad Pilicą,
- Batalion rozpoznawczy – Raducz,
- Batalion chemiczny – Kuczków[393].

[392] *Rusza budowa kolejnej dywizji – 8. Dywizji Piechoty Armii Krajowej*, 3 listopada 2023 r., Portal wojskow-polskie.pl, https://www.wojsko-polskie.pl/articles/tym-zyjemy-v/rusza-budowa-kolejnej-dywizji-8-dywizji-piechoty-armii-krajowej/, [28.09.2024].

[393] J. Ciślak, *Co jest na mapie Polski, którą otrzymał nowy MON?,* 14 grudnia 2023 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/polityka-obronna/co-jest-na-mapie-polski-ktora-otrzymal-nowy-mon-analiza, [27.09.2024].

Ogłoszenie tworzenia 8. Dywizji Piechoty Armii Krajowej zbiegło się ze zmianą Ministra Obrony Narodowej. Odchodzący minister, ogłosił powstanie dywizji w listopadzie 2023 r. – po wyborach parlamentarnych, które odbyły się 15 października 2023 r. Nowy Minister Obrony Narodowej, po prawie roku, w ośrodku wystawienniczym Targi Kielce – 4 października 2024 r., poinformował o nowych decyzjach dotyczących tworzonej dywizji. Zasadniczą kwestią, była zmiana dyslokacji dowództwa dywizji. Minister wskazał, że Dowództwo 8. Dywizji Piechoty Armii Krajowej będzie zlokalizowane w Kielcach, a nie w Nowym Mieście nad Pilicą. W Nowym Mieście nad Pilicą zlokalizowany będzie batalion rozpoznawczy dywizji. Ponadto wskazał, że jednostki dywizji w województwie świętokrzyskim powstaną w Połańcu, w okolicach Jędrzejowa i Staszowa, a także w innych regionach – w województwach: śląskim, łódzkim, mazowieckim, wielkopolskim, małopolskim i podkarpackim. Dywizja będzie tworzona w dwóch etapach. Pierwszy etap ma się zakończyć w roku 2028, a w budżecie zabezpieczono środki finansowe na etaty dla żołnierzy[394]. Tym samym, wskazane w omawianej mapie dane pod koniec 2023 r. dotyczące dyslokacji jednostek 8. DPAK, ulegną dużej zmianie. Zarys dyslokacji istniejących i planowanych do utworzenia dywizji Wojsk Lądowych przedstawia rysunek 14.

[394] J. Borowski, *Dowództwo 8. Dywizji w Kielcach, nie w Nowym Mieście*, 5 października 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/dowodztwo-8-dywizji-w-kielcach-nie-w-nowym-miescie, [25.10.2024].

Rysunek 14. Zarys dyslokacji istniejących dywizji z brygadami i planowanych do utworzenia dywizji oraz dyslokacja samodzielnych brygad Wojsk Lądowych SZ RP – 2023 r.

Źródło: opracowanie własne.

21 lipca 2023 r., na 21. Centralnym Poligonie Lotniczym w Nadarzycach, Minister Obrony Narodowej powołał gen. dyw. Adama Joksa na stanowisko dowódcy 2. Korpusu Polskiego – Dowództwa Komponentu Polskiego (2KP-DKL) w Krakowie, celem sformowania nowego związku taktycznego. Korpus powstał jako wzmocnienie interoperacyjności z wojskami USA oraz wzmocnienie możliwości obronnych Wojska Polskiego. Korpus sformowano na bazie Centrum Operacji Lądowych – Dowództwa Komponentu Lądowego w Krakowie, gen. Joksa objął dowództwo 1 sierpnia 2023 r., a korpus rozpoczął funkcjonowanie w listopadzie 2023 r. 2KP-DKL podlega bezpośrednio Dowództwu Operacyjnemu

Rodzajów Sił Zbrojnych[395]. Przywrócenie szczebla korpusu to ważna zmiana organizacyjna w Wojskach Lądowych. Ostatni raz szczebel korpusu funkcjonował w Siłach Zbrojnych RP na początku pierwszej dekady XXI wieku[396].

Dowództwo 2. Korpusu Polskiego – Dowództwo Komponentu Lądowego w Krakowie, jest przeznaczone do realizacji zadań związanych z planowaniem użycia i dowodzeniem nowoczesnymi związkami taktycznymi przeznaczonymi do działań o wysokiej intensywności, wydzielonymi do operacji lądowej w środowisku wielodomenowym, w czasie sytuacji kryzysowej i wojny, w układzie narodowym i sojuszniczym. 2. Korpus Polski posiada zdolności do prowadzenia dalekiego rozpoznania oraz precyzyjnego rażenia z użyciem nowoczesnych systemów dowodzenia. Ważną cechą jest interoperacyjność i pełna kompatybilność z V Korpusem Amerykańskim oraz Wielonarodowym Korpusem Północny-Wschód[397].

4.4. Unowocześnienie i rozbudowa Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych oraz Wojsk Rakietowych i Artylerii Wojsk Lądowych

Zasadniczymi rodzajami Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP są Wojska Pancerne i Zmechanizowane oraz Wojska Rakietowe i Artylerii. Stanowią one trzon polskich wojsk lądowych pod względem ilości oraz możliwości obronnych i ofensywnych. W celu poprawy jakości posiadanego sprzętu bojowego m.in. ww. rodzajach Wojsk Lądowych, od kilkunastu lat trwa proces modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP, który realizuje projekty i zamówienia, najważniejszego, nowego sprzętu bojowego (patrz Rozdział 3). W związku z brakiem możliwości lub ograniczonymi możliwościami produkcyjnymi rodzimego przemysłu zbrojeniowego, Polska podjęła decyzję o zakupach sprzętu bojowego od najlepszych, zagranicznych kontrahentów. Plany i proces zakupu został zdecydowanie przyspieszony po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r. i objął największymi wydatkami głównie sprzęt bojowy dla ww. rodzajów Wojsk Lądowych.

---

[395] *2 Korpus Polski wzmocni zdolności obronne Wojska Polskiego*, 21 lipca 2023 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/2-korpus-polski-dowodztwa-wojsk-ladowych-wzmocni-zdolnosci-obronne-wojska-polskiego, [06.10.2024].

[396] J. Palowski, *MON: Powstanie Korpus Sił Lądowych. Jest dowódca*, 20 lipca 2023 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/mon-powstanie-korpus-wojsk-ladowych-jest-dowodca, [06.10.2024].

[397] *Zadania Dowództwa 2 Korpusu Polskiego – Dowództwo Komponentu Lądowego*, Portal MON, https://2kp-dkl.wp.mil.pl/o-nas/zadania/, [06.10.2024].

Najważniejszym rodzajem Wojsk Lądowych są Wojska Pancerne i Zmechanizowane. Podstawowymi strukturami tego rodzaju Wojsk Lądowych są bataliony czołgów, zmechanizowane i zmotoryzowane, wchodzące w struktury brygad pancernych, zmechanizowanych, a w perspektywie, tworzonych brygad zmotoryzowanych. Główną siłę w batalionach tworzą cztery kompanie czołgów, BWP lub KTO, w zależności od charakteru batalionu. Każda kompania to 14 maszyn: 12 podzielonych na 3 plutony (w tym po jednej dla dowódcy plutonu) oraz dwa dodatkowe wozy – dla dowódcy kompanii i jego zastępcy. Po przemnożeniu 14 maszyn przez cztery kompanie, uzyskujemy 56 wozów. Pozostałe dwa to: wóz dowódcy batalionu i jego zastępcy, co daje razem 58 wozów. Tym samym bataliony czołgów, zmechanizowane i zmotoryzowane dysponują wysoką liczbą 58 wozów bojowych (czołgów, BWP lub KTO) każdy. Fakt określenia jako wysoką, liczbę wozów bojowych w polskich batalionach wynika z porównania ilości tego sprzętu w wielu, europejskich krajach, będących w NATO i wynoszącej ok. 40-44 wozów. Standardem w armiach NATO są 44 wozy w batalionie. Również w Federacji Rosyjskiej i Białorusi ilość ww. sprzętu waha się między 30-40 sztuk. W ostatnim czasie, w Polsce, także analizowane jest zmniejszenie liczby wozów bojowych do 44 sztuk, ale nie wychodzi to poza obszar eksperymentu. Natomiast najsilniej uzbrojone bataliony czołgów mają również USA i Wielka Brytania. Brytyjskie bataliony składają się z 56 wozów, natomiast amerykańskie standardowo z 42 (trzy kompanie), ale bataliony Armored Brigade Combat Team (ABCT) mają po 58 czołgów (cztery kompanie zamiast trzech)[398].

Pierwszym zasadniczym sprzętem podlegającym unowocześnieniu były czołgi, które pozyskiwane są od zagranicznych producentów. W związku z tym, że Polska była producentem na licencji radzieckich czołgów typu T-55 i T-72, to czołgi te znajdowały się w największej ilości w siłach pancernych, w momencie wejścia Polski do NATO w 1999 r. Produkcja czołgu T-55 ruszyła w 1964 r., a T-72 realizowana była od 1981 r., wszystkie typy produkowano w Zakładach Mechanicznych „Bumar-Łabędy" w Gliwicach. Natomiast od 1986 r. produkowano polską modyfikację T-55 – T-55AM Merida, a od 1994 r. polską modyfikację T-72 – PT-91 Twardy. Wstępując w 1999 r. do NATO wojska pancerne posiadały na stanie 1 717 czołgów, które w rozbiciu na poszczególne typy przedstawiało się następująco:

[398] M. Kutarba, *Jak silne bataliony ma Wojsko Polskie?,* 2 listopada 2024 r., Portal rp.pl, https://www.rp.pl/wojsko/art41388461-jak-silne-bataliony-ma-wojsko-polskie, [21.11.2024].

- 116 egzemplarzy PT-91 Twardy,
- 762 egzemplarzy T-72 wszystkich wersji,
- 560 egzemplarzy T-55AM Merida,
- 279 egzemplarzy T-55 wszystkich wersji.

Należy zwrócić uwagę, że w tamtym okresie bataliony czołgów liczyły tylko po 31 wozów (trzy kompanie po 10 czołgów plus czołg dowódcy), starano się jednak utrzymywać w brygadach system czwórkowy pododdziałów pancerno-zmechanizowanych (jeden batalion czołgów i trzy zmechanizowane w brygadach zmechanizowanych oraz trzy bataliony czołgów i jeden zmechanizowany w brygadach pancernych). Wiele ww. czołgów znajdowało się w batalionach czołgów, które miały charakter skadrowany. Przystąpienie do NATO, było tylko potwierdzeniem potrzeby likwidacji wielu jednostek wojskowych do szczebla związków taktycznych, pod względem strukturalnym i ilościowym. Zmiany te dotyczyły w dużej części liczby oddziałów i pododdziałów pancernych. Ważnym elementem tych zmian było szybkie wycofanie z wojska wszystkich czołgów rodziny T-55, co w praktyce wykonano do końca 2002 r. Zmieniono również struktury organizacyjne pododdziałów czołgów. Pluton składał się z czterech, a nie trzech czołgów, a każda kompania (nadal trzy w batalionie) liczyła 13 czołgów (trzy plutony plus wóz dowódcy) plus jeden wóz dla dowódcy batalionu czołgów. Na lata w batalionie czołgów ukształtował się więc etat z 40 czołgami. Przyrost czołgów wzmocnił potencjał pojedynczego batalionu, gdy w brygadach przyjęto już powszechnie trójkowy system batalionowy (zasadniczo obowiązywały dwa bataliony czołgów i zmechanizowany w brygadzie pancernej oraz batalion czołgów i dwa bataliony zmechanizowane w brygadzie zmechanizowanej)[399].

Po trzech latach od wstąpienia Polski do NATO pozostawiono cztery dywizje, w których pozostało 16 brygad pancernych (kawalerii pancernej) i zmechanizowanych (obrony wybrzeża, strzelców podhalańskich). W 2002 r. zakończono także proces dostaw czołgów PT-91 Twardy, uzyskując łącznie na stanie 233 egzemplarze. W styczniu 2002 r. podpisano polsko-niemiecką umowę dotycząca przekazania wyposażenia pochodzącego z nadwyżek Bundeswehry dla jednej z polskich brygad pancernych. Dostawa zrealizowana do 2004 r. obejmowała 128 czołgów Leopard 2A4, z których 116 egzemplarzy przeznaczono dla dwóch batalionów 10. BKPanc, a pozostałe 12 sztuk trafiło do Szkoły

[399] M. Cielma, *Wojska pancerne - współczesna husaria Rzeczypospolitej*, Nowa Technika Wojskowa nr 2, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2021, s. 6-7.

Młodszych Specjalistów (Wędrzyn) oraz Centrum Szkolenia Wojsk Lądowych (Poznań). Polska w tej transakcji poniosła głównie koszty konserwacji i transportu sprzętu, który pochodził z niemieckich zapasów długoterminowych i wyprodukowany został w zdecydowanej większości w latach 1986-1987. W momencie przejmowania pierwszych czołgów Leopard, we wrześniu 2002 r., polskie wojska pancerne posiadały 233 egzemplarze PT-91 oraz 649 T-72. Konsekwencją współpracy z niemiecką 7. DPanc, było przyjęcie niemieckich struktur organizacyjnych, zakładających posiadanie w każdym z batalionów czołgów aż 58 czołgów (cztery kompanie po 14 czołgów, dwa wozy w dowództwie batalionu). Około 2010 r. wprowadzono w wojskach pancernych prawie zachodni etat batalionu T-72/PT-91 Twardy, liczący 53 czołgi w każdym (cztery kompanie po 13 czołgów plus wóz dowódcy), docelowo jednak w kolejnych latach wprowadzając etaty obowiązujące od lat w pododdziałach Leopard 2 (58 czołgów)[400]. W perspektywie rozwiązanie to przyjęto jako rozwiązanie dla batalionów czołgów, zmechanizowanych i zmotoryzowanych, powodując zdecydowane zwiększenie potencjału bojowego na szczeblu batalionu.

Dość ważnym faktem w drugiej dekadzie XXI wieku była decyzja podpisania 22 listopada 2013 r. umowy na zakup kolejnej partii używanych 105 czołgów Leopard 2A5 i 14 Leopard 2A4 oraz sprzętu towarzyszącego. Czołgi zostały dostarczone w latach 2014-2015, a pozostały sprzęt do 2017 r. Sprzęt przeznaczony był dla 34. Brygady Kawalerii Pancernej ze składu 11. DKPanc. Był to znaczący krok w unowocześnieniu wojsk pancernych o kolejne czołgi nowej generacji. W tamtym okresie istniała koncepcja opracowania rodzimego czołgu, która nie przynosiła efektu, co skutkowało podjęciem decyzji o modyfikacji posiadanych czołgów typu T-72. Podpisano 22 lipca 2019 r. umowę na remont i modyfikację 230 czołgów T-72A/M1 do wersji T-72AR i T-72M1R oraz dodatkowo 88 egz. w ramach prawa opcji. Umowa ta miała zostać wykonana w latach 2019-2025, a ich realizację zlecono konsorcjum firm w składzie: PGZ S.A., ZM Bumar-Łabędy S.A. oraz WZM S. A[401].

Brak rodzimych rozwiązań pozyskania czołgu oraz wybór amerykańskiego czołgu jako alternatywy nowoczesnej modernizacji wojsk pancernych, zaowocował rozpoczęciem w 2021 r. procedury pozyskania 250 czołgów Abrams, w najnowocześniejszej wersji M1A2 SEPv3. Po roku, 5 kwietnia 2022 r. podpisano umowę na zakup nowych 250 czołgów Abrams M1A2

[400] Ibidem, s. 8-9.

[401] T. Dmitruk, *Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych RP w 2021 roku,* op. cit., s. 11.

SEPv3 wraz z 26 wozami zabezpieczenia technicznego M88A2 Hercules i 17 mostami towarzyszącymi M1074 JAB. Dostawy czołgów zaplanowano na lata 2025-2026[402]. Podpisanie tej umowy zaowocowało również kolejną, na zakup tym razem używanych 116 czołgów Abrams. W tym wypadku zamówienie dotyczyło czołgów Abrams M1A1 używanych w US Marines i przeznaczonych do modernizacji, które mają być dostarczone wcześniej niż zakontraktowane, nowe czołgi. 4 stycznia 2023 r. podpisano umowę na dostawę, najważniejszych elementów batalionów czołgów: 116 czołgów podstawowych Abrams M1A1, 12 wozów zabezpieczenia technicznego M88A2 Hercules i 8 mostów towarzyszących M1074 JAB. Dostawa została zrealizowana w szybkim tempie w latach 2023-2024[403]. Czołgi przeznaczono dla 18. DZ. Pierwszym pododdziałem przezbrojonym w Abramsy został batalion czołgów z 1. Warszawskiej Brygady Pancernej, drugim – 1. batalion czołgów w Żurawicy z 19. Brygady Zmechanizowanej[404].

Rok 2022 przyniósł również kolejne zamówienia czołgów. W tym wypadku z Republiki Korei – K2GF Black Panther. Wstępna umowa ramowa zaskoczyła wszystkich obserwatorów i analityków, bo opiewała na zakup/produkcję 1 000 czołgów. 180 czołgów K2GF kupionych w Republice Korei, a 820 w wersji K2PL, wyprodukowane w Polsce i Korei. Umowa wykonawcza zawarta 26 sierpnia 2022 r., dotyczyła dostawy 180 czołgów K2GF Black Panther wraz z pakietem szkoleniowym i logistycznym oraz zapasem dziesiątków tysięcy różnych typów amunicji 120 mm w latach 2022-2025. Ciekawym elementem tego zamówienia był fakt, że pierwsze 10 czołgów dostarczono już w grudniu 2022 r. Do końca 2024 r. z pierwszej umowy wykonawczej dostarczono 84 czołgi, a w 2025 r. ma dotrzeć pozostałe 96. Wszystkie czołgi z pierwszej umowy wykonawczej przeznaczone są dla wojsk pancernych 16. DZ. Pozostałe czołgi byłyby elementem wyposażenia istniejących dywizji i dwóch nowo tworzonych dywizji, szczególnie w wypadku powiększania ilości brygad w istniejących dywizjach. Zgodnie z posiadanymi i zakontraktowanymi umowami wykonawczymi na koniec 2024 r., Wojska Lądowe powinny osiągnąć do końca 2026 r. stan nowoczesnych czołgów na poziomie:

[402] A. Kiński, *Umowa na Abramsy dla Polski*, 5 kwietnia 2022 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/umowa-na-abramsy-dla-polski/, [14.08.2024].

[403] *Czołgi ABRAMS M1A1*, Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/abrams-m1a1, [14.08.2024].

[404] *Abramsy w Żurawicy*, Raport nr 12, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2024, s. 53.

- Leopard 2A4/PL – 142 szt.,
- Leopard 2A5 – 105 szt.,
- M1A1 FEP – 116 szt.,
- M1A2 SEPv3 – 250 szt. (w trakcie dostaw do końca 2026 r.),
- K2GF Black Panther – 180 szt. (w trakcie dostaw do końca 2025 r.).

Razem stanowi to potencjał 793 nowoczesnych czołgów, które przy istniejących strukturach wyposażenia ilościowego „58", pozwala na pełne ukompletowanie 13 batalionów czołgów. W tym: 4 bataliony Leopardów, 6 batalionów Abramsów i 3 bataliony Black Panther. W najbliższej perspektywie taki potencjał pozwala na wymianę sprzętu w większości już istniejących batalionach czołgów, co przedstawia tabela 10.

Tabela 10. Realizacja wymiany czołgów w istniejących batalionach czołgów w brygadach Wojsk Lądowych w latach 2015-2024 oraz perspektywy wprowadzenia nowych czołgów do 2026 r.

Brygada	Bataliony czołgów w 2024 r.	Miejscowość	Typ czołgu w 2015 r.	Typ czołgu w 2018 r.	Typ czołgu w 2021 r.	Typ czołgu w 2024 r.	Możliwy typ czołgu do 2026 r.	Uwagi
10. Brygada Kawalerii Pancernej im. gen. broni Stanisława Maczka	1. batalion czołgów	Świętoszów	Leopard 2A4	Leopard 2A4	Leopard 2A4	Leopard 2A4/2PL	Leopard 2PL/2PLM1 58 szt.	11. DKPanc.
	24. batalion ułanów		Leopard 2A4	Leopard 2A4	Leopard 2A4	Leopard 2A4/2PL	Leopard 2PL/2PLM1 58 szt.	
34. Brygada Kawalerii Pancernej im. Hetmana Wielkiego Koronnego Jana Zamoyskiego	1. brabancki batalion czołgów	Żagań	PT-91 Twardy / Leopard 2A5	T-72M1	T-72M1	Leopard 2A5/2PL	Leopard 2PL/2PLM1 58 szt.	11. DKPanc.
	2. flandryjski batalion czołgów		PT-91 Twardy / Leopard 2A5	T-72M1	T-72M1	T-72M1	Leopard 2PL/2PLM1 58 szt.	
2. Brygada Zmechanizowana Legionów im. Marszałka Józefa Piłsudskiego	batalion czołgów	Czarne	PT-91 Twardy	PT-91 Twardy	PT-91 Twardy	PT-91 Twardy	PT-91 Twardy 58 szt.	12. DZ
9. Braniewska Brygada Kawalerii Pancernej im. Króla Stefana Batorego	1. batalion czołgów	Braniewo	T-72	PT-91 Twardy	PT-91 Twardy	PT-91 Twardy/ K2GF Black Panther (ok. 20 szt.)	K2GF Black Panther 58 szt.	16. DZ
	2. batalion czołgów		T-72	PT-91 Twardy	PT-91 Twardy	PT-91 Twardy	K2GF Black Panther 58 szt.	
15. Giżycka Brygada Zmechanizowana im. Zawiszy Czarnego	batalion czołgów	Orzysz	T-72M1	PT-91 Twardy	PT-91 Twardy	PT-91 Twardy	Abrams M1A2 SEPv3 58 szt.	16. DZ

Brygada	Bataliony czołgów w 2024 r.	Miejscowość	Typ czołgu w 2015 r.	Typ czołgu w 2018 r.	Typ czołgu w 2021 r.	Typ czołgu w 2024 r.	Możliwy typ czołgu do 2026 r.	Uwagi
20. Bartoszycka Brygada Zmechanizowana im. Hetmana Polnego Litewskiego Wincentego Gosiewskiego	1. batalion czołgów	Morąg	T-72	T-72	T-72/T-72M1R	K2GF Black Panther 58 szt.	K2GF Black Panther 58 szt.	16. DZ
	2. batalion czołgów	Ostróda	-	-	-	? (tworzony od 13.03.2023 r.)	Abrams M1A2 SEPv3 58 szt.	
1. Warszawska Brygada Pancerna im. gen. Tadeusza Kościuszki	1. batalion czołgów	Warszaw-Wesoła	PT-91 Twardy	Leopard 2A5	Leopard 2A5	M1A1 Abrams	Abrams M1A2 SEPv3 58 szt.	18. DZ (w 18.DZ od 1.09.2019 r.)
	2. batalion czołgów		-	Leopard 2A5	Leopard 2A5/2PL	Leopard 2A5/2PL	Abrams M1A2 SEPv3 58 szt.	
19. Lubelska Brygada Zmechanizowana im. gen. dyw. Franciszka Kleeberga	19.batalion czołgów (tworzony od 25.05.2020 r.)	Lublin	-	-	T-72M1R	T-72M1R	Abrams M1A1 58 szt.	18. DZ (BZ sformowana 30.06.2019 r.)
	1. batalion czołgów (w BZ od 29.12. 2022 r.)	Żurawica	T-72	T-72	T-72M1R	PT-91 Twardy (pierwsze M1A1 Abrams)	Abrams M1A1 58 szt.	

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie m.in.: M. Cielma, *Wojska pancerne - współczesna husaria Rzeczypospolitej*, Nowa Technika Wojskowa nr 2, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2021; R. Muczyński, *Formowanie batalionu czołgów 19. Brygady Zmechanizowane*, 17 sierpnia 2020 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/formowanie-batalionu-czolgow-19-brygady-zmechanizowanej/; D. Ratka, *Żagańskie Leopardy ruszyły na poligon*, 19 listopada 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/zaganskie-leopardy-ruszyly-na-poligon, [14.08.2024].

Powyższe założenia oparte są na pewniku otrzymania zakontraktowanych czołgów dla istniejących dywizji w obecnych strukturach organizacyjnych. Podjęte decyzje o utworzeniu kolejnych dwóch dywizji i przyjęciu założenia o posiadaniu sześciu dywizji w Wojskach Lądowych, przy czym każda dywizja złożona jest z czterech brygad, a w każdej brygadzie istnieją czterech bataliony operacyjne, pozwala oszacować, że potrzeby wojsk pancernych na czołgi są ściśle określone i wynikają z planowanych, wieloletnich zakupów. Tym samym, teoretycznie wojska pancerne, powinny być wyposażone w nowoczesne czołgi w liczbie 27 batalionów czołgów po 58 wozów, co daje łącznie 1 566 czołgów, w następującej konfiguracji – 4 bataliony Leopard 2, 6 batalionów Abrams i 17 batalionów K2/K2PL, co pokrywa się z teorią planowanych, wieloletnich zakupów i produkcji w kraju czołgów na licencji z Republiki Korei[405]. Tym samym należy zwrócić uwagę, jak ważne są kolejne decyzje na zakup i produkcję kolejnych czołgów K2 w wersji PL. W wypadku fiaska takich rozwiązań będą potrzebne inne, np. wariant amerykański lub niemiecki. Poza ww. liczbą czołgów w batalionach pancernych można założyć, że kilkanaście do kilkudziesięciu sztuk różnych typów czołgów zasili ośrodki szkolenia Wojsk Lądowych.

Ww. założenia, powiększania brygad do 4 batalionów, przynosi efekt w postaci reorganizacji, czyli tworzenia nowych batalionów. W przypadku brygad pancernych (kawalerii pancernej) jest to powiększanie tych brygad o jeden batalion czołgów, a w przypadku brygad zmechanizowanych również o jeden batalion czołgów. Przykładem takich zmian jest 16. DZ, gdzie w 9. Brygadzie tworzony jest 3. batalion czołgów w Elblągu, w 15. BZ powstanie drugi batalion czołgów w Orzyszu, podobnie jak w 20. BZ, gdzie batalion czołgów powstanie w Ostródzie. Na przykładzie 16. DZ można wskazać, że w samych istniejących brygadach dywizji, zwiększenie etatowych struktur o pododdziały pancerne będzie wyglądało następująco: 9. BKPanc – trzy bataliony czołgów, 15. BZ - dwa bataliony czołgów, 20. BZ – dwa bataliony czołgów, co sumarycznie daje siedem batalionów czołgów[406]. Do tego należy założyć powstanie czwartej brygady i zależnie od struktury możliwe jest posiadanie również określonych sił pancernych. Zgodnie z zapowiedziami można założyć, że dywizja ta będzie wyposażona tylko w czołgi K2, oczywiście, gdy zrealizowane będą kolejne zamówienia.

[405] T. Dmitruk, *Modernizacja Wojsk Lądowych 2012 …*, op. cit., s. 16.

[406] M. Cielma, *Trzy dekady 9. Braniewskiej …*, op. cit., s. 24.

Zgodnie z zapowiedzią z października 2024 r. Komendanta Centrum Szkolenia Wojsk Lądowych (CSWL) w Poznaniu do początku 2025 r. rozpocznie się szkolenie żołnierzy na czołgach K2. Tym samym Siły Zbrojne RP uzyskają zdolności do samodzielnego szkolenia na południowokoreańskich wozach. Do tej pory za szkolenie polskiego personelu odpowiadali Koreańczycy. W procesie szkolenia CSWL będzie wykorzystywać pobliski poligon w Biedrusku, na terenie którego realizowano inwestycje o wartości kilkuset milionów złotych. Tworzony kompleks szkoleniowy obejmie garaże dla kilkudziesięciu czołgów o powierzchni kilkunastu tysięcy metrów kwadratowych, budynki koszarowe, zaplecze obsługowo-remontowe i symulatory. Przebudowany zostanie również system ochrony poligonu[407].

Poza czołgami, drugim filarem Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych są bojowe wozy piechoty i kołowe transportery opancerzone. W przypadku pododdziałów wojsk zmechanizowanych Wojsk Lądowych wyposażonych w gąsienicowe BWP, występują największe opóźnienia. Sytuacja z następcą BWP-1 jest większym wyzwaniem, niż sprzęt dla pododdziałów pancernych. Wynika ona z opóźnień realizacji projektu rodzimego przemysłu zbrojeniowego, jak i braku wyboru ciężkich BWP wśród zagranicznych kontrahentów. Dość długo oczekiwano na podpisanie pierwszej umowy wykonawczej na pierwsze BWP Borsuk (patrz poniżej), w pierwszej kolejności dla 16. DZ. Nadal brak jest do początku 2025 r. decyzji wyboru ciężkich BWP z importu, głównie dla 18. DZ.

Powyższe rozwiązania wynikają z przyjętej koncepcji, że dla lepszego wykorzystania możliwości operacyjnych czołgów Abrams i K2, wskazano, że na polu walki będą je wspierać dopasowane do nich bojowe wozy piechoty. W przypadku czołgów Abrams miały to być ciężkie BWP (o masie około 40 ton), a w przypadku K2 lżejsze pojazdy, o masie około 25 ton, w dodatku o zdolnościach do samodzielnego pokonywania przeszkód wodnych. W przypadku dostaw ciężkich BWP Polska Grupa Zbrojeniowa, która zgodnie z umową ramową z sierpnia 2023 r. ma dostarczyć armii kilkaset ciężkich bojowych wozów piechoty (ok. 700 szt.), zwróciła się do Ministerstwa Obrony Narodowej z wnioskiem, aby nowy BWP powstał na bazie zagranicznej licencji. Mimo, że Polska Grupa Zbrojeniowa nie ujawnia, jakie dokładnie konstrukcje ma zamiar zaproponować wojsku, eksperci wskazują, że w grze są obecnie trzy projekty firm, które mogłyby dokonać sprzedaży licencji na produkcję

[407] *CSWL rozpocznie szkolenie na K2*, Raport nr 10, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2024, s. 46.

w Polsce. Są to następujące oferty: koreański koncern Hanwha – AS-21 Redback, niemiecki Rheinmetall – Lynx KF41 oraz turecka firma Otokara – Tulpar. W przypadku BWP do współpracy z czołgami K2, po badaniach pierwszych egzemplarzy w wojsku stało się jasne, że będzie to pojazd opracowany przez Hutę Stalowa Wola – nowy pływający bojowy wóz piechoty Borsuk, z bezzałogową wieżą ZSSW-30. Jak już wskazano wyżej przez wiele miesięcy trwały negocjacje kontraktu wykonawczego na jego dostawy[408]. Pierwszą umowę wykonawczą na bojowe wozy piechoty Borsuk za kwotę 6,5 mld zł podpisano 27 marca 2025 r. w Warszawie. Przedmiotem umowy jest dostawa 111 egzemplarzy BWP Borsuk. Taka liczba umożliwi niepełne przezbrojenie dwóch batalionów zmechanizowanych, po 58 wozów, zgodnie z obecnymi strukturami Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych. Dostawy będą prowadzone w latach 2025-2029. Pojazdy zostaną dostarczone w podstawowym wariancie bojowego wozu piechoty, z trzyosobową załogą i przedziałem desantu mieszczącym sześciu żołnierzy. Zostaną wyposażone w bezzałogowy system wieżowy ZSSW-30 stosowany w najnowszych wariantach KTO Rosomak. Borsuki będą też zdolne do pokonywania przeszkód wodnych metodą pływania[409]. Aktualne plany modernizacyjne Ministerstwa Obrony Narodowej zakładają, że na miejsce wycofywanych BWP-1 polski przemysł dostarczy (według umowy ramowej z 28 lutego 2023 r.) ok. 1 000 bojowych wozów piechoty Borsuk wersji podstawowej i ok. 400 pojazdów specjalistycznych, zbudowanych na wspólnym, gąsienicowym podwoziu nazywanym Uniwersalną Modułową Platformą Gąsienicową (UMPG). Wyżej przyjęte założenia dostawy nowych BWP wpisują się w aktualne założenia, że filarem Wojsk Lądowych mają być dwa typy dywizji: w wariancie lekkim, bardziej mobilnym będą to jednostki wyposażone w czołgi K2 (masa 55 t) i Leopard 2A5/PL (55/59 t) oraz bojowe wozy piechoty Borsuk (28 t). W wersji ciężkiej, dywizja będzie wyposażona w czołgi Abrams M1A2 SEPv3 (68 t), uzupełniane przez niepływające, ważące ok. 40 ton bojowe wozy piechoty[410].

[408] K. Wilewski, *Ciężki BWP dla polskiego wojska*, 8 stycznia 2025 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/43049?t=Ciezki-BWP-dla-polskiego-wojska, [12.01.2025].

[409] A. Walkowski, *Nareszcie! Umowa wykonawcza na BWP Borsuk podpisana*, 27 marca 2025 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/nareszcie-umowa-wykonawcza-na-bwp-borsuk-podpisana, [27.03.2025].

[410] Ł. Michalik, *Ciężki Bojowy Wóz Piechoty. Polska chce kupić licencję*, 2 marca 2025 r., Portal tech.wp.pl, https://tech.wp.pl/ciezki-bojowy-woz-piechoty-polska-chce-kupic-licencje,7130760320682944a, [09.03.2025].

Drugim, najważniejszym rodzajem w Wojskach Lądowych są Wojska Rakietowe i Artylerii. Stanowią podstawę działań bojowych, realizowanych głównie na określonym dystansie, bez bezpośredniej styczności z siłami przeciwnika, ale narażone na jego działania kontrbateryjne, drony, śmigłowce i samoloty. O tym wyjątkowo mało modernizowanym rodzaju Wojsk Lądowych „przypomniano" sobie po wybuchu pełnoskalowej wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2022 r. Okazało się, że ten rodzaj wojsk jest nadal jednym z najważniejszych i potwierdza wieloletnie określenie „Artyleria – Bóg Wojny". Przydzielona artyleria od szczebla batalionu do dywizji jest podstawą działań taktyczno-operacyjnych i stanowi o potencjale działań bojowych. Na początku pierwszej dekady XXI w., z uzbrojenia Sił Zbrojnych RP wycofane zostały wszystkie działa holowane. Jedynym sprzętem artyleryjskim holowanym pozostały moździerze 98 i 120 mm. W przypadku moździerzy 98 mm realizowany jest również transport na lekkich pojazdach samochodowych. Natomiast zasadniczym uzbrojeniem artyleryjskim na szczeblu dywizjonu artylerii samobieżnej w brygadach i pułkach artylerii, w dywizjach, w 2018 r. pozostawały nadal od wielu lat, działa i wyrzutnie rakietowe mające rodowód w konstrukcjach radzieckich (haubica 2S1 Goździk, wyrzutnia rakietowa BM-21 Grad) lub czechosłowackich (armatohaubica Dana i wyrzutnia rakiet RM-70/85) oraz rodzimej produkcji (wyrzutnia rakietowa WR-40 Langusta). W ostatnich latach przyjęto, że dywizjon składa się z 24 dział samobieżnych lub wyrzutni rakiet. Natomiast każdy dywizjon składa się z trzech baterii po 8 sztuk dział lub wyrzutni.

Przed rozpoczęciem formowania 18. DZ, Wojska Rakietowe i Artylerii w 2018 r. posiadały jedenaście dywizjonów artylerii w brygadach pancernych i zmechanizowanych oraz sześć dywizjonów artylerii lufowej i sześć dywizjonów artylerii rakietowej w dywizyjnych pułkach artylerii. Do momentu wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2022 r., wymiana uzbrojenia w pododdziałach artylerii lufowej realizowana była w sposób powolny i obejmowała wprowadzanie w ograniczonej ilości rodzimej produkcji armatohaubic 155 mm Krab. Natomiast w przypadku artylerii rakietowej, w 2019 r. podpisano pierwszą umowę na zakup jednego dywizjonu artylerii rakietowej dalekiego zasięgu M142 HIMARS, z dostawą do 2023 r. Były to działania bardzo ograniczone, które pokazywały, że nie doceniano możliwości artylerii lufowej i rakietowej na współczesnym polu walki. Dopiero doniesienia z walk w Ukrainie na początku pełnoskalowej agresji Federacji Rosyjskiej, uzmysłowiły wszystkim, że ten rodzaj wojsk lądowych jest nadal bardzo ważnym elementem składowym działań ofensywnych, jak i obronnych. Od tego momentu, również zakupy

uzbrojenia dla Wojsk Rakietowych i Artylerii w Polsce, stały się priorytetem na równi z czołgami. I to właśnie spowodowało, że w pierwszym zamawianym kontrakcie wykonawczym z 26 sierpnia 2022 r., z Republiki Korei znalazły się w jednym zamówieniu czołgi K2GF Black Panther i AHS K9A1. Dostawy dotyczyły 180 czołgów K2GF Black Panther i 212 AHS K9A1 w latach 2022-2026.

W przypadku dywizjonów artylerii w brygadach pancernych i zmechanizowanych istniejących w 2018 r., wymiana sprzętu realizowana była w ograniczonym zakresie. W przypadku tworzonej 18. DZ, powstające i reorganizowane jednostki wojskowe otrzymały nowoczesne, zamawiane od 2022 r. uzbrojenie. Perspektywa ta zmieni się sukcesywnie po 2024 r. W tabeli 11 przedstawiono uzbrojenie dywizjonów artylerii naziemnej w brygadach Wojsk Lądowych w roku 2018 i 2024 oraz ewentualne uzbrojenie do 2027 r. Generalnie, na podstawie podpisanych umów wykonawczych można przyjąć, że do 2027 r. będzie można wyposażyć 6 dywizjonów w AHS Krab i 15 dywizjonów w AHS K9A1 (patrz perspektywy do 2027 r. w tabeli 11 i 12).

Przyjęta struktura dywizjonów artylerii naziemnej i rakietowej (DMO) wygląda następująco:

- 24 działa / wyrzutnie,
- dwa wozy dowódczo-sztabowe WDSz (dowódcy dywizjonu i szefa sztabu dywizjonu),
- dziewięć wozów dowodzenia WD (trzy dowódców baterii i sześć dowódców plutonów ogniowych),
- sześć wozów amunicyjnych WA (po dwa na baterię),
- jeden wóz remontu uzbrojenia i elektroniki WRUiE.

Tabela 11. Uzbrojenie istniejących dywizjonów artylerii naziemnej w brygadach Wojsk Lądowych w roku 2018 i 2024 oraz perspektywy wprowadzenia nowego uzbrojenia do 2027 r.

Brygada	Dywizjon	Miejscowość	Typy dział w 2018 r.	Typy dział w 2024 r.	Możliwe typy dział / wyrzutni do 2027 r.	Podległość organizacyjna (dywizja)
10. Brygada Kawalerii Pancernej im. gen. broni Stanisława Maczka	Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Świętoszów	2S1 Goździk	2S1 Goździk	K9A1 24 szt.	11. DKPanc.
34. Brygada Kawalerii Pancernej im. Hetmana Wielkiego Koronnego Jana Zamoyskiego	Drezdeński Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Żagań	2S1 Goździk	2S1 Goździk	K9A1 24 szt.	11. DKPanc.
17. Wielkopolska Brygada Zmechanizowana im. gen. broni Józefa Dowbora-Muśnickiego	7 Dywizjon Artylerii Konnej Wielkopolskiej	Wędrzyn	Dana-T	Dana-T	K9A1 24 szt.	11. DKPanc.
2. Brygada Zmechanizowana Legionów im. Marszałka Józefa Piłsudskiego	Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Złocieniec	2S1 Goździk	2S1 Goździk	K9A1 24 szt.	12. DZ
7. Pomorska Brygada Obrony Wybrzeża im. gen. bryg. Franciszka Grzmot-Skotnickiego	Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Słupsk	2S1 Goździk	2S1 Goździk	K9A1 24 szt.	12. DZ
12. Brygada Zmechanizowana im. gen. broni Józefa Hallera	Choszczeński Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Choszczno	Dana-T	Dana-T	K9A1 24 szt.	12. DZ
9. Braniewska Brygada Kawalerii Pancernej im. Króla Stefana Batorego	Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Braniewo	2S1 Goździk	2S1 Goździk	K9A1 24 szt.	16. DZ
15. Giżycka Brygada Zmechanizowana im. Zawiszy Czarnego	Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Giżycko	2S1 Goździk	2S1 Goździk	K9A1 24 szt.	16. DZ

Brygada	Dywizjon	Miejscowość	Typy dział w 2018 r.	Typy dział w 2024 r.	Możliwe typy dział / wyrzutni do 2027 r.	Podległość organizacyjna (dywizja)
20. Bartoszycka Brygada Zmechanizowana im. Hetmana Polnego Litewskiego Wincentego Gosiewskiego	Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Bartoszyce	2S1 Goździk	2S1 Goździk	K9A1 24 szt.	16. DZ
1. Warszawska Brygada Pancerna im. gen. Tadeusza Kościuszki	Dywizjon Artylerii Samobieżnej (od kwietnia 2021 r.)	Siedlce	-	2S1 Goździk	Krab 24 szt.	18. DZ
21. Brygada Strzelców Podhalańskich im. gen. bryg. Mieczysława Boruty-Spiechowicza	14 Jarosławski Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Jarosław	2S1 Goździk	K9A1 24 szt.	K9A1 24 szt.	18. DZ (do 28.08.2019 r. DGRSZ) 28.12.2021 r. das otrzymał 8 dział Krab
19. Lubelska Brygada Zmechanizowana im. gen. dyw. Franciszka Kleeberga (tworzona od 30.06.2019 r.)	19 Chełmski Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Chełm	-	2S1 Goździk	Krab 24 szt.	18. DZ
18. Brygada Zmotoryzowana (tworzona od 03.10.2023 r.)	Dywizjon Artylerii Rakietowej (od 2026 r.)	?	-	-	Homar-K 24 szt.	18. DZ
	Dywizjon Artylerii Samobieżnej (od 2026 r.)	?	-	-	K9A1 24 szt.	18. DZ

Źródło: opracowanie własna (zmodyfikowane) na podstawie m.in.: *Artyleria w Siłach Zbrojnych RP na początku 2018 roku*, Portal jednostki-wojskowe.pl, https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id= 964&Itemid=26, [25.09.2024].

Zasadnicze zmiany w koncepcji wzmacniania potencjału bojowego poszczególnych dywizji, zaczęły obejmować również wybrane pułki artylerii. Dywizyjne pułki artylerii przekształcane są w brygady artylerii i wyposażane w 155 mm AHS Krab lub 155 mm AHS K9A1/PL oraz wieloprowadnicowe wyrzutnie rakiet Homar-K. Ponadto w każdej brygadzie artylerii są lub będą tworzone dywizjony rozpoznawczo-uderzeniowe wyposażone w BSP rozpoznania taktycznego oraz amunicję krążącą. Dodatkowo 16. DZ i 18. DZ będzie dysponować organicznym pułkiem przeciwpancernym wyposażonym w niszczyciele czołgów nowej generacji, umożliwiające zwalczanie celów znajdujących się poza zasięgiem wzroku[411]. Wprowadzając nowoczesny sprzęt do poszczególnych dywizjonów, nie tylko typowo artyleryjski, ale i systemy bezzałogowych statków powietrznych do rozpoznania i atakowania celów, dokonano reorganizacji, tak ważnej na zmieniającym się współczesnym polu walki.

Na podstawie ww. opisu oraz tworzonej 1. Brygady Artylerii 16. DZ można założyć, że stan organizacyjny brygady artylerii ze składu dywizji będzie wyglądał następująco:

- dywizjon dowodzenia,
- dwa dywizjony artylerii samobieżnej,
- dwa dywizjony artylerii rakietowej,
- dywizjon bezzałogowych systemów poszukiwawczo-uderzeniowych
- batalion logistyczny,
- kompania remontowa[412].

Przekształcając 11. pa w 1. BA, a tym samym powiększając potencjał bojowy 16. DZ utworzono dla tej brygady nowy garnizon w Olecku, w którym zapowiedziano stacjonowanie trzech dywizjonów ww. brygady[413]. Zasadnicze, obecne i perspektywiczne uzbrojenie oraz struktury jednostek artylerii szczebla dywizji przedstawia tabela 12.

Podjęto również decyzje, że wyrzutnie rakietowe Homar-A (zbudowane na bazie amerykańskich wyrzutni M142 HIMARS) będą na wyposażeniu brygad

[411] G. Potrzuski, *Stan obecny oraz perspektywy rozwoju WRiA*, Artylerzysta 1 (12), Wydawnictwo Stowarzyszenia Polskich Artylerzystów, Toruń 2023, s. 111.

[412] *1. Mazurska Brygada Artylerii*, 8 października 2023 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11924,aktualnosci-z-polski,1-mazurska-brygada-artylerii, [25.11.2024].

[413] *W Olecku będą stacjonowały trzy dywizjony 1. Mazurskiej Brygady Artylerii*, 29 sierpnia 2024 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/w-olecku-beda-stacjonowaly-trzy-dywizjony-1-mazurskiej-brygady-artylerii, [27.11.2024].

rakiet, a na wyposażeniu brygad artylerii i brygad ogólnowojskowych (w dywizjonach artylerii rakietowej) będą znajdowały się wyrzutnie rakiet Homar-K (zbudowane na bazie południowokoreańskich wyrzutni K239 Chunmoo)[414].

Powyższe decyzje wynikają z faktu rozbudowy siły uderzeniowej Wojsk Rakietowych i Artylerii WL, w tym tworzenie brygad rakietowych. 27 lipca 2023 r. Minister Obrony Narodowej na poligonie Centrum Szkolenia Artylerii i Uzbrojenia w Toruniu ogłosił, że z tym dniem powołał Akademię HIMARS w Toruniu i 1. Brygadę Rakiet (1. BRak) z siedzibą w Toruniu i Orzyszu. Będzie to zupełnie nowy rodzaj związku taktycznego w odbudowywanych Wojskach Rakietowych i Artylerii WL. Nie podano planowanej struktury, oprócz faktu, że brygada będzie uzbrojona w wyrzutnie rakiet M142 HIMARS. Jednocześnie Minister Obrony Narodowej zadeklarował plany zakupu wszystkich wyrzutni tego typu, na które Polska otrzymała zgodę, a więc łącznie 506 M142 HIMARS w programie Homar-A[415]. W październiku 2023 r. pojawiły się informacje, że dwa dywizjony 1. BRak będą stacjonować w Tczewie. Podano, że w skład każdego dywizjonu będzie wchodziło 18 wieloprowadnicowych wyrzutni rakiet M142 HIMARS. Ponadto na stanie znajdzie się 18 wozów transportowo-załadowczych, 18 przyczep i trzy pojazdy ewakuacyjne. Dywizjon będzie podzielony na trzy baterie, każda z sześcioma wyrzutniami i proporcjonalną liczbą wozów wsparcia[416]. Pierwszy dywizjon dla ww. brygady ma zostać pozyskany z eksploatowanych 18 wyrzutni w 1. Mazurskiej Brygadzie Artylerii z Węgorzewa. W związku z tym, że do końca 2024 r. nie podpisano umowy wykonawczej na pozyskanie deklarowanej, wysokiej liczby wyrzutni rakiet M142 HIMARS, uzbrojenie omawianej brygady w ten sprzęt pozostaje pod znakiem zapytania.

Nadal przewiduje się eksploatację w trzech dywizjonach pułków/brygad dywizyjnych wyrzutni rakiet WR-40 Langusta, dla których w 2024 r. zamówiono wozy wsparcia. Jednocześnie dla wyrzutni tych planowana jest produkcja rakiet o lepszych parametrach.

---

[414] Ibidem.

[415] *Szef MON podpisał decyzję o utworzeniu Akademii HIMARS i 1. Brygady Rakiet*, 27 lipca 2023 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/szef-mon-podpisal-decyzje-o-utworzeniu-akademii-himars-i-1-brygady-rakiet/, [26.11.2024].

[416] P. Zieliński, *Trafią na Pomorze. Amerykańskie wyrzutnie będą stacjonować w Polsce*, 16 października 2023 r., Portal tech.wp.pl, https://tech.wp.pl/s/konflikty-pl/trafia-na-pomorze-amerykanskie-wyrzutnie-beda-stacjonowac-w-polsce,6952770799786912a, [28.11.2024].

Tabela 12. Uzbrojenie pułków/brygad artylerii naziemnej w dywizjach Wojsk Lądowych w roku 2018 i 2024 oraz perspektywy wprowadzenia nowego uzbrojenia do 2027 r.

Dywizja	Pułk/Brygada	Miejscowość	Dywizjon	Typy dział / wyrzutni w 2018 r.	Typy dział / wyrzutni w 2024 r.	Możliwe typy dział / wyrzutni do 2027 r.
12. Szczecińska Dywizja Zmechanizowana im. Bolesława Krzywoustego	5. Lubuski Pułk Artylerii im. generała artylerii koronnej Marcina Kątskiego	Sulechów	1. Dywizjon Artylerii Samobieżnej	2S1 Goździk 24 szt.	Dana-T 24 szt.	Krab 24 szt.
			2. Dywizjon Artylerii Samobieżnej	2S1 Goździk 24 szt.	Krab 16 szt. (od 2019 r.)	Krab 24 szt.
			3. Dywizjon Artylerii Rakietowej	WR-40 Langusta 24 szt.	WR-40 Langusta 24 szt.	WR-40 Langusta 24 szt.
			4. Dywizjon Artylerii Rakietowej	BM-21 Grad 24 szt.	BM-21 Grad 24 szt.	Homar-K 24 szt.
16. Pomorska Dywizja Zmechanizowana im. Króla Kazimierza Jagiellończyka	1. Mazurska Brygada Artylerii im. gen. Józefa Bema, do 12.12.2022 r. 11. Mazurski Pułk Artylerii im. gen. Józefa Bema	Węgorzewo	1. Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Dana-T 24 szt.	Dana-T 24 szt.	-
			2. Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Krab 16 szt.	K9A1 24 szt.	K9A1 24 szt.
			3. Dywizjon Artylerii Rakietowej	WR-40 Langusta 24 szt.	WR-40 Langusta 24 szt.	-
			4. Dywizjon Artylerii Rakietowej	BM-21 Grad 24 szt.	Homar-A 18 szt. do 1. BRak	Homar-K 24 szt.
		Olecko (od 29.08. 2023 r.)	Dywizjon Artylerii Samobieżnej	-	K9A1 24 szt.	K9A1 24 szt.
			Dywizjon Artylerii Rakietowej	-	Homar-K 24 szt.	Homar-K 24 szt.
			Dywizjon Bezzałogowych Systemów Poszukiwawczo-Uderzeniowych	-	Gladius	Gladius

Dywizja	Pułk/Brygada	Miejscowość	Dywizjon	Typy dział / wyrzutni w 2018 r.	Typy dział / wyrzutni w 2024 r.	Możliwe typy dział / wyrzutni do 2027 r.
11. Lubuska Dywizja Kawalerii Pancernej im. Króla Jana III Sobieskiego	23. Śląski Pułk Artylerii im. gen. broni Tadeusza Jordana-Rozwadowskiego	Bolesławiec	1. Dywizjon Artylerii Samobieżnej	Dana-T 24 szt.	Dana-T 24 szt.	Krab 24 szt.
			2. Dywizjon Artylerii Rakietowej / Samobieżnej	RM-70/85 24 szt. / Krab 16 szt.	Dana-T 24 szt.	Krab 24 szt.
			3. Dywizjon Artylerii Rakietowej	WR-40 Langusta 24 szt.	WR-40 Langusta 24 szt.	WR-40 Langusta 24 szt.
			4. Dywizjon Artylerii Rakietowej	BM-21 Grad 24 szt.	RM-70/85 24 szt.	Homar-K 24 szt.
18. Dywizja Zmechanizowana im. gen. broni Tadeusza Buka	18. Brygada Artylerii, do połowy 2024 r. 18. Pułk Artylerii (tworzony od 08.04.2021 r.)	Nowa Dęba	1. Dywizjon Artylerii Samobieżnej	-	K9A1 24 szt.	K9A1 24 szt.
			2. Dywizjon Artylerii Samobieżnej	-	-	K9A1 24 szt.
			3. Dywizjon Artylerii Rakietowej	-	Homar-K 24 szt.	Homar-K 24 szt.
			4. Dywizjon Artylerii Rakietowej	-	-	Homar-K 24 szt.
			Dywizjon Bezzałogowych Systemów Poszukiwawczo-Uderzeniowych	-	Gladius	Gladius

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie m.in.: *Artyleria w Siłach Zbrojnych RP na początku 2018 roku*, Portal jednostki-wojskowe.pl, https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id= 964&Itemid=26, [25.09.2024]; G. Potrzuski, *Stan obecny oraz perspektywy rozwoju* WRiA, Artylerzysta 1 (12), Wydawnictwo Stowarzyszenia Polskich Artylerzystów, Toruń 2023, s. 111.

Otrzymanie nowoczesnego uzbrojenia związane jest z całym procesem szkolenia, które po zrealizowaniu, sprawdzane jest w warunkach poligonowych. Posiadająca wieloprowadnicowe wyrzutnie rakietowe Homar-K, od września-listopada 2023 r. 18. Brygada Artylerii, 5 grudnia 2024 r. zrealizowała na Centralnym Poligonie Sił Powietrznych w Ustce pierwsze strzelania. Było to pierwsze strzelanie bojowe z ww. wyrzutni na terenie Polski. W zamieszczonej informacji przedstawiono strzelanie z rakiet CGR-080 kalibru 239 mm[417].

Generalnie, proces modernizacji Wojsk Rakietowych i Artylerii w nowoczesny sprzęt, łącznie z odejściem od koncepcji uzbrojenia radzieckiego, rozpoczął się w połowie drugiej dekady XXI wieku. Rozpoczął się w ograniczonym zakresie, ale realizowany był przez rodzimy przemysł zbrojeniowy i dotyczył samobieżnych systemów artyleryjskich. Objął artylerię lufową, zwiększając zwłaszcza jakość precyzji ognia oraz zasięg, połączony z mobilnością. Ta mobilność wkroczyła po raz pierwszy do systemów moździerzowych szczebla batalionu. Tym samym rozpoczęto zwiększanie użyteczności artylerii samobieżnej poprzez wysoką mobilność taktyczną, zdolność do szybkiego zajęcia pozycji i otwarcia ognia oraz precyzji rażenia celów. Kwestia ochrony pozostaje na niezmienionym poziomie, bo ich opancerzenie zabezpiecza, jak dotychczas, jedynie przed ogniem broni małokalibrowej oraz odłamkami pocisków artyleryjskich. Natomiast kolosalnym wydaje się zmiana w zakresie wyrzutni rakietowych, umożliwiających atakowanie celów do 300 km. W wypadku wymiany tego sprzętu jest to najbardziej zauważalny postęp technologiczny, w tym rodzaju Wojsk Lądowych. Po wielu latach Wojska Rakietowe i Artylerii WL powróciły do posiadania broni rakietowej, ale o zdolności rażenia celów na niespotykanym do tej pory w naszej armii dystansie.

Jednym z najnowszych elementów wyposażenia Wojsk Rakietowych i Artylerii są systemy rozpoznawczo-uderzeniowe. Decyzja o ich wprowadzaniu w 2022 r. wynikała z doświadczeń pierwszych miesięcy wojny rosyjsko-ukraińskiej. Rozpoznanie systemów bezzałogowych oraz użycie dronów bojowych pokazało możliwości takich działań i efekty w postaci punktowych ataków precyzyjnej amunicji artyleryjskiej oraz dronów niszczących wybrane pojazdy bojowe czy umocnione punkty obrony.

6 maja 2022 r. została podpisana warta 2 mld zł umowa między Agencją Uzbrojenia a firmą WB Electronics na dostawę dla Sił Zbrojnych RP czterech

[417] P. Juraszek, *Pierwsze strzelanie z Homara-K w Polsce. To kluczowe „długie ręce" artylerii*, 6 grudnia 2024 r., Portal tech.wp.pl, https://tech.wp.pl/pierwsze-strzelanie-z-homara-k-w-polsce-to-kluczowe-dlugie-rece-artylerii,7100279089822336a, [18.12.2024].

bateryjnych systemów bezzałogowych systemów poszukiwawczo-uderzeniowych Gladius wraz z pakietami szkoleniowym i logistycznym. W skład bateryjnego systemu wchodzą wyrzutnie dronów, BSP rozpoznania taktycznego (FT-5 Łoś), wozy dowodzenia, wozy amunicyjne i wozy obsługi technicznej oraz zapas bezzałogowych statków powietrzno-uderzeniowych (BSP-U)[418]. Nowe systemy należą do najbardziej zaawansowanych w swojej klasie na świecie. System ten jest zintegrowany z użytkowanym w Siłach Zbrojnych RP narodowym systemem kierowania ogniem Topaz. Już 15 grudnia 2022 r. Wojska Rakietowe i Artylerii odebrały pierwsze elementy systemu Gladius. Umożliwiło to rozpoczęcie szkolenia zespołów operatorskich przed kolejnymi dostawami elementów systemu Gladius. Natomiast 20 grudnia 2023 r. Grupa WB dostarczyła elementy bezzałogowego systemu poszukiwawczo-uderzeniowego Gladius. Przekazanie pojazdów oraz bezzałogowych statków powietrznych rodzin FT-5 i BSP-U nastąpiło już w 19 miesięcy od podpisania umowy, po pozytywnie zakończonych testach. Nowe elementy systemu otrzymał 18. Pułk Artylerii 18. DZ, który wcześniej testował zestaw na poligonie w Toruniu. Przekazany pakiet stanowił elementy pierwszego bateryjnego modułu Gladius, a w jego skład weszły:

- 5 rozpoznawczych dronów FT-5 Łoś,
- 4 treningowe drony BSP-UT,
- 5 wyrzutni na pojazdach opancerzonych Waran,
- 2 wozy dowodzenia,
- 3 wozy amunicyjne[419].

Wprowadzany na uzbrojenie, rodzimej produkcji system Gladius, składa się z dronów rozpoznawczych i uderzeniowych. Podstawowymi elementami systemu są pojazdy terenowe na bazie platformy Waran 4×4 HSW S.A. oraz dwa systemy dronów. Są to drony rozpoznawcze FT-5 Łoś oraz amunicja krążąca BSP-U, pozwalające przeprowadzić misję rozpoznawczą oraz szybkie i precyzyjne ataki na cele stacjonarne oraz mobilne. Rozpoznawczy bezpilotowy środek powietrzny systemu Gladius – FT-5, to dron o wadze 85 kg, długości rzędu 3,1 metra i rozpiętości skrzydeł na poziomie 6,4 metra, który może być wykorzystywany do rozpoznania, nadzoru, wyszukiwania celów i pełnienia

[418] K. Wilewski, *Gladiusy dla polskich artylerzystów*, 6 maja 2022 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/37183?t=Gladiusy-dla-polskich-artylerzystow, [26.11.2024].

[419] M. Jabłoński, *Nowe drony systemu GLADIUS trafiły do polskiej armii*, 22 grudnia 2023 r., Portal interia.pl, https://geekweek.interia.pl/militaria/news-nowe-drony-systemu-gladius-trafily-do-polskiej-armii,nId,7225795, [25.11.2024].

funkcji węzła komunikacyjnego. Jest napędzany dwoma silnikami elektrycznymi i może latać do 10 godzin na maksymalnej wysokości 5000 metrów z kamerami, czujnikami, radarami, a nawet bronią w pełni autonomicznie lub pod kontrolą operatora. Natomiast BSP-U to bezpilotowy środek powietrzny typu kamikadze, o rozpiętość 2,5 m i takiej samej długość kadłuba. Może latać z prędkością do 150 km/h przez 120 minut i uderzać, aktywując swoją 1,4-kilogramową głowicę bojową w cele oddalone o maksymalnie 30 kilometrów. Istnieje możliwość zastąpienia jej większym dronem Warmate 2. System Gladius stanowi symbol nowego systemu walki, oparty na dronach zwiadowczych i uderzeniowych, które w ostatnim czasie zmieniają obraz współczesnych konfliktów. Wprowadzenie tego systemu jako jednego z ważnych elementów wyposażenia Wojsk Rakietowych i Artylerii, będzie stanowić jeden z ważniejszych elementów nowoczesności i możliwości Wojsk Lądowych[420].

Kolejnym elementem wsparcia i zarazem ochrony przez drony pododdziałów Wojsk Rakietowych i Artylerii jest podpisana 24 grudnia 2024 r. umowa wykonawcza między Agencją Uzbrojenia i firmą WB Electronics. Dotyczy ona m.in. dostawy 12 kompletów bezzałogowych systemów powietrznych Force Protection, służących do prowadzenia powietrznego rozpoznania i osłony powietrznej rejonu działań dywizjonu wieloprowadnicowych wyrzutni rakietowych Homar-K. W skład każdego kompletu wchodzi kilka różnych rodzajów dronów. W skład pojedynczego kompletu wchodzą:

- 2 zestawy po 4 platformy bezzałogowych statków powietrznych klasy mini FlyEye,
- 5 zestawów po 4 platformy dronów klasy micro X-Fronter,
- 44 zestawy systemów rozpoznania radioelektronicznego FP-Spectre.

Umowa obejmuje również realizację szkoleń w ramach pakietu szkoleniowego oraz dostawę elementów pakietu logistycznego. Ilość zamówionych kompletów wystarczy do zabezpieczenia działań partii 290 wyrzutni Homar-K (12 dywizjonów po 24 wyrzutnie), zamówionych do chwili podpisania tej umowy. Wartość kontraktu to 499 mln zł, a dostawy zostaną zrealizowane w latach 2025-2028[421].

[420] M. Łysoń, *Drony opanowane do perfekcji. Polska firma stworzyła wyjątkowy bojowy system Gladius*, 21 sierpnia 2023 r., Portal chip.pl, https://www.chip.pl/2024/12/rozblysk-na-sloncu--8-grudnia-2024, [25.11.2024].

[421] *Drony dla polskiej armii. Jest umowa warta 500 mln zł*, Portal money.pl, 24 grudnia 2024 r., https://www.money.pl/gospodarka/drony-dla-polskiej-armii-jest-umowa-warta-500-mln-zl-7106711409912576a.html, [27.12.2024].

Analizując unowocześnianie i powiększanie najważniejszych dwóch rodzajów Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP, nasuwa się wniosek związany z problemami logistycznego utrzymania technicznego tak zróżnicowanego sprzętu, pochodzącego od różnych dostawców. Przedstawiony powyżej aspekt wymiany głównego uzbrojenia Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych oraz Wojsk Rakietowych i Artylerii Wojsk Lądowych pokazuje dobitnie, że realizowane, szczególnie od 2022 r., zakupy są zbyt „międzynarodowe". Zakładając, że w najbliższym czasie, proporcjonalnie do otrzymywanych dostaw, wojsko będzie wprowadzać zamówione uzbrojenie, dojdzie do sytuacji, gdy w Wojskach Lądowych będzie uzbrojenie z Niemiec, USA, Republiki Korei i Polski. W wypadku oddziałów pancernych będzie można wyróżnić poszczególne dywizje jako „niemiecką", „amerykańską" czy „koreańską", z trzema typami czołgów. Tym samym, nie należy się dziwić wielu krytycznym opiniom co do zrealizowanych i dalej kontynuowanych kontraktów zbrojeniowych. Krytyka ta wynika z wniosków płynących z Ukrainy, gdzie wojsko otrzymało i otrzymuje najnowocześniejsze uzbrojenie z wielu krajów Zachodu, różniące się od dotychczas wykorzystywanego uzbrojenia postradzieckiego lub rodzimej produkcji. Możliwości napraw z zabezpieczeniem części zamiennych wymagają bowiem osobnych ciągów komunikacyjnych dostaw, komplikując funkcjonowanie sił zbrojnych, wydłużając w czasie cykl naprawy lub remontu. Oczywiście poruszony problem nie dotyczy tylko Wojsk Lądowych, ale pozostałych rodzajów Sił Zbrojnych RP[422].

Ponadto do tak zwiększonego i różnorodnego arsenału nowego uzbrojenia należy przygotować i zmagazynować amunicję. To kolejny problem wynikający z radykalnej modernizacji Wojsk Lądowych oraz wniosków z wojny rosyjsko-ukraińskiej. Po roku tej wojny w Polsce przyjęto rządowy program wieloletni Narodowa Rezerwa Amunicyjna. Rada Ministrów przyjęła go uchwałą nr 43 z dnia 29 marca 2023 r. Ma on obowiązywać w latach 2023-2029. Jego głównym celem jest rozbudowa i dywersyfikacja narodowej bazy produkcji amunicji wielkokalibrowej oraz uzupełnienie jej rezerw, adekwatnie do zwiększonych potrzeb związanych z rozbudową potencjału Sił Zbrojnych RP. Program jest finansowany ze środków budżetowych, w tym z funduszy Unii Europejskiej i realizowany na bazie zasobów: Polskiego Funduszu Rozwoju S.A., Agencji Rozwoju Przemysłu S.A., Rządowej Agencji Rezerw Strategicznych, Ministerstwa

[422] S. Zagórski, *Koszmar Ukraińców. Polska może mieć ten sam problem*, 11 listopada 2024 r., Portal wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/ukrainska-lekcja-dla-polski-zbrojac-sie-nie-odrabiamy-pracy-domowej-7090450710817728a, [16.12.2024].

Obrony Narodowej i innych źródeł. Polski Fundusz Rozwoju S.A., któremu powierzono zadania w zakresie kwalifikacji projektów inwestycyjnych realizujących cele programu, opublikował 26 kwietnia 2023 r. informację o zbieraniu zgłoszeń od podmiotów zainteresowanych udziałem i możliwością realizacji takich projektów. Ostatecznie do udziału w postępowaniu zaproszono konsorcjum PGZ-Amunicja i spółkę Polska Amunicja Sp. z o.o. W przypadku konsorcjum PGZ-Amunicja, w skład którego wchodzą: Polska Grupa Zbrojeniowa S.A. (lider), Zakłady Metalowe Dezamet S.A., Mesko S.A., Zakłady Chemiczne „Nitro-Chem" S.A., Zakład Produkcji Specjalnej „Gamrat" Sp. z o.o. i Bydgoskie Zakłady Elektromechaniczne Belma S.A., 1 czerwca 2023 r. zawarło ono z Agencją Uzbrojenia wieloletnią umowę ramową na dostawę amunicji dużego kalibru na potrzeby Sił Zbrojnych RP. Objęła ona potencjalną dostawę setek tysięcy kompletów amunicji artyleryjskiej kalibru 155 mm, a także różnego typu amunicji kalibru 120 mm (czołgowej i moździerzowej). Bazując na umowie ramowej z 1 czerwca 2023 r., konsorcjum PGZ-Amunicja zawarło 22 grudnia 2023 r. pierwszą umowę wykonawczą z Agencją Uzbrojenia na dostawę amunicji artyleryjskiej 155 mm w ramach programu Narodowej Rezerwy Amunicyjnej. Opiewa ona na dostarczenie w latach 2024-2029 prawie 300 000 kompletów takiej amunicji, o wartości około 11 mld zł brutto[423]. Tym samym Polska (pomijając zapasy, które zgromadzono dotychczas) w ramach Narodowej Rezerwy Amunicyjnej zamierza zbudować ok. 5-letni zapas amunicji wynoszący 300 tys. sztuk (wskazuje to na produkcję średnio 60 tys. pocisków rocznie). Jest to zapas wystarczający na półtora miesiąca intensywnych walk, na poziomie, który pożądany jest obecnie w Ukrainie. Można też przytoczyć wyliczenia na portalu rp.pl: „Polski Krab zabiera 40 pocisków, a kupione w Republice Korei K9 zabierają 48. Według najbardziej optymistycznych założeń Krabów mamy mieć około 200, a K9 ma być docelowo nawet 364 egzemplarze. Aby zatem wyposażyć wszystkie polskie armatohaubice w jednorazowy zapas amunicji, potrzeba byłoby ponad 25 tys. sztuk pocisków 155 mm. Czyli przy 300 tys. kompletów, każdą armatohaubicę udałoby się załadować pełnym zapasem amunicji tylko 12 razy"[424]. Jest to zdecydowanie za mało, gdy wnioski z wojny

[423] T. Wachowski, *Dywersyfikacja produkcji - droga do rozwoju zdolności wytwarzania amunicji dużego kalibru w Polsce*, Wojsko i Technika nr 2, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024, s. 28-29.

[424] *Marek Kutarba: Dlaczego polskie firmy nawet nie zabiegały o wsparcie z Unii na produkcję amunicji*, 19 marca 2024 r., Portal rp.pl, https://www.rp.pl/opinie-ekonomiczne/art40022511-marek-kutarba-dlaczego-polskie-firmy-nawet-nie-zabiegaly-o-wsparcie-z-unii-na-produkcje-amunicji, [16.12.2024].

rosyjsko-ukraińskiej pokazują wyraźnie, jak duże znaczenie ma nadal artyleria lufowa na współczesnym polu walki.

Dość dobitnie na ten temat wyraził się były dowódca Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP – gen. broni Waldemar Skrzypczak: „Europa musi koniecznie zwiększyć produkcję amunicji, bo liczbowo nie ma aktualnie możliwości podjęcia ewentualnej, dłuższej walki z Federacją Rosyjską. Musimy produkować znacznie więcej, żeby mieć zdolność do odparcia agresji Federacji Rosyjskiej. Nie mówię o tym, że jesteśmy słabi i tylko słabi, ale o tym, że mamy jeszcze czas na to, żeby się przygotować, bo Ukraina walczy, a Rosjanie są związani wojną w Ukrainie”[425]. I stwierdza również, że: „Polska armia potrzebuje ok. 3 mln sztuk tej amunicji. Tyle powinno być w magazynach, aby było z czym wojnę rozpoczynać. I trzeba stale uzupełniać ten zapas, bo wojna na Ukrainie pokazuje, że zużycie tego typu amunicji jest ogromne”[426].

W połowie 2023 r. Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej osiągnęły porozumienie dotyczące wspierania produkcji amunicji, z budżetem wynoszącym 500 mln euro. Akt o wspieraniu produkcji amunicji gwarantuje, że UE skutecznie zwiększy swoje zdolności produkcyjne w zakresie amunicji i pocisków. Dzięki aktowi o wspieraniu produkcji amunicji unijny przemysł obronny ma produkować więcej i szybciej, ponieważ proponowane rozporządzenie wesprze wzmocnienie przemysłu w całym łańcuchu dostaw amunicji i pocisków w UE[427]. Natomiast 15 marca 2024 r. Komisja Europejska przeznaczyła 500 mln EUR przewidziane w akcie o wspieraniu produkcji amunicji ASAP (Act in Support of Ammunition Production). Umożliwi to europejskiemu przemysłowi obronnemu zwiększenie zdolności produkcyjnych w zakresie amunicji do 2 mln pocisków rocznie do końca 2025 r. Przedsiębiorstwa otrzymujące finansowanie w ramach ASAP i ich łańcuchy dostaw są rozproszone w całej Unii Europejskiej. Wsparcie ma na celu wzmocnienie istniejących zdolności produkcyjnych, a także tworzenie nowych. Ukończone projekty zwiększą zdolności reagowania

[425] *Mocne słowa gen. Skrzypczaka. „Wystarczy na 10 dni”*, 22 listopada 2024 r., Portal o2.pl, https://www.o2.pl/informacje/mocne-slowa-gen-skrzypczaka-wystarczy-na-10-dni-7095313503636032a, [16.12.2024].

[426] S. Ruszkiewicz, *„Armia pilnie potrzebuje amunicji 155 mm”. Jak poprzednie władze zrezygnowały z dostaw*, 6 października 2024 r., Portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/armia-pilnie-potrzebuje-amunicji-155-mm-jak-poprzednie-wladze-zrezygnowaly-z-dostaw-7077704717253600a, [16.12.2024].

[427] *Pół miliarda euro na amunicję*, 10 lipca 2023 r., Portal Komisji Europejskiej, https://poland.representation.ec.europa.eu/news/pol-miliarda-euro-na-amunicje-2023-07-10_pl, [16.12.2024].

unijnego przemysłu obronnego, zapewniając szybsze dostawy pocisków i ładunków miotających w Europie. Razem wsparcie ma opiewać na kwotę 513 mln EUR, bo do 500 mln z UE, dochodzi 13 mln EUR z Norwegii. Najwięcej środków przeznaczono na zdolności produkcji komponentów i materiałów, czyli prochów (248 mln EUR) i materiałów wybuchowych (124 mln EUR). Natomiast na produkcję samych pocisków przeznaczono około 90 mln EUR, z czego około 2 mln otrzymał należący do PGZ Dezamet – jedyna polska spółka w projekcie[428]. Fakt, że tylko jedna polska spółka dostała dotację, wzbudziło falę polityczno-medialnej krytyki co do słabego, lekceważącego zaangażowania w pozyskanie unijnych funduszy przez polskie spółki.

Oprócz wsparcia finansowego warto również zauważyć, że jednym z założeń polskiego programu Narodowej Rezerwy Amunicyjnej, jest dywersyfikacja produkcji amunicji na terenie całego kraju. Na chwilę obecną wiele zakładów amunicyjnych konsorcjum PGZ-Amunicja znajduje się w województwach lubelskim i podkarpacki, czyli w obszarze wschodniej Polski. Pozostała część znajduje się w województwie mazowieckim czy kujawsko-pomorskim. W związku z powyższym powstał plan budowy przez Polską Amunicję Sp. z o.o. zakładu produkcji skorup pocisków artyleryjskich na terenie województwa dolnośląskiego. O miejscu produkcji zaważyła nie tylko lokalizacja, w tym dostępność uzbrojonego terenu i infrastruktura komunikacyjna, ale także szereg innych czynników, w tym możliwość pozyskania wykwalifikowanej kadry. Następnym elementem dywersyfikacji produkcji amunicji i jej elementów, jest możliwość współpracy z prywatnymi podmiotami przemysłowymi, które wcześniej nie zajmowały się ich wytwarzaniem. Dobrym przykładem może być Ponar Wadowice S.A., będący największym producentem elementów i systemów hydrauliki przemysłowej w Polsce. W ramach programu Narodowa Rezerwa Amunicyjna w 2025 r., w zakładzie spółki w Wadowicach, ma zostać uruchomiona produkcja elementów do zapalników 155 mm granatów artyleryjskich. Zakład ten dysponuje specjalistycznym parkiem maszynowym i kadrą o odpowiednich kwalifikacjach. Rozpoczęcie nowej produkcji jest planowane w obrębie istniejącego zakładu, choć wymagać będzie rozbudowy powierzchni produkcyjnej i magazynowej[429].

[428] A. Skrzypek, *UE wspiera produkcję amunicji. Wiemy, ile otrzyma polska zbrojeniówka*, 15 marca 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/przemysl/ue-wspiera-produkcje-amunicji-wiemy-ile-otrzyma-polska-zbrojeniowka, [16.12.2024].

[429] T. Wachowski, *Dywersyfikacja produkcji - droga …*, op. cit., s. 30.

4.5. Budowa Tarczy Wschód

Omawiając bezpieczeństwo militarne wschodniej Polski należy również przedstawić kwestie inżynieryjnych przeszkód mających powstać na granicy z Federacją Rosyjską i Białorusią. 18 maja 2024 r. Prezes Rady Ministrów – Donald Tusk ogłosił na uroczystościach z okazji 80. rocznicy Bitwy o Monte Cassino, na Rynku Głównym w Krakowie, założenia Narodowego programu odstraszania i obrony Tarcza Wschód. Wskazał, że w bezpieczeństwo granicy wschodniej zostanie zainwestowane 10 miliardów złotych. Natomiast sam projekt budowy bezpiecznej granicy obejmie system fortyfikacji, a także takiego ukształtowania terenu, decyzji środowiskowych, które spowodują, że granica będzie nie do przejścia dla potencjalnego wroga[430]. Fakt ogłoszenie takiej koncepcji był na swój sposób zaskoczeniem dla opinii publicznej, a brak szczegółów pobudzał wyobraźnię o skali przedsięwzięcia. Od strony formalnej, w dniu 10 czerwca 2024 r. Rada Ministrów uchwałą nr 58 Rady Ministrów, przyjęła „Narodowy program odstraszania i obrony. Tarcza Wschód".

Po kilku dniach, 27 maja 2024 r., podczas konferencji prasowej Ministra i Wiceministra Obrony Narodowej oraz Szefa Sztabu Generalnego WP, pokazano wizualizację nowoczesnego systemu ochrony i wyliczono, co wejdzie w skład zaawansowanej fortyfikacji. Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego przedstawił cztery tzw. linie wysiłku:

- wzmocnienie możliwości przeciwzaskoczeniowych – tj. system wykrywania, ostrzegania i śledzenia; wysunięte bazy operacyjne; węzły logistyczne oraz infrastruktura dla systemów antydronowych;
- ograniczenia mobilności przeciwnika – tj. rowy przeciwczołgowe, „jeże" żelbetonowe; kamuflety do wysadzania; studzienkowanie dróg; pogłębianie rowów melioracyjnych; adaptacja naturalnych warunków terenowych;
- zapewnienie mobilności dla wojsk własnych – tj. przygotowanie osi przepraw drogowych (umacnianie brzegów, wzmacnianie dróg dojazdowych); gromadzenie konstrukcji mostowych przy przeszkodach wodnych oraz przygotowanie przyczółków z dojazdami; dostosowanie wybranych obiektów inżynieryjnych do znacznych obciążeń;

[430] *Premier: ruszyła budowa umocnień na wschodniej granicy!,* 18 maja 2024 r., Portal wGospodarce.pl, https://wgospodarce.pl/informacje/141409-premier-ruszyla-budowa-umocnien-na-wschodniej-granicy, [28.11.2024].

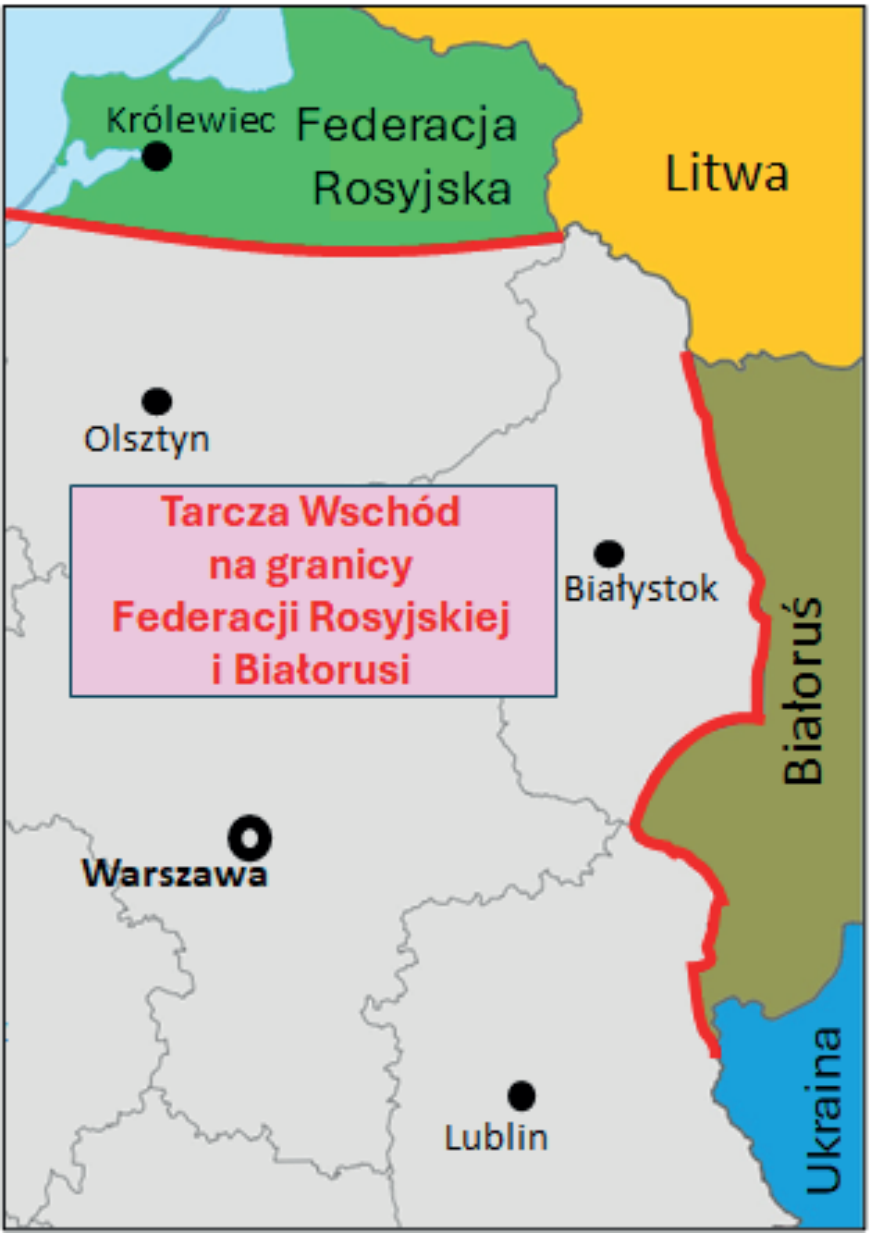
– zwiększenie bezpieczeństwa wojsk i ochrona ludności cywilnej – tj. ukrycia dla żołnierzy i ludności cywilnej; świadczenia osobowe i rzeczowe do rozbudowy fortyfikacyjnej rejonów obrony, ukrycia/bunkry na środki rażenia; magazyny/bunkry na środki bojowe.

Ponadto stwierdził, że niektóre miejsca mają być przygotowane do rozkładania pól minowych, których fizyczne uzbrajanie będzie miało miejsce w przypadku nieuchronności wojny. A zasadnicza koncepcja wybrzmiała w następujących słowach: „To nie będzie linia Maginota. Kompletnie inna filozofia nam przyświecała”[431].

Na ww. konferencji prasowej poinformowano, że na początku kwietnia 2024 r. powstał międzyresortowy zespół, złożony z przedstawicieli MON, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwa Infrastruktury, Ministerstwa Aktywów Państwowych i Ministerstwa Klimatu. Przedstawiano zarys koncepcji oraz jej wariantowość zależną od uwarunkowań terenowych i obszarów zaludnionych. W koncepcji tej jest założenie, że część tych systemów obejmie całą granicę z Obwodem królewieckim, który znajduje się w północno-wschodniej części kraju i całą granicę z Białorusią (rysunek 15). Odpowiednio 210 km i 418 km długości. Określono przy tym, że to przyjęte około 700 km, nie będzie jednolitą linią, a fortyfikacje będą budowane na odcinkach pozbawionych trudnych do przebycia przeszkód naturalnych i obejmą łącznie długość 400-500 km. Wskazano, że obecnie prowadzone są prace planistyczne i przygotowawcze, w tym w zakresie legislacji, a budowa ma potrwać do 2028 r. Podany budżet programu na 10 mld zł dotyczy tylko „kosztów materiałowych”, zaś całkowity koszt pozostaje nieznany. Podkreślono, że plany powstają w uzgodnieniu z sojusznikami z NATO, w szczególności z Litwą, Łotwą i Estonią, które już w lutym 2024 r. ogłosiły, że przystępują do podobnego przedsięwzięcia, budowy Bałtyckiej Linii Obrony, która będzie się stykać z Tarczą Wschód. Nawiązano też współpracę z krajami, które mają doświadczenie w fortyfikowaniu granic – Finlandią i Republiką Korei oraz analizowane są doświadczenia z wojny na Ukrainie[432].

[431] Z. Ptaszyńska, *Wizualizacja „Tarczy Wschód”. Tak będzie wyglądać fortyfikacja granic*, 27 maja 2024 r., Portal Radio Zet, https://wiadomosci.radiozet.pl/polska/polityka/wizualizacja-tarczy-wschod-tak-bedzie-wygladac-fortyfikacja-granic, [12.12.2024].

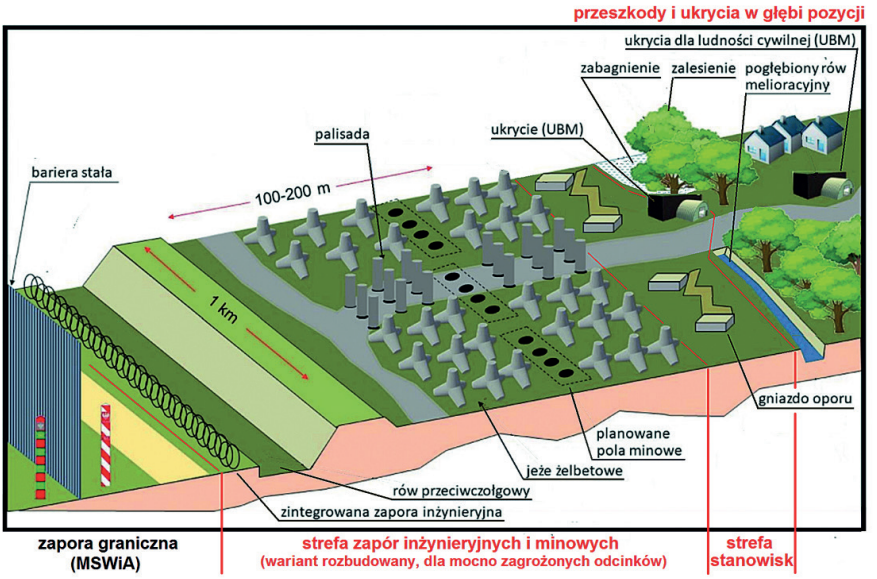
[432] S. Fuglewicz, *Co wiadomo o planie „Tarcza Wschód”?,* Wojsko i Technika nr 6, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024, s. 30.

Rysunek 15. Narodowy program odstraszania i obrony Tarcza Wschód
Źródło: opracowanie własne.

Po pierwszych informacja o Tarczy Wschód największe zainteresowanie analityków i dziennikarzy było ukierunkowane na szczegóły związane z liniami umocnień na granicach. Nie do końca wskazano, czy system fortyfikacji

obejmie również fragment granicy polsko-litewskiej, tj. obszar przesmyku suwalskiego oraz część granicy polsko-ukraińskiej od granicy polsko-białoruskiej. Te niewiadome wynikały z podawanych przez polityków i wojskowych odcinków w kilometrach planowanych do zrealizowania w ramach Tarczy Wschód. Ten brak wiedzy był uzupełniany wypowiedziami Szefa Sztabu Generalnego WP, który wskazywał, że wiele odcinków granicznych, szczególnie w województwie podlaskim, ma naturalne przeszkody i w tych obszarach nie planuje się budowania fortyfikacji, tylko systemy stacji bazowych. Natomiast jeden z doradców ministra ON, gen. bryg. rez. Jan Rajchel, na konferencji prasowej w Lublinie, na pytanie dziennikarzy czy Tarcza sięgnie za Włodawę, odpowiedział „jeszcze niżej". Wypowiedź ta nasuwa założenie, że zabezpieczenie granicy powinno sięgać przynajmniej do miejsca, gdzie dochodzą do niej linie ukraińskich fortyfikacji, osłaniające kraj od północy, a nawet do Dorohuska (ok. 60 km), przez który prowadzi droga na Chełm i Lublin, lub Hrubieszowa (140-150 km)[433].

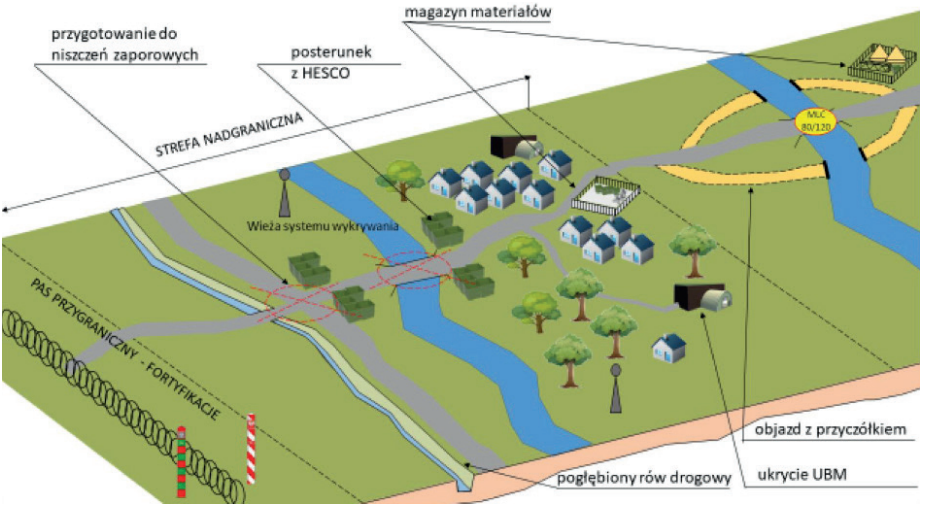

Rysunek 16. Pas przygraniczny Narodowego programu odstraszania i obrony Tarcza Wschód

Źródło: *„Tarcza Wschód" wzmocni bezpieczeństwo Polski i wschodniej flanki NATO. Prezentacja Tarcza Wschód SGWP*, 27 maja 2024 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/tarcza-wschod-wzmocni-bezpieczenstwo-polski-i-wschodniej-flanki-nato, [10.12.2024].

[433] S. Fuglewicz, *Co wiadomo o planie ...,* op. cit., s. 34.

Przyjęta retoryka przedstawienia planu budowy Tarczy Wschód ma być też wyraźnym sygnałem dla potencjalnych przeciwników, że Polska przygotowuje się praktycznie do odparcia ewentualnego ataku, i w ten sposób chce pokazać determinację w tej kwestii. Przygotowane umocnienia mają pokazać zamysł, że działania obronne zaczną się już na samej granicy, by nie dopuścić przeciwnika w głąb kraju. Tym samym będziemy przygotowani do bitwy granicznej, by nie pozwolić na rozwój sytuacji, jak w Ukrainie, gdzie Rosjanie weszli dość głęboko, umocnili pozycje i na chwilę obecną jest bardzo ciężko ich wyprzeć[434].

Rysunek 17. Obszar do 50 km od granicy Narodowego programu odstraszania i obrony Tarcza Wschód

Źródło: *„Tarcza Wschód" wzmocni bezpieczeństwo Polski i wschodniej flanki NATO. Prezentacja Tarcza Wschód SGWP*, 27 maja 2024 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/tarcza-wschod-wzmocni-bezpieczenstwo-polski-i-wschodniej-flanki-nato, [10.12.2024].

Przedstawione założenia struktury programu są bardzo rozwinięte. Mają być realizowane w pasie o szerokości do 100 km od granicy, w tym większość do 50 km od granicy, z największym zagęszczeniem w jej pobliżu (rysunek 17). Ich zagęszczenie będzie zróżnicowane na poszczególnych odcinkach, co zapowiedziano na wstępie założeń, czyli będą zależne od warunków terenowych

[434] K. Modzelewska, *Budowa Tarczy Wschód. Gen. Drewniak: „To jasny sygnał dla przeciwnika"*, 27 maja 2024 r., Portal tech.wp.pl, https://tech.wp.pl/budowa-tarczy-wschod-gen-drewniak-to-jasny-sygnal-dla-przeciwnika,7031998002338560a, [12.12.2024].

i związanej z tym skali zagrożenia. Struktura tych umocnień, przedstawiona na prezentacji multimedialnej, a opisana w miesięczniku Wojsko i Technika nr 6 z 2024 r., ma być następująca:

Zapora graniczna – wykonana bezpośrednio przy linii granicznej, nie stanowi elementu Tarczy i podlega MSWiA, ale obydwa przedsięwzięcia mają być skorelowane. Częściowo w postaci stalowego płotu zwieńczonego drutem ostrzowym, częściowo (w miejscach trudno dostępnych, np. wzdłuż rzek) tylko zapór drutowych, w najbliższym czasie będzie modernizowana przez wzmocnienie płotu i instalację dodatkowych czujników. W czasie pokoju ma być wspomagana przez Tarczę, a w razie wojny może pełnić rolę jej pierwszej osłony przed wnikaniem grup rozpoznawczo-dywersyjnych i szturmowych.

Pas zapór – wykonany na odcinkach granicy, pozbawionych skutecznych przeszkód naturalnych, może mieć zróżnicowaną formę w zależności od sytuacji. Maksymalny zakres obejmuje: zintegrowaną zaporę inżynieryjną, mającą powstrzymać piechotę (prawdopodobnie zwoje drutu ostrzowego, osłonięte z obydwu stron siatką, by w pułapkę nie wpadały zwierzęta); rów przeciwczołgowy, mający zatrzymać wszelkiego rodzaju pojazdy mechaniczne; zaporę przeciwczołgową z jeży żelbetowych ustawionych naprzemiennie w kilku rzędach; miejsca przygotowane pod pola minowe, w czasie pokoju szczegółowo zaplanowane i ustawiane dopiero w chwili realnego zagrożenia wojną (teren między pasami jeży, wraz z którymi ma mieć szerokość 100-200 m) (rysunek 16).

Linia ufortyfikowanych stanowisk – jak wynika z wizualizacji (uproszczonej i niekoniecznie

oddającej faktyczne zamiary) w postaci rozmieszczonych co kilometr „gniazd oporu" (dotąd obowiązywał termin „punkt oporu"), złożonych z: okopu (rowu strzeleckiego) o zygzakowatym przebiegu; połączonych z okopem i lekko przed niego wysuniętych schronów; umieszczonego w pewnej odległości za okopem schronu biernego;

Taktyczny system dostępu bazowego, złożony z: stacji bazowych – masztów o wysokości do 70 m, rozmieszczonych prawdopodobnie co ok. pięć km, wyposażonych w „kamery termowizyjne wysokiej rozdzielczości, sensory rozpoznania elektronicznego i systemy rozpoznania akustycznego", „efektory walki radioelektronicznej" do obezwładniania bezzałogowców oraz zakłócania łączności przeciwnika, przekaźniki (punkty dostępowe) łączności taktycznej i niezależne źródła prądu; centrów operacyjnych, położonych zapewne znacznie dalej od granicy (tego nie ujawniono), do których będzie należało sterowanie

urządzeniami na masztach, analizowanie i przetwarzanie danych z tych urządzeń oraz innych systemów rozpoznawczych (do czego planuje się wykorzystanie sztucznej inteligencji) i zautomatyzowane programowanie systemów rażenia.

Strefa stanowisk ogniowych artylerii (lufowej i rakietowej do ognia pośredniego), w której znajdą się także wysunięte bazy operacyjne – co najmniej osiem ufortyfikowanych baz dla batalionowych grup bojowych (założenie – ok. 1 000 żołnierzy).

Strefa umocnionych węzłów logistycznych – składów, z których zaopatrywane będą walczące wojska i stanowisk dla systemów rakietowych o większym zasięgu. W głębi będą też rozmieszczone cztery aerostaty na uwięzi ze stacjami radiolokacyjnymi do wykrywania celów powietrznych, pozyskane w ramach programu Barbara – zainstalowane na nich radary sięgną daleko poza naszą granicę, umożliwiając obserwację sytuacji na całym obszarze od Bałtyku do Karpat (rysunek 18). Ponadto w dwóch ostatnich strefach mają powstać: system dróg rokadowych i dofrontowych, z krytycznymi elementami przygotowanymi do zniszczenia lub blokowania na wypadek wdarcia się przeciwnika w głąb naszego terytorium, ale i umocnionymi posterunkami na wypadek zaatakowania ich przez grupy dywersyjne, a także przygotowane zawczasu zapasowe i dodatkowe przeprawy; przeszkody przygotowane w korelacji z warunkami terenowymi: pogłębione rowy melioracyjne i przydrożne, zabagnienia oraz lasy; ukrycia dla ludności cywilnej – nie podano żadnych szczegółów[435].

[435] S. Fuglewicz, *Co wiadomo o planie ...,* op. cit., s. 31-32.

Rysunek 18. Potencjalne lokalizacje polskich aerostatów rozpoznawczych programu Barbara

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie K. Modzelewska, *Rozpoznawcze aerostaty „Barbara" dla Polski. Radary, które zawisną w powietrzu*, 22 maja 2024 r., Portal wp.pl, https://tech.wp.pl/rozpoznawcze-aerostaty-barbara-dla-polski-radary-ktore-zawisna-w-powietrzu,7030256184011424a, [12.12.2024].

Powyższe opisy umocnień są dalekie od szczegółów, które nie powinny ujrzeć światła dziennego, ale sam fakt realizacji umocnień nie ujdzie uwadze i zainteresowaniu wielu analityków. To właśnie oni, od samego początku, opiniowali powyższe założenia, a wynika to również z faktu, że duża ich część wywodzi się z wojska, część zajmuje się tematyką militarną jako dziennikarze, komentatorzy i niezależni eksperci, a także niewywodzący się z wojska publicyści i specjaliści z różnych dziedzin, w tym zajmujący się historią fortyfikacji. Fakt przywrócenia takiego pomysłu na budowę fortyfikacji, stanowi dla wielu analityków przeżytek minionej epoki sztuki wojennej i jako taki został już po

drugiej wojnie światowej, w dobie broni jądrowej, odesłany do lamusa. Postawiono na szybkość i manewr, ale wojna, która wybuchła za naszą wschodnią granicą wyraźnie pokazała, że takie przygotowane zawczasu umocnienia są trudne do pokonania, szczególnie przez nieprzyjaciela nie dysponującego właściwym sprzętem i wyszkolonymi żołnierzami. Możliwość zadawania nieprzyjacielowi dużych strat, podczas pokonywania takich przeszkód, może gwarantować jego osłabienie i opóźnienie w natarciu, a w konsekwencji uzyskanie powodzenia, spowodowanego precyzyjnymi atakami artylerii rakietowej i lufowej oraz dronów bojowych.

Dla komentatorów wojskowych każdy element umocnień opóźniających działania wroga jest bardzo cenny. Wielu specjalistów przyjęło z aprobatą słowa Wiesława Kukuły, Szefa Sztabu Generalnego WP, który wyjaśnił, że cel w ramach bitwy granicznej będzie realizowany nie przez obronę statyczną, lecz manewrową – z możliwością wpuszczania sił agresora na pewną głębokość i niszczenia w „strefach śmierci". Potwierdza to w swoich wypowiedziach gen. dyw. rez. Roman Polko, że: ...to nie jest budowanie systemu typu linia Maginota [...] tylko infrastruktury, która ma kanalizować ruch wroga, utrudniać mu manewr, a jednocześnie stwarzać dogodne warunki do naszych działań". A generał broni w stanie spocz. Bogusław Samol dodaje, że: „Położenie Polski przesądza o możliwości Rosji jednoczesnego oddziaływania różnymi środkami na każdy newralgiczny punkt naszego kraju, a więc ograniczona przestrzeń wywiera niekorzystny wpływ na możliwość i celowość obrony manewrowej". Powyższe argumenty potwierdzają słuszność obrony kraju na linii granicznej, ale ucinają dyskusję nad wartością zaplanowanej inwestycji. Natomiast dla komentatorów cywilnych jest to pomysł na archaiczne dzieło. Takie stanowisko reprezentuje m.in. profesor dr hab. Roman Kuźniar, przewodniczący Rady Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, uważa, że lepiej byłoby inwestować w „kopułę" rakietową, nowoczesne lotnictwo, artylerię dalekiego zasięgu i odporność infrastruktury krytycznej. Tarczę Wschód nazwał „rekonstrukcją historyczną" i przytoczył przykłady, mające świadczyć o nieskuteczności fortyfikacji: twierdze Vaubana i Linię Maginota we Francji oraz współczesne umocnienia na granicy Izraela[436].

Natomiast oddźwięk w społeczeństwie na budowę Tarczy Wschód okazał się pozytywny. Badania na ten temat, w maju 2024 r., zlecił firmie IRBiS

[436] S. Fuglewicz, *„Tarcza Wschód" Cz. 2 - Ocena koncepcji*, Wojsko i Technika nr 7, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024, s. 47-48.

ogólnopolski dziennik ekonomiczno-prawny Rzeczpospolita. Za wzmocnieniem granicy poprzez budowę fortyfikacji i umocnień było aż 78,2% badanych, przeciwnego zdania było 11,7%, a nie miało zdania 10,2%[437]. Ku ogólnemu zaskoczeniu, 31 października 2024 r., w mediach społecznościowych premier Donald Tusk zamieścił zdjęcie i informację, że budowa Tarczy Wschód właśnie ruszyła. Było to na swój sposób zaskoczenie, bo przy prezentacji inwestycji w maju 2024 r. wskazano rozpoczęcie prac na pierwszy kwartał 2025 r. Faktem jest, że w tygodniu poprzedzającym tę informację, minister obrony narodowej zapowiedział, że budowa Tarczy Wschód ma ruszyć w przeciągu najbliższych dni. Nie wskazano jednak wówczas konkretnej daty[438]. Natomiast, 30 listopada 2024 r., premier Donald Tusk wizytował w województwie warmińsko-mazurskim, pierwszy wybudowany odcinek systemu umocnień budowany wzdłuż granicy z Federacją Rosyjską – Obwodem królewieckim.

Na chwilę obecną wskazano, że role operatora umocnień Tarczy Wschód przyjmą Wojska Obrony Terytorialnej, a właściwie tworzony w jej strukturach Komponent Ochrony Pogranicza. Koncepcję powołania KOP podpisał 24 września 2022 r. Minister Obrony Narodowej w Kolnie, podczas uroczystej przysięgi wojskowej żołnierzy 1. Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej. Jak wskazano skrót KOP nie jest przypadkowy i odwołuje się do tradycji sprzed II wojny światowej, kiedy to obok Straży Granicznej istniał Korpus Ochrony Pogranicza jako formacja wojskowa. Według założeń KOP ma się składać z 10 batalionów (sześciu już istniejących i czterech nowo formowanych) zlokalizowanych w województwie warmińsko-mazurskim, podlaskim, lubelskim i podkarpackim. Zgodnie z zapowiedzią żołnierze nowej formacji będą współpracować ze Strażą Graniczną i bronić nienaruszalności wschodniej granicy Polski[439]. Dla przykładu fragment Tarczy Wschód w województwie lubelskim ma być obsadzony przez żołnierzy 19. Nadbużańskiej Brygady Obrony Terytorialnej z dowództwem w Chełmie, a w szczególności, wymieniając od północnej części województwa, następujące bataliony:

[437] M. Kozubal, *Sondaż: Mocne „tak" Polaków dla Tarczy Wschód*, 28 maja 2024 r., Portal rp.pl, https://www.rp.pl/wojsko/art40470321-sondaz-mocne-tak-polakow-dla-tarczy-wschod, [12.12.2024].

[438] K. Jaworska, *Budowa Tarczy Wschód ruszyła. Premier pokazał zdjęcie z granicy*, 31 października 2024 r., Portal wydarzenia.interia.pl, https://wydarzenia.interia.pl/kraj/news-budowa-tarczy-wschod-ruszyla-premier-pokazal-zdjecie-z-grani,nId,7847943, [12.12.2024].

[439] M. Kowalska-Sendek, *Powstał Komponent Obrony Pogranicza*, 24 września 2022 r., Portal PolskaZbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/38131, [12.12.2024].

- 193. Batalion Obrony Pogranicza – Biała Podlaska,
- 191. Batalion Obrony Pogranicza – Wola Uhruska,
- 192. Batalion Obrony Pogranicza – Hrubieszów.

Podsumowanie

Zmiana koncepcji budowy potencjału militarnego we wschodniej Polsce i organizacja nowych struktur komponentu lądowego Sił Zbrojnych RP oraz umocnień inżynieryjnych, pokazuje determinację wzmocnienia bezpieczeństwa militarnego w tej części kraju. Można wyraźnie zauważyć, że przyjęte założenia rozbudowy Wojsk Lądowych i utworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej są właściwym kierunkiem zmienionej koncepcji obrony, opartej na wzmocnieniu sił lądowych, gdzie obrona terytorialna jest uzupełnieniem wojsk operacyjnych, wzmacnianych pod względem organizacyjnym – struktury, ilościowym – żołnierze i jakościowym – uzbrojenie i sprzęt wojskowy.

Dość zaskakująca, bo odmienna od lat, koncepcja bezpośredniej obrony granicy jest pewnym *novum*, która wsparta finansowaniem z Unii Europejskiej, spowoduje zdecydowane wzmocnienie polskiej granicy, jak i również wschodniej flanki NATO. Wszystkie te działania składają się na wzrost bezpieczeństwa militarnego Polski, szczególnie z kierunku wschodnio-północnego.

Przedstawione w rozdziale treści oraz dokonana analiza pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

- zdecydowanie złą koncepcją było rozszerzenie od 2011 r. odpowiedzialności obronnej 16. Dywizji Zmechanizowanej od Braniewa do Zamościa, kompletnie nieprzystające do żadnej wojskowej teorii obrony dywizji;
- utworzenie Wojsk Obrony Terytorialnej wpisuje się bardzo dobrze w koncepcję działań obronnych, uzupełniając możliwości działań wojsk operacyjnych Wojsk Lądowych;
- wyodrębnienie w obronie terytorialnej brygad obrony pogranicza jest właściwą decyzją, wynikającą z zagrożenia na granicy państwowej, głównie z Białorusią oraz wpisuje się najnowszą koncepcję obrony kraju;
- przyjęta koncepcja rozbudowy wojsk operacyjnych szczebla dywizji w Wojskach Lądowych, zdecydowanie wzmacnia potencjał militarny tego rodzaju Sił Zbrojnych RP, normując zasięg odpowiedzialności obronnej związków taktycznych;
- zdolność polskiej armii wyrażana liczbą brygad w Wojskach Lądowych jest duża, należy jednak pamiętać, że część jednostek jest w trakcie

formowania, a ich pozyskanie nie jest jedynie kwestią finansów i harmonogramu dostaw sprzętu, ale także czasu; nowe jednostki trzeba nie tylko utworzyć, ale także wyposażyć, zapewnić zaplecze, wyszkolić i zgrać;
- proces zwiększenia jakościowego uzbrojenia i sprzętu wojskowego w Wojskach Pancernych i Zmechanizowanych, Wojskach Rakietowych i Artylerii oraz Wojskach Aeromobilnych Wojsk Lądowych, zdecydowanie zwiększa możliwości bojowe tych wojsk;
- przyjęcie od 2024 r. programu budowy Tarczy Wschód, pokazuje realizację koncepcji obrony wschodniej Polski od samej granicy, zwiększając bezpieczeństwo militarne tej części naszego kraju;
- tworzenie Komponentu Ochrony Pogranicza w ramach Wojsk Obrony Terytorialnej zdecydowanie wzmocni ochronę granicy i pozwoli na przejęcie w roli operatora, realizowanej infrastruktury Tarczy Wschód.

Rozdział 5.

18. Dywizja Zmechanizowana – reorganizacja i rozbudowa Wojsk Lądowych na wschodzie kraju od 2018 r.

Wprowadzenie

Jedną z kluczowych decyzji ostatnich lat, a związanych ze zwiększeniem bezpieczeństwa militarnego wschodniej Polski, było utworzenie 18. Dywizji Zmechanizowanej Wojsk Lądowych. Podjęcie tej decyzji było kluczowe po analizie możliwości obronnych w tej części kraju. Likwidacja w 2011 r. dowództwa i sztabu 1. Dywizji Zmechanizowanej w Legionowie oraz rozszerzenie zasięgu 16. Dywizji Zmechanizowanej była totalnym nieporozumieniem. Bardzo szybko, bo już w 2014 r., sytuacja na Ukrainie uzmysłowiła polskim politykom i wojskowym, co wyrażano na kolejnych szczytach NATO, że jednym z filarów bezpieczeństwa jest posiadanie związków taktycznych Wojsk Lądowych gwarantujących bezpieczeństwo militarne z każdego kierunku.

Rozbudowa Wojsk Lądowych na wschodzie kraju poprzez tworzenie w dużej części od podstaw, nowej dywizji, pokazuje rewizję stanu tego rodzaju Sił Zbrojnych RP i determinację w odbudowie podstawowych możliwości operacyjnych w domenie lądowej. Sam fakt utworzenia dowództwa i sztabu nowej dywizji, determinował rozbudowę tego związku taktycznego z wszystkimi jego elementami organizacyjnymi, szczególnie ze specjalistycznymi jednostkami wojskowymi. Tworzenie dywizji stało się też elementem budowy systemu odstraszania militarnego, opartego na nowych strukturach organizacyjnych i najnowszym uzbrojeniu. Jednym z uwarunkowań dość sprawnej budowy dywizji jest zachowanie proporcji tempa tworzenia jednostek wojskowych i doboru doświadczonej kadry i zgłaszających się ochotników, które jest uwarunkowane czasem szkolenia i zgrywania.

Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania, tworzenie 18. Dywizji Zmechanizowanej wiązało się z odtwarzaniem zlikwidowanych garnizonów i tworzeniem nowych, w większości na terenach udostępnianych przez samorządy terytorialne. Ponadto dyslokacja jednostek wojskowych ma potwierdzać, że tworzona dywizja będzie gwarantem bezpieczeństwa dla regionu wschodniej Polski, a dalsze ponoszone koszty jej wzmacniania przyniosą pożądany sukces wzrostu potencjału militarnego.

5.1. Uwarunkowania geopolityczne i strategiczne tworzenia 18. DZ

Zmieniające się środowisko bezpieczeństwa w drugiej dekadzie XXI wieku wokół państw Europy Środkowo-Wschodniej, będących w NATO, wynikało z postawy Federacji Rosyjskiej, która coraz wyraźniej akcentowała swoją postawę powrotu do mocarstwowej roli, szczególnie w obszarze bezpośrednio z nią sąsiadujących krajów. Ponadto pojawiające się tendencje pretendowania Ukrainy do członkostwa w UE i NATO spowodowały, że zaczęto coraz wyraźniej zauważać zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej. Potwierdziły to działania Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy w 2014 r., które podważyły wiarygodność tego kraju jako państwa respektującego międzynarodowy porządek terytorialny, jak i polityczno-gospodarczy po rozpadzie Związku Radzieckiego. Federacja Rosyjska pokazała wówczas, że w imię realizacji własnych celów jest gotowa do stosowania siły militarnej przeciwko innym niezależnym państwom, nie zważając przy tym na prawo międzynarodowe, w tym nienaruszalności granic, pokojowe rozwiązywanie sporów czy swobodę wyboru przez poszczególne państwa kierunku ich polityki i sojuszy, których chcą być członkami.

Pierwsza, konsekwentna analiza negatywnych działań Federacji Rosyjskiej została omówiona na szczycie NATO w Newport, w dniach 4-5 września 2014 r. i przyniosła realne działania na wschodniej flance NATO. Kolejne analizy i działania przyniósł szczyt NATO w Warszawie, w dniach 8-9 lipca 2016 r. Był to pierwszy szczyt NATO zorganizowany na terenie Polski. W okresie między szczytem w Walii i Warszawie agresywna polityka Federacji Rosyjskiej dodatkowo się nasiliła. To na tych szczytach Polska była inicjatorem wzmocnienia flanki wschodniej poprzez rozmieszczenie sojuszniczych wojsk. Rozpatrując wiele innych zagrożeń wokół NATO, najpoważniejszym wyzwaniem wojskowym pozostawała jednak agresywna polityka Federacji Rosyjskiej, wobec czego rozpoczęto działania wyprzedzająco-odstraszające (szerzej o działaniach NATO – Rozdział 6).

Inicjatywa Polski na szczytach NATO oraz pierwsze działania w Polsce, wskazywały na przeorientowanie naszej polityki obronnej i systematyczne zmiany w Siłach Zbrojnych RP. W kwestii przeorientowania naszej polityki obronnej to zasadniczy aspekt tych zmian wynikał z agresywnej polityki Federacji Rosyjskiej w 2014 r. Była to sytuacja niespotykana od II wojny światowej. A aneksja Krymu oraz inwazja na wschodnią Ukrainę, przekonały, szczególnie kraje Europy, że takie zagrożenia wciąż istnieją. Należało więc odrzucić, powielaną szczególnie na początku XXI wieku teorię o współczesnych wojnach, że nie będą dotyczyły walki o terytoria, tylko o technologie czy zależności ekonomiczne. Europa, z Polską w szczególności, stanęła w obliczu agresywnego sąsiada i tylko wspólne działanie oraz wkład każdego państwa z osobna, będzie w stanie przygotować do przeciwdziałania takiej agresji. Polska, jak i wiele innych krajów Europy, musiała też wyjść z globalnego podejścia do walki ze światowym terroryzmem i udziału w koalicyjnych działaniach, na rzecz budowy swojej narodowej obrony. 28 grudnia 2014 r. zakończyła się operacja ISAF[440], a tym samym udział żołnierzy polskich w działaniach bojowych w Afganistanie. Ten fakt spowodował, że Polska mogła skoncentrować swój wysiłek na dalszym rozwoju Sił Zbrojnych RP wokół zdolności koniecznych przede wszystkim do obrony własnego kraju. Należało zastąpić strategiczne i operacyjno-strategiczne podstawy ćwiczeń wojskowych z fikcyjnymi siłami, na rzecz realnych zagrożeń będących w sąsiedztwie Polski. Zaczynając od takich podstaw oraz w sytuacji niedoboru obrony terytorium państwa przez okrojone wojska operacyjne, szczególnie we wschodniej części kraju, koniecznym stało się utworzenie nowego rodzaju Sił Zbrojnych RP – Wojsk Obrony Terytorialnej. Formalnie powstanie Wojsk Obrony Terytorialnej miało miejsce z dniem 1 stycznia 2017 r., ale intensywne działania rozpoczęto już na przestrzeni całego 2016 r. Zgodnie z przyjętą koncepcją, skądinąd bardzo słuszną, tworzenie brygad OT rozpoczęto od wschodnich województw kraju, ku zachodowi. Pokazuje to, że decydenci polityczni i wojskowi zdawali sobie sprawę, że decyzja o rozformowaniu w 2011 r. 1. Warszawskiej Dywizji Zmechanizowanej, doprowadziła do osłabienia zdolności operacyjnych Sił Zbrojnych RP na obszarze między Wisłą a wschodnią granicą Polski. Jednostki wojskowe 1. Warszawskiej Dywizji Zmechanizowanej dyslokowane we wschodniej i południowo-wschodniej części kraju, osłaniały Warszawę m.in. od wschodniej strony z kierunku brzeskiego, odcinka liczącego ze stolicy do granicy państwa

[440] International Security Assistance Force, Międzynarodowa Siła Wsparcia Bezpieczeństwa.

140 km. Jednocześnie, realizowano program modernizacji wojska, po korekcie z 2016 r. zawarty w „Planie Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2017-2022", który był kontynuacją pierwszego, całościowego planu zaopatrzenia w nowoczesny sprzęt wszystkich rodzajów Sił Zbrojnych RP, a także ogromnym przedsięwzięciem finansowo-gospodarczym.

Konsekwencją podjętych działań analityczno-wojskowych z lat 2016-2017, w tym Strategicznego Przeglądu Obronnego z 2016 r., było ogłoszenie tworzenia nowego związku taktycznego – dywizji, we wschodniej części naszego kraju. W dniu 9 września 2018 r. Minister Obrony Narodowej podczas inauguracji obchodów Święta Wojsk Lądowych w Siedlcach ogłosił decyzję o utworzeniu nowej dywizji Wojska Polskiego – 18. Dywizji Zmechanizowanej (18. DZ), której dowództwo będzie mieściło się w Siedlcach. Nakreślił też, że nowa dywizja składać się będzie z trzech brygad: 1. Brygady Pancernej, 21. Brygady Strzelców Podhalańskich oraz nowej brygady[441].

Z wojskowego punktu widzenia, powodów powstania tego związku taktycznego było kilka. Pierwszy, zasadniczy stanowił fakt, że w środkowo-wschodniej części Polski nie było związku taktycznego szczebla dywizji, spajającego brygady i pułki w jednym dowództwie, na wschód od stolicy kraju. Drugim była trwająca od kilku lat reforma struktur wojskowych w Federacji Rosyjskiej, szczególnie w europejskiej części tego kraju, z reaktywowaną w 2016 r. 1. Armią Pancerną. Dwa pierwsze powody utworzenia dywizji, determinowały ostateczną decyzję polityczno-wojskową o powstaniu 18. Dywizji Zmechanizowanej, wynikającą z analiz możliwości obronnych wschodniej granicy. Polska posiadała w tamtym czasie trzy związki taktyczne, w tym dwa usytuowane w zachodniej części kraju. Tym samym decyzja ta była strategicznie uzasadniona, mimo budowania od 2016 r. w pierwszej kolejności od wschodniej strony kraju Wojsk Obrony Terytorialnej. Ostatecznie to właśnie WOT, jak zakładają koncepcje ich użycia, mają stać się wojskami wspierającymi wojska operacyjne.

Generalnie najwięcej informacji o założeniach tworzonej dywizji zostało upublicznione podczas posiedzenia Komisji Obrony Narodowej 13 listopada 2018 r., z udziałem wiceministra i przedstawicieli wojska. Uściślono na niej, że Minister Obrony Narodowej wydał decyzję Z65/ORG/P1, którą podpisał 5 września 2018 r. w sprawie sformowania dowództwa 18. Dywizji Zmechanizowanej

[441] *Minister Błaszczak podjął decyzję o utworzeniu nowej dywizji*, 9 września 2018 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/minister-blaszczak-podjal-decyzje-o-utworzeniu-nowej-dywizji-, [10.09.2024].

w Siedlcach. W ślad za tą decyzją Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, również 5 września 2018 r., uszczegółowił swoją decyzją nr Z66, zadanie dla Dowództwa Generalnego SZ – w terminie do 31 grudnia 2018 r. sformować dowództwo 18. Dywizji Zmechanizowanej w kompleksie w Siedlcach. Jednocześnie w Sztabie Generalnym WP powołano zespół i przygotowano harmonogram realizacji formowania 18. Dywizji Zmechanizowanej. Zgodnie z harmonogramem, planowane było powołanie 18. Dywizji Zmechanizowanej w trzech etapach. Pierwszy etap tworzenia dywizji miał trwać do 30 sierpnia 2019 r. W pierwszym etapie miały być zrealizowane dwa elementy: sformowanie dowództwa 18. Dywizji Zmechanizowanej do 31 grudnia 2018 r. oraz sformowanie sztabu dywizji oraz batalionu dowodzenia do 30 sierpnia 2019 r. Drugi etap miał obejmować sformowanie brygady zmechanizowanej w Lublinie do 30 czerwca 2019 r., przejęcie dowodzenia nad 1. Brygadą Pancerną i 21. Brygadą Strzelców Podhalańskich z dniem 1 września 2019 r. oraz utworzenie pułku logistycznego do 31 grudnia 2022 r. W trzecim etapie miały być formowane kolejne jednostki do 2026 r. Sformowana 18. Dywizja Zmechanizowana, zgodnie z przedstawioną informacją, miała liczyć w czasie pokoju (P) 7 780 żołnierzy, w tym 750 oficerów, 2 160 podoficerów i 4 860 szeregowych. Na temat potrzeby organizacji nowego związku taktycznego we wschodnie Polsce wypowiadał się też Dowódca Operacyjny Rodzajów Sił Zbrojnych gen. dyw. Tomasz Piotrowski: „… Musimy też mieć świadomość, że nasza cała ściana wschodnia nie jest przedmiotem koncentracji, jeżeli chodzi o uwagę sojuszu. To też nie jest bez znaczenia w tym zakresie. Ta koncentracja jest zawężona do północno-wschodniej części Polski, a my musimy tutaj zadbać o część środkową, jak również o wspomnianą część południową. Jest to podniesienie zdolności do dowodzenia na ścianie wschodniej. Na pewno posiadanie kolejnego dowództwa zbuduje nasz potencjał. Nie jest również żadną tajemnicą, że wszelkiego rodzaju symulacje i prowadzone gry wskazują na to, że pojawienie się nowej formacji na poziomie związku taktycznego ze zdolnościami wsparcia powoduje drastyczną zmianę potencjału i drastyczną zmianę opłacalności prowadzenia operacji, szczególnie w Polsce środkowej i Polsce południowo-wschodniej”[442].

Nowej dywizji nadano nr „18”, co wynikało z przejęcia tradycji 18. Dywizji Piechoty z lat 1920-1939, którą nazywano także „Żelazną Dywizją”. Utworzona dywizja kultywuje dziedzictwo: 7. Dywizji Strzelców, Grupy Taktycznej

[442] *Pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji Obrony Narodowej (nr 111) z 13 listopada 2018 r.*, Biuro Komisji Sejmowych, Kancelaria Sejmu VIII kadencji, Warszawa 2018.

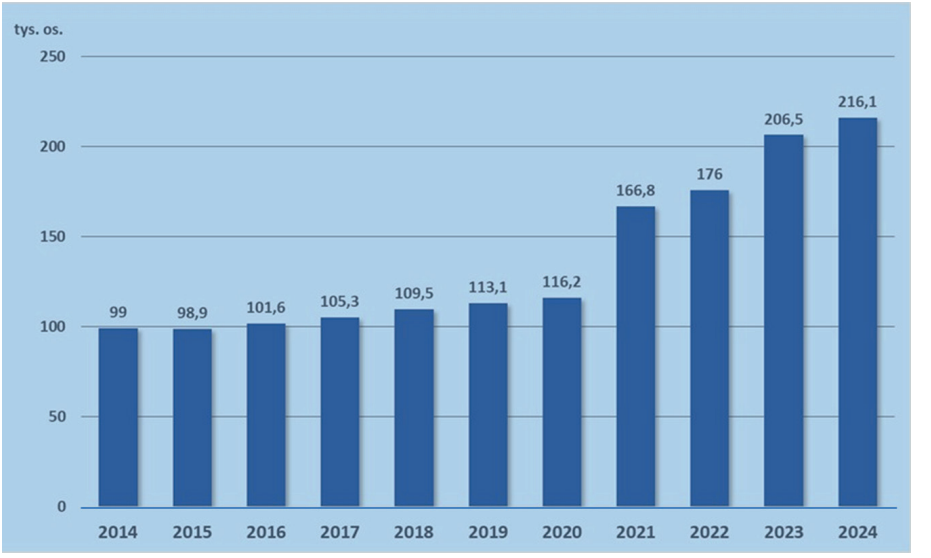
gen. Laurenta Bonina oraz Grupy gen. Franciszka Krajowskiego, formacji istniejących w 1919 r., w skład których wchodziły jednostki, z których później utworzono 18. Dywizję Piechoty. Na patrona 18. Dywizji Zmechanizowanej wskazany został gen. broni Tadeusz Buk, dowódca Wojsk Lądowych w latach 2009-2010, a wcześniej w latach 2007-2009 dowódca rozwiązanej w 2011 r. 1. Warszawskiej Dywizji Zmechanizowanej. Generał Buk zginął 10 kwietnia 2010 r. w katastrofie lotniczej pod Smoleńskiem. Doroczne święto dywizji ustanowiono na dzień 5 września.

Okres tworzenia 18. DZ oraz dalsze powiększanie obrony terytorialnej spowodowały intensywny nabór do zawodowej i terytorialnej służby wojskowej. Proces ten został uwieńczony zmianami dotyczącymi służby wojskowej m.in. dla żołnierzy zawodowych i rezerwy w nowej Ustawie z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny[443]. Jeszcze przed wejściem w życie 23 kwietnia 2022 r. ww. ustawy, urzędujący Minister Obrony Narodowej na konferencji w Akademii Sztuki Wojennej 28 marca 2022 r. wskazał, że jednym z najważniejszych celów wynikających z wprowadzanej ustawy dla Sił Zbrojnych RP jest osiągnięcie liczby 300 tys. żołnierzy, w tym 250 tys. żołnierzy wojsk operacyjnych, żołnierzy zawodowych i 50 tys. żołnierzy wojsk obrony terytorialnej[444]. Dzięki ustawie wprowadzona została m. in. dobrowolna zasadnicza służba wojskowa. Jest ona przeznaczona dla ochotników, którzy odbywają przez 28 dni szkolenie podstawowe, a potem do 11 miesięcy szkolenie specjalistyczne. To jedno z rozwiązań, które umożliwiło zwiększenie liczebności Sił Zbrojnych RP. Dzięki wprowadzonym regulacjom prawnym, ustawą nie tylko zaplanowano zwiększenie liczebności wojska, ale również wydatki na Siły Zbrojne RP, odtworzenia systemu rezerw i zachęcenie żołnierzy do służby wojskowej oraz pozostania w niej. Rozpoczęcie formowania czwartej dywizji w 2018 r. – 18. Dywizji Zmechanizowanej, a w 2023 r. – piątej (1. Dywizja Piechoty Legionów) oraz pod koniec 2023 r. zatwierdzenie formowania szóstej dywizji (8. Dywizja Piechoty Armii Krajowej), które zostało podtrzymane przez aktualne kierownictwo resortu, spotkało się z pełną aprobatą społeczną na obszarach ich tworzenia i będzie miało wpływ na dalsze powiększanie armii. Czas formowania każdej z tych ostatnich dywizji, został określony na około dekadę. Intensywność tych zmian widać w statystykach liczebności polskiej

[443] Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (t.j. Dz. U. 2024 poz. 248).

[444] *Błaszczak: Naszym celem jest to, by Wojsko Polskie liczyło 300 tys. żołnierzy*, 28 marca 2022 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/swiat/bezpieczenstwo/artykuly/8388859,blaszczak-naszym-celem-jest-to-by-wojsko-polskie-liczylo-300-tys-zolnierzy.html, [11.12.2024].

armii, przedstawionych na rysunku 19, na podstawie natowskiego dokumentu „Defence Expenditure of NATO Countries", podsumowującego wydatki na obronę przeznaczane przez kraje członkowskie w czasie ostatniej dekady.

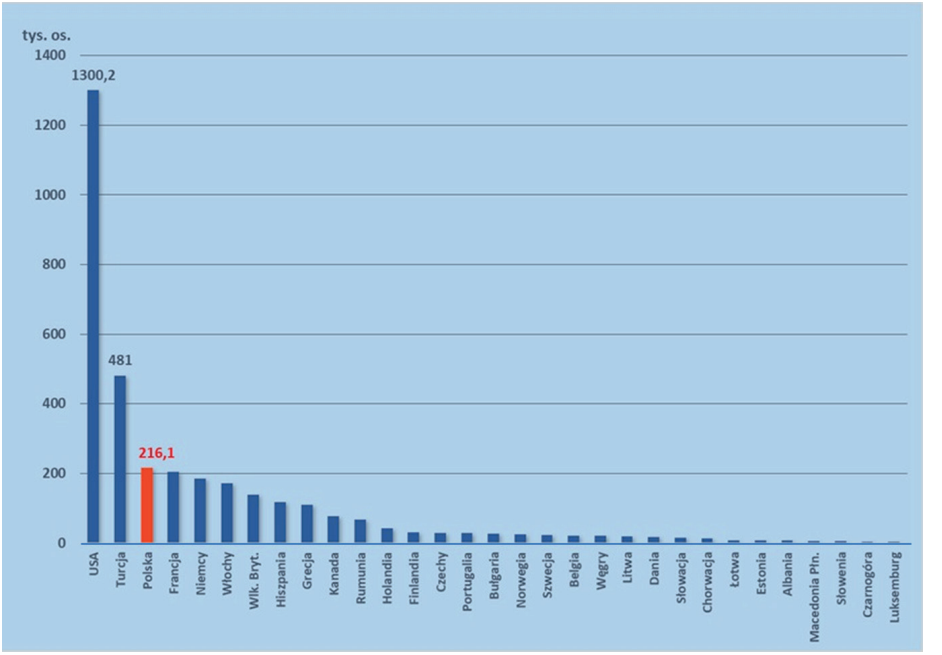

Rysunek 19. Zmiany liczebności polskiej armii w latach 2014-2024

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie *Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2024)*, 17 Jun. 2024, NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_226465.htm, [09.12.2024].

Szacunkowe dane Sojuszu z połowy 2024 r. wskazują również, że Siły Zbrojne RP liczyły w tym okresie 216 tys. żołnierzy. Wśród krajów NATO więcej żołnierzy mają tylko Stany Zjednoczone (1,3 mln) i Turcja (481 tys.). Porównywalną z polskim wojskiem liczebność ma jedynie armia francuska (206 tys.), podczas gdy siły zbrojne pozostałych sojuszników zostały ocenione na poniżej 200 tys., co przedstawia rysunek 20. Należy tu przypomnieć oficjalne informacje pochodzące z 31 grudnia 2023 r. z Ministerstwa Obrony Narodowej, gdy w Siłach Zbrojnych RP służyło wówczas nieco ponad 191 tys. żołnierzy. Na liczbę tę składało się 134,5 tys. żołnierzy zawodowych, 34 tys. żołnierzy WOT, a także 14,5 tys. żołnierzy dobrowolnej zasadniczej służby wojskowej i 8 tys. kandydatów na żołnierzy zawodowych[445].

[445] Ł. Michalik, *Polska armia największa w Europie. Nowe dane z raportu NATO*, 17 lipca 2024 r., Portal wp.pl, https://tech.wp.pl/polska-armia-najwieksza-w-europie-nowe-dane-z-raportu-nato,7050069286796192a, [09.12.2024].

Rysunek 20. Liczebność armii państw NATO w 2024 r.

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie *Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2024)*, 17 Jun. 2024, NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_226465.htm, [09.12.2024].

Bardzo ważną informacją dotyczącą stanów osobowych, które może wystawić Polska na wypadek konfliktu opublikowano 6 marca 2025 r., wskazując generała Wiesława Kukułę, szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, który ujawnił w wywiadzie udzielonym Jarosławowi Wolskiemu, że Siły Zbrojne RP składają się obecnie z 550 tys. żołnierzy. Służba prasowa Sztabu Generalnego WP, sprecyzowała tę informację, wskazując, że dotyczyła ona zarówno żołnierzy zawodowych, jak i rezerwistów, którzy mogą zostać wezwani do służby w sytuacji kryzysowej. Przypomniano również, że generał Kukuła kilka miesięcy wcześniej podkreślał, że rezerwiści będą kluczowi w przypadku długotrwałego konfliktu[446].

[446] M. Kozubal, *Ile osób zostałoby w Polsce zmobilizowanych, gdyby wybuchła wojna?,* 6 marca 2025 r., Portal rp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/podano-liczbe-zolnierzy-ktorzy-beda-zmobilizowani-na-wypadek-wojny-7132096206040000a, [06.03.2025].

5.2. 18. DZ – struktura i dyslokacja, tworzenie i rozbudowa garnizonów

Tworzenie struktur organizacyjnych 18. Dywizji Zmechanizowanej realizowane było dwutorowo – z jednej strony przejmowano istniejące jednostki i je reorganizowano, a z drugiej strony tworzono nowe jednostki, całkowicie od podstaw, wielokrotnie w nowych lub odtwarzanych miejscach. Szczególnie ten drugi element był wielowymiarowy pod względem wojskowym i społecznym. Od strony wojskowej budował struktury Wojsk Lądowych w miejscach, gdzie ich nie było lub zostały zlikwidowane, a od strony społecznej wpisywał się w patriotyczne postawy Polaków akceptujących tworzenie nowych jednostek na ich terenie, przynoszących też perspektywę pracy i współpracy.

Realizacja budowy struktur 18. DZ była procesem trudnym i na koniec 2024 r. tworzenie większości struktur zostało zainicjowane i ukierunkowane, a zasadniczy proces tworzenia większości jednostek wojskowych ma trwać do 2026 r. Tym samym zrealizowano podwaliny pod tworzenie większości jednostek, a zmieniona koncepcja struktur dywizji i postanowienie o tworzeniu czwartej brygady w dywizji, jako dodatkowego elementu, realizowane jest według osobnych planów czasowych i wyposażenia i ma zakończyć się w 2030 r. Również w strukturach jednostki dywizyjnej artylerii naziemnej doszło do przekształceń i zwiększenia struktur organizacyjnych. W przypadku nowoczesnego sprzętu, będzie to proces powolniejszy, wynikający z zamówień, jak i produkcji sprzętu.

Jednym ze sztandarowych założeń tworzenia 18. Dywizji Zmechanizowanej było wyposażenie jej jednostek wojskowych w nowoczesny sprzęt. Założeniem podstawowym było przezbrojenie w nowe uzbrojenie i sprzęt, przejętych istniejących jednostek oraz wyposażenie nowych jednostek w uzbrojenie i sprzęt nowej generacji[447]. Oczywiście należało przyjąć okres przejściowy, w trakcie, którego czas oczekiwania na nowoczesne uzbrojenie i sprzęt, nie może zakłócić tworzenia jednostek wojskowych, a w trakcie którego na wyposażeniu będzie funkcjonował sprzęt przejściowy, nadający się do wymiany. Fakt podejmowania decyzji i realizacji zamówień podstawowego nowoczesnego uzbrojenia dla Wojsk Lądowych, w tym głównie dla 18. DZ, został przedstawiony w Rozdziale 3. Główne założenia, szczególnie po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej, zostały ukierunkowane na wyposażenie nowo tworzonej

[447] M. Szopa, *Pułk przeciwlotniczy i nowoczesne uzbrojenie dla Żelaznej Dywizji*, 1 lipca 2019 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/pulk-przeciwlotniczy-i-nowoczesne-uzbrojenie-dla-zelaznej-dywizji, [12.09.2024].

dywizji w najnowocześniejszy sprzęt. W pierwszej kolejności chodziło o sprzęt pancerny i rakietowo-artyleryjski wraz z obroną przeciwlotniczą. Działania te realizowane są sukcesywnie i na wyposażenie dywizji trafiło uzbrojenie i sprzęt z bieżących dostaw zagranicznych i krajowych. Oczywiście w działaniach tych nie wolno zapomnieć o sąsiedniej, 16. Dywizji Zmechanizowanej, ukierunkowanej na Obwód królewiecki, tym samym część nowoczesnego uzbrojenia kierowana jest do tej właśnie dywizji. Na chwilę obecną w składzie 18. DZ pozostaje część niemieckich czołgów Leopard, które sukcesywnie są oddawane do 34 BKPanc. Dotarły już wszystkie 116 zakupione po remoncie czołgi Abrams M1A1 FEP oraz planowane jest przyjęcie wszystkich, nowo zamówionych czołgów Abrams M1A2 SEPv3. Sukcesywnie przejmowane są wyrzutnie rakiet K239 Chunmoo oraz armatohaubice K9A1 Thunder. Prawdziwą piętą achillesową w realizacji wyposażania dywizji jest brak nowoczesnych, gąsienicowych, ciężkich i średnich BWP. Jest to systemowy problem wynikający z realizowanej polityki w polskim przemyśle zbrojeniowym, jak i brak decyzji w zakupach zagranicznych.

Przedstawiony powyżej aspekt pozyskiwania nowoczesnego uzbrojenia i nowoczesnego sprzętu dla wojsk pancernych, zmotoryzowanych i artylerii stanowi tylko ograniczony procent wyposażenia całych Sił Zbrojnych RP. Realizowany wzrost liczebności polskiego wojska i miliardy wydawane na programy zbrojeniowe nie zaspokajają potrzeb armii. Pomimo zakupów, sprzętu nadal jest za mało. Na chwilę obecną 18. DZ nie ma w pełni ukompletowanych jednostek wojskowych, a czas oczekiwania na ten sprzęt to perspektywa kilku lat. Nie napawa to optymizmem i wpłynie z pewnością na opóźnienie osiągnięcia pełnej gotowości bojowej struktur dywizji.

Struktury organizacyjne 18. DZ są na obecną chwilę przykładem realizowanych zmian w składach dywizji. Podczas tworzenia wskazywano, że dywizja będzie miała trzy zasadnicze brygady bojowe i jednostki wsparcia. Po analizach trwającej wojny rosyjsko-ukraińskiej i potrzebie zwiększenia potencjału bojowego dywizji, przyjęto omawianą już koncepcję struktur dywizji: cztery brygady, a w każdej brygadzie łącznie cztery bataliony operacyjne. W drugim podejściu zmian organizacyjnych, również po analizie ww. wojny, przyjęto rozwiązanie, że pododdziały artylerii powinny dysponować większą siłą rażenia, szczególnie na szczeblu dywizji, wprowadzono więc powiększenie pułku artylerii do brygady artylerii, z nowym rozwiązaniem – wojskami dronowymi do rozpoznania i atakowania nieprzyjaciela. Wykaz jednostek wojskowych 18. DZ z pełnymi nazwami i datą rozpoczęcia ich formowania lub przejęcia oraz

miejscami dyslokacji przedstawia tabela 13. Również, co wynika ze zmian koncepcji strukturalnych dywizji, zmienia się też perspektywa liczebności żołnierzy 18. DZ. Pod koniec 2023 r., dowódca 18. DZ, gen. dyw. Arkadiusz Szkutnik zaznaczył, że w 2030 r. 18. Dywizja Zmechanizowana osiągnie pełną zdolność bojową i wtedy jej szeregi będzie zasilało 21 tys. żołnierzy. Stwierdził jednocześnie, że: „To potężna siła odstraszania, ale i potężna siła bojowa”[448].

Tabela 13. Wykaz jednostek wojskowych 18. DZ – stan na koniec 2024 r.

Nazwa jednostki wojskowi	Data sformowania lub podporządkowania*	Miejsce/-a dyslokacji	Uwagi
Sztab dywizji	30 sierpnia 2019 r.	Siedlce	-
18. Siedlecki Batalion Dowodzenia	31 sierpnia 2019 r.	Siedlce	-
1. Warszawska Brygada Pancerna im. gen. Tadeusza Kościuszki	29 sierpnia 2019 r.*	Warszawa-Wesoła, Siedlce, Biała Podlaska	-
19. Lubelska Brygada Zmechanizowana im. gen. dyw. Franciszka Kleeberga	30 czerwca 2019	Lublin, Zamość, Chełm, Żurawica	-
21. Brygada Strzelców Podhalańskich im. gen. bryg. Mieczysława Boruty-Spiechowicza	29 sierpnia 2019 r.*	Rzeszów, Przemyśl, Jarosław, Kłodzko, Gniewczyna Łańcucka, Wojnarowa	-
18. Brygada Zmotoryzowana	3 października 2023 r.	Poniatowa, Gniewczyna Łańcucka, Sobieszyn, Wólka Gościeradowska, Radzyń Podlaski	oprócz Poniatowej pozostałe miejscowości w planie
18. Brygada Artylerii im. płk. Witolda Sztarka	8 kwietnia 2021 r.	Nowa Dęba	do połowy 2024 r. – 18. Pułk Artylerii
18. Zamojski Pułk Przeciwlotniczy im. gen. bryg. Feliksa Kamińskiego	8 kwietnia 2021 r.	Sitaniec k. Zamościa	-
18. Łomżyński Pułk Logistyczny im. gen. bryg. Mariana Raganowicza	17 września 2019 r.	Łomża, Biała Podlaska	-

[448] M. Miernicka, *Nowa brygada dla 18 Dywizji Zmechanizowanej*, 3 października 2023 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/40474, [11.12.2024].

Nazwa jednostki wojskowi	Data sformowania lub podporządkowania*	Miejsce/-a dyslokacji	Uwagi
18. Pułk Saperów	16 września 2023 r.	Nisko	przeformowany z 16. Tczewskiego Batalion Saperów
18. Batalion Rozpoznawczy Ułanów Wileńskich im. płk. dypl. Józefa Szostaka	1 września 2021 r.	Biała Podlaska	do drugiej połowy 2022 r. w Przasnyszu

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji medialnych: MON, jednostek wojskowych i samorządu terytorialnego oraz *Kalendarium 2009-2023*, Portal jednostki-wojskowe.pl, https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=192&Itemid=42, [12.12.2024].

Dynamika tworzenia **18. Dywizji Zmechanizowanej im. gen. broni Tadeusza Buka**, mimo rozciągnięcia w czasie, była i jest bardzo duża. Nawet kilkuletni czas na tworzenie pododdziałów czy reorganizacja pozostałych pododdziałów wewnątrz poszczególnych jednostek, jest żmudną pracą. Wymaga od poszczególnych dowódców cierpliwości, ale też inicjatywy pozyskania w pierwszej kolejności żołnierzy do służby w danej jednostce i miejscowości oraz zacieśniania współpracy z lokalnymi władzami i społeczeństwem. Ogólną charakterystykę i organizację poszczególnych jednostek wojskowych na koniec 2024 r. przedstawiono poniżej.

1. Warszawska Brygada Pancerna im. gen. Tadeusza Kościuszki swoim rodowodem sięga II wojny światowej i na przestrzeni lat wchodziła w skład 1. Dywizji Piechoty, następnie 1. Dywizji Zmechanizowanej, a po likwidacji dowództwa tej dywizji w Legionowie, od 21 czerwca 2011 r. do 16. Dywizji Zmechanizowanej. 18. DZ została podporządkowana 29 sierpnia 2019 r. Brygada sformowana została w 1994 r. na bazie 1 Pułku Zmechanizowanego. W skład 1. BPanc wchodzą następujące istniejące i tworzone od podstaw pododdziały:

- Dowództwo i Sztab (Warszawa-Wesoła),
- Batalion Dowodzenia (Warszawa-Wesoła),
- 1. Batalion Czołgów (Warszawa-Wesoła),
- 2. Batalion Czołgów (Warszawa-Wesoła),
- 1. Batalion Zmechanizowany – formowany od września 2020 r. (od 9 lipca 2021 r. Biała Podlaska, do czerwca 2021 r. w Warszawie-Wesołej),
- 2. Batalion Zmechanizowany – formowany (Biała Podlaska),

- Dywizjon Artylerii Samobieżnej – formowany od kwietnia 2021 r. (Siedlce),
- Dywizjon Przeciwlotniczy (Siedlce),
- Batalion Logistyczny (Warszawa-Wesoła),
- Kompania Rozpoznawcza (Biała Podlaska),
- Kompania Saperów (Biała Podlaska).

19. Lubelska Brygada Zmechanizowana im. gen. dyw. Franciszka Kleeberga została sformowana 30 czerwca 2019 r., a w jej skład weszło większość istniejących już jednostek wojskowych z 1. BPanc 21. BSP i Wielonarodową Brygadą w Lublinie. W skład 19. BZ wchodzą następujące istniejące i tworzone od podstaw pododdziały:

- Dowództwo i Sztab – formowane od czerwca 2019 r. (Lublin),
- 19. Batalion Dowodzenia – przejęty 15 lipca 2019 r. z Wielonarodowej Brygady w Lublinie (Lublin),
- 19. Chełmski Batalion Zmechanizowany – przejęty 1 października 2019 r. z 1. BPanc Kołobrzeski Batalion Zmechanizowany (Chełm),
- 3. Zamojski Batalion Zmechanizowany – przejęty 1 października 2019 r. z 1. BPanc (Zamość),
- 1. Batalion Czołgów im. płk. Józefa Koczwary – przejęty 29 grudnia 2022 r. od 21. BSP (Żurawica),
- 19. Batalion Czołgów – formowany od podstaw (Lublin),
- 19. Chełmski Dywizjon Artylerii Samobieżnej – przejęty 1 października 2019 r. z 1. BPanc (Chełm),
- 19. Dywizjon Przeciwlotniczy – formowany od września 2019 r. (Lublin),
- 19. Batalion Logistyczny – formowany od 2021 r. (Lublin)[449],
- Kompania Rozpoznawcza – formowana od 2021 r. (Zamość),
- Kompania Saperów – formowana od 2021 r. (Chełm).

21. Brygada Strzelców Podhalańskich im. gen. bryg. Mieczysława Boruty-Spiechowicza przeznaczona do działań w terenie górzystym, ale nie tylko, została sformowana w 1993 r., głównie na bazie 5 Pułku Strzelców Podhalańskich oraz jednostek 9. Dywizji Zmechanizowanej. W 2000 r. po rozformowaniu 14. Brygady Pancernej do brygady przyjęto dwa bataliony czołgów z Żurawicy, dywizjony artylerii przeciwpancernej, samobieżnej i rakietowej z Jarosławia

[449] T. Dmitruk, *Cztery lata 18. Dywizji Zmechanizowanej*, 12 sierpnia 2022 r., https://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,11676,armie-swiata,wojsko-polskie,cztery-lata-18-dywizji-zmechanizowanej, [12.12.2024].

oraz Polsko-Ukraiński Batalion Sił Pokojowych z Przemyśla. Następnie brygada od 1 lipca 2000 r. do 31 marca 2011 r. była podporządkowana dowódcy 1. Dywizji Zmechanizowanej. Od 1 kwietnia 2011 r. do 31 grudnia 2013 r. jednostka podlegała bezpośrednio Dowódcy Wojsk Lądowych. Od stycznia 2014 r. 21. BSP podlegała bezpośrednio Dowódcy Generalnemu Rodzajów Sił Zbrojnych. 29 sierpnia 2019 r. została podporządkowana 18. DZ. W skład 21. BSP wchodzą następujące istniejące i tworzone od podstaw pododdziały:

- Dowództwo i Sztab (Rzeszów),
- 21. Batalion Dowodzenia im. gen. bryg. Zygmunta Szyszko-Bohusza (Rzeszów),
- 1. Batalion Strzelców Podhalańskich im. gen. bryg. Józefa Kustronia (Rzeszów),
- 3. Batalion Strzelców Podhalańskich im. gen. bryg. Józefa Gizy – formowany od września 2020 r. w Przemyślu (od 12 kwietnia 2024 r. Gniewczyna Łańcucka koło Przeworska)[450],
- 5. Batalion Strzelców Podhalańskich im. gen. bryg. Andrzeja Galicy (Przemyśl),
- 22. Karpacki Batalion Piechoty Górskiej im. gen. dyw. Bronisława Prugara-Ketlinga (Kłodzko),
- 21. Lekki Batalion Górski – formowany od 9 października 2023 r., zakończenie 2029 r. (Wojnarowa)[451],
- 14. Jarosławski Dywizjon Artylerii Samobieżnej im. gen. bryg. Wacława Wieczorkiewicza (Jarosław),
- 21. Dywizjon Artylerii Przeciwlotniczej im. gen. dyw. Józefa Zająca (Jarosław),
- 21. Batalion Logistyczny im. gen. bryg. Jerzego Kazimierza Dobrodzickiego (Rzeszów).

18. Brygada Zmotoryzowana. 3 października 2023 r. w Siedlcach Minister Obrony Narodowej podpisał decyzję dotyczącą tworzenia kolejnej jednostki w ramach 18. Dywizji Zmechanizowanej – 18. Brygady Zmotoryzowanej (18. BZmot). Nowo formowana brygada tworzona jest głównie w województwie lubelskim i ma w założeniu powiększyć potencjał bojowy w środkowej części

[450] *Wojsko już w Gniewczynie*, 19 kwietnia 2024 r., Portal Gazeta Jarosławska, https://jarosławska.pl/wojsko-juz-w-gniewczynie/, [14.12.2024].

[451] R. Muczyński, *21. Lekki Batalion Górski rozpoczął funkcjonowanie*, 14 lutego 2024 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/21-lekki-batalion-gorski-rozpoczal-funkcjonowanie/, [14.12.2024].

dyslokacji dywizji. Brygada zlokalizowana będzie w kilku miejscowościach w województwie lubelskim i jednej w województwie podkarpackim[452]. Jeszcze w sierpniu 2023 r. władze gminy Poniatowa notarialnie przekazały w formie darowizny ponad 16 ha gruntów na rzecz Skarbu Państwa z przeznaczeniem na tworzenie jednostki wojskowej[453]. Brygada ma zostać sformowana w latach 2023-2030. Proces formowania zostanie podzielony na dwa etapy. W pierwszym etapie, w latach 2023-2025 ma zostać sformowany sztab i dowództwo brygady oraz zaczątki trzech batalionów zmotoryzowanych, pododdziałów dowodzenia i pododdziałów wsparcia. W tym okresie nie planuje się jeszcze osiągnięcia gotowości operacyjnej tworzonych pododdziałów. To ma nastąpić dopiero w drugim etapie formowania w latach 2026-2030, w którym mają powstać także dywizjony artylerii (rakietowej i samobieżnej) oraz batalion czołgów. W skład 18. BZmot mają wejść tworzone od podstaw następujące pododdziały:

- Dowództwo i Sztab – formowane w 2024 r. (Poniatowa),
- Batalion Dowodzenia – w trakcie formowania (Poniatowa),
- Batalion Zmotoryzowany – planowany do sformowania (Radzyń Podlaski),
- Batalion Zmotoryzowany – planowany do sformowania,
- Batalion Zmotoryzowany – planowany do sformowania,
- Batalion Czołgów – planowany do sformowania (Wólka Gościeradowska),
- Dywizjon Artylerii Rakietowej – planowany do sformowania (Gniewczyna Łańcucka),
- Dywizjon Artylerii Samobieżnej – planowany do sformowania (Gniewczyna Łańcucka),
- 19. Dywizjon Przeciwlotniczy – planowany do sformowania (Sobieszyn),
- Batalion Saperów – planowany do sformowania (Sobieszyn),
- Batalion Logistyczny – planowany do sformowania (Sobieszyn)[454].

---

[452] *18. Brygada Zmotoryzowana z siedzibą w Poniatowej – rozpoczyna się formowanie czwartej brygady 18 Dywizji Zmechanizowanej*, 3 października 2023 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/18-brygada-zmotoryzowana-z-siedziba-w-poniatowej--rozpoczyna-sie-formowanie-czwartej-brygady-18-dywizji-zmechanizowanej, [14.12.2024].

[453] A. Ciekot-Hunek, *Poniatowa: Jednostka wojskowa w mieście? Ani widu, ani słychu*, 31 stycznia 2024 r., Portal Wspólnota Opolska, https://opole.24wspolnota.pl/informacje-opolskie/poniatowa-jednostka-wojskowa-w-miescie-ani-widu-ani-slychu/8pwbitBiUkXbpTbjYOQY, [14.12.2024].

[454] *Rozpoczęto formowanie 18. Brygady Zmotoryzowanej*, 7 października 2023 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11923,aktualnosci-z-polski,rozpoczeto-formowanie-18-brygady-zmotoryzowanej, [14.12.2024].

18. Brygada Artylerii im. płk. Witolda Sztarka jest kontynuatorką sformowanego od podstaw w 18. DZ – 18. Pułku Artylerii. Formowanie rozpoczęło się 8 kwietnia 2021 r., a na miejsce dyslokacji wybrano miasto Nowa Dęba w bezpośrednim sąsiedztwie Ośrodka Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych Dęba. Przejście na struktury brygadowe nastąpiło w połowie 2024 r. W skład 18. BA wchodzą następujące utworzone i planowane do utworzenia od podstaw pododdziały:

- Dowództwo i Sztab – sformowane 2021 r.,
- Dywizjon Dowodzenia – sformowany 2022 r.,
- Dywizjon Artylerii Samobieżnej – sformowany 2023 r.,
- Dywizjon Artylerii Samobieżnej – planowany do sformowania (oczekiwanie na sprzęt),
- Dywizjon Artylerii Rakietowej – sformowany 2023 r.,
- Dywizjon Artylerii Rakietowej – planowany do sformowania (oczekiwanie na sprzęt),
- Dywizjon Bezzałogowych Systemów Poszukiwawczo-Uderzeniowych – sformowany 2023 r.,
- Batalion Logistyczny – sformowany 2023 r.,
- Kompania Remontowa – sformowana 2023 r.

18. Zamojski Pułk Przeciwlotniczy im. gen. bryg. Feliksa Kamińskiego został sformowany w tym samym dniu co 18. Pułk Artylerii – 8 kwietnia 2021 r. Na miejsce formowania wybrano kompleks wojskowy w Sitańcu koło Zamościa. W skład 18. PPlot wchodzą następujące utworzone i planowane do utworzenia od podstaw pododdziały:

- Dowództwo i Sztab – sformowane 2021 r.,
- Bateria Dowodzenia – sformowana 2022 r.,
- Dywizjon Przeciwlotniczy – sformowany 2022 r.,
- Dywizjon Przeciwlotniczy – planowany do sformowania (oczekiwanie na sprzęt),
- Dywizjon Przeciwlotniczy – planowany do sformowania (oczekiwanie na sprzęt),
- Bateria Logistyczna – sformowana 2022 r[455].

18. Łomżyński Pułk Logistyczny im. gen. bryg. Mariana Raganowicza został sformowany 17 września 2019 r. na bazie Warsztatów Technicznych

[455] M. Miernicka, *Obrońcy nieba z Sitańca*, 13 lipca 2022 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/37660, [15.12.2024].

w Łomży. W skład 18. PLog wchodzą następujące utworzone od podstaw pododdziały:

- Dowództwo i Sztab – sformowane 2019 r.,
- Batalion Zabezpieczenia – sformowany 2020 r.,
- Batalion Transportowy – sformowany 2021 r. (Biała Podlaska)[456],
- Batalion Remontowy – sformowany 2021 r.,
- Grupa Zabezpieczenia Medycznego – sformowana 2021 r.

18. Pułk Saperów został sformowany 16 września 2023 r. w Nisku na bazie istniejącego 16. Tczewskiego Batalionu Saperów, z długą historią sięgającą pierwszych lat po II wojnie światowej, ze składu 21. BSP. Zgodnie z dotychczasowymi strukturami pułków saperów związków taktycznych, można przyjąć, że w skład 18. PSap wchodzą rozbudowane po 16. BSap i utworzone od podstaw m.in. następujące pododdziały:

- Dowództwo i Sztab,
- Kompania Dowodzenia,
- Batalion Inżynieryjny,
- Batalion Wsparcia Inżynieryjnego,
- Batalion Techniczny,
- Batalion Logistyczny,
- Grupa Zabezpieczenia Medycznego.

18. Siedlecki Batalion Dowodzenia rozpoczęto formować w pierwszej połowie 2019 r. z terminem zakończenia formowania na 31 sierpnia 2019 r. Batalion znajduje się w kompleksie koszarowym w Siedlcach, w sąsiedztwie dowództwa i sztabu 18. DZ i przeznaczony jest do rozwijania oraz zabezpieczania funkcjonowania Stanowiska Dowodzenia Dywizji. Zgodnie z dotychczasowymi strukturami batalionów dowodzenia związków taktycznych, można przyjąć, że w skład 18. BDow wchodzą m.in. następujące utworzone od podstaw pododdziały:

- Dowództwo i Sztab,
- Kompania Łączności,
- Kompania Łączności,
- Kompania Łączności,
- Kompania Ochrony i Regulacji Ruchu,

[456] *Biała Podlaska: 113 żołnierzy złożyło przysięgę wojskową*, Portal Podlasie24, https://podlasie24.pl/region/biala-podlaska-113-zolnierzy-zlozylo-przysiege-wojskowa-20230319212047, [15.12.2024].

- Kompania Zabezpieczenia,
- Wojskowa Stacja Pocztowa,
- Grupa Zabezpieczenia Medycznego[457].

18. Batalion Rozpoznawczy Ułanów Wileńskich im. płk. dypl. Józefa Szostaka został sformowany 1 września 2021 r. w Przasnyszu. W drugiej połowie 2022 r. batalion zmienił dyslokację i został przeniesiony do tworzonego kompleksu koszarowego w Białej Podlaskiej. Na podstawie analiz istniejących pododdziałów rozpoznawczych armii NATO oraz istniejących przed likwidacją batalionów rozpoznawczych polskich związków taktycznych, można założyć, że tworzony 18. BRozp składa się m.in. z następujących pododdziałów:

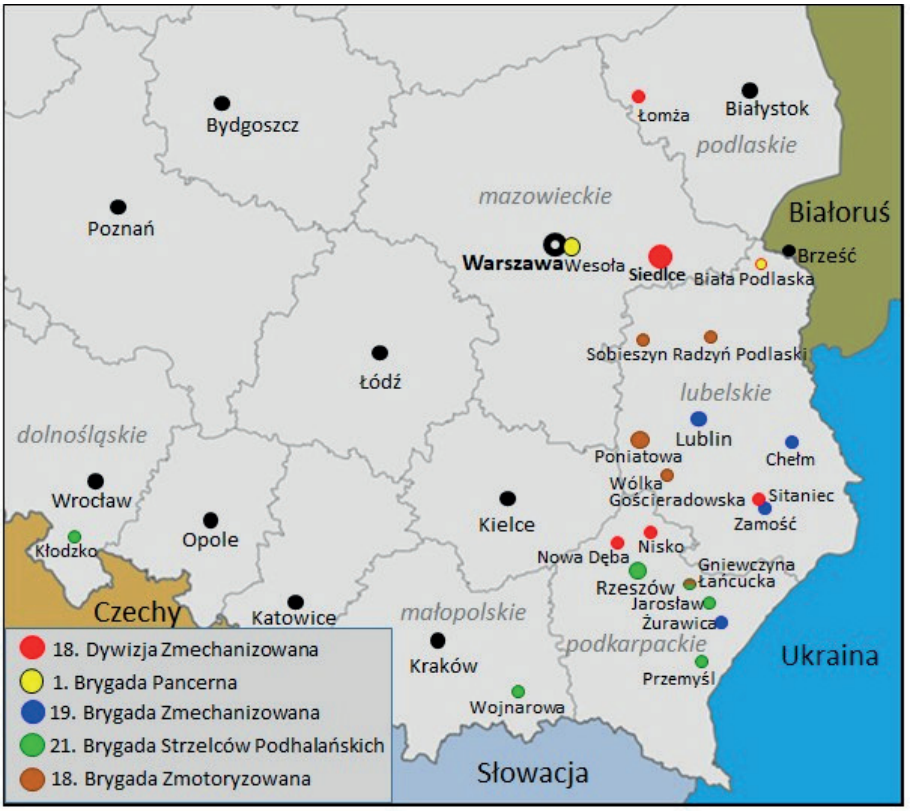
- Dowództwo i Sztab,
- Kompania Rozpoznawcza,
- Kompania Rozpoznania Radioelektronicznego,
- Kompania Rozpoznania Powietrznego,
- Kompania Specjalna,
- Kompania Zabezpieczenia,
- Grupa Zabezpieczenia Medycznego[458].

Umiejscowienie wymienionych jednostek wojskowych 18. DZ na mapie Polski z wyróżnieniem miejscowości ich dyslokacji w sześciu województwach, przedstawia rysunek 21. Widać wyraźnie główną dyslokację jednostek wojskowych dywizji w dwóch województwach: lubelskim i podkarpackim. Ważne jest umiejscowienie 1. BPanc na osi Warszawa-Biała Podlaska we wschodniej części województwa mazowieckiego i północnej lubelskiego. W konsolidacji umiejscowienia jednostek wojskowych dywizji widać również odstępstwa w przypadku dwóch miejscowości: Łomży i Kłodzka. W wypadku Łomży, gdzie znajduje się zasadnicza część 18. Pułku Logistycznego w województwie podlaskim, jej umiejscowienie zazębia się z dyslokacją tworzonej 1. Dywizji Piechoty Legionów. Natomiast w przypadku Kłodzka, duże oddalenie od zasadniczych sił 21. Brygady Strzelców Podhalańskich w województwie podkarpackim, można wytłumaczyć jako dobre miejsce do wyszkolenia górskiego żołnierzy stacjonującego tam 22. Karpackiego Batalionu Piechoty Górskiej.

---

[457] M. Liberacki, *Przeznaczenie, zadania i struktury organizacyjne pododdziałów łączności batalionu dowodzenia związku taktycznego*, Zeszyty Naukowe WSOWL Nr 4 (154) 2009, Wydawnictwo WSOWL, Wrocław 2009, s. 22.

[458] M. Dąbrowski, *Polska powinna odbudować rozpoznanie Wojsk Lądowych [OPINIA]*, 12 listopada 2018 r., https://defence24.pl/sily-zbrojne/polska-powinna-odbudowac-rozpoznanie-wojsk-ladowych-opinia, [14.12.2024].

Rysunek 21. Miejscowości i województwa stacjonowania lub tworzonych (18. BZmot) jednostek wojskowych 18. DZ

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym ważnym elementem tworzenia 18. Dywizji Zmechanizowanej jest infrastruktura wojskowa. Infrastruktura ta jest częścią infrastruktury obronnej, w skład której wchodzą wszystkie stacjonarne obiekty i urządzenia przeznaczone do dowodzenia i łączności, bytowania, szkolenia, przemieszczania wojsk oraz operacyjnego ich rozwinięcia[459]. Generalnie są to głównie obiekty koszarowo-magazynowe, już użytkowane przez wojsko, jak i w dużym procencie budowane od podstaw. Należy tu zauważyć, że w okresie powojennym, po zmianie granic Polski, na terenach zachodnich naszego kraju, istniało już bardzo dużo obiektów infrastruktury wojskowej wybudowane przez Niemców. Jednocześnie to właśnie w tej części naszego kraju w okresie zimnej wojny

[459] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s. 54.

utrzymywano i rozbudowywano tę infrastrukturę dla jednostek pierwszorzutowych w koncepcji wojny z Zachodem. Natomiast we wschodniej części kraju obiekty koszarowo-magazynowe były stare, nie rozbudowywane, utrzymywane w minimalnej wielkości dla drugorzutowych jednostek wojskowych, z ograniczoną ilością uzbrojenia i sprzętu. Ta sytuacja nie zmieniła się też po rozpadzie bloku wschodniego. Do połowy drugiej dekady XXI wieku nie realizowano na wschodzie kraju rozwijania nowych jednostek wojskowych, a wręcz przeciwnie – nie realizowano inwestycji w infrastrukturę wojskową, likwidując wiele jednostek wojskowych i garnizonów oraz oddając tereny w zarząd samorządów lokalnych.

Do głównych zadań przy tworzeniu 18. DZ należało tym samym zabezpieczenie miejsc na przyszłą infrastrukturę, jak i środki finansowe oraz ukierunkować właściwe planowanie rozmieszczenia tworzonych od podstaw jednostek wojskowych dywizji. Zgodnie z planami, na początku tworzenia dywizji w składzie trzech brygad, 18. Dywizja Zmechanizowana miała osiągnąć gotowość bojową do 2026 r., a koszt jej formowania według wstępnego szacunku MON miał wynieść około 30 mld złotych. Można przyjąć, że koszt ten zdecydowanie podniósł się m.in. ze względu na tworzenie kolejnych obiektów infrastruktury dla tworzonej 18. BZmot. Założono, że dywizja będzie budowana w dwóch etapach, w miarę dostępności ludzi, sprzętu i infrastruktury. W pierwszym etapie funkcjonowania jej główną rolą było koordynowanie działań jednostek we wschodniej i południowo-wschodniej części Polski. Drugi etap obejmował: budowę wybranych jednostek wsparcia, w tym artylerii, w oparciu o już istniejące garnizony, jak również nowo budowane garnizony[460]. Tym samym zasięg rozlokowania dywizji objął obszar od Podlasia (pułk logistyczny w Łomży) po Bieszczady (batalion strzelców podhalańskich w Przemyślu), Sądecczyznę (nowy batalion strzelców podhalańskich w Nowym Sączu) i Dolny Śląsk (batalion piechoty górskiej w Kłodzku). Taki układ spowodował, że m.in. pod względem obszaru dyslokacji i infrastruktury18. DZ stała się największą dywizją w kraju[461].

Realizowana budowa infrastruktury wojskowej dla 18. DZ odbywała się z etapami, zależnymi od możliwości przestrzennych terenów, na których powstawała. Inne uwarunkowania były w miejscu, gdzie można było postawić

[460] J. Gromadziński, *Koncepcja i główne założenia formowania 18. Dywizji Zmechanizowanej*, [w:] *Żołnierze Wojska Polskiego na wschodnich rubieżach Rzeczypospolitej*, red. naukowa J. Gromadziński, D. Magier, Wydawnictwo Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, Siedlce 2020, s. 111.

[461] Ibidem, 117.

tymczasowe obiekty mieszkalno-administracyjne, a inne, gdzie dopiero po wybudowaniu mogło wprowadzić się wojsko. W przypadku tych pierwszych, wykorzystano budownictwo modułowe opierające się o kontenery, dające użytkownikowi dużą dowolność co do wielkości i konfiguracji danej infrastruktury. Budownictwo modułowe, dzięki oparciu o kontenery, jest też łatwe w transporcie, ułatwiając budowę infrastruktury w niemal dowolnym miejscu. Inną zaletą takiej infrastruktury jest szybkość budowy. Jak pokazuje praktyka, czas przygotowania infrastruktury modułowej zwykle zajmuje czas mierzony w tygodniach. Cecha ta jest nie do przecenienia w dzisiejszych realiach. Oczywiście infrastruktura oparta o kontenery wymaga również odpowiedniego przygotowania terenu, w tym przyłączenie do różnych instalacji, np. wodociągowej i elektrycznej. Te wszystkie pozytywne cechy budownictwa modułowego zadecydowały, że w miejscach bez infrastruktury koszarowej, pierwsze do użytkowania stawiane są kontenery mieszkalno-administracyjne. Przykładem może być budowa kompleksu koszarowego w Siedlcach na potrzeby 18. Dywizji Zmechanizowanej. Dotyczyła budowy kilkudziesięciu budynków, w tym 33 budowanych od podstaw. Wśród nich znajduje się sztab, budynki sztabowo-koszarowe, magazyny, stołówka, hale sportowe, miejsce odnowy biologicznej, garaże, hale remontowe. Prace budowlane rozpoczęły się na początku 2021 r. Pierwsze budynki oddano do użytku w listopadzie 2023 r., a ostatnie mają zostać ukończone w 2027 r.[462]

Dobrym przykładem budownictwa modułowego na szeroką skalę była również budowa koszar dla jednostek wojskowych w Białej Podlaskie, gdzie zasadniczym udogodnieniem był fakt, że budowa modułowa była realizowana na dawnej płycie lotniska przeznaczonego na koszary dla Wojsk Lądowych i Wojsk Obrony Terytorialnej. Historia likwidacji obecności wojska w mieście i jego powrót, to jeden z wzorcowych przykładów odtwarzania infrastruktury na potrzeby Sił Zbrojnych RP i społecznego zapotrzebowania na obecność wojska w tym regionie. Wydarzenia likwidacji tego garnizonu są też charakterystyczne dla okresu zmian strukturalnych w okresie wejścia Polski do NATO. Ten specyficzny, typowo lotniczy garnizon, mimo rozbudowy w latach 80-tych i powstania jednego z najdłuższych pasów startowych w kraju (2 300 m) przez swoją bliskość z Białorusią nie był rozwijany i wyposażany w lotnictwo bojowe. Od 1977 r. stacjonował na tym lotnisku 61. Lotniczy Pułk

[462] D. Kozdra, *Modułowe zaplecze wojska*, Raport nr 12, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2024, s. 23-24.

Szkolno-Bojowy. Po wstąpieniu do NATO w 1999 r. wprowadzono w życie przygotowywaną restrukturyzację lotnictwa poprzez połączenie 61. Lotniczego Pułku Szkolno-Bojowego z 47. Szkolnym Pułkiem Śmigłowcowym z Nowego Miasta nad Pilicą, tworząc na lotnisku w Białej Podlaskiej 3. Ośrodek Szkolenia Lotniczego. Ośrodek ten funkcjonował dwa lata i 31 grudnia 2002 r. został rozwiązany, a teren lotniska przekazano w zarząd miasta Biała Podlaska. Różne koncepcje na zagospodarowanie lotniska nie zostały wprowadzone w życie, co ułatwiło realizację pomysłu powrotu wojska do Białej Podlaskiej. Po rozpoczęciu formowania dowództwa 18. DZ pod koniec 2018 r., jej dowódca ogłosił, że jednym z planów dalszego budowania struktur dywizji, będzie przywrócenie obecności wojska w Białej Podlaskiej. Na początku stycznia 2019 r. Ministerstwo Obrony Narodowej poinformowało media, że jest zainteresowanie przejęciem lotniska w Białej Podlaskiej. 22 września 2019 r. w Białej Podlaskiej odbył się piknik wojskowy pod nazwą „Wojsko Polskie wraca do Białej Podlaskiej". Organizatorem imprezy była 18. Dywizja Zmechanizowana wraz podległymi jednostkami: 1. Warszawską Brygadą Pancerną i 21. Brygadą Strzelców Podhalańskich, a także Urzędem Marszałkowskim Województwa Lubelskiego. 27 listopada 2019 r. w Delegaturze Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Białej Podlaskiej odbyło się spotkanie dotyczące podpisania protokołu uzgodnień w sprawie odwołania darowizny nieruchomości pomiędzy: Skarbem Państwa – Wojewodą Lubelskim, miastem Biała Podlaska, Skarbem Państwa – Agencją Mienia Wojskowego, a Skarbem Państwa – Ministerstwem Obrony Narodowej reprezentowanym przez Rejonowy Zarząd Infrastruktury. Tym samym rozpoczęto praktyczny etap związany z przekazaniem terenu byłego lotniska w Białej Podlaskiej na rzecz wojska. Natomiast lądowisko w Białej Podlaskiej zostało wykreślone z ewidencji lądowisk prowadzonych przez Prezesa Urzędu Lotnictwa Cywilnego, decyzją z dnia 10 stycznia 2020 r. Ostateczne przekazanie wojsku terenów lotniska od miasta Biała Podlaska nastąpiło 6 marca 2020 r., które było konsekwencją podpisanych w lutym tego roku aktów notarialnych. W uroczystym podpisaniu protokołów przekazania terenów lotniska dla wojska uczestniczyli: prezydent miasta Biała Podlaska, przedstawiciel wojewody lubelskiego, Agencji Mienia Wojskowego, a także Regionalnego Zarządu Infrastruktury w Lublinie. Uroczystość odbyła się na terenie lotniska na wieży w porcie lotniczym – symbolicznym miejscu dotychczasowego obiektu. Łącznie z przylegającymi do lotniska terenami, wojsko przejęło 606 ha terenów. Na początku 2021 r. dowódca 18. DZ wskazał, że docelowo w garnizonie Biała Podlaska stacjonować będzie 2,5 tys. żołnierzy

i będzie tam usytuowany Dywizyjny Ośrodek Szkolenia. Prace związane z budową kompleksu szkoleniowego rozpoczęły się w 2021 r., a cała infrastruktura ma być gotowa do 2026 r. W czerwcu 2021 r. żołnierze tworzonego batalionu zmechanizowanego 1. BPanc przenieśli się z Warszawy-Wesołej, do tworzonych na przejętym lotnisku w garnizonie Biała Podlaska tymczasowych koszar utworzonych z kontenerów. Już w połowie kwietnia 2021 r., na terenie dawnego lotniska stanęło 145 różnego rodzaju kontenerów: 103 mieszkalno-biurowe, 15 sanitarnych, 35 magazynowych i 4, które tworzą elektrownię polową. Po zakończeniu wszystkich etapów przejęcia i wstępnego zagospodarowania terenów lotniska, 9 lipca 2021 r. odbyła się symboliczna uroczystość. Tego dnia w tymczasowych koszarach kontenerowych 1. batalionu zmechanizowanego 1 BPanc, odbyły się uroczystości pierwszego podniesienie flagi państwowej i symboliczna inauguracja obecności Wojska Polskiego w Białej Podlaskiej[463].

Pod koniec 2024 r., na terenie koszar trwała intensywna budowa trwałych obiektów budowlanych infrastruktury koszarowo-administracyjnej, magazynowej i szkoleniowej. W 2023 r. realizowano budowę trzech budynków koszarowo-administracyjnych, a planowane do budowy są następne trzy oraz obiekty magazynowe. W sumie, resort ma wydać na te inwestycje 1,3 mld złotych. Remontowane i adoptowane są też budynki wchodzące w skład infrastruktury lotniska. Ponadto realizowane są inwestycje w budowę bloków mieszkalnych na terenie miasta, pierwszy taki blok został ukończony pod koniec 2023 r., a planowana jest dalsza budowa obiektów mieszkalnych[464]. Przyjęta koncepcja budowy dużego garnizonu w obszarze przygranicznym jest kosztowna, ale jednocześnie zdecydowanie wzmacnia siły zdolne do obrony ważnego kierunku na wschód od stolicy.

Do końca 2024 r. w garnizonie Biała Podlaska stacjonowały lub są w fazie tworzenia:

- pododdziały 1. Warszawskiej Brygady Pancernej z Warszawy-Wesołej:
  - 1. Batalion Zmechanizowany,
  - 2. Batalion Zmechanizowany,

[463] Zob. D. Brążkiewicz, *Znaczenie militarne garnizonu Biała Podlaska dla wschodniej części Polski*, [w:] *Współczesny wymiar bezpieczeństwa państwa*, red. naukowa J. Nowicka, A. Chrząszcz, H. Wyrębek, Wydawnictwo WSM, Warszawa, 2021, s. 85-96.

[464] E. Burda, *Wojsko zbudowało blok dla żołnierzy. W tym mieście będzie ich nawet 3 tysiące*, 11 października 2023 r., Portal dziennikwschodni.pl, https://www.dziennikwschodni.pl/biala-podlaska/wojsko-zbudowalo-blok-dla-zolnierzy-w-tym-miescie-bedzie-ich-nawet-3-tysiace,n,1000331660.html, [12.09.2024].

  - Batalion Logistyczny,
  - Kompania Rozpoznawcza,
  - Kompania Saperów;
- 18. Batalion Rozpoznawczy;
- pododdział 18. Pułku Logistycznego z Łomży:
  - Batalion Transportowy;
- pododdział 19. Nadbużańskiej Brygady Obrony Terytorialnej z Chełma:
  - 193. Batalion Obrony Pogranicza.

Bardzo ważnym elementem jest też budowa specjalistycznych obiektów magazynowych. Na początku stycznia 2022 r. zaprezentowano w koszarach 1. BPanc w Warszawie-Wesołej nową infrastrukturą garażową dla sprzętu pancernego, która w pełni zabezpiecza miejsca postojowe dla czołgów, będących na wyposażeniu dwóch batalionów czołgów. Jest to 116 stanowisk plus stanowiska warsztatowo-obsługowe. Zespół garaży z zapleczem obsługowym posiada rozwiązania najnowszych technologii z zakresu wentylacji, systemów pożarowych oraz teletechnicznych[465].

Kolejnym przykładem rozbudowy obiektów koszarowych jest garnizon Lublin. Dwa nowe budynki sztabowo-koszarowe otwarto 27 listopada 2024 r., w siedzibie 19. Lubelskiej Brygady Zmechanizowanej w Lublinie. Przeznaczone są dla żołnierzy m.in. z tworzonego batalionu czołgów. Jak poinformował Lubelski Urząd Wojewódzki, dwa nowe budynki, które powstały w jednostce przy ul. Herberta posiadają po trzy kondygnacje nadziemne, jedną podziemną i mieszczą biura, sale metodyczne, szatnie, zaplecze sanitarne, pomieszczenia socjalne i magazyny. Każdy jest przeznaczony dla 435 żołnierzy oraz dla 126 pracowników biur. Inwestycję za ponad 80,3 mln zł sfinansowało MON. W odbiorze i uroczystym przekazaniu obiektów wzięli udział m.in. wojewoda lubelski i wicewojewodowie oraz dyrektor Departamentu Infrastruktury Ministerstwo Obrony Narodowej[466].

Oprócz budowy nowych lub rozbudowy istniejących obiektów koszarowych, ważnym elementem w funkcjonowaniu grup jednostek wojskowych jest powstanie lub reorganizacja istniejących garnizonów, wraz z określeniem

[465] *Nowy „dom" dla Leopardów*, 17 stycznia 2022 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/nowy-dom-dla-leopardow, [14.12.2024].

[466] A. Paszkowska, *Uroczyste otwarcie nowych budynków 19. Lubelskiej Brygady Zmechanizowanej*, 27 listopada 2024 r., Portal kurierlubelski.pl, https://kurierlubelski.pl/uroczyste-otwarcie-nowych-budynkow-19-lubelskiej-brygady-zmechanizowanej-zdjecia/ar/c1-18966367, [12.12.2024].

ich zasięgu terytorialnego. Podział na garnizony w obszarze funkcjonowania 18. Dywizji Zmechanizowanej przedstawia tabela 14.

Tabela 14. Wykaz garnizonów w obszarze stacjonowania 18. DZ – stan na koniec 2024 r.

Garnizon	Siedziba dowódcy	Terytorialny zasięg właściwości dowódcy (powiaty/miasta)	Jednostki wojskowe 18. DZ
Biała Podlaska	Biała Podlaska	bialski, m. Biała Podlaska	garnizon od 2022 r. 1. BPanc 18. PLog 18. BRozp
Chełm	Chełm	chełmski, m. Chełm, krasnostawski, włodawski	19. BZ
Dęblin	Dęblin	kozienicki (tylko gmina Sieciechów), lubartowski, łukowski, parczewski, puławski, radzyński, rycki, garwoliński (tylko gmina Trojanów)	18. BZmot
Jarosław	Jarosław	jarosławski, lubaczowski, przeworski	21. BSP 18. BZmot
Kraków	Kraków	bocheński, brzeski, dąbrowski, chrzanowski, gorlicki, krakowski (część), limanowski, m. Kraków (część), m. Nowy Sącz, miechowski, myślenicki, nowosądecki, olkuski, proszowicki, tarnowski, m. Tarnów, wielicki	21. BSP
Kłodzko	Kłodzko	dzierżoniowski, kłodzki, nyski, strzeliński, ząbkowicki	21. BSP
Lublin	Lublin	janowski, kraśnicki, lubelski, m. Lublin, łęczyński, opolski (w woj. lubelskim) świdnicki (w woj. lubelskim)	19. BZ
Łomża	Łomża	kolneński, łomżyński, m. Łomża, moniecki, wysokomazowiecki, zambrowski	garnizon od 2022 r. 18. PLog
Nisko	Nisko	leżajski, niżański	18. BSap
Nowa Dęba	Nowa Dęba	kolbuszowski, mielecki, stalowowolski, tarnobrzeski, m. Tarnobrzeg	18. BA
Przemyśl	Przemyśl	bieszczadzki, brzozowski, leski, przemyski, m. Przemyśl, sanocki	19. BZ 21. BSP
Rzeszów	Rzeszów	dębicki, jasielski, krośnieński, m. Krosno, łańcucki, ropczycko-sędziszowski, rzeszowski, m Rzeszów, strzyżowski	21. BSP
Siedlce	Siedlce	łosicki, siedlecki, m. Siedlce, sokołowski	Dowództwo i sztab 18. DZ 1. BDow 1. BPanc

Garnizon	Siedziba dowódcy	Terytorialny zasięg właściwości dowódcy (powiaty/miasta)	Jednostki wojskowe 18. DZ
Wesoła	Warszawa-Wesoła	miński (tylko gmina i m. Sulejówek), m. Warszawa (tylko dzielnica Wesoła), wołomiński	1. BPanc
Zamość	Zamość	biłgorajski, tomaszowski, zamojski, m. Zamość	18. PPlot

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 sierpnia 2022 r. w sprawie utworzenia, przekształcenia i zniesienia garnizonów oraz określenia zadań, siedzib i terytorialnego zasięgu właściwości ich dowódców (Dz. U. 2022, poz. 1868).

W obszarze tworzonej 18. Dywizji Zmechanizowanej przykładem odtworzenia, a jednocześnie wyodrębnienia są garnizony w Łomży czy Białej Podlaskiej. Formalnie garnizon Biała Podlaska został wyodrębniony 29 września 2022 r., mimo, że jego intensywne tworzenie realizowano od 2020 r. Dowódcą garnizonu Biała Podlaska jest dowódca 1. Batalionu Zmechanizowanego 1. BPanc[467]. Zgodnie z przyjętą zasadą, dowódcą garnizonu zostaje dowódca największej, najważniejszej jednostki wojskowej stacjonującej na wyznaczonym obszarze, wyznaczony przez Ministra Obrony Narodowej.

5.3. Znaczenie 18. DZ dla militarnego wzmocnienia wschodniej Polski

Odbudowa potencjału militarnego Sił Zbrojnych RP stała się fundamentem budowy bezpieczeństwa Polski. Ta odbudowa realizowana sukcesywnie, dotyczy wszystkich rodzajów Sił Zbrojnych RP, w miarę możliwości równomiernie powiększanych i unowocześnianych. Szczególne miejsce zajmują Wojska Lądowe, które jak pokazuje wojna rosyjsko-ukraińska, są nadal podstawą budowy zasadniczych możliwości obronnych kraju. Oczywiście, tylko ujednolicona budowa nowoczesnej armii charakteryzująca się sprawnością, mobilnością i interoperacyjnością daje gwarancje sprawnego podsystemu obronnego. Duże znaczenie ma proces planistyczny, a w konsekwencji praktyczny – wyboru uzbrojenia i sprzętu dla Sił Zbrojnych RP. W tej sytuacji na dalszy plan muszą odejść dylematy finansowe – przeznaczyć czy nie przeznaczyć określone środki finansowe. Brak środków lub ich ograniczenia nie zbudują potrzebnego potencjału militarnego państwa dla gwarancji bezpieczeństwa narodowego.

[467] *Pożegnanie dowódcy bialskiego garnizonu wojskowego*, 12 września 2023 r., Portal podlasianin.com.pl, https://podlasianin.com.pl/pozegnanie-dowodcy-bialskiego-garnizonu-wojskowego/, [24.11.2024].

W tych działaniach znalazły się priorytety z utworzeniem 18. Dywizji Zmechanizowanej na czele, która sukcesywnie rozbudowywana daje poczucie bezpieczeństwa, szczególnie dla obywateli wschodniej Polski.

Decyzja powołania do 30 sierpnia 2019 r. dowództwa i sztabu 18. Dywizji Zmechanizowanej w Siedlcach, w zdecydowany sposób wypełniła lukę dowodzenia struktur dywizyjnych i skonsolidowała jednostki wojskowe w obszarze wschodniej i południowo-wschodniej Polski. Taka decyzja mogła być tylko logiczną konsekwencją zmiany środowiska bezpieczeństwa w obszarze Europy Środkowo-Wschodniej, którą zauważali wszyscy aktorzy polskiej sceny politycznej. Opisywany w Rozdziale 3 okres redukcji armii dobitnie pokazuje, jak były to krótkowzroczne decyzje. Zdecydowane decyzje polityczno-wojskowe z 2018 r. przyczyniły się do odbudowy struktury dywizji i budowy jej wewnętrznych struktur. Konsekwentne działania kolejnej ekipy politycznej, która doszła do władzy pod koniec 2023 r. pokazują, że rozwój tej dywizji nie jest zagrożony i będzie stanowić filar Wojsk Lądowych na wschodzie naszego kraju.

Utworzony, nowy związek taktyczny w strukturach Wojsk Lądowych, który będzie w stanie w każdej chwili wyjść na kierunek zagrożenia, może działać jak „straż pożarna" w czasie kryzysu i blokować teren. W obecnych działaniach hybrydowych dywizja stacjonując przy wschodniej granicy musi gwarantować szybkie przemieszczanie swoich jednostek wojskowych na pozycje obronne. Mowa tu o brygadach zmechanizowanych i zmotoryzowanych, które będą realizować te zadania, a brygada pancerna stanowić będzie odwód dywizji. Generalnie 18. DZ ma stanowić zasadniczy element obronny wojsk operacyjnych na wschodzie Polski, co pozwoli siłom wsparcia na przemieszczenie się w zagrożony rejon. Ponadto 18. Dywizja Zmechanizowana będzie posiadała zdolność do działania w systemie sojuszniczym, a jednocześnie będzie posiadać zdolność absorpcji wzmocnienia. Wynika to z układu sojuszniczego w jakim znajduje się Polska, obecności wojsk państw NATO w Polsce oraz możliwości przyjęcia sojuszniczego wsparcia artylerią dalekiego zasięgu czy wysiłkiem sił powietrznych[468].

18. Dywizja Zmechanizowana jako jednostka typowo operacyjna, wpisuje się idealnie w terytorialne struktury brygad Wojsk Obrony Terytorialnej powstałych w województwach lubelskim, podkarpackim czy mazowieckim. W koncepcjach użycia wojsk na obecnym teatrze działań wojennych taka

[468] J. Gromadziński, *Koncepcja i główne założenia formowania …*, op. cit., s. 119.

symbioza, szczególnie w obronie, pozwala na osiągnięcie maksymalnego efektu przewagi taktyczno-operacyjnej, co zresztą pokazały walki na początku wojny rosyjsko-ukraińskiej na północ od Kijowa. Należy tu też podkreślić, że z samego założenia 18. DZ była tworzona jako największy związek taktyczny w Wojskach Lądowych.

Powstanie 18. DZ o wysokim stopniu ukompletowania, zdecydowanie poprawiło możliwości obronne Polski. Dotychczasowe rozciągnięcie w terenie 16. DZ powodowało brak możliwości szybkiej koncentracji na wybranym kierunku zagrożenia jednostek wojskowych, bez odsłonięcia innego kierunku. Przykładem w obszarze północno-wschodniej Polski są trzy kierunki zagrożeń: Obwód królewiecki, przesmyk suwalski i brama brzeska. Przed powstaniem 18. DZ jakiekolwiek działania wskazanej 16. DZ na wymienionych kierunkach zagrożeń mogło skutkować tylko jednym – odsłonięciem co najmniej jednego kierunku zagrożenia. Tym samym utworzenie 18. DZ zdecydowanie ułatwia strategiczne posunięcia dysponowania związkami taktycznymi na wschodzie Polski i jednocześnie stanowi uzupełnienie działań 11. DKPanc czy 25. BKPow lub 6. BPD. Jednocześnie analizując obecne tempo uzbrajania 18. DZ, trudno jest optymistycznie patrzeć na utworzenie w szybkim czasie sąsiednich dywizji, których powołanie ogłoszono w 2023 r. Jest to 1. Podlaska Dywizja Piechoty Legionów, tworzona na północ od 18. DZ i 8. Dywizja Piechoty Armii Krajowej tworzona na południowy zachód od 18. DZ. Tym samym znaczenie dywizji jest bardzo ważne, bo na chwilę obecną, to na jej barkach spoczywa odpowiedzialność bezpieczeństwa wschodniej Polski.

Potwierdzeniem gotowości bojowej Dowództwa 18. Dywizji Zmechanizowanej był proces certyfikacji osiągnięcia pełnej gotowości operacyjnej. 18 czerwca 2021 r. w Wólce Konopnej Prezydent RP, Minister Obrony Narodowej oraz dowódcy Sił Zbrojnych RP uczestniczyli w zakończeniu największego ćwiczenia pk. DRAGON-21 w trakcie którego pierwszoplanowym ćwiczącym była 18. Dywizja Zmechanizowana. Podczas tych ćwiczeń Dowództwo 18. DZ uzyskało certyfikację według procedur NATO, potwierdzające zdolności do planowania i organizowania walki. Był to najważniejszy test poziomu gotowości bojowej dowództwa dywizji[469]. Procesowi certyfikacji podlegały też powstające od podstaw jednostki wojskowe ze składu dywizji. Utworzona 19.

[469] *18 Dywizja Zmechanizowana gotowa do realizacji zadań!,* 18 czerwca 2021 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/18-dywizja-zmechanizowana-gotowa-do-realizacji-zadan, [09.12.2024].

Brygada Zmechanizowana, po serii ćwiczeń, kursów i szkoleń otrzymała certyfikat w dniu 23 września 2022 r. Jednym z kolejnych przykładów była certyfikacja dowództw i sztabów 18. Pułku Przeciwlotniczego z Sitańca i 18. Pułku Artylerii z Nowej Dęby. Zrealizowano to w październiku 2023 r., gdy Żelazna Dywizja przeprowadziła ćwiczenie dowódczo-sztabowe pk. WYDRA-23. Jednostki osiągają te zdolności zgodnie z procedurą zawartych w dokumencie „Forces Standards Volume VII Combat Readiness Evaluation of Land HQs and Units" (CREVAL), opracowanym dla państw członkowskich NATO[470].

Miejsce dyslokacji 18. DZ wpływa również na zaangażowanie dywizji w ochronie wschodniej granicy. Potencjał dywizji jest od początku jej istnienia angażowany we wzmocnienie granicy. Ważnym aspektem sprawności działania ochrony granicy miała być zmiana koncepcji wykorzystania potencjału wojskowego w ramach rozpoczętej 1 sierpnia 2024 r. operacji „Bezpieczne Podlasie". W ramach tej operacji przyjęto koncepcję ochrony granicy z Białorusią przez żołnierzy jednego związku taktycznego, a nie tworzenie zgrupowań z różnych jednostek wojskowych. Ułatwia to dowódcom pracę ze znanymi żołnierzami, głównie podwładnymi. W drugiej połowie 2024 r. 18. DZ, w ramach I zmiany operacji „Bezpieczne Podlasie", od rejonu Włodawy po przesmyk suwalski realizowała siłami 5,5 tys. żołnierzy zadania uszczelniania granicy i przeciwdziałania nielegalnej migracji, połączonej z dewastacją barier ochronnych i atakami na żołnierzy i funkcjonariuszy Straży Granicznej[471]. 31 stycznia 2025 r., po pół roku realizacji zadań w ramach operacji „Bezpieczne Podlasie", na uroczystej zbiórce zadanie to od 1 lutego 2025 r. przejęli żołnierze 12. Szczecińskiej Dywizji Zmechanizowanej[472].

Tym samym, decyzja o utworzeniu nowej dywizji była słuszna, jednak bez jej szybkiego ukompletowania w nowoczesny sprzęt oraz bez kolejnej rozbudowy sąsiednich dywizji, może stanowić ograniczone możliwości obronne we

[470] *18. Brygada Zmotoryzowana z siedzibą w Poniatowej – rozpoczyna się formowanie czwartej brygady 18 Dywizji Zmechanizowanej*, 3 października 2023 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/18-brygada-zmotoryzowana-z-siedziba-w-poniatowej--rozpoczyna-sie-formowanie-czwartej-brygady-18-dywizji-zmechanizowanej, [14.12.2024].

[471] T. Molga, *Zmiana taktyki na granicy z Białorusią. Cała dywizja obecna od Włodawy do Przesmyku Suwalskiego*, 5 września 2024 r., Portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/zmiana-taktyki-na-granicy-z-bialorusia-cala-dywizja-obecna-od-wlodawy-do-przesmyku-suwalskiego-7067821858880128a, [17.10.2024].

[472] *Operacja „Bezpieczne Podlasie" – uroczyste zakończenie I zmiany*, 31 stycznia 2025 r., Portal gov.pl, Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku, https://www.gov.pl/web/uw-podlaski/operacja-bezpieczne-podlasie--uroczyste-zakonczenie-i-zmiany, [05.02.2025].

wschodniej części kraju. Tworzona dywizja ma być zasadniczym elementem budowanych struktur militarnych na wschodzie Polski, gwarantując zasadniczy potencjał obronny jednego z ważniejszych kierunków na wschód od Warszawy. Do tego korelacja działań z obroną terytorialną ma być ważnym elementem odstraszania potencjalnego przeciwnika. Tym samym struktury Wojsk Obrony Terytorialnej w połączeniu z manewrowością jednostek wojskowych 18. DZ, wraz ze współdziałaniem z innymi rodzajami Sił Zbrojnych RP pozwolą lub co najmniej zwiększą możliwość osiągnięcia synergii w przeciwdziałaniu zagrożeniom militarnym i hybrydowym w przyszłym konflikcie zbrojnym[473].

Podsumowanie

Podjęcie decyzji o utworzeniu nowej dywizji w Wojskach Lądowych było jednym z najważniejszych elementów wzmocnienia potencjału militarnego na wschodzie Polski. Niezaprzeczalnym argumentem utworzenia 18. Dywizji Zmechanizowanej było jej umiejscowienie na wschód od Warszawy jako podstawa budowy struktur wojsk operacyjnych zdolnych do obrony z kierunku wschodniego. Wykorzystując istniejące jednostki wojskowe, umiejętnie utworzono kolejne, głównie w obszarze województwa lubelskiego, scalając nową brygadą zmechanizowaną, obszar dyslokacji dywizji. Tworzona dywizja stała się ważnym elementem odstraszania w domenie lądowej.

Na podstawie analizy literatury i procesu powstania i rozbudowy 18. Dywizji Zmechanizowanej we wschodniej części Polski, zawartych w rozdziale, można wskazać następujące, zasadnicze wnioski:

- ogłoszenie tworzenia nowego związku taktycznego wynikające z działań analityczno-wojskowych z lat 2016-2017, w tym Strategicznego Przeglądu Obronnego z 2016 r., było przełomem w odbudowie Wojsk Lądowych;
- usytuowanie utworzonych i planowanych do utworzenia jednostek wojskowych 18. Dywizji Zmechanizowanej wpisuje się strategiczne kierunki zagrożeń w tej części Polski;
- wymiar społecznej akceptacji tworzonej dywizji był i nadal jest pozytywny i wynika ze zrozumienia potrzeby budowy takiej formy bezpieczeństwa, co wiąże się z pełną akceptacją potrzeb na ten cel, a władze

[473] L. Elak, *Wzrost potencjału komponentu lądowego do obrony po utworzeniu 18. Dywizji Zmechanizowanej*, [w:] *Żołnierze Wojska Polskiego na wschodnich rubieżach Rzeczypospolitej*, red. naukowa J. Gromadziński, D. Magier, Wydawnictwo UPH, Siedlce 2020, s. 142-143.

samorządowe podkreślają znaczenie tworzenia jednostek wojskowych na ich terenie;
- reorganizacja i tworzenie nowych jednostek wojskowych dywizji zainicjowała intensywną budowę trwałych, nowoczesnych obiektów budowlanych infrastruktury koszarowo-administracyjnej, magazynowej i szkoleniowej;
- największym garnizonem w dywizji ma być Biała Podlaska, w której docelowo ma stacjonować ok. 2,5 tys. żołnierzy i będzie tam usytuowany Dywizyjny Ośrodek Szkolenia;
- tworzenie 18. Dywizji Zmechanizowanej o wysokim stopniu ukompletowania i nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu wojskowego zdecydowanie poprawiło możliwości obronne Polski.

Rozdział 6.

Działania polityczno-wojskowe państw NATO i Siły Zbrojne USA w Polsce

Wprowadzenie

Jednym z priorytetów, który przyświecał Polsce w latach 90. poprzedniego wieku było wejście w skład struktur NATO. Było to jedno z ważniejszych osiągnięć, które już po kilkunastu latach pokazało słuszność tej drogi. Jednocześnie próba odbudowy mocarstwowej roli przez Federację Rosyjską, dziedziczkę Związku Radzieckiego, przyniosła zagrożenie już w drugiej dekadzie XXI wieku w sposób zaskakujący, ale nie nieprzewidywalny, patrząc na serię spektakularnych działań Władimira Putina na arenie wewnętrznej w kraju i międzynarodowej. Oczywiście zaskoczenie wynikało z wieloletniej euforii po rozpadzie bloku wschodniego i ZSRR oraz intensywnej demilitaryzacji większości krajów Europy.

Po agresywnych krokach Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy w 2014 r., państwa członkowskie NATO w nowych uwarunkowaniach rozpoczęły działania kompleksowego wzmocnienia i dostosowania zdolności obronnych własnych sił zbrojnych. Tym samym Sojusz Północnoatlantycki, na wniosek Polski oraz zmiana środowiska bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej rozpoczęły działania skierowane na wzmocnienie wschodniej flanki Sojuszu. Szczególnie ważne było to dla Polski, która jest sąsiadem Ukrainy, ale też Federacji Rosyjskiej i Białorusi. Na uwagę zasługuje fakt, że od tego momentu wszystkie szczyty NATO omawiają sytuację na Ukrainie oraz rolę i konieczność wzmacniania państw członkowskich, narażonych na działania Federacji Rosyjskiej.

Najważniejsze państwo NATO – USA, od momentu agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r. rozpoczęło przerzut swoich wojsk do Europy w celu wzmocnienia struktur Sojuszu, a szczególnie zabezpieczenia newralgicznego

obszaru transportu pomocy wojskowej dla Ukrainy w Polsce. To wzmocnienie militarne ze strony USA w Polsce było pożądane, podniosło bezpieczeństwo naszego kraju, jak i wzmocnienie flanki wschodniej NATO. Tym samym USA zwiększyły liczbę żołnierzy w Europie, realizując też rozbudowę infrastruktury. Zwiększające się realne zagrożenie wobec członków Sojuszu, dzięki działaniom USA, pozwala dać gwarancję bezpieczeństwa militarnego.

6.1. Znaczenie NATO w europejskiej polityce obronnej od 2014 r.

Sytuacja Europy w sferze bezpieczeństwa ulega ciągłym zmianom, a od 2014 r. mamy proces ciągłego pogarszania się sytuacji w tej sferze. Związane jest to z tym, że rośnie napięcie w stosunkach transatlantyckich, ale coraz trudniejsze stawają się relacje wewnątrz Europy. Sojusz Północnoatlantycki spełniając również funkcję polityczną, stanowi forum, na którym na bieżąco omawiane są przez sygnatariuszy kwestie bezpieczeństwa. Pod tym względem NATO zapewnia ochronę wszystkich partnerów Sojuszu. Jego zadaniem jest również organizacja i rozwój zdolności wojskowych narodowych sił zbrojnych. Najistotniejszym jest bardzo aktywny udział NATO w odstraszaniu nuklearnym. Aby wszystkie funkcje wojskowe i polityczne NATO mogły być zaspokojone, potrzebna jest pogłębiona współpraca większości państw-członków Sojuszu, na których spoczywa odpowiedzialność zapobiegania osłabieniu Sojuszu. Nadrzędnym celem jest zapewnienie trwania tego paktu w długoterminowej perspektywie. Od 2014 r., gdy sytuacja w Europie uległa zachwianiu, wszystkim krajom członkowskim NATO powinno szczególnie mocno zależeć na wzmacnianiu europejskiego filaru Sojuszu. Po drugie, najważniejszym staje się gwarantowanie długoterminowych zobowiązań USA do zapewnienia bezpieczeństwa w Europie. Istotnym staje się zrozumienie przez europejskich sojuszników, iż to po ich stronie leży rozszerzenie wkładu ilościowego (finansowego) i jakościowego (nowego sprzętu) w struktury Sojuszu. To bardzo szeroko rozumiane rozszerzenie wkładu europejskich sojuszników, może wpłynąć na dalszą motywację Amerykanów do angażowania się w europejskie bezpieczeństwo. Dzięki temu Europa może stać się bardziej atrakcyjnym partnerem Stanów Zjednoczonych, a podział obciążeń może wydać się wówczas bardziej sprawiedliwy dla wszystkich stron. Zawsze jednak pozostaje świadomość, że bez nuklearnego potencjału USA, nie ma mowy o zapewnieniu wiarygodnego odstraszania i obrony Europy[474].

[474] B. Panek, *Bezpieczeństwo Europy* ..., op. cit., s.161-163.

Sytuacja jaka pojawiła się w 2014 r. na Ukrainie, utwierdziła wiele krajów europejskich jak ważna jest obecność Stanów Zjednoczonych w Europie i ich wkład militarny w zdolności bojowe NATO. Zbiegło się to z oficjalnym zakończeniem sojuszniczej misji ISAF w Afganistanie i możliwością przejścia NATO do kolektywnej obrony europejskich członków Sojuszu, w trzech głównych zadaniach: odstraszanie i obrona, zarządzanie kryzysowe oraz bezpieczeństwo kooperatywne, które stały się ponownie priorytetem w Europie. NATO przejęło tym samym gwarancje bezpieczeństwa w najbliższym otoczeniu Sojuszu, łagodząc napięcia wewnętrzne między sojusznikami i konsolidując większość krajów do realizacji pomocy wojskowej dla Ukrainy.

Z pewnością aneksja Krymu dokonana przez Federację Rosyjską w 2014 r., wpłynęła na zupełnie inne postrzeganie tego państwa w Europie Środkowej. Zwiększyły się obawy o aktywność wojskową Federacji Rosyjskiej wobec innych sąsiadów. Spory niepokój wzbudziły zwłaszcza wywoływane coraz częściej działania dezinformacyjne ze strony tego kraju, ataki cybernetyczne, ćwiczenia wojskowe realizowane w pobliżu granic niektórych krajów europejskich (patrz Rozdział 2), a zwłaszcza wprowadzenia nowej doktryny wojskowej, której konsekwencją jest rozszerzanie spektrum zdolności sił zbrojnych. Gdy w 2010 r. nie powiódł się plan ustanowienia partnerstwa strategicznego pomiędzy NATO i Federacją Rosyjską, to w rezultacie już w 2014 r. stosunki pomiędzy nimi znalazły się w głębokim kryzysie. Do chwili obecnej, mimo przywrócenia na początku 2025 r. rozmów dyplomatycznych między USA a Federacją Rosyjską, nie widać perspektyw na ustabilizowanie sytuacji i nie maleje nieustanne napięcie. W momencie ataku Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2014 r., NATO zakończyło wszelką współpracę cywilną i wojskową z Federacją Rosyjską, utrzymując jednocześnie dialog polityczny. Państwa członkowskie NATO adaptując się do nowych uwarunkowań, kompleksowo wzmacniały i dostosowywały zdolności obronne własnych sił zbrojnych. Tak więc ponownie, od 2014 r., obrona Sojuszu stała się głównym filarem zadań NATO. Sojusz dostosowuje systematycznie swoje struktury, wyposażenie i szkolenie oraz proces planowania do dynamicznej sytuacji, jaka ma obecnie miejsce w Europie[475]. Objęcie obowiązków prezydenta USA przez Donalda Trumpa w styczniu 2025 r., przyczyniło się do pierwszych rozmów amerykańsko-rosyjskich na temat zakończenia wojny z Ukrainą i pokoju w Europie. Bez względu jak zakończą się rozmowy, to zadaniem państw członkowskich NATO

[475] B. Panek, *Bezpieczeństwo Europy* …, op. cit., s. 164-165.

z Europy, będzie kontynuacja zwiększania swojego potencjału militarnego, który będzie filarem odstraszania Federacji Rosyjskiej.

Omawiając okres zdecydowanej zmiany kursu politycznego NATO od 2014 r. należy wskazać, że większość tych zmian i największych decyzji zapadała na kolejnych szczytach NATO, które przedstawiono poniżej. Bardzo znamienne i charakterystyczne dla nadchodzących zmian, były działania dwóch pierwszych szczytów Sojuszu po aneksji Krymu i wspierania separatystów rosyjskich na Ukrainie w 2014 r. Reakcja Sojuszu Północnoatlantyckiego na szczycie NATO w Newport, w dniach 4-5 września 2014 r., w odróżnieniu od Unii Europejskiej, miała o wiele bardziej zdecydowany charakter. Wobec nielegalnej aneksji Krymu, Sojusz Północnoatlantycki, na wniosek Polski, odwołał się do art. 4 traktatu waszyngtońskiego oraz podjął działania skierowane na strategiczne wzmocnienie wschodniej flanki Sojuszu. Jednocześnie Polska, będąca bezpośrednim sąsiadem Ukrainy, zabiegała przede wszystkim o to, by wzmocnienie na wschodniej flance NATO nie miało charakteru tymczasowych działań, a było konsekwentnie utrzymywane w sposób trwały, akcentując znaczenie tego obszaru Europy za ważny element sojuszniczego zobowiązania. W końcowej deklaracji szczytu przyjęto m.in. następujące ustalenia:

- ciągłą obecność wojsk sojuszniczych w regionie (zmiana wieloletniego podejścia, by w państwach przyjętych do Sojuszu po 1999 r. nie kierować dodatkowych sił NATO), realizowaną w cyklicznych rotacjach;
- wzmocnienie Sił Odpowiedzi NATO (*NATO Response Force*) m.in. przez utworzenie w ich ramach Sił Natychmiastowego Reagowania (*Very High Readiness Joint Task Force*, VJTF), określane jako „szpica", gotowe do podjęcia działania w perspektywie kilku dni;
- zwiększenie intensywności prowadzonych ćwiczeń wojskowych na wschodniej flance Sojuszu;
- rozbudowa infrastruktury sojuszniczej oraz rozmieszczenie baz ze sprzętem na wschodniej flance NATO (*prepositioning*), umożliwiające szybkie i sprawne przyjęcie sojuszniczych sił wzmocnienia.

Ponadto przywódcy 28 państw NATO zobowiązali się do osiągnięcia zalecanego przez organizację pułapu 2% PKB przeznaczanych na obronność w ciągu 10 lat[476].

[476] S. Koziej, P. Pietrzak, *Szczyt NATO w Walii: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski*, Kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe nr 31, Wydawnictwo BBN, Warszawa 2014, s. 17-18.

Kolejne działania przyniósł szczyt NATO w Warszawie, w dniach 8-9 lipca 2016 r. Zanim doszło do szczytu w Warszawie, wypracowano kilka decyzji kierunkowych podczas spotkań ministrów spraw zagranicznych i ministrów obrony państw NATO. W dniach 10–11 lutego 2016 r. ministrowie obrony państw NATO zgodnie stwierdzili, że ustanowienie wzmocnionej wysuniętej sojuszniczej obecności (Enhanced Forward Presence, EFP) na wschodniej flance ma ogromne znaczenie dla stałego wzmocnienia postawy obrony i odstraszania. Było to o tyle ważne wydarzenie, gdyż prowadziło do naszkicowania dalszych prac i zamierzeń Sojuszu. Z kolei na następnym spotkaniu ministrów obrony państw NATO – w dniach 8-9 czerwca 2016 r., rozmowy koncentrowały się na tym, jak wzmocniona obecność wojskowa na wschodniej flance ma działać w praktyce. Uzgodniono, że przyjmie ona formę czterech wielonarodowych wzmocnionych batalionów, które zostaną rozmieszczone w Polsce, na Litwie, Łotwie i w Estonii. Natomiast podczas szczytu NATO w Warszawie, głowy państw i szefowie rządów przyjęli i potwierdzili decyzje uzgodnione podczas spotkań ministrów obrony. Poszczególne państwa zadeklarowały wówczas swą gotowość do praktycznej realizacji wzmocnienia wschodniej flanki. Wiele państw zadeklarowało też konkretne zobowiązania militarne, planując swój wkład w tworzenie grup bojowych. Podczas szczytu NATO w Warszawie najważniejszymi decyzjami było wzmocnienie polityki odstraszania i obrony Sojuszu (strenghtening defence and detterence) oraz kształtowanie stabilnego otoczenia Sojuszu (projecting stability). To wtedy także nastąpiło przejęcie roli państw ramowych dla tworzonych grup batalionowych na wschodniej flance, przez cztery państwa najbardziej zainteresowane tą obroną:

- Stany Zjednoczone – w Polsce,
- Niemcy – na Litwie,
- Kanada – na Łotwie,
- Wielka Brytania – w Estonii.

W kwestii gotowości do skierowania własnych sił do wielonarodowych grup batalionowych swoją chęć zadeklarowało aż 18 krajów. Do wsparcia wskazanych czterech grup batalionowych, zgodnie z akceptacją Dowództwa NATO, zaplanowano utworzenie w Polsce wielonarodowego dowództwa dywizyjnego (w 2017 r. powstało Dowództwo Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód w Elblągu – omówione w Rozdziale 4). Natomiast w rezultacie porozumienia polsko-amerykańskiego zaplanowano rozmieszczenie w Polsce od 2017 r. pancernego brygadowego zespołu bojowego (Armored Brigade Combat Team). Zgodnie z interesem narodowym, Polska zauważyła pozytywną zmianę

w decyzjach Sojuszu i podjęcia praktycznych działań wzmocnienia obrony na wschodniej flance. Obecność wojsk sojuszniczych w tym regionie dodały pewności siebie pozostałym krajom. Polska postanowiła także wnieść swój wkład w tworzenie batalionowej grupy bojowej przez Kanadę i skierowała pododdział w sile kompanii na Łotwę[477] oraz kompanię do Rumunii[478], w celu wzmocnienia wysuniętej obecności NATO w regionie Morza Czarnego[479].

Na 30. szczycie NATO w Brukseli w dniach 11-12 lipca 2018 r. dość szeroko rozpatrywano zagadnienia związane z logistyką Sojuszu, w tym kwestie przekraczania granic poszczególnych państw członkowskich. Przyjęto decyzję, by po uzgodnieniach do końca 2019 r. czas otrzymywania zgód na przemieszczenie wojsk drogą lądową, morską czy powietrzną zostanie skrócony do 5 dni. Natomiast do końca 2018 r. miały zostać zrealizowane uzgodnienia głównych i alternatywnych dróg zaopatrywania. Podjęto też decyzję realizacji regularnych ćwiczeń z tym związanych, doskonalących przyjmowane rozwiązania. Przyjęto również Inicjatywę Gotowości NATO (NATO Readiness Initiative, NRI) zwaną „4 razy 30", zgodnie z którą do 2020 r. Sojusz ma posiadać 30 batalionów, 30 eskadr i 30 okrętów w gotowości do 30 dni, tzn. gotowych do prowadzenia działań w ciągu miesiąca. Inicjatywa ta określa, że będą to siły, które wkroczą do akcji w drugiej kolejności, po narodowych oddziałach poszczególnych sojuszników oraz siłach rozmieszczonych już na wschodniej flance, w tym w Polsce oraz po tzw. szpicy NATO, która w razie kryzysu lub ewentualnie wojny powinna znaleźć się w wyznaczonym rejonie w ciągu tygodnia[480].

Kolejnymi decyzjami podjętymi w Brukseli było wzmocnienie struktur dowodzenia NATO. Jedną z ważniejszych było ogłoszenie rozpoczęcia

[477] Rotacyjne zmiany wystawiane przez poszczególne brygady dywizji Wojsk Lądowych od 10 czerwca 2017 r. w ramach Polskiego Kontyngentu Wojskowego w składzie batalionowej grupy bojowej sił wzmocnionej Wysuniętej Obecności Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Republice Łotewskiej oraz Republice Estońskiej i Republice Litewskiej – PKW Łotwa.

[478] Rotacyjne zmiany wystawiane przez poszczególne brygady dywizji Wojsk Lądowych od 1 lipca 2017 r. w ramach Polskiego Kontyngentu Wojskowego w składzie Wielonarodowej Brygady Południe-Wschód w Rumunii oraz Republice Bułgarii – PKW Rumunia (oficjalna nazwa od 2023 r.).

[479] P. Soloch, P. Pietrzak, *Szczyt NATO w Warszawie: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski*, Kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe nr 37-40, Wydawnictwo BBN, Warszawa 2016, s. 23-27.

[480] R. Lesiecki, *NATO ostatecznie potwierdziło inicjatywę gotowości, tzw. 4 razy 30*, 11 lipca 2018 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/geopolityka/nato-ostatecznie-potwierdzilo-inicjatywe-gotowosci-tzw-4-razy-30, [11.01.2025].

tworzenia w Belgii Centrum Operacji Cybernetycznych (Cyberspace Operations Centre, COC), którego zadaniem będzie zapewnienie świadomości sytuacyjnej i koordynacja działalności NATO w tym zakresie. Powołano również Dowództwo Sił Połączonych (Joint Force Command, JFC) w Norfolk w USA, które 17 września 2020 r. osiągnęło gotowość operacyjną. Zadaniem tego dowództwa jest zapewnienie bezpieczeństwa linii komunikacyjnych wiodących przez Atlantyk. Zdecydowano również wówczas o utworzeniu siostrzanego Połączonego Dowództwa Logistycznego NATO (Joint Support and Enabling Command, JSEC) w niemieckim Ulm, które osiągnęło wstępną gotowość operacyjną 17 września 2019 r. W tym przypadku zadaniem dowództwa jest zabezpieczenie zaplecza logistycznego tychże operacji w Europie. Dwa nowe dowództwa operacyjne dołączyły do dwóch istniejących sojuszniczych Dowództw Sił Połączonych NATO, zlokalizowanych w Brunssum w Niderlandach i Neapolu we Włoszech[481].

Kolejny szczyt NATO w dniach 3-4 grudnia 2019 r. odbył się w Londynie, zorganizowany z okazji 70. rocznicy utworzenia Sojuszu. Na zakończenie szczytu sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg poinformował, że uczestnicy szczytu Sojuszu w Londynie uzgodnili aktualizację natowskich planów obronnych dla Polski i państw bałtyckich, nie podając jednak szczegółów. Uzgodnienia te nie odbyły się bez problemów, które stwarzała Turcja, naciskająca państwa NATO, by uznały ugrupowania, z którymi walczy (kurdyjskie milicje YPG w Syrii), za organizacje terrorystyczne. Polska na szczycie zadeklarowała dwa bataliony sił lądowych, dwie eskadry F-16 i dwa okręty do sił wydzielanych w ramach inicjatywy gotowości „4 razy 30" zatwierdzonej w 2018 r. Ponadto zadeklarowała się jako państwo ramowe jednej z sześciu brygad lądowych – obok Wielkiej Brytanii, Niemiec, Francji, Włoch i Hiszpanii, które również zadeklarowały gotowość pełnienia funkcji państw ramowych dla brygad, w których skład wejdą bataliony. Tym samym Polska zapewnia dowództwo brygady i kierujemy do niej dwa bataliony – batalion zmechanizowany i batalion czołgów[482].

[481] R. Muczyński, *Gotowość Sojuszniczego Dowództwa Sił Połączonych NATO w Norfolk*, 18 września 2020 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/gotowosc-sojuszniczego-dowodztwa-sil-polaczonych-nato-w-norfolk/, [11.12.2024].

[482] B. Podalska, *Prezydent Duda: Szczyt NATO sukcesem Sojuszu i Polski*, 5 grudnia 2019 r., Portal euractiv.pl, https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-e/news/prezydent-duda-szczyt-nato-sukcesem--sojuszu-i-polski/, [12.12.2024].

14 czerwca 2021 r. w Brukseli przywódcy i szefowie rządów państw NATO spotkali się na pierwszym szczycie Sojuszu z udziałem prezydenta USA Joe Bidena. Pierwszy szczyt z udziałem nowego prezydenta USA był symbolicznym otwarciem nowego rozdziału w relacjach USA z sojusznikami, gdzie jednoznacznie potwierdzono gotowość USA do wypełnienia gwarancji kolektywnej obrony zgodnie z art. 5. traktatu waszyngtońskiego. Jednocześnie szczyt ten stanowił ważny etap w procesie adaptacji NATO do nowych wyzwań i zagrożeń. W czasie prezydentury Donalda Trumpa w NATO występowały silne napięcia polityczne. Był to okres niepewności działań USA, które rywalizując z Chinami, mogły stracić zainteresowanie bezpieczeństwem Europy. Jednym z priorytetów szczytu była decyzja o rozpoczęciu prac nad nową strategią NATO, która miała być przyjęta w 2022 r. i wyznaczyć priorytety Sojuszu na kolejną dekadę. Ponadto Stoltenberg w ramach tzw. inicjatywy NATO 2030 (dyskusji eksperckich i politycznych) sformułował rekomendacje, a podczas szczytu część z nich została zatwierdzona. Uznano m.in. Chiny za systemowe wyzwanie dla porządku międzynarodowego oraz dla bezpieczeństwa Sojuszu w dziedzinach: zagrożeń asymetrycznych, cyberataków, przestrzeni kosmicznej, bezpieczeństwa morskich szlaków komunikacyjnych, dezinformacji i rozwoju nowych technologii. Sojusz wskazuje też na współpracę militarną Chin i Federacji Rosyjskiej na obszarze euroatlantyckim. Kraje członkowskie NATO w zdecydowany sposób wskazały na Federację Rosyjską jako państwo, które prowadzi agresywną politykę i stanowi rosnące zagrożenie dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego[483].

W związku z agresją na Ukrainę, dzień po rosyjskiej agresji, 25 lutego 2022 r. zwołano wirtualny szczyt NATO. Na zakończenie obrad, w wydanym oświadczeniu przywódców państw i szefów rządów państw NATO w sprawie ataku Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, mocno potępiono pełnoskalową inwazję, wzywając agresora do natychmiastowego przerwania działań i wycofania wojsk. Podkreślono też zobowiązanie NATO do kontynuacji politycznego i praktycznego wsparcia Ukrainy. Na Szczycie sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg ogłosił, że na wschodniej flance Sojuszu zostaną rozlokowanie Siły Odpowiedzi NATO zapewniające silne i wiarygodne odstraszanie oraz obronę terytorium NATO, zarówno teraz, jak i w przyszłości[484]. Miesiąc po wirtualnym

[483] W. Lorenz, *Szczyt NATO w Brukseli – przełomowy moment dla Sojuszu*, 15 czerwca 2021 r., Komentarz nr 49, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2021.

[484] K. Motacki, *Znaczenie wzmocnionej wysuniętej obecności NATO dla bezpieczeństwa Polski i krajów bałtyckich*, kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe nr 44, Wydawnictwo BBN, Warszawa 2024, s. 102-103.

szczycie, zorganizowano 24 marca 2022 r. w Brukseli specjalny szczyt NATO, gdzie tym razem przywódcy spotkali się osobiście. Szczyt był wymownym sygnałem determinacji i politycznej spójności w obliczu trwającej od miesiąca wojny rosyjsko-ukraińskiej. Szczyt wskazał jasno, że NATO nie zrezygnuje ze wsparcia dla Ukrainy, a nawet będzie je zwiększać. Ogłosił również wzmocnienie swojej zdolności do obrony i odstraszania. Zatwierdzono również ważną decyzję utworzenia czterech nowych grup bojowych – w Rumunii, Bułgarii, Słowacji i Węgrzech. Tym samym, razem z istniejącymi grupami w państwach bałtyckich i w Polsce, Sojusz utworzył osiem takich formacji wzdłuż wschodniej flanki. Decyzje te miały utrudnić Federacji Rosyjskiej zastraszanie poszczególnych państw w sytuacji konfliktu z NATO, a jednocześnie dzięki temu Sojuszowi łatwiej będzie np. podjąć decyzję o uruchomieniu art. 5[485]. Należy nadmienić, że z ostatnim zadaniem sojusznicy poradzili sobie stosunkowo dobrze. Zadanie zrealizowano w połowie 2023 r., gdy zakończono formowanie wszystkich czterech ww. grup bojowych, których wielkość okazała się zróżnicowana, najmniejsza w sile 900 żołnierzy powstała na Węgrzech[486].

Bardzo ważny szczyt NATO, w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej, odbył się 29-30 czerwca 2022 r. w Madrycie. Ranga tego szczytu wynikała z przygotowywanych i podjętych decyzji wynikających z podniesienia bezpieczeństwa Sojuszu. W kluczowym dokumencie NATO wskazało Federację Rosyjską jako główne zagrożenie pokoju oraz jej intensyfikowanie współpracy z Chinami, które wspólnie dążą do podważenia obecnego porządku międzynarodowego, stojąc w opozycji do wartości świata zachodniego. Po raz kolejny sformułowano decyzje w obszarze odstraszania oraz wspólnej obrony. Dotyczyło to liczebność sił szybkiego reagowania, która ma zostać podniesiona z 40 tys. do 300 tys. żołnierzy, a grupy bojowe na wschodniej flance NATO mają zostać podniesione do poziomu brygady. Siły te miałyby też funkcjonować na podwyższonym poziomie gotowości – do 10 dni (100 tys. żołnierzy), 10–30 dni (200 tys. żołnierzy) i 30–180 dni (500 tys. żołnierzy)[487]. Zaplanowano rozmieszczenie i zmagazynowanie większej ilości sprzętu, w tym USA w Euro-

[485] W. Lorenz, *Specjalny szczyt NATO w Brukseli*, 25 marca 2022 r., Komentarz nr 70, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2022.

[486] M. Madej, *NATO w 2023 roku: na początku nadzieje, na końcu frustracja*, Rocznik Strategiczny 2023/24, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2024, s. 50.

[487] J. Gotkowska, J. Tarociński, *Co po Madrycie? Szczyt NATO a bezpieczeństwo wschodniej flanki*, 5 lipca 2022 r., Komentarze nr 462, Wydawnictwo Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2022, s. 3.

pie oraz zwiększenie zdolności w obszarze obrony powietrznej, wzmocnienie dowodzenia oraz dopracowanie planów obronnych. Zobligowano też państwa członkowskie do osiągnięcia poziomu 2% PKB na cele obronne. Ponadto podjęto historyczną decyzję o zaproszeniu do Sojuszu Finlandii oraz Szwecji. Decyzja ta była ostatecznie możliwa dzięki wynegocjowaniu w przededniu szczytu przez oba zainteresowane państwa porozumienia z Turcją, która uprzednio groziła nieudzieleniem zgody na poszerzenie NATO. Natomiast fakt przystąpienie Finlandii i Szwecji do NATO nastąpił dopiero po ratyfikacji Protokołów Akcesyjnych przez wszystkie 30 państw członkowskich, co było procesem złożonym politycznie. Natomiast prezydent USA – Joe Biden ogłosił podjęcie konkretnych kroków na rzecz zwiększenia amerykańskiej obecności wojskowej w Europie. W pierwszej kolejności, zaplanowano, że w Polsce zostanie ulokowana stała siedziba dowództwa V Korpusu US Army. Ponadto, do Rumunii zaplanowano skierowanie brygady w systemie rotacyjnym, której elementy będą w stanie operować na całej flance wschodniej. Zaplanowano też, że zostanie wzmocniona rotacyjna obecność w państwach bałtyckich. Zatwierdzono też nową Koncepcję Strategiczną na kolejną dekadę. Poprzedni dokument pochodził z 2010 r. i został przyjęty podczas szczytu w Lizbonie[488].

Kolejny szczyt NATO zorganizowano w Wilnie w dniach 11-12 lipca 2023 r. Dyskutowano na nim o wzmocnieniu obrony i odstraszania, przyszłym członkostwie Ukrainy w Sojuszu oraz pogłębieniu relacji z partnerami z regionu Indo-Pacyfiku. Po raz pierwszy jako członek Sojuszu wystąpiła Finlandia. Ponadto w szczycie wziął także udział prezydent Ukrainy, szefowie państw i rządów Australii, Japonii, Szwecji, Nowej Zelandii i Republiki Korei, przewodniczący Rady Europejskiej i przewodnicząca Komisji Europejskiej, a także ministrowie spraw zagranicznych Gruzji i Republiki Mołdawii oraz wiceminister spraw zagranicznych Bośni i Hercegowiny. Obecność prezydenta Ukrainy zdominowały spory państw Sojuszu wokół perspektywy przyjęcia Ukrainy do NATO. Niewystosowanie zaproszenia do Sojuszu i niewytyczenie klarownej ścieżki akcesji, pokazały brak konsensusu wśród sojuszników w tej kwestii. Zapewniono natomiast, że zaproszenie dla Kijowa zostanie wystosowane tylko wówczas, gdy wszyscy sojusznicy się na to zgodzą i kiedy zostaną spełnione ku temu warunki. Obecny na szczycie prezydent Ukrainy ostro skrytykował zapisy deklaracji szczytu przed jej publikacją, co stanowiło próbę wywarcia

[488] J. Graca, *NATO zwiera szeregi. Co przyniósł szczyt w Madrycie?,* 30 czerwca 2022 r., Portal INE, https://ine.org.pl/nato-zwiera-szeregi-co-przyniosl-szczyt-w-madrycie/, [10.01.2025].

presji w celu zmiany decyzji Sojuszu. Nie spowodowało to większych zmian, a świadczyło, że USA zostawiły kartę przetargową w przyszłych negocjacjach pokojowych z Federacją Rosyjską. Kolejnym istotnym tematem w Wilnie była polityka NATO w stosunku do Chin i Indo-Pacyfiku. W szczycie Sojuszu wzięli udział szefowie rządów i państw czterech partnerów z obszaru Indo-Pacyfiku (AP4) – Australii, Japonii, Nowej Zelandii i Republiki Korei. Oprócz zaproszenia AP4 na szczyt w celu zaznaczenie ich wsparcia dla Ukrainy i dezaprobaty na działania Federacji Rosyjskiej, celem było przede wszystkim podkreślenie współpracy w kwestii powstrzymywania agresywnej polityki Chin w regionie indopacyficznym. Dokument końcowy szczytu powtórzył zapisy Koncepcji Strategicznej z 2022 r. w tym, że deklarowane ambicje i kurs ChRL stanowią wyzwanie dla interesów, bezpieczeństwa i wartości sojuszników[489]. Natomiast jednym z głównych aspektów dotyczących spraw obronnych na szczycie w Wilnie był częściowy powrót NATO do procesów i struktur z zakresu planowania obronnego, funkcjonujących w trakcie zimnej wojny, z których zrezygnował w latach dziewięćdziesiątych. Przywódcy NATO zatwierdzili regionalne plany obronne, które są niejawne, a znane są jedynie ogólne założenia koncepcji odstraszania i obrony, która stała się podstawą ich opracowania. Zasadniczo zapewniają zdolność do reagowania na rosyjskie zagrożenie z wielu kierunków jednocześnie. Przyjęto następujące regionalne plany obronne dla trzech obszarów operacyjnych:

- Północ (europejska część Arktyki i Atlantyk),
- Centrum (region Europy Zachodniej na północ od Alp i Europa Środkowa),
- Południe (basen Morza Czarnego i Śródziemnego).

Podział ten pozwala na dostosowanie reakcji militarnej do różnych uwarunkowań geograficznych, które mogą wpływać na charakter zagrożenia (np. państwa północnej i wschodniej flanki są bardziej narażone na atak wojsk lądowych). Przyjęte założenia są efektem zmiany strategii wojskowej i politycznej NATO oraz wskazania Federacji Rosyjskiej za największe zagrożenie dla bezpieczeństwa państw Sojuszu, a terroryzmu za główne zagrożenie asymetryczne. Za nową koncepcją idą też zmiany wdrożenia nowego modelu sił, który umożliwi reagowanie na zagrożenia zgodnie z planami. W celu uzyskania

[489] J. Gotkowska, J. Graca, *Szczyt NATO w Wilnie: przełomy i niespełnione nadzieje*, 13 lipca 2023 r., Komentarze nr 526, Wydawnictwo Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2023, s. 1-5.

większych zdolność do działania zgodnie z planami, państwa członkowskie będą musiały przeznaczyć znacznie większe siły na potrzeby NATO niż wcześniej. Natomiast w stosunku do poszczególnych rodzajów wojsk, zasadniczym celem NATO jest posiadanie w stanie wysokiej gotowości 100 brygad wojsk lądowych, 1 400 samolotów bojowych i 250 dużych okrętów nawodnych i podwodnych[490].

Bardzo ważnym elementem podniesienia możliwości obronnych Sojuszu w ostatnich latach były etapy przyjęcia Finlandii i Szwecji do NATO. Proces ten zapoczątkowało jednoczesne złożenie przez Finlandię i Szwecję 18 maja 2022 r. wniosków o akcesję do NATO. Wynikało to z faktu pełnoskalowej wojny, którą Federacja Rosyjska rozpętała na Ukrainie oraz coraz agresywniejszej postawy Kremla w rejonie Bałtyku. W przypadku Finlandii przystąpienie do Sojuszu nastąpiło 4 kwietnia 2023 r. W tym dniu Turcja – ostatnie państwo, które zatwierdziło fińskie członkostwo w Sojuszu – przekazała Departamentowi Stanu USA swoje dokumenty ratyfikacyjne. Tym samym w siedemdziesiątą czwartą rocznicę powstania NATO, Finlandia stała się jego trzydziestym pierwszym członkiem[491]. Natomiast Szwecja musiała czekać blisko dwa lata na wejście do NATO. Nastąpiło to 7 marca 2024 r. i Szwecja stała się 32. pełnoprawnym państwem członkowskim Sojuszu Północnoatlantyckiego, po uzyskaniu zgody od pozostałych państw, szczególnie Turcji i Węgier, należących do NATO[492].

W 75. rocznicę powstania Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, w dniach 9-11 lipca 2024 r., w Waszyngtonie, został zorganizowany Szczyt NATO. Ten trzydniowy, jubileuszowy szczyt przyniósł wiele deklaracji i zobowiązań w obszarze trzech tematów: wzmacnianie sojuszniczego odstraszania i obrony, pomoc Ukrainie oraz współpraca z partnerami z obszaru Indo-Pacyfiku. Dla zwiększenia synergii potencjału siły, dla państw NATO, najważniejszy był temat wzmacnianie sojuszniczego odstraszania i obrony. Nie był to temat nowy, a w Waszyngtonie dokonano przeglądu wdrażanych decyzji podjętych w poprzednich latach na spotkaniach w Madrycie w 2022 r. i Wilnie w 2023 r.

---

[490] W. Lorenz, *Znaczenie regionalnych planów obronnych NATO*, 26 września 2023 r., Biuletyn nr 135, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2023.

[491] J. Gotkowska, J. Tarociński, *Finlandia trzydziestym pierwszym państwem członkowskim NATO*, 4 kwietnia 2023 r., Analizy OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-04-04/finlandia-trzydziestym-pierwszym-panstwem-czlonkowskim-nato, [10.01.2025].

[492] S. Kozioł, *Szwecja oficjalnie w NATO*, 7 marca 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/geopolityka/szwecja-oficjalnie-w-nato, [10.01.2025].

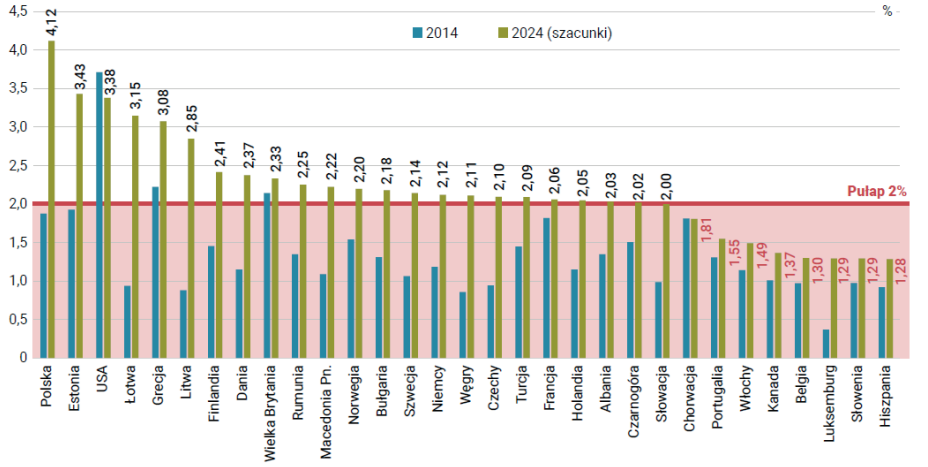
Tym samym nie przyniósł on przełomowych postanowień dotyczących obrony zbiorowej, ale przyniósł analizę działań i dalszej poprawy w obszarze wdrożenia nowego modelu sił i planów obronnych. W Deklaracji Szczytu Waszyngtońskiego wyliczono obszary, w których powinna przebiegać dalsza modernizacja systemu obrony zbiorowej Sojuszu:

- generowanie niezbędnych sił, zdolności, środków i infrastruktury do nowych planów obronnych,
- częstsze organizowanie dużych ćwiczeń wojskowych,
- zwiększanie zdolności w zakresie produkcji zbrojeniowej,
- inwestycje w system kontroli i dowodzenia,
- rozwój logistyki i mobilności wojskowej,
- wzmacnianie wysuniętych sił na wschodniej flance,
- przyśpieszenie włączenia domeny kosmicznej do planowania, ćwiczeń i operacji,
- utworzenie Zintegrowanego Centrum Obrony Cybernetycznej NATO,
- poprawa ochrony podmorskiej infrastruktury krytycznej,
- inwestycje w obronę przed bronią masowego rażenia,
- dalszy rozwój interoperacyjności[493].

W Waszyngtonie potwierdzono też włączenie amerykańskiej bazy w Redzikowie w natowski system obrony antybalistycznej. Organizowany w Waszyngtonie jubileuszowy szczyt był okazją do porównania wydatków obronnych członków NATO, gdyż dekadę temu w Newport zobowiązali się oni do zwiększania nakładów na ten cel w kierunku 2% PKB na przestrzeni dekady. W 2024 r. wytyczne te wypełniło 23 sojuszników (rysunek 22). Największe państwa, które ich nie zrealizowały, to: Kanada (1,37%), Włochy (1,49%), Hiszpania (1,28%) i Belgia (1,3%). Dość wyraźnie zwiększyły się wydatki na modernizację techniczną sił zbrojnych państw NATO. Na pozyskiwanie nowego uzbrojenia i sprzętu wojskowego wszyscy sojusznicy z wyjątkiem Kanady i Belgii przeznaczają minimum 20% budżetu obrony (rysunek 9 w Rozdziale 3). W wypełnianiu obydwu tych zadań na pierwszym miejscu jest Polska, która wiedzie prym w wydatkach obronnych – 4,12% PKB oraz wydatkach na nowe uzbrojenie i sprzęt wojskowy – 51,1% wydatków obronnych[494].

[493] *Washington Summit Declaration*, 10 July 2024, NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm, [10.01.2025].

[494] R. Pszczel, P. Szymański, *Szczyt w Waszyngtonie – jubileusz Sojuszu w cieniu wojny*, 12 lipca 2024 r., Komentarze nr 611, Wydawnictwo Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2024, s. 1-3.

Rysunek 22. Wydatki obronne państw NATO jako procent PKB – porównanie 2014 r. z 2024 r.

Źródło: R. Pszczel, P. Szymański, *Szczyt w Waszyngtonie – jubileusz Sojuszu w cieniu wojny*, 12 lipca 2024 r., Komentarze nr 611, OSW, Warszawa, s. 6.

W przypadku działań na rzecz Ukrainy, kolejny szczyt w Waszyngtonie nie przyniósł przełomu politycznego w sprawie przyspieszenia procesu przyjęcia tego kraju do NATO. Spośród największych państw sprzeciwiały się temu w szczególności USA i Niemcy. W dalszym ciągu wiele krajów obawiało się, że objęcie Ukrainy natowskimi gwarancjami bezpieczeństwa w trakcie wojny może wpłynąć na wciągnięcie ich w ten konflikt. Nie zrezygnowano na szczycie z wypracowania decyzji o kolejnych przygotowaniach długofalowego programu wspierania Ukrainy przez NATO. Podjęto też decyzję o roli koordynatora programu dostaw sprzętu wojskowego i uzbrojenia dla Ukrainy przez Stany Zjednoczone. Dotyczy to również koordynacji programów szkoleniowych oraz organizacji logistyki dostaw, a w dalszej perspektywie także napraw sprzętu. Zatwierdzone pakiety pomocowe w sposób istotny uzupełniła decyzja dotycząca pełnej aktywizacji zlokalizowanego w Bydgoszczy Połączonego Centrum Analiz, Szkolenia i Edukacji NATO-Ukraina ((NATO-Ukraine Joint Analysis, Training and Education Center, JATEC)[495]. Do głównych zadań nowej jednostki należeć będzie:

– analiza i synteza doświadczeń w dziedzinie obronności i bezpieczeństwa,

[495] Uroczyste otwarcie Centrum Analiz, Szkolenia i Edukacji NATO-Ukraina odbyło się 17 lutego 2025 r.

- doskonalenie systemu szkoleń i edukacji wojskowej,
- wspieranie zwiększania interoperacyjności między siłami zbrojnymi Ukrainy a NATO,
- rozwój zdolności Sił Zbrojnych Ukrainy[496].

Ponadto za duży sukces należy uznać osiągnięcie porozumienia, będącego elementem opracowanej deklaracji ze szczytu, dotyczącej politycznej obietnicy państw członkowskich o zagwarantowaniu sporych funduszy na pomoc wojskową dla Ukrainy – 40 mld EUR rocznie, z czego połowa przypadnie na USA. Obrady szczytu w Waszyngtonie kontynuowały utrzymanie relacji partnerskich z grupą państw Indo-Pacyfiku – AP4 (Japonia, Korea Południowa, Australia i Nowa Zelandia). Po raz trzeci sojusznicy spotkali się z ich przywódcami, do których dołączyli przedstawiciele UE. Mimo wcześniejszych oczekiwań nie opublikowano wspólnej deklaracji. Państwa Europy, zaangażowane w sytuację na Ukrainie, nie angażowały się w pogłębianie partnerstwa z AP4[497].

Realizowane działania NATO od pierwszej agresji Federacji Rosyjskiej w 2014 r. ukierunkowane zostały, zgodnie z realizowanymi systematycznie szczytami przywódców państw Sojuszu, na zmianę podejścia wobec środowiska bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej. Uznanie Federacji Rosyjskiej jako największego zagrożenia wraz z Białorusią, spowodowało przyjęcie szeregu działań na przestrzeni kolejnych dziesięciu lat funkcjonowania NATO. Działania te zostały przyspieszone po otwartej agresji militarnej Federacji Rosyjskiej w 2022 r. na teren Ukrainy. Odsłoniło to brutalnie politykę Władimira Putina, szczególnie, wobec tego kraju, ale jednocześnie pokazało pełną ignorancję dla całego Zachodu i stało się wyzwaniem dla Sojuszu Północnoatlantyckiego. Ta sytuacja pobudziła jeszcze większe działania NATO na wschodniej flance, pokazując ostry zwrot zwiększonych wydatków finansowych na obronność krajów z tego regionu, jak Polska, Rumunia czy mniejszych, jak Litwa, Łotwa, Czechy i Słowacja. Wyciągając wnioski z toczącej się wojny, kraje Sojuszu zrozumiały, że jednym z najważniejszych elementów we współczesnej wojnie pozostaje nadal posiadanie zapasów sprzętu wojskowego, amunicji, głównie ciężkiej, artyleryjskiej oraz system zaopatrzenia logistycznego z magazynami. Wzrosło też znaczenie dronów powietrznych i morskich. Poza tym należało zwiększyć liczebność gotowych do działania oddziałów oraz zreorganizować

[496] *Centrum Analiz, Szkolenia i Edukacji NATO Ukraina oficjalnie otwarte!,* 17 lutego 2025 r., Portal Rządowy, https://www.gov.pl/web/uw-kujawsko-pomorski/centrum-nato-ukraina-oficjalnie-otwarte, [20.02.2025].

[497] R. Pszczel, P. Szymański, *Szczyt w Waszyngtonie …*, op. cit., s. 5-6.

struktury, przygotowując się na każdą ewentualność ze strony Federacji Rosyjskiej w obszarze wschodniej flanki. Zrealizowanie konsekwentnie tych planów może przynieść przewagę wystarczającą do odstraszania w tym obszarze i oddalić na najbliższe lata możliwość agresji Federacji Rosyjskiej na któreś państwo NATO. Obawy te wynikają z antyzachodniej retoryki Putina i jego otoczenia oraz faktu, że państwo i społeczeństwo rosyjskie znalazło się na drodze militaryzacji życia społecznego i gospodarczego[498]. Jedynym elementem łagodzącym tę retorykę, jest fakt, że Federacja Rosyjska na wojnie z Ukrainą poniosła bardzo duże straty wojskowe w sprzęcie i ludziach, szczególnie w trzech rodzajach sił zbrojnych – wojskach lądowych, siłach powietrznych i marynarce wojennej. Ponadto wpływ na osłabienie przemysłu rosyjskiego miały sankcje finansowo-gospodarcze Zachodu. Odbudowa potencjału militarnego będzie wymagała czasu, obejmującego nawet do dekady, co pozwala spojrzeć optymistycznie na poprawę zdolności wojskowo-zbrojeniowych państw NATO. Ponadto ważnym elementem wzmocnienia zdolności odstraszania i obrony NATO na wschodniej flance było przyjęcie do Sojuszu Finlandii i Szwecji.

Oprócz wielu uzgodnień, w tym zobowiązań finansowych państw NATO, jednym z ważnych elementów gotowości bojowej Sojuszu są wspólne ćwiczenia na różnym szczeblu, o różnej intensywności. Realizując te cele, w pierwszej połowie 2024 r., NATO zorganizowało największe od czasów zimnej wojny ćwiczenia wojskowe. Odbyły się pod kryptonimem „Steadfast Defender-24" (STDE-24), obejmując całą grupę przedsięwzięć logistycznych i szkolno-bojowych, trwających od stycznia do maja 2024 r. Formalnie w ramach STDE-24 zrealizowano kilkanaście ćwiczeń w całej Europie, ale poza tym, wiele innych było skorelowanych z tymi oficjalnie przypisanymi do STDE-24, więc skala aktywności NATO była bezprecedensowa w porównaniu do ostatnich dekad. Był to rozbudowany scenariusz operacji obronnej NATO we wschodniej części Sojuszu, w którym łącznie uczestniczyło blisko 90 tysięcy żołnierzy. Jednym z ważniejszych wydarzeń „Steadfast Defender-24" były polskie narodowe ćwiczenia „Dragon-24" (DR-24), z dużym udziałem wojsk sojuszniczych. Zanim do tego doszło zrealizowano w lutym 2024 r. dwutygodniowe ćwiczenie szpicy NATO (Very High Readiness Joint Task Force, VJTF) pod kryptonimem „Brilliant Jump-24" (BRJU-24). Dyżur VJTF od stycznia 2024 r. prowadzony był z Wielką Brytanią jako państwem wiodącym. Tym samym to brytyjska 7.

[498] A. Legucka, D. Szeligowski, *„Długa wojna" Putina*, 23 lutego 2024 r., Biuletyn nr 31, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2024.

Brygada, słynne od II wojny światowej „Szczury Pustyni", załadowała blisko 600 swoich pojazdów w porcie Southampton i transportem morskim wylądowała w niemieckim porcie Emden, skąd drogą lądową dotarła do Polski. Natomiast żołnierzy brytyjskich z VJTF przerzucono samolotami do Hanoweru i Szczecina. Do portu w Szczecinie drogą morską, dotarł również transport hiszpański ze składu VJTF. Na główny poligon ćwiczeń BRJU-24, wybrano Centrum Szkolenia Bojowego Drawsko w Drawsku Pomorskim. „Brilliant Jump-24" zazębiał się z polskim ćwiczeniem „Dragon-24", które trwało od 27 lutego do 14 marca 2024 r. W polskim ćwiczeniu narodowym uczestniczyły także wojska z ośmiu państw sojuszniczych. Na szczeblu operacyjnym „operacją obronną" dowodził 2. Korpus Polski – Dowództwo Komponentu Lądowego, we współdziałaniu z amerykańskim V Korpusem i Wielonarodowym Korpusem Północny-Wschód. Głównymi ćwiczącymi podczas DR-24 ze strony Sił Zbrojnych RP była przede wszystkim 11. Dywizja Kawalerii Pancernej, ale i 16. Dywizja Zmechanizowana, Wojska Specjalne, Wojska Obrony Terytorialnej, lotnictwo, flota oraz siły wsparcia i zabezpieczenia. Łącznie w DR-24 Wojsko Polskie zaangażowało około 15 000 żołnierzy, 48 czołgów i prawie 100 innych pojazdów opancerzonych. Ze strony sojuszniczych wojsk brytyjskich, niemieckich, francuskich, amerykańskich, hiszpańskich, słoweńskich, tureckich i litewskich, udział wzięło ok. 4 000 żołnierzy i kilkaset sztuk sprzętu wojskowego[499].

6.2. Wzmocnienie sił USA w Polsce po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej 2022 r.

Na wstępie należy przypomnieć, jak ważne i perspektywiczne były starania Polski w celu przyjęcia na terenie naszego kraju wojsk USA. Działania zmierzające do ich pobytu rozpoczęły się już pod koniec pierwszej dekady XXI wieku. 11 grudnia 2009 r. podpisano w Warszawie dwustronne porozumienie Status of Forces Agreement (SOFA) o statusie sił zbrojnych USA przez premiera Donalda Tuska i wiceprezydenta USA Joe Bidena, określające zasady stacjonowania żołnierzy amerykańskich w Polsce[500]. Od kwietnia 2014 r.

[499] M. Cielma, *„Dragon-24" – nie tylko Wojsko Polskie broni wschodnich rubieży*, Nowa Technika Wojskowa nr 4, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2024, s. 10-13.

[500] Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o statusie sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych Ameryki na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, podpisana w Warszawie dnia 11 grudnia 2009 r. (Dz. U. 2009, Nr 266, poz. 422).

w Polsce pojawiły się pierwsze jednostki wojsk lądowych – spadochroniarze 173. Brygady Powietrznodesantowej. Tym samym działania zbrojne Federacji Rosyjskiej na wschodzie Ukrainy zapoczątkowały ciągłą obecność US Army w Polsce. Realizowane to było w ramach rotacji kolejnych jednostek wojskowych USA. W zmieniającym się środowisku bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej NATO podjęło decyzję na szczycie w Warszawie w 2016 r. o ustanowieniu ciągłej obecności batalionowych grup bojowych w Polsce i krajach bałtyckich. Amerykanie przyjęli dowództwo nad grupą batalionową, rozmieszczoną w Polsce (w rejonie Orzysza i Bemowa Piskiego). Kolejnym bardzo ważnym elementem amerykańskiego zaangażowania było rozmieszczenie sprzętu. W latach 2016-2017 USA zdecydowały, że w kilku lokalizacjach w Europie zostanie rozmieszczony sprzęt dla pełnej dywizji pancernej, w tym dla dwóch brygad, dowództwa, ale też jednostek artylerii, wsparcia logistycznego itd. W tamtym okresie w Belgii, Holandii i Niemczech znajdowała się już część wyposażenia dywizji. Zaplanowano, że sprzęt dla jednej z brygad będzie rozmieszczony w Powidzu, a powstające tam instalacje w celu jego magazynowania będą finansowane przez NATO. Na przestrzeni jednego, 2019 r., podpisano dwie deklaracje Polski z USA, wskazujące na tworzenie nowych struktur organizacyjnych i rozbudowę infrastruktury wojsk amerykańskich w naszym kraju. Pierwsza została podpisana 12 czerwca 2019 r. – Wspólna Deklaracja Prezydentów o Współpracy Obronnej w zakresie obecności sił zbrojnych USA na terytorium RP, która wskazywała następujące cele do realizacji:

- utworzenie Wysuniętego Dowództwa Dywizyjnego USA w Polsce;
- utworzenie i wspólne wykorzystywanie przez Siły Zbrojne Stanów Zjednoczonych i Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej Centrum Szkolenia Bojowego (CSB) w Drawsku Pomorskim oraz docelowo w kilku innych lokalizacjach w Polsce. Stany Zjednoczone zamierzają kontynuować wsparcie dla Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w utworzeniu CSB przez zapewnienie obecności amerykańskich doradców;
- utworzenie w Polsce eskadry bezzałogowych statków powietrznych MQ-9 Sił Powietrznych USA, przeznaczonych do działań wywiadowczych, zwiadowczych i rozpoznawczych. Stany Zjednoczone zamierzają udostępniać Polsce, stosownie do okoliczności, informacje uzyskane w wyniku działań tej eskadry w celu wspierania naszych założeń obronnych;

- utworzenie bazy lotniczej załadunkowo-rozładunkowej w celu wspierania przemieszczenia się wojsk dla odbycia ćwiczeń lub na wypadek kryzysu;
- utworzenie grupy wsparcia w celu zabezpieczenia obecnych i przyszłych Sił Zbrojnych USA w Polsce;
- utworzenie w Polsce zdolności sił specjalnych USA w celu wsparcia operacji powietrznych, lądowych i morskich;
- utworzenie infrastruktury wspierającej obecność w Polsce pancernej brygadowej grupy bojowej, lotniczej brygady bojowej oraz batalionu wsparcia logistycznego[501].

Natomiast 23 września 2019 r. przyjęto Wspólną deklaracją Prezydentów Polski i USA na temat pogłębiania współpracy obronnej, w tym rozwinięcie kolejnych dowództw i przyjęcie następujących lokalizacji wojsk USA w Polsce:

- Poznań wyznaczono na siedzibę Wysuniętego Dowództwa Dywizyjnego oraz grupy wsparcia w obszarze działań Sił Lądowych Stanów Zjednoczonych (dowództwo zostało już sformowane),
- Drawsko Pomorskie wyznaczono na główną siedzibę Centrum Szkolenia Bojowego do wspólnego wykorzystania przez Siły Zbrojne Polski i Stanów Zjednoczonych,
- Wrocław-Strachowice wyznaczono na siedzibę bazy lotniczej załadunkowo-rozładunkowej Sił Powietrznych Stanów Zjednoczonych,
- Łask wyznaczono na siedzibę eskadry zdalnie sterowanych statków powietrznych Sił Powietrznych Stanów Zjednoczonych,
- Powidz wyznaczono na siedzibę lotniczej brygady bojowej, batalionu bojowego wsparcia logistycznego oraz obiektu sił specjalnych,
- Lubliniec wyznaczono na siedzibę kolejnego obiektu sił specjalnych[502].

W celu realizacji zwiększonych zadań wojsk amerykańskich w Polsce 15 sierpnia 2020 r. podpisano w Warszawie kolejne porozumienie między rządem Rzeczypospolitej Polskiej a rządem Stanów Zjednoczonych o wzmocnionej współpracy obronnej (Enhanced Defense Cooperation Agreement, EDCA)

[501] *Wspólna Deklaracja Prezydentów o Współpracy Obronnej w zakresie obecności sił zbrojnych USA na terytorium RP*, 12 czerwca 2019 r., Portal BBN, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/Wspolna_Deklaracja_Prezydentow_o_Wspolpracy_Obronnej_w_zakresie_obecnosci_sil_zbrojnych_USA_na_terytorium_RP.pdf, [12.01.2025].

[502] *Polsko-amerykańska współpraca wojskowa – wczoraj, dziś, jutro [ANALIZA]*, 24 czerwca 2020 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/polsko-amerykanska-wspolpraca-wojskowa-wczoraj-dzis-jutro-analiza, [10.01.2025].

tworzącej warunki trwałej i długookresowej obecności sił zbrojnych USA w Polsce[503]. W 2020 r. zgodnie z zapowiedziami w Poznaniu odtworzono wysunięty punkt dowodzenia V Korpusu Wojsk Lądowych Stanów Zjednoczonych, z kwaterą główna w USA, by zwiększyć zdolności kierowania i dowodzenia obroną kolektywną w Europie. W czasach zimnej wojny V Korpus odpowiadał za obronę Przesmyku Fuldy (tzw. Fulda Gap), uznawanego za najbardziej zagrożony potencjalną agresją Układu Warszawskiego[504]. W 2020 r. w Polsce przebywało ok. 4,5 tys. amerykańskich żołnierzy.

Pełnoskalowa wojna Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie rozpoczęta 24 lutego 2022 r. wywołała wśród państw Sojuszu Północnoatlantyckiego ogromny wstrząs. Wprawdzie doniesienia o możliwej agresji docierały do państw Europy Zachodniej, niemniej jednak nie traktowano ich w pełni poważnie. Wojna tocząca się na Ukrainie nie jest wyłącznie sprawą regionalną i nie może jako taka ulec deeskalacji. Nie należy zapominać, że mamy tu do czynienia z napaścią na państwo demokratyczne. Jak się wydaje, ta agresja militarna, jeśli nie zostanie zażegnana, może prowadzić do zmiany porządku i ładu światowego. Głównym celem Federacji Rosyjskiej miało być utworzenie korytarza lądowego na Krym, po uprzednim zajęciu, w przeciągu zaledwie kilku tygodni zarówno stolicy Ukrainy, jak i Okręgu donieckiego. Gdyby to przedsięwzięcie się udało, to Federacja Rosyjska zamierzała zająć całą wschodnią część Ukrainy, wszystkie tereny na wschód od Dniepru. Za tymi planami odnoszącymi się do żądań terytorialnych, szła też wola usunięcia legalnie wybranych władz państwowych Ukrainy. Kolejnym krokiem byłoby wprowadzenie rządu marionetkowego i usankcjonowanie uzależnionego politycznie i militarnie od

[503] Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o wzmocnionej współpracy obronnej, podpisana w Warszawie dnia 15 sierpnia 2020 r. (Dz. U. 2020 poz. 2153).

[504] Historia V Korpusu jest ściśle związana z europejskim zaangażowaniem militarnym Stanów Zjednoczonych. Geneza powstania Korpusu sięga 1918 r., kiedy należało utrzymać odpowiedni poziom dowodzenia podczas trwania zmagań amerykańskich żołnierzy na frontach I wojny światowej. V Korpus zapisał również barwną kartę w trakcie trwania II wojny światowej przy inwazji Normandii (Op. Overlord – lądowanie D-Day) i późniejszych działania w toku walk w Europie. W XXI w. V Korpus był ważnym ogniwem zarówno w przypadku walk w Iraku, jak i Afganistanie (już w rejonie odpowiedzialności US CENTCOM). W 2013 r. odbyła się oficjalna ceremonia zawieszająca jego funkcjonowanie w Biebrich Palace w niemieckim Wiesbaden. Co ciekawe była to pierwsza sytuacja, począwszy od 1951 r., że Stany Zjednoczone nie miały już w Europie kwatery szczebla korpusu. Ostatecznie 11 lutego 2020 r. Amerykanie oficjalnie ponownie aktywowali działanie V Korpusu. Źródło*: „Camp Kościuszko" w Poznaniu*, 30 lipca 2022 r., Portal defence24.pl.

Federacji Rosyjskiej, statusu Ukrainy. Dalszym posunięciem musiałoby być stłumienie oporu obywateli Ukrainy i całkowite zastraszenie społeczeństwa. W tych działaniach Federacji Rosyjskiej niezwykle przydatne okazują się być asymetryczne metody prowadzenia walki zbrojnej i działania hybrydowe. To one uzupełniają szerokie instrumentarium militarne Federacji Rosyjskiej. „Specjalna operacja wojskowa" miała się zakończyć najpóźniej w ciągu kilku tygodni. Ten plan jednak nie powiódł się Federacji Rosyjskiej, szczególnie na północy Ukrainy, ze względu na:

- nieskuteczną realizację zakładanej koncepcji operacyjnej,
- brak przygotowania do długotrwałej walki,
- utrata dużych sił i środków w pierwszych tygodniach walk,
- brak realizacji kluczowych założeń operacyjnych,
- braki w realizacji procesu mobilizacyjnego,
- niskie morale żołnierzy.

Ukraina, w stosunku do 2014 r., zdołała zwiększyć zdolności sił zbrojnych, zintegrować system dowodzenia i kierowania, a przede wszystkim zwiększyła gotowość wojsk do działania operacyjnego. Należy podkreślić, że Ukraina potrafi skutecznie realizować działania obronne, korzystając przy tym z szerokiego wsparcia militarnego oraz politycznego państw NATO[505]. Powyższe działania Federacji Rosyjskiej pokazały słuszność decyzji Sojuszu Północnoatlantyckiego z USA na czele, w kwestii działań wyprzedzająco-odstraszających po 2014 r. w obszarze wschodniej flanki NATO.

Należy też zwrócić uwagę na działania Zachodu na kilka tygodni przed agresją. W związku z pogarszającymi się w 2021 r. stosunkami Federacja Rosyjska – USA i NATO, na początku 2022 r. podjęto rozmowy ostatniej szansy, przeciwdziałające agresywnym działaniom Federacji Rosyjskiej przy granicy z Ukrainą. Spotkanie amerykańsko-rosyjskie odbyło się 9 i 10 stycznia 2022 r. w Genewie. Tematem głównym było bezpieczeństwo w Europie i żądania Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy, USA i NATO. Zasadnicze rozmowy odbyły się 10 stycznia 2022 r., które trwały siedem godzin, przy pełnych składach delegacji, przedstawiających swoje postulaty. Rozmowy prowadzono na terenie stałego przedstawicielstwa USA przy ONZ w Genewie. Strony rozmów przedstawiły szczegółowo swoje stanowiska i zakreśliły tzw. „czerwone linie". Nieliczne informacje dotyczące rozmów pojawiły się w mediach, ale wskazywały, że zdania obydwu stron są rozbieżne, co nie przyniosło zbliżenia w większości

[505] M. Miszczuk, *Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego ...*, op. cit., s. 33-34.

kwestii. Jednym z głównych postulatów rosyjskich był powrót do stanu sprzed 1997 r., co było nie do zaakceptowania przez USA i NATO. Ponadto Federacja Rosyjska, poza żądaniem nierozszerzania Sojuszu, chciała również wycofania sił amerykańskich i sojuszniczych z państw wschodniej flanki NATO i zlikwidowania całej infrastruktury wojskowej. W przypadku niespełnienia żądań Federacja Rosyjska zapowiedziała podjęcie działań „wojskowo-technicznych". Tym samym Federacja Rosyjska zasugerowała, że może dojść do ataku militarnego przeciw Ukrainie, zwłaszcza w jej wschodniej części[506].

Powyższe fiasko tych rozmów, jak i poprzednich spowodowało, że USA podjęły decyzję dalszego wzmacniania swojej obecności na flance wschodniej NATO. 2 lutego 2022 r. Pentagon poinformował, że Stany Zjednoczone w ciągu najbliższych dni rozpoczną przerzut do Polski dodatkowych 1 700 żołnierzy z elitarnej jednostki z Fortu Bragg. Ponadto wskazano, że w ramach wzmocnienia wschodniej flanki NATO do Niemiec trafi dodatkowo 300 żołnierzy USA, a 1 000 zostanie przesuniętych z Niemiec do Rumunii[507]. W kolejnych dniach polscy politycy i media informowały o następnych grupach amerykańskich żołnierzy 82. Dywizji Powietrznodesantowej przerzucanych na lotnisko w Jasionce pod Rzeszowem. Podkreślano znaczenie tego przesunięcia wojsk amerykańskich, które miały stanowić element odstraszania przy granicy z Ukrainą. Polska stała się bardzo ważna dla dostaw pomocy sprzętowej i humanitarnej z Europy, USA, Kanady, Australii i innych państw. Państwa wspierające Ukrainę dostarczają sprzęt przede wszystkim do nieodległego od granicy Rzeszowa, który stał się zaopatrzeniowym hubem[508]. I to w ramach wsparcia materialnego Ukrainy, Polska przy wsparciu USA utworzyła centrum logistyczne POLLOGHUB w Rzeszowie, gdzie spływa pomoc z całego świata. Stąd m. in. sprzęt wojskowy przesyłany jest na Ukrainę. Szacuje się, że ponad 80% donacji wojskowych dla partnera ukraińskiego przeszło przez Polskę. Natomiast 15 lutego 2022 r. amerykańskie media poinformowały, że została podjęta kolejna

[506] M. Menkiszak, *Rosyjsko-amerykańskie rozmowy w Genewie: protokół rozbieżności*, 11 stycznia 2022 r., Analizy OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-11/rosyjsko-amerykanskie-rozmowy-w-genewie-protokol-rozbieznosci, [12.01.2025 r.].

[507] H. Rabiega, *Morawiecki o dodatkowych żołnierzach USA w Polsce: To ostrzeżenie dla W. Putina*, 2 lutego 2022 r., Portal Nowiny24, https://nowiny24.pl/morawiecki-o-dodatkowych-zolnierzach-usa-w-polsce-to-ostrzezenie-dla-w-putina/ar/c1-16029233, [12.01.2025].

[508] M. Małecki, *W Polsce stacjonuje blisko dziesięć tysięcy żołnierzy amerykańskich, w tym lotnictwo i obrona powietrzna*, 21 luty 2023 r., Portal PAP, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1539265%2Cw-polsce-stacjonuje-blisko-dziesiec-tysiecy-zolnierzy-amerykanskich-w-tym, [12.01.2025].

decyzja wysłania kolejnych 3 000 żołnierzy 82. Dywizji Powietrznodesantowej, którzy dołączą do pierwszej grupy w Jasionce[509]. Po skierowaniu ok. 4 700 żołnierzy w rejon Rzeszowa, USA rozpoczęły realizację kolejnych kroków organizacyjnych i materiałowych na terenie Polski. Głównym miejscem stacjonowania amerykańskich żołnierzy do listopada 2022 r. było Centrum Wystawienniczo-Kongresowe G2 Arena w Jasionce. To właśnie tam odwiedził ich w marcu 2022 r. prezydent Stanów Zjednoczonych Joe Biden podczas wizyty w Polsce. Miejsce stacjonowania przesunięto niedaleko, nadal w pobliżu lotniska Jasionka, gdzie stanęły całoroczne namioty i kontenery. Stworzono bazę, w której mieszkają amerykańscy żołnierze, a niedaleko mają też swoją bazę dla sprzętu w tym dla transporterów opancerzonych. W kolejnych miesiącach żołnierze z 82. Dywizji Powietrznodesantowej zostali zmienieni przez ich kolegów ze 101. Dywizji Powietrznodesantowej[510].

W konsekwencji agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, w pierwszej kolejności USA przemieściły z kontynentu amerykańskiego do Europy:

- brygadę pancerną do Niemiec jako element uruchomionych pierwszy raz w historii Sił Odpowiedzi NATO,
- brygadę powietrznodesantową do Polski (do rejonu Rzeszowa) ze składu 82. Dywizji Powietrznodesantowej, z pododdziałami kierowania i dowodzenia, wsparcia bojowego w tym batalion/dywizjon artylerii rakietowej HIMARS,
- samoloty myśliwskie IV i V generacji (F-35),
- samoloty tankowania powietrznego i walki radioelektronicznej (EA-18 Growler),
- okręty z systemem Aegis, z baz stacjonujących na stałe na kontynencie amerykańskim.

Działania te zwiększyły liczbę żołnierzy USA w Europie w drugiej połowie 2022 r. do ponad 100 000, pierwszy raz od ponad 15 lat. Zasadniczo zmieniono dyslokację części sił stacjonujących na stałe w Europie, przemieszczając

[509] J. Garamone, *More U.S. troops deploying to Europe, Guard leaving Ukraine*, 15 February 2022, Portal National Guard, https://www.nationalguard.mil/News/Article/2934989/more-us-troops-deploying-to-europe-guard-leaving-ukraine/, [11.01.2025].

[510] *Armia USA może zostać w Jasionce nawet 10 lat! Trwa boom budowlany*, 17 lutego 2023 r., Portal czytajrzeszow.pl, https://czytajrzeszow.pl/?idd=37&id=30234&poz=mr1&show=-1&pagebda1_mobile=0, [12.01.2025].

czasowo bazujące na stałe w Niemczech śmigłowce czy zestawy Patriot do Polski, do wsparcia jednostki powietrznodesantowej[511].

Kolejnym ważnym elementem wzmacniania obecności wojsk USA w Polsce, było przekształcenie działającej Regionalnej Grupy Wsparcia (ASG-P, Area Support Group Poland) w stały Garnizon Sił Zbrojnych USA (USAG-P, US Army Garrison Poland) na terenie amerykańskiej bazy Camp Kościuszko w Poznaniu, otwarcia którego dokonano uroczyście 21 marca 2023 r. Jest to kolejny, ósmy tego typu garnizon w Europie. Podczas uroczystości przekazano sztandar Garnizonu oraz odczytano rozkaz o ustanowieniu US Army Garrison - Poland. Decyzję o stałej obecności wojsk amerykańskich w naszym kraju ogłosił prezydent USA Joe Biden w czerwcu 2022 r., w czasie szczytu NATO w Madrycie. Jej zadaniem jest wsparcie żołnierzy amerykańskich stacjonujących w naszym kraju oraz kierowanie i zarządzenia wysuniętymi placówkami wojsk amerykańskich na terenie Polski. Amerykańska baza (garnizon) powstała na terenie 14. Wojskowego Oddziału Gospodarczego w ramach wysuniętego dowództwa V Korpusu US Army. 30 lipca 2022 r. dowództwo otrzymało nazwę wyróżniającą Camp Kościuszko, dla upamiętnienia obozu szkoleniowego Błękitnej Armii gen. Józefa Hallera, który funkcjonował w latach 1917-1919 przy amerykańsko-kanadyjskiej granicy w Niagara-on-the-Lake. Natomiast zadaniem dowództwa V Korpusu jest koordynacja działań i nadzór nad wojskami lądowymi USA w Europie, planowanie operacyjne i współpraca oraz synchronizacja działań wojsk amerykańskich siłami zbrojnymi sojuszników z NATO. Dowództwo odgrywa też kluczową rolę w budowaniu interoperacyjności poprzez integrację wojsk amerykańskich w Polsce i synchronizacji ich działań z Siłami Zbrojnymi RP[512].

Kontynuując zwiększanie potencjału wojskowego USA w Polsce w postaci rozbudowywanej infrastruktury, 5 kwietnia 2023 r. miało miejsce uroczyste otwarcie w Powidzu magazynów sprzętu Army Prepositioned Stock 2 (APS-2). Faktycznie budowa zakończyła się dopiero na początku 2024 r. Natomiast 18 września 2024 r. odbyła się symboliczna uroczystość nadania nowego sztandaru batalionowi Army Field Support Batalion Poland (AFSBn-Poland), który odpowiada za zarządzanie placówką w Polsce. Jego zadaniem jest nadzorowanie,

[511] J. Palowski, *Stałe jednostki US Army w Polsce, więcej wojsk w Europie [AKTUALIZACJA]*, 29 czerwca 2022 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/wojska-usa-na-wschodniej-flance-wiecej-i-na-dluzej, [10.01.2025].

[512] *Stały garnizon USA w Polsce*, Raport nr 4, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2023, s. 44.

utrzymanie, przechowywanie, obsługa techniczna i magazynowanie sprzętu. Pododdział podlega pod 405. Brygadę Wsparcia Polowego i został przeformowany z wcześniejszego AFSBn-Mannheim przeniesionego do naszego kraju. Uroczystość ta formalnie zainicjowała działanie APS-2 w Polsce. Inicjatywa budowy magazynu w Polsce została zainicjowana jeszcze w 2016 r., kiedy Amerykanie zauważyli potrzebę odtworzenia potencjału magazynów sprzętu wojskowego. Zdecydowano się na to ze względu na rosnące zagrożenia dla ówczesnego systemu bezpieczeństwa w ramach odpowiedzi na rosyjskie działania na Ukrainie w latach 2014-2015. Za najlepszą lokalizację dla nowej infrastruktury APS-2 uznano Powidz, gdzie znajduje się 33. Baza Lotnictwa Transportowego Sił Powietrznych RP. Zaletą tego miejsca jest centralne usytuowanie na terytorium Polski, dostępna infrastruktura, łącznie z koleją i bliskość bazy lotniczej zdolnej do przyjmowania dużych samolotów transportowych. Może ona pełnić rolę ważnego węzła logistycznego na wschodniej rubieży NATO. Jak było wielokrotnie podkreślane, budowa APS-2 w Polsce jest największą jednorazową inwestycją NATO, na czele z USA, w ciągu ostatnich ponad 30 lat. Polski magazyn jest częścią większej sieci podobnych placówek, rozsianych po całym świecie. Pentagon podzielił je na kilka kategorii. APS-1 to magazyny na terenie USA, APS-2 – magazyny w Europie, APS-3 to sprzęt zgromadzony na morzu, APS-4 – magazyny w północno-wschodniej Azji, a APS-5 to magazyny w Azji południowo-wschodniej. Baza w Powidzu należy do najnowocześniejszych placówek tego typu na świecie. APS-2 w Powidzu ma powierzchnię ponad 60 tys. m^2 powierzchni magazynowej o kontrolowanej wilgotności (Long Term Equipment Storage and Maintenance – Complex, LTESM-C) i magazyny amunicji (Munition Storage Area, MSA) o powierzchni 5,4 tys m^2. Polska placówka mieści najnowszy sprzęt dostępny dla Pancernego Brygadowego Zespołu Bojowego US Army (Amrored Brigade Combat Team, ABCT). Ma to być w sumie ponad 5000 elementów wyposażenia. Przewidziano tam miejsce dla m.in. 87 czołgów Abrams M1A2 SEPv3, a także blisko 200 innych gąsienicowych wozów bojowych, w tym 158 BWP M2A3 Bradley i 18 armatohaubic samobieżnych M109A7. Może tam być przechowywany sprzęt pomocniczy, taki jak wozy zabezpieczenia technicznego M88A2, transportery opancerzone AMPV i M113A3, wozy amunicyjne M992A3, pojazdy HMMWV i JLTV, sprzęt przeprawowy, pojazdy minoodporne oraz ciężarówki. Całe składowane w Powidzu wyposażenie ma być gotowe do natychmiastowego użycia. W przypadku sytuacji kryzysowej personel brygady może być stosunkowo łatwo przerzucany z USA w rejon APS najszybszą drogą lotniczą, a następnie ma

pobrać sprzęt z magazynów. Dzięki APS skrócono czas rozwinięcia brygady ze standardowych 45-60 dni (w przypadku przerzucania żołnierzy wraz z całym sprzętem i amunicją) do jedynie 1-2 tygodni. Według obowiązujących planów, pełna zdolność operacyjna polskiego oddziału APS-2 ma zostać osiągnięta do 2025 r[513].

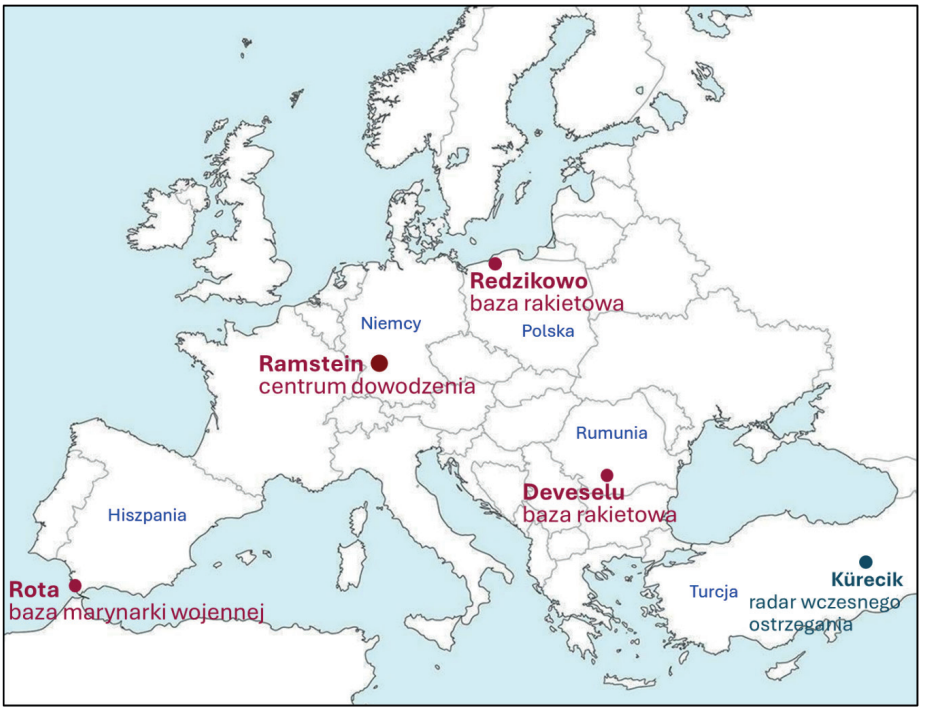
Oczekiwanym od wielu lat, działaniem USA w kierunku zwiększenia bezpieczeństwa Europy, a szczególnie krajów NATO, było uroczyste otwarcie 13 listopada 2024 r., zarządzanej przez amerykańską marynarkę wojenną (US Navy), bazę tzw. tarczy antyrakietowej w Redzikowie koło Słupska. Dokładnie jest to element europejskiej części systemu antybalistycznego: Instalacja Przeciwrakietowa – Aegis Ashore Missile Defense System (AAMDS). W bazie zainstalowany jest m.in. system Aegis Ashore – lądowy odpowiednik montowanego na okrętach systemu antyrakietowego Aegis, służącego do obrony przed pociskami balistycznymi. Wyposażona w ten system baza w Redzikowie, obok bliźniaczej bazy w rumuńskim Deveselu, ma służyć do obrony Europy przez pociskami średniego (1000-3000 km) i pośredniego (3000-5500 km) zasięgu. Oddanie bazy to jeden z ostatnich kroków w ramach realizowanego od lat amerykańskiego programu European Phased Adaptive Approach (EPAA), który stanowi amerykański wkład w zintegrowany system obrony powietrznej i przeciwrakietowej NATO[514]. Prace budowlane w Redzikowie trwały od końca 2016 r., a zakończenie i planowane oddanie obiektu przewidziano na 2018 r. Jednak projekt trapiły liczne opóźnienia, skutkiem czego bazę odebrano w części dopiero 3 września 2020 r, a w całości dopiero 15 grudnia 2023 r. Za opóźnienia Amerykanie obwiniali zagraniczne firmy budowlane, które prowadziły prace. Podstawowe zdolności baza w Redzikowie osiągnęła oficjalnie we wrześniu 2023 r. Przedłużający się czas oddania bazy miał też swoją dobrą stronę, ponieważ spowodował, że do projektu wprowadzono wiele unowocześnień, w tym nowy, zintegrowany system bezpieczeństwa[515]. Argument opóźnienia oddania bazy przez firmy budowlane nie do końca był przekonywujący, a po-

[513] D. Kozdra, *Otwarcie APS-2 w Powidzu*, Raport nr 10, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2024, s. 25-27.

[514] M. Zieliński, *Otwarcie bazy w Redzikowie. Duda: cały świat będzie widział, że to nie jest rosyjska strefa wpływów*, 13 listopada 2024 r., Portal PAP, https://www.pap.pl/aktualnosci/otwarcie-bazy-w-redzikowie-duda-caly-swiat-bedzie-widzial-ze-nie-jest-rosyjska-strefa, [12.01.2025].

[515] M. Szopa, *Amerykańska baza w Redzikowie gotowa do służby*, 11 grudnia 2023 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/polityka-obronna/amerykanska-baza-w-redzikowie-gotowa-do-sluzby, [12.01.2025].

wodował raczej spekulacje grania na czas, wynikający z silnych reakcji Federacji Rosyjskiej na budowanie tej bazy, mimo zapewnień, że baza ma zwalczać pociski lecące z kierunku Bliskiego Wschodu (Iranu). Według szacunków koszt bazy wyniósł ok. 800-900 milionów USD.

Rysunek 23. Europejski system antybalistyczny

Źródło: opracowanie własne (zmodyfikowane) na podstawie J. Vandiver, *US Navy missile defense site in Poland is mission-ready, NATO says,* 11 July 2024, Stars and Stripes, https://www.stripes.com/branches/navy/2024-07-11/us-navy-missile-defense-poland-14451131.html, [12.01.2025].

Poza obiektem AEGIS Ashore w Redzikowie pozostałymi składowymi systemu są: bliźniacza baza w Rumunii, kilka niszczycieli rakietowych z systemem AEGIS BMD stacjonujących u wybrzeży Hiszpanii, stacja radiolokacyjna Raytheon AN/TPY-2 znajdująca się w Turcji oraz centrum dowodzenia C2BMC na terenie bazy lotniczej Ramstein w Niemczech (rysunek 23). System bazy w Redzikowie wykryte cele eliminuje przy użyciu pocisków umieszczonych w pionowych wyrzutniach Mk 41 VLS (Mark 41 Vertical Launching System), znanych przede wszystkim z okrętów państw zachodnich. Każda wyrzutnia składa się z ośmiu komór, do których można włożyć standardowe kontenery startowe. Użycie pocisków jest uzależnione od charakteru wykonywanych

zadań czy zdefiniowanego zagrożenia. Choć teoretycznie zapewniają kompatybilność z różnymi rodzajami pocisków (np. manewrującymi Tomahawkami czy rakietotorpedami RUM-139 VL-ASROC), to wyrzutnie Mk 41 VLS w Redzikowie mają konkretne uzbrojenie. Są to mianowicie pociski RIM-161 Standard Missile 3 Block IIA. Rozwijają one prędkość przekraczającą 16 tys. km/h, a ich zasięg dochodzi do 1,2 tys. km[516].

Od początku inwazji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę liczba amerykańskich żołnierzy w Polsce wzrosła do ok. 10 tys., realizujących pod koniec 2024 r. zadania m.in. w następujących strukturach organizacyjnych:

- Wysunięte Dowództwo V Korpusu Sił Lądowych USA – Poznań,
- Garnizon Sił Zbrojnych USA (U.S. Army Garrison Poland, USAG-P) – Poznań,
- Brygada Lotnictwa Bojowego – Powidz,
- Batalion Wsparcia Bojowego (CSSB) – Powidz,
- Kompleks Magazynowania i Napraw Sprzętu (APS-2) – Powidz,
- Batalionowa Grupa Bojowa eFP – Bemowo Piskie,
- Brygadowa Pancerna Grupa Bojowa (ABCT) USA, dowództwo w Żaganiu, komponenty w Skwierzynie, Świętoszowie, Bolesławcu, Drawsku Pomorskim, Toruniu,
- Dowództwo Dywizyjne – Bolesławiec,
- Baza obrony przeciwrakietowej – Redzikowo,
- Dywizja Powietrznodesantowa (Airborne Division) – Rzeszów Jasionka[517].

Podsumowanie

Oceniając działania polityczno-wojskowe państw NATO, z USA na czele, można stwierdzić, że były one proporcjonalne do zaistniałych zagrożeń i wyzwań ze strony Federacji Rosyjskiej. W działaniu państw NATO nie było idealnego konsensusu, ale większość najważniejszych decyzji zostało podjętych jednomyślnie i bez zbędnej zwłoki. Działania te zintensyfikowano po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r. Natomiast USA, po wielu latach zmniejszania swojej obecności militarnej na kontynencie europejskim,

[516] W. Kulik, *Pełna zdolność operacyjna. Jaka będzie tarcza antyrakietowa w Polsce?,* 6 grudnia 2023 r., Portal wp.pl, https://tech.wp.pl/pelna-zdolnosc-operacyjna-jaka-bedzie-tarcza-antyrakietowa-w-redzikowie,6970796551641632a, [12.01.2025].

[517] *Zwiększenie obecności wojskowej USA w Polsce*, 2024, Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/zwiekszenie-obecnosci-wojskowej--usa-w-polsce, [12.01.2025].

rozpoczęła systematyczny powrót wielu struktur wojskowych oraz ich powiększanie, m.in. w Polsce.

Analiza działań państw NATO oraz USA w Europie zawarta w rozdziale pozwala przyjąć poniższe wnioski:

- państwa NATO, konsekwentnie na wszystkich szczytach NATO od 2014 r. analizowały zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej i Białorusi, realizując sukcesywnie działania na rzecz wzmocnienia potencjału militarnego, poprzez podnoszenie wydatków obronnych oraz tworzenie międzynarodowych struktur i realizację wzmocnionej wysuniętej obecności NATO;
- rozmieszczając wojska sojusznicze na flance wschodniej, NATO zademonstrowało gotowość do solidarnej obrony wszystkich członków Sojuszu oraz pokazało możliwości militarnego odstraszania;
- państwa zachodnie zostały zmuszone do krytyki swojej dotychczasowej polityki wobec Federacji Rosyjskiej i zmiany podejścia w relacjach z tym państwem;
- stan wzrastającego zagrożenia przyczynił się do zdecydowanego działania wielu państw NATO nad podniesieniem wydatków na obronność oraz budowę infrastruktury przemysłu zbrojeniowego;
- USA, zgodnie z oczekiwaniami sojuszników podjęło wyzwanie największego wysiłku militarnego we wzmocnieniu Sojuszu w Europie, a szczególnie w Polsce.

Zakończenie

Na przestrzeni kilkunastu lat, od początku drugiej dekady XXI wieku, sukcesywnie wzrasta znaczenie bezpieczeństwa militarnego. W pierwszej kolejności dotyczy to państw Europy Środkowo-Wschodniej, leżących w bezpośredniej styczności z takimi państwami, jak Federacja Rosyjska i Białoruś. Agresja Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy od 24 lutego 2022 r. spowodowała gwałtowne pogorszenie się stanu bezpieczeństwa militarnego Polski. Jako państwo graniczące z Ukrainą i z terenu, którego odbywa się zasadnicze wspieranie sprzętem wojskowym tego kraju, Polska narażona jest na największe ryzyko wystąpienia niekorzystnych sytuacji mogących zagrozić suwerenności terytorialnej. Działania Federacji Rosyjskiej przyczyniły się do natychmiastowego wzmocnienia solidarności i gotowości NATO pod przywództwem USA w ramach zbiorowego systemu bezpieczeństwa. Konsekwencją tego wzmocnienie jest obecności NATO na wschodniej flance Sojuszu, w tym najliczniejszej obecności, głównie wojsk USA, w Polsce.

Bardzo ważny okazał się proces odbudowy potencjału militarnego Polski. Rozpoczął się na początku drugiej dekady XXI wieku, po okresie obniżania stanów osobowych armii i likwidacji wielu jednostek wojskowych. Działania zmniejszające potencjał militarny wynikały ze starzenia się struktur, jak i sprzętu, a jednocześnie wejście do NATO znalazło wielu zwolenników do szerzenia tezy, że będąc w strukturach Sojuszu nie musimy utrzymywać dużego potencjału militarnego. Dopiero pojawiające się coraz częściej informacje o reformie rosyjskiej armii, połączone z retoryką konfrontacyjną Putina, zwróciły uwagę szerokiej opinii społecznej na zachodzie, na pojawiający się problem zagrożenia ze wschodu.

Przyjęte koncepcje, w pierwszej kolejności dotyczące uzawodowienia Sił Zbrojnych RP i modernizacji technicznej, wpisywały się w wieloletni program

reform armii. Przyspieszenie reform organizacyjno-technicznych nastąpiło od 2014 r., kiedy Władimir Putin zaczął realizować swoją agresywną, międzynarodową politykę rewizjonistyczną. Sytuacja ta ukierunkowała działania polityczne i wojskowe we wschodniej części naszego kraju, a dotyczyła tworzenia nowych struktur w Siłach Zbrojnych RP, w pierwszej kolejności Wojsk Obrony Terytorialnej, jako kolejnego rodzaju wojsk. Nowe struktury i reorganizacje pojawiły się głównie w Wojskach Lądowych, a sztandarowym projektem okazało się tworzenie we wschodniej części naszego kraju nowego związku taktycznego – 18. Dywizji Zmechanizowanej. Jej utworzenie zrewolucjonizowało sytuację na wschodzie Polski pod względem działań na rzecz obronności, takich jak tworzenie nowych jednostek wojskowych na pozyskiwanych dla wojska terenach oraz duże nakłady środków na budowę od podstaw infrastruktury koszarowo-magazynowej.

Jednym ze znaczących posunięć związanych z obronnością w naszym kraju były prace legislacyjne i wprowadzenie w życie Ustawy o obronie Ojczyzny z 11 marca 2022 r. Ten akt prawny uchwalony w okresie początku wojny rosyjsko-ukraińskiej, swoimi zapisami podniósł wydatki na obronność do 3,0% PKB i stworzył warunki powołania Funduszu Wsparcia Sił Zbrojnych, organizowanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Tym samym kumulacja wydatków na obronność zaczęła co roku osiągać około 4,0% PKB. Kolejnymi posunięciami od 2022 r. były przyspieszone zamówienia nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu wojskowego, głównie dla Wojsk Lądowych. Zdecydowano się na zakupy w krajach o dużym potencjale produkcji zbrojeniowej, czyli w USA i Republice Korei. Te dwa kraje współpracujące w tym zakresie, spełniają wysokie kryteria produkowanego uzbrojenia, gwarantując duży skok jakościowy Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP. Na zakup najdroższego sprzętu zaciągnięto pożyczki, w większości w USA, gwarantując realizację podpisywanych kontraktów. To najdroższe uzbrojenie to czołgi, wyrzutnie rakiet, działa samobieżne czy śmigłowce oraz sprzęt towarzyszący i pakiety logistyczne. Działania te przyspieszyły zdecydowanie ilościowy i jakościowy skok naszej armii, poprawiając zdecydowanie potencjał militarny. Oczywiście duże wydatki finansowe i organizacyjne na rzecz poprawy bezpieczeństwa militarnego mają podnieść to bezpieczeństwo w możliwie jak najszybszym czasie. Wiąże się to z kilkuletnim procesem, po realizacji którego będzie można przyjąć założenie osiągnięcia statusu kraju z dużym potencjałem militarnym gwarantującym odstraszanie.

Jednym z głównych opóźnień zwiększenia potencjału militarnego Wojsk Lądowych jest brak nowych bojowych wozów piechoty. Prace prowadzone

przy pływającym bojowym wozie piechoty przedłużyły się, a wojsko na chwilę obecną pozostaje przy starych BWP-1, kompletnie nieprzystających do współczesnego pola walki i środków rażenia przeciwpancernego. Jednocześnie ukierunkowanie prac rozwojowych na pozyskanie bojowego wozu piechoty o możliwościach pływania bez przygotowania przez polski przemysł, opóźniły ten proces. Ostateczne podpisanie w marcu 2025 r. pierwszego kontraktu wykonawczego na 111 BWP Borsuk z końcową datą dostarczenia w 2029 r. nie napawa optymizmem na szybkie wycofanie starych BWP-1. Ponadto nie realizowano innych prac, gdyż Wojsko Polskie nie było zainteresowane przez ostatnie kilkadziesiąt lat pozyskaniem ciężkiego, niepływającego bojowego wozu piechoty. Dopiero walki trwające na Ukrainie pokazały, że ciężkie bojowe wozy piechoty są również ważnym elementem transportu i walki. Okazją do przyspieszenia działań stało się fiasko krajowych prac nad ciężkim bojowym wozem piechoty na bazie podwozia armatohaubicy Krab i przyjęcie wniosków końcowych o zakupie takiego pojazdu za granicą. Można tylko liczyć, że decydenci polityczni i wojskowi oraz przedstawiciele polskiego przemysłu zbrojeniowego przystąpią do szybkich działań i podejmą decyzję o zakupie bojowych wozów piechoty wszystkich wersji. Tym bardziej, że proces pozyskania i produkcji zajmie kilka lat, co i tak stawia Siły Zbrojne RP w niekorzystnej sytuacji.

Przeprowadzone w pracy badania i analizy potwierdziły, założone we Wstępie, hipotezę główną oraz hipotezy szczegółowe.

Najważniejszym wynikiem badań jest zasadniczy wniosek, że realizowana od kilku lat polityka państwa ukierunkowana na odbudowę potencjału militarnego jest nie tylko ważnym gwarantem bezpieczeństwa militarnego, ale bezpieczeństwa w ogóle. Podjęte decyzje polityczne i wojskowe o zwiększeniu środków przeznaczanych na pozyskanie ochotników do służby w Siłach Zbrojnych RP oraz produkcji uzbrojenia i sprzętu wojskowego przez rodzimy przemysł i zakupy za granicą, gwarantują nam zwiększenie potencjału militarnego. Tym samym takie działania są też gwarancją dużego procentu ukompletowania jednostek wojskowych w żołnierzy i uzbrojenie, będących podstawą gotowości bojowej, ważnej w tak wysokim zagrożeniu zewnętrznym.

Przedstawiona analiza nie wyczerpuje w pełni tematu monografii, a jej wyniki mogą stanowić przyczynek do dalszego badania bezpieczeństwa militarnego przez pryzmat kolejnych zmian organizacyjno-modernizacyjnych w Siłach Zbrojnych RP. Dotyczy to ukompletowania i rozwijania tworzonych kolejnych związków taktycznych Wojsk Lądowych, które na chwilę obecną mają szkieletowe struktury. Ważnym tematem jest też dalszy etap wprowadzania

nowoczesnego sprzętu i przeprowadzanie zmian organizacyjnych jednostek szczebla pułk/brygada i dywizja. Ponadto ważnym aspektem pozostają kolejne zmiany legislacyjne dotyczące jak największej liczby przeszkolonych żołnierzy rezerwy, gotowych do uzupełniania jednostek wojskowych na wypadek zagrożenia i konfliktu zbrojnego.

Bibliografia

Publikacje zwarte

1. Augustyniak M., *Odpowiedzialność organów państwa w zakresie bezpieczeństwa militarnego*, [w:] *Współczesne uwarunkowania bezpieczeństwa militarnego*, Wydawnictwo Akademii Wojsk Lądowych, Wrocław 2023.
2. Balcerowicz B., *Obronność państwa średniego*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1997.
3. Banasik M., *Rola i znaczenie niestrategicznej broni nuklearnej w myśleniu strategicznym Federacji Rosyjskiej*, [w:] Polska i bezpieczeństwo międzynarodowe, red. naukowa M. Banasiak, A. Rogozińska, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2020.
4. Brążkiewicz D., *Znaczenie militarne garnizonu Biała Podlaska dla wschodniej części Polski*, [w:] *Współczesny wymiar bezpieczeństwa państwa*, red. naukowa J. Nowicka, A. Chrząszcz, H. Wyrębek, Wydawnictwo WSM, Warszawa, 2021.
5. Ciekanowski Z., *Podstawy zarządzania bezpieczeństwem państwa*, Wydawnictwo PWSTE, Jarosław 2019.
6. Ciekanowski Z., *Współczesne zagrożenia – terroryzm,* [w:] *Bezpieczeństwo regionalne gwarantem rozwoju zasobów ludzkich,* red. naukowa T. Bąk, Z. Ciekanowski, Wydawnictwo PWSTE, Jarosław 2015.
7. Czupryński A., *Przemoc militarna we współczesnym świecie*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo militarne*, red. naukowa M. Kubiak, A. Turek, Wydawnictwo UPH, Warszawa-Siedlce 2012.

8. Elak L., *Potencjał wojsk lądowych wobec współczesnych wyzwań bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojennej, Warszawa 2020.
9. Elak L., *Wzrost potencjału komponentu lądowego do obrony po utworzeniu 18. Dywizji Zmechanizowanej*, [w:] *Żołnierze Wojska Polskiego na wschodnich rubieżach Rzeczypospolitej*, red. naukowa J. Gromadziński, D. Magier, Wydawnictwo UPH, Siedlce 2020.
10. Grabowski T. W., *Rosyjska siła. Siły Zbrojne i główne problemy polityki obronnej Federacji Rosyjskiej w latach 1991-2010*, Wydawca Instytut Geopolityki, Częstochowa 2011.
11. Gromadziński J., *Koncepcja i główne założenia formowania 18. Dywizji Zmechanizowanej*, [w:] *Żołnierze Wojska Polskiego na wschodnich rubieżach Rzeczypospolitej*, red. naukowa J. Gromadziński, D. Magier, Wydawnictwo Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, Siedlce 2020.
12. Grygolec W., Kościuk L., *Bezpieczeństwo militarne państwa, pojęcia, uwarunkowania, polityka*, MON, Warszawa 1998.
13. Gryz J., *Współczesne znaczenie siły militarnej w polityce międzynarodowej*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 4, 2009-2010, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2010.
14. Karpowicz J., Polinceusz M., *Siła militarna we współczesnym środowisku bezpieczeństwa*, cz. I, Wydawnictwo WSIZiA, Warszawa 2014.
15. Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, Uwarunkowania, System*, AON, Warszawa 2011.
16. Kopeć R., Mazur P., *Odstraszanie militarne w XXI wieku. Polska – NATO – Rosja*, Wydawnictwo Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 2017.
17. Krzykowski P., *Współczesny wymiar bezpieczeństwa. Wyzwania dla Polski*, Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojennej, Warszawa 2020.
18. Lach Z., Łaszczuk A., Skrzyp J., *Odporność układu polskiej przestrzeni na zakłócenia zewnętrzne – przestrzenne i terytorialne uwarunkowania obronności o bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Ekspertyzy do Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2008-2033*, red. naukowa, K. Saganowski, M. Zagrzejewska-Fiedorowicz, P. Żuber, Wydawnictwo Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008.

19. Lasoń M., *Polska misja w Iraku*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2010.
20. Matuszak Z., *Militarne aspekty bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo obszaru poradzieckiego*, red. naukowa A. Bryc, A. Legucka, A. Włodkowska-Bagan, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011.
21. Mierzejewski D. J., *Bezpieczeństwo europejskie w warunkach przemian globalizacyjnych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.
22. Mik C., *Agresja Rosji na Ukrainę i jej konsekwencje dla rządów prawa na poziomie międzynarodowym. Szkic problematyki*, [w:] *Rządy prawa jako wartość uniwersalna: księga jubileuszowa Profesora Krzysztofa Wójtowicza*, red. naukowa A. Kozłowski, Wydawnictwo Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2022.
23. Nowicka J., Elak H., Ciekanowski Z., *Bezpieczeństwo jako kategoria funkcjonowania państwa,* [w:] *Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa państwa cz. II*, red. naukowa Z. Ciekanowski, Wydawnictwo PSW, Biała Podlaska 2021.
24. Ojrzanowski M. K.*, Transformacja polskich sił zbrojnych – miara sił na zamiary*, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2013.
25. Panek B., *Bezpieczeństwo Europy w II i III dekadzie XXI wieku. Zagrożenia i wyzwania*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2020.
26. Paszkowski M., *Wyzwania militarne XXI wieku – kierunki zmian w środowisku bezpieczeństwa*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo militarne*, red. naukowa M. Kubiak, A. Turek, Wydawnictwo UPH, Warszawa-Siedlce 2012.
27. Rumer E., *Russia and the security of Europe, Carnegie Endowment for International Peace*, Washington 2016.
28. Sadłowski M. P., *Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Prawno-instytucjonalne aspekty funkcjonowania*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017.
29. Sadowski S., *Bezpieczeństwo militarne Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Prawne i gospodarcze podstawy bezpieczeństwa*, red. naukowa S. Kamosiński, T. Kuczur, J. Laskowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2015.

30. *Siły Zbrojne RP – stan, perspektywy i wyzwania modernizacyjne*, Wydawnictwo Fundacja im. Kazimierza Pułaskiego, Warszawa 2014.
31. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2008.
32. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, red. naukowa J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kuliczkowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020.
33. Smith R., *Przydatność siły militarnej. Sztuka wojenna we współczesnym świecie*, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2010.
34. Szpyra R., *Bezpieczeństwo militarne państwa*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2012.
35. Śliwa Z., *Kierunki rozwoju Szanghajskiej Organizacji Współpracy*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2012.
36. Urbanek A., *Ludzki wymiar bezpieczeństwa,* [w:] *Wybrane problemy bezpieczeństwa. Dziedziny bezpieczeństwa,* red. naukowa A. Urbanek, Wydawnictwo Społeczno-Prawne, Słupsk 2013.
37. Wojnarowski J., Babula J., *Bezpieczeństwo militarne Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2004.
38. Zalewski J., *Wokół nowej tożsamości Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo obszaru poradzieckiego*, red. naukowa A. Bryc, A. Legucka, A. Włodkowska-Bagan, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011.
39. Zapałowski A., *Wyzwania i zaniedbania związane z formowaniem Wojsk Obrony Terytorialnej w Polsce*, [w:] *Współczesna Obrona Narodowa*, red. naukowa R. Jakubczak, Wydawnictwo Fundacja Historia i Kultura, Warszawa 2020.
40. Zięba R., *Treść i zakres pojęcia „bezpieczeństwo Polski"*, [w:] *Bezpieczeństwo Polski, współczesne wyzwania*, red. naukowa S. Wojciechowski, A. Potyrała, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2014.
41. Żebrowski A., *Ewolucja położenia geostrategicznego Polski na przełomie XX i XXI wieku*, [w:] *Bezpieczeństwo RP: historia, ekonomia, polityka: studia z zakresu bezpieczeństwa państwa*, red. naukowa A. Żebrowski, A. Jaeschke, R. Kłaczyński. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2013.

Czasopisma

1. *Abramsy w Żurawicy*, Raport nr 12, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2024.
2. *Aspekty bezpieczeństwa militarnego w ujęciu Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego*, Kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe nr III-IV (23-24), BBN, Warszawa 2012.
3. Bączyk N., *Rosja się zbroi – analiza trendów w 2008-2017*, Nowa Technika Wojskowa – Numer Specjalny 14, luty 2018, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2018.
4. Bornio J., *„Steadfast Defender 2024" – element komunikacji strategicznej NATO*, 7 lutego 2024 r., Komentarze IOS Nr 1048, Wydawnictwo Instytut Europy Środkowej, Lublin 2024.
5. Brążkiewicz D., Nowicka J., Ciekanowski Z., *Odbudowa bezpieczeństwa militarnego państwa na przykładzie granicy wschodniej Polski*, Studia Wschodnioeuropejskie Nr 19, Wydawnictwo Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2023.
6. Charuk A., *Bić wroga na jego ziemi. Operacja kurska Sił Obrony Ukrainy (sierpień-grudzień 2024)*, Nowa Technika Woskowa nr 1, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2025.
7. Cielma M.*, „Dragon-24" – nie tylko Wojsko Polskie broni wschodnich rubieży*, Nowa Technika M. Wojskowa nr 4, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2024.
8. Cielma M., *Spotkanie na szczycie. Odprawa kierowniczej kadry MON i Sił Zbrojnych RP*, Nowa Technika Wojskowa nr 2, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2025.
9. Cielma M., *Trzy dekady 9. Braniewskiej Brygady Kawalerii Pancernej*, Nowa Technika Wojskowa nr 12, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2024.
10. Cielma M., *Warszawska Pancerna*, Nowa Technika Wojskowa nr 8, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2017.
11. Cielma M., *Wojska pancerne - współczesna husaria Rzeczypospolitej*, Nowa Technika Wojskowa nr 2, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2021.
12. Ciślak J., *Plan modernizacji technicznej SZ RP na lata 2013–2022*, Nowa Technika Wojskowa nr 1, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2013.

13. *CSWL rozpocznie szkolenie na K2*, Raport nr 10, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2024.
14. Czwołek A., *Determinanty współpracy wojskowej Białorusi z Rosją po 2014 roku*, Bellona nr 3, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 2019.
15. Dmitruk T., *Fundusz Wsparcia Sił Zbrojnych – rusza modernizacja armii na kredyt*, Nowa Technika Wojskowa nr 7, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2022.
16. Dmitruk T., *Fundusz Wsparcia Sił Zbrojnych – filar modernizacji technicznej*, Nowa Technika Wojskowa nr 6, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2024.
17. Dmitruk T., *Kontynuacja czy nowość? Projekt Planu Modernizacji Technicznej*, Nowa Technika Wojskowa nr 10, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2016.
18. Dmitruk T., *Modernizacja Sił Zbrojnych RP – pod znakiem F-35 i COVID-19*, Nowa Technika Wojskowa nr 9, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2020.
19. Dmitruk T., *Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych RP w 2020 roku*, Nowa Technika Wojskowa nr 3, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2021.
20. Dmitruk T., *Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych RP w 2021 roku*, Nowa Technika Wojskowa nr 2, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2022.
21. Dmitruk T., *Modernizacja techniczna Wojska Polskiego w 2023 roku*, Nowa Technika Wojskowa nr 2, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2024.
22. Dmitruk T., *Modernizacja techniczna Wojska Polskiego w 2024 roku*, Nowa Technika Wojskowa nr 3, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2025.
23. Dmitruk T., *Modernizacja Wojsk Lądowych 2012-2035*, Nowa Technika Wojskowa nr 9, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2022.
24. Dmitruk T., *Prognozowane wykonanie Planu Modernizacji Technicznej 2013-2022*, Nowa Technika Wojskowa nr 9, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2019.

25. Dmitruk T., *Prognozowane wykonanie Planu Modernizacji Technicznej 2013-2022 [2]*, Nowa Technika Wojskowa nr 10, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2019.
26. Dmitruk T., *Wojenna modernizacja techniczna Sil Zbrojnych BP w 2022 roku*, Nowa Technika Wojskowa nr 2, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2023.
27. *Dostawa trzynastego modułu Rak*, Nowa Technika Wojskowa nr 10, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2023.
28. Dyner A. M., *Nowa reforma sił zbrojnych Rosji – zagrożenie czy gra pozorów*, Strategic File Nr 6 (127), marzec 2023, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2023.
29. Dyner A. M., *Ocena programu przezbrojenia rosyjskich sił zbrojnych w latach 2011-2020*, czerwiec 2021, Raport PISM, Warszawa 2021.
30. Dyner A. M., *Przezbrojenie rosyjskich sił zbrojnych w latach 2011–2020*, Nowa Technika Wojskowa nr 9, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2021.
31. Dyner A. M., *Rosyjskie ćwiczenia wojskowe – przesłanie dla przeciwników i sojuszników*, 16.07.2014 r., Biuletyn PISM nr 90, Warszawa 2014.
32. Dyner A.M., *Rosyjskie i białoruskie ćwiczenia wojskowe*, 10 października 2023 r., Biuletyn PISM nr 142 (2763), Warszawa 2023.
33. Fedorowicz K., *Przesmyk suwalski: potencjał zagrożeń i napięcia*, 24 sierpnia 2023 r., Komentarze IEŚ Nr 934, Instytut Europy Środkowej, Lublin 2023.
34. Fuglewicz S., *Co wiadomo o planie „Tarcza Wschód"?,* Wojsko i Technika nr 6, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024.
35. Fuglewicz S., *„Tarcza Wschód" Cz. 2 - Ocena koncepcji*, Wojsko i Technika nr 7, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024.
36. Gągor F., *Jaką rolę będzie odgrywać siła militarna, jej potencjał i użycie w polityce bezpieczeństwa?,* Rocznik Strategiczny 2009/10, WNPiSM Uniwersytetu Warszawskiego, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2009.
37. Gotkowska J., Graca J., *Szczyt NATO w Wilnie: przełomy i niespełnione nadzieje*, 13 lipca 2023 r., Komentarze nr 526, Wydawnictwo Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2023.

38. Grabowski T. W., *Rosyjska siła. Siły Zbrojne i główne problemy polityki obronnej Federacji Rosyjskiej w latach 1991-2010*, Wydawnictwo Instytut Geopolityki, Częstochowa 2011.
39. *Informacja Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej o realizacji programu przebudowy i modernizacji Sił Zbrojnych RP w latach 2001-2003*, 30 września 2023 r., Druk nr 2038, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2023.
40. Kajetanowicz J., *Transformacja Sił Zbrojnych RP 1999-2020. Aspekt organizacyjny*, Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej 19 z. 1, Lublin 2021.
41. Kiński A., *Artyleryjskie manewry Ministerstwa Obrony Narodowej*, Wojsko i Technika nr 12, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2023.
42. Kiński A., *Druga umowa wykonawcza na system rakietowy K239 Chunmu*, Wojsko i Technika nr 4, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024.
43. Kiński A., *K239 dla Sil Zbrojnych RP*, Wojsko i Technika nr 11, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2022.
44. Kiński A., *Nowe Rosomaki-S już w wojsku*, Wojsko i Technika nr 12, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2021.
45. Kiński A., *Miliardy na Karby*, Wojsko i Technika nr 1, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2017.
46. Kiński A., *15 lat KTO Rosomak w Siemianowicach Śląskich Cz. 1*, Wojsko i Technika nr 10, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2020.
47. Klisz M., *Utworzenie Wojsk Obrony Terytorialnej jako odpowiedź na nowe zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka nr 3, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2017.
48. *Kolejna partia amerykańskiego sprzętu wojskowego dostarczona do Polski*, Wojsko i Technika nr 12, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2023.
49. *Kolejne Abramsy dla Polski*, Wojsko i Technika nr 1, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2023.
50. Kopczewski M., *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa – wybrane elementy*, Doctrina. Studia społeczno-polityczne 10, Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, Wydawnictwo Pracownia Wydawnicza, Siedlce 2013.

51. Korolczuk A., *Transformacja Sił Zbrojnych RP 1999-2014. Aspekt finansowy*, Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace nr 3, Wydawnictwo Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2016.
52. Kowalczewski J., *Znaczenie polityczno-militarne Przesmyku Suwalskiego*, Przegląd Geopolityczny, tom 25, Kraków 2018.
53. Kowalczyk K. A., *Geopolityczne dążenia współczesnej Rosji*, Przegląd Geopolityczny, tom 27, Kraków 2019.
54. Kozdra D., *Modułowe zaplecze wojska*, Raport nr 12, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2024.
55. Kozdra D., *Otwarcie APS-2 w Powidzu*, Raport nr 10, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2024.
56. Koziej S., *Bezpieczeństwo Polski w drugiej dekadzie XXI wieku: przegląd dotychczasowych działań i dalszych wyzwań*, rocznik Dyplomacja i Bezpieczeństwo nr 1(4)/2016, *Między wojną i dyplomacją. Polityka zagraniczna Polski w świetle wyzwań na arenie międzynarodowej,* red. naukowa M. Mróz, Wydawnictwo Instytut Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2016.
57. Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe nr 18, Warszawa 2011.
58. Koziej S., *Strategiczne założenia obronności Rzeczypospolitej Polskiej po wstąpieniu do NATO - nowe wyzwania dla pozamilitarnych ogniw systemu wartości*, Zeszyt Problemowy nr 4, Wydawnictwo Towarzystwa Wiedzy Obronnej, Warszawa 1999.
59. Koziej S., Pietrzak P., *Szczyt NATO w Walii: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski*, Kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe nr 31, Wydawnictwo BBN, Warszawa 2014.
60. Kucharski B., *Pierwsze armatohaubice K9A1 i czołgi K2 dotarły do Polski*, Wojsko i Technika nr 12, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2022.
61. Kucharski B., *Uwarunkowania modernizacji technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Wybrane zagadnienia*, Opinie i ekspertyzy OE-448, Kancelaria Senatu, Warszawa 2023.
62. Krzykowski P., *Rosyjska myśl strategiczna*, Świat Idei i Polityki, t. 21, nr 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2021.
63. Legucka A., Szeligowski D., *„Długa wojna" Putina*, 23 lutego 2024 r., Biuletyn nr 31, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2024.

64. Liberacki M., *Przeznaczenie, zadania i struktury organizacyjne pododdziałów łączności batalionu dowodzenia związku taktycznego*, Zeszyty Naukowe WSOWL Nr 4 (154) 2009, Wydawnictwo WSOWL, Wrocław 2009.
65. Lorenz W., *Specjalny szczyt NATO w Brukseli*, 25 marca 2022 r., Komentarz nr 70, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2022.
66. Lorenz W., *Szczyt NATO w Brukseli – przełomowy moment dla Sojuszu*, 15 czerwca 2021 r., Komentarz nr 49, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2021.
67. Lorenz W., *Znaczenie regionalnych planów obronnych NATO*, 26 września 2023 r., Biuletyn nr 135, Wydawnictwo PISM, Warszawa 2023.
68. Maciejewski A. M., *Otwarcie linii produkcyjnej AW149 w Świdniku*, Wojsko i Technika nr 6, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024.
69. Madej M., *NATO w 2023 roku: na początku nadzieje, na końcu frustracja*, Rocznik Strategiczny 2023/24, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2024.
70. Majchrzak D., *Teoretyczne i praktyczne aspekty bezpieczeństwa militarnego Rzeczpospolitej Polskiej. Czynniki bezpieczeństwa militarnego Polski. Wojna w Ukrainie*, kwartalnik Wiedza Obronna Vol. 282 No. 1, Wydawnictwo Towarzystwa Wiedzy Obronnej, Warszawa 2023.
71. Menkiszak M., *Rosja po dwóch latach pełnoskalowej wojny krucha stabilność i narastająca agresywność*, Raport OSW, luty 2024, Wydawnictwo Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2024.
72. Michalak A., *Cele, zadania, struktura i funkcje wojsk obrony terytorialnej w XXI wieku*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka nr 3, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2017.
73. Miszczuk M., *Adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do nowych zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską*, Studia Bezpieczeństwa Narodowego, Zeszyt 28, Wojskowa Akademia Techniczna, Warszawa 2022.
74. Modrzewski J., *Niektóre doświadczenia z technicznych problemów polskich kontyngentów wojskowych w Iraku i Afganistanie,* Problemy Techniki Uzbrojenia nr 38, Wydawnictwo Wojskowy Instytut Techniczny Uzbrojenia, Warszawa 2009.
75. Motacki K., *Znaczenie wzmocnionej wysuniętej obecności NATO dla bezpieczeństwa Polski i krajów bałtyckich*, kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe nr 44, Wydawnictwo BBN, Warszawa 2024.

76. Nowacka S., *Znaczenie wsparcia Syrii dla rosyjskiej inwazji na Ukrainę*, 21.03.2022 r., Biuletyn nr 43 PISM, Warszawa 2022.

77. *Obwód Kaliningradzki 2016 społeczeństwo, gospodarka, armia*, Raport OSW 12/2016, Wydawnictwo Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2016.

78. Pacholski Ł., *Kolejne działa K9A1 i moduły wyrzutni K239 dotarły do Polski*, Wojsko i Technika nr 6, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024.

79. Pacholski Ł., *Kolejne wyrzutnie Homar-K dostarczone 18. pułkowi artylerii*, Wojsko i Technika nr 1, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024.

80. Pacholski Ł., *18. pułk artylerii przejął pierwszą wyrzutnię Homar-K od HSW S.A*., Wojsko i Technika nr 12, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2023.

81. Pacholski Ł., Kiński A., *Toruński debiut armatohaubic K9A1*, Wojsko i Technika nr 3, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2023.

82. Paszkowski M., *Profesjonalizacja Sił Zbrojnych RP jako przykład zmian w wielkich grupach społecznych*, Bezpieczeństwo Narodowe nr 19, Wydawnictwo BBN, Warszawa 2011.

83. *Pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji Obrony Narodowej (nr 111) z 13 listopada 2018 r*., Biuro Komisji Sejmowych, Kancelaria Sejmu VIII kadencji, Warszawa 2018.

84. Piekarski M., *Rozbudowa liczebności Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Możliwości i uwarunkowania*, luty 2023 r., Opinie i ekspertyzy OE-447, Kancelaria Senatu, Warszawa 2023.

85. Podgórzańska R., *Rola potencjału militarnego w polityce zagranicznej na przykładzie polityki Polski wobec obszaru byłej Jugosławii*, Zeszyty Naukowe Studia Politologica XII, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2014.

86. *Polska z kolejną pożyczką od USA*, Raport nr 1, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2025.

87. Potrzuski G., *Stan obecny oraz perspektywy rozwoju WRiA*, Artylerzysta 1 (12), Wydawnictwo Stowarzyszenia Polskich Artylerzystów, Toruń 2023.

88. Pszczel R., Szymański P., *Szczyt w Waszyngtonie – jubileusz Sojuszu w cieniu wojny*, 12 lipca 2024 r., Komentarze nr 611, Wydawnictwo Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2024.

89. *Raki numer dziewięć*, Nowa Technika Wojskowa nr 8, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2021.
90. Reginia-Zacharski J., *Geneza rosyjskiej agresji na Ukrainę z 24 lutego 2022 r. w świetle analizy uwarunkowań wielopoziomowych*, Myśl Polityczna. Political Thought nr 1(17), Kancelaria Sejmu, Warszawa 2023.
91. Skrzyp J., *Geostrategiczne położenie Polski*, Zeszyt Problemowy nr 3, Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Warszawa 1998.
92. Soloch P., Pietrzak P., *Szczyt NATO w Warszawie: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski*, Kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe nr 37-40, Wydawnictwo BBN, Warszawa 2016.
93. *Stały garnizon USA w Polsce*, Raport nr 4, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2023.
94. Stańczyk J., *Istota współczesnego pojmowania bezpieczeństwa – zasadnicze tendencje*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego tom 5, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2011.
95. Sykulski L., *Europa Środkowa jako region geostrategiczny w myśli geopolitycznej geografów wojskowych Akademii Obrony Narodowej w Warszawie*, Przegląd Geopolityczny 2013, T. 6, Wydawca Instytut Geopolityki, Częstochowa 2013.
96. Szczurowski M., *Szanghajska Organizacja Współpracy. Symbol nowego globalnego ładu czy globalnej konfrontacji?,* Studia Orientalne nr 1 (3), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013.
97. Szpyra R., *Podstawowe problemy bezpieczeństwa militarnego*, Zeszyty Naukowe AON nr 2(79) / 2010, Warszawa 2010.
98. Śliwa Z., Brążkiewicz D., *Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym*, Bellona nr 3, Wydawnictwo MON, Warszawa 2010.
99. *Świat Idei i Polityki,* Rocznik Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy T. 10, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010.
100. Tkaczew W., *Przemiany strukturalne i organizacyjne Wojska Polskiego w latach 1989-2014*, Wiedza Obronna nr 4, Wydawca Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Warszawa 2015.
101. *Twierdza Kaliningrad. Coraz bliżej Moskwy*, Raport OSW 10/2019, Wydawnictwo Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2019.

102. Topolski I., *Instrument militarny polityki zagranicznej państwa*, Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych T. 11, cz. 3, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2016.
103. Topolewski I., *Manewry wojskowe jako forma demonstracji siły militarnej Federacji Rosyjskiej w Europie*, Wschód Europy Vol 5, No 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2019.
104. *Umowa pomiędzy PGZ i HRC*, Raport nr 8, Wydawnictwo Agencja Lotnicza Altair, Warszawa 2024.
105. *Umowa ramowa na moduły Himars*, Nowa Technika Wojskowa nr 10, Wydawnictwo Magnum X, Warszawa 2023.
106. Wachowski T., *Armatohaubica K9 – największy sukces eksportowy przemysłu obronnego Republiki Korei*, Wojsko i Technika nr 5, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024.
107. Wachowski T., *Dywersyfikacja produkcji – droga do rozwoju zdolności wytwarzania amunicji dużego kalibru w Polsce*, Wojsko i Technika nr 2, Wydawnictwo ZBiAM, Warszawa 2024.
108. Wilk A., Rosyjska Armia Białoruska. Praktyczne aspekty integracji wojskowej Białorusi i Rosji, Raport OSW, Wydawnictwo Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2021.
109. Zamojski A., *Cywilizacyjny wymiar inwazji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę*, Przegląd Geopolityczny 45, Kraków 2023.
110. Zaręba S., *Aneksja czterech ukraińskich obwodów przez Rosję*, 6 października 2022 r., Komentarz PISM nr 127, Warszawa 2022.
111. Zięba R., *Bezpieczeństwo międzynarodowe w pierwszej dekadzie XXI wieku w kontekście nowych wyzwań i zagrożeń*, Krakowskie Studia Międzynarodowe nr 4 (IV), Kraków 2007.

Akty prawne

1. Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31 marca 2023 r. w sprawie określenia głównych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ich przygotowań do obrony państwa na lata 2025-2039 (MP 2023 poz. 379).
2. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o statusie sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych

Ameryki na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, podpisana w Warszawie dnia 11 grudnia 2009 r. (Dz. U. 2009, Nr 266, poz. 422).

3. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o wzmocnionej współpracy obronnej, podpisana w Warszawie dnia 15 sierpnia 2020 r. (Dz. U. 2020 poz. 2153).
4. Ustawa z dnia 25 maja 2001 r. o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001-2006 (Dz.U., Nr 76, poz. 804).
5. Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz. U. 2003 Nr 179 poz. 1750).
6. Ustawa z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2013 poz. 852).
7. Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2016, poz. 2138).
8. Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskie (Dz.U. 2018 poz. 2182).
9. Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie ustawy o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019 poz. 14).
10. Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (t.j. Dz. U. 2024 poz. 248).
11. Uchwała Nr 164 Rady Ministrów z dnia 17 września 2013 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Priorytetowe Zadania Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w ramach programów operacyjnych" (Dz.U. 2013, poz. 796).
12. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 sierpnia 2022 r. w sprawie utworzenia, przekształcenia i zniesienia garnizonów oraz określenia zadań, siedzib i terytorialnego zasięgu właściwości ich dowódców (Dz. U. 2022, poz. 1868).
13. Zarządzenie nr 25/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 1 października 2004 r. wprowadzające „Program rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2005-2010" (Dz. Urz. MON 2004, Nr 13, poz. 139).

14. Decyzja Nr 205/MON z dnia 24 czerwca 2016 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw określenia priorytetowych zadań w zakresie modernizacji technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Dzienniki Urzędowe - rok 2016 poz. 120 – Komunikat o wydanych aktach prawnych opatrzonych cechą MON, nieogłoszonych w Dzienniku Urzędowym Ministra Obrony Narodowej w II kwartale 2016 r.
15. Decyzja Nr 504/MON z dnia 30 grudnia 2015 r. w sprawie powołania Pełnomocnika Ministra Obrony Narodowej do Spraw Utworzenia Obrony Terytorialnej, Dz. Urz. MON 2016, poz. 2 z 4 stycznia 2016 r.

Netografia

1. *Akademia Abrams nie zwalnia tempa*, 18 stycznia 2024 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/41024?t=Akademia-Abrams-nie-zwalnia-tempa.
2. *Armia USA może zostać w Jasionce nawet 10 lat! Trwa boom budowlany*, 17 lutego 2023 r., Portal czytajrzeszow.pl, https://czytajrzeszow.pl/?id-d=37&id=30234&poz=mr1&show=-1&pagebda1_mobile=0.
3. *Artyleria w Siłach Zbrojnych RP na początku 2018 roku*, Portal jednostki-wojskowe.pl, https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id= 964&Itemid=26.
4. *Atak Ukrainy na Rosję w obwodzie kurskim. Moskwa wzywa świat do potępienia Kijowa*, 11 sierpnia 2024 r., Portal rp.pl, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art40952021-atak-ukrainy-na-rosje-w-obwodzie-kurskim-moskwa-wzywa-swiat-do-potepienia-kijowa.
5. Bakuła K., *„Słowiańskie Braterstwo 2021", czyli wspólne ćwiczenia Rosji, Białorusi i Serbii*, 11 czerwca 2021 r., portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/slowianskie-braterstwo-2021-czyli-wspolne-cwiczenia-rosji-bialorusi-i-serbii.
6. Bartman K., *O co chodzi Putinowi? Tak widzą to na Wschodzie, który zaznał „rosyjskiej przyjaźni"*, 5 marca 2022 r., Portal money.pl, https://www.money.pl/gospodarka/o-co-chodzi-putinowi-tak-widza-to-na-wschodzie-ktory-zaznal-rosyjskiej-przyjazni-6742618104777696a.html.
7. Bereźnicki J., *Poznaliśmy cenę wykończenia caracali. Polski rząd zapłaci Airbusowi wysokie odszkodowanie*, 20 grudnia 2021 r., Portal bizblog.pl, https://bizblog.spidersweb.pl/caracal-airbus-odszkodowanie.

8. *Biała Podlaska: 113 żołnierzy złożyło przysięgę wojskową*, Portal Podlasie24, https://podlasie24.pl/region/biala-podlaska-113-zolnierzy-zlozylo-przysiege-wojskowa-20230319212047.
9. *Blisko 12 mld PLN amerykańskiej pożyczki na zakup śmigłowców Apache*, 2 października 2024 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,12074,aktualnosci-z-polski,blisko-12-mld-pln-amerykanskiej-pozyczki-na-zakup-smiglowcow-apache.
10. *Błaszczak: Naszym celem jest to, by Wojsko Polskie liczyło 300 tys. żołnierzy*, 28 marca 2022 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/swiat/bezpieczenstwo/artykuly/8388859,blaszczak-naszym-celem-jest-to-by-wojsko-polskie-liczylo-300-tys-zolnierzy.html.
11. Borowski J., *Dowództwo 8. Dywizji w Kielcach, nie w Nowym Mieście*, 5 października 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/dowodztwo-8-dywizji-w-kielcach-nie-w-nowym-miescie.
12. Borowski J., *Komisja pozytywnie o kierunkach rozwoju armii*, 11 kwietnia 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/polityka-obronna/komisja-pozytywnie-o-kierunkach-rozwoju-armii.
13. Buczkowski P., *Rosjanie przejmą dwa kolejne miasta? „To będzie katastrofa"*, Portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/rosjanie-przejma-dwa-kolejne-miasta-to-bedzie-katastrofa-7103896581606112a.
14. Burda E., *Wojsko zbudowało blok dla żołnierzy. W tym mieście będzie ich nawet 3 tysiące*, 11 października 2023 r., Portal dziennikwschodni.pl, https://www.dziennikwschodni.pl/biala-podlaska/wojsko-zbudowalo-blok-dla-zolnierzy-w-tym-miescie-bedzie-ich-nawet-3-tysiace,n,1000331660.html.
15. *Centrum Analiz, Szkolenia i Edukacji NATO Ukraina oficjalnie otwarte!,* 17 lutego 2025 r., Portal Rządowy, https://www.gov.pl/web/uw-kujawsko-pomorski/centrum-nato-ukraina-oficjalnie-otwarte.
16. Chołodowski M., *MON pozyskało kolejne tereny pod tworzenie nowych jednostek wojskowych w Podlaskiem*, 19 listopada 2022 r., Portal wyborcza.pl, https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/7,35241,29159682,kolejne-tereny-pozyskalo-mon-pod-tworzenie-nowych-jednostek.html#S.related-K.C-B.1-L.1.zw.

17. Ciekot-Hunek A., *Poniatowa: Jednostka wojskowa w mieście? Ani widu, ani słychu*, 31 stycznia 2024 r., Portal Wspólnota Opolska, https://opole.24wspolnota.pl/informacje-opolskie/poniatowa-jednostka-wojskowa-w-miescie-ani-widu-ani-slychu/8pwbitBiUkXbpTbjYOQY.
18. Ciślak J., *Co jest na mapie Polski, którą otrzymał nowy MON?,* 14 grudnia 2023 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/polityka-obronna/co-jest-na-mapie-polski-ktora-otrzymal-nowy-mon-analiza.
19. Ciślak J., *1. Dywizja Piechoty Legionów im. marszałka Józefa Piłsudskiego*, 9 stycznia 2023 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/1-dywizja-piechoty-legionow-im-marszalka-jozefa-pilsudskiego.
20. *Czołgi ABRAMS M1A1*, Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/abrams-m1a1.
21. *Ćwiczenia Szanghajskiej Organizacji Współpracy. „Pokojowa Misja 2021"*, 20 września 2021 r., Russia Monitor, Fundacja Warsaw Institute, https://warsawinstitute.org/pl/cwiczenia-szanghajskiej-organizacji-wspolpracy-pokojowa-misja-2021/.
22. Dąbek A., *Populacja Rosji szybko się kurczy. Dane demograficzne są tragiczne*, 1 lutego 2023 r., Portal medonet.pl, https://www.medonet.pl/zdrowie/zdrowie-dla-kazdego,populacja-rosji-szybko-sie-kurczy--dane-demograficzne-sa-tragiczne,artykul,76029639.html.
23. Dąbrowski M., *Polska powinna odbudować rozpoznanie Wojsk Lądowych [OPINIA]*, 12 listopada 2018 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/polska-powinna-odbudowac-rozpoznanie-wojsk-ladowych-opinia.
24. *Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2024)*, 17 Jun. 2024, NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_226465.htm.
25. Ditrich R., *Kolejne wyrzutnie rakiet trafiły pod granicę z Rosją. Armia rośnie w siłę*, 25 września 2024 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9618526,kolejne-wyrzutnie-rakiet-trafily-pod-granice-z-rosja-armia-rosnie-w-s.html.
26. Ditrich R., *Raki w komplecie. Do armii trafiło ponad 120 moździerzy. Są chwalone na Ukrainie*, 30 listopada 2024 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9679327,raki-w-komplecie-do-armii-trafilo-ponad-120-mozdzierzy-sa-chwalone-n.html.

27. Ditrich R., *Sześć dostaw to za mało. W tym roku dotrą jeszcze trzy transporty z czołgami K2!,* 18 października 2024 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9636169,szesc-dostaw-to-za-malo-w-tym-roku-dotra-jeszcze-trzy-transporty-z-cz.html.
28. Ditrich R., *To już ósma dostawa czołgów K2 w tym roku. Co najlepsze, to jeszcze nie koniec!,* 28 listopada 2024 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9678341,to-juz-osma-dostawa-czolgow-k2-w-tym-roku-co-najlepsze-to-jeszcze-ni.html.
29. Ditrich R., *Znów dostawa! Kolejne czołgi, wyrzutnie rakiet i armatohaubice dla Polski*, 18 grudnia 2024 r., Portal forsal.pl, https://forsal.pl/kraj/bezpieczenstwo/artykuly/9695118,znow-dostawa-kolejne-czolgi-wyrzutnie-rakiet-i-armatohaubice-dla-pol.html.
30. Dmitruk T., *Cztery lata 18. Dywizji Zmechanizowanej*, 12 sierpnia 2022 r., https://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,11676,armie-swiata,wojsko-polskie,cztery-lata-18-dywizji-zmechanizowanej.
31. Dmitruk T., *Harmonogram nowego Planu Modernizacji Technicznej*, 19 października 2016 r., Portal dziennikzbrojny.pl, http://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,10312,aktualnosci-z-polski,harmonogram-nowego-planu-modernizacji-technicznej.
32. Dmitruk T., *Zmiana harmonogramu dostaw armatohaubic Krab*, 20 stycznia 2023 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11739,aktualnosci-z-polski,zmiana-harmonogramu-dostaw-armatohaubic-krab.
33. *Donbas o krok od upadku? Ukraina wzywa do ewakuacji*, 16 sierpnia 2024 r., portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/rosjanie-pra-naprzod-kontrofensywa-nie-zmienila-sytuacji-ukrainy-7060638013352768a.
34. *Dostawy haubic K9A1 i modułów wyrzutni Homar-K*, 11 czerwca 2024 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1-,12037,aktualnosci-z-polski,dostawy-haubic-k9a1-i-modulow-wyrzutni-homar-k.
35. *Drony dla polskiej armii. Jest umowa warta 500 mln zł*, Portal money.pl, 24 grudnia 2024 r., https://www.money.pl/gospodarka/drony-dla-polskiej-armii-jest-umowa-warta-500-mln-zl-7106711409912576a.html.

36. *Druga pożyczka amerykańska na zakup uzbrojenia*, 1 lipca 2024 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/druga-pozyczka-amerykanska-na-zakup-uzbrojenia/.
37. Duda A., *Ocena stanu realizacji Planu Modernizacji Technicznej na lata 2013-2022. Sukces czy Porażka?,* 2017 r., https://sea.org.pl/ocena-stanu-realizacji-planu-modernizacji-technicznej-na-lata-2013-2022-sukces-czy-porazka/.
38. Dyner A. M., *W cieniu wojny na Ukrainie - manewry Wschód-2022*, 14 września 2022 r., Portal pism.pl, https://www.pism.pl/publikacje/w-cieniu-wojny-na-ukrainie-manewry-wschod-2022.
39. Dyner A. M., *Zapad 2021 - kompleksowe ćwiczenia wymierzone w państwa NATO*, 22 września 2021 r., Portal pism.pl, https://www.pism.pl/publikacje/zapad-2021%C2%A0-kompleksowe-cwiczenia-wymierzone-w%C2%A0panstwa-nato.
40. *Europejski Instrument na rzecz Pokoju*, 17 lipca 2024 r., Portal Rady Unii Europejskiej, https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/european-peace-facility/.
41. Gawęda M., „*Sojusznicze Zdecydowanie 2022": Wielkie zgrupowanie Rosji na Białorusi [Analiza]*, 13 lutego 2022 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/sojusznicze-zdecydowanie-2022-wielkie-zgrupowanie-rosji-na-bialorusi-analiza.
42. Garbarek N., *Dotarły do Polski. Potężne wzmocnienie wojska z dalekiego kraju*, 12 września 2024 r., Portal tech.wp.pl, https://tech.wp.pl/dotarly-do-polski-potezne-wzmocnienie-wojska-z-dalekiego-kraju,7070170999331776a.
43. Garamone J., *More U.S. troops deploying to Europe, Guard leaving Ukraine*, 15 February 2022, Portal National Guard, https://www.nationalguard.mil/News/Article/2934989/more-us-troops-deploying-to-europe-guard-leaving-ukraine/.
44. Glińska P., *W Sejmie o ustawie powołującej WOT*, Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/20960.
45. Gotkowska J., Tarociński J., *Finlandia trzydziestym pierwszym państwem członkowskim NATO*, 4 kwietnia 2023 r., Analizy OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-04-04/finlandia-trzydziestym-pierwszym-panstwem-czlonkowskim-nato.

46. Graf J., *Miliardy pomocy wojskowej Polski dla Ukrainy. Węgry blokują pieniądze z UE*, 8 lipca 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/polityka-obronna/miliardy-pomocy-wojskowej-polski-dla-ukrainy-wegry-blokuja-pieniadze-z-ue.
47. Gurgul K., *Ukraińcy weszli do Kurska. Jest pierwszy efekt decyzji*, 13 sierpnia 2024 r., Portal wiadomosci.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/ukraincy-weszli-do-kurska-jest-pierwszy-efekt-decyzji-7059769136823104a.
48. *HIMARS i Patriot w Polsce - program Homar i Wisła*, 25 maja 2023 r., Portal dziennik.pl, https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/8722654,szef-mon-do-polski-trafily-2-kolejne-wyrzutnie-himars-oraz-kolejne-elementy-systemu-patriot.html.
49. *Himarsy dla Polski. Nie będzie ich aż 500*, 12 września 2024 r., Portal rp.pl, https://www.rp.pl/biznes/art41096471-himarsy-dla-polski-nie-bedzie-ich-az-500.
50. *Historia powojenna 16 DZ*, Portal wojsko-polskie.pl, https://www.wojsko-polskie.pl/16dz/tradycje/.
51. *Informacja w sprawie ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie ustawy o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, 5 sierpnia 2021 r., Portal Prezydenta RP, https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2021/8/5/0f7399e0087eb96cb294317d23f53509/7_sily_zbrojne.rtf.
52. Jabłoński M., *Nowe drony systemu GLADIUS trafiły do polskiej armii*, 22 grudnia 2023 r., Portal interia.pl, https://geekweek.interia.pl/militaria/news-nowe-drony-systemu-gladius-trafily-do-polskiej-armii,nId,7225795.
53. Jaworska K., *Budowa Tarczy Wschód ruszyła. Premier pokazał zdjęcie z granicy*, 31 października 2024 r., Portal wydarzenia.interia.pl, https://wydarzenia.interia.pl/kraj/news-budowa-tarczy-wschod-ruszyla-premier-pokazal-zdjecie-z-grani,nId,7847943.
54. Johnson D., *WOSTOK 2018: dziesięć lat rosyjskich ćwiczeń strategicznych i doskonalenia sztuki wojennej*, 20 grudnia 2018 r., https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2018/12/20/wostok-2018-dziesiec-lat-rosyjskich-cwiczen-strategicznych-i-doskonalenia-sztuki-wojennej/index.html.

55. Juraszek P., *Pierwsze strzelanie z Homara-K w Polsce. To kluczowe „długie ręce" artylerii*, 6 grudnia 2024 r., Portal tech.wp.pl, https://tech.wp.pl/pierwsze-strzelanie-z-homara-k-w-polsce-to-kluczowe-dlugie-rece-artylerii,7100279089822336a.
56. Kaleta W., *Polska przekazała Ukrainie potężny arsenał*, 24 stycznia 2024 r., Portal wnp.pl, https://www.wnp.pl/przemysl-obronny/polska-przekazala-ukrainie-potezny-arsenal,797254.html.
57. *Kalendarium 2009-2023*, Portal jednostki-wojskowe.pl, https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=192&Itemid=42.
58. Kiński A, *Huta Stalowa Wola dostarczyła elementy bojowe piętnastego KMO Rak*, 30 listopada 2024 r, https://zbiam.pl/huta-stalowa-wola-dostarczyla-elementy-bojowe-pietnastego-kmo-rak/.
59. Kiński A., *Kolejna umowa na dostawę Rosomaków z systemem wieżowym ZSSW-30 dla Sił Zbrojnych RP*, 8 lipca 2024 r., https://zbiam.pl/kolejna-umowa-na-dostawe-rosomakow-z-systemem-wiezowym-zssw-30-dla-sil-zbrojnych-rp/.
60. Kiński A., *Nowe Rosomaki-L z wieżami ZSSW-30 dla Sił Zbrojnych RP*, 17 grudnia 2024 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/nowe-rosomaki-l-z-wiezami-zssw-30-dla-sil-zbrojnych-rp/.
61. Kiński A., *Umowa na Abramsy dla Polski*, 5 kwietnia 2022 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/umowa-na-abramsy-dla-polski/.
62. Kofman M., *Overview: Kavkaz-2020*, 22.09.2020, Russia Military Analysis, https://russianmilitaryanalysis.wordpress.com/2020/09/22/overview-kavkaz-2020/.
63. *Kolejne dostawy sprzętu z Korei Południowej*, 12 września 2024 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,120-70,aktualnosci-z-polski,kolejne-dostawy-sprzetu-z-korei-poludniowej.
64. *Kolejne Kraby dla Wojska Polskiego*, 5 września 2022 r., Portal wojsko-polskie.pl, https://www.wojsko-polskie.pl/au/articles/aktualnosci/kolejne-kraby-dla-wojska-polskiego/.
65. *Kolejne moździerze Rak dla Podhalańczyków*, 19 listopada 2022 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/kolejne-mozdzierze-rak-dla-podhalanczykow/.

66. Komornicki L., *Przygotowanie obronne terytorium Polski: północno-wschodni kierunek strategiczny*, 10 listopada 2021 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/przygotowanie-obronne-terytorium-polski-polnocno-wschodni-kierunek-strategiczny-opinia.

67. *Koncentracja rosyjskich wojsk pod granicą z Ukrainą. W gotowości 90 tys. żołnierzy*, 25 listopada 2021 r., PAP, Portal PolskieRadio24.pl, https://www.polskieradio24.pl/5/1223/Artykul/2855722,Koncentracja-rosyjskich-wojsk-pod-granica-z-Ukraina-W-gotowosci-90-tys-zolnierzy.

68. Kopacz-Domańska A., *„Dość tych awantur". Generał gromi polityków*, 13 stycznia 2025 r., Portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/general-apeluje-do-politykow-byc-moze-wielu-to-poruszy-7113808723687041v.

69. *Koreańskie czołgi będą produkowane w Polsce. „Umowa w ciągu kilku tygodni"*, 25 października 2024 r., Portal Buisness Insider, https://businessinsider.com.pl/gospodarka/koreanskie-czolgi-beda-produkowane-w-polsce-umowa-w-ciagu-kilku-tygodni/fb6pkqh.

70. *Koreańskie kontrakty z finansowaniem. MON znalazł pieniądze*, 2 grudnia 2024 r., Portal businessinsider.pl, https://businessinsider.com.pl/biznes/dostawy-armatohaubic-k9-i-wyrzutni-homar-k-mon-znalazl-pieniadze/92z2csf.

71. Kowalska-Sendek M., *Powstał Komponent Obrony Pogranicza*, 24 września 2022 r., Portal PolskaZbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/38131.

72. Kowalska-Sendek M., *1 Dywizja: mobilność i siła ognia*, 23 maja 2023 r., Portal portal-polska.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/39635.

73. Kownacki B., *Odpowiedź na interpelację nr 7668 w sprawie Wojsk Obrony Terytorialnej*, 27 grudnia 2016 r., Sejm RP, VIII kadencja, Warszawa, https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=28FE4042.

74. *KOWR przekazuje tereny na potrzeby Wojska Polskiego*, 14 sierpnia 2023 r., Portal Agencji Informacyjnej, https://agencja-informacyjna.com/kowr-przekazuje-tereny-na-potrzeby-wojska-polskiego/.

75. Kozioł S., *Szwecja oficjalnie w NATO*, 7 marca 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/geopolityka/szwecja-oficjalnie-w-nato.

76. Kozubal M., *Ile osób zostałoby w Polsce zmobilizowanych, gdyby wybuchła wojna?,* 6 marca 2025 r., Portal rp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/podano-liczbe-zolnierzy-ktorzy-beda-zmobilizowani-na-wypadek-wojny-7132096206040000a.
77. Kozubal M., *Sondaż: Mocne „tak" Polaków dla Tarczy Wschód*, 28 maja 2024 r., Portal rp.pl, https://www.rp.pl/wojsko/art40470321-sondaz-mocne-tak-polakow-dla-tarczy-wschod.
78. *Krainy geograficzne*, Portal tyflomapy.pl, https://tyflomapy.pl/Krainy_geograficzne.html.
79. Kucharski B.*, Abramsy dla Polski dopiero w 2025 roku?* 22 lutego 2022 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/abramsy-dla-polski-dopiero-w-2025-roku/.
80. Kulik W., *Pełna zdolność operacyjna. Jaka będzie tarcza antyrakietowa w Polsce?* 6 grudnia 2023 r., Portal wp.pl, https://tech.wp.pl/pelna-zdolnosc-operacyjna-jaka-bedzie-tarcza-antyrakietowa-w-redzikowie,6970796551641632a.
81. Kutarba M., *Jak silne bataliony ma Wojsko Polskie?,* 2 listopada 2024 r., Portal rp.pl, https://www.rp.pl/wojsko/art41388461-jak-silne-bataliony-ma-wojsko-polskie.
82. Kuźnik D., *Kaliningradu nikt nie pilnuje? Tamtejsza armia została niemal kompletnie zniszczona*, 30 października 2022 r., Portal na:Temat.pl, https://natemat.pl/445987,rosyjski-11-korpus-armijny-zostal-zniszczony-kaliningradu.
83. Lesiecki R., *NATO ostatecznie potwierdziło inicjatywę gotowości, tzw. 4 razy 30*, 11 lipca 2018 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/geopolityka/nato-ostatecznie-potwierdzilo-inicjatywe-gotowosci-tzw-4-razy-30.
84. Liu X., *Chinese troops start joint anti-terrorism drill in Peace Mission, 'displays capability to safeguard regional peace',* 12 September 2021, Global Times, https://www.globaltimes.cn/page/202109/1234029.shtml.
85. Łukaszewski B., *Nowoczesne moździerze RAK wzmacniają 12 Brygadę*, Portal wojsko-polskie.pl, https://www.wojsko-polskie.pl/12bz/articles/aktualnosci-w/nowoczesne-mozdzierze-rak-wzmacniaja-12-brygade/.
86. Łysoń M., *Drony opanowane do perfekcji. Polska firma stworzyła wyjątkowy bojowy system Gladius*, 21 sierpnia 2023 r., Portal chip.pl, https://www.chip.pl/2024/12/rozblysk-na-sloncu-8-grudnia-2024.

87. Małecki M., *W Polsce stacjonuje blisko dziesięć tysięcy żołnierzy amerykańskich, w tym lotnictwo i obrona powietrzna*, 21 luty 2023 r., Portal PAP, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1539265%2Cw-polsce-stacjonuje-blisko-dziesiec-tysiecy-zolnierzy-amerykanskich-w-tym.
88. *Marek Kutarba: Dlaczego polskie firmy nawet nie zabiegały o wsparcie z Unii na produkcję amunicji*, 19 marca 2024 r., Portal rp.pl, https://www.rp.pl/opinie-ekonomiczne/art40022511-marek-kutarba-dlaczego-polskie-firmy-nawet-nie-zabiegaly-o-wsparcie-z-unii-na-produkcje-amunicji.
89. Marszałkowski M., *Gdzie staną polskie aerostaty? MON wskazuje lokalizacje. Ekspert: Decyzja na plus*, Portal Polon.pl, https://www.polon.pl/technologia/gdzie-stana-polskie-aerostaty-mon-wskazuje-lokalizacje-ekspert-decyzja-na-plus/.
90. *Media: Lockheed Martin zaoferował Polsce współprodukcję rakiet do systemów HIMARS*, 12 czerwca 2024 r., PAP, https://www.pap.pl/aktualnosci/media-lockheed-martin-zaoferowal-polsce-wspolprodukcje-rakiet-do-systemow-himars.
91. Menkiszak M., *Rosyjsko-amerykańskie rozmowy w Genewie: protokół rozbieżności*, 11 stycznia 2022 r., Analizy OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-11/rosyjsko-amerykanskie-rozmowy-w-genewie-protokol-rozbieznosci.
92. Michalik Ł., *Ciężki Bojowy Wóz Piechoty. Polska chce kupić licencję*, 2 marca 2025 r., Portal tech.wp.pl, https://tech.wp.pl/ciezki-bojowy-woz-piechoty-polska-chce-kupic-licencje,7130760320682944a.
93. Michalik Ł., *Polska armia największa w Europie. Nowe dane z raportu NATO*, 17 lipca 2024 r., Portal wp.pl, https://tech.wp.pl/polska-armia-najwieksza-w-europie-nowe-dane-z-raportu-nato,7050069286796192a.
94. Michalik Ł., *Polska kupuje 300 koreańskich wyrzutni K239 Chunmoo i licencję na amunicję*, 13 października 2022 r., Portal Wirtualnej Polski, https://tech.wp.pl/polska-kupuje-300-koreanskich-wyrzutni-k239-chunmoo-i-licencje-na-amunicje,6822635203222368a.
95. Michalik Ł., *System aktywnej ochrony dla polskich czołgów. MON potwierdza*, 4 kwietnia 2025 r., Portal tech.wp.pl, https://tech.wp.pl/system-aktywnej-ochrony-dla-polskich-czolgow-mon-potwierdza,7142556507126752a.

96. *Miecznik. Nowy wymiar marynarki wojennej*, 13 maja 2022 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/37204?t=Miecznik-Nowy-wymiar-marynarki-wojennej.
97. Miernicka M., *Nowa brygada dla 18 Dywizji Zmechanizowanej*, 3 października 2023 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/40474.
98. Miernicka M., *Obrońcy nieba z Sitańca*, 13 lipca 2022 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/37660.
99. Miernicka M., *Rządowa propozycja budżetu na 2025 rok*, 28 sierpnia 2024 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/42310?t=Rzadowa-propozycja-budzetu-na-2025-rok.
100. *Miliardy na nowe uzbrojenie*, 28 lutego 2018 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/27677?t=Miliardy-na-nowe-uzbrojenie.
101. *Minister Błaszczak podjął decyzję o utworzeniu nowej dywizji*, 9 września 2018 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/minister-blaszczak-podjal-decyzje-o-utworzeniu-nowej-dywizji-.
102. *Minister Obrony Narodowej przekazał kolejne samobieżne moździerze RAK*, 26 sierpnia 2019 r., Portal HSW, https://www.hsw.pl/aktualnosci/minister-obrony-narodowej-przekazal-kolejne-samobiezne-mozdzierze-rak/.
103. *Mocne słowa gen. Skrzypczaka. „Wystarczy na 10 dni"*, 22 listopada 2024 r., Portal o2.pl, https://www.o2.pl/informacje/mocne-slowa-gen-skrzypczaka-wystarczy-na-10-dni-7095313503636032a.
104. Modzelewska K., *Rozpoznawcze aerostaty „Barbara" dla Polski. Radary, które zawisną w powietrzu*, 22 maja 2024 r., Portal wp.pl, https://tech.wp.pl/rozpoznawcze-aerostaty-barbara-dla-polski-radary-ktore-zawisna-w-powietrzu,7030256184011424a.
105. Modzelewska K., *Budowa Tarczy Wschód. Gen. Drewniak: „To jasny sygnał dla przeciwnika"*, 27 maja 2024 r., Portal tech.wp.pl, https://tech.wp.pl/budowa-tarczy-wschod-gen-drewniak-to-jasny-sygnal-dla-przeciwnika,7031998002338560a.

106. Molga T., *Zmiana taktyki na granicy z Białorusią. Cała dywizja obecna od Włodawy do Przesmyku Suwalskiego*, 5 września 2024 r., Portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/zmiana-taktyki-na-granicy-z-bialorusia-cala-dywizja-obecna-od-wlodawy-do-przesmyku-suwalskiego-7067821858880128a.

107. *Morawiecki: 800-900 mln EUR dla Polski za broń dla Ukrainy*, 24 marca 2023 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/morawiecki-800-900-mln-eur-dla-polski-za-bron-dla-ukrainy/.

108. Muczyński R., *Dostawa pierwszych śmigłowców AW149 do Wojska Polskiego*, 30 października 2023 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/dostawa-pierwszych-smiglowcow-aw149-do-wojska-polskiego/.

109. Muczyński R., *Druga tegoroczna dostawa K9A1 Thunder do Polski*, 25 sierpnia 2024 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/druga-tegoroczna-dostawa-k9a1-thunder-do-polski/.

110. Muczyński R., *Formowanie batalionu czołgów 19. Brygady Zmechanizowane*, 17 sierpnia 2020 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/formowanie-batalionu-czolgow-19-brygady-zmechanizowanej/.

111. Muczyński R., *Gotowość Sojuszniczego Dowództwa Sił Połączonych NATO w Norfolk*, 18 września 2020 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/gotowosc-sojuszniczego-dowodztwa-sil-polaczonych-nato-w-norfolk/.

112. Muczyński R., *HIMARS dla Polski*, 13 lutego 2019 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/himars-dla-polski/.

113. Muczyński R., *HSW dostarczyła dziesiąty KMO M120K Rak*, 21 października 2021 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/hsw-dostarczyla-dziesiaty-kmo-m120k-rak/.

114. Muczyński R., *Plan Modernizacji Technicznej 2021-2035*, 10 października 2019 r., https://milmag.pl/plan-modernizacji-technicznej-2021-2035/.

115. Muczyński R., *Polska pierwszym użytkownikiem Abramsów w Europie*, 14 lipca 2021 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/polska-pierwszym-uzytkownikiem-abramsow-w-europie/.

116. Muczyński R., *Polski Plan Modernizacji Technicznej 2017-2026*, 28 lutego 2019 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/polski-plan-modernizacji-technicznej-2017-2026/.

117. Muczyński R., *Szósta tegoroczna dostawa K2 do Polski*, 4 października 2024 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/szosta-tegoroczna-dostawa-k2-do-polski/.

118. Muczyński R., *Trzeci AW149 w Wojsku Polskim*, 15 grudnia 2023 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/trzeci-aw149-w-wojsku-polskim/.

119. Muczyński R., *Zaktualizowany Plan Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2017-2022*, 19 października 2016 r., Portal Nowa Strategia, https://www.nowastrategia.org.pl/zaktualizowany-plan-modernizacji-technicznej-sil-zbrojnych-rp-na-lata-2017-2022/.

120. Muczyński R., *Zamówienie na Raki i mundury*, 22 maja 2020 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/zamowienie-na-raki-i-mundury/.

121. Muczyński R., *21. Lekki Batalion Górski rozpoczął funkcjonowanie*, 14 lutego 2024 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/21-lekki-batalion-gorski-rozpoczal-funkcjonowanie/.

122. *Nie tylko Centr-2019. Kulminacja ćwiczeń rosyjskiej armii*, 17 września 2019 r., Fundacja Warsaw Institute, https://warsawinstitute.org/pl/nie-tylko-centr-2019-kulminacja-cwiczen-rosyjskiej-armii/.

123. *Nowa dywizja - 18. Dywizja Zmechanizowana*, Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/nowa-dywizja.

124. *Nowe Brygady Obrony Terytorialnej*, 17 czerwca 2022 r., Portal wojsko-polskie.pl, https://www.wojsko-polskie.pl/3bot/articles/aktualnosci-w/nowe-brygady-obrony-terytorialnej/.

125. *Nowy „dom" dla Leopardów*, 17 stycznia 2022 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/nowy-dom-dla-leopardow.

126. *„NYT": Rosja wycofuje się z Syrii. Na Ukrainę trafiło tysiąc żołnierzy i systemy S-300*, 20 października 2022 r., portal forsal.pl, https://forsal.pl/swiat/rosja/artykuly/8572373,nyt-rosja-wycofuje-sie-z-syrii-ukraina-tysiac-zolnierzy-systemy-s-300.html.

127. *Obrona terytorialna – 17 brygad, 35 tys. żołnierzy. Nowa formacja w polskim wojsku*, 25 kwietnia 2016, Portal polsatnews.pl, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2016-04-25/obrona-terytorialna-17-brygad-35-tys-zolnierzy-nowa-formacja-w-polskim-wojsku/.

128. *Ocena stanu realizacji Planu Modernizacji Technicznej na lata 2013-2022. Sukces czy Porażka?,* Sierpień 2017 r., Stowarzyszenie Euroatlantyckie, https://sea.org.pl/ocena-stanu-realizacji-planu-modernizacji-technicznej-na-lata-2013-2022-sukces-czy-porazka/.

129. *Operacja „Bezpieczne Podlasie" – uroczyste zakończenie I zmiany*, 31 stycznia 2025 r., Portal gov.pl, Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku, https://www.gov.pl/web/uw-podlaski/operacja-bezpieczne-podlasie--uroczyste-zakonczenie-i-zmiany.

130. Ostrowski A., *Krajowa zbrojeniówka istotna z punktu widzenia modernizacji technicznej naszego wojska*, 13 grudnia 2023 r., Portal magazynprzemysłowy.pl, https://magazynprzemyslowy.pl/artykuly/krajowa-zbrojeniowka-istotna-z-punktu-widzenia-modernizacji-technicznej-naszego-wojska.

131. Pacholski Ł., *Dwunasty KMO Rak dostarczony do Wojska Polskiego*, 16 czerwca 2023 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/dwunasty-kmo-rak-dostarczony-do-wojska-polskiego/.

132. Pacholski Ł., *Kraby 23. Pułku Artylerii w Bolesławcu w komplecie*, 3 lipca 2021 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/kraby-23-pulku-artylerii-w-boleslawcu-w-komplecie/.

133. Pacholski Ł., *Ponad sto armatohaubic K9 Thunder dostarczonych z Republiki Korei*, 7 października 2024 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/ponad-sto-armatohaubic-k9-thunder-dostarczonych-z-republiki-korei/.

134. Pacholski Ł., *Trzecia (tegoroczna) dostawa czołgów K2 Black Panther w Polsce*, 20 marca 2024 r., Portal zbiam.pl, https://zbiam.pl/trzecia-tegoroczna-dostawa-czolgow-k2-black-panther-w-polsce/.

135. Palowski J., *HIMARS sięgnie dalej. Nowe rakiety w produkcji*, 1 lipca 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/przemysl/himars-siegnie-dalej-nowe-rakiety-w-produkcji.

136. Palowski J., *MON: Powstanie Korpus Sił Lądowych. Jest dowódca*, 20 lipca 2023 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/mon-powstanie-korpus-wojsk-ladowych-jest-dowodca.

137. Palowski J., *Stałe jednostki US Army w Polsce, więcej wojsk w Europie [AKTUALIZACJA]*, 29 czerwca 2022 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/wojska-usa-na-wschodniej-flance-wiecej-i-na-dluzej.

138. Park H., *Korea zwiększy limit kredytowy Eximbanku na realizację polskich zamówień*, 1 marca 2024 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/korea-zwiekszy-limit-kredytowy-eximbanku-na-realizacje-polskich-zamowien/.

139. Paszkowska A., *Uroczyste otwarcie nowych budynków 19. Lubelskiej Brygady Zmechanizowanej*, 27 listopada 2024 r., Portal kurierlubelski.pl, https://kurierlubelski.pl/uroczyste-otwarcie-nowych-budynkow-19-lubelskiej-brygady-zmechanizowanej-zdjecia/ar/c1-18966367.

140. *Pierwsze wyrzutnie HIMARS w Polsce*, 15 maja 2023 r., Portal altair.com.pl, https://www.altair.com.pl/news/view?news_id=40093.

141. *Plan Modernizacji Technicznej – mapa drogowa rozwoju Wojska Polskiego*, 28 lutego 2019 r., portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/plan-modernizacji-technicznej-mapa-drogowa-rozwoju-wojska-polskiego.

142. *Plan Modernizacji Technicznej do 2026 r. Wybrane zadania*, 2019, Portal wojsko-polskie.pl, Centrum Operacyjne MON, https://www.wojsko-polskie.pl/u/e1/aa/e1aa4b89-1045-4d1c-8a5c-7ffd4026e8d5/plan_modernizacji_technicznej_do_2026_r.pdf.

143. *„Plany produkcji tych czołgów w Polsce stoją pod znakiem zapytania". Jest reakcja Agencji Uzbrojenia*, 23 sierpnia 2024 r., Portal tvn24.pl, https://tvn24.pl/polska/czolgi-k2-co-z-umowa-na-produkcje-w-polsce-agencja-uzbrojenia-reaguje-na-doniesienia-mediow-st8055017.

144. Podalska B., *Prezydent Duda: Szczyt NATO sukcesem Sojuszu i Polski*, 5 grudnia 2019 r., Portal euractiv.pl, https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-e/news/prezydent-duda-szczyt-nato-sukcesem--sojuszu-i-polski/.

145. *Podkarpackie. Kończą się testy armatohaubicy Krab*, 14 lutego 2016 r., Portal wp.pl, https://finanse.wp.pl/podkarpackie-koncza-sie-testy-armatohaubicy-krab-6116196880676481a.

146. Pogorzelski J., *Bezpieczne Podlasie. Nowa brygada zmechanizowana w Karakulach. Jest decyzja szefa MON*, 31 lipca 2024 r., Portal TVP3 Białystok, https://bialystok.tvp.pl/79567306/bezpieczne-podlasie-nowa-brygada-zmechanizowana-w-karakulach-jest-decyzja-szefa-mon.

147. *Policzyli zabitych żołnierzy z Korei Płn. Padła konkretna liczba*, 16 grudnia 2024 r., Portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/hur-o-stratach-zolnierzy-kima-ponad-30-zabitych-lub-rannych-w-dwa-dni-7103851648326400a.

148. *Polska firma będzie produkować rakiety z Korei. Jest umowa*, 5 września 2024 r., Portal Business Insider, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/rakiety-z-korei-produkowane-w-polsce-jest-umowa/99xswm8.

149. *Polskie zakupy broni w 2022 roku. Kosztowna droga do militarnej potęgi*, 31 grudnia 2022, Portal wp.pl, https://tech.wp.pl/polskie-zakupy-broni-w-2022-roku-kosztowna-droga-do-militarnej-potegi,6850521480411968a.

150. *Polska zamówiła 96 śmigłowców uderzeniowych AH-64E Apache*, 13 sierpnia 2024 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,12057,aktualnosci-z-polski,polska-zamowila-96-smiglowcow-uderzeniowych-ah-64e-apache.

151. *Polsko-amerykańska współpraca wojskowa – wczoraj, dziś, jutro [ANALIZA]*, 24 czerwca 2020 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/polsko-amerykanska-wspolpraca-wojskowa-wczoraj-dzis-jutro-analiza.

152. *Powitanie nowego dowódcy WOT*, 7 maja 2024 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/41666?t=Powitanie-nowego-dowodcy-WOT.

153. *Pożegnanie dowódcy bialskiego garnizonu wojskowego*, 12 września 2023 r., Portal podlasianin.com.pl, https://podlasianin.com.pl/pozegnanie-dowodcy-bialskiego-garnizonu-wojskowego/.

154. *Pół miliarda euro na amunicję*, 10 lipca 2023 r., Portal Komisji Europejskiej, https://poland.representation.ec.europa.eu/news/pol-miliarda-euro-na-amunicje-2023-07-10_pl.

155. *Prace nad „Planem Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych na okres do 2026" według harmonogramu*, 8 września 2018 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/prace-nad-planem-modernizacji-technicznej-sil-zbrojnych-na-okres-do-2026-wedlug-harmonogramu?srsltid=AfmBOoqAwigIXdnZ6mBdmJJMBuMgv455EVnKRFHqUl6phOUxGMvzHMuP.

156. *Premier: ruszyła budowa umocnień na wschodniej granicy!,* 18 maja 2024 r., Portal wGospodarce.pl, https://wgospodarce.pl/informacje/141409-premier-ruszyla-budowa-umocnien-na-wschodniej-granicy.

157. *Prezydent RP określił główne kierunki rozwoju Sił Zbrojnych RP*, 31 marca 2023 r., BBN, https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/9634,Prezydent-RP-okreslil-glowne-kierunki-rozwoju-Sil-Zbrojnych-RP.html.

158. *Program Rozwoju Sił Zbrojnych na lata 2017-2026 przyjęty*, 28 listopada 2018 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11092,aktualnosci-z-polski,program-rozwoju-sil-zbrojnych-na-lata-2017-2026-przyjety.

159. *Projekt nowego Planu Modernizacji Technicznej*, 12 września 2016 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,10-262,armie-swiata,wojsko-polskie,projekt-nowego-planu-modernizacji-technicznej

160. *Projekt ustawy o zmianie ustawy o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, 18 września 2018 r., Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-przebudowie-i-modernizacji-technicznej-oraz-finansowaniu-sil-zbrojnych-rzeczypospolitej-polskiej.

161. Ptaszyńska Z., *Wizualizacja „Tarczy Wschód". Tak będzie wyglądać fortyfikacja granic*, 27 maja 2024 r., Portal Radio Zet, https://wiadomosci.radiozet.pl/polska/polityka/wizualizacja-tarczy-wschod-tak-bedzie-wygladac-fortyfikacja-granic.

162. Rabiega H., *Morawiecki o dodatkowych żołnierzach USA w Polsce: To ostrzeżenie dla W. Putina*, 2 lutego 2022 r., Portal Nowiny24, https://nowiny24.pl/morawiecki-o-dodatkowych-zolnierzach-usa-w-polsce-to-ostrzezenie-dla-w-putina/ar/c1-16029233.

163. Ratka D., *Żagańskie Leopardy ruszyły na poligon*, 19 listopada 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/zaganskie-leopardy-ruszyly-na-poligon.

164. *Regina oficjalnie przyjęta do eksploatacji w Wojsku Polskim*, 31 sierpnia 2017 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/regina-oficjalnie-przyjeta-do-eksploatacji-w-wojsku-polskim.

165. Reszczyński J., *Raki idą do Giżycka*, 15 lipca 2019 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/przemysl/raki-ida-do-gizycka.

166. Reszczyński J., *Regina już za półmetkiem*, 27 listopada 2020 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/przemysl/regina-juz-za-polmetkiem--analiza.

167. *Reuters: Wielka pożyczka z Korei Południowej dla Polski. Nowy pomysł Seulu*, 3 listopada 2023 r., Portal tvn24.pl, https://tvn24.pl/biznes/ze--swiata/wojsko-polska-korea-poludniowa-chce-pomoc-polsce-reuters-o-kredycie-na-zakup-uzbrojenia-st7421413.

168. Rodkiewicz W., *Rosja zabiega o utrzymanie baz w Syrii*, 29 stycznia 2025 r., Analizy OSW, Portal OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-01-29/rosja-zabiega-o-utrzymanie-baz-w-syrii.

169. *Regiony i krainy fizycznogeograficzne Polski*, Zintegrowana Platforma Edukacyjna, https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/D18156rSy.

170. *Rosja kontynuuje intensywne zbrojenia*, 14 czerwca 2021 r., Portal Europejskiego Centrum Projektów Pozarządowych, Warszawa, https://www.ecpp.org.pl/rosja-kontynuuje-intensywne-zbrojenia/.

171. *Rosja odwołuje ćwiczenia Zapad*, 5 września 2023 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/rosja-odwoluje-cwiczenia-zapad.

172. *Rosja zdobywa terytorium*, 3 września 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/wojna-na-ukrainie-raport-specjalny-defence24/rosja-zdobywa-terytorium.

173. *Rosjanie rozpoczęli ćwiczenia z bronią jądrową w pobliżu granicy z Ukrainą*, 21 maja 2024 r., Portal bielsat.pl, https://belsat.eu/pl/news/21-05-2024-rosjanie-rozpoczeli-cwiczenia-nuklearne-w-poblizu-granicy-z-ukraina.

174. *Rosji brakuje wojska do walki na Ukrainie. Wycofuje jednostki z Syrii i Syberii*, 4 października 2024 r., portal polskieradio24.pl, https://polskieradio24.pl/artykul/3047357,rosji-brakuje-wojska-do-walki-na-ukrainie-wycofuje-jednostki-z-syrii-i-syberii.

175. *Rosyjski bastion w Kaliningradzie rośnie w siłę [ANALIZA]*, 27 lutego 2017 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/rosyjski-bastion-w-kaliningradzie-rosnie-w-sile-analiza.

176. *Rozpoczęto formowanie 18. Brygady Zmotoryzowanej*, 7 października 2023 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11923,aktualnosci-z-polski,rozpoczeto-formowanie-18-brygady-zmotoryzowanej.

177. *Russian Foreign Policy. Research and analysis regarding all aspects of Russia's foreign policy*, Portal CSIS, https://www.csis.org/programs/europe-russia-and-eurasia-program/archives/russian-foreign-policy.

178. *Rusza budowa kolejnej dywizji – 8. Dywizji Piechoty Armii Krajowej*, 3 listopada 2023 r., Portal wojskow-polskie.pl, https://www.wojsko-polskie.pl/articles/tym-zyjemy-v/rusza-budowa-kolejnej-dywizji-8-dywizji-piechoty-armii-krajowej/.

179. Ruszkiewicz S., *„Armia pilnie potrzebuje amunicji 155 mm". Jak poprzednie władze zrezygnowały z dostaw*, 6 października 2024 r., Portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/armia-pilnie-potrzebuje-amunicji-155-mm-jak-poprzednie-wladze-zrezygnowaly-z-dostaw-7077704717253600a.

180. Ruszkiewicz S., *USA i Niemcy mówią „nie". „Praktycznie koniec dyskusji"*, 13 lipca 2023 r., Portal wiadomości.wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/niemcy-triumfuja-wola-dostarczac-bron-niz-widziec-szybko-ukraine-w-nato-6918861630237536a.

181. *Rząd przyjął kierunki przebudowy i modernizacji Sił Zbrojnych*, 4 czerwca 2018 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/legislacja/czolgi-i-pociski-przeciwpancerne-priorytetami-wojska-rzad-przyjal-kierunki-przebudowy-i-modernizacji-sil-zbrojnych?srsltid=AfmBOorYNMysE8o9_mg_-rVEL1rnSs-P2bPCvh-Nb9QCPZGNQ2E4mMjJ.

182. *Są już w Gdańsku. Potężne maszyny zasilą polskie wojsko*, 13 listopada 2024 r., Portal wp.pl, https://tech.wp.pl/sa-juz-w-gdansku-potezne-maszyny-zasila-polskie-wojsko,7092221491780576a.

183. *Scenariusz wojny Rosji z NATO. Przesmyk suwalski jako potencjalny cel Kremla*, 7 lutego 2024 r., Portal Wprost, https://www.wprost.pl/opinie-i-komentarze/11575813/scenariusz-wojny-rosji-z-nato-przesmyk-suwalski-jako-potencjalny-cel-kremla.html.

184. *SCO to hold Peace Mission 2023 counter-terror drills in Russia – defense chief*, 24 Aug 2022, Russian news agency Tass, https://tass.com/defense/1497577.

185. *Sejmowa Komisja Obrony Narodowej. Zapis przebiegu posiedzenia 10.02.2022 r.*, Portal sejm.gov.pl, https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/biuletyn.xsp?skrnr=OBN-57.

186. *Sejmowa Komisja Obrony Narodowej. Zapis przebiegu posiedzenia 24.04.2024 r.*, Portal sejm.gov.pl, https://orka.sejm.gov.pl/zapisy10.nsf/0/467F4E8E46805AA0C1258B1D002D8C29/%24File/0041410.pdf.

187. *Sejmowa komisja pozytywnie o Programie Rozwoju Sił Zbrojnych na lata 2017-2026*, 24 listopada 2018 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/sejmowa-komisja-pozytywnie-o-programie-rozwoju-sil-zbrojnych-2017-2026.

188. *Sejm przyjął ustawę budżetową na 2025 rok*, 6 grudnia 2024 r., Portal Ministerstwa Finansów, https://www.gov.pl/web/finanse/sejm-przyjal-ustawe-budzetowa-na-2025-rok.

189. Skrzypek A., *UE wspiera produkcję amunicji. Wiemy, ile otrzyma polska zbrojeniówka*, 15 marca 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/przemysl/ue-wspiera-produkcje-amunicji-wiemy-ile-otrzyma-polska-zbrojeniowka.

190. *Stanowisko ONZ w sprawie Ukrainy 17 marca 2022 r.*, 21 marca 2022 r., Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, https://www.unic.un.org.pl/oionz/stanowisko-onz-w-sprawie-ukrainy/3467.

191. Strembski M., *Modernizacja techniczna Wojska Polskiego w 2022 roku – zakup śmigłowców AW149*, 6 września 2024 r., Portal portalmilitarny.pl, https://portalmilitarny.pl/wiadomosci/powietrze/modernizacja-techniczna-wojska-polskiego-w-2022-roku-zakup-smiglowcow-aw149/.

192. Surdacki R., *Macierewicz: Do 2019 roku 53 tys. żołnierzy w Obronie Terytorialnej. Budżet - 3,5 mld zł*, 14 listopada 2016 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/macierewicz-do-2019-roku-53-tys-zolnierzy-w-obronie-terytorialnej-budzet-35-mld-zl.

193. *Szef MON podpisał decyzję o utworzeniu Akademii HIMARS i 1. Brygady Rakiet*, 27 lipca 2023 r., Portal milmag.pl, https://milmag.pl/szef-mon-podpisal-decyzje-o-utworzeniu-akademii-himars-i-1-brygady-rakiet/.

194. Szopa M., *Amerykańska baza w Redzikowie gotowa do służby*, 11 grudnia 2023 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/polityka-obronna/amerykanska-baza-w-redzikowie-gotowa-do-sluzby.

195. Szopa M., *Będzie produkcja amunicji do Homara-K*, 2 października 2024 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/przemysl/bedzie-produkcja-amunicji-do-homara-k.

196. Szopa M., *Pułk przeciwlotniczy i nowoczesne uzbrojenie dla Żelaznej Dywizji*, 1 lipca 2019 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/pulk-przeciwlotniczy-i-nowoczesne-uzbrojenie-dla-zelaznej-dywizji.

197. *„Tarcza Wschód" wzmocni bezpieczeństwo Polski i wschodniej flanki NATO. Prezentacja Tarcza Wschód SGWP*, 27 maja 2024 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/tarcza-wschod-wzmocni-bezpieczenstwo-polski-i-wschodniej-flanki-nato.

198. *Think tank: Władimir Putin tworzy okręgi wojskowe z myślą o wojnie z NATO*, 27 lutego 2024 r., Portal rp.pl, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art39906341-think-tank-wladimir-putin-tworzy-okregi-wojskowe-z-mysla-o-wojnie-z-nato.
199. *Tradycje, 3 Pułk Saperów im. gen. Karola Sierakowskiego*, Portal MON, https://3psap.wp.mil.pl/o-nas/.
200. *Trzecia umowa na 120 mm moździerze samobieżne Rak*, 22 maja 2020 r., Inspektorat Uzbrojenia, Portal MON, https://archiwum2019-iu.wp.mil.pl/aktualnosci.aktualnosc.346.7.html.
201. Vandiver J., *US Navy missile defense site in Poland is mission-ready, NATO says,* 11 July 2024, Stars and Stripes, https://www.stripes.com/branches/navy/2024-07-11/us-navy-missile-defense-poland-14451131.html.
202. Walkowski A., *Nareszcie! Umowa wykonawcza na BWP Borsuk podpisana*, 27 marca 2025 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/sily-zbrojne/nareszcie-umowa-wykonawcza-na-bwp-borsuk-podpisana.
203. *Washington Summit Declaration*, 10 July 2024, NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm.
204. *Wielonarodowa Dywizja Północny - Wschód w Elblągu*, Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/wielonarodowa-dywizja.
205. *Wierzba do dowodzenia*, 1 grudnia 2017 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://www.polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/24204.
206. Wilewski K., *Ciężki BWP dla polskiego wojska*, 8 stycznia 2025 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/43049?t=Ciezki-BWP-dla-polskiego-wojska.
207. Wilewski K., *Gladiusy dla polskich artylerzystów*, 6 maja 2022 r., Portal polska-zbrojna.pl, https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/37183?t=Gladiusy-dla-polskich-artylerzystow.
208. Wilk A., *Rosyjska demonstracja siły na Białorusi i oceanie światowym*, Analizy OSW, 24 stycznia 2022 r., https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-24/rosyjska-demonstracja-sily-na-bialorusi-i-oceanie-swiatowym.
209. Wilk A., *„Wostok", czyli pokaz sztuczek wojennych*, 15.10.2018, Portal polska-zbrojna.pl, https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/26624.

210. Wilk A., Domańska M., *Rosyjski atak na Ukrainę*, 24 lutego 2022 r., Analizy OSW, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-02-24/rosyjski-atak-na-ukraine-24-lutego-godz-900.

211. Wilk A., Żochowski P., *Wojna Rosji przeciw Ukrainie – stan po sześciu dniach*, 2 marca 2022 r., Analizy OSW, Portal osw.waw.pl, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-03-02/wojna-rosji-przeciw-ukrainie-stan-po-szesciu-dniach.

212. *Wojsko już w Gniewczynie*, 19 kwietnia 2024 r., Portal Gazeta Jarosławska, https://jarosławska.pl/wojsko-juz-w-gniewczynie/.

213. *W Olecku będą stacjonowały trzy dywizjony 1. Mazurskiej Brygady Artylerii*, 29 sierpnia 2024 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/w-olecku-beda-stacjonowaly-trzy-dywizjony-1-mazurskiej-brygady-artylerii.

214. *Wspólna Deklaracja Prezydentów o Współpracy Obronnej w zakresie obecności sił zbrojnych USA na terytorium RP*, 12 czerwca 2019 r., Portal BBN, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/Wspolna_Deklaracja_Prezydentow_o_Wspolpracy_Obronnej_w_zakresie_obecnosci_sil_zbrojnych_USA_na_terytorium_RP.pdf.

215. *Wstrząsająca relacja Ukraińców z obwodu kurskiego. „Sceny jak z horroru"*, 17 marca 2025 r., PAP, Portal onet.pl, https://wiadomosci.onet.pl/kraj/wstrzasajaca-relacja-ukraincow-z-obwodu-kurskiego-sceny-jak-z-horroru/xt2mq82.

216. *W Wielbarku powstanie jednostka wojskowa. To pułk przeciwpancerny*, 5 sierpnia 2023 r., Portal samorządowy, https://www.portalsamorzadowy.pl/polityka-i-spoleczenstwo/w-wielbarku-powstanie-jednostka-wojskowa-to-pulk-przeciwpancerny,480230.html.

217. *Zadania Dowództwa 2 Korpusu Polskiego – Dowództwo Komponentu Lądowego*, Portal MON, https://2kp-dkl.wp.mil.pl/o-nas/zadania/.

218. Zagórski S., *Koszmar Ukraińców. Polska może mieć ten sam problem*, 11 listopada 2024 r., Portal wp.pl, https://wiadomosci.wp.pl/ukrainska-lekcja-dla-polski-zbrojac-sie-nie-odrabiamy-pracy-domowej-7090450710817728a.

219. Zagórski S., *18 Dywizja Zmechanizowana. Nowa jednostka Wojska Polskiego*, 10 września 2018 r., Portal geekweek.interia.pl, https://geekweek.interia.pl/militaria/news-18-dywizja-zmechanizowana-nowa-jednostka-wojska-polskiego,nId,2629091.

220. Zieliński M., *Otwarcie bazy w Redzikowie. Duda: cały świat będzie widział, że to nie jest rosyjska strefa wpływów*, 13 listopada 2024 r., Portal PAP, https://www.pap.pl/aktualnosci/otwarcie-bazy-w-redzikowie-duda-caly-swiat-bedzie-widzial-ze-nie-jest-rosyjska-strefa.

221. Zieliński P., *Trafią na Pomorze. Amerykańskie wyrzutnie będą stacjonować w Polsce*, 16 października 2023 r., Portal tech.wp.pl, https://tech.wp.pl/s/konflikty-pl/trafia-na-pomorze-amerykanskie-wyrzutnie-beda-stacjonowac-w-polsce,6952770799786912a.

222. *Zmiany organizacyjne 2023 r.*, Portal jednostki-wojskowe.pl, https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1041&Itemid=348.

223. *Zwiększenie obecności wojskowej USA w Polsce*, 2024, Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/zwiekszenie-obecnosci-wojskowej--usa-w-polsce.

224. Żurawski W., *Polska zdominowała zakupy uzbrojenia w USA. Amerykanie zarobią potężne kwoty*, 30 stycznia 2024 r., Portal wnp.pl, https://www.wnp.pl/przemysl-obronny/polska-zdominowala-zakupy-uzbrojenia-w-usa-amerykanie-zarobia-potezne-kwoty,799908.html.

225. *1. Mazurska Brygada Artylerii*, 8 października 2023 r., Portal dziennikzbrojny.pl, https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11924,aktualnosci-z-polski,1-mazurska-brygada-artylerii.

226. *1.Warszawska Brygada Pancerna im. Tadeusza Kościuszki*, Portal jednostki-wojskowe.pl, https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=26.

227. *18. Brygada Zmotoryzowana z siedzibą w Poniatowej – rozpoczyna się formowanie czwartej brygady 18 Dywizji Zmechanizowanej*, 3 października 2023 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/18-brygada-zmotoryzowana-z-siedziba-w-poniatowej--rozpoczyna-sie-formowanie-czwartej-brygady-18-dywizji-zmechanizowanej.

228. *18 Dywizja Zmechanizowana gotowa do realizacji zadań!,* 18 czerwca 2021 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/18-dywizja-zmechanizowana-gotowa-do-realizacji-zadan.

229. *185 mld zł na modernizację techniczną wojska. W planach do 2026 r. m.in. Harpia, Kruk i Narew*, 28 lutego 2019 r., Portal defence24.pl, https://defence24.pl/polityka-obronna/185-mld-zl-na-modernizacje-techniczna-

wojska-do-2026-r-jest-nowy-plan?srsltid=AfmBOops--cbhhYGj8CkvoVPV3SXyaLQdfHLuqCS_56-bq7irDCuxhBk.

230. *2 Korpus Polski wzmocni zdolności obronne Wojska Polskiego*, 21 lipca 2023 r., Portal MON, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/2-korpus-polski-dowodztwa-wojsk-ladowych-wzmocni-zdolnosci-obronne-wojska-polskiego.
231. *2 Korpus Zmechanizowany*, 26 marca 2015 r., Portal MON, Centrum Operacji Lądowych - Dowództwo Komponentu Lądowego, https://archiwum-colad-dkl.wp.mil.pl/pl/14_193.html.
232. *21.Brygada Strzelców Podhalańskich im. gen. bryg. Mieczysława Boruty-Spiechowicza*, Portal jednostki-wojskowe.pl, https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=96&Itemid=27.
233. *В Свердловской области 30 октября началось совместное учение с Миротворческими силами ОДКБ «Нерушимое братство-2018»,* 30.10.2018, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/the_brotherhood_of_war_2018/v_sverdlovskoy_oblasti_30_oktyabrya_nachalos_sovmestnoe_uchenie_s_mirotvorcheskimi_silami_odkb_nerush-13765/#loaded.
234. *Второе учение Миротворческих сил ОДКБ «Нерушимое братство-2013», 7-11 октября 2013 г., Челябинская обл.г.Чебаркуль,* 11.10.2013, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/indestructible_brotherhood_2013/vtoroe_uchenie_mirotvorcheskikh_sil_odkb_nerushimoe_bratstvo_2013_7_11_oktyabrya_2013_g_chelyabinska/#loaded.
235. *В Польщі розкрили, скільки в них уже зараз є танків K2, та скільки мають поставити у 2024 та 2025 роках,* 07 серпня 2024, Defense Express, https://defence-ua.com/people_and_company/v_polschi_rozkrili_skilki_v_nih_uzhe_zaraz_je_tankiv_k2_ta_skilki_majut_postaviti_u_2024_ta_2025_rokah-16239.html.
236. *В Таджикистане батальоны Коллективных сил быстрого развертывания обезвредили террористическую группировку. Такова легенда совместных учений «Рубеж-2007». В маневрах участвуют Таджикистан, Россия и Казахстан.,* 14.06.2007, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/rubezh/v_tadzhikistane_batalony_kollektivnykh_sil_bystrogo_razvertyvaniya_obezvredili_terroristicheskuyu_gr/#loaded.
237. *В Таджикистане началась активная фаза совместного учения с Коллективными силами быстрого развёртывания*

Центрально-Азиатского региона «Рубеж-2022», 17.10.2022, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/rubezh/v-tadzhikistane-nachalas-aktivnaya-faza-sovmestnogo-ucheniya-s-kollektivnymi-silami-bystrogo-razvyer/#loaded.

238. *В Таджикистане прошли масштабные совместные учения «Взаимодействие-2021» с Коллективными силами оперативного реагирования ОДКБ и специальные учения разведподразделений «Поиск-2021», а также «Эшелон-2021» частей материально-технического обеспечения,* 25.10.2021, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/trainings_interaction/v-tadzhikistane-proshli-masshtabnye-sovmestnye-ucheniya-vzaimodeystvie-2021-s-kollektivnymi-silami-o/#loaded,
239. *Контингенты Коллективных сил быстрого развёртывания Центрально-Азиатского региона направляются в Таджикистан для участия в совместном учении «Рубеж-2022»,* 10.10.2022, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/rubezh/kontingenty-kollektivnykh-sil-bystrogo-razvyertyvaniya-tsentralno-aziatskogo-regiona-napravlyayutsya/#loaded.
240. *На горном полигоне „Эдельвейс" в Кыргызстане началось учение Коллективных сил быстрого развертывания Центрально-Азиатского региона «Рубеж-2016»,* 04.10.2016, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/rubezh/na_gornom_poligone_edelveys_v_kyrgyzstane_nachalos_uchenie_kollektivnykh_sil_bystrogo_razvertyvaniya-8151/#loaded.
241. *На полигоне „Баграмян" в Армении началось учение с Миротворческими силами ОДКБ «Нерушимое братство-2015»,* 30.09.2015, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/indestructible_brotherhood_2015/na_poligone_bagramyan_v_armenii_nachalos_uchenie_s_mirotvorcheskimi_silami_odkb_nerushimoe_bratstvo_-5518/#loaded.
242. *О проведении оперативно-тактического учения „Взаимодействие-2010" Коллективных сил оперативного реагирования ОДКБ,* 25.10.2010, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/trainings_interaction/o_provedenii_operativno_takticheskogo_ucheniya_vzaimodeystvie_2010_kollektivnykh_sil_operativnogo_re/#loaded.
243. *Учение «РУБЕЖ-2012» КСБР ЦАР с 6 по 10 августа 2012г.,* 06.08.2012, ОДКБ, https://odkb-csto.org/training/rubezh/uchenie_rubezh_2012_ksbr_tsar_s_6_po_10_avgusta_2012g/#loaded.

Spis rysunków

Rysunek 1. Relacje poziome między różnymi rodzajami bezpieczeństwa, bez względu na podmiot bezpieczeństwa (w ujęciu przedmiotowym, bez uwzględniania związków między nimi) a bezpieczeństwem narodowym . 17

Rysunek 2. Krainy geograficzne Polski 47

Rysunek 3. Hipotetyczne kierunki zagrożeń militarnych Polski 51

Rysunek 4. Kręgi strategiczne Kremla w latach 2000-2022 65

Rysunek 5. Kierunki ataku Rosji na Ukrainę na dzień 2 marca 2022 r. . . . 100

Rysunek 6. Proces zmian Systemu Kierowania i Dowodzenia SZ RP w drugiej dekadzie XXI wieku 123

Rysunek 7. Terminy realizacji Planów Modernizacji Technicznej SZ RP od drugiej dekady XXI wieku 125

Rysunek 8. Szacunkowe wydatki na obronność krajów NATO w PKB w 2024 r.. 164

Rysunek 9. Wydatki na nowe uzbrojenie i sprzęt wojskowy jako procent wydatków obronnych 167

Rysunek 10. Dyslokacja trzech dywizji z brygadami i samodzielne brygady Wojsk Lądowych SZ RP w 2017 r.. 193

Rysunek 11. Planowany harmonogram formowania brygad Wojsk Obrony Terytorialnej w latach 2017-2019 199

Rysunek 12. Zasadnicze kierunki zagrożeń wschodniej Polski. 206

Rysunek 13. Zarys dyslokacji czterech dywizji z brygadami i samodzielne brygady Wojsk Lądowych SZ RP w 2022 r. 209

Rysunek 14. Zarys dyslokacji istniejących dywizji z brygadami i planowanych do utworzenia dywizji oraz dyslokacja samodzielnych brygad Wojsk Lądowych SZ RP – 2023 r.. 215

Rysunek 15. Narodowy program odstraszania i obrony Tarcza Wschód . . 244

Rysunek 16. Pas przygraniczny Narodowego programu odstraszania i obrony Tarcza Wschód 245

Rysunek 17. Obszar do 50 km od granicy Narodowego programu odstraszania i obrony Tarcza Wschód 246

Rysunek 18. Potencjalne lokalizacje polskich aerostatów rozpoznawczych programu Barbara 249

Rysunek 19. Zmiany liczebności polskiej armii w latach 2014-2024 . . . 261

Rysunek 20. Liczebność armii państw NATO w 2024 r. 262

Rysunek 21. Miejscowości i województwa stacjonowania lub tworzonych (18. BZmot) jednostek wojskowych 18. DZ 273

Rysunek 22. Wydatki obronne państw NATO jako procent PKB – porównanie 2014 r. z 2024 r.. 300

Rysunek 23. Europejski system antybalistyczny 313

Spis tabel

Tabela 1. Terytorium i granice Polski w okresie 1918-1995 46
Tabela 2. Hipsometria Europy Środkowej; wysokości w % powierzchni ogólnej państwa 48
Tabela 3. Ćwiczenia strategiczne Federacji Rosyjskiej w latach 2008-2022 80
Tabela 4. Liczba żołnierzy Sił Zbrojnych RP od wejścia do NATO do uzawodowienia 115
Tabela 5. Priorytetowe dla Wojsk Lądowych SZ RP programy operacyjne oraz dla Obrony Terytorialnej poza programami operacyjnymi. 132
Tabela 6. Porównanie realizowanych programów operacyjnych (PO) w dwóch pierwszych planach modernizacji technicznej do 2022 r. 143
Tabela 7. Realizacja dostaw zamówionych 14 grudnia 2016 r. czterech DMO – 96 AHS Krab 155 mm i przekazanie części posiadanych DMO na Ukrainę po 24 lutego 2022 r. 148
Tabela 8. Wydatki na obronność kraju: cześć 29 „Obrona narodowa" i FWSZ w latach 2022-2024 (w tys. złotych) 162
Tabela 9. Zakup najważniejszego uzbrojenia dla Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych RP w 2022 i 2023 r. – największe zamówienia 170
Tabela 10. Realizacja wymiany czołgów w istniejących batalionach czołgów w brygadach Wojsk Lądowych w latach 2015-2024 oraz perspektywy wprowadzenia nowych czołgów do 2026 r. 222

Tabela 11. Uzbrojenie istniejących dywizjonów artylerii naziemnej w brygadach Wojsk Lądowych w roku 2018 i 2024 oraz perspektywy wprowadzenia nowego uzbrojenia do 2027 r. 229

Tabela 12. Uzbrojenie pułków/brygad artylerii naziemnej w dywizjach Wojsk Lądowych w roku 2018 i 2024 oraz perspektywy wprowadzenia nowego uzbrojenia do 2027 r. 233

Tabela 13. Wykaz jednostek wojskowych 18. DZ – stan na koniec 2024 r. 265

Tabela 14. Wykaz garnizonów w obszarze stacjonowania 18. DZ – stan na koniec 2024 r. 279

„Monografia Dariusza Brążkiewicza (…) jest to pozycja istotna z punktu widzenia wiedzy z zakresu bezpieczeństwa narodowego, a szczególnie militarnego, tym samym dobrze wpisująca się w zapotrzebowanie na tego typu pozycje. Może stanowić bardzo cenny materiał dla praktyków, teoretyków, jak i studentów oraz dla prowadzących badania w naukach o bezpieczeństwie. Do szczególnych walorów pracy zaliczam właściwe formułowanie założeń teoretycznych, precyzyjne wnioskowanie oraz prawidłowe kategoryzowanie, które mogą posłużyć jako podstawa tworzenia uzupełniającej teorii w naukach o bezpieczeństwie".

Z recenzji prof. dr. hab. inż. Mariana Kopczewskiego, Akademia Wojsk Lądowych we Wrocławiu

„Przedstawiona monografia (…) wpisuje się w analizę zagrożeń bezpieczeństwa narodowego. W tym przypadku zagrożenia militarnego warunkującego znaczenie bezpieczeństwa militarnego, a więc monografia mieści się w szeroko pojętej nauce o bezpieczeństwie. (…) W związku z coraz agresywniejszą polityką międzynarodową Federacji Rosyjskiej w XXI wieku, a szczególnie po agresji na Ukrainę 24 lutego 2022 r., społecznie akceptowalne stało się zdecydowane podniesienie bezpieczeństwa militarnego. Zwraca na to uwagę Autor monografii dokonując analizy dynamiki budowy potencjału militarnego w domenie lądowej Sił Zbrojnych RP, w obszarze wschodniej Polski. W związku z tym, że jest to proces wieloletni, monografia daje przyczynek do dalszej analizy bezpieczeństwa militarnego".

Z recenzji dr hab. Julii Nowickiej, prof. Akademii Sztuki Wojennej w Warszawie

WYDAWNICTWO AB JPII

ISBN 978-83-68103-16-8